

135.
6.

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára 20 fillér.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Egy hónapra
Egy korona.

302214

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Király-ostrom.

Nincs könnyebb és hálásabb feladat ma, mint ellenzéki ujságírónak lenni. És — mi mondhatjuk — igen nehéz meg nem fogni a dolog könnyebb és kényelmesebb végét és részt nem venni ebben a nem mindig dísztelen és haszontalan, de nagyobbára ízléstelen király-ostromban, mely most felyik. Vajjon az olvasó — kérdjük magunktól — nem veszi-e tőlünk rossz néven, hogy nem látja tintás szekercénket — mert immár nem tollal irunk — és nem haragszik-e meg, mert nem követünk el többrendbeli burkolt felségsértést és Khuen grófot nem nevezzük egyszerűen hasított patájú állatnak? Az igazat megvallva, egy kissé tartunk az általános hajlandóságtól, attól, amit Ferenc császár így mondott meg a magyar országgyűlésen: «Totus mundus stultiziat», az egész világ megbolondulgat. Természetes, hogy te, szives olvasó, külön ki vagy véve és rólad felteszszük, oly józan vagy, mint mi, akik a következő két tételben gondolkodunk a mai állapotokról: az ellenzék meg akarta alázni a dinasztikus hatalmat, formájában ízléstelen, lényegében kegyetlen volt. A dinasztikus képviselőt ezt Chlopy-ban visszaadta. Nagy vita lesz a történelemben, hogy melyik volt kevésbé elegáns és kevésbé célszerű? Annyi bizonyos, hogy a chlopy-i hadiparancs nem volt méltó a Habsburgok nyugodt modorához, mérgeskedés, izgágaság volt benne, amit éppen hogy egy kicsit mérsékelt az a kedves katonai bornírtság, amely a stílusában akaratlanul megnyilatkozott. Másik theziszünk a mai állapotokról az, hogy immár egészen világos: a kiegyezést ma még sem megbolygatni, sem kikorrigálni nem lehet, a királyi hatalom, melyet most körülnyir-

bálni akarnak, ezt nem engedi; tehát tévedett és elszámította magát az ellenzék — amelybe Apponyit is beleértjük — és tévedett maga a nemzet is, ha azt hitte, hogy az idő már elérkezett. Az úgynevezett obstrukció tehát lényegében blamage-al végződött, mert vége van, ha ezek után kinos zajjal robban is szét, vagy hangtalanul mállik el. Egy bizonyos ponton győzedelmesek, sőt hasznosak lettek volna, így ahogy máig vezették: nemzeti köszönetre nem tarthatnak számot. Ők tették azt, hogy épp szemben a dinasztíával, Ausztriával és az egész világgal szemben kitűnt: az erő és bátorság szükséges mértékével nem rendelkezünk. Már-már belementünk egy döntő ütközetbe készületlenül, munició nélkül, nem is komolyan, csak a szájunkkal, és ez az, ami még jó szerencse.

A szíves olvasó bennünket meg ne utáljon, mert azokban a pillanatokban, amikor a nemzeti érzés borítja el az országot, a mi szemünk nem borúl vérbe. De a kötelesség parancsol, a természetünk pedig diktál akarátunknak. A nemzeti hiúságnak ugyan nem kedvez, de be kell ismernünk: a magyarság egységesítő és hódító ereje még nem teljes. Néhány száz esztendeig pihentünk és néhány év alatt nem lehet mindent helyrehozni és megcsinálni. Várnunk kell tehát tíz, húsz, vagy — mit tudjuk mi — mennyi évig. És az alatt dolgozni. De nem úgy, ahogy eddig cselekedtük. Ki kell békülnünk a nemzetiségekkel, össze kell barátkoznunk a csehekkel, le kell mondanunk a nemzeti elbizakodottságról, ki kell rúgni és le kell leplezni azokat a hazaárulókat, akik hiúságunknak és önteltségünknek célzatos ostobasággal és briliáns ügyességgel hízelegnek. Ügyvédi furfanggal akartak ezek nemzeti jogokat kiravaszkodni, mint egy bújkáló rossz adóst, úgy akarták megcsípni a királyt; a maguk ügyességének megmutatása, a népszerűség, a felülmaradás kedvéért agyonéhezgették az országot, kiütötték a tisztviselő kezéből szűkös fizetésének pótlását, bent tartották a kiszolgált katonát és íme még csak nem is haragszanak rájuk, ellenük sem fordulnak, meg sem is verik őket. A nemzeti érzés mámora önzetlenné és nagylelkűvé teszi a szegény és kűzködő embereket és ez az, amiből talán még fog fejlődni valami jó. B.

Chamberlain.

Irta: Matlekovits Sándor.

A közgazdasági elvek harcában egyelőre, legalább Nagybritanniában, ismét győzött a szabad kereskedés elve és Chamberlain, akinek szavára az utolsó években az angol nép oly mohón hallgatott, kénytelen volt lemondását beadni. Ezzel az eseménnyel e pillanatban a világ-gazdaság megszabadult egy nagy forradalomtól és tovább haladhat eddig járt útjain, nem kell módosítania — legalább Nagybritannia intézkedései ellenében — követendő kereskedemi politikáját.

Chamberlain a gazdasági imperializmus, a Nagyobb Britannia, az egységes kereskedelmi világbirodalom lelkes híve. Az ő messzelátó politikája átérezte azt, hogy Nagy-Britannia óriási gyarmataival és tengerentúli koronabirtokaival politikailag csak akkor képezhet erős impériumot, ha a gyarmatok és koronabirtokok egymással és magával az Anyaországgal is erős gazdasági érdekek által összefüzetnek. A nagybritanniai impérium ebben az anyagi világban és az újkor amúgy is önállósításra törekvő irányzatában legbiztosabb kapcsait oly intézkedésekben találandja, melyek által a gyarmatok és a tengerentúli birtokok az Anyaország fogyasztóiban erős és állandó vevőket birand. A gyarmatok és a koronabirtokok a technika hatalmas eszközei által saját szükségleteiken felül évről-évre nagyobb mennyiségű nyers-terményeket és iparcikkeket állítanak elő, melyekre határainkon kívül biztos piacokat keresnek. És most találkozik a brit alattvaló a saját többi gyarmataiban éppúgy, mint az Anyaországban azzal a jelenséggel, hogy más — nem brit kormány alatt álló — országok hasonló terményei és iparcikkei az ő cikkeivel egyenlőképp versenyben állanak, sőt ebben a versenyben különböző természetes vagy mesterséges viszonyoknál fogva a saját birodalmában — impériumjában — hátrányban van és legtöbb esetben szomorúan látja, hogy a vele versenyző külföldi cikkek a gyarmat és koronabirtokok cikkeit legyőzik. Főképp lesújtóan hat az a tény, hogy az Anyaország, amely hatalmas fogyasztásával milliárdokat ad ki évenként, ezekből a milliárdokból csak kis hányadot juttat a saját gyarmatok és koronabirtokok termelőinek, mert az évtizedek óta érvényre jutott szabad kereskedés még mindig fennen lobogtatja zászlaját és Nagy-

britannia Anyaországa szabadon bocsátja be a világ minden tájkáról a szigetország felé torlodó árúkat.

Lassan, lassan — főképp az európai államok és Észak-Amerika Egyesült-Államai elzárkózási politikájának terjedése óta — gyökeret kezd verni az a nézet, hogy Nagy-Britannia mindenkivel szemben csak saját kárára követi a szabad kereskedést. Lassan, lassan felhangzik a gyarmatoknak az óhaja, hogy az ő kereskedésüknek legalább Angolország nyújtson előnyöket. Lassan, lassan terjed az a követelés, hogy az egy impériumban levő országrészek jobb bánásmódot igényelnek, mint az impériumhoz nem tartozó külállamok! És felmerül az az eszme, hogy amiként a sok német állam annak idejében egy vámegyesületben óvta az egyes országok gazdasági érdekeit, és a külföld előtt közös határral elzárkozott, így kell a brit impériumban is módot találni arra, hogy a Nagyobb-Britannia minden egyes része a külföld irányában előnyben, talán előnyösebb vámban (preferentiál-vám) részesüljön s ekkép találjon némi védelmet és előnyt a külföldi verseny ellen.

A gyarmatokban a hangulat csakhamar az eszme mellett volt. Canada legújabb vámtarifájában az Anyaország és a brit gyarmatok árúit tényleg előnyösebb vámokban részesíteti. Ausztrália megalkotta a Common Wealth rendszerét; az egyes ausztráliai országok ledöntötték közbenső vámfalaikat és egységes közös vámterületté alakultak. Viktória királynő ötvenéves uralkodási jubileuma alkalmával a Londonban egybegyűlt gyarmat- és koronabirtokok küldöttei lelkesedéssel szóltak az imperialisztikus vámpolitika jövőbeli alakulásáról, és maga Chamberlain mint gyarmatminiszter ismételtén kijelentette, hogy az imperializmus egyik főtámasza a gazdaságilag egyesített Nagyobb-Britannia.

De hogy ez megvalósíttassék, az első és főkéllék az volna, hogy az Anyaország elhagyja eddigi szabad kereskedelmi politikáját, és magas vámokkal zárja el ismét határait. Mert mindaddig, míg az Anyaország vámokkal nem bír, nem engedhet a gyarmataiból jövő árúk számára előnyösebb (preferentiál) vámokat és nem mérsékelheti vámkezelés útján a más országokból jövő árúk versenyét. El kell tehát hagyni az eddig egyedül sikeresnek tartott rendszert, be kell vonni a szabad kereskedés lobogóját és vissza kell térni a védővámok alkalmazásához, szóval a most élő nemzedék kedvenc rendszere helyett, ismét az elzárkózáshoz kell fordulni.

És Chamberlain annál is inkább kitűzte ezt az irányt programjának főpontjául, mert egyrészt csakis így véli

biztosíthatónak a brit impériumot és csak így tartja a különben szétválásra hajlandó országokat összpontosíthatóknak, és mert másrészt csak ekkép látja lehetőnek, hogy Nagy-Britannia ismét mérvadó tényezőként szerepelhet az európai vámpolitikában. Nagy-Britannia az utolsó húsz év folyamában kénytelen volt úgyszólván tétlenül nézni, miként tér át egyik állam a másik után a szabad kereskedés rendszeréből a védővám és az elzárkózás rendszerébe.

Túrnie kellett minden intézkedést, mely e rendszer következtében a brit kivitelre nehezedett; szabad kereskedése nem nyújtott fegyvert arra, hogy az efféle támadásokkal szemben részéről is vámokkal vagy tilalmakkal védekezzen. És így Nagy-Britannia a világ vámpolitikájába nem folyt be s ezt a hatalmas birodalmat az európai államok ép oly kevésbé, mint az Északamerikai Egyesült Államok vámpolitikai szempontból már figyelembe sem veszik.

Chamberlain ismét döntő befolyást követel Nagy-Britanniának a vámpolitikában is, és így nemcsak az impérium gazdasági összetartozandósága, hanem Nagy-Britannia kereskedelmi nymbusa vezette őt törekvésciben. Védővámrendszer és a gyarmatok előnyben részesítése a jelszó, mely mellett küzd, és mely miatt kivált a minisztériumból.

De Chamberlainnek bukása még nem jelenti eszméinek bukását. Az angol államférfiak nem azért válnak ki a kormányból, hogy összetett karokkal nézzék a dolgok folyását, vagy hogy talán még a kormány árnyékában, őt támogatva, feledjék programpontjaikat. Az eszméivel a kormány kebelében meg nem maradható államférfi kilép az angol közvélemény elé, folytatja eszméinek hangoztatását, ha szükséges, agitációk élére áll és nem nyugszik, míg dülőre nem jut.

Amiként 60 évvel ezelőtt Cobden és Bright a gabonavámok megszüntetése és a kereskedelmi szabadság érdekében szívós kitartással küzdöttek, míg Robert Peel tényleg megvalósításnak indította eszméiket: úgy lép most ki Chamberlain a politikai küzdőterre. Az elzárkózási rendszer, a vámpolitikai harcban a keztyűfelvétel az európai államokkal; a gazdasági imperializmus és így Nagyobb-Britannia megteremtése a jelszó. Nemcsak az angolok, az egész mívelt világ kíváncsian néznek a megkezdődött küzdelem elé, és nagy a valószínűség, hogy Chamberlain lesz a győző.

„Királyvédők és forradalmárok.“

Írta: dr. Vázsonyi Vilmos.

Még a fülemet veri a kormánypárt sűrű táborának ordítóása, midőn Chlopy után a képviselőházban tüntetve, toporzékolva kiáltja: «Éljen a király!» Nemes tűzben égő szemek, kipirult arcok — dacos, hősies férfiak. Sokan vannak, tehát védik az egyedül levőt; jelen vannak, tehát testükkel fedezik a távollevőt. Ime a magyar lovagiasság.

A valótlanságok förtelmes csataterén ez az egyik tábor. A parlamenti cselédség, mely reszket, hogy egy napon felmondás nélkül elcsapják és véget ér a parlamenti játék, a nagyképűség és élelmesség engedélyezett alkotmányos piaca: hősies pozitúrába helyezkedik. Minden idege ugrál a félelemtől, minden csontjában ott van a gyávaság köszvénye, de hogy ki ne derüljön erőtlensége, magát és a nemzetet éltetve, megcsinálja a «király-védelem» legendáját.

«Nem engedem királyomat!» Mondotta egészen komolyan a szabadelvű párt egyik közkatonája, magán-társaságban, jó barátok között, ott, ahol nem kellett álarcot viselnie. Tehát a legenda él, hatalmas, igaz hívői vannak. Az üvöltő tábor valóban azt hitte, hogy védi a királyt; a királyt, akinek ágyúi, szuronyai vannak, aki mögött ott van az ellenünk mindig egyetértő Ausztria. Egy század katonája elég ma ahhoz, hogy szétverje a Lloyd-klub önfeláldozó royalistáit. De azért ők nagyképűek; rendületlenül, hősök elszántságával állanak csatasorba; azért ők, akik a király palástja mögé bújnak, akik a nemzet haragja és hatalma ellen a korona erejétől várják a segítséget, elhiszik magukról és hirdetik, hogy védik a királyt.

És velük szemben ott terül el a másik tábor, a forradalmi póttartalék. Azok a királyvédő legendát gyártották, minekünk meg megvan a forradalmi legendánk. Nekik köszönheti a király trónját; nekünk a nemzet, hogy nem esett még a forradalom borzalmainak martalékául.

Midőn megjött a hirhadt hadi-parancs, egy-két ellenzéki vezéralak megható komolysággal, megrendítő erővel felhívta a magyar nemzetet, hogy ne csináljon forradalmat. És a nemzet vakon engedelmeskedett nekik. Milyen világos, hogy a forradalom «*jour fix*», határozott ideje van és az illedelmes nemzet a hivatott vezérek meghívója nélkül sohasem merészkedik a barrikádokra lépni. Ha valaha forradalom lesz, az csak az ellenzéki pártkörök többségének határozata alapján törhet ki és az ügyvezető elnök urak fogják vezetni.

Urak! Ne mókázzatok. Ne védjétek a királyt, a ki védelemre nem szorult. És ne óvjátok forradalomtól a nemzetet, mely nem akar és nem képes forradalmat csinálni. Szálljatok le a legendák felhőiből a földre, hogy ne a valótlanóságok, hanem az igazságok csatázzanak egymással. És valljátok meg, hogy ma minden társaskörnek megvan ugyan a maga «*kis Deákja*» és «*kis Kossuthja*», de nincs Kossuth, hogy lánglelkével gyujtson és nincs Deák, hogy bölcsességével vezéreljen. Aprók vagyunk és hogy nagyobbaknak lássunk, meggátoltuk a nemzet erejének, nagyságának kifejlődését. A legenda köpönyeg, mely befedi fogyatkozásainkat.

Királyvédők, valljátok be, hogy a nemzetben nincs gyökeretek. Nem a magatok politikáját csináljátok, hanem az udvarét. Ha az igazi nemzeti akarat érvényesül, nem vagytok többség, még hirmondó sem marad közületek. Államosított párt vagytok: *die erweiterte Hofburg*.

Mi pedig, póttartalékos forradalmárok, ne kacérkodjunk a forradalommal. Ne hitessük el magunkkal, hogy csak tőlünk függ és a villanyos erőre berendezett guillotint nyomban üzembe helyezzük. Ne dörögjünk a nemzet nevében, midőn a válság borzalmas pillanataiban látjuk, hogy nincs szervezett, fegyelmezett, ellenállásra nevelt, nagy, hatalmas nemzet. Nincs, a mi bűnünkből, mert soha komolyan nem küzdöttünk azért, hogy az alkotmány az egész népé legyen és az alkotmányosság hadserege százezrek helyett milliókból álljon.

Hajnóczy József, akinek bölcs fejét a Vérmezőn hóhér bárdja szelte le, megírta már 1792-ben, hogy a magyar alkot-

mány addig nem lesz biztonságban az osztrák abszolutizmus támadásaitól, míg a nemesség jogait a néppel meg nem osztja. A szabadságharc 1848-ban beváltotta proféciáját. Lehetséges lett volna ez a küzdelem a felszabadult jobbágyok és polgárok nélkül? De azóta ezt a proféciát elfelejtettük. Maroknyi nép vagyunk, minden magyarra szükségünk van. Hazafiságnak is silány tehát, nemcsak demokratizmusnak, hogy a magyarok millióinak nem adtunk teljes jogot.

Képmutató, vagy rövidlátó, aki azt állítja, hogy Chlopy új dolgot mondott. Csak feltárta a valóságot. Mi az alkotmányos életünk? — alkú az abszolutizmus és az osztályuralom között. Az abszolutizmus megtartotta magának a háború és béke jogát, a hadsereget és a diplomáciát. Az osztályuralomnak pedig átadta a polgári és bagatell hatáskört. Chlopy azt mondja, hogy a kaszárnya szent és sérthetetlen. A civilekkel tessék szabadon rendelkezni, de a katonáknak más a törvényük.

Igy szól az alkú, és felbontása: a nemzeti ügy diadala lehetetlen, míg nem lesz igazán nagy, szabad, egyenlő jogú nemzet. Erőnk, hatalmunk, ellentállási képességünk csak akkor lesz, ha a magyar nép bevonul egész győzhetetlen sokaságával az alkotmányba.

Pocsolya ma közéletünk, még ha a pukkadásig brekegjük is, hogy tenger. A pocsolya pedig hasztalan fenyeget viharral. Tengerré lehetünk, ha úgy akarjuk. És akkor nem kell fenyegetőzni, mert az egeket csapkodó hullámok hirdetik győzhetlenségünket. A kedves ó-kor letűnte óta mindenki tudja a makrancos tengerről, hogy ma már Pozeidon hadi parancsának sem engedelmeskedik...

BISMARCK I. FERENC JÓZSEFRŐL. Ebben a királyostromban, amelynek utolsó attackjai most folynak, az ostromlóknál sokkal érdekesebb maga a király, aki vesztett most népszerűségéből és ugyancsak erősen megkritizáltatik, mert nem áztatja a nemzetet, nem akarja magát másnak föltűntetni, mint aki valóban. Egy kis tettetés, egy kis pozsonyi országgyűlés-játék és megvolna a «moriamur». De a természetéhez nem fér, hogy hazug színben mutat-

kozzék, és mi, bár tudjuk, hogy nemzeti uralkodó sohasem lehet, rossz néven vesszük neki, hogy nem lesz az, aki nem lehet. Az elődök egy kissé elrontották a dolgot, amikor Magyarországot egy idegen familiának elalkudták és az utódoknak, sajna, nem volt elég erejük, hogy a dinasztíát megmagyarosítsák. Ez természettudományi tény és nem politika. Így kellett velük élnünk és még szerencse, hogy olyan jóakarató, igazságszerető, okos és rendes férfiú akadt köztük, mint Ferenc József, akinek még valamennyi között a legtöbb hajlandósága volt arra, hogy valóban magyar király legyen. De vajjon lehet-e olyan, amilyen a mi eszményünk? Nem. És ezt nem az ellenzéki politika, hanem Bismarck maga mutatja ki, ezeket írván — ezelőtt több mint harminc esztendővel — egy magánlevélben:

«Hogy lehessen bízni az osztrák barátságban, ha látjuk, hogy Miklós cárral szemben is úgy viselkedtek, mint azt a híres Schwarzenberg-féle mondás jelzi: «Nous étonnerons l'Europe par notre ingratitude». Mert bizony a cár olyan szolgálatokat tett Ferenc Józsefnek, amelyet alig tett még valaha uralkodó a szomszédjának. Pedig Ferenc József becsületes természetű ember, de az osztrák-magyar állam hajója olyan sajátságos összetételű, hogy az uralkodónak alkalmazkodnia kell viselkedésében a hajó ingásaihoz, amelyek pedig kiszámíthatatlanok. Az egyes nemzetiségek központfutó befolyásai, az osztrák, német, olasz, keleti, lengyel létérdekek összekoccanása, a magyar nemzeti szellem hajlíthatatlansága és mindenekelőtt a gyóntató papok befolyása, amelyek minden politikai cselekedetet keresztznek: kötelességévé teszik az osztrákok minden szövetségesének, hogy elővigyázatos legyen...»

Amit Bismarck akkor látott, ma is változatlanul úgy van, tökéletesen födi a mai helyzetet. És mivel nincs módunk, sőt okunk sem, változtatni a dinasztíán, bele kell nyugodnunk, hogy I-ső Ferenc József nem az Árpádházból való uralkodó. De vele, alatta és általa még mindig meg lehet csinálni a jövő Magyarországot. Hogy vigyázni kell — mint ahogy Bismarck mondja — az más dolog. Meg kell vigyázni annak a szerencsétlen nagy hajónak az ingását és hogy mikor veszti el az egyensúlyát a javunkra. Most az ingása nem nekünk kedvez, hiába erőszakoskodunk. Vigyázni kell és némi jóakarattal, egy kis pszichológiával nézni azt a férfiút, aki nagy önmegtágadással és roppant sokat dolgozott értünk is, és ha bár király, mégis csak ember.

Pénz és katona.

Concha és Kováts tanárok elmélete.

Öt hónap óta sokféle szempontból vizsgálták már azt a kérdést, hogy soroztathatnak-e és szedethetnek-e nálunk adót addig, míg a törvényhozás az újonclétszámot meg nem ajánlotta és a költségvetést le nem tárgyalta. A legkülönbélebb nézeteket hallottuk, — az értékesebbeket regisztráltuk is, — de majd valamennyi megakadt ott, ahol a dolog végrehajtása és ennek módjai következtek.

Most egy új idea vetődött a politikusok és jogászok közé: a szükségrendelet ideája, amely a kormány vád alá helyezettetésének kérdésével kapcsolatban volna megvalósítható.

Ha a kormányt olyan ténykedéseért, amely törvénybe ütközik, a törvényhozás vád alá helyezi, akkor olyan kormányintézkedés, amelyért a miniszteriumot a törvényhozás vád alá nem helyezi, nem lehet flagrális törvénysértés, nem lehet az ország érdeke ellen való dolog. Ez volna leszűrhető abból a kétségtelenül érdekes elméletből, amelyen az exlexben való újoncoztatás és adószedés lehetősége fölépül. Pusztán theoria az egész. Hogy praktikus haszna lehet-e, nem vizsgáljuk. S éppen ezért a dologról nem is a politikusok vélekedését tartjuk érdekesnek, hanem a jogtudósokét. Egyetemünk jogi fakultásának két, kissé konzervatív tekintélyét kérte föl a «Jövendő», mondjanak véleményt a politikai körökben egyre gyakrabban emlegetett ötlet-ről s a tőlük hallottakat a következőkben adjuk vissza.

Kováts Gyula: Az újoncozás is, az állami adó beszedése is foganatosítható egy a kormány által kibocsátható szükségrendelettel. Abból, hogy erről az intézkedésről törvényes rendelkezés eddig nem történt, még nem következik, hogy ez törvénytelen is volna. Itt tudniillik nem valami új intézmény létesítését célozná a szóban forgó kormányrendelet, hanem egy állandó törvényes intézkedés folytatólagos fenntartását. Mivelhogy csak az a mérték lehetne irányadó úgy az újoncozás, mint az adóbeszedés tekintetében, amely a múlt évben érvényben volt. Más szóval, az egész dolog csak egy elkerül-

hetetlen és alkalmazott indemnitás, amely nemcsak a tavalyi költségvetést, hanem a tavalyi újonclétszámot is felöleli. Aki ebben a szükségrendeletben valami hasonlatosságot, vagy azonosságot keresne az osztrák szükségrendeletekkel, vagy ezeknek természetével, az alaposan tévedne. Ausztriában a szükségrendelet törvényt pótol és új intézményeket létesíthet, és csak olyan időben keletkezhetik, amikor a birodalmi tanács nem ülészik. Nálunk csak egy meglevő törvénynek egyidőre való folytatólagos érvényben tartását jelenti. Semmiféle újítást nem tartalmazhat és csak olyankor adathatik a kormány által ki, amikor a parlament együtt van, hogy mivel a rendelet alaki törvényességéhez szó férhet, a kormány vád alá helyeztetése is megtörténhessék. Ebben látja tudniillik az egész kérdés sarkpontját és a nemzet részére szolgáló azon alkotmányos biztosítás, hogy a kormány bizonyos esetekben vád alá is helyezhető, képezi szerinte a kulcsát annak a lehetőségnek, hogy a kormány felelőssége és felelősségre vonathatása tudatában az ország érdekében a jelen, vagy a mostanihoz hasonló viszonyok közepette szükségrendelettel tegye lehetővé az adó- és az újoncszedést. Fölmerülhet az a kérdés, hogy a vármegyei és városi köztörvényhatóságok milyen álláspontot foglalhatnak el az ilyen kormányrendelettel szemben. A köztörvényhatóságok határozatai azonban egytől egyig a belügyminiszter elé kerülnek, ahol azok jóvá is hagyhatók, meg is semmisíthetők. Sok dolga akadhatna a közigazgatási bíróságnak s az valóban nehéz dilemmába juthatna. Ámde az egész kérdésben rövid idő leforgása alatt maga a parlament döntene. Mert a kisebbség, amely az exlexet előidézte, ha a szükségrendeletet törvénytelennek tartja, azonnal kell, hogy megtegye a kormány vád alá helyeztetését célzó indítványát, amelyet már a saját érdekében sem obstruálhat meg, mivelhogy oda törekszik, hogy a kormány eljárása mielőbb illetékes bírói forum elé kerüljön. És ha az indítvány a parlamentben elbukik, a kormányintézkedés törvénytelen mivolta ezzel a parlamenti határozattal világosan megállapíttatik. Ha a vád alá helyezés többséget nyer, minden közigazgatási forum tudni fogja, hogy a rendelet végre nem hajtható.

Concha Győző nézete az, hogy ami a szóban forgó szükségrendeletnek az adóra vonatkozó részét illeti, egy tulajdonképpen nyilvánosan kiadott rendelet nélkül is érvényben van; mert hisz az állam elfogadja az adóbefizetéseket. Helyesen, mert az állam existenciáját kockára vetni nem szabad, a bevételek eszközlése nélkül pedig az állam alapjában támadtatnék meg. Természetes, hogy az ez iránt való, itt szóban forgó szükségrendelet se volna kárhoztatható. Az újonckérdésben pedig valóságos szövetségszegést követ el a magyar állam, ha a kétségtelenül másnak, mint szövetségi seregnek, a magára nézve évenként kötelezőleg vállalt kontingenst meg nem adja. A kormány egy ide vonatkozó szükségrendelet révén csak a szövetségszegéstől akarhatná az államot megóvni, amit megtennie nem csak lehet, de kötelesség is. Természetes, hogy a dolog egészen más elbírálás alá esik, ha az újonc meg nem adást a törvényhozás határozza el. Itt azonban nem tagadja meg a törvényhozás az újoncokat, csak nem juthatott el abba a helyzetbe, hogy a kérdésben határozzon. Nem engedték meg, hogy abba a szituációba eljusson. A jelen esetben szükségrendeletnek nevezett intézkedés alapján véve nem is új dolog, mert régi törvényeink nem egy helyen statuálják azt a lehetőséget, hogy mikor az országgyűlés nincs együtt, a katonaszédést maga a király is elrendelhesse. Az 1867. évi XII. t.-c. pedig olyan obligót állapít meg Ausztria és Magyarország részéről egymással szemben, amely alól egyoldalúlag kibújni nem lehet. Szerződésileg le vagyunk kötve s mint ahogy az adószédést, úgy az újoncoztatást is minden körülmények között biztosítania kell a kormánynak. Természetes, hogy az intézkedés elbírálhatása és végrehajthatása szempontjából is szükséges, hogy módot adjanak a törvényhozásnak a kormány eljárása fölött való ítélethozatalra, módot adjanak a kormány ellen való vádemelésre. És ha a kisebbség elmulasztaná a kormány szükségrendeletének a törvényhozás elé való vitelét, magának a kormánynak kellene ebben a tárgyban intézkednie olyképpen, hogy a kiadott rendeleteket a törvényhozás asztalára tegye.

„Patyolat kisasszony.“

Ugy látszik, a Nemzeti Színház élénk összeköttetésben van Brioux úrral, mivel ime, most már a negyedik darabját adja elő. Igaz, kettő ezek közül: a «Bölcső» és a «Vörös talár» nagy pénztár-sikert ért el, tehát nem érthetetlen ez a gyöngéd viszony, viszont azonban Brioux egyáltalában nem olyan értékű alakja a mai drámaírásnak, hogy az irodalmi és szellemi élet előkelősítésére hivatott Nemzeti Színház az ő génuszával ily buzgó hódolásra köteles volna. Se valami új világnézet, se művészi eredetiség nem emeli ki őt a párisi irodalmi színházak rendszer évi szállítói közül: egyetlen, erősebben kifejtett tehetsége az, hogy érzéke van a divatos tendenciák iránt, ami persze hasznos érzék, de megint csak az első sorban hasznót kereső színházakat vonzhatja, egy kulturszínpadot azonban meglehetősen hidegen hagyhat. Legkevésebbé látjuk azonban azt a különösebb okot, mely a «Patyolat kisasszony»-t, Brioux-nek ezt az ifjúkori termékét most élénk állítja. Ez már arra vall, hogy a Nemzeti Színháznál Brioux házi drámaíró számba megy, aki iránt kegyeleti cselekedetekre és bizonytalan eredményekre is köteles a színház. Pedig annyit talán még se köszönhet a magyar művelődés neki, hogy egyik legelőkelőbb tényezője, a Nemzeti Színház, ennyire dédelgesse.

Mindezek után konstatálhatjuk, hogy a «Patyolat kisasszony» azért nem valami kínosan gyöngö darab. Ha valaki sajátos nemesedési célzat nélkül, csupán azzal a vágygyal, hogy eltölt néhány órát, bevetődik valamelyik színházba s ott a «Patyolat kisasszony»-nyal kerül szembe, az nem panaszkodhatik, mivel ez a darab határozottan a mai irodalmi darabipar színvonalán áll. Persze a Nemzeti nem valamelyik színház s akik beléje járnak, vagy akik most belé nem járnak, de kellene, hogy járjanak, az elite-emberek, nem korrektül megcsinált iparcikkeket, hanem újat mondó és érezhető irodalmi alkotásokat keresnek. Ha tehát nem is jelent a színház művészi mérlege számára mínuszt ez a premier, gyarapodásról se lehet szó. Ellenben meglehet, hogy a pénztár pluszokat is fog felmutatni s így, ha az új szezon művészi szempontból nem is kezdődik győzelemmel, a gazdasági könyvek és Brioux közti viszony még szorosabbá fog fűződni.

Mert az igaz: aki a mélyebb izgalmak nélkül támadó könyhullatást szereti, az nem nézi hiába végig ezt a darabot. Egy szegény leány története ez, akinek megárt a műveltség.

Az apja korcsmáros egy faluban, mivel azonban szeretné, hogy leányából nála különb legyen, iskolába adja, nevelteti, tanítónői oklevelet szereztet vele. Így aztán Patyolat kisasszony, akit apróság korában csak hófehér bőre emelt ki durva, paraszti környezetéből, húsz éves korában a szellemi pallérozottság kétes értékű sajátságával is kiválik. Nem tetszik neki durva, iparos-külsejű apja s öreg, feltűrt ruha-újjban cselekvő anyja, ezek viszont a finnyás lelkű kisasszonykában keresik hiába a közjük való leányt. Ehhez járul az, hogy az öreg Bousset apó, aki azt hitte, hogy egy tanítónői oklevél, melyért ő leányát tizenöt éven át, drága pénzeért taníttatta, belépő-jegy a jómódba, megdöbbenve tapasztalja ennek az okiratnak mérsékelt közgazdasági értékét. Így válik aztán leányából, aki, miután a diplomájával hazatért, csoda gyanánt körülrajongott, lassanként tűrt, minden falat kenyérrel szemrehányást kapó tagja a családnak. Persze, hibás a kisasszony is, mivel egyáltalában nem igyekszik lelkileg alkalmazkodni a szülői környezethez s ügyetlen és felületes újításokkal, melyeket tankönyveiből telepít át apja gazdaságába, kárt kárra halmoz.

A folyton ismétlődő összeütközések vége, hogy Eliz, a patyolat-lelkű leányzó otthagyja pokróc-lelkű szüleit. Hiába állítja meg apja a küszöbnél azzal a fenyegetéssel, hogy ha elmegy, sohse térjen vissza — ő elmegy. S csak hét év múlva tér meg, megtörve, lecsunyulva, kiábrándulva. Párisban megtanulta, hogy nem olyan könnyű dolog magasabb társadalmi osztályokba ugrani, még ha egy tanítónői oklevél is az ugródeszka. Megtanulja, hogy meg kell elégedni a meglevővel, a szülővel, akinek körében születünk, aki kérlel, aki megkér. Bocsánatot kér tehát a szüleitől s feleségül megy, egy kézműveshez, akit az első felvonásban visszautasított. «Ábrándozás az élet megrontója, mely kancsalul festett egekbe néz...»

Azt nem lehet tagadni, hogy Brioux legtöbbször oly erkölcsi igazságok számára toboroz össze híveket, amelyek igen derekak és helyesek. Ki mondaná azt, hogy a családi béke nem áldásos a gyermekek számára s hogy a birák stréberkedése nem árt az igazságszolgáltatásnak? Nemkülönben igaz az is, hogy a megelégedettség igen áldásos erény. Ezek közt az is igaz, hogy nem minden erkölcsi igazság hivatott arra, hogy irodalmi tendenciája legyen. Hisz helyes az is, hogy valaki szeresse apját, anyját, ne hazudjék s ne lopjon, de ezek az elemi oktatás ügykörébe vágó parancsolatok s drámai művek részére nem érdekes témák. Lehet persze azért írni ilyen szellemű műveket is, csak hogy azoknak, akik az irodalomban művészileg újat s a fennálló erkölcsön túlépítőt

keresnek, azoknak ilyen darabok mit sem nyújtanak. Sőt ellenkezőleg. Mert a darabban — szerény pozitív tendenciája mellett — van egy negatív, de kínos tendencia is. Egy korcsmáros-leány ugyanis, aki tanítónői oklevelet szerzett, bizonyára nem tünemény s valami óriás művelődés-szomjrról nem tesz tanúbizonyságot. Kétségtelen azonban, hogy ezzel emelkedik a társadalmi létrán s ha nem is sokkal, de művelődésileg értékesebbé teszi magát. Ettől az emelkedéstől mintegy elriasztani, a házi kötetnyt az oklevélnél helyesebb existenciális lobogóvá avatni, művelődés-ellenesség. Már pedig: a kultúrával szemben lehet az ember kételkedő, túlzásaival szemben kegyetlen is, végeredményben azonban mégis el kell ismerni, hogy eddig legalább az emberiség nem talált jobb módot a boldogulásra, mint a művelődést. Ha vég- és össz-benyomása ennek a darabnak az volna, hogy a műveltség ferdeségei átkosak, akkor ez csak banalitás volna, mivel azonban egész légköre lankasztja a magasra-törés ösztönét, ami pedig erkölcsös és nemes hajlam, az olcsó és káros bölcsekedés vádját is megérdemli.

Különben technikailag ügyes és korrekt darab. A leány és környezetének ellentétét nagyon hálásan és elég természetesen alakultatja ki. Itt még folyton cselekedtet Brioux, ha pedig filozofál, ez a helyzetekből szervesen kinövő, rövid okoskodás, az igénytelen nép számára tehát határozottan kellemes és vonzó ez a darab. Elég jól is játszottak. B. Lenkei Hedvig, aki a címszerepben mint újonnan szerződött tag mutatkozott be, igen érdekes nő. Valami finom, diszkrét perverzitás, mely már testének kígyószerűségében s hangjának izgató degenerált-ságában megnyilatkozik, szellemének s így játékának is különös varázst ad. Nem a sablonos kokott-test és hetaira-lélek ő s mégis jelenléte határozottan folyton rezegteti az előkelőbb idegrendszereket. Ez a finomság persze megvonja tőle az átlagembereket, a nyárspolgárok hevületét, habár ritka értelmessége valószínűleg még ezekben a rétegekben is fog neki sikereket szerezni. Már alakítása is erős észre vallott és sok finomsággal volt tele: csak azt gondoljuk, hogy az egyéniségében rejlő hyperaesthesist, mely még egy tanítónő-képezdét járt paraszt-leánynál is valószínűtlen, nem ellensúlyozta eléggé, durvább, jó, egészséges falusi vonásokkal, amik végre nem hiányozhattak teljesen «Patyolat kisasszony»-nál. Igaz, ez a mulasztás talán használt Brioux olcsó tendenciájának, a természetességnek azonban rovására volt. A többiek: első sorban Ujházy, azután Rákosi Szidi, egy öreg korcsmáros-pár alakítói, igen jóízűek voltak. Molnár Rózsika, Gyenes, Dezső szintén eleget tettek kötelességüknek. Tábori Róbert fordítása igen jó. ☺☺

CSEHOV ÚJ DRÁMÁJA. (Szentpétervári levél.) Az orosz regényírók abban is hasonlítanak szövetséges kollegáikhoz, hogy nem tudnak ellentállni a színpad varázsának. Az orosz dráma-irodalmat eddigelé úgyszólván csakis az orosz regényírók és költők úzték mellékfoglalkozásképpen, nyugoteurópai minták alapján. A színpaddal való kaczerkodás még merészebbé vált, mióta a regényíró színpadi karriérje biztatóbb és biztosabb lett, vagyis mióta a naturalizmus hatása alatt a dráma annyira közeledett a regényhez és novellához, hogy kezdte megvetni régi színpadi eszközeit, magyarul szólva: kezdte némiképpen önmagát lenézni. A mai dráma beéri azzal, hogy jó mileu-festés, erkölcsrajz vagy lélektani tanulmány s a jobbfajta színpadokon nem akar többé a füzetes regények és törvényszéki krónikák érdekességeivel hatni, hanem finomabb, hogy ne mondjuk, irodalmi hatásokra pályázik. Ilyen körülmények között a jó novella- vagy regényíró határozottan gazdagíthatja a színpadot, melynek régibb eszközei meglehetősen elkoptak s ilyen értelemben Csehov új darabja is (A sirály című 4 felvonásos) sok új és finom hatást ígér, persze csak az új színpadnak és az új színésznek. Csehov drámáját mindenekelőtt az jellemzi, hogy végtelenül szomorú. Négy ember kétféle sorsot példáz benne. A főszemélyek: egy negyvenéves színész, egy író, aki természetesen szeretője a színésznőnek, a színész huszonkétéves fia, aki leendő író, s ennek ideálja, aki leendő színész. Az úgynevezett cselekmény vagy mese nagyon egyszerű, sőt vékony. A rutinos író elcsábítja a kezdő írótól a fiatal leányt s mind a kettőt boldogtalanná teszi. A leány kivergődik valahogy a nagy lelki válságból s kétségkívül éppen olyan rutinos művésznővé fog fejlődni, mint első imádójának az édes mamája. Sőt művészi tekintetben még haszna is lesz a szomorú kalandból, mert ezentúl nem játszani, hanem élni fog a színpadon, mint Duse, akinek a neve elő is fordul a darabban. A fiúra nézve azonban végzetessé válik az eset: nem tud élni a leány nélkül és megöli magát, mialatt a szomszéd szobában gondtalanul kártyáznak az emberek. A cselekmény tehát elég sovány, de annál dúsabb maga az író, aki mély és fájdalmas élet-iróniáját bámulatos finomsággal és erővel tudja kifejezni. A darab alapigazsága (vajjon igazság-e?) nagyon keserű s körülbelül abban foglalható össze, hogy rutin nélkül nem lehet élni és művészkedni, rutinnal pedig talán nem is érdemes, mert a rutinos élet nem igazi élet s a rutinos művészet nem igazi művészet. Az élet tragikussá válik, mihelyt nagyon is komolyan vesszük s az embernek mindig meg kell ölnie magában valamit, hogy tovább élhessen. Az ideál és a valóság úgy ütnek el egymástól, mint az eleven sirály, mely szabadon és vidáman kering a tó tükre fölött és a kitömött sirály, mely nem mond semmit, nem jelent semmit, — legföljebb a rutint.

Mert egy madár kitöméséhez igazán nem kell egyéb, mint rutin.

Carnegie alapítványa.

Carnegie András ki van békülve a világgal. Azt tartja, amit a Voltaire Pangloss mestere, hogy: ez a világ a legszebb minden elképzelhető világok közül. Olyan embernél, akinek módjában volt «eddig-elé» hatvannyolc millió dollárt adni jótékony célokra, ez a felfogás nem is érthetetlen. De semmi se tökéletes; még ez az elképzelhető legjobb világ sem. Carnegie is talál rajta egy hibát, egyetlen egyet: hogy szociálisták és anarchisták is vannak benne.

És Carnegie nem csak azért szereti a skótokat, mert véletlenül ő is skótnak született, hanem főképpen azért, mert skót anarchista eddig még nem találkozott. Hogy tehát megjutalmazza jó viseletű ex-honfitársait, másrészt pedig, hogy kimutassa szülőföldje iránt való szeretetét: Carnegie, noha már eddig is igen sokat tett a skótok érdekében, az idén egy új ajándékot küldött egykori hazájába. Ezt a legutóbbi ajándékát szülővárosának: Dunfermline-nak szánta, de minthogy már előzetesen minden földi jóval ellátta Dunfermline városát, hamarjában nem tudta elhatározni, hogy legújabb alapítványa minő célra szolgáljon. S mivel Carnegie amerikai gyorsasággal, telefonice szokott intézkedni, sietségében úgy rendelkezett, hogy alapítványából évente százhuszonötezer dollárt használjon fel szülővárosa arra a célra, hogy Dunfermline lakóinak életét m i n é l t ö b b ö r ö m é s v i d á m s á g fűszerezze. Annak eldöntését, hogy mi módon lehetne ezt elérni, több dunfermline-i lakosra bízta, akiket megnevezett, s akik aztán végrehajtó bizottsággá ültek össze. Carnegie csak azt kötötte ki, hogy amit a városi tanács, az egyház és az iskolaszék megtenni köteles, azt a bizottság ne tegye meg; egyébként találjon ki bármi okosat.

És most már nem Carnegiet, hanem Dunfermline városát gyötri az «embarras de richesse». A bizottság idejében nem talált ki egyebet, minthogy a dolgot nem szabad elhamarkodni, mert különben Dunfermline városa úgy járhat, mint a mesebeli ember, akinek a tündér megígérte, hogy három kívánságát teljesíteni fogja. A mesebeli ember, hogy próbára tegye a tündért, hirtelenében csak egy kolbászt kívánt; a felesége erre dühbe jött, s azt kívánta, hogy a

kolbász ragadjon az ostoba ember orrához; s a harmadik kívánság aztán nem lehetett egyéb, minthogy a kolbász váljék el az orrtól.

Dunfermline városa is megjárhatta volna. Egy meggondolatlan bizottsági tag már azt javasolta, hogy egy nagy csarnokot kell építeni, amelyben zenészek és színészek szerepeljenek. De a józanság nyomban leszavazta ezt az indítványt. Mert ha a zenészek és a színészek rosszul játszanak: ez csak elkészerítené Dunfermline lakóit, s életöket öröm helyett ürommel fűszerezné. Aztán az a terv merült fel, hogy Dunfermlineből mintavárost kellene építeni: tágas utcákkal, nagy parkokkal stb. De a bizottság rájött, hogy ennek csak a vállalkozók és az építészek örülnének, nem a sokaság, amely megszokta régi otthonát.

És minél hosszabban tanácskozott a bizottság, annál fogasabbnak tűnt fel a kérdés: miképpen lehetne felhasználni az alapítványt úgy, hogy ez minél általánosabb örömet szerezzen?

A bizottság, sehogy se tudván kiokosodni, pályázatot hirdett. Jutalmat kap, aki megfejti a talányt, hogy mi az ördög az, ami általános örömet szerezne?

Sok pályamű érkezett, de a bizottság csak két indítványt talált figyelemreméltónak. Az egyik pályázó azt javasolta: eszközje ki Carnegie, hogy rövidesen elcsapassanak: a polgármester, az elöljáró, a vízvezetéki igazgató, a tűzoltófőparancsnok, a városi mérnök, a tiszti orvos és a tanfelügyelő. Ez általános örömet szerezne és a százhuszonötezer dollár is megmaradna.

A másik pályázó leírja, hogy Carnegie alapítványa milyen kétségbeesett helyzetbe sodorta Dunfermline városát. Azóta az egész város csak a fölvetett kérdésen tanakodik, vitatkozik, veszekedik: senki se ér rá más egyébbel foglalkozni s a legjobb családokban folytonos a pofozkodás, mert ahány ember, annyiféleképpen vélekedik arról, hogy mi okozna általános örömet. Az indítványozó azt javasolja, kérjék meg Carnegiet, mentse ki Dunfermline városát ebből a kínos zürzavarból s vegye vissza az alapítványát.

A pályadíjat alighanem az utóbbi indítvány fogja megnyerni, s ebben az esetben Dunfermline városa ráfizet, hogy a százhuszonötezer dollárt kamatozó alapítványtól, mely feldúlta a város lakóinak nyugalmaát, végre-valahára megszabaduljon.

(a.)

Találkozás.

Írta: Hermann Heijermans.

Déli egy órára, hogy megérkeztek, meghalt anélkül, hogy felismerte volna őket.

Halkan becsukta a fülkeajtót és sírva ereszkedett az ósdi karosszékbe.

— Kérlek, ne futkározz egyre ide-oda, egész idegessé teszel... hallod?

— A te bűnöd, a te bűnöd.

— Mi az én bűnöm? Mi, mi, mi?

— Jól tudod. Te nem akartál meghajolni.

— Nem!

— Nos, most már későn jöttünk.

— Hol maradt az a teremtés?

— Elment.

— A szemérmetlen, hitvány teremtés...

— Csendesesen.

— Itt lakott nála?

— Igen.

— Csak nem jön újra ide vissza?

— Azt valószínűleg nem teszi.

— Beszéltél vele?

— Alig.

— Mit mondott neked?

— Semmit.

— Semmit?

— Sírt.

— Mondtad neki, hogy szedje össze a batyuját?

— Nem.

— Miért nem?

— Szántam. Csak láttad volna... Halaványan... ki-sírt szemekkel.

— Ez engem nem hat meg... Teljesen hidegen hagy.

— Beszélj halkabban, Mary. Gondolj Janra.

— Jan, Jan, szegény fiam.

— Hagyd becsukva az ajtót, gyermekem. Már úgy sem segíthetünk. Szegény gyermekem, hogy meg sem ismert már, pedig az anyja vagyok!

— Ugy, úgy, sírd csak ki magadat.

- Csak sohse látta volna azt a teremést.
- Csendesen.
- Hogyha hamarabb tudtuk volna, legalább ápolhattam volna, ápolhattad volna. Ki is sürgönyözött?
- Ő.
- Ő?
- Igen.
- Nem tehetette volna azt hamarabb?
- Nem szabadott neki.
- Miért nem?
- Mert... hagyd inkább, hogy meg ne mondjam, Mary.
- Miért nem? Ne tégy még ingerültebbé.
- Mert Jan nem akarta.
- Nem akart többé látni minket?
- Nem.
- Az a közönséges perszóna...
- Csendesen, csendesen.
- Ő mondta ezt neked?
- Igen.
- Akkor hazudott. Ezt nem mondhatta neked — a saját szülei...
- Nem hazudott.
- Olyan sokat tartott hát róla.
- Gyermekek, gyermekek, hiszen annyiszor elmondtam ezt neked.
- Tartsd a szádat. Nem akarok többet tudni. Dobd ki azt a kalapot.
- Mary, Mary!
- Nem akarok tőle semmit se látni.
- Hagyd el fiam. Gondolj Janra, aki...
- Egyetlen, szegény fiam, hogy olyan korán meg kellett halnia. Minek is van isten, ha a fiatalok ily hamar meghalnak?
- Az nem bánt engem. Bánom, hogy reád hallgattam. Minek ingereltél fel annyira? Nos, most minden késő.
- Megbánni? Megbánni? Hát akartad volna, hogy ezt az utcáról felszedett nőszemélyt feleségül vegye?
- Miért ne, miért ne?
- Egészen megbolondultál?
- Nem, én nem vagyok bolond. Mit értél el vele? Együtt laktak, úgy éltek mint férj és feleség és mi vagyunk az idegenek... késő, késő!
- Isten nevében, jobb mint ha egy olyan közönséges személy lenne a menyem.
- De hisz ő szerette. Mit csinálsz Mary? Mit teszel

Mary? Ne rendezz semmit ebben a szobában, Jan itt fekszik, pfuj!

— Remek. Nagyszerű, ezer darabban. Úgy, úgy, úgy! Nem akarom annak a teremtésnek az arcképét itt látni.

— Van itt is egy a kandallón és az íróasztalon is. Nem, ne érh hozzá, nem akarom, hogy tönkre tedd.

— Hagyj tennem, amit kedvem tartja.

— Nem, hagyd el, térj magadhoz, Mary. A kép csupa száraz rózsák közt áll, nem érzed, milyen nagyon szerethette őt Jan?

— Három kép egy ilyen nőtől? Nézd a szemét, az a közönséges nevetés, vedd el innen, ha nem akarsz, hogy mind összetörjem.

— Beszélj halkabban, gondolj halott gyermekedre.

— Szegény, szegény fiam. Ha itt lettem volna, jobban ápoltalak volna. Újra meggyógyultál volna. Egy ilyen lompos teremtés. Mindenhol hevernek a holmijai. Itt egy doboz puder; puderozta magát, puderozta magát, látod? A szék alatt a papucsai hevernek; finom dáma: sevró bőr arannyal és magas sarokkal. Láttál-e már engem ilyet viselni? Itt meg hajújuk fekszenek. Ni-ni, mi az, festette is magát! ajakfesték... Egy ilyen elvetemült teremtés.

— Halkan!

— Beszélj te halkán, hisz látod, mi lett a mi szegény Janunkból. Kell-e még több bizonyíték? Nézd csak a fiókban az ékszereket, mind a mi pénzünkben. Azonnal szedje össze a batyuját, érted, egy percig sem akarom tovább itt ezeket a holmikát. Kirabolta, kiszipolyozta őt. Ez a szerencsevadász! Ez a rettenetes személy!

— Mary, ha meggondolnád, hogy a fülkében...

— Meghalt, meghalt. Egy szava sem volt hozzánk. A saját anyjához, saját apjához. Óh bár én haltam volna meg helyette.

— Gyermekem, menj vissza a szállodába. A kocsi vár már. Itt már nem tehetsz semmit. Vedd a kabátodat!

— Nem, nem megyek egyedül. Te is gyere!

— Menj csak előre, még mindent le akarok zárni és rendezni.

— Még biztosan itt van az a teremtés. Tán beszélni akarsz vele?

— Nem, elment már!

— Én szegény Janom. Én jó Janom. Bocsáss meg nekem, rossz voltam hozzád, pedig jót akartam, én kedvesem.

— Csukd be az ajtót. Mit használ, ha még tovább nézed. Vezesselek le a kocsiig?

Az ajtó becsapódott. Hangosan robogott tova a kocsi. A férfi lábújjhegyen sompolygott egy ajtóhoz a folyosó mögé.

— Madame.

Az ajtó felnyílt.

— Asszonyom, a feleségem elment.

Felelet nélkül elrohant előtte, be a szobába, a fülkébe és csókolni, becézni kezdte a halottat.

— Hagyja feküdni, legyen óvatos . . . asszonyom . . .

Csendesen a vánkosra hajtotta fejét a nő. Ő is halotthoz hasonlított.

— Üljön inkább le, ne izgassa úgy fel magát, asszonyom.

Meg se mozdult.

— Mégis jobb lenne, ha most elmenne, hisz nem maradhat itt. A házat le kell zárni. Segíthetek tán más valamiben? Nem hallgat rám, asszonyom? Asszonyom!

— Hallgatom.

— Ha egyelőre valamit magával vinne, holnap, holnapután majd mindent elküldök, ha a címét tudatja vélem.

— A címemet? Igen, innen el kell mennem!

— Szolgálatjára lehetek más valamivel?

— Köszönöm, nem. Mindenem megvan.

— Jöjjön hát el az ágytól asszonyom!

— Igen.

— Nem akar valamit írni?

— Nem . . . hol a kalapom?

— A kalapja? Itt a földön feküdt, tessék asszonyom.

— Köszönöm.

— Nincs kabátja? Nagyon hideg van kinn.

— Nincs . . . Jól van már.

— Csukja be már kérem a fülke ajtaját.

— Igen. Utoljára látom most?

— Igen asszonyom, hiszen ön érti, lehetetlen, ön a . . . temetésén . . .

— Igen. Nyugodtan halt meg?

— Nem ismert már meg bennünket. Ne csókolja már. Nem jó halottakat csókolni asszonyom.

— Isten áldja meg uram.

— Isten áldja asszonyom. Milyen címre küldjem a ruhákat? . . .

— Még nem tudom. Isten önnel uram.

— Isten vele asszonyom.

Diákszerelem.

Ezek az ódon, kőkockás falak!
Ezek a kihalt, akácfás terek!
Itt voltál te mosolygó kis leány,
Itt voltam én apró diák-gyerek.

Karomra hajtva izzó homlokom,
Álmodtam rólad. Így talált az éj.
Ez volt az első, forró szerelem
És az utolsó tiszta szenvedély.

Ott lebbent meg kis kék karton ru-
A mohlepte boltívek alatt [hád
S tanúi, hogy mennyit lestem terád,
Ezek az ódon, kőkockás falak.

...Kihült szívvel, csalódva, szomorún
Itt járok újra. A lelkem beteg.
A virágos fák és a vén falak
Régi barát gyanánt köszöntenek.

Te fölneztél. Én köszöntöttelek.
Lestem, alakod amint tova vész...
Néha leejtettél egy ibolyát
Es én fölvettem. Ez volt az egész.

És így szeretném elsiratni most
Mindazt, ami örökre itt maradt
Az ódon, kőkockás falak között,
A mohlepte boltívek alatt.

Amikor aztán leborúlt az éj,
Mikor a többi kis diák tanul,
Az első bús, szerelmes dalokat
Én eldaloltam öntudatlanul.

A vágyódást, a hitet, a reményt,
Amilyet többé már nem érezek...
A szerelmet, az igazit, az elsőt,
Mely a legtisztább s a legédesebb.

Esküvő.

Rózsa van a keblén,
Fátyol van a haján,
Valahol, messze
Esküszik egy leány.

Valahol zokog
A hegedűn a húr...
Valahol egy legény
Az asztalra borúl.

Vallomás.

«Mikor láttam, hogy jár utánam,
Hogy szeret, hogy imád,
Hogy hervad, mint a napsütésben
A szomjuzó virág,
Mikor láttam könyet remegni
A szeme szögletén,
Mosolyogtam és elfordultam
És azt mondtam: szegény...»

De mikor félve, öntudatlan
Kezdett szeretni mást
És halvány arcán észrevettem
Új bimbó-fakadást,
Mikor láttam, hogy mosolyog
S nem hal belé a szenvedésbe,
Lassan-lassan szeretni kezdtem...
S most majd meghalok érte.»

Farkas Imre.

A tanú.

Irta: Haraucourt.

— Gyáva, mondja ön? En gyáva?

Nem, uram, épp nem vagyok gyáva. Csak szeretem a békességet, ez az egész. S azt hiszem, jogom van ehhez. Eleget éltem már ahhoz, hogy megtanulhassam, hogy a legjobb mód a béke megszerzéséhez az, hogy az ember tartózkodóan él: ha az ember nem törődik a világgal, a világ nem törődik az emberrel. Aki beleártja magát a többiek dolgába, csak bajt szerez magának, nekem pedig nincs ilyesmihez kedvem. Én egyszerű családapa vagyok, aki becsületesen ellátja az üzletét s elmondhatom, hogy soha senkinek nem ártottam egy garasnyit sem, igen uram, egyetlen garasnyit sem. Felneveltem a gyermekeimet s elláttam őket az anyjukkal együtt, anélkül, hogy valaha ily gyanúra okot adtam volna. S én, az én koromban bele menjek egy piszkos ügybe, egy esküdtszéki tárgyalásba, igen uram, egy esküdtszéki tárgyalásba, minek folytán bele kerülhet a nevem az ujságokba. Mit mondana rólam a környék, ahol lakom, ha a bíróság elé hívnak. Uram, ha valaki kereskedő, ne hivassa magát, még tanúként se a törvény elé. Az ilyen dologban mindig veszít az ember valamit. Nos, én pedig gyermekeimnek becsületes nevet akarok hagyni, melyet sohse nyomtattak ki az ujságba, se esküdtszék elé nem citáltak.

Es különben is, ismertem-e én ezeket az urakat? Tudtam-e én, melyiknek a kettő közül van igaza? Hisz önök se tudják. De önök szeretnék, hogy én a kettőjük közt támadt ügyben az egyiknek a pártjára álljak. Nem vagyok állat, hogy ilyen oktalantul cselekedjem. Gyáva, én? De hisz ön épp úgy cselekedett volna, mint én, vagy még amúgyabban, vagy legalább is felteszem ezt önről.

Hogyne! Felszállok a vagonba. Persze: megfizettem a helyemet, lehet-e tehát más kívánságom, minthogy odavigyennek, ahova eljutni akarok. Mással nem törődöm. A kupé másik végében egy úr ül s ehhez joga van. Oda megy, ahova akar, az, ami lenni akar, nekem mindehhez semmi közöm s föltéve, hogy nem kezd dohányozni, nincs rajta semmi kivetni valóm. Mert bár magam nem vetek meg egy kis pipázást, a más

füstjét ki nem állhatom. Különben nem erről van szó. Ennek az úrnak igen megnyerő külseje van s nem is foglalkozom tovább vele. Abban a percben, melyben a vonat elindul, egy másik utas nyitja ki az ajtót, lép be s ül le: s mindez nagyon gyorsan történik. Látszik, hogy sietett, valószínűleg majdnem lekészt a vonatról, legalább is fel lehet róla tételezni azt: ez különben megtörténik mindenkivel, akarom mondani mindazokkal, akik nem élnek tervszerűen, hanem Hübele Balázs módjára cselekesznek. De hát mi közöm nekem ahhoz, ha egy útitársam, akit sohse láttam, akit sohse fogok látni, rosszul osztja be az idejét s oly rosszul állítja össze a napirendjét, hogy majdnem lekészik a vonatjáról? Nem gondolok tehát mást, szürke bajuszát és szakállát nézvén, mint ezt: «Ime, egy ember, akit az életbeli tapasztalatok nem tanítottak meg arra, hogy mindennek szabja meg az idejét». Kék szemüveget visel s ehhez joga is van. A kupé-lámpa kis, reszkető lángja az én szemem is nagyon sérti, nem tarthatom tehát hibának, ha mások ez ellen kék szemüveg viselésével védekeznek. Nem vagyok megbízva a mások viselkedésének ellenőrzésével. Hagyom tehát a dolgot, nem törődöm semmivel, az üzletemre gondolok s a más gondját másra bízom.

El is indultunk már, két szomszédom elaludt, s bizony, lassan-lassan én is ezt kezdem cselekedni. Ha azt mondom, hogy elalszom, túlzok egy kicsit, mivel én már olyan vagyok, hogy a vasúton nem tudok igazában aludni. Szenderegni, igen, azt megteszem: de hallok e mellett mindent, s egyetlen nevet se szalasztok el, ha a vonatvezető az állomásokat kiáltja. Nem tartozom az olyan hülyék közé, akik az állomások mellett elmennek s oly vidéken ébrednek fel, ahol semmi dolguk sincs s ahol aztán dideregve várnak egy más vonatra, mely visszaviszi őket oda, ahol le kellett volna szállniok. De hát ez az én tulajdonságom, hasznos, kényelmes, praktikus tulajdonság, s ön csak nem teszi fel rólam, hogy természeti előnyeimet kellemetlenségek szerzésére fordítsam. Én tehát mindent hallok. Nem is megyünk egy órája sem, mikor a szürke bajuszú úr egy gyöngé mozdulatot tesz, melyet előbb hallottam, aztán láttam is. Mert én mindent látok s nem telik el tíz perc, hogy ki ne nyissam a szemem s meg ne győződjem arról, mi történik körültem.

A szürke bajuszú úr szép csendesen átült a másik ülésre. Aztán felállott s ráhúzta a lámpára az ellenzőt.

Mit tett volna ön az én helyzetemben. Vitába ereszkedett volna? — Nekem világosság kell, uram! — Uram, engem bánt a világosság. — Nekem pedig, uram, szükségem van

reá! — Én azonban nem szeretem a veszekedést. Sohse disputálok senkivel, legkevésbé pedig olyan emberekkel, akiket nem ismerek.

Különben is a szürke bajuszú úr újra leült s rendkívül zajtalanul közeledett a másik úrhoz s így távolodott tőlem, aminek én csak örülhettem. Nem szeretem, ha a kupében gyanús alakok nagyon közel ülnek hozzám.

S valóban ez kezdett gyanús lenni. Most már nem szenderegtem, hanem megfigyeltem őt, ügyelve persze, hogy szememet csak nagyon kevésbé nyissam ki, nehogy az ő gyanúját felébreszsem.

Ő se mozgott, vagy csak alig. Úgy látszott, mintha teljesen mozdulatlan volna, valóságban azonban mind a két keze a kabátja egyik zsebében kotorászott, ami nagyon kényelmetlenné tette a helyzetét: de valószínűleg meg voltak az okai, hogy mért cselekszik így s ehhez nekem nem volt semmi közöm.

Egyszerre azonban a két kéz mozgása lázas lett, úgy hogy kíváncsi lettem, mi kerülhet elő a zsebből. Mert hiába közönyös valaki egyáltalában a más ügyeivel szemben, azért, nemde, nyugtalaníthatja egy útitársának furcsa viselkedése.

Valóban állatnak kellett volna lennem, hogy ne lássam, hogy itt valami gonosz csíny készülődik... Hirtelen a két kéz előkerült a zsebből s egy fehér vásznat, egy összehajtott zsebkendőt, vagy mit tudom én, mit tartott. Ebben pedig egy kis üveg is volt, melyet csillogni láttam. S rögtön erre az idegen felállott s a másik utas felé hajolva, a kendőt ennek arcára helyezte.

Valóban nagy meglepedésemre szolgált, hogy nem szerepelek ebben a dologban, különösen mivel az idegen minden pillanatban felém fordította a szemét, figyelmét amúgy megosztva köztem s a között, akit áldozatának nevezhettem. Erős gyógyszer-illatot is éreztem, azt hiszem éther-szag volt, nem tudom azonban biztosan s nem is feladatom, hogy tudjam.

Sőt ekkor már be is hunytam a szememet s hogy közönyömet jobban kifejezzem, horkoltam volna is, ha nem féltem volna attól, hogy ezzel magamra vonom a figyelmet.

Egyszer azonban mégis újra kinyitottam a szemem, s ekkor láttam, hogy az idegen magához vette a másik utas tárcáját, s ebből kivett egy csomó papírneműt, melyet ismerni látszott, s aztán visszatevé a tárcát, a kabátot is újra reágombolta. E percben újra becsuktam a szemem. Mit törődjem én azzal, hogy egy ember, aki nem nagyon aggályos lelkiismeretű, a maga kis ügyét hogy rendezi.

Azt persze nem merem mondani, hogy nem éreztem hevesen verní a szívem. De végre is nem lehet szemöldök-rándulás nélkül végignézni egy gyilkosságot. Különösen mikor az idegen pillantását folyton magamon éreztem. Megijedésről azonban szó se volt, sőt én hősiiesen ülve maradtam. Mert hát, tetszik tudni, én jellemes ember vagyok, s nyápic se éppen s ha arra kerül a sor, hogy szembe kell nézni valami veszedelemmel, nem veszem el a fejem.

Az idő azonban múlt s nem is tudtam már, hogy hol tartunk. Elmúlhatott tíz perc, talán egy negyed óra is. Ekkor mozogni kezdett a férfi, de távol tőlem, egészen a kupé másik végében. S bizony megkönnyebbültem, mikor a mozdony füttye jelezte, hogy megállunk. Félénken felpillantottam: a szürke hajú úr fekete hajú volt s arca szakálltalan, bajusztalan, teljesen leborotvált volt: legfeljebb harminc éves lehetett. Szemüvegét se viselt s mihelyt megálltunk, leszállt a vonatról.

Örültem ennek: túl voltam a veszélyen. A másik embert kezdtem nézni, aki nem mozdult csöppet se. Nem volna valami mulatságos egy halottal utazni együtt! Mert én nem tudtam, hogy ez az ember halott-e vagy eleven s fel lehetett tételezni bármit, leginkább pedig azt, hogy meghalt. Épp ezért el is határoztam, hogy leszállok s más waggonba megyek.

Ekkor, a perronon vettem csak észre, hogy a célomnál vagyok. Majdnem elszalasztom az állomásomat, ami még sohse történt velem.

A pályaudvar előtt a szálloda omnibuszában újra láttam az üvegcsés urat. Más kocsiba szálltam, hogy ne zavarjam őt, főleg pedig elővigyázatból. Azóta nem is láttam újra.

Másnap tudtam meg, hogy egy utast holtan találtak. A halál oka állítólag megfulladás volt. Képzeltetik, hogy őrizkedtem ennek a tévedésnek az eloszlatásától, mivel nem érzem magam arra hivatottnak, hogy másoknak leckéket adjak. Ezt is csak azért mondom el most, mivel az ügy már tíz év óta elévült.

Proletárok.

Irta: Szász Zoltán.

A német szociál-demokrata párt fejlődése tipikus formája annak a küzdelemnek, melyet ez az osztályharcot hirdető mozgalom kevésbé tiszta, kevésbé klasszikus módon minden európai államban végig fog küzdeni. Ez teszi különösen érdekessé a három millió német elvtárs szervezetéből kibontakozó politikai jelenségeket: legfőképpen pedig azokat a belső erjedéseket, melyekből a párttesten hol apró, gyorsan tűnő pattanások, hol durva torzsalkodásokat váladékul kivető fekélyek, végül azonban egy természetes és egészséges ketté-tagolódás alakulnak ki. Alacsonyabb fejlődési fokon levő társadalmak, hol a szociál-demokrácia eszméi még csak valami szellemi pitymallat gyanánt derengenek, épp ezért a német párt vajúdásaiból sok tanúságot meríthetnek a saját átszociálizálódásuk megkönnyítésére vonatkozólag. Mert ha talán nem is valószínű, hogy ezek a hátramaradott társadalmak a németországi mozgalom egyes állomásait átugorják s rögtön a német szociál-demokrácia mai fejlődési fokozatára bírjanak és akarjanak ugorni, nagyon lehetséges és kívánatos, hogy a mozgalomnak szükséges és törvényszerű fejlődés-története ily országokban rövidített és símább formában ismétlődjék.

Hogy mily érdekes és tanúság-gazdag a német birodalom szociálmusának mai állapota, azt meggyőzően bizonyítja a most lefolyt drezdai párt-gyűlés. Egy óriási választási győzelem előzte meg ezt a kongresszust: képviselői számát tekintve a második, választói számát nézve, az első birodalom-gyűlésbeli párttá emelte a vörös lobogó alatt küzködőket a június 16-iki küzdelem. Ime, a párt kitartó, lelkes és intenzív agitációs munkája oly fokozódó erővel hatotta át a tömeg legalsóbb rétegeit a történelmi materializmus eszméivel, hogy ebből az így megtrágyázott és bevetett talajból még sohse látott, gyönyörű képviselő-aratás sarjadt. Győzelmi mámor terjenghetett volna tehát a drezdai pártgyűlésen s mint ez a siker nyomában történni szokott, a vezérek fejére babér fonódhatott volna. — Valóságban azonban nem így volt: viharos viták, kínos jelentekek sorozata volt a mostani pártgyűlés s bár párt-bomlásról ennek a pártnak rendkívül egészséges és robusztus alkatánál fogva szó se lehetett, kétségtelen, hogy az a kettétagolódás, melyet a nagy erjedés legutolsó eredményeül jeleztem, egyre jobban kifejezettebb és határozottabb lesz.

Dőre dolog volna persze annak eldöntésére törekedni, hogy kiknek van igazuk, a revizionistáknak, akiknek a végcél semmi s az előrehaladás minden, vagy az orthodoxoknak, akik az elv zászlaját egy percig se hagyják a küzdelem forгатagában elmerülni s inkább arra törekednek, hogy ez minél magasabban lobogjon, mint arra, hogy a hadsereg a célhoz minél közelebb jusson. Igaza van mind a kettőnek, főleg pedig annak van igaza, aki ezt a két ellentétes igazságot egy magasabb egységbe összefoglalni tudja. S csodálatos, ezt a hegelista feladatot a Hegelből született pártvezérek nem akarják megoldani, úgy látszik tehát, hogy a párt taktikai érdeke, hogy a két pártfél ne adjon egymásnak nyilvánosan igazat, habár változatlanul együtt maradnak. Persze, a legnagyobb igazságokat nyilvánosan egy politikai párt sohse meri levonni: ezek csak azokon a pezsgőhangulatú, különszobabeli vacsorákon peregnek le az ajkáról, melyekre, mint a kongresszusi tudósításokból olvasni lehetett, a nyomorgó milliók vezérei is meg szokták invitálni egymást.

S ezt a megjegyzést nem olcsó bourgeoi-szellemeskedés iratja meg velem, hanem minden társadalmi mozgalom szükségszerű alakulási rendjének helyes megértése. A drezdai pártgyűlés előtt és alatt történt dolgokat ebbe az alapjelenységbe lehet összefoglalni: a proletár-elvtársak ellenszenvet éreznek az intellektuell-elvtársakkal szemben. Az igazi, szűz proletárszellem dogmatikus, rajongó, kérlelhetetlen, az intellektuellek, evolucionisták, szkeptikusok, alkalmazkodók. A proletár a társadalom legsötétebb mélységeiből jön, tele nagyon érthető és rokonszenves, de kissé elfogult gyűlölettel a fennálló rend ellen s agyvelejének az igazságtalan sors folytán ugaron maradt talajában egyetlen termő anyag gyanánt kerül a Marx eszmeflórájának magja. Az intellektuelle-t a polgárság, vagy még jobbmódú rétegek adják a szociál-demokraciának s hosszan és rendszeresen művelt fejében rendesen a bölcsészeti rendszerek és szociális evangeliumok egymásnak adják a kilincset, érthető tehát, hogy ha az egyiket végül a legkevésbé tökéletlennek is tartja, nem esküszik vadul mindenik tételének abszolút igazságára. Más, nagyon szövevényes lélektani okok is fejlesztik ezt az ellentétet a zubbonyban és a redingote-ban járó szocialisták közt: a nyomor iskolájában járt, született kiközösített lelke legmélyén sohse bocsátja meg a társadalom napfényes ormairól jövő társnak, hogy ez élvezte a gyűlölt uralkodó osztályok jólétének áldásait. Sőt nem is igen hiszi el neki komolyan, hogy szíven hordja a szocialista állam eijövetelét, mivel ez számára, a mai viszonyok közt is jól megélőre, nem jelenti azt a megváltást, amit a proletárnak.

Ennek a két szociálista típusnak ellentétessége tükröződik a párt két nagy frakciójában s valószínű, hogy amily mértékben gyarapodni fog a polgári, tanult elemek beáramlása a szociál-demokráciába, oly mértékben fog erősödni a revizionizmus. Az opportunus lateiner nem szörnyülködik el arra a gondolatra, hogy egy szociálista képviselő elmenjen hajlongani a császár elé, mivel tudja, hogy az ilyen jelképes meghódolás az egyeduralkodó előtt csak lényegtelen ceremónia. Szörnyűség ellenben ez a látogatás az igazhitű marxistának, aki azt hiszi, hogy ezzel a látogatással az Eszme erejéből és hatalmából veszít. Mivel pedig az igazhitűek többségben vannak, nem lesz szociálista alelnök, ellenben az elvfelelő intellektuelek kaptak erős leckét. Még élesebben nyilatkozott meg ez az ellen-szenv a lateinerekkel szemben, akiket Németországban akadémikusoknak neveznek, magán a drezdai pártgyűlésen. Hoztak itt egy határozatot, mely szerint a polgárságból jövő főiskolai műveltségű elvtársaknak két évig kell az egyszerű elvtárság vesztegzárában várakozni, mielőtt valami vezér-állást, népszónoki vagy szerkesztői tisztet kaphatnak. Ez a határozat nagyon hasonlít azokhoz az oroszországi törvényekhez, melyek szerint a zsidók tíz-tíz évre kizáratnak az egyetemekről. Védekezés ez az értelmiséggel szemben, melynek tagjait elvtársaknak ugyan elismeri, kiknek kérelhetetlenségében azonban nem bíznak az igazi proletár-szellemű régi stílűek. Ez azonban azt jelenti, hogy a szociáldemokracia rossz értelemben osztálypárt, azaz nem bizonyos tudományos meggyőződés, hanem azonos származási és anyagi viszonyok által összetartott szövetkezet. Amily dőre dolog volt tehát a tanult elmék ellen ilyen sorompókat felállítani, épp oly oktalanság volt a polgári újságokban dolgozó elvtársak megtámadása. Végre is, ha egy szociál-demokrata valamely polgári újságnak ír, ez nem jelent egyebet, minthogy nála munkájáért pénzt keres. Ha ez bűn, épp oly bűn a szociál-demokrata kézi munkás munkálkodása a polgári tőke másféle vállalataiban, úgy, hogy a hithű szocialistának a marxista állam kialakulásáig sztrájkolni kellene. Az író épp oly munkás, mint a kézműves s ha Bebel és barátai az ily foglalkozásúaknak meg akarják tiltani a polgári sajtóban való működést, ez nagy igazságtalanság, mivel részleges sztrájkot kényszeríteni reájok. Szűkkeblűség és dogmatikus megcsontosodottság tehát Bebeléktől ez a hadjárat a tudományosan képzett fejek ellen s akaratlanul is azt a föltevést hívja ki, hogy a régi stílű vezérek félnek a nagyobb szellemi apparátussal dolgozó új szociálisták fölényétől. Pedig ez a felfogás káros és nemtelen, mert nem az eszme szolgálása körül kifejtett erkölcsi és szel-

lemi erő, hanem mellékes külső körülmények alapján érdekeli az embereket, tehát az egyenjogúság nagy elve ellen vét.

Ime egy jelenség, melyből más országok szociál-demokratái tanulhatnak. Különösen azért tenne jót az ily okulás fejletlenebb társadalmak kezdődő mozgalmainál, mivel itt a szociálizmus rendesen a vad, kérlelhetetlen marxizmussal kezdődik, tehát valószínűleg a németországi bajokat és ellenhatásokat szintén kihívja. Már pedig ily területeken, mint például Magyarországon is, ahol a munkásság sokkal műveltelebb lévén, mint Németországban, szellemi elite kiválasztására egyelőre nem igen alkalmas, az intellektuellek szövetségére és támogatására nagyon szükség van. Nem volna tehát jó, hogy azok a maradiságok, melyek előidéztek a német proletár-szociálisták és akadémikus-szociálisták verekedését, egykor majd nálunk ily összeütközéseket idéznének elő.

Egyáltalában a két ellentétes doktrína, az orthodoxok és revizionisták ellentétes igazsága imigy egyenlíthető ki: az orthodox marxizmus jó az agitációra, a revizionizmus a parlamenti és tudományos működésre. Alant az, felül ez a helyes. Bebel kérlelhetetlensége szükséges a tömeg, a milliók megnyerésére, amelynek számára a magán vagyon igazi vörös posztó, mely dühre gerjeszti az uralkodó osztályok ellen. A törvényhozási munkában, különösen pedig a tudományban már nem üdvrevezető a termelési eszközök társadalmosításának ez a dogmatisztása. Ez a magyarázata annak, hogy mind a két párt résznek igaza van, mivel elméletük egyazon törekvésnek különböző körülményekhez szabott megformulázása.

S ha lassan bár, de azért el fog tűnni ez a lélektani ellentét a két szociálista típus, a proletár s a szociálista érzelmű elite-ember közt. Amily mértékben fog az egyiknek a szellemi színvonala emelkedni, a másiknak pedig száma a pártok keretén belül szaporodni, oly arányokban fog ez az egyetértés megszületni. Végre is a szellem ellen nem lehet küzdeni, legkevesebbé szabad pedig a szociál-demokraciának, ennek a kiválóan szellembarát mozgalomnak ilyen haladás-ellenes utakra tévedni. «Mind den forradalom arisztokraták műve» írta Renan s «csak a tudomány igazán forradalmi» — Zola. E két igazság egyesítése azt mondja, hogy nagy, újat alkotó cselekvés csak a szellem vezérlete mellett lehetséges. Ne duzzogjon tehát a nagy, újító cselekvés pártja a szellemmel szemben, mert ez ott állott bölcsőjénél s ha győzni akar, ott kell hogy legyen a diadalmi zászló kitűzésénél is.

A MAGYAR ÉPÍTÉS. Hauszmann Alajos, a műegyetem ez évi rektora, megnyitó beszédében, amelyet az egyetem ifjúságához intézett, kárhoztatta az építő-művészet modern törekvéseit, próbálgatásait és csak az elfogadott történelmi stíleket mondotta követésre méltóknak. Bárha a modern törekvések kárhoztatásában joggal érezhetem önmagamat is érintve és bárha Hauszmann Alajos burkoltan említést is tett egy bizonyos «mester»-ről, akinek szárnyaszegett kísérletei intő példái lehetnek az ifjúságnak, — mégis azt válaszolom, hogy Hauszmann Alajos, mint a műegyetem rektora, nem mondhatott mást az ifjúságnak, mint amit mondott. Annak az intézetnek, amelynek most élére került, az a föladata, hogy az építő-művészet ábécéjére oktassa hallgatóit. Az építő-művészetnek pedig a történelmi építészet az ábécéje. A műegyetem nem az építő-művészetet fejleszti az ifjúságban, hanem az építő-tudományt tanítja. A tudomány pedig csak szilárd alapokon állhat. Új formákat keresni, ismeretlen területekre elkalandozni a művészet föladata lehet csak. A műegyetem rektorának tehát kénytelen kötelessége megóvni hallgatósa elótt a történelmi iskolák tekintélyét és elfordítani annak figyelmét az új törekvésekról.

Tehát a rektor szavait valóban rektori szavaknak vettem és föltételezem, hogy azokat csak a maga tanulóifjúsága számára mondotta el. Ámde minden fejlődik, új formákért küzd, forrong a művészetek birodalmában. Az építőművészetnek sem szabad tehát megállania a fejlődésben. Csakhogy ezek a reform-törekvések sehol a világon nem tartoznak — és nálunk sem volna szabad, hogy tartozzanak — a politechnikum keretébe. Külföldön a műegyetemekkel párhuzamosan, illetve azoknak folytatásaként építő-művészeti akadémiák működnek. A műegyetem tanítja a mindig-egy, merev tudományt, az akadémia ellenben a szabad művészi szellemet fejleszti. Nálunk is így kellene ennek lennie és akkor még sokkal érthetőbbek és — megbocsájthatóbbak lettek volna Hauszmann Alajos rektori szavai.

A támadások között, amelyek irányomat, működésemet érték, ez a legártatlanabb és legjobb hiszemű. Ez országban mindenki tapasztalhatta, hogy valahányszor a legkisebb úttörő kísérletet is teszi arra, hogy a maga mesterségét megszabadítsa a külföldi — főként osztrák — bélyegtől, konok falba ütközik, amely a legtekervényesebb utak végén is elébe bukkan. Összefogó, erős, ósrégi ellentállás ez, amely ráfekszik nemzeti életünk minden ágazatára és elfojtani iparkodik nemzeti önállóságunk elvétett törekvéseit. Mintha az az örök átok volna rajtunk, hogy iparban, östermelésben és művészetben egyaránt hűbéres szolgálói legyünk a külföldnek. Lechner Odön.

A mai színpad.

Irta: dr. Salgó Ernő.

A szavak túlélnek a századokat, de jelentésük nemzedékről nemzedékre változik, módosul, kibővül, vagy megszűnik, a bennök rejlő értelem-csirák egyikének túlfejlődése elnyomja a többi, vagy új megszokások hozzákapcsolása új tartalmat önt beléjük, úgy hogy ugyanaz a szó a késő unoka beszédében sokszor lényegesen más fogalmat fedez, mint az előd használatában. A fonetikai evolúció mellett, ami a szavak hangzásbeli változására vonatkozik és az értékbeli ingadozás mellett, ami korszakok szerint más és más környezetbe juttatja a szavakat — az istállóból a szalonba, vagy megfordítva: a tisztesség nyelvkincsétől a csatorna-dialektus kifejezései közé — itt van harmadiknak a szó értelmi változásának folyamata, valamennyi között a legkihatóbb jelentőségű. Müller Miksa új világosságot derített vele a mythológia keletkezésére, kimutatva például, hogy Indra és Zeus, amely szavak eredetileg a kék égboltozat megjelölésére szolgáltak, az ősi jelentés feledésbe jutásának árán lettek személyes istennevek, valamint nagy hasznát látta e nyelvtörténeti tény felismerésének az erkölcsi történetírás és a néprajzi kutatás is. A következőkben példát említünk, hogy érvényessége behatol az aesthetika területére is, azzal a különbséggel, hogy itt, ahol nemcsak a megnevezések állandók, de a kodifikálás is a változás megkötésére törekszik: a megmaradó felírás és a változott tartalom viszonyát illegitimnek tekintik a kritikai pénzügyőrök s ahol reájönnek, mint valami csempészműveletet bírságozással kezelik, vagy kihágásnak denunciólják, holott a természetes fejlődés nyilatkozik benne.

Ime, a drámáról szólunk, amely mai formájában, a rendelkezésre álló elemek kiválasztásában és összerovásában ugyancsak messze eltávozott a szó eredeti jelentőségétől, de amelynek törvényeit még mindig innen vezetik le. A poetikai tankönyvek a dráma elméletét fejtegetve, rendszerint abból indulnak ki, hogy a megnevezés a görög szaladok igéből származik, a dráma főtörvénye tehát a gyors menet, a történés, a cselekvés és a kritika — abban az értelemben véve ezt a szót, amelyben a régiség használta és abban a válfajában, amely a legáltalánosabb és amely már természeténél fogva konzervatív — a gyakorlatban hűségesen ragaszkodik az elméletnek ehhez az elvéhez. Teszi pedig ezt akkor, mikor a drámában egyre kevesebb a cselekmény, ellenben egyre több, ami megakasztja

a gyors menetet: a pszichológiai elemzés, a részletrajz kibővülése, a társadalmi kérdések fejtegetése és mikor a közönség nemcsak hogy nem zúgolódik a csere miatt, de tetszésével és meghódolásával épp azokat jutalmazza legbőségesebben, akiket legkevésbé köt a régi canon. Az elmélet mindig talált kifogásolni valót a gyakorlaton, — e kettőnek természet szerint szemben kell állania, ha másként nem, hát úgy, mint az ideális követelménynek és a ténybeli megvalósulásnak — de oly ellentét, mint amely ennél a fejezetnél válik láthatóvá, ritka jelenség. A kérdés legalább ez: csakugyan oly fontos és mindeneken felül nevezetes-e a cselekvény, hogy miután elszoktunk annyi mindentől és hozzászoktunk annyi sok máshoz a drámában, ennek érintetlen teljességben kell maradnia, vagy ellenkezőleg: van-e mentség a megfogyatkozására?

Bizonyára senki sem fogja kétségbe vonni, hogy a színpadra szánt műnek kiváló erőssége, ha erősen font és gyors menetű cselekvény tartja össze benne a részeket. Az esztétikai hatás egyik alapvető törvényére vezethető ez vissza, arra, hogy amennyire szükséges a figyelem koncentrációja — a tárgy egysége, ugyanannyira fontos az ingerek változása — a történés előrehaladása, kiváltképpen drámai munkánál, színházban, hol az órák hosszát helyén ülő néző jobban ki van szolgáltatva a szerzőnek, mint a könyvolvasó a regényíróknak, mert míg az olvasó, ha az inger ereje csökken, félre teheti a könyvet, addig a néző egyfolytában vállalja a felvonásokat, de viszont a színdarab is szigorúbb feltételek sodrában küzd a sikerért, mert a közönség az ingerek meg nem szakadó sorát kívánja. Ezért nagy dolog a cselekvény; de hát nem erről van szó, hanem hogy vajjon csakugyan mindennél nagyobb és pótolhatatlan valami-e? Adva van egyfelől, hogy az új drámában egyre jobban elszikkad a történés ere és egyre jobban feldagad, ami nem cselekvény és adva lévén másfelől, hogy a közönség beletalál ebbe a változásba, kérdés: vajjon valóban pártütés-e az írók részéről a dráma örök törvénye ellen ez az újítás, vagy pedig a természetes evolúció ténye; vajjon megtévedés-e a közönség részéről, ha tetszésére van e változás, vagy pedig valamely természetes dispozició kielégülése és végül, ha nem a cselekvény a színpad uralkodója, úgy mi hát az, amin a hatás felépül?

E kérdések megválaszolásában kitűnik, hogy a kritika, mely a cselekvény nevében csörteti a kardot, elmaradt a fejlődés mögött, antignált állapot szószólója, vagy ha benyúl a jelenbe, a legalsóbb fokon állók érdekét védelmezi. Mesét követel mindenek felett, holott egyrészt a mese forrása minden kultur-periodus kifejlődésének arányában apadásra jut, más-

részt az iránta való fogékonyság, ha végigkíséri is az életpályát, valójában és teljességében a gyermeki lét kiváltsága. Annak az esztetikának, mely ezen az állásponton van, ha következetes akar maradni, ma a melodráma volna az ideálja és aki híve neki, ha nem megy idáig, öntudatlanul bár, de határozottan a más véleményen levőknek ad igazat és maga magának a példájával cáfolja főtételét. Aminthogy nem is tehet mást, mert nem vonhatja ki magát a fejlődés általános törvénye alól. A történelem és az irodalom mindegyik korszakának vizsgálata azt bizonyítja, hogy a szellemek érdeklődése az élet dolgainak kutatásában a fejlődés arányában mindinkább bensőséges irányba fordul és ennek megfelelően az irodalom az események özönének összefoglalása helyett egyre jobban a belső rugók feltárásával foglalkozik. A lelemény, mely bizonyos ideig extenzív irányban haladt, ezen túl intenzív munkálkodásra tér. Amit a filozofia történetének nagy egésze mutat, hogy a bölcséleti diszciplínák keletkezésének sorában a metafizika volt az első és a pszichologia az utolsó szülött, annak az analogiája ismétlődik az irodalomban a különböző korszakokon belől, mikor a messzeségben való kalandozást mindinkább felváltja a mélységben való bányászás, a tárgyak szaporítását a témákba való behatolás. Természetes, hogy ez nem jelenti az invenció kiapadását, ami a befejező kifáradás tünete; de igenis, más területre való áthelyezését, ahol a mese helyett az elemzésre száll a rang elsőse, mint ahogy a prédikációban a textus helyett a magyarázatra; jelent olyan útra való reálépést, ahol a cselekvény látható mozzanatai mind gyérebben teremnek, mert egyre több és élénkebb a kommentálásra való hajlandóság és az iránta való fogékonyság.

Hogy így legyen: a cselekvény ez eredendő hátraszorulásával, ami az irodalomfejlődés menetéhez tartozik, egyidejűleg előlép egy másik tényező, amelyben a közönség vágyai összegeződnek és amely erről a részről fedezi az új dráma apostolait. Ez pedig a tanulás ösztöne. Az irodalmi hatás lelektana mindig elválaszthatatlan volt a didaxis számbavételétől; az olvasó vagy a néző mindig úgy állt szembe az író alkotásával, hogy következtetéseket vont magára és másokra, vonatkozásokat keresett egyéni dolgaira, vagy kilátásokat az őt érdeklő kérdésekre; de a tanulásnak ez a szükségérzete talán sohasem volt oly erős, mint ma. Immár, ha nem is bevallottan, de mintha ez volna a főcél, annyira, hogy míg azelőtt a közönség mesét kívánt az oktatáshoz, mint édesítőt az orvossághoz, ma már a mesét is csak úgy veszi be, ha tanulságot tud kiokoskodni belőle. A szimbolizmus, aminek kitalálásával oly nagyra

vagyunk, valójában mit jelent mást, mint az okulás vágyainak excesszív voltát, mely valamely eszme megvilágításának vágyáért eltúri a fantázia leghomályosabb szülötteinek a felvonultatását? Valami ilyes áramlat volt az, amely Voltaire korában az allegoriák divatjának hódolt; de ereje ma még nagyobb. Akkora, hogy a múlt és jelen minden tényére, a monda-világ és a képzelet, meg a kieszelés országának minden exotikumára reászabadítja ugyan az író, de azzal a feltétellel, hogy valamennyit az eszme uralma alá gyűrje. Az életfilozófia így két oldalról is ellene szegül annak, amit közkeletű nyelven cselekvénynek nevezünk. Egy felől a külső mozgalmasság ábrázolása helyett a belső rejtvények kikutatásának kedvez, másfelől az eszmei tartalom követelményével arra halad, hogy az elvontságok körébe szublimálja az élet konkrét jelenségeit és emberek küzdelme helyett ideák vitáját láttassa.

Itt van azonban a harmadik kérdés, hogy ha a dráma hatása az ingerek folytonos megújulásához van kötve, mi az, ami ebben a részben pótolhatja a cselekvényt, amelynek egymagának ime, egyaránt ellene nyilatkozik az irodalmi fejlődés iránya és a korszak szelleme? Erre való válasz annak az alaptévedésnek a földerítése, mely abból indulva ki, hogy a cselekvény az ingerek sorozatának legtermészetesebb formája, megáll a kijelentésnél, hogy ez egyúttal az egyedül törvényes is. Mintha ennek megfogyatkozása után nem találhatna útát drámai inger a közönséghez! Olyan balvélemény ez, melyen a gyakorlat már rég túl van és ideje, hogy a kritika is reá- térjen erre a liberálizmusra, beismerve, hogy a drámában is már nem a cselekvény az, amely egyedül üdvözít, hanem hatása az inger erősségétől függ, legyen az akármiféle: satyrikus rajz, társadalmi bírálat, az elmének szárnyalása, vagy a lélek nagy megindulása, azzal a föltétellel, hogy vonatkozásaiban ne maradjon a részlegességek körén belől, hanem emelkedjék az általános érdek szintjére. Ugy tetszik, egy színházi közönség sem tudja elviselni a vadonatújat és még kevésbé a partikuláris dolgokat. Különleges helyzete a drámai műnek, hogy egyszerre mindenféle rendű és rangúakhoz kell szólnia, az egész közönséghez, ennek sokárnyalatú összetételében. Az általánosságra van szorítva és innen nyílik a lejtő, amelyen lesülyedhet, ha az alszerűség révén közös ösztönökre számít; de ugyancsak innen emelkedhetik a minden műfaj között neki sajátos magaslatra, ha az élet nagy kérdéseiben találja meg a mindeneket vibrálásba hozó ígét. Ugy az emberi természet alacsonyságaiból táplálkozik; emigy a korszak szellemének, egyetemes érzésének és legelevenebb eszmélkedésének praedestinált kifejezője.

ÚJ KÖLTŐK.

Carducci:

Rózsá-ének.

Ott sétáltunk a népes utcán,
Bohó, ábrándos két gyerek,
Ifjú szerelmes pár vagyunk tán,
Gondolhatták az emberek.
De mi kerültük ezt a témát,
Avult témádat, szerelem!
Még a rózsát sem adtam én át,
Mely ott piroslott mellemen.

És jöttek párok innen-onnan...
S ő szólt: Ezek tán boldogok!
Oh hova gondol, — válaszoltam, —
A férfi önre mosolyog...
S ő elpirúlva súgta menten:
A nő titokban önre néz...
És elhallgattunk mind a ketten —
Két kacaj, mely sóhajba vész.

Válónkon át vészjóslón szállt
Vádló bú, intő félelem.
Letéptem mellemről a rózsát
S csak téptem lassan, csöndesen.
Csak azt láttam, hogy szirma pergett
S csak azt, hogy ő utána nyúl
És a megtépett rózsá-kelyhet
Keblére tűzi szótlanul.

Oh mért kellett még azután ott
Szólnunk is rólad, szerelem?!
Mult, hazug üdv emléke játszott
Beszédén és beszédemen.
Kebleről a rózsát letépte...
Bénán csüggött alá kezem...
S néztük, mint hull levél levélre
A porba lassan, csöndesen.

Fordította: Telekes Béla.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

33.

Ez a szó, a maga józan, majdnem durva jelentésében fölriasztott kissé álomszerű tétlenségemből.

Dolgozni. Igazán. Ez komoly. És komoly kétszeresen. Mert élni kell. Kezdtém észrevenni, hogy főképp ezért fontos. Sokáig nem dolgoztam. Ami pénzem volt, elfogyott. Összes képeimet eladtam az olaszországi út előtt. Az értük kapott pénzt elköltöttem. Most új képeket kell csinálnom, hogy újból legyen pénzem.

Ah istenem! Az élet az ő okos, hideg követeléseivel. A kenyér, ami nélkül a legkomplikáltabb lelki állapotok közepette sem lehetünk el. A mindennapi gond, ami beleszól titkos fájdalmainkba, féltett, kedves és szomorú álmainkba. A próza, ami egyszerre csak felüti a fejét és elsöpri a tétlenség költészetét! A munka!

Hát rajta! Dolgozzunk.

Neki fogtam. Előkerestem a régebbi témáimat, de nem boldogultam velök. Valahogy elsiklottak előlem. Egy-egy részlet maradt csak éppen belőlük, amit nem tudtam összhangzásba hozni az egészszel. Belefáradtam. Otthagytam. Hazautaztam a városkámba. Otthon lefestettem az édesanyámat. Kemenes látta a dolgot. Tetszett neki. De valamit mintha magában gondolt volna, amit nem mondott meg. Soká tűnődtem, mi lehet. Végre is megkérdeztem.

— Ne fessen maga arcképet — mondta. — Ha teheti, ne fessen. Nem a maga egyéniségéhez való, belemerülni apró részletezésébe valami már meglevő dolognak. Különösen nem most, amikor a lelki élete úgy is nagy változásokon ment át. Ez most minden aprólékosnak tetszik és fárasztja. Komponáljon valamit, mint régen. Valami különöset és merészet, a maga ismert modorában. Adjon szabad teret a fantáziájának. Sok modellel dolgozzék, ez most jó lesz. Csak ne arcképet, az égre.

Igaza volt. De azért a képet kiállítottam. Meg is bántam. Mindenfelől a legnagyobb csalódottság hírét hallottam. Kemenes előre megjósolta ezt és most dühöngött.

— Úgye mondtam? Nem mondtam? Ezek most már

szépen eltemetnék magát! Vigyázzon magára, kérem. Tudja, hogy az emberek — és nem csak a laikus publikumot értem — nem bírják el a nagy kitéréseket egy bizonyos iránytól. Rögtön hibát keresnek, mert azt hiszik, az idegen mesgyéken megtéved a művész. Biztosítom: a portraitje elsőrendű. De nem kell nekik, mert nem ezt várták magától. Vissza a régi bálványokhoz. Csak vissza. Az új még nincs divatban. Még nem hisznek benn. Majd később.

Ekkor festettem egy képet. A «Temetést.» Más hárommal egyidejűleg állítottam ki a következő tárlaton. Mind a négy tetszett. De különösen a Temetés. Az utcaajtóban áll egy asszony, fiatal, szép, a karján egy alvó gyerek. Mögötte a férfi feje látszik, közömbösen, amint néz a menet után, amiből csak az utolsó pár ember látszik, mert ép akkor fordulnak be az utcasarkon. Az asszony, arcán a megkövült fájdalom kifejezésével mered a halottas kocsi után. A gyermeket görcsösen szorítja magához. Rohanni szeretne utána, de nem lehet, mögötte a férje. A falusi utcán még egy pár alak. Egy feketébe öltözött öregasszony, aki elkésett a kísérettől. Botra támaszkodva tipeg előre. Egy kíváncsian néző gyerek. Egy koldus.

Kemenes diadalmasan hozta a lapokat. Mindenütt dicséret. Már másnap értesített az igazgatóság, hogy a képre vevő jelentkezett. A többit is megvették. Egy ideig megint nem kellett dolgoznom.

És ezután már csak akkor dolgoztam, amikor kellett. Amikor a házbér ideje közel volt, amikor a szabó sürgetett. Amikor véletlenül valami pénzkiadás jelentkezett. És mind gyakrabban jelentek meg portrait-im és a közönség lassan-lassan megszokta őket. Lassan-lassan átnézett felettük. Lassan-lassan kezdtek közömbösek lenni irányomban. És kezdtem alkonyúlni.

HUSZONKETTEDIK ESTE.

És bealkonyúltam. Hiába volt minden.

Kemenes egyszer-másszor megkísérlette, hogy visszatereljen a régi irányhoz. A friss, eleven benyomásokhoz. A különös, merész, ötletes témákhoz. Nem sikerült. Kiveszett belőlem valami. Az éltető fluidum. A magamba vetett hitem. A bátorságom. Folytonosan aggódtam, mihelyt valami új és szokatlan forma vagy kifejezésmód állt velem szemközt.

— Nem értenek-e félre? Megértenek-e?

Kemenes dühösködött ezért a tétovázásért. Nem akarta megérteni. Órákig nálam volt. A műteremben fel-alá járva

vitatkozott velem. Életet akart önteni belém. A régi nagy, elementáris életet.

— Nincs, — mondtam. — Meghalt. Odakünn fekszik a temetőben.

— De igenis itt van. Nem halt meg. Ahány muzeumba belép, mindenütt megtalálja őt.

— Azok képek — feleltem — festett vásznak. Nem ő. Ő nincs. Elveszett az életem célja. Kinek dolgozom? Kiért? Ha nem várok semmit? Ha nem kell valakihez felküzdenem magam? Ha nincs kitől elismerést várnok.

— Ez nem beszéd, — dohogott ő.

— Én kiadtam magamat. Bennem nincs már semmi. Nekem végem.

— Majd fölél újra. Jön egy új szerelem.

Ránéztem. A pillantásom előtt kénytelen volt lesütni a szemét. Elpirúlt, zavart lett.

— Bocsásson meg — mondta — ne nehezteljen. De végre is ez a természetes. Így szokott lenni. Az ember úgy van berendezve, hogy felejtse és megvigasztalódjék. Én régóta nézem ezt az állapotot. És nagyon aggódom. Féltetem magát. És látom, hogy itt nem segíthet más, mint egy nagy szerelem. Ha már maguk asszonyok olyanok, hogy csak egy férfin át bírnak dolgozni és valamivé lenni. Maguknak magukért nem. Ez megható és fölséges tökéletlenség. Le kell borúlni előtte. De mégis — magáért kár — nagy kár. Én azt hittem maga tud úgy is, magában is. Most látom, hogy nem. És a szívem fáj. De azért még várok. Még remélek. Még bízom. Hátha mégis jön valaki.

És várt. Egészen addig, míg harminc éves nem lettem. Sőt még azután is egy kis ideig. Most már nem vár.

Lassanként, fokanként vészett ki belőlem az alkotó erő.

Elvitte magával a halott. Bizonyára az akarata ellenére. De elvitte. Mint ahogy mindent elvitt tőlem. A szerelmet is. Mert soha, soha nem szerettem senkit kivüle. Holott akadt olyan is, aki megérdemelte volna. De nem lehetett többé. Ha egyszer-másszor föl is ébredt bennem a szerelemhez hasonló hajlam, azt rögtön elanalizáltam. Szinte föl ismerhetetlenné tettem magam előtt. Nem kellett semmi. Az emberek se. Lassan-lassan elszoktam a világtól. Verát láttam néha, ő fölkeresett.

Egyszer sokáig nem jött s mikor megint betoppant, sugárzott az örömtől.

— Tudja-e, hogy férjhez megyek?

— Ugyan, és kihez?

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

33.

Az öreg herceg szobájából lövésekhez hasonló zaj hallatszott, dühös orrfúvás. Alig ment ki az ajtón André herceg, kinyílt az öreg úr szobájának ajtaja s a herceg ott állt fehér hálóköntösben az ajtóban s benézett a szobába.

— Elment már? Nos, jól van! — szólt; mérges pillantást vetett a pamlagon ájultan fekvő asszonyra, szemrehányóan csóválta a fejét s becsapta maga után az ajtót.

Második rész.

I.

1805 október havában orosz csapatok feküdtek Ausztria városaiban és falvaiban. Egyre újabb ezredek jöttek Oroszországból s telepedtek le, nyomasztó terhél a lakosságnak. Kutusov főparancsnok főhadiszállása Brennau-ban volt; az ezredek Brennau erőd körül táboroztak.

1805 október 11-én egy éppen Brennauba érkezett ezred állt úgy egy félmértföldnyire a várostól, készen a szemlére, melyet a főparancsnok akart felette tartani. Dacára a nem orosz tájnak és környéknek (gyümölcsöskertek, kőfalak, téglatetejű házak s a távolban látszó hegyek) s dacára a nem orosz népnek, mely kíváncsian nézegette a katonákat, az ezred épp úgy nézett ki, mint azok az ezredek, melyek Oroszországban várják a szemlét.

Este, mikor átlépték a hegyeket, jött a jelentés, hogy a főparancsnok az ezredet mars közben meg fogja tekinteni. Bár a parancs szavai nem voltak egész világosak az ezredtulajdonos előtt, nem értette egészen, mit jelent az «mars közben», mégis, a zászlóaljparancsnokokkal való tanácskozás után az határozottatott, hogy az ezred díszuniformisban állíttassék fel.

És a katonákat a 30 verstnyi hegyi út után nem engedték nyugovóra, hanem egész éjjel tisztogatniok kellett a felszerelést;

a főtisztek és adjutánsok sorakoztatták, számlálgatták őket s reggelre a rendetlen csorda — melynek az ezred mars közben látszott — 2000 főnyi rendezett csapatként állt a kijelölt helyen, hol mindenki tudta teendőjét s ahol minden ember gombjai és szíjjai csak úgy ragyogtak a tisztaságtól. Csak egy dologgal nem volt senki megelégedve: a cipőkkel. A legénység fele rongyos cipőkben járt, de ez nem az ezredtulajdonos hibája volt, mert dacára, hogy egyre sürgette az osztrák kormányt, nem kapott új cipőket, a régiekben pedig az ezred 1000 verstnyit masirozott.

Az ezredtulajdonos öreg tábornok volt; eleven öreg úr, szürkülő szemöldökkel s pofaszakállal, erős, magas, széles vállú, mellénél szinte szélesebb, mint vállainál. Vadonatúj uniformist hordott s nehéz, arany vállrojtot, melyek vállait még magasabbnak tüntették fel. Úgy nézett ki az öreg generális, mint aki életének legfontosabb feladatát fényesen megoldotta.

Úgy járkált föl és alá a sorok előtt; a hátát behúzta s minden lépésnél könnyedén összerázkodott. Meglátszott, rajta, hogy gyönyörködik a seregében, hogy boldog, amiért összes szellemi erőt az ezred foglalja le, mégis, ingatag járása elárulta, hogy az ezred java mellett a közjó és a — gyengébb nem is elég fontosak előtte.

— Nos, atyuska, Michailo Mitrits! — fordult hirtelen az egyik zászlóalj-parancsnokhoz (a parancsnok mosolyogva lépett elő) — ma éjjel keményen dolgoztunk, mi? Egyébként, úgy látszik, minden rendben van, az ezred nincs rossz állapotban, mi!...

A zászlóalj-parancsnok megértette a vidám gúnyt és nevetett.

E pillanatban a városból ide vezető úton, hol az előőrsök voltak föllállítva, hogy adandó alkalommal jelt adjanak, két lovas tünt fel. Egy adjutáns s a mögötte lovagló kozák.

Az adjutánst a vezérkar küldte, hogy az ezredparancsnoknak szóval is megmagyarázza, ami a tegnapi parancsban homályos volt, nevezetesen, hogy a főparancsnok az ezredet abban az állapotban kívánja látni, a hogy a marson volt: köpenyegben, sapkában s minden előkészület nélkül.

Kutusowot reggel az udvari haditanács egy tagja kereste fel Bécsből, aki terveket és utasításokat hozott arra nézve: miként lehetne minél gyorsabban egyesíteni Ferdinánd főherceg és Mack seregeit és Kutusow, aki ezt az egyesítést nem tartotta előnyösnek, véleménye igazolására többek közt azt is felemlítette, hogy az orosz legénység mily szomorú állapotban érkezett meg

s azt meg is akarta mutatni az osztrák generálisnak. Ezért akart az ezred elé lovagolni, miután neki csak kellemes volt, hogy az ezredet minél rosszabb állapotban találja. Bár az adjutáns nem ismerte ezeket a nézeteket, mégis közölte az ezredessel a főparancsnok határozott parancsát, hogy a legénység köpenyben és marsfelszereléssel állítandó elő, nehogy a főparancsnok elégedetlen legyen.

Mikor az ezredes ezt meghallotta, lehorgasztotta a fejét, nagyot nyelt s izgatottan csapta össze a kezeit:

— No, most szép dolgot csináltunk! — szólt. — Én mondtam Önnek, úgy-e, Michailov Mitrics, hogy marsadjusztirungot és köpönyeget kívánnak!

Szemrehányó hangon mondta ezt, majd az adjutánshoz fordult:

— Hamar fog jönni? — és olyan tiszteletteljesen szólt, mintha annak beszélt volna, a kiról szól.

— Egy óra múlva, azt hiszem!

— Van-e időnk az átöltözködésre?

— Azt nem tudom, tábornok úr! . .

Az ezredes maga lépett most a csapatok elé s parancsot adott, hogy a legénység vegye föl a köpönyegét. A kapitányok századaikhoz siettek, az őrmesterek fontoskodva szaladgáltak ide s tova, mire az eddig csendben, nyugodtan álló oszlopok egyszerre inogni kezdtek s lármásan terjeszkedtek kijebb. Minden oldalról katonák szaladgáltak elő és újra helyeikre, vállak emelkedtek a levegőbe, köpönyegek lóbálódtak ide s tova s látszottak a karok, amint az ujjakba igyekeztek. Félóra múlva minden újból a régi rendben állott, csak hogy most az oszlopok szürke színűek voltak az előbbi fekete helyett.

Az ezredparancsnok tipegő lépésekkel ismét ezrede elé sietett és vizsgálgatta a legénységet.

— Mi ez? Mi ez? — kiáltott fel egyszerre és megállt. — A harmadik század kapitányát ide! A kapitányt ide, a tábornok elé! A harmadik század kapitányát az ezredparancsnok elé! — hallatszotak hangok össze-vissza s egy adjutáns elszaladt, hogy a késedelemzöt megkeresse.

Mikor a zürzavaros hangok eljutottak a kapitányhoz, ez százada mögül lépett elő s bár idős ember volt s már jóeskan elszokott a futástól, lelkendezve rohant a generális elé. Arcában egy olyan diák félelme tükröződött, akinek a meg nem tanult leckét kell felmondania.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az ember és az égiháború.

Heur de Parville egy tanulmánya azzal a hatással foglalkozik, amelyet a zivatar az emberi szervezetre gyakorol. Viharos időben, — mondja ő — az ember lehangolt, rosszkedvű, ideges. A föld és a levegő közti villamos feszültség folytonos változása állandóan uralma alatt tart bennünket. Az emberi test ideghálózata még a távoli villamos kisüléseket is megérzi. Hisz legújában már azt is kimutatták, hogy az idegrendszer igen jól lehet alkalmazni a drótnélküli távírás felfogó készüléke gyanánt. Az indukciós tekercsben létrehozott áramokat átveszi az emberi test, és ha azt Morse-féle telegráfkészülékkel hozzák összeköttetésbe: az az ember közvetítésével a távolból jövő jeleket regisztrálja. Az ideges emberek előre megérzik a vihar közeledtét, — az állatok pedig még inkább. Némely embernél ez az érzékenység egész a betegségig fokozódik és súlyosabb terizisekben, általános reszketésben nyilvánulhat. Hiába magyarázza nekik az ember, hogy ne féljenek a dörgéstől, ha már a villámlást látták, mert hogy a villám és nem a dörgés a veszélyes; a rosszullét minden egyes dör-

gésnél újra jelentkezik. Arra a kérdésre, mi módon lehet legjobban védekezni a zivatar ellen, már Franklin és Arago megadták a választ. De biztos védelmet nem nyújt ellene semmi, mert néha igazán kiszámíthatatlanul szeszélyes a villám. A múltkoriban, — írja Parville — Páris kültelkein sétálgattam, mikor tőlem vagy száz méternyire egy akácfa becsapott a villám és egészen lehántotta a kérgét. Az út mentén sok ilyen akácfa volt. Mért csapott be a villám éppen abba a fába és nem a szomszédjába? Ki tudná megmondani! Arago azt ajánlotta, hogy égiháború alatt a szoba közepén álljunk elszigetelve, távol a falaktól; még biztonságosabb — szerinte — ha selyemfonálból szőtt kötélre akasztott függő ágyban foglalunk helyet. Ha ilyen nem áll a rendelkezésünkre, jó szolgálatot tesz egy matrác vagy üveglap, a melyre ha ráállunk, a villamos vezetés a test és a padló közt megszakad. Megjegyzendő azonban, hogy biztos védelmet még ez sem nyújt. Célszerű volna továbbá az ablakráját a kályhával fémlánc segítségével összekapcsolni, valaminthogy a zivatar alatt jó, ha az ember kerüli fémtárgyak közelségét, és ki-

szedi zsebeiből a kést, kulcsokat és egyéb fémből való dolgokat. Kevésbé ösmeretes egy fizikusnak a védőeszköze a villámcsapás ellen. Abból indulva ki, hogy a villám feltűnő gyakran ér kutyákat és egyáltalában állatokat, azt ajánlja, hogy tartsunk a szobában kutyát; ha a villám becsap, az embert kimélve, az állatot fogja érni. Számos megfigyelést lehet az állatok ilyen villámhárító szerepének bizonyítására felhozni. Gyakori eset, hogy a villám becsap a juhnyájba és nagy pusztítást visz véghez benne, de a pásztort megkiméli. Arago említi a következő példát: Praville-ban, Chartres közelében egy molnár gabonás zsákokkal terhelt ló és öszvér közt ballagott az úton. A villám beléjük csapott, és a két állatot azonnal megölte, de a molnárnak egy pár hajtincsének megpörkölésén és a kalapja elvesztésén kívül semmi bántódása nem volt. 1825-ben Worcester mellett a villám agyonütött egy kancát, ellenben az azt vezető fiút semmi baj nem érte. Egy Cowen nevű úr 1816 júniusában kutyával játszadoxva üldögélt a szobájában. A becsapott villám a kutyát megölte, gazdája csak egy kis rázkódtatást érzett. A kutya mégis csak hű barátja az embernek, hogymég a villámhárító szerepére is vállalkozik. Az ó-korban azt hitték, hogy a villámcsapás ellen a legbiztosabb óvszer az, hogy az ember

ágyba fekszik. Ellentmond ennek számos eset, melyekben ágyban fekvőket ért halálos villámcsapás, bár olyan esetet is leírtak, a melyben a villám a fa-ágyat összetörte, de a benne fekvőnek a haja szálát sem görbítette meg. Szóval a villám nagyon szeszélyes. Biztos védelmet a villám ellen csak a Faraday kalitkája nyújt, vagyis egy fémdróthálóból készült bura, amelynek belsejében helyezkedik el zivatar közben, aki a villámtól fél. Egyébiránt nagy városokban felette ritka a villámcsapás okozta baleset. Sokkal több értelme volna annak, ha az automobilisták látnák el magukat ilyen dróthálóval. Régi intelem, de helyes is, hogy az ember zivatarban ne meneküljön a fák közelébe; mert a villám előszeretettel üt be a fába. Ellenben magas fák szomszédsága nem védi a házat a villámcsapástól, csak, ha a talaj rendkívül nedves. Megesett, hogy a villám mellőzte a ház tőszomszédságában lévő és a háznál sokkal magasabb fát és egyenest becsapott a falba. Szóval «*défions nous des grandes arbres*» — óvakodjunk a magas fáktól.

A sebész felelőssége és fizetése 4200 év előtt.

A mostanában oly sokat emlegetett babyloni ékírások és Hamurabi király törvényei

az orvosokra vonatkozólag is igen érdekes adatokat tartalmaznak. Az említett törvények — mint a «Gyógyászat»-ban olvashatjuk — részletesen szólnak az orvosok fizetéséről. Ha késsel dolgozott az orvos, vagy egy szemet mentett meg, 10 ezüst sekel volt a fizetése. Nemes embernél 5 sekelt, rabszolgaért 2 sekelt kapott. Csonttörés helyrerakásáért szabad embertől 5 sekel, nemes ember fiától 3 sekel, rabszolgaért 2 sekel járt. De a felelőség is nagy volt. Ha késsel dolgozott és a beteg meghalt, vagy szemét vesztette, az orvos kezét levágták. Ha nemes ember szolgája pusztult így el az orvos keze alatt, másik szolgát kellett érte adnia; ha a szolga szeme pusztult el, a szolga értékének felét kellett megfizetnie. Az orvosokat kötelezték arra is, hogy a rabszolgákat «megbélyegezzék» és szigorú büntetésekkel sújtották azért is, ha ekörül csalárdul járt el. Érthetetlen, hogy ily nagy felelőség mellett mégis hogyan dolgozhattak az orvosok. De talán az tényleg nem volt oly rettenetes helyzet, mint ahogy a törvénykönyvből látszik. Angliában száz év előtt a birkatolvajt halállal büntették és az eredmény nem az volt, hogy a birkatolvajokat felakasztották volna, hanem az, hogy nem

Lord Bacon a babonáról.

Francis Bacon, az inductív bölcsészet megalapítója, ezeket írta *Novum Organon* című könyvében, 1620-ban:

«A természettudománynak minden időkben heves küzdelmet kellett vívnia a babonával és a vakbuzgósággal. Látjuk, hogy már a görögök az istenek elleni merénnyel vádolták azokat, akik a villámnak és a viharnak természetes magyarázatát adták. Semmivel sem bántak jobban a keresztény egyháznagyok azokkal, akik kétségtelenül bebizonyították, hogy a föld gömbölyű és hogy ellenlábásaink vannak. Most is nehéz és veszedelmes dolog a természettudományokkal való foglalkozás a skolasztikus theológia ellenséges magatartása miatt. Némelyek együgyűségükben attól félnek, hogy a természet kutatása túlmegy a megengedett határon, mások attól, hogy a bűvárlatok olyasmint is hozhatnak napfényre, ami kivált a tudatlanok vallásos érzületében kárt tehetne. Pedig aki jól meggondolja a dolgot, annak be kell látnia, hogy az isten igéjén kívül csak a természettudomány küzdhet sikerrel a babona és a hitetlenség ellen. A vallás isten akaratát, a természettudomány isten hatalmát teszi nyilvánvalóvá.

A szerkesztő közlései.

Beszélgetés a közönséggel.

Voltaképpen a közönséggel való beszélgetés az egész írás, a nyomtatott betű minden mestersége, mint könyv és újság. Mégis, külön is szükségét érezzük annak, hogy az olvasóval valamely közvetlenebb érintkezést is fentartsunk, hozzánk intézett fontosabb megjegyzésére reflektáljunk, egy-egy kérdésére — amelyet nem a kíváncsiság vagy unalom diktál — megfeleljünk, bárha nem könnyű e megjegyzések és kérdések kiválasztása érdem és érdekesség szerint! Ugyanis, önfentartási harcokban és az egymással való vetélkedésben, különösen a magyar újságok rászoktatták az olvasót, hogy lapját részint tudakozó irodának, részben közvetítőnek nézze és így első sorban a nagyközönségben tévesztik el azt, hogy milyen ügyek azok, amelyekre nyílt válasszal lehet szolgálni. Legyen szabad nekünk, néhány szóval megmondani, mely ügyeket tartunk mi ilyeneknek. A feltűnő, különös, izgalmas, szóval az olyan ügyeket, amelyről való elmélkedés vagy megemlékezés a legközömbösebb olvasót is érdekelheti. Természetes, hogy ilyen módon nem kell önökkel beszélgetnünk elcsépelet esetekről, nem kívánják tőlünk, hogy

rég megoldott kérdéseket újra bontogassunk, eldöntött szerelmi és illedelmi problémákat újra eldöntsünk és hogy rövid és hézagos választ adjunk olyan kérdezősködésekre, amelyeket egy lexikon pontosabban és biztosabban intéz el. A szíves olvasó beleegyezésével tehát a vele való közvetlen érintkezést nem használjuk föl felnöttek oktatására és reméljük, hogy a kezdő vagy próbálkozó irodalom sem kívánja tőlünk, hogy e helyen mondjunk bírálatot azokról a dolgozatokról, amelyeket nekünk közlésre ajánlanak. Ha a munkák jók, megjelennek előbb vagy utóbb, ha nem jók és nem alkalmasak, helyesebb a dologról nyilvánosan nem beszélni. Célja és haszna az ilyen apró kritikáknak úgy sincs, ugyancsak megokolt, terjedelmes és művészi bírálat legyen az, amelyből tanulni lehet. Aki azonban kezdő és próbálkozó íróársaink közül, hite szerint érdemes munkát alkotott és azt küldi be nekünk: küldje be a címét is, hogy magánlevélben írjuk meg neki megjegyzésünket, ha mi is találunk a dolgozatában valamit, amiben van jelentőség. Igen szívesen vesszük, ha mindjárt megírják és fölbélyegezik a válaszra szolgáló borítékot.

Miután pedig a — fájdalom — szükséges magyarázatokon

túl vagyunk, intézzünk el egyikét felbontott levelet. — Egy szegedi úr azt kérdezi tőlünk, lesz-e forradalom? Az ördögbe is, mért lenne és különösen hogyan lenne? Van rá pénzünk, van hozzá hitünk, egységes közvéleményünk, alkalmunk, kedvező időnk, arra való vezető emberünk? Semmink és senkink nincs — most. Nem vagyunk elkészülve. Öt nap alatt vége lenne az egész forradalomnak és oly dicstellenül, mint ahogy még soha. A nemzet félrevezetett, feltüzelt és sok magán okból elkeseredett részének ezt a szemébe megmondani: tudjuk, a legnagyobb mértékben bűn. De hazudják más, hazudjanak azok, akik a nemzetet ostobaságból és üzletből belevinnék a forradalomba. Hazudjanak tovább azok, akik hízelgéssel hálózzák be a magyarság lelkét és mármár azt is elhitették vele, hogy gazdag, hatalmas, egységes, érett arra, hogy imperiumot hódítson és alkosson. (Mert lakik egy szent naivság a magyarban: a gyomra éhségtől korog és elhiszi, — ha hízelegve mondják neki — hogy jóllakott.) Tehát hazudjanak tovább az imperialisták, akiknek egy része, — az okosabb, az üzleti alapon dolgozó — miután közelébe hozta a nemzetnek a forradalmat: megállt, megugrott, visszahőkölt. A jóhiszemű része is kezdi ezt cselekedni, habár nagy lárma közepette is és ez a legjobb,

amit még tehet. Megvan tehát a blamage, nem nyugodtak addig, amíg nemzeti gyengeségünket közhírré nem tették a világon. Pedig tudhatták előre, hogy ma, nekünk nem lehet semmi érdemlegest csinálnunk: a nemzetiségek gyűlölnék és lesekednek ránk, jobban mint valaha. (Ha megmozdulunk, a lábainkba csimpajkodnak.) Össze vagyunk veszve mindenkivel, még magunkkal is. Benne vagyunk egy gazdasági válságban, pénzünk nincs, a munkás elem keserű és gyanakvó minden nemzeti eszmével szemben, a parasztság utálja az adószedő államot és első szava nem a haza, hanem a kenyér. Ma így vagyunk és hogy így vagyunk, ennek az okai éppen azok, akik a nemzeti elbizakodottságot, ezt a mai helyzetet megcsinálták és akik egyszersmind forradalom elé állítanák a nemzetet. De nem történik meg az, amire fogvacogva várnak, két okból nem. Az egyik, mert e nemzetnek csakugyan van geniusza, bárha nem az, akit négy krajcárért mérnek ki. Ez a géniusz örködik, hogy életbe vágó lépést csak akkor tegyünk, ha itt lesz az ideje. És hinnünk kell — mert látjuk is, — hogy a magyarság mai nagy nyomorúságában benne van nehezen csirázó, de kemény és ép magja a jövő nagy cselekedeteinek. E kis nemzetnek nagy elhivatása bizonyos, erre égi és földi jelek vannak.

A másik ok, amiért nem lehet forradalom, az, hogy a király első sorban is okos ember, ha nincs is meg benne a Hunyadi Mátyás és Kubinyi Géza chauvinsége. A király tudja, hogy még egy levert magyar forradalom és az osztrák trón nincs többé. Azért tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a hirhedt hadiparancs kihívó, büntető, ugrató és elkeserítő irat volt. Mély hódolat a felséges kibocsájtónak, de a hadiparancs úgy hatott ránk, mintha a magányos sötétségben az, aki harsogta, magát bízta volna vele. Egész bizonyos tehát, hogy I. Ferenc József nem akar forradalmat és ez mégis lényegesebb, mintha Beöthy Ákos akarja.

Ugyancsak a forradalomról tudakozódik egy győri úrhölgy. «Vajjon mikor fogunk tépést csinálni?» Szép egy vérező hős,

szép egy fehér tépést szaggató fehér kéz! De egyelőre csak főzzünk nagyságos asszony. A magyar konyha nem halad, megállott, kezd rosszul élni a magyar. De erről is, egyébről is máskor. A szerkesztő.

Vázsonyi Vilmos, akinél ma tanultabb, tüzesebb és puritánabb publicistát nem tudunk: rendszeresen írni fog a Jövendőnek és cikkeknek sorozatát már megkezdte. Amikor — olvasóinkkal együtt — örvendünk e munkásságnak, legyen szabad megjegyeznünk, hogy politikai hitvallás tekintetében lényeges dolgok választanak el bennünket Vázsonyi úrtól, de akit mint politikust és különösen mint írórt oly jelentékenynek és érdekesnek tartunk, hogy már sokszor ismertetett elvünknel fogva is a legnagyobb készséggel látunk e lapokon.

A kiadóhivatal közlése.

Október elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re. Az előfizetési ár: egy hóra egy korona, negyedévre 3 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcél-szerűbb azonban a «Jövendő» megindulásának napjától, március elsejétől kezdődőleg előfizetni. — Előfizetőinket, kik a «Jövendő» előfizetési díjával még hátralékban vannak, tisztelettel kérjük, hogy azt címünkre mielőbb beküldeni szíveskedjenek, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék.

Vojtina a cigányhangversenyről.

Édes ecsém, otthon érzed-e,
Hogy a nemzet im fölébrede
S hosszú útról megtért jegyesül
Régi ideáljáért hevül?
«Hej Bercsényi...» és «Rákóczy» ma
Dob-utcán is népszerű ima;
Minden sarkon trikolór lobog;
Minden szív ma mars-tempón dobog;
Torlaszt épít-ront a kis gyerek;
A hadastyán: nemzetőrsereg;
S ahol eddig Bob trikója látszott,
Primadonnák ott a Bandák s Rácok.

Mit Burmester! És mit Kubelik!
Stakkatójuk itt már nem hevít.
Aggva les a sovén büszkeség
Rátok Rácok s rátok Berkesék!
«Káka tövén» és «Cserebogár»
— Hogy ne mondjam — manap «en vogue» áll.
Hegedű szól, peng a cimbalom,
Minden este magyar népdalon
Gyullad lángra a hon-szerelem
A karzaton s lenn a parterre-en
S ha nem elég, van még biztató jel;
Népdalt dalol Komlóssy és Szoyer.

Oh nyugodj meg, vidulj nemzetem,
 Cigányod még szaporán terem.
 És hogyha pang minden más is itt, —
 A nótázás javában virit.
 Földed úszik, a pénzed apad,
 Ám a nótád egyre gazdagabb.
 Minél inkább nincs nótára ok,
 Annál dúsabb lesz a népdalod.
 Andalgója, frisse egyaránt,
 S ezernyi gond, tenger-baj ha bánt,
 Ha kiszívják, ha kifosztanak,
 Mint az elmúlt századok alatt
 Kétfelől is: itt és odaát, —
 Nohát akkor húzasd legalább!

JÖVENDŐ

1903. SZEPTEMBER 27.

B.: Király-ostrom.

Matlekovits Sándor: Chamberlain.

dr. Vázsonyi Vilmos: «Királyvédők és forradalmárok.»

B.: Bismarck I. Ferenc Józsefről.

Pénz és katona.

«Patyolat-kisasszony.»

Csehov új drámája.

(a.): Carnegie alapítványa.

Hermann Heijermans: Találkozás.

Farkas Imre: Versek.

Haraucourt: A tanú.

Szász Zoltán: Proletárok.

Lechner Ödön: A magyar építés.

dr. Salgó Ernő: A mai színpad.

Új költők.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

A szerkesztő közlései.

A kiadóhivatal közlése.

Vojtina a cigányhangversenyéről.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Herczeg Ferenc munkái

20 kötetben, egyenként 20—22 ívnyi terjedelemben, famentes, finom papírra nyomva, remek, modern stilű díszkötésben jelennek meg. A 20 kötetes gyűjtemény ára 108 korona.

Megjelent a következő 6 kötet:

I. Szabolcs házassága	IV. Első fecske
II. Gyurka és Sándor	V. Simon Zsuzsa
III. } Ocskay brigadéros	VI. Pogányok.
} Balatoni rege	

A következő hat kötet 1903 őszén, a befejező 8 kötet pedig 1904 őszén fog megjelenni.

Előfizetési feltételek: A 20 kötetből álló gyűjtemény 108 koronáért 3 koronás havi részletfizetés mellett a megjelenés sorrendjében szállítatik.

A részletek a szállítástól kezdődőleg minden hó 1-én a Singer és Wolfner könyvkereskedésében Budapesten fizetendők mindaddig, míg a mű teljes vételára kiegyenlítve nincs. A részletek be nem tartása esetében a folytatólagos kötetek a részletek pótlásáig visszatartatnak; a lejárt s le nem fizetett részleteket a cégnek jogában áll a portókötség hozzászámítása mellett postai megbízással beszedni, melynek be nem váltása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik. Az első részlet a szállításkor utánvétetik.

A fenti előfizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek és ezek alapján a teljes mű átvételének kötelezettsége mellett ezennel megrendelem a fentnevezett munkát 20 kötetben 108 korona vételárért, fizetendő a szállítástól kezdődőleg 3 koronás havi részletekben Budapesten, Singer és Wolfner könyvkereskedésében.

Külön kikötés:

Lakhely és kelet:

Sajátkezű aláírás:

Foglalkozás:

APOLLO HANGJEGYFÜZET

rövidre fogott zene- (ének-) elmélettel kérdésekben és feleletekben. Felsőbb népiskolai, polgári iskolai, felsőbb leányiskolai és középiskolai továbbá tanítóképző-intézeti tanulók és énekesek számára. Szerkesztette: S z t o j a n o v i t s Jenő zeneszerző, polgári iskolai énektanár. Minden jog fenntartva. Ára 36 fillér. 30—40-ik ezer. 2-ik javított és bővített kiadás. Vászonpapírfedél. Kapható minden papírkereskedésben.

Kapriórai márványbányák,

Seidner Miklós, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. Bútormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb. a legszebb kivitelben, olcsó áron. Nagyszabású gépberendezés. Költségvetések ingyen.

Dr. Schlesinger Miksa vízgyógyintézete és szanatoriuma
 Pozsony (Cottage).

Kitünő hegyi fekvésben, pormentes és szélről védett 200 kilométernél több jól ápolott, regényes hegyi utak. Szigorúan individualizáló szakorvosi kezelés. Legmodernebb kényelem, az összes betegszobák hygienikusan a legtökéletesebben vannak berendezve. Kitünő ellátás, mérsékelt árak. Az intézet egész éven át nyitva van. Prospektus- és felvilágosítással szolgál: a dr. Schlesinger-féle vízgyógyintézet igazgatósága Pozsony (Pályaudvar)

Tóth Béla deák könyve: A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv. Szerkesztette: Tóth Béla deák. Kiadta: a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság. Szebb, maradandóbb, ifjúnak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e műnél. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű iniciálék valódi bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de a kiadások nagyobbik alakjának ritka díszet és értéket ad Dürer Albert örökbecsű rajzainak mása. A harmadik kiadású (16° alakú) példány ára fűzve 2 korona, papírkötésben 2 kor. 40 fill. A negyedik kiadású (nagy nyolcadrét alakú) példány ára fűzve 10 korona, színes ékítményű pergamentkötésben 12 korona, antik barna bőrkötésben 13 korona. Megrendelhető havi 2 kor. részletfizetésre is.

Ennek kiegészítője, de azonkívül egész egyházi irodalmunk hézagpótló munkája a «Szentek Élete», különös tekintettel a magyar szentekre. Egybeállította és írta: Dedek Crescens Lajos, császári és királyi t. udvari káplán. Az esztergomi főegyházmegyei hatóság jóváhagyásával. 6 színes és 50 fekete, önálló műlappal és 400 fekete szöveggéppel. Ára fűzve 26 kor., két pompás díszkötésben 36 kor. Megrendelhető havi 3 koronás részletfizetésre is, ami lehetővé teszi, hogy bárki megszerezhesse e becses művet.

Tudományos irodalom: «Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. Halász Sándor és dr. Mandelló Gyula. 3 kötet. Nagy nyolcadrétű (Lexikon)-alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. Ára díszes és tartós félbőrkötésben 72 korona. Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Kapható esetleg 4 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részv.-társ. kiadóhivatalában, Budapesten, V., Kálmánutca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben. — A «Magyar Jogi Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztette: dr. Márkus Dezső, kir. törvényszéki bíró. 5 kötet. Nagy nyolcadrétű (Lexikon)-alak; egy-egy kötet terjedelme 50—58 ív. Ára díszes és tartós fél-

bőrkötésben 100 korona. Kapható esetleg 5 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadóhivatalában, Budapest, V., Kálmán-utca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben. — Flammarion Camille: «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása. Két kötet. Nagy nyolcadrétű alak. Ára fűzve 18 korona, díszkötésben 24 korona. Megrendelhető havi 2 koronás részletfizetésre. A csillagászat rejtett tudománya e pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmányává válik, amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy, bonyolult titkait. — Pulszky Ferenc: Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. Ára fűzve 32 korona, félbőrkötésben 40 korona. Megrendelhető havi 4 koronás részletfizetésre.

Szépirodalmi művek: Erdős Renée, Versek. Ára díszes vászonkötésben 6 korona. Amatőr díszpéldány hollandi papíron, angol kötésben 20 korona. — Bársony István: «A róna és az erdő», Feszty Árpád és Olgyay Ferenc illusztrációival. Ára pompás díszkötésben 12 korona. — Barang: 1848—49. A Magyar Szabadságharc Története. A tanuló ifjaság számára. Ára díszes vászonkötésben 4 korona. — Molnár Ferenc: «Józsi és egyéb kis komédiák». Márk Lajos rajzaival. Ára 3 korona. — Lovik Károly: «Doktor Pogány». Ára 2 korona.

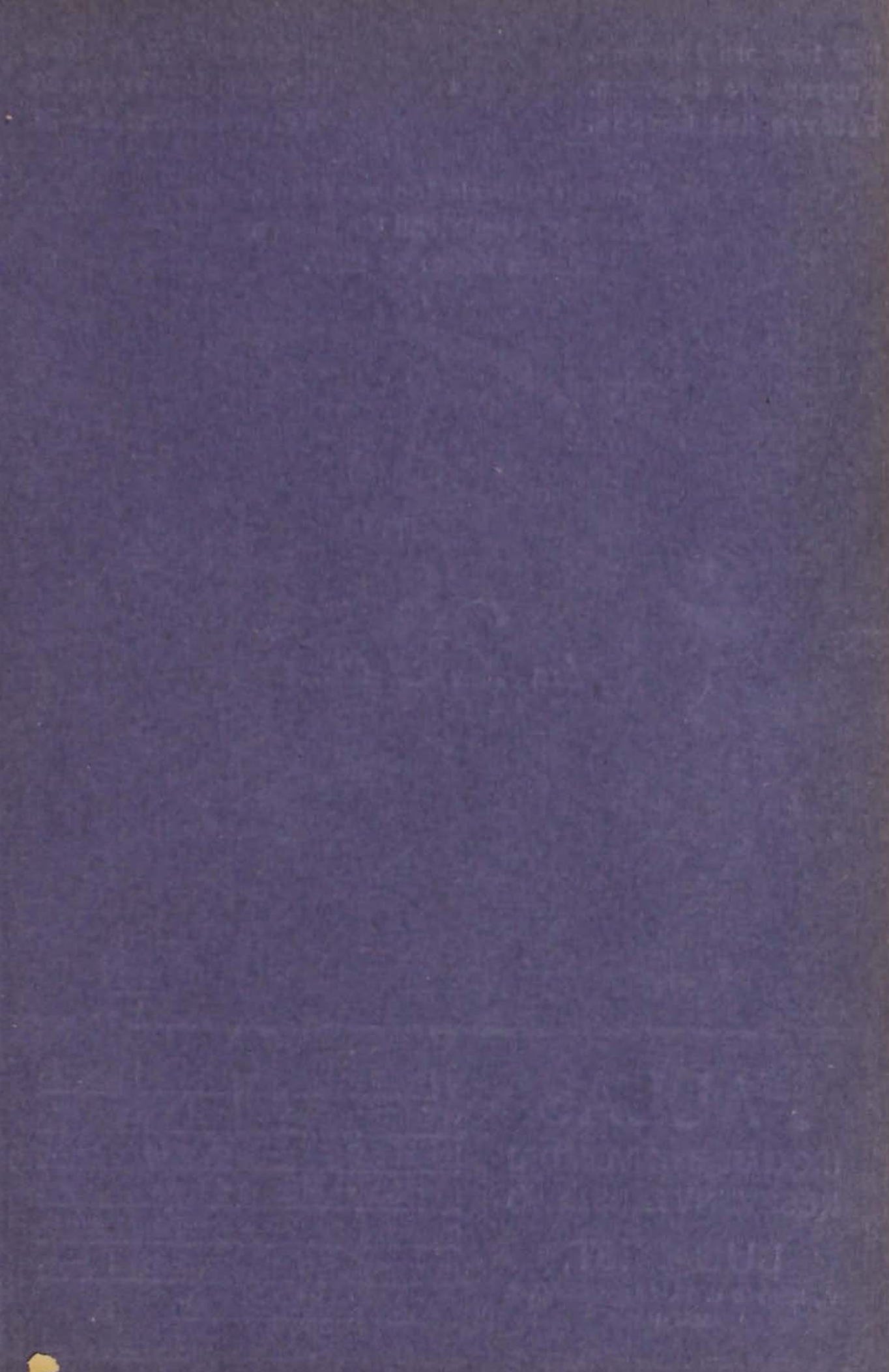
Kézi kötött Smyrna és valódi Perzsa szőnyegek
dús választékban

SZÁNTÓ MÓR cégnél,

Budapesten, IV., Kossuth Lajos-utca 2. sz.,

a Ferenciek templomával szemben.

A szöveg- és borítékpiros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Fégyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS
IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST,
V., HONVÉD-U. 10. és KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírárugyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára 20 fillér.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Három zergevadász.

Három, új és finomított stiriai ruhába öltözött zergevadász poroszkál előre az erdei szikla-uton. Egymás mellett nem mehetnek, egymás után kell haladniok. Aki elől megy, a legöregebb, de legéletteljesebb, gyerekek hozzája képest, akik utána baktatnak. Az arca piros, a lába — a csinos, elegáns csizmával — ugyancsak megszorítja a kövér hegyi ponnyt, s ha a feje egy kissé reszket és biceg, ez nem attól van, mert rossz a gerince, hanem mert ötven esztendeig a legvegyesebb trónon ülni, nem lehet büntetlenül. Talán ne is tartsunk tovább titkot; az első vadász a mi király- és császáruk, utána a két tanítvány: az orosz uralkodó és a másik Ferenc József trónjának örököse. A mindenható zergevadász, Romanow Miklós, egy mongol koponyájú és homlokú, de úgynevezett szépszakálú fiatalember, érzékeny, neurasthénikus és nemcsak azért, mert az ő megszokott ülőhelye egyike a legbizonytalanabb pihenő szerkezeteknek, hanem mert ifjúságában rendkívül zárkozott életet élt, fölöttébb későn ismerte meg az igaz szerelmet és amint nekem a hites európai pletykahordó Brandes György beszélte: az ifjú cár a végkimerülésig szerelmes volt enmagába. A felesége szoktatta le és most a régi ábrándok miatt még halovány és ösztövé, de

már egészséges. A harmadik zergeszakállas kalapu: csupa csont és csupa in. Ez a titokzatos trónörökös, akiről egy bizonyos, hogy a kihunyóban levő monarchikus eszme még egyszer lobot vet benne és szinte olyan tűzijátékot ígér, mint amilyenben a német császársban — az ő mintaképében — mutatkozott. Ez az ifjú gentleman ebben az egyszerű lóden ruhában: hisz a dogma szerint való szabad akaratban, azaz: hisz abban, hogy minden úgy lesz, ahogy ő akarja. Ő még nem «jött meg», nem ismerte meg a tények erejét és az ember gyengeségét, ő még hisz, nem úgy, mint az első vadász és komor elhatározással néz az események felé, hogy azokat lebírja...

Igy megy a Monarchikus Eszme három barna lovacs-kán és szíveik alkalmasint vadászvágygyal vannak teli, élvezik a munkától ellopott gyönyörű őszi reggelt és aligha érzik a hátuk közepén Európa tekintetét. És hogy az ujságokon keresztül róluk susog a világ: ez a megszokott neszelés elvegyül az avar zörgésébe, nem hallják. A vadról, a hajtókról beszélgetnek, ha nagy ritkán szólnak, mert egyik sem beszédes férfiú. És csaknem bizonyos, hogy az öreg dinasztia nem bök hirtelen a homlokára:

— Apropos, milyen különös, épp októberben volt, még fiatalabb voltam, mint ön, amikor az ön dicső elődje, Miklós, nekem azt a nagy szívességet tette... Magyarországon, Arad mellett volt a vége.

— Október 6! — mondja a pontos elméjű Ferenc Ferdinand, a magyar közjog alapos ismerője.

— Szívesen, parancsára, sire, máskor is! — felelne a császár, aki francia nevelést kapott.

... Izléstelen hallicunáció ez a beszélgetés, a vadászok nem beszélnek politikáról. Alacsony mesterség, végezzék a miniszterek. De néha, egy-egy szót talán mégis? Az író

hiába dugja be fülét, a bánatosan és szívszorítóan nagy őszi hangulatban: mindenféle beszédek hall a vaddús Mürzsteg felől. Szól az egyik:

— Mennyi bajom van ezekkel a magyarokkal, mennyi!

— Nekem is volt a finnekkel. (Ezek talán rokonok?)

Mi végeztünk velük.

— Nekem nem oly könnyű, engem annak idejében belevittek egy eskübe. Aztán szeretem is ezt a keményszájú törzset. A népe jó, kitűnő anyag. Szorgalmas, rendes, tiszta. Engem ezek császárnak neveznek. Az ország is nagyszerűen kifejlődött alattam. Építtettek nekem egy palotát, különb mint a bécsi és nekem sokkal kevesebbe került. Máról holnapra építtették fel. Meg kell adni nekik, hogy ha valamit csinálnak, egy-kettőre meg van... Nem tudok rájuk igazán haragudni. Ezt a mostani dolgot sem ők csinálták. Ügyvédek, az irodájuk miatt. És ujságzsidók, különösen ezek.

— A robbantó elem! szól valaki közbe hódolatteljesen.

— Mi otthon Oroszországban kissé szigorúan bánunk el velük. A nép jó néven vette.

— A nép jó néven veszi.

— És elszórakozik mellette, ha bánthatja.

Csend. A sziklacsúcson zerge mutatkozik és mint egy kecses, de buta fiatal leány oly kíváncsian néz le a három férfiúra, akik visszafojtják lélekzetüket. Várakozással vemhes, bűbájos, őszi csend...

Hadd hallgasson el a politikai romantika is és hagyjuk a három vadászt férfias passziójának. Amit más ruhába öltözve képviselnek, az a monarchikus eszme, hiába minden heroikus föllobbanása: meg van zavarva. Igaz, hogy nem gyengült még el végleg, mint ahogy a kuruzsló és kontár politikusok megállapították, de ereje nem olyan impozáns többé, hogy bárkit is megfélemlítsen. És ha régi eszme tehetséges, de

kissé túlbuzgó ifjú expositurája, golyóval és akasztófával akarja a javára behódoltatni, a nevében megfélemlíteni a népet: rossz pszichologusnak és ósdi politikusnak bizonyul. Ki fél ma és, van mit féltetni? Az irtózáttal való fenyegetés belekergeti az embereket az irtózatba, hogy lássák.

Maga a dinasztikus eszme még nem űrült meg, nem akarja a golyót és az akasztófát, és ma már tudja is, hogy a nemzeti akasztófák alatt két virág nő, habár néha fölöt-
tebb lassan is. Az egyik a halálvirág, — annak a számára aki ölt, a másik az életvirág annak a számára, akit meg-
öltek... De azért kár lenne ostobáskodni és időn, helyen kívül való okvetetlenkedéssel a dinasztikus eszmét, amelyet a három stájer vadász olyan kiváló módon képvisel, bele-
vinni a vadságba, az örületbe.

... Ezek jutnak eszembe, hogy az októberi avar zizeg a hegyi lovak patája alatt. És hogy az aradi vesztőhely felől a búsan nagyszerű és szörnyűséges diadalmas emlék felém száll. Dinaszták és néptribunok, a téboly rohamaiban bele-
mehetnek az irtózatba: de a magyarság józan, erős és ha éretlenségek, szerencsétlenségeken keresztül is, megy előre elhivattatásának útján.

B.

A trónörökös miniszterelnöke.

Hogy kicsoda az az ember? — kérdezik tőlem önök álmélkodva. Imhol már esztendők óta exponált tényezője az osztrák politikának dr. Körber úr, aki beszédeket tartott a Reichsrathban, leutazott Budapestre, ahol az Angol királynőben lakott, viaskodott Széll Kálmánnal a kiegyezés harci mezején, — és még tudja Isten — mit csinált, mindig előttünk, sokszor velünk, sokszor ellenünk — és most kisül, hogy nem vették észre.

Szürke ember volt eddig előttünk magyarok előtt, akárcsak itt Bécsben is, egy bizonyára létező úr, akinek a körvonalait azonban nem az egyéni sajátságai rajzolták meg, hanem a kalapja, a pakettje, a lakcipője.

Eszteendőket óta érintkeznek ezzel az urral és most először néznek a szeme közé.

Két nagy fekete Basedow-szemét látnak egy buldoggfejen, amely vazelines mandarin-mosolyba van bevattázva.

Ez hát az az úr, akit eszteendőket óta ismertünk, meg nem is ösmertünk, de akire tagadhatatlanul kíváncsiak lettünk, a mióta a napokban az osztrák császár nevében demetálta a magyar király miniszterelnökét. Már nagyon, nagyon régen nem esett meg, hogy az osztrák miniszterelnök lefőzhette magyar kollégáját, illetőleg Magyarországot. Ki az az ember? honnét jő? mit eszik? mi a lélektana? mik a szenvedélyei, — egyszóval micsoda, kicsoda az osztrák császár miniszterelnöke?

Attól függ, hogy kinek kelle kérdésre felelnie. Én például és velem együtt sokan, akik szenvedélytelen madártávlatból nézik a dolgokat és az embereket, amelyekhez és akikhez tán egyéni köze is van, — azt felelnők: hogy ez az úr tulajdonképpen nem az osztrák császár miniszterelnöke, hanem a trónörökösé.

Mások egyebet mondanának. Például Bacquehem márki, a hajdani kereskedelmi miniszter, aki embert

faragott Körberből, illetőleg osztály-főnököt a segéd-fogalmazóból. Az osztriga-nyelő kedves öreg úr, aki illúziók nélkül nézi a világot és az embereket, megélte, hogy kreatúrája az ő főnöke lett, miniszterelnök, — míg ő jómaga, a derék márki a közigazgatási bíróságnál van, mint tanácselnök behűtve, akárcsak egy üveg Pommery Sachernél. Ha ön föntebbi kérdéseivel felkeresné a szarkasztikus urat szalonjában, a Stadion-utca 5. szám alatt, a márki talán ekként sopánkodnék:

— Ebből az emberből, aki rám segítette a kabátomat, — hallatlan, kérem, — az én miniszterelnököm lett! És hallotta már, hogy visszavonulása esetén minő állást biztosított magának? Ő lesz a közigazgatási bíróság elnöke, — egyszóval ez az ember holtanapjáig a principálisom marad!

A tanács-elnök úr esetleg úgy találná, hogy Körber neki miniszterelnök. Most pedig meg akarom magyarázni, mint értem azt, hogy Körber a trónörökös miniszterelnöke.

Az utóbbi idők eseményei fölöttébb előtérbe léptették Ferenc Ferdinánd főherceg személyiségét. Olyan mértékben, amint azt Magyarországon nem is sejtik.

Mondják, hogy a király, aki annakelőtte csodálatra méltó buzgalommal egymaga végezte a kormányzás nehéz munkáját, amelyből még a trónörökösnek sem engedett részt, mostanság rossz kedvű, gyakran hivatkozik aggkorára és kerüli az alkalmat, hogy egymaga határozzon. Mikor a hadsereg kérdésében beállott a magyar krízis, először történt meg, hogy a király így szólt:

— Hát szóljon hozzá Ferenc is, elvégre róla van szó, a jövőről.

Ugyancsak először esett meg, hogy Ferenc Ferdinánd trónörökösi minősége idegen szuverén látogatása alkalmából önállóan kidomborodott. Itt Bécsben szenzációs eseménynek tekintették, hogy a lainzi vadaskertben vadászat ürügye alatt egy egész napot töltött a trónörökös Vilmos császár társaságában, anélkül, hogy királyunk, a szenvedélyes vadász, szintén megjelent volna. Alkalmat adtak a

császárnak és a leendő császárnak, hogy teljes intimitásban egymáshoz közel léphessenek.

És Vilmos császár, a nagy emberismerő, mindent megtett, hogy Ferenc Ferdinánd hajlandóságát megnyerje, érintvén szívét azon a ponton, ahol a trónörökös a legérzékenyebb. Ismeretes, hogy a trónörökös, aki rajongva szereti feleségét, mennyire örvend minden kitüntetésnek, amely Hohenberg hercegnőt az udvar részéről éri, hiszen alig engedi meg az etikett. Már most Vilmos császár határozott óhajára intim ebéd volt az Augartenben, amelyen Hohenberg hercegnő is megjelent, akit a német császár úgyszólván elhalmozott kitüntető figyelmességeivel. Mikor pedig a Belvedere-palotában látogatást tett, nagyon finom emléket nyújtott át a ház úrnőjének egy nagy arcképet, amely a német császárnét gyermekeivel ábrázolja és amelyre a német császárné hosszabb, túláradó melegségű ajánlást írt. A császár pedig a császárné számára elkérte a trónörökőspár és gyermekeinek arcképét, ugyancsak ajánlással.

Mondják, hogy a német császár azért kereste oly feltűnő melegséggel Ferenc Ferdinánd főherceg bizalmát, mert a trónörökös roppant nagy hatással van az orosz cárra, akivel a legmelegebb barátság, úgyszólván lelki testvériség fűzi össze. A trónörökös és az orosz cár 1902 február hónapjában kötött különös barátságot, amikor Ferenc Ferdinánd főherceg csaknem egy hetet töltött Pétervárott.

A cárt és a trónörököst a vallásosság hozta össze. Noha elválasztja őket a római és keleti egyház között tátongó űr, a Krisztus istenségében való hit és a Mária-kultusz szoros kapcsolatot létesített köztük. Átszellemült vallásosságuk világnézetüket közössé teszi és modern korunk ezer nyavalyáját az istentelenségnek tulajdonítják. Allandó levelezésben vannak egymással és imádkoznak egymásért. Hallottam, hogy a trónörökös, aki néhány hónap előtt nejével Mária-Zellbe

zarándokolt, táviratilag tudatta az akkor gyöngéledő cárral, hogy imádkozott érte.

Ilyen viszonyban van Ferenc Ferdinánd főherceg Európa két leghatalmasabb uralkodójával, akinek — emberi számítás szerint — valamikor kortársa lesz. Hogy már ez a körülmény is rendkívüli tekintélyt biztosít a trónörökösnek, az világos, de ehhez még hozzá járul az, hogy a király a magyar válság kitörése óta kiváló befolyást engedett az ő várományosának.

Körbert tudvalevőleg mindenki kegyvesztett embernek tekintette, amikor közvetlenül az ischli nyaralás előtt krízist okozott, magára vonván a király haragját.

Hogy azóta minden megváltozott, azt a legfelsőbb katonai köröknek, első sorban a trónörökösnek köszönheti. Úgy is rendezte be a politikáját, hogy ezen a fórumon kedvtelve tekintsenek reá.

— Végre egy erélyes férfiú! — mondják, — aki a magyar túlkapások ellen föl mer lépni.

És Körber már most megépíti a hidat a jövőidők felé, amikor Isten akarata szerint új ember ül a magyar és az osztrák trónusokon. A trónörökös már régebben szereti a jelenlegi osztrák miniszterelnököt, aki neki annak idején nagy szolgálatokat tett házassági ügyében. Mikor Széll Kálmán a magyar parlamentben kissé lanyhán védelmezte meg a trónörökös személyét a támadások ellen, akkor Ferenc Ferdinánd megjegyezte:

— Körber egészen más hangot talált oltalmamra.

Akkor történt ugyanis, hogy Pernerstorfer kegyetlenül megtámadta a trónörökös híres beszéde miatt, amellyel a Katholischer Schulverein elnökségét elfogadta.

Körber mindig értette a módját, hogy fölebbvalói az ő buzgalmát dicsérik. Egy iskolatársa meséli, akivel együtt volt a Tereziánumban, hogy a kis Körber az ötödik padsorból elsőnek ugrott fel a katedrára, ha a tanár úr leejtette zsebkendőjét.

Árva gyermek volt, apja — gondolom katonatiszt volt — korán elhalt, gyámként pedig Lucam, az Osztrák-Magyar

Bank híres vezértitkára, aki az első kiegyezés pénzügyi részét csinálta, örködött felette.

Édes anyja, egy nyolcvan éves agg matróna még él és látja fia dicsőségét. És itt van az egyetlen poétikus pont e rideg hivatalnok lelkében: együtt él édes anyjával a Rathaus-Strasse 17. számú házának harmadik emeletén, otthon étkezik és minden alkonyatkor lekiséri a matronát a szomszédos parkba, amely a Rathaus előtt elterül. Háromszoros miniszter: miniszterelnök, belügy- és igazságügyminiszter, — és két hivatalos lakás állna rendelkezésére: a miniszterelnökségi palota a Herrengasseban, az a pompáztató barokk-épület, amely Mária-Terézia idejében a cseh udvari kancellária volt, — és a Judenplatzon a belügyminiszteri lakás.

— Babonás vagyok, — mondá, mikor kinevezték miniszternek, — nem költözködöm ide be, mert elődeim majdnem mind tizennégy nap mulva kiköltözködtek innét.

Most pedig egy-két vonással hamarosan odavetem a jellemzését.

Nálunk a parlamentből származik a miniszter, Körber az előszobából került a miniszteri terembe. Bacquehem alatt mint segédfogalmazó került a kereskedelmi miniszteriumba, ahol rögtön az elnöki osztályba jutott, és ez volt a szerencséje. Már akkor is munkás ember volt és nemcsak a maga munkáját végezte el, hanem minden egyébbel törődött. Már reggel hétkor bejött a hivatalba, átnézett minden aktát, azt is, amihez semmi köze se volt, és így megismerkedett az emberekkel, érdekkörökkel és mindenkinek ismerte a gyöngéjét. Nagyon tehetséges ember, vasszorgalmú munkás, végtelen becsvágy, beteges hiúság, hihetetlen emlékező tehetség, páratlan lélekjelenlét és intenzív emberismeret, amely rögtön tisztában van az emberek hibáival és spekulál is rájuk, ezekkel a tehetségekkel csinált karriért Körber.

Most, hogy miniszterelnök, minden munkát maga végez és nem ismeri a munkabeosztás elvét. Beleavatkozik minden ügykörbe minden miniszteriumban.

Mondják, hogy — Bismarck módjára — nem tűri hogy az ő tudta nélkül minisztértársai a felségnél audienciára

jelentkezzenek. És a miniszterek fogcsikorgatva tűrik a gyámkodást, amely annyira megy, hogy Körber beleegyezése nélkül nem szabad az elnöki osztályban személyi változásokat eszközölniök. És az elnöki hivatalnokok (Präsidentialisten) az osztrák miniszteriumokban igen fontos személyiségek és jelenleg mind Körber személyes bizalmi emberei.

A hivatalnokok gyűlölik az ő szisztemáját. Három embere van, aki ma az osztrák közigazgatásban intéző szerepet visz. Ezek közül az egyik úgyszólván mindenható, — neve:

Regner Oktavián, Ritter von Bleyleben, miniszteri tanácsos, a belügyminiszterium elnöki osztályának vezetője, egy harmincötéves fiatal ember, aki érthetetlen hatalmat gyakorol a miniszterelnök felett. Éles, fekete szemével úgy szuggerál Körbernek, mint valami médiumnak. Ennek fivére, Rezső, az igazságügyminisztérium elnöki osztályának vezetője, az igazságügy mezején kormányoz. A sajtóval és a parlament embereivel pedig Sieghardt miniszteri tanácsos közvetíti a Körber ügyeit. Egyébiránt nincs tekintély, se helytartó, se osztályfőnök, se referens.

Az osztrák hivatalnokok így hívják kormányukat: Ministerium Bleyleben-Sieghardt-Bleyleben, genannt Körber.

Körber személyesen csak képviselőkkel és újságírókkal érintkezik.

A képviselők dolgai felől Sieghardt informálja, aki pontosan tudja, hogy melyik képviselőnek mire van szüksége: ennek gyára van, amaz ösztöndíjat akar a fiának stb.

A sajtó hatalmát és befolyását teljes mértékben értékeli Körber. Egy ízben ekként nyilatkozott Széll Kálmánról, az ő kedves barátjáról:

— Széll Kálmán pozíciója biztos, mert övé a sajtó, az ólom. Az ólom manapság többet ér az aragnál, legalább az államférfira nézve. Ismerik azt a szép gyermekjátékot, az ólom-emberkét? Az emberke fából való, könnyű, porhanyós fából, de alapja egy fél ólom-golyó. Már most akár-hogy is akarják lefektetni, legyűrni az emberkét, — hiába, nem megy, az emberke ide-oda billen és végre megint csak

egyenesen áll az ólom-golyón. Így jár az a politikus, aki helyzetét a sajtóra, az ólomra alapozza. Ilyen ólom-emberke Széll Kálmán is.

De Körber is. Raffinált leleményességgel keresi a sajtó kegyét és előre köszön a legkisebb ujságirónak, a Concordia-bálon pedig gratulál a riportereknek «műveikhez». A bizottsági ülésekre elmegy, csak azért, hogy titkosaknak nyilvánítsa. Ennek következtében a tagok nem adhatnak információt a lapoknak, — és reá vannak utalva a miniszterelnökre, aki szívesen áll rendelkezésükre, mint riportter.

Beszédeit többnyire Sieghardt készíti és ő színész módjára szórul-szóra betanulja. Beteges hiúsága annyira ismeretes, hogy közhiedelemre talál az a hír, hogy a bécsi lapok néhány émelygősen dicsérő cikkét jómagya írta önmagáról. Az interpellációkra való feleleteit a szakhivatalnokok dolgozzák ki és ő szórul-szóra bemagolja, annyira, hogy az aláhúzott helyeket különös nyomatékkal szavalja.

Unja a színházat, a zenét, a művészetet. Soha vendégséget nem adott házában. Sehová se jár.

Baráti viszonyban csak egy családdal van: Schneberger dr. ügyvéddel és ennek a feleségével, egy vörös hajú, impozáns asszonynyal, aki nagy okosság hírében áll. Egyébiránt nagyon magányos ember az osztrák miniszterelnök.

Végül még valakire fel akarom hívni a figyelmet, aki legalább is annyira áll a trónörökös kegyében, mint Körber miniszterelnök. Ez báró Beck, földművelésügyi osztályfőnök, (nem rokona a vezérkari főnöknek), egy ötven éves magas, elegáns úr, aki a legnagyobb befolyást gyakorolja egykori tanítványára, a trónörökösre, — egy konzervatív, erősen ó-osztrák érzelmű ember. Megtörtént az az Ausztriában talán páratlan eset, hogy apja halála után (aki az állományomdának igazgatója volt), apja érdemeiért kapta meg a báróságot.

Tessék megjegyezni a nevét, mert ez az, aki valamikor, talán már legközelebb, nagy szerepet fog játszani.

Osztrák és magyar centralizáció.

Írta: dr. Vázsonyi Vilmos.

Történelmi nemezis, hogy az osztrák-németek állják útját a magyar nemzeti törekvéseknek. Magyar¹ befolyás mentette meg 1871-ben az osztrák-német centralizációt a halálos döféstől; úgy kell tehát lennie, hogy az osztrák-németek akarják mérni a halálos csapást a magyar centralizációra. Ézszerúség, józanság nincs az osztrák-német gyűlölet tajtékzásában. Az ügy, melynek szolgálni akarnak, menthetetlenül elveszett. Az osztrák centralizáció balga álom; feltámasztása hiú kísérlet. Nem sikerült II. Józsefnek a felvilágosodott abszolútizmus útján, Bach kudarcot vallott a klerikalizmussal szövetkezett abszolútizmussal és hasztalan volt Schmerling mesterkedése a centralista szabadelvűséggel. Hiszen még Zsigmond király is csak annyit mert mondani a konstanzi zsinaton, hogy a|«király felette van a nyelvtannak»; azt nem merte hirdetni, hogy a természetnek is lehet parancsolni, azt is le lehet igázni.

Mégis hazajáró lelkek kísértének Ausztriában. Nincs már igazi centralista, a hatalmas szabadelvű párt szétfoszlott, de a romjain kisarjadzott német pártokban még kísért a centralizáció hagyománya. Jól tudják, hogy Ausztriában a játék már elveszett, de konok hiúsággal, a múlt elkopott dicsőségéhez görcsösen ragaszkodva, azt remélik, hogy még megnyerhető a nagyobbik területen: Ausztriában és Magyarországon.

Szegény osztrák-németek! Odahaza már ennyi erejük sem volt, hogy meggátolhassák a szlovén gimnáziumot Cillyben. Ezért a kis stájer fészekért, melynek alig hétezer lakosa van, öldöklő csatákat vívtak, de hasztalanul. Csak az segített volna, ha a szlovén anyákra ráparancsolnak, hogy ne merjenek többé szülni. De erre már a császár hatalma sem képes.

Cilly elveszett, de nem szabad elvesznie a birodalomnak. Ha a polgári államokban elbukott az osztrák-német

központosítás, az «egységes» katonai államban, a közös hadseregben tovább kell élnie. Ez az utolsó menedék, a sok leroskadt bástya után a még épen álló büszke vár. A centralizáció megérkezett tehát utolsó stációjához: az egységes kaszárnyához. Ezért a kétségbeesett erőfeszítés, a lázas ellentállás, a határtalan gyűlölet. A vonagló, reménytelen osztrák-német centralizáció irigykedve látja, hogy mint fejlődik, izmosodik a történelemben és a magyar nép erős politikai túlsúlyában gyökerező magyar centralizáció. E látványt nem bírják ki idegei. Ezért szinte ordít az egész osztrák-németség: Nem dőlhet le a birodalmi eszme utolsó vára és az egységes magyar állam utolsó akadályá!

Ez a hála 1871-ért? Kérdezhetjük, de a politikában csak a hálátlanságra lehet biztosan építeni. És beszélhetünk-e háláról, midőn blankettákkal dolgozó közéletünkben elterjedt az a dogma, hogy Hohenwart kormányának és a «cseh államjognak» elbuktatása magyar érdekből történt? Minden politikai kisdud tudja és hirdeti, hogy 1871-ben a magyarok mentették meg a dualizmust; ők gátolták meg korszakot alkotó bölcsességgel, hogy Ausztriából federatív alakulás legyen. És ebből a tanításból fakadt a tétel, hogy nekünk Ausztriában a németeket, a centralistákat kell támogatnunk.

De milyen halavány ez az állambölcsesség a tények világosságában. Milyen nevetségessé válik a dualizmus hősie megmentése. Mint foszlik széjjel a magyar érdek legendája. Nem, 1871 eseményeiben nem működött magyar érdek, csak magyar befolyás, melyet befogtak, felhasználtak az osztrák centralizáció megmentésére. Mikor az utolsó csapást mérhettük volna örökös ellenségünkre, nem az eszélyesség vezetett minket, hanem az irigység. Irigykedve néztük a csehek előrenyomulását és megtagadtuk tőlük azt az igazságot, amit magunknak követeltünk.

A cseh államjog elbuktatását nem a magyar befolyás kezdeményezte. Beust emlékirataiban («Aus drei Vierte-Jahrhundert») megírja, hogy Andrássyt csak nehezen volt képes az akcióba bevonni. Midőn Bécsben először beszélt Andrássyval a dologról, az «meglehető rossz kedvvel» így

felelt: «Ugyan hagyjon fel! Mi közöm a csehekhez, mi közöm Csehországhoz?» Csak később, Beust ismételt sürgetésére csatlakozott Andrássy a Hohenwart ellen intézett támadáshoz.

Magyar érdek? Ha az ember elolvassa Beust előterjesztését a császárhoz, szétfoszlik ez az illúzió. Szó sincs ebben a terjedelmes államíratban a magyarokról, vagy a dualizmusról. A cseh államjog bukását az a félelem idézte elő, hogy egyfelől az osztrák-németek elszakadnak és a német birodalomhoz csatlakoznak, másfelől pedig a galíciai lengyelek is hasonló igényeket támasztanak és e miatt Ausztria magára vonja Oroszország veszedelmes haragját.

De hadd beszéljen az államirat maga. «Ijesztő gyorsan alakult át az alkotmányos párt (Vervassungspartei) német-nemzeti párttá. Napról napra szorosabb kapcsok kötik össze a történelmi, nemzeti és nyelvi közösség révén Porosz-Németországgal. Egy Drezdában tartott népgyűlés arról tanuskozik, hogy határaink közelében feszült figyelemmel kísérik az osztrák-németek mozgalmát és hogy nagyon hajlandók a segélykiáltásokat már akkor meghallani, mikor még fel sem hangzottak. A nemzeti és politikai tüntetések e különösége nemcsak dinasztikus hűséget és a hazafias érzést ássa alá, hanem ami döntő: a porosz kormányzat a legjobb akarattal sem vonhatja ki magát sokáig e viszonyok hatása alól.»

Ez volt az ijesztés első fele. Königgrätz után néhány esztendővel sem maradhatott el hatása. De nem kevésbé erős volt az Oroszországgal való ijesztgetés. «Ha a cseh alap-cikkelyek (Fundamental-Artikel) megerősítést nyernek, nehezen kerülhető el, hogy Galicia ne kapjon hasonló hatáskört. Nem pesszimista felfogás, hogy ebben az esetben az orosz kormány részéről az összeütközések egész sora várható, Oroszország annál kevésbé fog habozni, hogy az összeütközéseket megkezdje, mert Poroszország részéről biztosan számíthat a támogatásra.»

Igy bukott el a cseh államjog. Az 1871. szeptember 12-iki leiratot, mely megígérte, hogy a császár «szívesen elismeri Csehország jogait» és kész azokat koronázási esküvel megújítani, követte ugyanazon esztendő október 30-án

a másik, mely minden ígéretet visszavont. Az osztrák-németek együtt örültek a magyarokkal, akiknek «diadalát» tetézte, hogy Andrassy lett Beust helyett a külügyek minisztere.

Magyar érdek? Elvakultságunkban akkor annak a győzelmét ünnepeltük. Elfelejtettük, hogy mi «társországokkal» megterhelten mentünk bele a dualizmusba. Nem értettük meg, hogy a cseheknek, akik nem árultak el minket, is lehet annyi joguk Ausztriában, mint a horvátoknak Magyarországon. És ha Magyarország kibírja a horvát országgyűlést, Ausztria is kibírhatja a maga «cseh államjogát». Elfelejtettük, hogy a magyar centralizáció csak akkor vivhatja ki végleges diadalát, ha az osztrák centralista rendszert örökre eltemettük. Jó osztrákok voltunk és azt hittük, hogy erős magyarok vagyunk.

És a betegségből máig sem gyógyultunk ki. Andrassy Gyula gróf tanult, eszes fia a magyar képviselőházban ezzel az érveléssel védi a német vezényszót, hogy máskülönben még a csehek is cseh vezényszót követelhetnének a hadsereg osztrák részében. Hát követeljenek. Miért fáj ez a magyaroknak? És miért nem törik a fejüket osztrák vezérlő politikusok, hogy mi lesz Magyarországgal, miként lehet tekintélyük nemzetiségeink előtt, ha a hadsereg nem a mienk?

De az osztrák-németek tajtékzó gyűlölete talán meghozza végre a kiábrándulást. Megérteti a magyar nemzettel, hogy a magyar centralizáció csak az osztrák federalizmus diadalával győzhet. Minél tovább tart az osztrák-németek ellenállása, annál bizonyosabb a csöndesen szövődő együttműködés a csehek, majdan talán a lengyelek és a magyarok között. Ha ma Beust élne, aki 1867-ben, bevándorolt szász létére jó magyar érzelműnek mutatkozott, új államiratban világosítaná fel az uralkodót, hogy teljesítse mielőbb a magyar követeléseket, mert különben nemsokára nemcsak azokat, de a csehekét és lengyelekét is teljesítenie kell.

És Chlopy után lehetséges volna ez? Igen. Van királyi szó, de nincs utolsó királyi szó. «A császár számára sanyarú kényszerűség volt, hogy hat hét leforgása alatt kétszer adja aláírását, egyszer a fehérre, másodszor a feketére»: így ír Beust az 1871. évi császári leiratokról. Megtörtént mégis.

Mert a királyokat nem a kaszinó szabályai, hanem a történelem és az események törvényei vezérlik.

Chlopy revíziója meglesz. A magyar centralizáció sok hányattatás, zavar, viszontagság után győzni fog és ezzel megépül a Habsburg-ház jövődjének legbiztosabb alapja. Meglesz a revízió, bár csüggedten, gyámoltalanul és féltéken néznek a homályba állambölcsészek, akik jól ismerik a kaszinó szabályait, de nem a történelmet és kérlelhetlen logikáját.

Júnó, Vénus és a Jércé.

Dicsekedik Júnó istenasszony,
 Hogy ő mily hű és mily szúzi, tiszta,
 Vénus pedig kapva az alkalmon,
 Egy tréfával felel neki vissza,
 S hogy Júnó állapotja épen
 Nem igazi, csak negélyzett érték,
 Annak tréfás példázatjaképen
 Ilyen módon kérdez ki egy Jércét:
 — «Mennyit kéne néked enned,
 Hogy jól lakjál?» S felel a jó állat:
 «Amennyit adsz, csak megengedd,
 Hogy oszt' még egy kicsit kapargáljak.»
 — «Hát ha azt akarnám,
 Hogy utána semmit se kaparj ám:
 Elég volna egy jó véka gabna?
 Jól lennél-e lakva?»
 «Oh még sok is; hanem már csak
 Engedd meg, hogy mégis kapargáljak.»
 — «Jó, hát mennyi kéne mégis — azt mondd —
 Hogy ne kelljen többé kapargatnod?»
 Kiüt oszt' a természet a Jércén
 S szavaihoz ilyeneket ad még:
 «Ha egy magtárt adnál is, azért én
 Mégis kapargálnék».

Mondják: Júnó jót nevetett aztán
 Vénus példázatján,
 Mert megérté az esetből azt, hogy
 A Jércé — az asszony.

Phaedrusból.

Fordította: Szabó Endre.

Turgenyev emléke.

Irta: Ambrus Zoltán.

A napokban múlt húsz éve, hogy Turgenyev meghalt. Halálának ezt az utolsó évfordulóját Oroszországban megakarták ünnepelni, de a «hivatalos Oroszország» — azzal a sajtósággal, hogy mostanában igen sok jubileumot tartottak orosz földön, s az e fajta mulatságból már éppen elég volt — a holt Turgenyev ünneplését nem engedte meg. Ha a megokolás nem is mondható szerencsésnek, s ha Európa boldogabb tájékain bajos elképzelni, hogy arra messze miért riadoznak egy holt költő emlékétől: maga a tilalom érthető. A nihilisták Turgenyev regényeiben szerepeltek először, jóval előbb, mint hogy a valóságban is bemutatkoztak; tanultak egyetmást Turgenyevtől, bár ez később nem igen látszott meg rajtuk; az elnevezésöket is tőle kapták. Turgenyevnek ezt a rovott múltját a hivatalos Oroszország még nem felejtette el; ha a holt költők néha, nagyritkán, eszébe jutnak az életben maradt jóbarátoknak, a tisztelőknek: legtovább mindig az ellenség emlékszik.

A kegyelet Oroszországban nem juthatván szóhoz, Turgenyev emlékezetét, halálának huszadik évfordulója alkalmával, csak egy bécsi úriember ünnepelte meg. Ez a bécsi úriember — a nevét igazán nem érdemes följegyezni — élt az alkalommal, s megemlékezvén Turgenyev halálának dátumáról, összehasonlította Turgenyevet Tolsztojjal. «Hogyan? — kezdte művészi álmélgodással — még csak húsz éve volna, hogy Turgenyev meghalt?!» Neki t. i. Turgenyev olyan jól meg van halva, hogy a húsz esztendő fölötte kevésnek tetszik. Sokkal jobban meg van halva, mint azok, akik csak húsz évvel ezelőtt búcsúztak el ettől a szép világtól; annyira meg van halva, mintha legalább száz évvel ezelőtt halt volna meg. «Csak húsz év! — csóválja eszméssel túl-

terhelt fejét, — mennyit haladt azóta a világ! S mennyit fejlődött a regény!» És oda konkludál, hogy Tolsztoj nagyságától Turgenyevet mintha századok választanák el, mert Tolsztoznak nyugodt lélekkel kiutalványozhatja a halhatatlanságot, ellenben Turgenyev már szörnyen elavult, sőt elavult végérvényesen, jogerősen, feljebbzehetetlenül, mert ő mondja, a bécsi úriember.

Ezt az esztetikai kirohanást kár volna nagyobb figyelemben részesíteni. Elkövetője ugyanis meglehetősen hadilábon áll a komolysággal, ami egyéb cikkeiből is kiviláglik. Kijelenti például — más alkalommal — azt is, hogy Mériméennek a nevét ma senki se ismerné, ha Bizet a «Carmen»-t meg nem zenésíti. Szerinte «Carmen»-en kívül még csak «Colombá»-t olvassák, némelyek, kevesen. Szerinte az utolsó száz év francia irodalmából ma már mindössze hét vagy nyolc könyvet olvasnak. Abból, amit ír, nyilvánvaló, hogy ő ezt a hét vagy nyolc könyvet se sok haszonnal olvasta.

A bécsi úriember legújabb megemlékezése tehát nem érdemelne ennyi szót, ha nem adna alkalmat rámutatni egy nyavalyára, amelyben a bécsi úriemberrel együtt sokan szenvednek világszerte. Ez a sokaság jobbára a fiatalok közül kerül ki. A fiatal olvasók és fiatal írók leghamarább és legszívesebben a legújabb írókat olvassák, nem mintha ezek fölöslegessé tennének minden régi író, — nem mintha húsz év óta annyit haladt volna a világ, s annyit fejlődött volna az irodalom, amennyit amaz nem haladt és emez nem fejlődött kétezer évig, hanem mert a legújabb írókat találják legközelebb, — mert ezek beszélnek az ő nyelvükön, azon, amelyet a legkönnyebben értenek, — s mert ezek foglalkoznak azzal, ami őket leginkább érdekli, a «ma» ideáival, azokkal az ideákkal, amelyek most a levegőben vannak, amelyekkel ők teli szívták magukat, amelyek tehát már részét teszik gondolkozásuknak, énjöknek. A fiatal olvasók és fiatal írók elfelejtik vagy nem akarják tudni, hogy a «ma» ideái húsz év múlva épp olyan öreg ideák, «túlhaladt álláspontok», «elavult holmik» lesznek, mint aminők a ma húsz

éves, negyven éves, hatvan éves vagy száz éves ideák, már húsz év múlva is tökéletesen öreg és a száz évesekkel egyformán öreg ideák lesznek, — mert a tizenhat éves leány és a harminhat éves asszony közt igen nagy a különbség, de a 86 éves és a 106 éves öreg asszony egyformán öreg asszony; s az ideák még az asszonyoknál is gyorsabban vénülnek. Elfelejtik, vagy nem akarják tudni ezt, mert különben nem volnának olyan nagyra a «ma» ideáival, s jobban megbecsülnék a régi ideákat. Ami egyébként még nem baj, mert ám hadd foglal kozzanak azzal, ami a levegőben van, ami lelkökkel rokon, ami őket leginkább érdekli. A baj ott kezdődik, hogy ez az előszeretet igen sokszor egyoldalúakká, elfogultakká, igazságtalanokká és hálátlanokká teszi őket. Szaturálva vannak a legújabb írókkal, a tegnap legjobbait már nem érnek rá elolvasni, vagy ami még rosszabb: felületesen s a teljes megértéshez megkívánható igazi érdeklődés nélkül olvassák őket, és könnyelműen ítélnék róluk, anélkül, hogy jól megismernék őket, néha olyan ismeretség után, amelyet legfeljebb «látásból» való ismerettségnek lehet mondani. Így aztán megtévesztik az utánok sorakozókat is, ezeknek a kárára, s nem a lebecsült holt költők rovására, mert ezeknek már mindegy.

Csúnya és esztelen igazságtalanság ez, — hogy maradna meg bécsi nyavalyának!

És, sajnos, a bécsi úriembernek mindenütt vannak hit-rokonai. Még a vitatkozási módja is igen szokásos mostanában. Mindenfelé divatossá lett az az igyekezet, mely az egyik nagyot a másik nagygyal akarja agyonütöni. Mivel a gyémántot csak a gyémánt karcolja.

Bizonyos pedig, hogy Tolsztoj, aki Turgenyevnek barátja volt, s ma is igaz tisztelője és csodálója, semmiben se ért egyet bécsi kommentátorával. Abban sem, amit a bécsi úr a halhatatlanságról «tip»-el. Tolsztoj dicsőségének nincs szüksége arra, hogy Turgenyevet elfelejtsék a műveltek, s Tolsztoj mai népszerűsége nem jelenti azt, hogy a maradandóságra Oroszországban monopóliuma van, míg Turgenyevre már csak a teljes felejtés vár.

Tolsztoj élete alkonyán jutott el dicsőségének zenitjére s Turgenyevről ma kevesebb szó esik, mint húsz évvel ezelőtt, mert a «ma» írói többet beszéltek magukról: ez igaz. De csakis ennyi igaz a bécsi úr beszédjéből. Nem kell húsz évig várnia s látni fogja, hogy mind a két nagy embernek egyformán jut ki a jövőből.

Ma a Tolsztoj népszerűsége rendkívüli s hatása szinte példátlan. De népszerűségét nem csupán zsenijének köszöni — ennek tán legkevésbé — hanem főképpen annak, hogy ez a modern apostol nagyon jól tudja «adminisztrálni magát». Rooseveltt Alice kisasszonyon és Gorkij Maximon kívül senki se látja el a világsajtót annyi nefelejcs-bokrétával, mint ez a kacér próféta. Kivételes hatása se eszméi nagy «horderejének» (vagy «hordó-erejének»?) tulajdonítható, hanem annak, hogy tanítása, sajátosságánál és komplikáltságánál fogva, egyformán érdekli a vallásos érzésű embert, az evolúció hívét, a szociálista gondolkozót s ki az, aki e három kategória egyikébe se tartozik? Húsz év múlva azonban, amikor a művei iránt való érdeklődést már aligha fogják szimulálni és fokozni a személyével foglalkozó hírek, amikor tanítása, sajátosságánál és komplikáltságánál fogva, se a vallásos embert, se az evolúció hívét, se a szociálista gondolkodót nem fogja kielégíteni, amikor az új generáció gondolkozói más ösvényeket törnek s új, legfrisebb ideáknak fognak örvendezni: mindaz, ami műveiben apostolság, el fog avulni, ellenben megmarad az, ami nem tanítás, «csak» költészet: azok a gyönyörű alkotások, amelyeknek címei: «Háború és béke», «Anna Karenina», a «Feltámadás».

És ugyanakkor csöndesen tovább fognak élni a Turgenyev munkái is, amelyeket csak a bécsi úr sietett elfelejteni: A vadász iratai, Tavasz hullámok, Füst, Apák és fiúk, Első szerelem, Milics Klára, a Diadalmas szerelem éneke s a Költemények prózában. E g é s z b e n, mert csak poémák.

Pesti dekameron.

Irja: Bródy Sándor.

REGINA ÖZVEGY LESZ.

A kis szalonban haldokolt Riger. Azért nem a hálószobájában, mert az a felesége hálószobája mellett volt és nem lehetett oly gyengédten, hogy azt megzavarja. Egyébként sem volt szüksége ágyára, amely párja volt a Mária Antoinette kecses és királyi fekvőhelyének; már hónapok óta csak ülve tudott aludni és most is ülve haldokolt. És mindennek oka a szíve, amelyet — mint józan és született bankár — lényegében keveset koptatott, egészen az utolsó esztendeig, amikor vakmerő börzejátékra, lóversenyre, versenyistálló-tartásra, sőt szerelemre adta magát. (Természetesen a felesége iránt.) A laza szerv elfajult és meghízott ez izgalmas játékokba, úgy hogy szeznonon kívül nyáron, Rigernének haza kellett jönni Scheveningenből, hogy az ura meghalását gardirozza. A dolog nem ment könnyen, habár a szűk pesti utcát teleszórták szalmával, hogy a kocsik ne zörögjenek. Annál jobban hallatszott a pénzkereskedő ordítása, amint istenét — akitől törvényesen elvállakozott — hívta: összeverődtek a kis szalon bibelot-i, a khinai apróságok, japán szentecskék finom porcellán teste. Eldugva, a fürdőszobában, hogy az asszony meg ne tudja, az embernek régi hite szerint testvérei, régi hite szerint komor imádságokat mondtak. De rokonságot, vérséget nem engedtek a közelébe, címéhez, rangjához és különösen feleségének baráti köréhez méltón két apáca ült a fejénél és vékony, szinte összenőtt szájú, feketébe öltözött lakáj állott előtte, hogy parancsait vegye.

Nem volt kérése, sem parancsa, értelmes szavakat nem is igen tudott összefoglalni. Néha emlegette a méltóságos asszonyt, aki nyilván a felesége volt. Olykor egyszerűen elordította magát: Regina! G-vel és hosszú «í»-vel, nem pedig ahogy betanított, így: «Rezsín». A kereskedő az utolsó pillanatokban kijött a szép formákból és a felesége erről látta, ezért mondta:

— Vége van. Engem nem lehet bolondítani; vége van!

Az asszony fogadószobájában ült. Nem a gálateremben, hanem abban, amelyben a rózsafa imádkozó-zsámoly, és a fölött az olasz templomból lopott Bellini-madonna nézett le ijedt, és gyermekes jóakarattal. Egy idősebb barát-néja ült a lábainál, csókolta a kezét és vigasztalta:

— Szenved. Aki így kinlódik, nem hal meg. Mindakét férjem jól érezte magát és csendes volt halála előtt.

— Én bemegyek hozzá. Végre is, hátha akar valamit tőlem.

— Csak felizgatod; magadat is felizgatod. Neki nem használsz, magadnak ártasz.

— Úgy nézek ki, persze . . . Vannak a szemem körül ráncok?

— Mint egy lányéi, oly frissek.

— Nem tudok sírni, pedig tudom, hogy vége. Be kell mennem, mit fognak mondani!

Az orvos — természetesen a legegységesebb tanár — jött és az asszonyt egyszerűen letiltotta, hogy a haldokló urával foglalkozzék.

— Semmi célja, ő nem törődik már önnel.

— Nem?

— A lakáj kell neki, az apácák ott vannak. Orvosi esküm parancsolja, hogy az egészséget védjem. Különben ő nagyméltósága felkeresett és meghagyta, hogy vigyázzak önre.

— A János? Az Imre?

— A Pál.

— Mi köze hozzám! Mit fognak mondani?

A bankár felesége ezt a harmadik imádóját egy kissé restelte, mert az csak néhány hónapja lett valóságos belső titkos tanácsos és még fiatal volt, alig ötven éves. Még rosszat gondolhatnak róla, hogy a szerelemért, pusztán az állati szerelemért — mint ahogy ezt a szent dolgot nevezte — érdeklődik valaki iránt. Azt akarta, hogy azt mondják: neki vannak a legmagasabb állású és leghatalmasabb barátai. Ilyenek voltak a «fenség» és az öreg kegyelmes úr, mindketten erősen a hetven felé és egyik sem festette magát, miután királynéjuk többször kijelentette, hogy az ősz haj őt izgatja. És talán nem ez volt a legnagyobb hazugsága. A két öreg úr alkalmasint tetszett is neki; tiszták voltak, a kedvéért öltözködtek, küldözgethette őket; tudta, hogy belelátanak mindenkinek a gyomrába és hogy ő mit gondol, arról még csak sejtelmük sincs. Most egy kissé haragudott rájuk, nem szakították félbe az ostendei kurát és nem siettek ide, hogy megosszák vele a szerencsétlenséget és gyászt.

— Sürgönyözzek nekik? — kérdezte az orvos.

— Előbb nézze meg!

A professzor eltávozott, hogy újra kikopogtassa a haldoklót, ha lehet charmirozza még egyszer utoljára, sőt ha lehet egy viccet is helyezzen el nála. A bankár felesége ezalatt — fehér hálóköntösben — letérdepelt a rózsafa imázsámolyra, hogy imádkozzék isten gyönyörű és lányos arcú anyjához, akinek alig néhány hónapja lett bemutatva. A barátné megigazította a puha szövet sleppjét és végig élvezte a magas karcsú alakot, amelyet az asszonyok hihetetlen módon tudnak méltányolni. E korszakban, amikor a nagy módban élő asszonyok, a finom életben, a kitűnő táplálkozástól, higiénikus élettől, lustaságtól, fokozott és fejlődött kéjvágytól

a hizásra inklinálnak: ritkaság, aki ily ösztövéer marad és kínos kúra nélkül, anélkül, hogy a bőre megromolják. Pompásan lehet öltöznie az ilyen alaknak, amely ruha nélkül olyan, mint egy hosszúkás vasaló deszka, de ruha nélkül egy magasrendű asszony, aki a látszatnak és a csalásnak él, még az ura, még saját maga előtt sem mutatkozik. És mit csinálhat egy kitűnő szabó egy ilyen alakból, mi történik akkor, ha egy ilyen alaknak első rendű füzője van? Merész, hullámos nagy vonalak támadnak, különösen a deréktől a térdig. És ez a vonal az, amely a férfiakat, egészen kihozza a sodrúkból. Azt hiszik, hogy az élő, az asszonyi forma dobbantja meg szívüket és egy kitűnő szabó czég hatott rájuk.

Némi perfidiával így gondolkodott a kissé elhízott barátnő is, amíg a haldokló feleségét nézte, aki így hátsó nézetben valóban impozáns volt, sőt kecses is; a tarkója hófehér, rajta szinte piros színbe hajló vörös pihék, amelyek fölfelé mind jobban barnultak. Olyan volt a haja, mintha festve, sőt árnyalva lett volna, de bizonyos, hogy természetes volt, csak hogy három, sőt négyféle színt játszott; napról-napra változott, csak óriási tömege maradt állandó. És ebben a tömegben maga az arc még kisebb lett, a szemek kicsinyek, vízszínűek, álla alig hogy van, csak az orr szokatlanul erős cimpája adott a fejnek — előlről — némi energiát.

Az asszony imádkozott és ezalatt arra gondolt, hogy mit mondanak most kint a világban, mi fog történni vele, ha özvegy marad? Ki fogja elvenni? Ha egyszer szabad lesz, elszöknek tőle.

Talán egy kissé neheztelt is a férjére, hogy ilyen alkalmatlan időben hagyja el, amikor még semmi sem kész.

(Befejezése következik.)

Volt egy leány.

Volt egy leány. Sok szó esett felőle.
Senki sem tudta, ki a szeretője.

Magányban élt, az emberektől távol.
Nem ismerték, csak egynehány dalából.

S a dal forró volt. Tűz áradt belőle.
Csak azt nem tudták, ki a szeretője.

Ha néha látták: mosolyogva látták;
A piros arcát százszor megcsodálták.
Csak úgy sugárzott belőle az élet.
A szeme fénylett. Vajjon mitől fénylett?

Az ilyen sugár nem pattan az égből!
Csókokból fakad, titkos ölelésből.
Sugarát, fényét lopva cseni tőle —
De nem tudták, hogy ki a szeretője...

Egyszer egy fényes, nyári reggelen,
Ágyán találták holtan, mereven.

Szeméből a láng elhamvadt, kiégett.
Ajkán a mosoly, a pir semmivé lett.

Kutatva áll körötte férfi, asszony —
S a tört szemekben, a jéghideg arcon

Semmi bevallás. A halál tagad.
S ami titok volt: titok is marad.

Aztán kivitték őt a temetőbe.
S szegénynek — sohasem volt szeretője.

Erdős Renée.

Helyes magyarság.

Irta: Simonyi Zsigmond dr.

Nyelvében él a nemzet! Ezt a nézetet, mely nálunk szálló igévé lett, a tudomány is teljes mértékben igazolja. Nincs oly biztos eszköz az egyes népek elhatárolására és rokonságuk megállapítására, mint a nyelv. Sok vita után visszatértek a tudósok ahhoz a régi népszerű meghatározáshoz: egy-egy nép azoknak közössége, akik egy nyelven beszélnek. A koponya alakja, a haj formája és színe, a szem színe — ezek nagyon is általános, nem eléggé egyénítő jellemvonások. A népszokás, erkölcs, vallás igen fontos, de a művelődés haladásával s népkeveredések korszakaiban igen erős változásnak van kitéve. Ellenben a nyelv — noha kivételkép, népvegyülés által szintén szevedhet nagy változást — általában véve a népeknek legjellemzőbb és legszívósabb tulajdona. Látjuk pl. (egyebet ne említsek), hogy az erőszak se tudott minket elnémetesíteni, se a lengyelt eloroszosítani! Nem csoda tehát, hogy nyelvünkben látjuk nemzetiségünknek féltett kincsét és biztos pajzsát. Nem csoda, hogy nyelvünk sorsa, története és természete mindnyájunkat érdekel, hogy mindnyájan iparkodunk jól ismerni nyelvünket és jól élni vele.

Hogy a nyelvvel jól élhessünk, arra először is a jó nyelvérzék megőrzése és ápolása szükséges. Ezt úgy érhetjük el, ha megfigyeljük az élő népnyelvet vagy legalább figyelemmel olvassuk a népköltés termékeit s a legjelesebb költők és írók műveit. A nyelvészet nyújtotta segédeszközök csak másod sorban jöhetnek tekintetbe, és általános szempontból igaza van Arany Jánosnak:

«A nyelvnek is törvényeit
széppé, jóvá mi teszi;
nyelvész urak jobban tudják,
a költő jobban érz i.» (Aisthesis.)

De másutt maga Arany János figyelmeztet bennünket, hogy «óvatosak legyünk a nyelvérzékre hivatkozásban», mert arra se támaszkodhatik az ember teljes biztossággal: ha «a népnyelvet minden vagy minél több szójárásban nem ösmeri, egy-két vidék tájszólamának ismerete megcsalhatja». Azonfölül a biztosabb eligazodáshoz a történeti fejlődésnek, továbbá a nyelvélet lélektani okainak ismerete is szükséges, mert csak ezekkel dönthetjük el, hogy két kifejezés közül melyik a régibb, hogy az újabbik mióta sminő okból terjedt el stb. Szóval, a nyelv művelésben, a helyes magyarság kérdéseiben tagadhatatlanul szükségünk van a nyelvészet segítségére is.

A nyelvérzéknek kétségkívül igen nagy szerepe van a beszédben és írásban. A nyelvérzék teszi lehetővé, hogy magyarosan fejezzük ki a szükségessé váló új fogalmakat vagy kapcsolatokkat. Akik pl. a telefon kezelőjét elnevezték telefonosnak

(telefonos kisasszonynak), azok érezték, hogy e két fogalom közt olyan viszony van, mint a p ó s t a és p ó s t á s, a r u h a t á r és r u h a t á r o s, a k a p ú és k a p u s között, hogy tehát ugyanilyen formát, ugyanezt az -s képzőt kell alkalmazni az új szó megalkotásában. Ez az egyöntetű eljárás, a kapcsolatosságnak vagy hasonlóságnak (analogiának) ez az érzelme uralkodó jellemvonás minden nyelvben, de legföltűnőbb akkor, mikor egy-egy szokatlan kifejezésre vezet, pl. olyanoknál, akik még csak tanulják a nyelvet. A magyarul tanuló idegenen vagy beszélni kezdő gyermekeken könnyen megesik, hogy valaminek a kapu gondviselőjét k a p u s -nak, szintűgy a kulcsok kezelőjét k u l c s o s -nak mondja, vagy hogy a m a g a s a b b, é d e s e b b -féle fokozás szerint azt mondja s o k a b b, s z é p e b b. Hogy ezek helyett a n y e l v s z o k á s, a h a g y o m á n y miért követeli éppen a k u l c s á r, t ö b b é s s z e b b formát, arról a nyelvérzék már nem adhat számot, csak éppen arra tanít meg, hogy így v a n a d o l o g. (Sokszor a régi alak ellenére is elterjed az analógiás új alak, pl. e g y (i k) ü n k, h á r m u n k helyett e g y ö n k, h á r m ó n k a k e t t ő n k miatt, vagy a régi e l ő m b e, e l ő d b e helyett e l e j b é m, e l e j b é d, mert ezek most úgy viszonylanak az e l e j b e 3. szem. alakhoz, mint b e l é m, b e l é d: b e l e stb.)

Vannak továbbá olyan esetek is, amelyekben nem egyezik meg az összes magyarság nyelvérzéke, hanem pl. a vidékek szerint, n y e l v j á r á s o k szerint különbözik a nyelvszokás. Némely vidéken a nép fia is azt mondja: e s z e m k e n y e r e t, de legtöbb vidéken megkülönbözteti pontosan s a z t mondja: e s z e m a k e n y e r e t, de: e s z e k k e n y e r e t; s h a a z t h a l l j a, h o g y e s z e m k e n y e r e t, é p p o l y i d e g e n s z e r ű n e k é r z i, a k á r c s a k a z t m o n d a n á m: v e s z e m k e n y e r e t, e h e l y e t t: v e s z e k k e n y e r e t. A legtöbb nyelvjárás a megengedő mondatot az is kötőszóval így rendezi el: h a n e m t a n í t j a i s; de vannak nagy vidékek, amelyekben ez a szórend dívik: h a n e m i s t a n í t j a. Legtöbb eltérést és a kiejtés módjában találunk: f ő l é s f e l, p ő r é s p e r, s ő r é s s e r, k o c s m a é s k o r e s m a, p ó s t a é s p o s t a stb. Itt nyilván nem dönthet az egyéni nyelvérzék, mert hisz nem egy magyar embernek, hanem sok milliónak a nyelvszokását kell számba vennünk. Pedig sokszor hibáztattak nyelvvelőink a saját vidékük nyelvszokása szerint olyasmit, ami sok más vidéken, sőt a nemzetnek többségénél is, bevett és megszokott kifejezés mód.

Még kevésbé lehet helyes, hogy egyes nyelvtudós vagy nyelvvelő a maga okoskodása alapján szabályozza a nyelvet az egész nemzet nyelvszokása ellenére. Hazánkban az önkényes nyelvígazításnak nem egy nevezetes példája ismeretes. Kétszáz évvel ezelőtt Geleji Katona István, a leghíresebb nyelvígazító, a többi közt azt állította, hogy Isten teremtéséről szabad beszélni, de a világ teremtéséről nem, hanem csak teremtetéséről, mert a világ nem teremt, hanem teremtetik. Száz évvel ezelőtt azt vitatta Révai, hogy Árpád a magyarok

vezére hibás szerkezet, mivelhogy vezére csak egy birtokosra mutat, tehát helyesen: Árpád a magyarok vezérek. Azt is vitatták, hogy három ember (egyesszámú főnévvel) képtelenség, a logika három embereket követel, vagy hogy Cicerót és Caesart nem konzulnak, hanem konzuloknak választották stb. Ismét mások szerint nem szabad azt mondani bennünket, benneteket, nálunknál, mert hisz akkor azt is lehetne: rajtunkat, tőleteket, bennünkben. — Ezek a tudós urak az általános nyelvszokást hibásnak és képtelennek tartották (mert nem felelt meg az ő egyéni logikájuk követelményeinek), ahelyett hogy iparkodtak volna kitanulni és megfejteni magának a nyelvnek, illetőleg az e nyelven beszélő nemzetnek eszejárását. A nyelv logikáját magából a nyelvből kell elvonni s nem szabad a logika kaptafájára ráhúzni a nyelvi alakulatokat. Ezeket nem is a logika magyarázza meg, hanem részint a lélektan általános törvényei, részint a történeti fejlődés. A logikai szörszálhasogatással sokszor nem törődik a nyelv. Azt mondja p. a két utolsó, a három első, pedig ezt több nemzet logikusa hibáztatta, mert — azt mondja — utolsó is, első is, csak egy lehet, tehát csak így helyes: az utolsó kettő, az első három. Amde hogy beszélhetnénk p. három közül az utolsó kettőről? hisz ezzel akkor nem áll szemben első kettő! — Mindamellett se azt nem akarjuk tagadni, hogy a nyelvszokás s a nyelvi analógiák korlátain belül jogos törekvés a logikus, világos, célszerű kifejezés megválasztása, se pedig azt, hogy minden nyelv igen sokat köszön a kiváló egyéniségeknek, az eredeti eszjárású íróknak.

Legtöbbet a kétértelműség üldözésével bajlódnak a logikusok. A kétértelműség elkerülése kétségkívül igen fontos, de a legtöbb megrovásban csak képzelt kétértelműségről van szó. Azt mondják, ne mondjam szájam helyett szám, mert ez számot is jelent. De hisz a beszédbeli kapcsolat mindig eloszlatja a kétséget, s ha «a számba veszem a cukrot», senki sem fogja úgy érteni, hogy számot vetek vele. Mások szerint hibásan írja Arany: «Nem majmolja senki olesó fogásait», mert senki alany is, birtokos is lehet. De aki nem kákán csomót keres, az okvetlen helyesen érti, csakúgy, mintha költő ezt írná: nem majmolja senkinek az olesó fogásait. Azt is mondják, hogy a tagadást jelentő igék után meg kell különböztetni a tagadó mellékmondatot az állítótól, hogy p. ,tagadtam, hogy nem loptam' = a nem-lopást tagadtam, vagyis azt állítottam, hogy loptam. De nyelvünk logikája nem törődik az ilyen körmönfont okoskodással, neki az említett kifejezés a lopás tagadása, tehát a. m. ,azt mondtam, hogy nem loptam'.

Az irodalmi nyelv (s a hatása alatt álló művelt köznyelv, vagyis a műveltek beszédmódja) némely dolgokban különbözik a népies közbeszédtől. Először is azért, mert a nyelvjárások eltérései az irodalomban természetes kiválasztás útján nagyrészt kiegyenlítődnek. Az írásban a lehető legnagyobb érthetőségre törekszünk, mert nem segít a taglejtés és a hanghordozás s mert a félreértéseket nem igazíthatjuk oly hamar helyre, mint a beszélgetés-

ben. Azért megválasztjuk kifejezéseinket, olyan szókat és szerkezeteket használunk, amik a legtöbb nyelvjárásban egyforma alakban és jelentésben élnek (tehát tartózkodunk a vidékieesség hibájától). Azonfölül a művelt izlés és illendőség szintén többékevésbé választékosá teszi írásmódunkat, ez a törekvés aztán sokszor finomkodásra s mesterkéltiségre vezet. — Továbbá még azért különbözik az írás a beszédtől, mert az irodalmi hagyomány megőríz olyan kifejezéseket, amik régente a közbeszédben is divatoztak, de a mai élőbeszédben szokatlanok. Ma is írjuk még *korcsma*, *nyolc*, *föld*, mert régente így ejtették, holott a mai kiejtés *ko cs ma*, *nyóc*, *föd*. Azt írjuk: *nem találom kalapomat*, *elvesztettem fejemet*, pedig mondani névelővel szoktuk: *nem találom a kalapomat*, *elvesztettem a fejemet*.

Bizonyos tekintetben igazuk van tehát, akik azt mondják, hogy az irodalmi nyelvet nem a közbeszéd s különösen nem a népnyelv és a nyelvjárások mértékével kell mérni, hanem hogy az irodalmi nyelv mintegy külön nyelvjárás, melynek külön nyelv szokása s külön szabályai vannak. Valamint tehát egy-egy nyelvjárásban helyes az, amit a helyi szokás elfogadott: ép úgy helyes — elméleti szempontból — az irodalmi nyelvben is minden, amit az irodalmi szokás szentesített.

De vannak viszont olyan szempontok, amelyekből tekintve az irodalmi nyelv más megítélés alá esik. Különösen kettőt kell kiemelnünk: az egyik amellett szól, hogy az irodalomnak több szabadsága van a nyelv használatában, mint a nyelvjárásoknak; a másik ellenkezőleg azt mutatja, hogy az irodalomban vannak olyan korlátok, amelyekkel a nyelvjárások nem törődnek. Azért kell hogy nagyobb szabadsága legyen az irodalomnak, mert sokkal több fogalomra és árnyalatra van szüksége. Fölvehet tehát a különféle nyelvjárásokból mindent, ami neki tetszik, ami céljának megfelel, amit pl. akár a művészeti stílusban, akár a tudomány szakok műnyelvében hasznosíthat. E célra új, irodalmi szókat is alkothat, sőt mivel az irodalom művelői és olvasói jobbra más irodalmi nyelveket is ismernek és értenek: az író idegen szókat és szólásokat is alkalmazhat, még olyanokat is, amik a közbeszédben s a népnyelvben szokatlanok. Ellenben korlátozza az irodalom nyelvbéli szabadságát a nemzeti közművelődés szempontja. Az irodalom — kivált mai napság — nem csupán ama felső tízezernek készül, hanem azt akarjuk, hogy művelő, nemesítő hatása terjedjen ki az egész nemzetre, a népnek széles rétegeire. Már pedig hogy remélhetjük ezt az eredményt, ha kerüljük azt, ami a néplélekkel, a nép gondolatvilágával rokon s ha Horatiussal (*Odi profanum vulgus et arceo*) és Kazineczyval lenézzük s távol tartjuk magunktól az «értelmetlen tömeget?»

Azért újabb időben — kivált a hírlapok nagy elterjedésével s a realista és naturalista elbeszélők hatása alatt — az európai irodalmi nyelvek nagyon közeledtek a közbeszédhez. Egyébiránt ugyanez a folyamat — ha nem is olyan föltűnően, mint napjainkban — már sokszor ismétlődött az ifju-

kori irodalmakban. «A népies, közvetlen, törülmetszett elemek újra meg újra megküzdöttek az iskolászerűséggel, a tisztán értelmi szabályozással, a műveltségnek elvontságával, még pedig ama nagy és folyton működő hatalom ellenére, amelyre a műveltség szülte elemek is szert tettek. A nyelvnek ereje, hatalma, nagysága ennek a két szembenható elemnek a viszonyában áll, nem pusztá egyensúlyukban, nem is az egyiknek a másikon való hatalmaskodásában, hanem mindkettejük hatalmas, változatos kifejlődésében, úgy hogy mégis mindig az első, a népies, újul meg duzzadó életerővel.»

Az irodalmi nyelv szokásnál gyorsabban változik az élőbeszéd szokása. Maga a beszélt nyelv nemzedékről nemzedékre változik és fejlődik: «ami még tegnap rendellenesség volt, az nem egyszer szabállyá lesz s megfordítva» (Szarvas G.). De néha oly félszegen itélik meg a nyelvi változásokat, hogy azt hiszik, ami a régiségben nem volt meg, azt mind az írók csinálták. Hibáztatják p. a birtokos személyragoknak a *p j u k, k e r t j ü k* alakját, mert régiebb íróink nem igen ismerik; pedig ma az országnak középső nyelvjárásaiban, tehát azokban, amelyeknek legnagyobb hatásuk van az irodalomra, az *a p j o k, k e r t j ö k*-féle kiejtést már alig lehet hallani. Ami aztán a nyelvjárásoknak legnagyobb részében vagy pedig az egész nyelvterületen elavult, annak szükség nélkül való alkalmazása époly hiba (az érthetőségnek is könnyen árt hat), mint a vidékiesség, a tájszók fölösleges használata. Van egy nyelvművelőnk, aki minden fejlődést tagadva azt hirdeti, hogy a népnyelv a «régiséggel egyazon» nyelv, s a régiséget utánozva így ír: «Mely dráma tombolhat e szívben!» Mely furcsa beszéd a XX. században! Régi nyelvünkben ez kétértelmű névmás volt: egyszer azt jelentette, hogy *m e l y i k* dráma, másszor azt, hogy *m i l y e n* dráma. Újabb nyelvünk, még pedig a régiséggel nem azonos népnyelv, a *m e l y ből* egy csekélyke hangváltozással *m i l y e t* teremtett, a tulajdonságra mutató *i l y* hatása alatt, s ezzel egy új, tulajdonságot jelentő névmást alkotott. Ugyanaz az író mindenki helyett a régi *l a t i n o s m i n d e n e k* formát alkalmazza. Hunfalvy és Szarvas föl akarták támasztani az igeidők elavult használatát, holott nyelvünk a régi különbségek kifejezésére, amennyiben kifejezi, új eszközöket teremtett. De legnagyobb baj volt az ikes ragozás fölélesztése, mert teljesen fölösleges és haszontalan különbséget támasztott az iskolai irodalmi nyelv s a magyar nép legnagyobb részének nyelve között. Helytelen eljárás (s a történelmi fejlődésnek félreismerésén alapszik) a mai nyelv szabályait a mai nyelven kívül keresni s a régiséget állítani föl a mai nyelv követendő mintájául. —

Apró fejezetek

a bekövetkezendő forradalom történetéből.

I. Délben, a korzón.

Egy ifjú: Kérem, képviselő úr!

Az ellenzéki képviselő: Mi kell, öcsém? Nagyon sietek . . .

Az ifjú: Kérem, képviselő úr, hány órakor kezdődik a forradalom?

A képviselő: Hét órára van kitűzve, de ráér eljönni fél nyolckor is. Tudja, előbbre tűztük ki, mert a pesti publikum mindenhová későn jön . . .

Az ifjú: Hol van a gyülekezés?

A képviselő: Gyülekezés a Kálvin-téren, egyesületi jelvényekkel. Innen aztán a rendőrség által kijelölt útvonalon vonulunk fel.

Az ifjú: Négyes sorokban?

A képviselő: Erről épp most tárgyalnak a pártkörben. Azt hiszem, nyolcas sorokban fogunk megállapodni.

Az ifjú: És . . .

A képviselő: Nagyon sietek, öcsém. Még csak arra akarom figyelmeztetni, hogy minden rendzavarástól tartózkodnia kell, mert én személyesen vállaltam felelősséget a főkapitánynál arra nézve, hogy a forradalom semmiféle csendháborítással nem fog járni. És figyelmeztetem, hogy mindenben engedelmessédjék az F. R. betűkkel jelzett karszalagos uraknak, ezek a forradalom-rendezők . . . mert, mondom, felelősséget vállaltunk . . .

II. Délután, egy napilap kiadóhivatalában.

Egy úr: A főnök urat keresem.

Egy írnok: Ott balra . . . a külön szobában . . .

Az úr (bekopogtat): A főnök úrhoz van szerencsém?

A főnök: Igen.

Az úr: Hirdetést szeretnék feladni, kérem.

A főnök: Parancsoljon helyet foglalni, drága Schwarz úr. Mit csinálnak a gyerekek?

A drága Schwarz úr: Köszönöm, jól. Fel akarom adni a Philodont fogtisztító szer hirdetését. Az egész

nagyon rövid, csak ennyi: «Kérjen mindenütt Philodont!»
Csakhogy . . .

A főnök: Nos?

A drága Schwarz úr: Csakhogy arra kérném, sziveskedjék a forradalomról szóló tudósítás végén, rögtön a tudósítás után közölni. Megfizetem, bármennyibe kerül is . . .

A főnök: Oda már ugyan fel van adva a Berger-féle Ichthyol-szappan, de hát bevesszük az önét is. Ami az árakat illeti . . . (mosolyogva): forradalmi árak, dupla árak . . .

III. Délután, az Otthonban.

A színházi komikus: Septimus úr! Pincér, szóljon csak Septimus úrnak . . . ott kaláberezik az ablaknál . . .

A pincér: Kérem nagyságos Septimus úr, a nagyságos Sziklai úr kéreti . . .

Septimus (magyar humorista): Mi kell, öreg?

A komikus: Septimuskám, drágám, írjon nekem hamar egy kupléstrófát a forradalomról . . . Ma este szeretném elénekelni az «Ulánus-kisasszony»-ban. A refrén, hisz' tudja: «Ez nagyszerűen egyszerű, sőt egyszerűen nagyszerű!»

Septimus: Pincér! Tintát, tollat!

IV. Este, a Lipótvárosi Kaszinóban.

Egy játékos, aki nyer: Uraim, nem játszom tovább!

Egy dúltarcú úr: Bocsánat, én hatvan forintot vesztek . . . Illenék, hogy bemondja a mestereket!

A nyerő: Kérem, már mondtam három mestert, és négyet játszottunk. (Órájára néz): Hétkor kezdődik a forradalom, nekem ott kell lennem . . . és már fertály nyolc!

A dúltarcú: Na még két tourt. Osztom és leosztom . . .

A nyerő: Hát jó. Osztja és leosztja . . . De siessünk, mert nem akarok elkésni. Maga nem jön a forradalomra?

A dúltarcú: Nem jöhetek . . . vendégem van vacsorára . . .

V. Délután, a Stefánia-úton.

A fiakkeres: Három forintot ad?

Az utas: Nem elég?

A fiakkeres: Másfél óráért három forint? Heut' ist doch forradalom? Mikor keressen az ember, ha nem ilyenkor?!

Molnár Ferenc.

Latin költők. Szabó Endre új fordításai.

I. Catullus:

1. Hazatérés.

Oh, mily öröm újra látni téged
Szigeteknek gyöngye, Sirmio,
Kit szépségben utol sohasem érhet
Szigetivel se tenger, se tó!
Nem álom hát, hogy tégedet látlak
S hogy ott hagytam a bithyn tanyákat!

Nincs édesebb érzés, mint ha végre
Oszlik gondunk, mely gyötört elébb
S terhes útról nyugovásra térve,
Érezzük az otthon melegét!
Kárpótol ez bajt, törődést bőven.
Üdvözlégy hát, bájos szigetem,
Hablocsolta édes szülőföldem,
Örülj, újjongj megérkeztemen!

2. Az ingatag szerető.

Azt mondja a szeretőm, hogy néki	Mondja, de hát amit a lány' ígér
Rajtam kívül soha, senki sem kell,	Vágyakozó szerelemtől égve,
Hogyha járna Jupiter utána,	Akár csak a futó vízbe írd azt,
Még azzal sem cserél engemet fel.	Vagy a forgó szélbe.

3. Lesbia férjéhez.

Férje füle hallatára	Bornyú! hisz ha egy szóval sem
Lesbia engem szól, csepül,	Hozna fel ő engemet,
S ezért az az ugrifüles	Inkább akkor hihetnéd azt,
Mint a bolond úgy örül.	Hogy ő engem elfeledt.

De ha dül-fül: jele, hogy nem
Szakított ő én velem:
Emleget, mert ég irántam
Szívében a szerelem.

Éjjel.

Írta: Molnár Ferenc.

Egy csöndes, csinos pesti asszony — nem volt több, mint huszonnégy éves — rájött, hogy az ura halálosan szerelmes egy színésznőbe. Egyideig próbálta a lehetetlent, vissza akarta hódítani az embert a ledér kisasszonytól, de ez nem sikerült neki, s közben még jobban beleszeretett az urába. Az ura pedig, aki kereskedőember volt és sokat adott a kényelmére, nem nagyon titkolta a dolgot az asszony előtt. A színésznővel járt vacsorálni, sőt egyszer el is utazott vele egy hétre, vidékre. Az asszonynak nem volt gyereke s azonkívül árvalány volt, mikor férjhezment, s így most egyesegyedül állt a világban s keserves nyugalommal nézte, mennyire nem zsenírozza magát az ura ő előtte és a világ előtt. Nézte egyideig, de aztán, amikor megérezte, hogy kezd nagyon fölösleges lenni, végleg elkeseredett. Meghallotta, hogy az ura válni készül s el akarja venni a kisasszonyt. Szegényke nem volt okos asszony, azonkívül véghetetlenül szerelmes volt a kereskedőbe, hát egy magányos éjszakán elhatározta, hogy meghal. Úgy okolta ezt meg maga előtt, hogy legyen az ura boldog, ő nem áll senkinek az útjába. «Kiállok az útból» — mondogatta magában, mikor gyertyát gyújtott és felöltözött. Az ura nem volt otthon. Megnézte magát a tükörben, amúgy sírás közben belemosolygott és ezt mondta: «Kár értem». Felöltözött és levelet írt az urának, amelyben elmondta, hogy meghal, mert szereti és nem akar útjában lenni. Vegye el a színésznőt, legyen vele boldog. A levelet szépen odatette az ura párnájára, hogy megtalálja, ha reggel hazajön. Egy kicsit körülnézett a lakásán s nagyon megnyugodott lélekkel ment el hazulról a Duna felé. A híd közepén megállott, egy pillanatra eszébe jutott egy szőke, jó táncos fiú, aki gyermekkorában egy nyári multság után megcsókolta, azzal behunyta a szemét, ügyetlen mozdulattal átölelte a korlátot, átvette rajta a lábát és beesett a vízbe. Nem volt a környéken senki, aki látta volna, mikor először felbukott, ő pedig összeszorította a fogát és ezt gondolta: «Meghalok, meg akarok halni». És mire aztán elrántotta a hullám, azzal a parancsoló erővel, amely ezt a rettenetes vizet a tenger felé viszi, akkor meg már hiába riadt fel benne az életösztön. Néhányat rántott magán, aztán végleg lebukott.

A városon túl, a Csepel környékén dobta fel a víz. Hanyatt úszott, fejjel lefelé s a finom szoknya csöndesen lebegett utána a vízen. Az első derengés rávilágított a Dunára és a szürkületben észrevette egy kültelki rendőr a partról, hogy valami úszik a vízen. Megállott, egészen közel ment a vízhez, még előre is hajolt, hogy jobban lássa. Mikor meggyőződött róla, hogy emberi arc úszik lefelé a folyón, körülnézett. Nem volt csónak az egész környéken. A rendőr hagyhatta volna úszni az asszonyt tovább, de kötelességtudó ember volt s tudta, hogy neki, mint folyami rendőrnek, az orvhalászatra való vigyázás mellett tiszte az öngyilkosokat is kifogni. Jóval lentebb feketéllett a dunai hajók kikötője, vagy amint ők hívják, a stég. Ott volt csónak is, ember is. A rendőr tehát úgy gondolkozott, hogyha odáig elkiséri az asszonyt és ott a «stéges»-sel csónakon utána megy, a legokosabban cselekszik ez adott helyzetben.

S úgy is tett. Megindult a hajnali derengésben a parton s folyton az asszonyt nézte, aki a víz tetején siklott lefelé. A rendőr csak most jött rá, hogy a Duna aránylag mily gyorsan folyik és szemmel tartotta a kereskedőjét. Így mentek egymás mellett hosszú úton s amikor közeledtek a kikötőhöz, a rendőr szaladni kezdett, hogy előbb érjen oda, mint a hölgy.

Végigcsörtetett a hosszú fahídon és megzörgette a kis bódét, ahol a kikötős aludt.

— Hé, hé! — kiabált be a kis kerek lyukon, — keljen föl, bácsi, hamar!

A kikötős megmozdult a pricscsen s kiszólt:

— Ki az?

— A rendőr, — mondta az komolyan és hozzátette: — Hamar győjjön, oldja el a csónakot.

A kikötős felhúzta a nadrágját és kijött. Széles csíkos trikóing volt rajta.

— Mi baj? — kérdezte és úgy támolygott, mintha részeg lett volna. Nagyon mélyen aludt.

— Odanézzen, koma, — mondta kedélyesen, az éber férfiúnak az álmoson való fölényével a rendőr és kimutatott a vízre. — Oldja el a csónakot és győjjön velem...

A kikötős hamar tisztába jött a helyzettel. Végigszaladt a hídon, lekerült a partra és eloldotta a csónak láncát. Beleugrott és besegítette a rendőrt. Azzal evezni kezdett. Egy szót se szólt, félig aludt még most is.

A hölgy most már csak kis fekete pontnak látszott, jó messze a kikötőtől. Dolgozni kellett, hogy nagyon el ne vigye előlük a víz. A rendőr mondta is:

— Húzza meg!

A kikötős nagyokat rántott az evezőn és ilyenkor a rendőr mindig hátrazökkent. De azért komolyan ült és kissé meg is volt hatva ama gondolat által, hogy most egy halottért megy.

— Valami asszony! — mondta, hogy ébrentartsa a kikötős érdeklődését.

— Mindig nekem van bajom velük, — szólalt meg a matrózképű ember. Barnára sült arcú, alacsony, kemény legény volt és bikanyaka megfeszült, amikor minden evezőhúzásnál hanyattdőlvé kinézett oldalt a vízre, hogy jól megy-e.

A rendőr a lába közé vette a kardját és rátámaszkodott.

— Kihozzuk a stégre és megpróbáljuk, hátha él még. Fölélesztési kísérleteket fogunk tenni, — tette hozzá a hivatalos kifejezést a népies utasításhoz.

— A stégre? — mondta a barna fiú.

— Hát hova? Onnad aztán elszaladok az őrszobába telefonirozni kocsiórt.

A legény kellemetlenkedett:

— Nem lehetne a partra?

— Nem. Ágyra kell fektetni, dörzsölni kell. A fejét le, a lábát föl, hogy kijöjjön a száján a víz.

Messze hajnali párába olvadt a Duna és olyan volt, mint a tenger. Ahol a felhők közt halavány, átlátszó rózsaszínnel bújt ki a virradó ég, ott a vízen is nagy rózsaszín folt csillámlott. Most jól lehetett látni az asszonyt, egy ilyen világos foltban úszott.

— Meghalt az már, — mondta a legény, — Pestről jön.

A rendőr szigorúan szólt:

— Mindegy.

Odaértek hozzá, a legény megfogta a karját. A csónak megbillent.

— Vigyázzon, hallja, — riadt meg a rendőr, — még mink is beleesünk.

Aztán kihúzták. Tisztelettel nézték finom ruháját és ujján a drága gyűrűket. Letették a csónakba és a legény visszafelé kezdett evezni. A rendőr a gyűrűit, a karperecét nézte, most már erre is vigyáznia kellett, oltalmába kellett venni minden értéktárgyat. A füléről elsimította a haját, hogy van-e rajta fülbevaló.

— Finom úriasszony — mondta, mikor meglátta a gyémánt fülbevalót.

Fölfelé nehezebben ment a munka. A legény már nagyokat lihegett. A parton kukorékolt egy kakas, a hangja élesen tisztán jött át a vízen.

— Van már vagy fél négy, — jegyezte meg a rendőr és szétnézett az egyre változó, foszladozó, egybeomló felhők között. Fenn, Pest felé vöröslött az ég és a legalsó felhőfüggöny felett már halványan égett a hajnali csillag.

— Ne vigyük a stégre, — mondta a legény, — most gyön a szeretőm, mit szól, ha meglátja?

— Most jön a szeretője? Aztán kicsoda a szeretője?

— Hát egy lány. Uraságnál szolgál.

— Aztán szép lány?

— Jóképű lány. Szőke lány. Ne vigyük oda.

A rendőr nem értette:

— Már mért ne vinnénk oda?

— Megijed tőle — mondta a legény. Egyszerű, kátrányszagú paraszt volt, hajókötelek közt nőtt fel, de tudta, hogy nem való ilyen podgyással szerelmeskedni menni.

— Ha megijed — szólt a rendőr — hát ijedjen meg. Nekem elő van írva partra szállítani és első segélyt nyújtani.

Azzal a kikötő felé nézett.

— Ott van ni — mondta a legény.

A kikötőn valóban már állott valaki. Magas, jó természetű lány, aki tölcsért csinált a tenyeréből, úgy nézett feléjük.

— Te vagy az, Miska? — jött a hangja a víz fölött.

— Én!

— Mit csinálsz?

A rendőr kiáltott helyette:

— Gyövkünk már, gyövkünk.

A lány leült a bódé mellé a lócára, ahol kis ládákból muskátli állott és nézte a hajnali tájképet, úgy várta őket. A kikötős kellemetlenül érezte magát. Lassabban evezett és megszólalt:

— Tán a biztos úr maradjon itt evvel, én meg majd kiszállok.

— Ne akadémkoskodjon! — rivalt rá a rendőr. A legény elkeseredetten tört ki:

— Ezek is nem tudják magukat máshol elemészteni! A fráz gyöjjön erre az egész Pestre.

Érezte, hogy baj lesz. Csóválta a fejét:

— Ez olyan finnyás lány, tudja, biztos úr, mint valami úrinő. Még a cipőt is utálja úgy magába' látni, ha nincs a lábán valakinek.

A rendőr nem felelt.

— Négy hete kunyergálok neki, hogy ide kijöjjön, mert hozzájuk nem lehet menni, tegnap aztán el is jött nagynehezen, hát most meg tessék, így megyek oda . . .

Az állát előre bökte, úgy mutatott a halavány asszonyra, aki előtte feküdt a csónakban. Elkeseredett, hogy a finom szobalányt így elriasztja:

— Minek is nem maradnak békén.

A kikötőhöz értek. A szobalány kihajolt a víz fölé. Ijedt hangon mondta:

— Mi az? Mi az?

A legény hirtelen felelt:

— Semmi, csak itt befordult ez a nő a vízbe, aztán elájult . . .

— Jesszus! Jesszus! — sikoltott fenn a lány — egy halott!

— Dehogyan halott — próbált segíteni a dolgon a rendőr, de már akkor szaladt a leány a híd felé. Ketten kiemelték az asszonyt a csónakból és felvitték, lefektették a kátrányos padlóra. A lány visszanezett futtában.

— Gyere már no, ne szaladj! — ordított utána siránkozva a legény.

— Jaj, jaj, szent isten, egy halott! — visított a szobalány, — ne gyere hozzám közel, brrr!

Egész testében megrázkódott és a partról nézte őket, hogyan dörgölik az asszonyt. És mikor látta, hogy az nem ébred föl, szó nélkül elrohant, a lelke mélyéig megborzadva és vissza se mert nézni az utálatos két ember felé, akik — szent isten — hozzá mernek nyúlni egy nőhöz, aki megfulladt, sőt a ruháját is leszedik róla.

— Ez se jön ide vissza többet — mondta a legény, szomorúan bámulva a szobalány után. Szemrehányólag nézett az asszonyra, s mialatt a rendőr a lócára rakta az ékszereket, éktelen dühvel mondogatta:

— Minek is nem maradnak békén! Minek is nem maradnak békén!

A csendes fiatal hölgy pedig ott feküdt mozdulatlanul, arccal az egyre világosodó hajnali ég felé fordulva, nyugodt kifejezéssel, mint aki kiállott az útból, szerénységből halt meg, **soha** senkit a boldogságában zavarni nem akart.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

34.

— Hát kihez máshoz — mint — akihez muszáj. Nem is illik, hogy így mondom, ilyen örömmel. Az öreg meghalt. Tudja, az apja. Aki miatt nem lehetett. Most hát ez az ok is megszűnt. Odahaza persze ellenkeztek mégis. De mert úgylis annyi zavar volt. Képzeld, Margit megint a régi urával van! A Feri váltói nagy zavarokat csinálnak. A mama kiábrándult az összes ügyvédek közül. Csak az enyémben bízik, Most ő vette kezébe az ügyeket. A papa is megszerette. Ezenkívül meg — a mamának egyszer — épp jó kedvében volt — bizalmas közléseket tettem. Erre megijedt — és most már ő sürgeti a házasságot.

— No hála istennek.

És Vera férjhez ment. A másik lánypajtásom, Irma szintén. A testvéreim is mind egytől-egyik. Ki-ki megtalálta a párját. Én azonban elvesztettem az enyémet. Elvesztettem. Nem. Hiszen megvan nekem. Még mindig itt van. Úgy szeretem őt, talán jobban, mintha életben volna. Tizenkét éve, hogy meghalt. Ezóta folyton az övé vagyok. Soha egy percre sem lettem hozzá hűtlen. Kultuszt csináltam az emlékéből. Abban élek. Abban is halok meg.

Máris egész legendakör fonódik a neve körül. Pár évtized múlva úgy beszélnek majd róla az emberek, mint Lionardo da Vinci-ről. Nem tökéletes művészi pályafutás volt-e az övé? S nem érdemli-e meg ez a fönséges ember, hogy legyen egy asszony, aki sírjáig gyászt viseljen érte? Én az özvegye vagyok, úgy érzem, jogom van emlékezni rá és a magaménak mondani egészen, most, amikor már egy asszony se gondol rá szerelemmel. Az, aki a felesége volt, soha egyetlen virágot sem küldött a sírjára. Talán nem is tudja, hogy meghalt.

Én, ha lehet, a jövő tavaszon kimegyek Párisba, hogy lássam azokat a képeket, amelyek künn vannak. Már régóta készülök és — isten tudja, mégis mindég elhalasztottam ezt az utat. Most már nem bírom tovább. Ki tudja mi történik, — ha talán meghalnék...

Itt végezte Leona az élettörténetét. S valóban alig mondhatott többet, mint amit mondott. A maga szenvedéseiről szándékosan nem beszélt sokat. De én kiéreztem a hangjából, láttam az arcvonásairól, hogy rettentő viharok között áldozott le az ifjúsága. Hogy szörnyű lehetett, kétségbeejtő, búcsúzkodása a művésztől, amely hátat fordított neki, miután nem volt többé sem boldog, sem fiatal.

Hogy a történetnek vége volt, még egy pár estén fölmentem hozzá. A szeme teljesen meggyógyult már, de még mindig nem volt tanácsos dolgoznia.

Együtt ültünk a homályos szoba csöndjében és beszélgettünk. Megmutatta a levelet is, melyet Somorjaitól, annak halála előtt kapott. Továbbá egy nagy láda fenekéről vázlatokat szedett elő, amiket róla készített. Elámúlva álltam a gyönyörű fej előtt, aminőhöz hasonlót még sohasem láttam.

— De szebb volt — mondta Leona és azzal az áhítattal nézte, amely könnyet lop az ember szemeibe.

Egy este vendég is jött. Elegáns, kissé fiatalosan öltözködő férfi, úgy ötvenöt év körül. Melegen kérdezősködött Leona hogylétéről. Vidám volt, csevegett.

— Kemenes — mutatta be Leona és jelentőségteljesen nézett rám.

Aztán tovább beszélgettek, nyájasan, elfogulatlanul, mint két őszinte jó pajtás.

— Hogy megkopaszodott! — mondta Leona, mikor amaz elment. — Csak ma vettem észre. Nem különös? És lássa, ezt az embert én egyszer, forró tavaszi föllángolással, fiatalos hevülettel, nem mélyen, de őszintén szerettem. Valamikor mennyit sírtam e miatt. Hogy bántam, hogy szégyeltem! Pedig hát — istenem. Olyan mindegy, kié lesz az ember előszörre, ha utána nem lesz többé soha senkié. És mégis — akkor nagyon fájt. Iszonyúan megbűnhődtem érte. Tudja, akkor — mikor az igazi jött. De most már vége. Semmi sem fáj. Minden csak emlék. Emlék. . . .

Különös volt Leona, amint így beszélt. Az ember nem is hitte volna, hogy egy harmincöt éves fiatal asszony mondja ezeket. Én magam szörnyen korainak tartottam ezt az eltemetkezést. Meg is mondtam neki.

— Hiszen még fiatal! Más asszony az ő korában él csak igazán. Még nem múlt el semmi. Még minden jöhet.

— Óh, bizonyára — felelte szomorú megadással. — Valami még hátra van. Az élet fontosabb része: a halál. Az lesz az én gyönyörű nászom. Vele. És talán nem is kell már soká várnom.

Öt év múlt el azóta, hogy Leona elmondta ezt a különös és szomorú történetet.

Mindjárt a másik évben megvalósította régi tervét. Elment Párisba, ott volt egy egész esztendeig. Onnan írt hosszú, lelkesült leveleket a képekről, amiket Somorjai festett s amiket még nem ismert. Egy levelében azt írta, hogy úgy érzi, mintha megint képes volna valami szép dolgot festeni. Mihelyt hazajön, munkához fog. Talán még tud valamit.

Hazajött.

Irt nekem, aki akkor már másutt laktam, hogy keressem fel, beszélni szeretne velem.

Isten tudja, hogy történt, elfeledkeztem a levélről. Csak egy hét múlva jutott eszembe, hogy el kell hozzá mennem.

Aznap azonban nem mehettem, valami fontos dolog akadályozott. Másnap reggel az összes lapok tele voltak a halála hírével. Tüdőgyúladást kapott. Meghalt. A temetésén kevesen voltak. Egy pár festő. Egy magas, barna asszony a férjével, egy előkelő ügyvéddel. A Somorjai Vera. Továbbá Kemenes és még néhány ismerőse, barátja.

A temetés után rögtön hozzáfogtam a története leírásához és most évekkel később, miután a neveket gondosan megváltoztattam, viszem az olvasó elé. Talán nem bántom ezzel a holtak kegyeletét, hisz immár azóta bizonyosan találkoztak odafönn egymással. És talán sok dolgot, ami itt lenn különösnek, zavartnak és szertelennek látszik, ők szépen érthetővé, egyszerűvé, világossá magyaráztak egymás között.

Ki meri mondani, hogy ez képtelenség? Hogy nem találkoztak? Hogy megbékélve, fölmagasztosúlva, megtisztultan nem ölelkeznek lelkeik valahol a csillagok között. Ki meri mondani? . . .

Vége.

Erdős Renée: Az asszony — a férfi (Egy asszony jegyzetei) címmel új, hosszabb munkába kezd, amelynek első darabját a «Jövendő» legközelebbi számában adjuk közre.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

34.

— Ön legközelebb szoknyába fogja bujtatni embereit, mi? Mi ez itt? — kiáltott a parancsnok dühösen és egy katonára mutatott a harmadik század soraiban, akinek köpönyege más színű volt, mint a többieké. Hol volt Ön? Mi a főparancsnokot várjuk s Ön nincs a helyén, mi? . . . Majd megtanítom Önt, ilyen ruhában állítani a századot szemle elé!

A kapitány mereven, szalutálva állt ott s ujjait mindig görsösebben szorította sapkája széléhez, mintha ez lehetne most egyedül, ami megmenthetné.

— Nos, miért hallgat? Ki az a legény ott, aki úgy fel van eicomázva, mint valami cigányleány? — folytatta gúnyosan és szigorú hangon.

— Kegyelmes uram, az Dolochov, a degradált — szólt halkán a kapitány.

— Nos, tábornagygyá degradálták vagy közlegénynyé? Ha katona, úgy kell hogy öltözködjék, mint a többiek!

— Kegyelmes uram volt kegyes neki megengedni a mars alatt!

— Megengedtem! En megengedtem? Ilyenek vagytok mind, fiatal emberek! — viszonzá a tábornok kissé lehülve. — Ha az ember csak mond valamit, már . . .

Egyszerre elhallgatott.

— Ha az ember valamit mond már . . . Nos! Nos? — és újra dühbe jött — tessék úgy adjusztálni az embereket, ahogy kell.

Az ezredparancsnok újra adjutánsa után nézett s tipegő járásával továbbhaladt az ezred arcéle előtt.

— Jönnék! Jönnék! — kiáltotta el magát egyszerre az egyik előörs.

Az ezredparancsnok elpirult, lovához futott, remegő kézzel elkapta a gyepőt, nyeregbe szállt, megigazította magát, kihúzta kardját s boldogságtól sugárzó arccal, határozott hangon elkezdte parancsait osztogatni. Az ezred felpattant egy pillanatra, aztán mozdulatlanul állott.

— Vigyázz! — kiáltá az ezredparancsnok dörgő hangon.

A széles, fákkal benőtt úton csöndes nyikorgással vágatott elő egy magas, kékre festett, bécsi kocsi. Mögötte lovagolt a kíséret s horvát legények. Kutusov mellett ült az osztrák tábornok, akinek fehér egyenruhája feltűnt az oroszok fekete uniformisa mellett.

A kocsi megállt az ezred előtt. Kutusov könnyedén mosolygott, mikor nehézkesen leszállni igyekezett a kocsiból, úgy, mintha az a kétezer ember, aki lélekzetét visszafojtva nézett rá és az ezredparancsnokra, itt sem lett volna. Kommandók hallatszottak, fegyveresörgés zörrent s az oszlopok tisztelegtek. A halotti csöndben sutogva hallatszott a főparancsnok szava.

— Jó egészséget kívánunk Önnek, Kegyelmes Uram! — ordított az ezred. És megint minden csöndes lett. Kutusov először egy helyen állott, aztán a fehérruhás tábornokkal és kíséretével ellépett az ezred arcvonala előtt.

Az ezred, hála az ezredparancsnok szigorúságának és szorgosságának, azokhoz az orosz ezredekhez képest, kik ezidőben Braunauba jöttek, szinte kitünő állapotban volt. Beteg és hiányzó mindössze 217 akadt. És minden rendben volt — kivéve a csizmákat.

Kutusov ellépett a sorok előtt, itt-ott megállt, néhány barátságos szót váltott a tisztekkal, akiket a török háborúból ismert s itt-ott a katonákkal is. Mikor a csizmákat meglátta, több ízben megcsóválta a fejét s az osztrák tábornokot olyan arccal tette rá figyelmessé, mintha ő ugyan senkinek se akarna szemrehányást tenni, de azért nem tudja nem meglátni, mily rossz dolog ez.

Lassú, fáradt léptekkel ment el Kutusov az ezernyi ember sorfala előtt. A legénység mereven nézett utána. Mikor a harmadik század elé ért, hirtelen megállott. A kíséret, amely nem várta ezt, majdnem összeütközött vele.

— Ah, Timochin! — mondta a fővezér, miután megismerte azt a vörös orrú kapitányt, akit az előbb a kék köpenyeg miatt rendreutasítottak.

Feszesebben már nem lehet állni, mint ahogy Timochin kihuzta magát abban a pillanatban, mikor az ezredparancsnok őt rendreutasította, de most mikor a főparancsnok fordult hozzá, olyan merev állásba vágta magát a kapitány, hogy az ember azt hitte, ha a főparancsnok még egy kis ideig ránéz, nem tartja ki soká. Azért Kutusov, aki a helyzetet felismerte s aki különben sem kívánt rosszat a kapitánynak, gyorsan elfordult tőle. Kutusov duzzadt, púfók arcán gyöngye mosoly villant át.

— Ez is egy bajtárs Izmailból! — mondta. — Bátor tiszt! Meg vagy vele elégedve? — kérde Kutusov az ezredparancsnoktól.

Az ezredparancsnok összeresztette, előrelépett és így szólt:

— Nagyon meg vagyok elégedve, kegyelmes uram!

— Mindnyájunknak megvan a maga gyengéje — mondá mosolyogva Kutusov, és tovább ment. — Ő Bachusnak áldozott nagy előszeretettel.

Az ezredparancsnok megijedt és arra gondolt, hogy nem-e követett el valami baklövést. De azért hallgatott.

A harmadik század volt az utolsó és Kutusov gondolkozva állt meg; látszott, hogy valami fölött töpreng. André herceg előlépett a kíséretből és halkán így szólt hozzá franciául:

— Excellenciád azt parancsolta, hogy az ezred előtt figyelmeztessenem, a lefokozott Dolochovra!

— Hol van Dolochov? — kérde Kutusov.

Dolochov, akin már szürke katonaköpeny volt, nem várakozott addig, amíg hívták. A nyulánk, kék szemű fiatal ember kilépett a sorból, a főparancsnok elé állt és tisztelgett.

— Ez Dolochov! — mondá André herceg.

— Ah! — kiáltott Kutusov, — remélem ez a lecke meg fog javítani. Szolgálj becsületesen! A császár kegyelmes és én sem fogok rólad megfélemleni, ha megérdemled.

A világoskék szemek szentelően fürkészték a főparancsnokot, mintha evvel a tekintettel le akarta volna rombolni azokat a korlátokat, melyek oly nagyon elválasztják egymástól a közlegényt és a fővezért.

— Csak egyet kérek! — mondá határozott és csengő hangon, minden félelem nélkül, — alkalmat kérek arra, hogy bűnömet levezelekhessem és megmutathassam szolgálatkészségemet Ő felsége a császár és Oroszország iránt.

Kutusov elfordult. Ajkán ugyanolyan mosoly lebegett, mint mikor Timochin kapitánytól elfordult. Homlokát összeráncolta, mintha azt akarta volna ezzel kifejezni, hogy ő mindazt, amit Dolochov neki mondott s mindazt, amit egyáltalán neki mondhatna, már régen tudja, hogy neki mindez unalmas s hogy nem ez az, ami neki szükséges. Elfordult s a kocsi felé indult.

Az ezred századonkint elindult a neki Braunau mellett kijelölt táborhely felé, hol — azt hitte — cipőt és ruhát kap és kipihenheti a fárasztó marcot.

Folytatjuk.

A forradalom.

Bernstein.

Az elmúlt tél elején Bernstein Ede hosszú hallgatás után Berlinben ismét előadást hirdetett ezzel a címmel: Miért küzd a szociálizmus? Cím és az előadó egyaránt vonzották az érdeklődőket, hiszen a címben benne van a szociálizmus modern fejlődésének alapvető kérdése és az előadó az volt, aki ezt a kérdést először felvetette. A nagy Bernstein-harc már igen előrehaladott stádiumban volt akkor. A lübecki pártkongresszus elvetette a száműzetésben élő Bernstein tanait, a hannoveri pártkongresszuson egy évvel reá a száműzetésből hazatért Bernstein kénytelen volt magát a kongresszus hasonló határozatainak szóval és kifejezetten alávetni. De ez az «eppur si muove»-szerű alávetés éppen olyan kevésbé fejezte be a harcot, mint Galilei keserű megalázása az inkvizíció előtt. Bernstein és hívei tovább hirdették szóban és írásban, hogy a marxizmus ódon, elavult dogmái nem maradhatnak egy fiatal, fejlődő párt csálhatatlan igazságai. És most — hat hónappal Hannover után — Bernstein Ede ismét megjelent a felolvasó asztalnál, hogy újra lándzsát törjön a maga igazságai mellett.

A berlini «Nord»-nak egy munkás-szakegyletében volt az előadás. Egy kis, szürke ember ült a felolvasó asztalhoz és halk rekedt hangon kezdett olvasni. Akik a szociáldemokrata vezérben a véresszájú izgatót keresik,

azoknak Bernstein személye keserű csalódás. A német szociáldemokraták mind többé-kevésbé higgadt, theoretikus urak, de Bernstein közöttük is kirí csendes igénytelenségével. Mennyire más Bebelnek egy előadása. Csupa tűz, csupa szenvedély, csupa lelkesedés, amely magával ragadja a hallgatóságot. Bernsteinben mindebből nincs semmi. Előadása monoton és fárasztó, és a ragyogó dialektika, a metsző polemikus él, amely a tudományos vitában olyan veszedelmes ellenfélle teszi, ebben a szintelen egyhangúságban teljesen elvész. Okosan és hidegen mondotta el azt, amit elmondani akart. Még a hallgatóságnak azon részét, amely feltétlenül híve volt, még azt sem tudta magával ragadni. Amit elmondott — azóta különben jórészt már közhely lett. Formulázta és ismertette azokat az érveket, amelyekkel az új irány a «Verelendungs-Theoriát», nevezetesen pedig Marxnak úgynevezett «Zusammenbruch» teoriáját támadja. Ezek az érvek ma már annyira ismeretesek, hogy nem akarom újra felsorolni őket. És éppen ezen előadásnál nem is ezek az érvek voltak az érdekesek, hanem valami más. Bernstein már majdnem készen volt a mondanivalójával és még egyszer ismételte, hogy a szociálizmusnak nem szabad egy, a messze jövőben talán bekövetkező társadalmi összeomlásért küzdeni, hanem a jelen feladataiért. Mialatt ezt ismételte, a szeme —

talán az előadás alatt most először — kutatólag futott végig a hallgatóságon. Ugy látszik, nem volt megelégedve a hatással, mert hirtelen letette a kéziratot és melegebb, közvetlenebb hangon kezdett beszélni:

— Önök talán nem tudják megérteni Uraim, mondá, hogy miért különbözik az én felfogásom a szociálizmus küzdelmeiről és ezen küzdelmek tárgyáról olyan lényegesen attól a felfogástól, amelyet azelőtt hallottak, amelyet kiváló elődeink mindnyájan vallottak. Meg fogom próbálni, hogy ennek a különbségnek okát egy hasonlatban megmagyarázzam. A végtelen homok-pusztán keresztül egy vándor halad, aki a távolban kéklő hegyeket akarja elérni. Amíg a homok-pusztában van, útja tisztán és világosan áll elötte. Tudja, hogy egyenesen kell mennie, nem szabad kitérnie sem jobbra, sem balra, mert hiszen a lehető legrövidebb idő alatt a hegységbe akar érni. A vándor egyenesen halad előre, legyőzi a homokpuszta rémeit, legyőzi a nagy távolságot, mely előtte állt, a csüggedést, amely olykor elfogta, az ellenségeket, akik útjában állottak. És a vándor elérkezett a hegységbe. Amikor pedig elérte, bámulva látja, hogy az a kéklő hegytömeg, amelyről a messze távolban azt hitte, hogy tömör és egységes, voltaképpen szakadozott és össze-vissza van hányva. Nem vezet rajta keresztül egyenes út, csak kanyargó ösvény, amely a szakadékat áthidalja, a mélységet és örvényt gondosan elkerüli és amelyen az utasnak néha bele kell kapaszkodni a védő sziklafalba, nehogy leszédüljön a mélybe. Ez az utas

— folytatta emelt hangon Bernstein — ez az utas a szociálizmus. Amíg minden eredménytől távol, a homokpusztán keresztül haladt, egyenesen mehetett és nem kellett a jelennel törődnie, csak a jövőben bízni. De az utas most már a hegységbe érkezett és még ezen hegységen is át kell mennie. Ez pedig nem történhetik meg másképpen, mintha számba veszi mindazt, ami körülötte van, áthidalja a szakadékat, amelyen nem tud másképpen átjutni, kikerüli a nehézséget, amelyet nem tud legyőzni és belekapaszkodik mindabba, ami útját megkönnyíti.

Ebben az óvatos előrehaladásban, amely minden lépéssel, amelyet előre tesz — egy új területet foglal el — ebben a folytonos előrejutásban van a mai állapot nagy előnye a régi fölött, amikor még a homoksivatagban, a társadalmi renden kívül haladtunk a cél felé.

Amikor a homoksivatagban voltunk, a társadalmi szervezetet tömörnek és egységesnek láttuk, mert hiszen kívül álltunk rajta. De ma már mi is helyet foglalunk ebben a társadalomban, amelynek összeomlását Marx föltétlenül szükségesnek látta és hitte. És most már látjuk azt is, hogy ez a társadalmi rend nem egy tömör épület, amely ha összeomlanék, egyszerre dőlne meg minden részével — hanem egy alkatrészeire bontott, szakadozott valami, amelyen belül győzelmesen haladhatunk előre. És ez a győzelmes előrehaladás a társadalmi renden belül — ime ez a szociálizmus célja s ezért kell küzdenünk.

Bevégezte, a hallgatóság pedig azzal a csöndes tetszéssel

fogadta a fejtegetéseket, amely a német munkás-publikum különös sajtósága. A hangos kiáltás, a tomboló taps ritka ezekben a gyülekezetekben. Erős lábdobogás jelöli csak, hogy az előadó magával ragadta közönségét.

Berlini tartózkodásom későbbi folyama alatt alkalmam volt megismerkedni Bernsteinnel és őt otthonában is fölkeresnem. És bárhol láttam, bármit tett vagy mondott mindig ugyanazt a hatást tette reám, mint az első alkalommal a felolvasóasztal előtt. Sohasem tudtam benne a pártembert látni, mindig csak a tudóst. Valójában kevés vezetője van a német szociáldemokrata pártoknak, de talán a mai politikai pártoknak sem, akinek egyénisége annyira érthető, annyira áttetsző volna, mint éppen Bernstein Edéé. Megértéséhez nem kell más, mint egy rövid visszapillantás eddigi életére.

Bernstein egyszerű munkásszülők gyermeke — apja gőzmozdonyfűtő volt. De a fiúból nem lett munkás. Tanult és tanulmányai nemsokára az irodalmi pályára vonzották. És a fiatal Bernstein a rideg marxista elveknek egyik legridegebb hirdetője lett. Gyakori jelenség éppen Németországban, ahol a proletár világból kikerült «lateinerek» a proletár világfelfogás legelkeseredettebb harcosai. Pszichológiailag ez csak természetes. Éppen az, aki a fennálló viszonyok sanjarúságát nemcsak átélte és átérezte, de ezeknek lehetetlenségét önmagának tudományosan is meg tudja konstruálni, szükségképpen ezekben a theoretikus alapon nyugvó következtetéseken a végletekig fog elmenni. Így tett Bernstein is, akit az

elkeseredett harcok, melyeket pártja vívott, végül arra kényszerítettek, hogy egy súlyos büntetés előtt Angliába meneküljön. És Angliában történt azután nagy fordulata.

Csodálatos véletlen, hogy Marx, aki a nagy szocializmus nagy elméleteit felállította és Bernstein, aki egy részüket továbbbépítette és átdolgozta — közös alaptól indultak ki. Mind a kettő tanításainak ezen alapját saját korszakának angol gazdasági viszonyaiban találta meg. De míg Marx Károly világnézete az ötvenes évek Angliáját tükrözi vissza, Bernsteinre ugyancsak a gazdasági fejlődésnek negyven esztendővel későbbi korszaka tette meg átalakító hatását. És ami Bernsteint Marxtól és az orthodox iskolától elválasztja, tulajdonképpen nem más, mint negyven esztendő Anglia gazdasági fejlődésében.

Marx, amikor a «Capital»-t megírta, egy hatalmas tőkefejlődést látott, amely szinte feltartáhatatlanul nyomult előre. A kisipar fokozatosan vesztette a talajt. A munkások helyzetét nem védte semmi. Gyülekezési és egyesülési jogaik ellen szigorú törvényeket hozott a parlament, amely Anglia nagyságát a nagyipar fejlődésében látta. És Marx nem látott más megoldást, mint hogy ez a fejlődés végül önmagát fogja lehetetlenné tenni, és amikor elérte legszélső túlságát, akkor magától összeomlik.

Bernstein pedig negyven esztendővel később azt tapasztalta, hogy a mester rosszul ítélte meg a fejlődés menetét. Egy darabig ebben az irányban haladt, amelyet Marx előre megjelölt, de azután megállt. A kisipar egy

bizonyos fokig hanyatlott, de ez a hanyatlás megszűnt messze azon pont előtt, amelyet Marx meghatározott. És részint átváltozott formában nemcsak továbbra is megmaradt, de ismét, ha talán csekély mértékben is, fejlődni kezdett. Mindez nem lett volna azonban lényeges. A kérdés súlypontja a munkások helyzetében van. És ez a helyzet negyven év alatt nemcsak hogy nem rosszabbodott, de óriásit javult. A munkások keresztülvitték az egyesülés szinte korlátlan szabadságát, és a hatvanas évek óta a «Trade Union» mozgalom annyira hatalmas lett, hogy ma már szinte egyenrangú tényező a munkaadóval szemben. Más szóval, a társadalmi rend nem omlott össze, de a munkások javára változott és változik tovább is.

Bernstein egy ideig habozott. Láta ugyan az angol fejlődést, de még mindig a régi tanban kereste az igazságot. Megpróbálta összeegyeztetni azt, amit tanult, azzal, amit maga tapasztalt. De ez az összeegyeztetés lehetetlen volt. És ekkor Bernstein megalkotta magának a változott viszonyokhoz képest megváltozott felfogását. Belátta, hogy a munkásságnak nem kell a társadalmi összeomlásra várnia, hogy helyzetén javítson, hanem küzdelmeivel átalakíthatja magát a társadalmat. És így született meg a híres Bernstein-féle jelszó: «Das Endziel ist mir nichts, die Bewegung ist mir alles».

És pszichológiailag régóta megállapított igazság az, hogy éppen azok, akik egy bizonyos irányban egy régebbi meggyőződést megváltoztattak, történt legyen az bármi okból, még nagyobb erővel

ragaszkodnak az újhoz, mint azelőtt a régihez. Hasztalan cáfolta meg a párt Hannoverben és Lübeckben Bernstein Edét, hasztalan részesítették személyét és elveit keserű támadásokban, ő haladt tovább a maga útján és ezen az úton mindig többen szegődtek hozzá.

Bernstein Ede ma Boroszló városát képviseli a birodalmi gyűlésben, de mégsem politikus. Népgyűlésekben gyakran kénytelen beszélni, de mégsem szónok. Tevékeny részt vesz a pártéletben, de mégsem agitátor. Bernstein Ede tudós. Azoknak a német tudósoknak a fajtájából, akik megcsinálják a maguk theoriáját és azután ragaszkodnak hozzá görcsös, szinte kétségbeesett makacssággal.

A theoria, amelyet ő felállított, a német szocializmusnak új irányt jelölt ki. De azok, akik a német szociáldemokrata párttal foglalkozva, Bernstein névéhez személyes surlódásokat vagy talán éppen kicsinyes intrikákat szőnek, teljes tévedésben vannak. Mindaz, amit Bernstein mond, ír, vagy tesz, nem más, mint tudományos meggyőződésének konzekvenciája. Az utóbbi időben polgári lapok nagyon szerették Bebel és Bernstein személyét egymással szembeállítani. Ez a szembeállítás helyes, ha két különböző meggyőződést értenek alatta, de helytelen, ha vetélkedő politikai nézeteket keresnek benne. Nem; a német szociáldemokrata pártnak egy nagy előnye van sok más párt fölött, olyan pártok fölött is, amelyek mi hozzánk állanak igen közel: keretén belül elvek és meggyőzések gyakran, de személyek sohasem harcolnak egymással.

Dr. Wolfner Pál.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A levegő kiaknázása.

Az ipar és földmivelés jövő haladását a légkör kiaknázásától remélhetjük, ha sikerül annak két főalkatrészét, az oxigént és a nitrogént, olcsón előállítani. Az oxigéngáz alkalmazása az ipart hozná forradalomba; a nitrogén pedig a növényzet legfőbb tápláléka. Erről a gazdasági tekintetben rendkívüli jelentőségű kérdéstről értekeznek a «Nature» utolsó száma és csodálatos távlatot nyit meg előttünk, olyat, amely mellett korunk eddigi industriális vívmányai elhalványulnak.

Az oxigén (rossz magyar szóval é l e n y) segítségével óriási hőmérsékeket, eddig nem ösmert fényhatásokat lehet majd előidézni, a ház helyiségeinek elhasznált levegőjét egy pillanat alatt felfrissíteni.

Mindezideig nem voltunk azonban oly módszer birtokában, amelynek segítségével ez a gáz nagy mennyiségben és olcsón lett volna előállítható és csak legújabbban remélhetjük ennek megvalósulását, a levegő cseppfolyósítása közben tett megfigyelések alapján. Folyékony levegőt ma már gyári úton készítenek. Az ára még kissé drága: literje körülbelül 5 korona; de a

kereslet fokozódásával valószínűleg jelentékenyen olcsóbb lesz. A cseppfolyós levegő égszínkéék színű, a vízzel egyenlő fajsúlyú folyadék.

A levegő folyóssá tételéhez 190° C. hőmérsék szükséges. Ámde a légkör két gázalkatrészének fagypontja nem azonos. Ha tehát a folyékony levegő hőmérsékét óvatosan emeljük: a nitrogén előbb illan el és visszamarad a folyékony oxigén; ha pedig sikerül az oxigén árát köbméterenként 1.5—2 fillérre leszállítani, a revolúció az ipar terén biztosan bekövetkezik.

Nem kevésbé nagy jövő vár a másik légköri gázra, a nitrogénre (a légenyre). A vegyészek régen foglalkoznak már azzal a problémával, hogy mikép lehetne a levegő nitrogénjéből ammoniakos és légeny-savas sókat, a növényzet ezen legfontosabb táplálószereit, előállítani. Újabbban ezen a téren is van haladás. Siemens és Halske segítségével berlini elektrotechnikusok a légköri levegőben kisütött villanyszikrák útján a légeny és éleny számos vegyi összetételét (légeny-savat, allégeny-savat stb.) hozták létre.

Érthetővé válik előttünk az érdeklődés a mesterséges trágyázás ezen újabb forrása iránt,

ha megtudjuk, hogy Peru, Chile és Bolivia salétrombányái kiapadóban vannak, úgy, hogy ez oldalról nagy veszély fenyegeti a jövő nemzedék agrikulturáját.

Még a bacillusok életműködéseit is megpróbálják erre a célra értékesíteni. Willfurth és Hellriegl a hüvelyes veteményeken élősködő egyik bacterium-fajról kiderítették, hogy az a levegő nitrogénjét egyenesen be tudja vezetni a növény szervezetébe. Ime érdekes példája két növény symbiosisának, — együttműködésének. A bacillus-gomba a veteményből veszi táplálékát, de nem ingyen, mert cserébe a legkitünőbb csemegét: nitrogén-tartalmú vegyületeket juttat a gazdájának. A két német tudós ezen okúlva, szándékosan beoltja a hüvelyeseket azokkal a bacillusokkal és jelentősen fokozza azok termőképességét.

Gerlach és Wagner izzó réz fölé vezetik a sűrített levegőt, ahol az oxigénjétől megszabadul. A visszamaradt nitrogénből aztán villamos úton állítják elő a mesterséges trágyázáshoz szükséges sókat.

Egyelőre mindezek a kísérletek csak tudományos érdeklődést keltenek, de talán nincs messze az az idő, mikor gyakorlatilag is megkezdik a földünket környező kifogyhatatlan elementumnak, a légkörnek gazdasági kiak-

A rendes növésű ember, az óriás és a törpe.

Az «emberméréstan» tudománya (görögül anthropometria), nemkülönbén a sorozóbizottságok statisztikái szerint az emberek átlagos magassága csökkenőben van. Havre városának egy derék polgára úgy akart segíteni ezen az állapoton, hogy vagyónának egy részét olyan alapítványokra hagyományozta, melyek lehetővé tegyék az óriások közti házasságkötéseket. Abból a téves hitből indult ki a hagyományozó, hogy ilyen mesterséges kiválasztás útján a jövő nemzedék testi fejlődését előmozdíthatja.

Az orvosi tudomány tanulmányai szerint ez a remény hiú. Az úgynevezett óriások ugyanis nem tekinthetők az emberi faj szokatlanul erőteljes és nagy arányokban kifejlődött reprezentánsainak, hanem túlságos növekedésük az elfajulásnak egy neme, mely az egész szervezet bizonyos fokú betegeségével, ellentállásra való képtelenségével jár együtt.

A normális ember világrajttelekor 50 cm. hosszú, tizennyolcéves korában 1 méter és 70 centiméter. Ez a két szám mutatja, milyen rendkívüli nagy a különbség a növekedés gyorsasága közt az élet kezdetén és további folyamán; tizennyolc esztendő kell ahhoz, hogy a fogamzástól a születésig terjedő hónapok alatt

elért hosszúság háromszorosára nőjön az ember. Ebből az tűnik ki, hogy a növekedési erély a koncepció percében a legerősebb és ettől kezdve rohamosan fogy. Születéskor mind a két nem fejlettsége egyenlő, a növés befejeztekor (a 20 ik életévben) a férfiak átlag 10 centiméterrel nagyobbak a nőknél. Nem úgy a serdülő korban. A 11—14 éves leány jelentékenyen nagyobb az ugyanazon korú fiúnál, aki viszont körülbelől 15 éves korában indul rohamos növekedésnek, úgy hogy végre is messze túlszárnyalja a vele egykorú leányokat. A 20-ik évben mindkét nem hosszúsági növekedése befejeződik, mert ez az az időpont, amikor az úgynevezett csöves csontok csontképző rétege maga is elcsontosodik. A növekvésre való képességet a testszövetek sejtjeinek szövetvényes vegyi folyamataira vezetik vissza, de ezt a felfogást egyelőre nehéz bizonyítékokkal támogatni és be kell vallanunk, hogy a növekedési energia kérdése egyike azoknak a problémáknak, amelyeket csak metafizikai úton lehet megközelítenünk.

A törpeség a növekedésnek egy betegsége. A törpéknek nemcsak hogy a testhosszúságuk rendellenesen kicsiny, hanem az egyes testrészek méreteinek egymáshoz való viszonylata sem normális. A fejük aránytalanul nagy, a végtagjaik rendkívül rövidek,

a bőrük vastag, a haj és szőrzet fejlettsége náluk hiányos, a szellemi képességeik sem ütnek meg a mértéket.

Az ilyen törpeség okát már megtalálták a pajzsmirigy beteges voltában vagy hiányában; ezen mirigy váladéka nélkül a rendes növekedés és táplálkozás lehetetlen. Ha fiatal házinyúl pajzsmirigyét kiirtjuk, törpe marad, a szőre kihull, elbutul.

Az óriások egy részénél szintén nem az egész test, hanem csak a végtagok és az arc nőnek túlságos hosszúira. Az ilyenek (az u. n. «a kromegal»-ok) egyébként is beteges és gyenge emberek, akiknél az agy alapján levő u. n. «hypophysis»-mirigy daganata okozza a fejfájást, a cukorbetegséget és magát a kóros növekedést is. Az olyan óriás-növést, amely az egész testre kiterjed: gigantizmusnak nevezik. Valószínű, hogy a gigásoknál is a hypophysis van megbetegedve.

Már megemlékeztünk egy ízben erről a két mirigyről ebben a rovatban. Ezúttal csak újabb példákkal óhajtottuk illusztrálni azt a fontos szerepet, melyet azok a szervezet háztartásában játszanak. A pajzsmirigy hiánya törpességet, a hypophysisé kóros óriás-növést okoz és csak mind a két mirigy rendes fejlettsége biztosítja az egész test normális és arányos méretekben való növekedését.

Orvosi kufárkodás kétszáz év előtt.

Azok megnyugtatóására, kik megbotránkoznak napjaink ama divatja fölött, hogy a mütő és a házi orvos osztozkodnak a honoráriumon, szolgálhat az, mit a «Gyógyászat» utolsó számában mond el.

XIV. Lajost tudvalevőleg nagyon kurálták érvágással és pungálással. Az érvágást minden hónapban elvégezte rajta Maréchal udvari sebész, ki mindig a király közelében volt. Egy fiatal sebésznek az a geniális ötlete támadt — kétszáz évvel előzte meg korát — hogy a király főorvosát, Daquin, 10,000 tallérral megvesztegette azért, hogy szerezzen neki alkalmat arra, hogy ő vágasson eret a nagy királyon. Daquin szerette a pénzt; egy kedvező alkalommal — Maréchal éppen rövid szabadságon volt, — megállapította a rögtöni érvágás indikációját és a már kéznél tartott fiatal orvos azt végre is hajtotta. Maréchal, ki időközben gyorsan előkerült, bizonyosan valami turpisságot gyanított és vallomásra bírta a fiatal orvost. Daquin az állami törvényszék elé került, mely a király főorvosát «a királyi vérrel elkövetett trafikálás miatt» halálra ítélte. A király megkegyelmezett orvosának, de elkergette és ez a kegyvesztettséget nem soká élte túl. Annyi bizonyos, hogy «az ember-vérrel való trafiká-

lás» vétsége ma már ilyen szigorú büntetésben nem részesülne.

Az utca árnyékos oldala és a napos oldala közti különbség egészségügyi tekintetben.

Dr. Thayer (New-York) számos olyan utcában, melynek iránya épen kelet-nyugati, beható betegezési és halálozási statisztikát állított össze, hogy megállapítsa, van-e és milyen különbség van az északi és déli oldal közt egészségügyi tekintetben. A megvizsgált utcák lakosainak száma összesen 170,000 volt. Kiderült, hogy a halálozás 2°/₀₀-el nagyobb az északi, mint a déli oldalon. Különösen tüdőlob és tüdővész szerepelnek nagy számmal a halálokok közt. Ellenben a déli oldalon aránylag több heveny-fertőző betegségi eset fordult elő. Az északi oldal egészségügyi hátránya dr. Thayer szerint az, hogy ott a hálósobák többnyire észak felé néznek és nap nem éri azokat, e miatt aztán kevésbé szellőztetik. Déli házak hálósobái ellenben dél felé fekszenek, naposabbak s így bátrabban szellőztetik azokat.

A tanulság ebből az, hogy az éjszak felé eső házsorok lakói jól teszik, ha hálósobául az utca felé eső, tehát déli szobák valamelyikét választják.

EÖTVÖS KÁROLY
elbeszél.

LINEK LAJOS karrikatúrája a «Jövendő» számára.

Eötvös-esték.

I.

— Bánffyval beszélgettem máma. Azt mondom neki: Már így négyszemközt csak valljuk be, hogy akármennyit lamentálunk, igaza van annak a ravasz Körbernek. Tiszta igazsága van. Mert ha a költségeket nem egyenlő részben fizetjük, hanem csak a kvóta arányában, akkor bezzeg annak a félnek, amelyik a nagyobbik részt fizeti, nagyon is sok köze van ám ahhoz, hogy mi lesz az egységes hadsereggel. Ha a költségek közösek, akkor a hadsereg is közös. És ha a hadsereg közös, akkor egyik fél se változtathat semmit rajta a másik tudta és beleegyezése nélkül. Ha pedig a költség nem közös, akkor mire valók a delegációk? Meg a közös vámterület? Meg az egész kiegyezés? . . . No mit szól hozzá, Soma öcsém?

— Én bizony nem így gondoltam, de most látom csak, hogy így van a dolog.

— Fenét van így! Ejnye Soma öcsém, már hogy is hihet el ilyen pecsovics beszédet! Persze hogy nem így van. A magyar alkotmányban világosan meg vannak jelölve a nemzet jogai a közös hadsereggel szemben. És pedig nem valami díb-dáb jogok, hanem nem kevesebb, mint az újoncmegajánlás és a költségek. Ha ez a mi jogunk kizárólagosan, akkor az is kizárólagosan csak a mi jogunk lehet, hogy milyen nyelven szóljanak a fiainkhoz. Tiszta munka ez. Disputálni se lehet rajta!

— De hiszen a vajda az előbb azt mondta, hogy . . .

— Lári-fári! Csak azt akartam bebizonyítani, hogy nem olyan könnyű dolog ez, mint ahogy Soma öcsém hiszi. Így is lehet róla beszélni, meg úgy is . . .

— Kár pedig olyan nagyon kötni az ebet a karóhoz. Jobban tenné a német, ha nem tiltakoznék a magyar vezényszó ellen. Eddig is csak megrontotta a magyar katonát. Pedig nem volt annak párja széles e világon. Különösen a huszárnak.

Ma már nem olyan, mint régen volt, de azért Vilmos császár mégis szemét-száját eltátotta, amikor meglátta Kőszegen. Persze más a német lovas katona és más a magyar huszár. A német katona mind könyvből tanul lovagolni, tele a feje tudománnyal. Mind oskolázott fiú. De bezzeg a magyar huszárnak nem kell oskolába járnia. Tud az lovagolni a maga eszétől is. Ott Kőszegen is olyan attakot csináltak Vilmos császár előtt, hogy azt ugyan utána nem csinálja a világ semmiféle katonasága sem. Olyan ez az attak, mint az ágyúgolyó. A maga sebes rohanásának súlyával tiporja el az ellenséget. Fegyver nem is kellene a kezébe. Egy tudós katona kiszámította, hogy ha ezer magyar huszár neki megy ezer katonának, ezer közül háromszáz fekszik a földre. Fegyver sebe nem is látszik rajta, csak a ló tiporta el. Akkor aztán visszafordul az ezer huszár és újra eltipor háromszázat. Négyszáz marad meg az ezerből. De azzal is elbánik valahogy!

— Pedig amit Vilmos császár látott, az csak gyerekjáték volt. Garasos komédia királyok számára. Olyan ember vajmi ritka már, aki maga is csinált volna igazi attakot. Azt, amelyiknél életre-halálra megy és amelyiket le nem fújnak, amikor összeér a két csapat. Én beszéltem egy ilyen emberrel. Kutasi Nácival. Ő cselekedte meg azt a bolondságot, hogy huszonötöd magával bevitte Guyont a komáromi várba az ostromló seregen keresztül. Neki vágta a derék magyar gyerekek — palatinus-huszárok voltak kék dolmány-nadrág ezüst paszománnyal — az osztráknak, vagdalkoztak, aztán mikor átvergődtek, bele a Dunába! Mikor a túlsó partra értek, azt hitték, hogy no most már rendbe vannak. Az ám! Most kezdődött még csak a java. Fönn a várban ellenségnek nézték őket és elkezdtek lövöldözni rájuk. Jó Kutasi Náci dühösen kiáltott rájuk:

— Hagyjátok már abba, vakapátok! Hát nem látjátok, hogy magyar huszárok vagyunk.

— Pedig bizony láthatták volna. Mert nem teszi azt meg, csak a magyar huszár!

 UJHÁZY. A héten, hogy Somló Sándor átadta neki a Nemzeti Színház örökös tagságáról szóló okmányt, egyszerre néhány olyan dolog tudódott ki Ujházyról, ami másként soha eszünkbe nem jutott volna.

— Nini — szóltak az emberek — hát Ujházy csak most lett elmozdíthatatlan tagja a nemzeti színháznak? Tehát eddig úgy volt, hogy esetleg jöhetett volna valaki a színház élére, aki hivatalos oktalanságában megfoszthatott volna bennünket, hogy a mestert ott lássuk? Be jó, hogy erre mindmostanig egy percre sem gondoltunk és mily szerencse, hogy mihelyt eszünkbe kellett jutnia, már el is múlt a veszteség lehetősége! A nemzeti színházban ezentúl semmiféle felsőbb rövidlátás sem fogja ebben a részben a közönséggel fizettetni meg vakságát...

A másik dolog szintén az örökös tagsági kinevezéssel van kapcsolatban. A múltban kereskedők ugyanis ebből az alkalomból kikaparták, hogy Ujházy első ízben Jago szerepében lépett fel a nemzeti színházban.

— Hogyan — mondtuk — hát a nagy Becstelen szavait vette először ajkára ezen a színpadon? Jago cynizmusával köszöntött be, ő, aki csupa szív és szeretet? El tudják önök képzelni Ujházyt, mint Gyenest? És volt hát idő, mikor Ujházy nem Ujházy-t játszott? Be jó, hogy ma már nem teszi!

És ne értsenek félre: ez nem Ujházy nagy színésztehetségének a leszállítása, hanem csupán utalás arra, hogy művészetében a legbecsesebb és a legháladatosabb az, ami nem annyira a szerepből, mint inkább ő belőle magából kerül ki: aranyos, jó kedélye, szeretettől meleg humora, bizakodó könnyelműsége, a mesebeli nagybácsikra emlékeztető áldott zsémbelése, megbocsátásra kész zsörtölődése, örvendezésének naiv teljessége, szóval — szívének és temperamentumának kedves, minden rokonszenvet lefoglaló és minden érzést meghódító megnyilatkozása. A legszebb revanche példája ez, amit modern színész a szerzőkkel szemben vehet. Mert hogy elégedetlen legyen velök, arra sok oka van. A mai dráma egyre mostohábban bánik a színészszel. Immár csak az operette-ben, meg talán egy kicsit a bohózatban van úgy, hogy szerepek irányítják a szerzők tervezését; a többi genre-ben ma darabokat írnak és nem szerepeket. Hasonlóképen: változott az előadás technikája is, úgy hogy a mai rendezés alig ismer főszereplőket, akiket előtérbe kell állítani, hanem összjátékra ügyel, amiben mindenki hozzáigazodjék a másikhöz. Joggal mondhatnák a színészek, hogy a mai színmű egyre többet kíván tőlük: tanulmányt, a külső formák szoros hűségét, lélektani elmélyedést és egyre kevesebbet juttat nekik: szinte minden díszítés

nélkül való szerepeket és a színpadon csökkent jelentőséget. A modern dráma az életet nem annyira az egyesek cselekvése szerint, mint inkább a sors munkájának feltüntetésével mutatja és ennek megfelelően törpülnek a szerepek, fogyatozik a rangjuk és egykori magas talapzatukról leszállnak a gyalogosok országútjára.

Ám ezzel egyidejűleg, vagy éppen e miatt mily elégtétel nyílik a színésznek! Ha eddig úgy volt, hogy a szerep adott tekintélyt a színésznek, most a színész ad fényt és dísz a szerepnek. Valamikor a szerepből vontak következtetést a színészre és a karzat naiv népétől, mely lehurrogtá a cselszövőt, a páholyok asszonyaiig, akik a színpadon történők iránt való érdeklődésüket összetévesztették a hősszerelmes iránt való sympathiájukkal, a színész elválaszthatatlan volt maszkjától és jellemétől, sőt a múlt nemzedékek kiváló színművészeinek emlékezete is annyifelé darabolódva maradt reánk, ahány nagy szerepben elváltoztatták magukat; ma, ha elménkben végig megyünk egy színészpálya alakításain, nem azt nézzük, hogy mennyire más volt az egyik szerepben, mint a megelőzőben, hanem ellenkezőleg: hogy mily sajátságai voltak közösek valamennyiben, milyen egyéniséggel kettőzi meg szerepeit, micsoda személyes tulajdonságokkal emeli ki feladatát a jelentéktelenségből? Ezekről függ a modern színész dicsősége, tehát ma sokkal inkább önmagától, mint bármikor máskor és mert Ujházy, mikor a maga egyéniségén át láttatja szerepeit, akkor végzi a legkedvesebb színezést, azért szeretjük őt olyan nagyon. Micsoda derűs és elcsillapító illúziók fakadnak életre játékanak melegétől! Még akkor is, mikor — mint legutóbb Brioux darabjában — durva és kegyetlen embert kell játszania, ameddig csak lehetséges, a derűsebb és szívesebb regiszterből veszi hangjait, mennyivel inkább tehát akkor, mikor a darab szelleme nem mond erre tilalmat! Ilyenkor látszik csak, mily jó és szeretetreméltó emberek lehetnének a világon! Amelyik szerepben csak egy cseppnyi derékség is van, abból Ujházy játékában a világ legmegnyerőbb lényé lesz, oly rokonszenvesnek, oly elbájolónak és oly utánozni valónak látszik. Maga az Erény mintát vehetne róla, hogy mi kell az eredményes propagandához. És nincs az alakoskodásnak az a művészete, mely fölérne ezzel a kellemes érzésekre hívó következetességgel és lehetne Ujházy még oly tökéletes önmagának színpadi eltagadásában, távolról sem volna oly kedves nekünk, mint amennyire hű marad önmagához.

(s.)

JÖVENDŐ

1903. OKTÓBER 4.

- B.: Három zergevadász.
 N. N.: A trónörökös minisiterelnöke.
 Dr. Vázsonyi Vilmos: Osztrák és magyar centralizáció.
 Phaedrus: Júnó, Vénus és a Jérce.
 Ambrus Zoltán: Turgenyev emléke.
 Bródy Sándor: Pesti dekameron.
 Regina özvegy lesz.
 Erdős Renée: Volt egy leány . . .
 Dr. Simonyi Zsigmond: Helyes magyarság.
 Molnár Ferenc: Apró fejezetek a bekövetkezendő forradalom történetéből.
 Latin költők. Szabó Endre új fordításai.
 Molnár Ferenc: Éjjel.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leó: Háború és béke.
 A forradalom.
 Dr. Wolfner Pál: Bernstein.
 Természettudomány.
 A levegő kiaknázása.
 A rendes növésű ember, az óriás és a törpe.
 Eötvös-esték. Linek Lajos karrikaturájával.
 (s.): Ujházy.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Vadászkaland.

Kovács urat meghívta egy barátja vadászatra. Kellemetlen, szeles időben ült fel a falusi Nimród könnyű homokfutójára, melyet villámként röpített tova a két fekete jukker-ló a vadásztanya felé. Erősen nekihevülve a hajtásban, Kovács barátunk nagyon megizzadt, de ő elég botorul kigombolta rövid bőrkabátját, úgy, hogy a hideg októberi hajnali szellő megizzadt testét át meg átjárta. Alig ért ki a vadászlakba, hirtelen kellemetlen rosszullét lepte meg s Kovács már-már bús sóhajjal mondott le arról, hogy ezúttal része lesz a vadászat örömeiben.

— Sohse búsulj, pajtás! — Vigasztalta őt egyik agglegény barátja. — Van nekem egy olyan csodaszerem, mely nagyobb bajokból is kigyógyított.

— Ugyan mi az?

— Mi? A Vértés-féle Ferenc-pálinka, amely egyetlen előrelátó vadász tarisznyájából sem hiányzik.

Azzal füttyentett az inasnak s kávéskanalat, egy cukrot kért tőle. Beöntött a sósborszeszből egy kávéskanálnyival, egy darab cukrot tett melléje s így szólt:

— No, édes öregem, ezt most lehajtod s 10 perc múlva oly egészséges lesz, mint a makk!

Kovács úr úgy tön, ahogy barátja tanácsoló és tényleg, fél óra múlva már vidám nótázással indultak a vadászok a pagonyba.

— Látod, pajtás, ebből az a tanulság, hogy vadászember sohse induljon el Vértés-féle sósborszesz nélkül.

Mindnyájan helyeseltek s Kovács úr másnap azonnal két ládával hozatott a csodatévő szerből.

Vértés-féle Ferenc-pálinka (sósborszesz):
1 üveg 30 fillér, 1 és 2 korona.

Kapható gyógyszerárakban, drogueriákban és fűszerkereskedésekben, valamint közvetlenül Vértés és Társa gyárából Lugoson.

Simonyi Zsigmond, a magyar nyelv legkitünőbb és legbúzóbb tanítója, új könyvet írt «Helyes magyarság» címmel, amely a jövő héten jelenik meg az Athenaeum kiadásában. Ebből a könyvből való a «Helyes magyarság» című cikk, melyet a tudós szerző szíveségéből előre adunk közre.

FOGAK szájpaddás nélkül és anélkül, hogy a gyökerek eltávolíthatnának, 3 koronától. Az általam készített és Párisban első díjat nyert fogsorokat mindenki azonnal megszokja, beszédzavarokat nem okoz és kitünően rág vele. Régi fogsorok átalakíthatnak. Vidékiek 12 óra alatt kielégíttetnek. Grossmann S. fogtechnikai főnök, a párisi fogorvosi akad. kiállításán a keresztrel díszített aranyéremmel kitüntetve. Fogad reggel 8-tól este 8-ig. Fogorvosi intézet: Budapest, VII., Erzsébet-körút 50., I. em. (Royal-szállóval szemben.) Foghúzás érzéstelenítve. Tartós plombák! Rendel d. e. 10—12, d. u. 5—7-ig. Vasár- és ünnepnapokon is. Mérsékelt árak. Részletfizetésre is.

Kapriórai márványbányák,

Seidner Miklós, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. Bútormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb. a legszebb kivitelben, olcsó árakon. Nagyszabású gépberendezés. Költségvetések ingyen.

* **Dr. Schlesinger Miksa vízgyógyintézete és szanatoriuma** *

Pozsony (Cottage).

Kitünő hegyi fekvésben, pormentes és szélétől védett 200 kilométernél több jól ápolt, regényes hegyi utak. Szigorúan individualizáló szakorvosi kezelés. Legmodernebb kényelem, az összes betegszobák hygienikusan a legtökéletesebben vannak berendezve. Kitünő ellátás, mérsékelt árak. Az intézet egész éven át nyitva van. Prospektus- és felvilágosítással szolgál: a dr. Schlesinger-féle vízgyógyintézet igazgatósága Pozsony (Pályaudvar).

* *

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett leszállított árakon szállítjuk, — ezenkívül

20	kor. vagy azon felüli rendeléseknél külön engedmény még a leszállított árakból	5%
50	„ „ „ „	10%
100	„ „ „ „	20%

Tehát: a ki

20	korona leszállított áru könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	„ „ „ „	45	„
100	„ „ „ „	80	„

Az árak **koronaértékben** értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvét mellett.

PALLAS

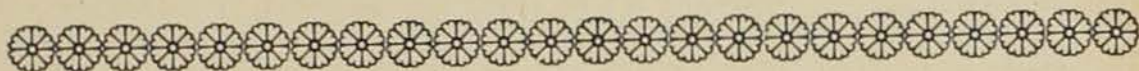
irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjúsági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes czimboritékba füzve.
Bolti ára 1.— Leszállított ára —.60
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulóifjúság számára. Díszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára 2.40
- Bársony István.** A róna és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz illusztrációival. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekebb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel s annyi költői hangulattal írta, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemezések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arcképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg. Bolti ára 12.—
Leszállított ára 9.—
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20
Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára 2.40
Benedek Elek legszebb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tartalom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marcsi megy az iskolába. — Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. — Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évforduló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.—
Leszállított ára 1.80
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házását. — A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
— Az ezüst kecske. Új kiadás. Bolti ára füzve 24.—, leszállított ára 16.—
Díszkötésben 32.—, leszállított ára 20.—
- Dostojevsky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes czimboritékba füzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára —.60
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára füzve 1.—
Leszállított ára —.60
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.— Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Prévost Marcel. Nimbá. Abessziniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Öt kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60 Tartalom: Öt kövessük. — Honvágy. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.— Leszállított ára 3.60 — Dolgozatok, a míg mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«**Közgazdasági Lexikon**». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. *Haldsz Sándor* és dr. *Mandelló Gyula*. 3 kötet. Nagy nyolczadrétű Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekepcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbörkötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

Hume Dávid közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Kőrösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80

Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi feltételekről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.

Quesnay és Turgot munkáiból. Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20

Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.

Ricardo Dávid. A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20

A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.

Sismondi János. A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—

Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.

Smith Ádám. Vizsgálódás a nemzeti vagyonosság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—

Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjáraadékról. A vámvisszatérítésekről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járaadékadók. A földjáraadékadók.

Schmidt József. A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 frt díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—

Leszállított ára 1.—

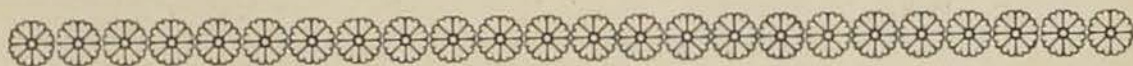
Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérő, — A kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztályok hitelviszonyaira.

Széchenyi Imre gr., ifj. Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Manó.*
A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkás-
mozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagyón-adó és szerepe a magyar
egyenest adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti
ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalismus
alapján.
Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természet-
ellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások*
érdekeiben teendő jótékonyági intézkedések. A munkaadók teendői a közgazda-
sági patriarchalismus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek
ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifjú munkások nevelése.
A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere.
A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás.
A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és*
teendőink a közgazdasági patriarchalismus terén. Az ipari munkások helyzete
és az érdekükben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások
helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára 2.50
5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára.
— .60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása.
Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e
pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmányává válik.
amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy,
bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára 13.50,
diszkötésben 24.—, leszállított ára 18.—
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az
archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész
művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere.
A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára
füzve 32.—, leszállított ára 19.20, kötve 40.—, leszállított ára 24.—

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Dedek Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. Ő *Eminenciájá Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprimása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló mülappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló mülapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A **mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv.** Szerzette: *Tóth Béla deák*. Szébb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múnél. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remekket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ár 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Különféle művek.

- Boncz Ferencz.** A vallás körüli felségjogok. Bolti ára ... 2 kor. 80 fill.
leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Dr. Félegyházy Ágost.** A budapesti áru- és értéktözsde áruüzleti szokásai.
Bolti ára 4 kor. leszállított ára ... 2 kor.
- Magyarország kézi atlasza.** 75 térkép. Tervezte: Gönczy Pál, szövegét
írta dr. Thirring Gusztáv. Bolti ára félbörkötésben 12 kor., leszállított
ára ... 9 kor.
- Görgei István.** *Magyar-német és német-magyar vasuti szakszótár.* A legújabb szak-
tudományi művek, szolgálati utasítások és hivatalos iratok nyomán az összes
műszaki és igazgatási vasuti szolgálat számára, 2 kötet. Bolti ára 10 kor.,
leszállított ára ... 5 kor.
- E szótár minden vasuti tisztviselő részére majdnem nélkülözhetetlen.
- Dr. Herczegh Mihály.** Magyar házassági jog. A hazai és külföldi jogforrások,
törvényjavaslatok és országgyűlési előmunkálatok felhasználásával. Bolti
ára 4 kor. 80 fill., leszállított ára ... 2 kor. 40 fill.
- Horváth Gyula.** Partikularizmus. Bolti ára 2 kor., leszállított ára ... 1 kor.
- József főherceg.** A cigányokról. A cigányok történelme, életmódja, nép-
hite, népköltése, zenéje, nyelve és irodalma. Bolti ára 3 kor. 20 fill.,
leszállított ára ... 1 kor. 60 fill.
- Kováts Gyula.** A párbér jogi természete. Bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított
ára ... 1 kor. 20 fill.
- Kálnoki Henrik.** *Az új pénz.* A valutaszabályozás népszerű kátéja. Ötödik
átdolgozott kiadás, az új pénznemek természetes nagyságu rajzaival és
átszámítási táblázatokkal. Bolti ára 50 fill., leszállított ára ... 25 fill.
- Kovács János.** Latin-magyar zsebszótár Q. Horatius Flaccus műveihez. Bolti
ára 2 kor. 80 fill., leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Magyarország.** Külön lenyomat a Pallas nagy Lexikonából. Második bővített
kiadás. A szövegben 16 ábra; külön mellékletül 54 kép, ezek közt 19 szín-
nyomat, 1 réznyomat és 13 térkép. Bolti ára füzve 10 kor., leszállított
ára 5 kor. Kötve bolti ára 12 kor., leszállított ára ... 6 kor.
- Dr. Moldoványi István.** Ipari törvénytár. Az iparra vonatkozó törvények és
rendeletek gyűjteménye. Két vaskos kötet. Bolti ára 16 kor., leszállított
ára ... 8 kor.
- Pártényi József.** Utmutatás az elektromos világítás berendezésére. Bolti ára
60 fill., leszállított ára ... 30 fill.
- Solymásy E. Oszkár.** A magyar iskolahajó kérdése. Bolti ára 1 kor., leszáll-
ított ára ... 60 fill.
- Gróf Széchényi Dénes.** Esmék a lovaglás és kocsizás köréből. Bolti ára
4 kor., leszállított ára ... 3 kor.
- Toldy Ferencz.** A vasuti szállítási szolgálat kézikönyve. Bolti ára 10 kor.
leszállított ára ... 5 kor.
- Trux Hugó, rónaszéki.** A magyar örökösödési eljárás. Bolti ára 7 kor.
20 fill. leszállított ára ... 3 kor. 60 fill.
- Walther Rezső.** A bankügyletek. Gyakorlati kézikönyv. Bolti ára 4 kor.,
leszállított ára ... 2 kor.
- Dr. Wetzel Gyula.** A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII.
törvénycikk, valamint az ennek életbeléptetésére vonatkozó rendeletek
magyarázata és a találmányi szabadalmakra vonatkozó összes törvények
és rendeletek egybeállítása. Bolti ára 5 kor., leszállított ára ... 2 kor. 50 fill.

Kérjük a rendelő-lapot czímünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

*Alulírott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker., Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:*

Az összeget ^{utalványon küldöm.}
_{utánvenni kérem.}

Kelet:

Név:

Lakhely:

(Olvasható aláírást kérünk.)

A szöveg- és borítékpiros az Első Magyar Papírpap R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.

Negyedévre 3 korona.

Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-

hivatal: Honvéd-u. 10.

Telefon-szám: 35-31.

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Minden szám: 20 fillér.

Ara **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V. HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papfránügyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

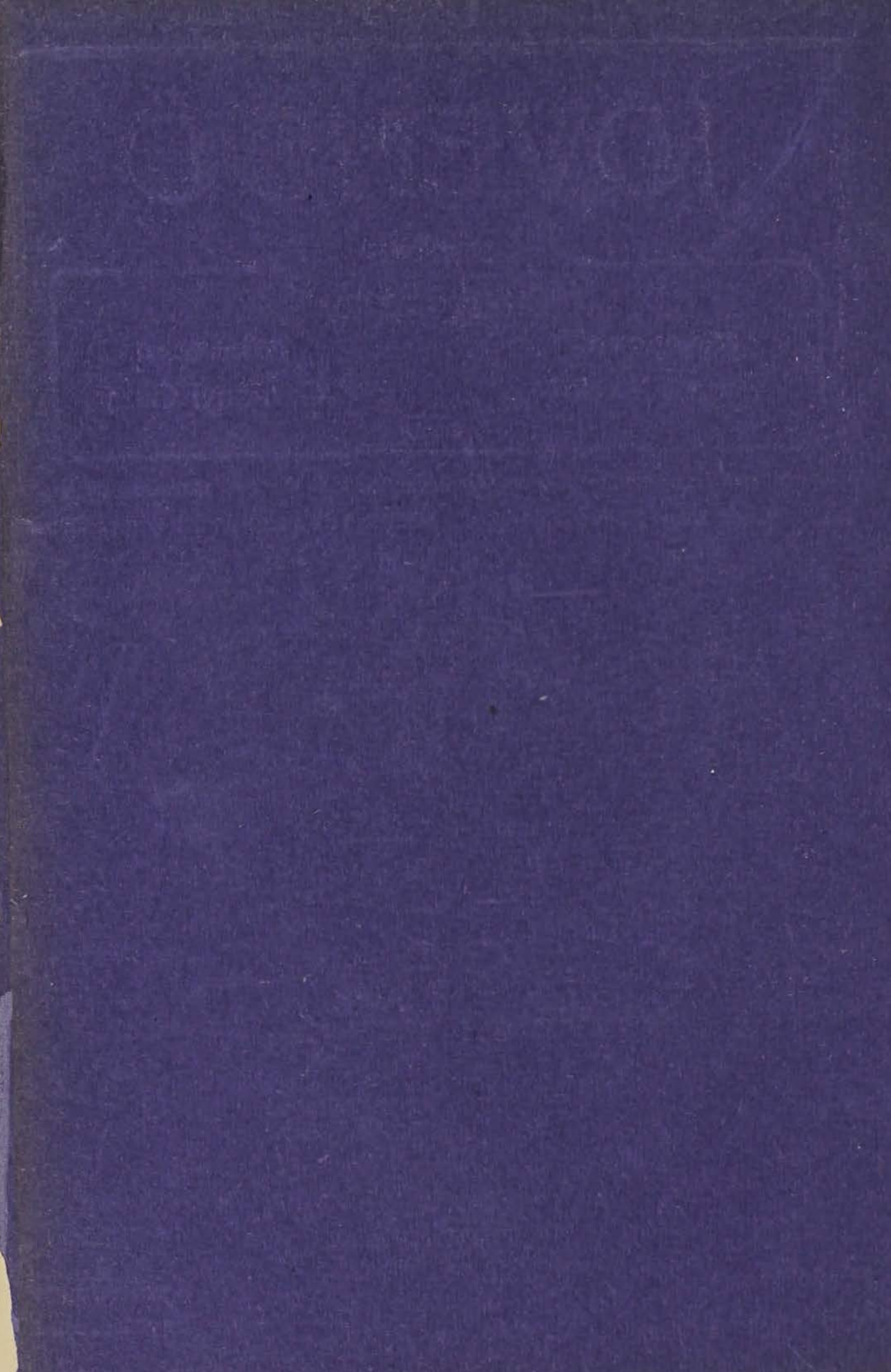
Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban

Ára **20** fillér.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Egy hónapra
Egy korona

Jövendő

Irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

A bukott miniszterelnök levele.

(Hédervárra. — Kelt: a második bukást követő első királyi audiencia délelőttjén.)

... Már későn van: reggeli két óra múlt, itt ülünk Thallóczyval a Puener-ban. (Kicsiny, de jó kávéház a Kohlmarkton.) Bizony én nem restellem, papírt és tintát hozatok, innen írok magának, mint valami jogász. Tudja kedvesem, én szeretem Bécset, ez a város jó régen és elég jól van megcsinálva és a házainak az alapja nem ujságszólam és szemét, hanem traditio és kő. De most valahogy unheimlich érzem magamat. Mintha idegenek volnánk itt. Mintha nem volna senkink, sem nekem, sem az országnak, amelynek másodszor bukott, de még kegyelemben el nem eresztett kormányzója volnék, vagy mi. Az elhagyatottság érzésével és szívszorongva várom az órák elteltét, amíg a felség elé állhatok és megfelelhetek a kérdésére: odalent már megint mit csináltak! Mégsem születtem talán én erre a pályára, hogy nekem itt kelljen ülnöm, várnom és ne mehessek haza Hédervárra, amikor akarok. Otthon szeretnék lenni és itt minden csupa otthontalanság és ellenségeskedés. Az én bécsi összeköttetéseim, amelyeket mindég a szememre hánytak. Szegény Béni, ő volt az összes, a föld alatt, csak hűséges szolgálja, az akasztófa humorú Thallóczy maradt meg. Ketten vele vagyunk a magyar nemzet és a rettenetes helyzetből, amelybe

az ország belekerült, mi ketten próbáljuk megmozdítani. De ismeri őt, képzelheti most, hogy el van szontyolodva, milyen goromba. Az öreg Rigó hozzá képest egy fiatal fülemile... Egy-egy pillanatra benéz Miklós Ödön is, akinek véletlenül mindég Bécsben akad dolga, amikor én itt járok és ebből odahaza azt következtetik, hogy bizonyos tekintetben a politikai mentorom, vagy akivel súlyos esetekben konsultálok. Pedig csak egészséges ember és én szeretem a szép szál embereket. Ödönt régen ismerem, szeretek vele együtt-ebédelni. És ő is szeret...

Bizony kedvesem, tanácstalanul és magam vagyok és ha nem resteltem volna, ha lényem alapja nem volna a komolyság: az éjjel meginterwiewoltam volna egy velem utazó újságíró: mit gondol mi lesz? Be is hivatam a kosimba és éjfél felé ajánlottam neki, hogy nyugodjék a másik kereveten, ha már nincs hely a sleeping-karrban. Talán nagyon fölizgatta a haza sorsa, talán azért, mert éjszaka ezek nem szoktak aludni: hallottam, amint az újságíró ébren és szakadozottan lélegzik. Később bevallotta, attól félt, hogy horkolni fog és várta, amíg én elpihenek. Ez azt hiszi, hogy én megint miniszterelnök leszek! Hogy fog ez lefelé horkolni!

Nem, ne féljen kedves, mehetünk tengerre, nem sokára. Csak mégegyszer szabadulhassak ebből a szószból. Tudja-e, kit fogok ajánlani a felségnek? Széllt, magát Széllt. Elfogja ugyan hiresztelni rólam, hogy beláttam: neki volt igaza és nem volt helyes, hogy a kormányalakítást vállaltam és amikor bukott: nem mondtam a felségnek «csak ez egy Széll van. Az ő kezében van a helyzet, ő maga a helyzet!» A lapjai — mert csodálatosképpen még mindég vannak lapjai — azt fogják mondani: Khuen belátta bűnét és vezet. Pedig egészen mást csinál, valamit, amiért maga

kedves, talán meg is itél. Signor Szaporaszó — bocsánat e viccért — csinálta ezt a szószót, ő igya meg! (Égesse el ezt a levelet, nehogy az utókorellenzőkét korumpálja, látván: mint itél egymásról két miniszterelnök, hozzá az egyik én: a rideg, a szívtelen, a komoly zsarnok!) Ha tudnék az igazságtalanságokon megütődni, most mérgeskednék magamban. Milyen bolond dolog is ez: Széll merev álláspontjával, mert a felségnél kivinni semmit sem remélt és mert pártja hangulatát sem ismerte: erőltette az új katonai javaslatot és a nemzeti katonai reformokat a jövő századra helyezte kilátásba. És ő népszerű, ő a magyar Deák Ferenc, a titkos Kossuth Lajos. Én: leveszem a javaslatot, engedményeket és reformokat hozok. Azonban: én vagyok a granicsár. Ennek az úrnak a jelennel határozott szerencséje van, de a történelem! A történelem — ügye-e kedvesem — az a mienk.

Ne beszéljünk politikáról, beszéljünk Apponyiról. A fehér galamb. A férfi nemzeti géniusz. Szerettem volna vele találkozni — Horvátországban. Valljuk be, hogy idehaza vele elbánni nem lehet. Ugyan bele ragadt a helyzetbe. Nem lehet vele kormányozni, de nem lehet nélküle sem. «Ezt is én csináltam meg!» mondhatja most Széll büszkén. Ha aszszonyok csinálták volna, nem csinálhatták volna másképp. De, meg kell adni, legfőképpen mégis csak Apponyi csinálta meg a maga pozícióját. A nők és az újságírók mindig zenelelkű és holdvilágon ábrándozó ifjúnak nézték és elfeledték, hogy ő is megöregedett, megkeményedett, elsavanyodott. Látta, hogy lesekedik, hogy vet gáncsot más: eltanulta. Széll ki akarta használni, hogy aztán kinevesse: nem engedte magát. Ezért kár farkast kiabálni. Tehát Apponyi nem bárány: ebbe bele kell szokni. Aztán különös erőt és dacot ad neki, hogy megnyílt előtte a bizonyosság: nem kell itt Bécsben, szelidnek tartják. Nincs mit lepleznie

tovább . . . Meglássa: lesz a gróf még nemzetőr tábornok, vagy — vagy közös pénzügyminiszter. Mert minden haragja — és ereje is — onnan van, mivel valami akar lenni. Helyesebben: akarják, hogy valami legyen! Különben most jó kézben van, hallom Wekerlével, a karriér-mesterrel sülvefőve együtt vannak. Kinevezték magukat ketten minisztertanácsnak; Polonyi a jegyző.

Wekerle! Most sajnálom csak, hogy nincs bennem semmi hajlandóság a frivolításra. Ma délelőtt, tizenegykor, így kellene szólanom az uralkodó előtt:

«Felség, designálja Wekerlét. Talán jog sincs arra: ily kitünő férfiút elzárni a tisztségtől, amelyet annyira akar. Még beteg lesz bele. Aztán ez államférfiú lehetőleg elrendezett mindent. Ő ismeri ezeket a — a gentlemaneket, a gégejüket, a zsebüket. Hozzá bizalmasak, tőle nem félnek. Nem egészen fein és nem teljesen parlamentáris dolog, hogy az ellenzék tegyen miniszterelnököt: de a helyzet oly súlyos, egyszer lehet ilyesmit tenni. Majd később lerázza magáról őket, elbánik velük. A szabadelvű pártnak és a szélsőbálnak egyformán: aki kell — csak ő. Ismerik, szeretik, csökönyösen hisznek benne. Valami fetishe van. Vagy hiszik, hogy lesz, sok és azzal majd élni lehet a választásokon is. Higyje meg felség, amíg ő benn nem lesz, kint nem lesz csend. Hogy Apponyi még mindég megmarad? Bizzuk csak rá Apponyit, rá lehet bízni. Most ikrek — Wekerle mondta — Dódika és Rádika. De az egyik elfogja szívni a másik életerejét és ez az egyik Apponyi lesz. Wekerlét, a felség tudja, nekem nincs okom valami különösen szeretni, de mégis csak odaát ő a helyzet ura: de belátom, nem lehet többé kikerülni. És mért is, azért mert a herceg főudvarmester rosszat beszél róla. Hát még ő milyen rosszakat tud beszélni a hercegről! Tessék desig-

nálni csak egy kicsinyt. És tessék engem elbocsájtani, én ki akarok . . .

Haza Hédervárra! Vajjon fogok-e még a fehér ámbituson együtt ülni magával és szótlánul szivarozva nézni, amint a házunk előtti virágszőnyegekben parasztleányok gyomlálnak! Csak egyszer, amikor külföldön betegen feküdtem, csak akkor gondoltam ilyen nostalgiaiával haza, a csendre, a szótlánul munkálkodó népre. És most is attól rebbenek, hogy nem lehet: a felség pár óra múlva azt mondja: Kedves Khuen, sie bleiben, und machen mir das? És ha maraszt, vajjon van-e jogom elmenni, vajjon nem kötelességem-e örködni, nehogy ez ország, — dolgozó népének bűne nélkül — ebek harmincadjára kerüljön. (Ezt a szép kitételt a fiútól tanultam! Ha én úgy tudnék ezen az új nemzeti magyarságon, mint a fiú.)

Maradni, megcsinálni! Nem minden szégyenkezés nélkül látom, hogy amibe beleállottam, nem tudtam megcsinálni. (Főképpen maga és még magam előtt restelem.) De téglák estek a vállamra. Ezekkel számolni kell a politikában. És ezek a téglák figyelmeztettek, hogy mégsem én vagyok az az ember, aki most ide kell. Nem a helyzet a hibás, hanem én, aki nem vagyok e — remélem néha napokig tartó — korszak céljaira providenciális. Ide most egy brutális és robusztus férfiú kell. Vagy aki ördögi módra ravasz. Aki szívesen morzsoltatja magát össze a korona és a nemzet két malomköve között, amelyek most nem egymásért és nem ételért örölnék, hanem egymást. Egy rossz-hiszemű martir, egy lelketlen szent kell most ide, aki megy bele az önfeláldozásba, de nem tudja. Mert ha tudja . . . elfut időnek előtte. Hol az az egy-két hónapra való és egy egész emberöltőt érő férfiú? Majd megkérdezem az újságírómat, ha a király elbocsájt, hazafelé ha megyünk.

Az éjjel megint Bismarck emlékiratait olvastam, isten tudja hányadszor. És megint találtam benne újat — azt, ami a mai helyzetre vonatkozik. Hogy maga nem tudja megszokni a német idiómát! No jó, erről már eleget vitáztunk. Inkább — így se, úgy se tudtam aludni — lefordítottam külön a maga számára. (De kérem kedves, ezt a levelet mégis csak égesse el.) Ime Bismarck:

«A korona absolutizmusa ép oly kevésbé helyes, mint a parlamenti többségek absolutizmusa. Igazságos követelmény, hogy a törvényes státus-quo minden változtatása csak a két faktor megegyezésével történjék. Igazságos a törvényhozó hatalomnak olyatén megosztása, hogy mind a két faktor votuma megakadályozhatja a fennálló rend erőszakos megváltoztatását.»

*

«A vezérkarnak és főnökeinek harcias szelleme szükségképen magában az intézményben gyökeredzik, s nem is szívesen venném, ha hiányzanék. Ez a szellem csak olyan uralkodó alatt válhat veszedelmessé, akiben hiányzik a politikai szemmérték és az ellentállóképesség egyoldalú és alkotmányos szempontból jogosulatlan befolyásokkal szemben.»

*

«Elméletileg minden parlamenti párt a közérdeket vallja vezérlő szempontjának, azt mondván, hogy a közjót éppen a párt útján lehet szolgálni és fellendíteni. Tényleg azonban mindig az volt a benyomásom, hogy minden párt olyan politikát űz, mintha csak egyedül volna, és — tekintet nélkül a közre és a külföldre — pártszigetén izolálja magát. E mellett még azt sem mondhatjuk, hogy a párt elvei minden egyes párttagban lelkiismereti szükségévé érlelődtek volna; a párttagsággal úgy áll a dolog, mint a vallással;

a legtöbb hívő zavarba jönne, ha arra kérnők, hogy sorolja fel azon különbségeket, amelyek az ő meggyőződését egy másik vallásbelitől elválasztják. Pártjainkban a tulajdonképeni kristállizálódási központ nem a program, hanem valamely parlamenti condottière személye.

A párthatározatok sem a tagok véleményéből erednek, hanem a vezér, vagy valamely kiváló szónok akaratából. Az egyes tagnak igen nehéz felvenni a harcot a pártvezetőséggel és a talpraesett szónokkal; leverik, leszavazzák, a megszokott mindennapi magán-érintkezésnek nyugalma elvész, úgy, hogy a jellemnek nem csekély önállósága kívánatik meg ahhoz, hogy valaki a pártvezetőséggel ellenkező nézetet valljon; és nem elég a jellem: megfelelő tudásnak és munkaerőnek is kell hozzájárúlnia.

Ez utóbbiak mértéke azonban inkább bal felé növekszik. Az államfentartó pártok többnyire megelégedett állampolgárokból tevődnek össze, a státság-támadó pártok ellenben természetesen inkább olyanokból, akik a fennálló intézményekkel elégedetlenek; és azon tényezők közt, amelyeken az elégtelenség alapúl, a vagyonosság nem a legutolsó szerepet játsza. Ámde az elégtelenség dolgosabb és tevékenyebb, mint a megelégedett, az éhes inkább törekszik, mint a jóllakott. A szellemileg és testileg jóllakottak is dolgoznak talán, néha, kötelességtudásból, — de többnyire nem; és az ellenzéki oldalon ritkán akad olyan vagyonos ember, aki meggyőződésből és nem becsvágyának könnyebb kielégíthetése végett, vagy politikai, vallási kellemetlenségek miatt csatlakozott oda. Az egésznek pedig az az eredménye, hogy mindig tevékenyebbek azok az erők, amelyek a fennálló intézményeket támadják, azoknál, amelyek azokat védelmézik, vagyis a konzervatívoknál.

Másrészt a többségnek ez a tévhit sokkal könnyebbé

teszi annak vezetését, mint amilyen nehézségeket okozna a vezetőségnek egyesek nagyobb önállósága, vagy dacossága».

*

Európai állam-alakulatokban az absolutismus volna az ideális alkotmány, ha a király és a ministerek nem volnának ép ugy emberek, mint bárki más, emberek, akiknek nem adatott emberfölötti szakértelem, belátás és igazságosság a kormányzáshoz. Még a legeszesebb és legjobbakaratu absolut uralkodók is alávetvék az emberi gyengeségeknek és tökéletlenségeknek, például: saját belátásuk túlbecsülésének, kegyenczek befolyásának és rábeszélésének, nem is szólva a legitim és illegitim női befolyásolásról. A monarchia és a legidealisabb uralkodó is, — hogy idealismusával ne legyen közveszélyessé — rászorúl a kritikára, amelynek tövissei útbaigazítják, a mikor az a veszély fenyegeti, hogy a helyes útról letéved. Intő példa rá II. József.

Ezt a kritikát csak a szabad sajtó és a modern értelemben vett parlament gyakorolhatja. De mind a két correctivumnak, ha visszaélnék velük, eltompul és végül el is vész a hatása.

Az államfentartó politika egyik feladata ezt megakadályozni, a mi nem megy a parlamenttel és a sajtóval szemben való küzdelem nélkül. Politikai tapintat és szemérmék dolga, az ezen küzdelemben át nem lépendő korlátokat úgy elhelyezni, hogy a kormánynak az ország szempontjából nélkülözhetetlen ellenőriztetése se meg ne akadályoztassék, se uralomra ne jusson.

Szerencsés az olyan ország, a melynek uralkodója rendelkezik ezzel a szemmértékkel; de — mint minden emberi szerencse — ez is mulandó. Az alkotmányos élet

kell, hogy lehetővé tegye olyan miniszterek kormányrajutását, a kik az ott megfelelő tulajdonságokkal rendelkeznek; viszont az alkotmányos életnek arra is módot kell nyújtania, hogy olyan miniszterek, a kik a közszükségletnek megfelelnek, még az esetleges parlamenti leszavaztatással, valamint udvari és camarilla-befolyásokkal szemben is megtartassanak.

... Közeledik az óráim. Soha, az élet semmi helyzetében nem voltam nyugtalan — ha csak magukért nem — és most, egy kissé sentimentálisnak érzem magamat. Thallóczy azt hiszi: búsulok és harminc esztendő zsidó anekdotákkal akar felvidámítani. Én meg ezalatt — udvariasan mosolyogván — arra gondolok, hogy vajjon nem volt-e Bismarcknak igaza? Nem kelne-e el most egy kis egészséges abszolutizmus? Nem kellene-e az alkotmányt egy kissé kikapcsolni éppen az alkotmányosság kedvéért? Mily nyugodt lennék egyszerre, ha a felségnek azt mondhatnám: tehát igen. És megtenném. A népszerűtlenség köröszűl gázolna rajtam. De a nép áldana — később. Ne nevezzük abszolutizmusnak; nevezzük okosságnak. Okosnak kellene lenni. Hallgatni Bismarckra, hallgatni — magamra. Megtenni, amibe beleállottam. És megmutatni, hogy fél munkát nem csinállok. Megmutatni azoknak! De magára gondolok és a fiunkra, a királyilag kitüntetett magyar közjogászra... Maguk engem elrontottak és — pakoltasson, menni fogunk a tengerre. Kezét csókolja: Károly.

A másolatot nem hitelesíti, de a hamisításért a felelősséget elvállalja

B. S.

A trónörökös miniszterelnöke.

Ez alatt a cím alatt mult számunkban cikket közöltünk, amelyre vonatkozólag a «Zeit» című bécsi napilap (1903. október 7-iki számában) — a mint magát kifejezi — «aus politischen Kreisen» a következő reflexiókat kapja:

«A Jövendő» cikke (A trónörökös miniszterelnöke) olyan viszonyt állapít meg Ferenc Ferdinánd trónörökös és Körber között, aminő közöttük egyáltalán nincs meg. Igaz, hogy egy időben Körber nagy kegyben állott a trónörökös előtt. Ugyanis Ferenc Ferdinánd főherceg szívesen látta, hogy Körber nem ellenezte a házassági tervét. De ezt későbbi dolgok, ha nem is törölték ki a trónörökös emlékezetéből, mindenesetre annyira háttérbe szorították, hogy most Körber se több, se kevesebb előtte, mint akármelyik miniszter. Semmi esetre sem nevezhető azonban Körber «a trónörökös miniszterelnökének». Ha Ferenc Ferdinánd abban a helyzetben lesz, hogy Ausztria élére miniszterelnököt állíthat, választása, amint a dolgok most állanak, egy magasrangú cseh főúrra fog esni, aki a trónörökös megkülönböztetett kegyét élvez.

Helyes a cikkben a Körber jellemzése, aki valóban már pályájának kezdetétől fogva mindig mindennel törődött. Az is való, hogy Körber mint miniszterelnök minden resszortba beleavatkozik és különösen minden tárca budgetjében érvényesítette befo-lyását.

Mindegyik minisztartarsa jól ismeri azokat a jegyzőkönyvből kitépett papiroskákat, amelyek a Körber dolgozószobájából oly sűrűn röpködnek kifelé. Ezeket a cédulákat küldi szét a kivánságait, amelyek nem éppen ritkán ütköznek össze az illető resszort urának a terveivel. De ilyen esetekben is rossz néven veszi Körber, ha utasításait nem követik. Nem titok például az, hogy az a feszült viszony, amely a miniszterelnök és dr. Rezek volt cseh miniszter között volt, arra vezethető vissza, hogy dr. Rezek jónak látta az ilyen kis cédulákat egyszerűen ignorálni.

Ellenben túlhajtottnak kell mondanunk azt az állítást, mintha a Bleyleben testvéreknek olyan óriási befolyásuk volna. Mindkét Bleyleben testvér elnöki osztályfőnök abban a resszortminiszteriumban, melynek Körber a vezetője. Természetes, hogy ebben a minőségükben bizonyos irányító befolyásuk van az ügyek menetére. Lehetetlen ugyanis, hogy maga a túlterhelt miniszter foglalkozzék minden apró részlettel. Ez van a dologban és mesének kell deklarálni azt, hogy Regner Oktavian Ritter von Bleyleben, udvari tanácsos, a belügyminiszterium elnöki osztályának vezetője a miniszterelnök fölött valami különös hatalmat gyakorol. Hébe-hóba talán így fest a helyzet, de a beavatottak tudják, hogy a munkamegosztás a miniszterelnök és a Bleyleben testvérek között egészen más természetű, sokkal kevésbé érdekes.»

Igy hangzik «az osztrák politikai körökből» származó reflexió, amelyben eléggé érdekes dolgok foglaltatnak. Hogy kit kell e politikai körök alatt érteni, az eléggé világos, sőt még azt is sejthetjük, hogy kinek a tintája ömlött itt el dr. Körber védelmében, hiszen éppen A trónörökös miniszterelnöke című cikkünkben mondtuk el, hogy dr. Sieghardt udvari tanácsos Körber pennája. Még sok egyebe, amiről még szó leszen. Ha tévednénk, ám legyen, de meglepő, hogy ez a reflexió egyáltalában nem foglalkozik dr. Sieghardt úrral, akinek befolyása egyébiránt éppen olyan különös, mint a Bleyleben fivéreké. Bizonyos, hogy ez a válasz «illetékes helyről» jön és éppen ezért két dolog fölöttébb érdekes: egy indiszkréció és egy óhaj. Az indiszkréció elmondja dr. Rezek bukásának okát, a sóhaj pedig — és ez a legérdekesebb! — Körber fájdalmát. Mintha nem is a Jövendőnek a címére szólna a reflexió, hanem a trónörökösére. Valami lappangó panasz hangzik ki az óvatos sorokból, valami ki nem mondott halátlanság miatt. Ah, Körber nagy kegyben állt a trónörökösnél, amért a házassági tervét nem ellenezte, de későbbi események hátra szorították ezt a trónörökös emlékezetéből... Vajjon mi történt, hogy Körber szükségesnek látja ilyen módon visszaidézni a trónörökös emlékezetébe a szivességeket, amiket neki tett?...

Pesti dekameron.

Írja: Bródy Sándor.

REGINA ÖZVEGY LESZ.

II.

Futólagosan érintkezvén az istenséggel, a félözvegy anyai kötelességére gondolt. Angolul kérdezte — mert lehet-e más nyelven gyermeket kérdezni? — hol a fiú? Az egyetlen fiú, aki anyja szépségével mit sem törődve és nem hajtvá arra, hogy édes atyja kizárólagosan az uralkodó vallásnak volt híve, élt halt és ha kellett fizetett is annak minden tagjáért —: mint igazán hálátlan gyermek visszaütött Rieger nagyapára, a becsületes felvidéki búza-alkuszra és az összes ismert faji jellegeket belekiabálta a világba. Apácakolostorban szolgált, vallásos őrjöngésben szenvedő szoptatós dajkát, majd jezsuita nevelőt tartottak mellette, eltiltottak mellőle minden gyermeket, aki éneklő modorban beszélt és ő mégis énekelt, amikor beszélt. Dugdosták ez egyetlen és különben ép gyermeket, az anyja többször meg is verte, különösen azért, mert a fiúcskának a haja — halántéka mellett — a legszemtelenebb és legkihívóbb sajátossággal nőtt meg.

A gyermeket hívták, bejött. Apja haldoklásának címén több szabadságot élvezett mint rendesen, nem kellett folyton öltözködni és mosakodnia. Kis szívét nem kell váddal illetni tehát, amikor nem tudott erőt venni rajta egy komor hangulat és miután anyját megcsókolta — helyesebben benyálazta — igyekezett attól egyet-mást kicsalni.

— Nem is érdeklődöl apád iránt? — kérdezte a hal-
dokló felesége.

— Nekem tanulni kell. A tisztelendő sokat adott föl.
Apához nem szabad bemenni!

A fiú elsompolygott és az asszony megint csak maga
maradt fájdalmával és barátnéjával. De a five o'clock-ra,
egy csésze theára, feljött Barra, egy szőke, igen hősies tekintetű,
tagbaszakadt, tábornok-viselkedésű férfiú, de nem katona,
hanem bankigazgató. A férjnek intim ellensége volt és most
feljött, ha tehetne valamit érette és ha az özvegynek vala-
mire szüksége volna. Például, szállítani majd a halottat az
ősi családi sírboltba — amely már hónapok óta készen
állott, de még nem száradt ki. — Egyáltalán, ha valami
olyant akarnak majd tenni, ami senkinek sem szabad, csak
parancsoljanak vele. Ez ember tudta és nem is titkolta, hogy
neki minden szabad az országban és már az járt az eszében,
hogy katonai posztot járkáltasson a várszerű háza előtt. Már
csak ez a főhercegi tisztesség volt hátra és semmi más.

Unatkozott, affektált, elbizakodott hangon jött kondo-
leálni. Oly lassú, vontatott hangon beszélt, mintha minden
szónak, amely az ő ajkát elhagyja, különös becset tulajdo-
nítana. Jól fogadták, mint ahogy jól, sőt kitünően bánt vele
minden asszony, bárha tudták, hogy börze-typpeken, kisebb
bankjegyeken és leszállított áron dolgozó költőktől albér-
letbe vett verseken kívül nem lehet tőle kapni semmit.
Ellenkezőleg ő akart és ő akar az asszonyoktól mindent
Meg is kapott mindent, még a feleségétől is, aki egy szép
kis lányt szült neki, aztán mint finom nőhöz illik, elment,
meghalt, hogy karrièrjében ne akadályozza. Ez asszony
emlékére a bankár gomblyukában állandóan örökzöldet viselt
és talán ezzel jelezni akarta a hölgyek előtt, hogy csak
egyszer szokott házasodni. De amikor idejött, mégis, vilá-

gosan és a jó, de kicsiny eszű emberek nagy precízségével arra gondolt, hogy ezt az asszonyt jó volna elvenni. Elvenni a kegyelmes urak elől és elvenni vele a kegyelmes urakat. Az a míveletlen és korántsem katonai tartású ember, aki legutolsó üzletét most köti: nem tudta ezeket kihasználni. Mohó, kicsinyes és ügyetlen volt. Aztán talán sokat is engedett meg nekik. Ő nem engedne meg semmit és mégis...

Korlátatlan pénzsomja mellett bizonyos költői hajlandóság is élt a pénzkereskedő szívében. Izgatta őt a gondolat, hogy egy haldokló ember feleségének udvaroljon és hogy esetleg meghódítson egy nőt az úra halálos ágya mellett. Hatalmának tudatában, elbizakodottsága teljességében már csak az ilyen ügyek varázsa hatott reá és az asszonyi társaságban többször elbeszélte, hogy egyszer, külföldön, egy hotelben — ahol ő is lakott — valami ügyvéd meghalt. És még azon az éjjelen kedves volt hozzá ennek a felesége. Azt elhallgatta, hogy a szerencsétlen hölgy teljesen pénztelenül virrasztott a régen betegeskedő férj mellett és benne nem a férfiúhoz, hanem a gazdag bankárhoz volt elnéző, nagy kétségbeesésében, zavarában és hogy a hotelben fizetni kellett. Azt is elhallgatta, hogy a szegény nőt, burkolt ígéretei dacára, reményeiben megcsalta...

Valami ilyenféle ügyre gondolhatott itt is, de itt lestek és vigyáztak rá, és a karcsú asszonyalak hozzá hasonló léleknek elegáns dressze volt.

A két ragadozó embermadár összenézett és kinézte a barátnőt, aki már eddig is halálra fárasztotta magát, csak hogy jelen lehessen az utolsó napokon és az egyetlen klasszikus tanú legyen azokban a pillanatokban, amikor Regina özvegy lesz. Most hirtelen kiment, hogy intézkedjék és a két egyformán egészséges, a maga halálában nem hívó és ezért a mások halála iránt meglehetősen közömbös

objektív lény levetette a sentimentalis álarcot, a hangjuk nem volt többé fojtott, hanem száraz és derűs.

— Nincs valami baj, valami zavar, anyagi ügyek körül? kérdezte a férfi.

— Nincs! felelte az asszony rosszakarátú mosollyal. Különben — tette hozzá — akkor sem magának szólnék. Azt mondják, hogy maga kilesi amikor baj van, megsimogatja a fuldokló nyakát és megfojtja.

— Igaz. Van valami benne. Érdemelnek más sorsot, ha olyan könnyelműek? Ha én nem, hát más. Ez olyan, mint az ártatlan varró lányok sorsa.

— Hallja, ebben a pillanatban Mindég tudtam, hogy maga egy nagy posór és izléstelen ember volt!

Most már jóakarattal, sőt szívélyesen beszélgettek. Nagyon enyhén és decensül, de az asszony már kacérkodott is a daliás financièrrel:

— Azt mondja meg, minek rabol ki maga mindent és mindenkit, minek kell magának annyi pénz?

— Hogy másnak ne legyen! — hazudta halk nevetéssel a bankár.

— Magától még kitelik, engedelmet vásárol arra, hogy a saját arcképével aranyat veressen.

Egészen neki melegedtek. Barra, a haldokló belevonásával vaskos bókokat mondott az asszonynak:

— Szegény Theodor voltaképpen boldog ember volt, annyi esztendeig lehetett maga mellett, ezért fizethet az életével. Neki voltaképpen nagy szerencséje volt.

— Még élhetne. Csak annyit ne kellene szenvednie. Neki jobb. Voltaképpen csak egészséges embernek szabadna születnie.

— Olyanoknak mint mi ketten. Ha mi ketten kerültünk volna össze, én nem halnék meg most magának.

16

Az asszony kis szeme szögletének egy sajátos, félig megvető tekintetével végig és fölmérte a férfit. Arcán a mérsékelt undor kifejezését akarta megmutatni, belül meg arra gondolt, hogy ez az ember még nagyon is fiatal, az élet, helyesebben a szerelem nem tiszta vágyaival van teli, ki lenne neki szolgáltatva, nem úgy, mint az ő kiszáradt öreg urainak, akikkel együtt lenni a biztonság, a méltóság, a becsület, a tisztaság. Eh, ezekről, helyesebben ez egy dologról nem lehet beszélni, mert amit mondanának: vagy a nagyon is érthető pornografiába, vagy a tökéletes érthetetlen filozófiába veszne. Az író még ma is gyenge és gyáva, hogy bizonyos tényeket világosan elmondjon. Szóval: az ösztövére asszony imádta a tisztaságot, neki nem kellett a szerelem és annak fiziológiai folyamata oly közönséges, nevetséges és csúf volt előtte, hogy megvetette.

A férfi kísérletet tett, hogy megérintse az asszony kezét, de csak a bizalmasság kedvéért.

— Tudja, mi ketten nagy dolgokat tudnánk cselekedni együtt. Nem gondolta-e, hogy nekünk, kettőnknek el kellene vennünk egymást? Bolondá tennénk az egész világot — együtt.

— Majd én magam! — szólt az asszony önérzetesen, föllállott, és kikisért a bankárt.

A lakáj jött és a búcsúzást félbe szakította, jelentvén:

— A méltóságos úrnál az agonia kezdődik.

Az egyetlen fiú, aki a lakáj háta mögött engedelem nélkül besurrant, tolakodó módra az anyja szoknyájába kapaszkodva kérdé:

— Mama, mi az az agonia?

(Vége következik.)

Egy fiatal „nagy színésről”.

Ujházy Edéről.

Írta: Hegedüs Gyula.

Sok szépséges történetet olvastam a «Jövendő»-ben a «múltról». Egy bájos lelkű ember kutatott az emlékei között. Vagy tán semmit sem kutatott, csak úgy ebéd után, a fekete kávéját szürcsölgetve, szivarozgatva, karosszékében hanyatt dülve álmodta vissza a régi nagy színészek kimagasló alakjait.

Bájos lelkén szűrte át a ridegebb, élesebb figurákat is, mert amit leírt, amit elmondott róluk, az mind kedves, humoros, ragyogó történet volt. Meglátszott mindegyiken, hogy a mesemondó nagyon-nagyon szerette emberét. Művészetüket nagyra tartja, emlékeket tiszteli és lelkének nagy öröme telik az ő felmagasztalásukban.

Szokatlanul szép, nagyon ritka dolog ez a mai világban, különösen a színészek között.

Manapság kávéházi asztalok mellett szidják, kritizálják egymást az önmagukat nagyra tartó «művészek». Az önmagasztalók silány fajtája azonban nem színész, csak kerék a gépezetben, mely mozog, zakatol, de nem produkál. Itt szeretnék megállani hosszú időre, egy nagy pauzát tartani és csak azután rátérni arra a kimagasló nagy alakra, akiről szólni akarok.

Nem értekezem a művészetéről, mert hivatott esztétikusok elvégezték már azt bölcsen. Ismeri az ő nagy művészetét ország-világ. No meg nem is illenék tőlem, akinek tanító mestere volt.

A szívével, a lelkével szeretnék foglalkozni.

Ez még nehezebb dolog, mert egy nemes lelkű «csupa szív ember» ragyogó tulajdonairól írni csak ékes tollal szabad. De viszont azt hiszem, hogy ebben az esetben a nagy tisztelet és szeretet, melylyel iránta viseltem, pótolni fogja amazt.

Oly fiatal még és már is örökös tag! És mily könnyelmű. A napokban találkoztam vele a lóverseny-téren, ahol felöltő nélkül, kis kabátkában udvarolt egy szép asszonynak.

— Mester! — szólítom meg, — mi lesz az örökös tagságból, ha meghül ebben a hűvös őszi időben?

— Semmi se lesz, te «marha»!

És most egy kis önhizelgésbe kell tévelyednem. Tudni illik akinek ő azt mondja, hogy «marha», azt nagyon szereti.

Mikor a pénzét mind eljátszta a totalizátoron, megkönnyebbülve kiállt fel: — No hál' istennek, végre jó kedvem van! Amíg pénzem van, addig nyerési gondok gyötörnek.

Mikor tanítványai voltunk és egy-egy vizsga közeledt, összetanultunk ketten egy-egy jelenetet.

Az egyik elpanaszolta, hogy herceget játszik a vizsgadarabban és nincs se ruha, se pénz, a másik az alatt sírni kezdett. A Mester nagy szemei egyszerre könnyel teltek meg. «Ne jajgassatok marhák, majd lesz ruha, csak játszatok jól». És lett. Adott pénzt az iskola, (egy másik jó szívű ember, Mihalovics igazgató), vagy ő maga, de az ő ragyogó könnyei kincset értek. Hányan jártunk az ő nagy, bő nadrágjaiban. Csak úgy lotyogott rajtunk a ruhája, a mit bármikor levetett, ha valamelyik szegény, kopott tanítványát látta.

... Bejött délután háromkor tanítani! Iszonyú mesterség lehet egy akkora művésznek nebulók nagyra-törekvését, képtelen színészkedését végig hallgatni.

Piros volt a képe, nagy szemeit alig bírta nyitva tartani, ahogy a délutáni megszokott álom jelentkezett.

Beleült a karos székébe és hallgatta a mi buzgó deklamálásunkat. A szempillái lassan-lassan lecsukódtak.

Befejeztük. Fölébredt.

— Nem jól van — marhák!

— Úgy énekeltek, mint az operisták. Beszéljetelek és ne danoljatok. Mondd el még egyszer!

Elkezdtém újra.

— Nem jól van!

Akkor megpróbáltam a hangját, modorát, mozdulatait utánozni.

— No látod marha! Így kell. Most jó volt.

A színház belső világában nem mind arany, ami fénylik. A kulisszák mögött gyakorta nagy az össze-visszaság. Az emberek nem mindig szeretik egymást. Érdek, ellenszenv, dicsőség, irigység stb. szembe állítják egymással a színészeket. A Mestert szereti mindenki, nem bánt senkit, nem irigyel senkit. Nincs útjában senki. Tiszteli, szereti minden kollegája, a fővárosban úgy, mint a vidéken. A vidéken vendégszereplő művészekről fél a vidéki színész, többé-kevésbé, de ha híre fut, hogy a «mester» jön, a fél társulat rendesen a vasútnál várja.

Nem is szidja, nem is gúnyolja őket, legföljebb annyit mond nekik, hogy: marhák.

Hát csak marházzon bennünket kedves mesterem sokáig még. Üdvözlöm az örökös tagságban. Tartsa meg az Isten nekünk örökkön örökké. Maradjon mindig a mi kedves mesterünk, s minket tartson meg szeretett «marhái»-nak.

Testvérek.

Bágyadt az éj már. Száz tündéri színnel
Hirdette jöttét keletről a nap.
Mámorból józanodó agyban így kel
Belső, titkos napunk: az öntudat.
De bennem fénye éppen kihunyóban,
Lelkemben este van, nyirkos hideg;
Egy kis mámortól majd végkép kilobban.
E fénylő ablak mögött mérik. Bemegyek.

Itt éj van még. Zsibong a tarka nő-had.
Gőzös légben cifra lámpák tüze.
Zenével s nevetéssel egybe olvad
Ruhák illata és testek büze.
Pokollá átkozott mennyként keringenek
Angyalok, kikbe a bűn öltözött . . .

Oh, bűvös boltja csóknak, ölelésnek,
Enyhítsd azt, ki mindenből száműzött.

S ím mind e szépség ingerlőn mosolyg rám
S száz viruló test felém imbolyog,
De lélek nincs hívó szempárjuk alján
S vérükben nem szerelmi láz lobog.
Folyton terített, dús asztal a testük,
Melyen pezsgő foly, anyatej soha.
S míg csókjukban a menny hevét keressük,
Csontvázként vigyorg arcuk mosolya.

De mégsem ér vádam és gúnyom árja
Titeket, kikben bús fertő lakik.
Szűz volt egykor a lélek, mely mocsár ma
S gaz sors taposta sárba szirmait.
Bűnük ki bűne? Nem tudom. A létnek
Millió jaját sírja ez felém.
Csak azt tudom, hogy anyáknak születtek
S most meddőség ül mindenik ölén.

S valami édes sejtés bontja szárnyát
E szépség-ártól ittas lelkemen
S elmém cifra mezen, dús testen átlát
S mi lényegük, érzi, rokon velem.
Felém dagadó keblek, buja csípők
Unszolásán vérem már nem hevül
S könnyes szemmel hívok egy mélabús nőt:
«Jer, ülj ide mellém, nővéremül . . .»

«Igy édesem, és éber álmodásra
Hadd kebledre hajtanom homlokom.
Sorsodnak sorsom közös-gyászú mása,
Téged szánva, magam is siratom.
Öledben, bár szüntelen dül a kék, rajt'
Új élet csírája sohsem fogan;
Lásd, téged látva, e kín bennem is sajn,
Mert egy a te öled s az én agyam.»

«Volt szűz ez is . . . ; mikor száz hősi álmát
 Mint te szemérmed, el nem dobta még
 S mint kebledből galambként szállt az ábránd,
 Sasszárnyú eszmét ontott szertesztét.
 S nagy rejtélyekről a leplet lerántva
 Mennyasszonyöv-bontó láz lepte meg
 S az igazságot Szent Szűzként imádta,
 Nem tudva, hogy rongya mindenkinek.»

«Oh, lelkem! Mennyi mag hullott beléje.
 S hogy átdúlta örök eszmék raja!
 De gondolat-tivornyák céda kéje
 Megölte, mi benne termő vala.
 Öled is kéjre nyílt csak, nem teremtni;
 Így nem vált bennem művé eszme-csók
 S unván a szülés terheit viselni,
 Elértem, hogy már szűlni nem tudok.»

«Valómra ez érzés mint őszi szél csap
 S bús rokkantságom ködként rámborúl.
 Álmom, vágyam már mind hervadt levél csak,
 Alig kelt szárnyra, az avarba hull,
 S bár csillog még s tarkállik lelkem össze,
 E köd fakóra váltja mind e színt . . .
 Oh mondd, vagy-é a kéjben oly erős te,
 Hogy ki tudd szívni lelkemből e kínt?»

«Jó már telem, mit minden vágyam óhajt.
 Addig tested lesz lelkem tűzhelye,
 Öledben gubbasztva tán nem vacog majd
 Tar koponyám didergő veleje.
 Testvérem vagy! Benned meghalt a lélek,
 Bennem zsarnok s átkot hozott reám,
 Ha összefonnak két meddőt a kéjek,
 Megszületik a feledés talán.»

Szász Zoltán.

Deák Ferencről.

Írta: Huszár Imre.

Deák Ferenc nyilvános pályája nyitott könyv, melyet minden magyar ember ismer, vagy legalább ismernie kellene. A «haza bölcse», az 1867-iki kiegyezés megalkotója, a magyar történelem legnemesebb és legtisztább alakjainak egyike lesz örök időkig. A magánember már csak a kortársak emlékében él és életrajzaiban nem találjuk föl azokat az apró vonásokat, a melyek a jellemére és természetére élénk világosságot vetnek. Pedig érdemes és kegyeletes dolog volna ezeket összegyűjteni és mintegy mozaikképbe összeállítani. Legyen szabad ehhez a képhez nekem is néhány színes kővel járulnom.

Az 1869-iki országgyűlésre kerültem föl, mint balközép-párti képviselő. Noha az ellenzékhez tartoztam, mégis siettem magamat bemutatni Deák Ferencnek, aki iránt mindenkor a legnagyobb tisztelettel viseltetem. Az a szokást, hogy a képviselők egymást tegezik, Deák Ferenc honosította meg a magyar parlamentben. Mindenki alá is vetette magát az «öreg úr» kivánságának, én azonban soha se voltam képes vele szemben a «te» szót használni és mindvégig «urambátyámnak» szólítottam, amit az «öreg úr» el is fogadott.

Ugyancsak az 1869—72-iki országgyűlésre került föl Majláth István, a későbbi barsi főispán is, mint újonc képviselő. Erős deákpárti volt és megválasztották jegyzővé is. Szűzbeszédét a fölirati vitában tartotta és az 1848-iki törekvésekről nem éppen méltányló hangon beszélt. Az «öreg úr» éppen a 48-iki törekvések dolgában, — a melyeknek ő maga is oly hatalmas előmozdítója volt, — nem igen értett tréfát. Szokása szerint künn ült szivarozva a jobboldali folyosón, de azért bizalmasai értesítették őt folyvást mindenről, ami az ülésteremben történt. Majláth, befejezván a beszédét, fölment a gyorsírói irodába kijavítani a szöveget. Útjában az «öreg úr» előtt haladt el. Deák Ferenc megszólította. «Hallom, öcsém, hogy szépen beszéltél, de elgondolkoztam rajta, hogy ha már most, fiatal korodban, ilyen p e c s o v i c s vagy, mi lesz belőled, mire úgy megvénülsz, mint én?»

1870 március 9-én Deák Ferenc interpellálta Lónyay Menyhért pénzügyminisztert, Pest sz. k. város kérvénye alapján, hogy mily alapon tért el az 1868-iki XII. törvénycikk rendel-

kezésétől, amely új épületeknek adómentességet biztosít és minő joron szorította le azt az adómentességet 70%-ra és vetett ki 30%-ot úrbéri kárpótlás címén a béradómentes épületekre? Lónyay március 18-án válaszolt az interpellációra és megokolta az intézkedését a nála megszokott, inkább könnyed társalgási, mint szónoki modorban. De ez éppen nem volt az «öreg úr» inye szerint, élesen ríposztírozott a pénzügyminiszternek és pozdorjává törte az érveit. Lónyay mosolyogva hallgatta végig a beszédet és mikor az «öreg úr» leült, belenyúlt a fiókjába, egy doboz bonbont vett elő és megkínálta vele az «öreg urat», aki azonban olyan heves mozdulattal utasította vissza, hogy a doboz csaknem kihullott a Lónyay kezéből. A ház leszavazta a pénzügyi minisztert, — mink ellenzékiek persze ellene szavaztunk; de Lónyay nem sokára megtorolta ezt a vereséget és mikor az állami főszámszékét fölállították, Gajzágó Salamont választatta meg elnökké Weninger Vince ellen, aki Deák Ferenc jelöltje volt és akit az ellenzék is támogatott. Innen túl általános volt a nézet, hogy Deák és Lónyay közt a viszony meglehetősen meglazult.

Egy ízben nagyon meg voltam akadva az «öreg úrral» szemben. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetését tárgyalták. Az 1871. március 10-iki ülésen Tisza Kálmán egy indítványt terjesztett elő, amely szavazás alá került. Az indítvány nem volt különösebb fontosságú, és a jobboldali padok szinte tátongtak az ürességtől. Az elnök — Somssich Pál — föltette a kérdést; a szavazás fölállítás és ülvemaradás által ment véghez és noha az ellenzék — balközép és szélsőbal — kétségtelen többségben volt, Somssich így szólt: «A többséget nem tudom kivenni. Még egyszer kérem, akik nem fogadják el az indítványt, méltóztassanak fölkelni»; és mialatt ezt a néhány szót elmondta, egész erővel nyomkodta a villamos csöngettyűt. A jobboldali ajtón sűrű csoportokban tódultak be a kormánypárti képviselők a folyosóról. Ezt látván fölszóltam: «Arra kérem az elnök urat, méltóztassék az újonnan érkezett képviselőtársainknak legalább megmondani, hogy miről van szó». Éppen a fölszólalásom derekán voltam, mikor a többiekkel együtt Deák Ferenc belépett. Szerettem volna visszaszívni amit mondtam, de már késő volt, hanem aztán az ülés után igyekeztem nem találkozni az «öreg úrral», de amint oly esetben rendszerint történni szokott, a kimenetnél, az előcsarnokban éppen belebotlottam. Elfogott és így szólt: «Goromba voltál öcsém, — de igazad volt».

Az 1871-iki ülészakban kisorsolás útján egy osztályba, — a harmadikba — kerültem Deák Ferencsel és Ghyczy

Kálmánnal. Az osztály elnöke Dániel Pál, jegyzője Széll Kálmán volt. Akkoriban még az volt a szokás, hogy a legfontosabb törvényjavaslatokat is az osztályokban vették előzetes tárgyalás alá: A mi osztályunkban «A községek rendezéséről» szóló törvényjavaslat volt napirenden. A vitában úgy Deák, mint Ghyczy élénk részt vettek és nézeteik igen számos esetben találkoztak. Az egyik szakasznál Ghyczy módosítványt nyújtott be. Nehrebeczky Sándor belügyminiszteri tanácsos és képviselő (akkor még ez a két állás nem volt inkompatibilis), aki nem tartozott Deák Ferenc kedvencei közé, fölszólt a módosítvány ellen, sőt ellenmódosítványt terjesztett elő. Deák ezt nem volt hajlandó pártolni. Az elnök föltette a kérdést és miután az osztály az eredeti szöveget elvetette, Ghyczy Kálmán módosítványát akarta szavazás alá bocsátani. Erre Nehrebeczky azt kívánta, hogy az osztály előbb az ő módosítványára, mint az eredeti szövegtől legtávolabb állóra szavazzon. Ezt már az «öreg úr» megsokalta és meglehetősen izgatott hangon szólalt föl: «Úgy mint az elnök úr mondta, először a Ghyczy Kálmán módosítványára fogunk szavazni és miután azt mindenesetre elfogadjuk, a Nehrebeczky módosítványára egyáltalában nem fogunk szavazni». Ezzel el volt ütve a dolog és a Ghyczy Kálmán indítványát az osztály Nehrebeczky kivételével egyhangulag elfogadta.

A községi törvényjavaslat tárgyalása a mi osztályunkban több hétig tartott és a jegyzőkönyv elkészítése Széll Kálmánnak, aki egyébként is nagyon el volt foglalva, sok munkát adott, ennél fogva az osztály engem bizott meg a jegyzői teendőkkel Széll Kálmán akadályoztatása idejére és én működtem mint jegyző, «az 1848-iki törvények által megszüntetett úrbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről» szóló törvényjavaslat tárgyalása alatt. Mily alaposan és lelkiismeretesen tárgyalta az osztály ezt a javaslatot, leginkább kiténik abból, hogy a többi nyolc osztály már befejezte a tárgyalásait, mikor mink még csak valahol a 10. szakasz körül tartottunk. Deák és Ghyczy, mind a ketten híres urbariálisták, apróra megvitattak minden egyes pontot; a tárgyalásokon folyvást jelen volt Horvát Boldizsár igazságügyminiszter és a megállapodásokat Csengery Antal szövegezte. A képviselőház elnöke, Somssich, ismételve ránk izent, hogy siessünk, és végül azzal fenyegetőzött hogy nem fogja bevárni az osztály tárgyalásainak befejezését, hanem egybehívja a központi bizottságot. Erre Deák engem félrehívott és azt mondta: «Menj el öcsém, mint az osztály jegyzője, Somssichhoz és mondd meg neki, én izenem, hogy igenis, nem csak be kell várnia a

III. osztály tárgyalásainak a befejezését, hanem a mi szövegezésünket ki is kell nyomatnia, és aztán újra egybe fogja hivatni az osztályokat, hogy a mi szövegünket vegyék tárgyalás alá.» Elvittem az izenetet Somssichnak, aki csak annyit mondott: «Hát ha az «öreg úrnak» úgy tetszik, hogy a III-dik osztály diktáljon a többi nyolcznak, — én nem bánom». És úgy lett, ahogy az «öreg úr» akarta.

Feledhetlen marad mindazok előtt, akik szerencsések voltak hallani, Deák Ferenc 1871 június 28-iki utolsó nagy parlamenti beszéde az állam és egyház közti viszonyról, amelyet bizvást lehet az 1894-ben és 95-ben létrejött egyházpolitikai törvények első kiindulási pontjának nevezni, bárha az utóbbiakat szabadelvűség dolgában sok tekintetben fölülmúlta. És az említett törvények ellen megindított hajszára mennyire ráillenek a nagy államférfi utolsó nagy beszédének végszavai: «Ha a vallási háború fanatizmusból ered és fanatizmussal vitetik, káros, veszélyes. De az oly vallási háború — mert nemcsak fegyverrel lehet háborút viselni, igen gonoszok azok is, melyek tollal és a tanácskozási termekben vitetnek — oly vallási háború, mely hit, vallási buzgóság nélkül magánérdek és politikai célokból vitetik, még veszélyesebb s e mellett utálatos is». Ennek a monumentális beszédnek oly nagy volt a hatása, hogy a következő ülésben az ellenzék indítványozta, hogy az állam és egyház közt való viszony szabályozása iránti javaslat kidolgozására kiküldött bizottságnak utasításul adassék, hogy javaslatában azon irányelveket szigorúan tartsák szem előtt, melyeket Deák Ferenc június 28-iki beszédében kifejtett. Az indítvány természetesen egyhangulag fogadtatott el.

1873 november 8-án és 10-én szólalt föl «az öreg úr» legutoljára. A november 8-iki ülésén az elnök bejelentette Ghyczy Kálmán lemondását a képviselőségről. Deák Ferenc e bejelentés után föl szólalt, melegen méltányolta Ghyczy Kálmán hazafiúi érdemeit és parlamenti munkásságát és indítványozta, hogy a ház jegyzőkönyvileg fejezze ki sajnálkozását a lemondás fölött és az elnök útján értesítse erről Komárom város volt képviselőjét. Legutolsó föl szólalása a november 10-iki ülésen szintén a sajnálkozás kifejezése volt a fölött, hogy Tisza Kálmán nem fogadta el a megválasztatást a pénzügyi bizottságba, Ghyczy helyére. Deák Ferenc abbéli véleményét fejezte ki, hogy Tisza Kálmán nem az általa fölhozott érv miatt vonakodik a megválasztást elfogadni, hanem inkább gyöngédségből, azért, mert öcsöce Lajos a ministerium tagja. Ámbár ő (Deák F.) meg van győződve, hogy Tisza Kálmán dacára e körülménynek, épp oly szigorú lelkiismeretességgel teljesítené föladatát a pénz-

ügyi bizottságban, mint ha a kormány egyik tagjával sem állna rokonsági viszonyban, mégis — bár őszinte sajnálattal — meghajol az elhatározása előtt.

Ez volt az «öreg úr» legutolsó nyilvános fölszólalása a parlamentben. Még azután is megjelent ugyan rendszeren a Sándor-utcai országházban, de rendszerint csak a folyosón tartózkodott. Később már oda se ment el, mert asthmája miatt nem tűrte a dohányfüstöt. Az utolsó nyarat unokaöccse N e d e c z k y István villájában töltötte a városligetben, ahova meghitt emberein kívül egyéb tisztelői is kimentek őt szórakoztatni. Akkor még szívesen elbeszélgetett, elanekdotázott és örömet hallgatta a tréfákat. Nagy kedvence volt Beöthy Aldzsi. Egy délután az «öreg úrnál» találtam. Pár nap előtt érkezett meg egy fiumei kirándulásról. Az «öreg úr» egyebek közt azt kérdezte tőle: «Láttál-e már cápát?» — «Nem láttam urambátyám, mert nincs.» — «Ki mondta neked, hogy nincs?» — «Egy olasz halász.» — «Hát hogyan beszéltél vele? Tudsz olaszul?» — «Nem tudok, de azért mégis megértett.» — «Mit mondtál neki?» — «Azt kérdeztem, hogy a véte capátó? és megértette.» — «Nagy bolond vagy Aldzsi», mondá az öreg úr nevetve.

Legutolszor az Egyetem-téri lakásán láttam, amelyet többé el se hagyott. Egy távoli rokona, akit azonban személyesen nem ismerek, közjegyzői állásra pályázott és engem kért föl, mutatnám be Deák Ferencnek, akitől ajánlatot akart kérni Pauler Tivadar igazságügyi miniszterhez. Csunya, ködös, homályos novemberi délelőtt volt. Most is magam előtt látom a szobát, amelyben az öreg úr fogadott. Ott ült a benyíló ajtótól balra, az ablakokkal szemben, egy pamlagon, előtte az asztalon két gyertya égett. Valamit tartott a balkezében, amit nem tudtam hirtelen megkülönböztetni, a jobb kezében pedig jókora nagy varrótűt, amelylyel sűrűn öltögetett. «Mit dolgozik urambátyám?» kérdém az első kölcsönös üdvözlések után. «Tehenet varrok a Széll Kálmán kis leányának», volt a válasz. Csakugyan egy bőrből készült tehenet varrt össze, amelynek az oldala fölrepedt és a kóc kidült belőle. Ezzel foglalatoskodott a «haza bölcse».

Sokszor, nagyon sokszor fölmerül emlékezetemben ez a végtelenül elszomorító kép. És mintegy tíz hónap óta valahányszor fölmerül, mindannyiszor az a gondolat is fűződik hozzá: ha Deák Ferenc most élne . . .

Bartje a fiát keresi.

Írta: Hermann Heijermans.

Mi esett meg Bartjeval halála előtti napon.

Halála előtti napon a legkülönösebb eszméje támadt. 79 évig nyugodtan, minden különös esemény nélkül élt Arnheiméknél. Az ura meghalt. Vilmos élt. Vilmos a fia volt, ki Atje-ben volt s most Amsterdamban állása van. Bartje valószínűleg ez egyetlen és különös kaland nélkül halt volna meg, ha hirtelen eszébe nem jut az ő Vilmosát meglátogatni.

Arnheimban beszéltek, hogy olcsó kéjvonat visz oda. Azelőtt még sohasem utazott. Nos mostan akart. Akart és nem lehetett ettől eltéríteni. Egyszerre önfejű lett. Mikor a fenn lakó szomszéd asszony öregségéről beszélt neki, felnevetett és azt vélte, hogy még a «horlepiep»-et is el tudja táncolni. Ő akart. Akarta Vilmost látni. Akarta Amsterdamot látni. Egyszerre fiatal lett.

Mikor vén ráncos kezeit a füleskosárra tette és harmadik osztályú helyére ült, még egyszer utána kiabálták:

— Tudod-e a címet, Bartje néne?

— Igen, igen, igen, — bólintgatott duzzogva.

— Ne írjuk fel inkább egy kis papírra?

— Ah istenem, ember, de terhemre vagy.

— De ha elfelejted?

— Nem felejttem el.

— Péteréknél, az Onde-Zijdes-Boorburgwal-on.

— Igen, igen, igen.

— Tudod a számot is még?

— 466.

— Nem! . . . No látod . . . 463.

— Nem felejttem el.

— Vigyázz csak a kiszállásnál.

— Igen, igen, igen.

— Nem veszíted el a jegyedet?

— Nem, kedves emberem.

— No, isten áldjon néném . . . Húzd be a szoknyádat, vigyázz az ajtóra.

— Isten áldjon!

— 463 . . .

A vonat elment. Örvendezve ült Bartje a sarokban. Megelégedve nézett ki az ablakon s csodálkozott, hogy a vasút

oly jól mén. Megelégedetten rágcsált. Mindig rágcsált. Kedves, vénasszonyos, békességes dolog volt ez.

Lányok és férfiak ültek még benn, jókedvű emberek, kik egyik nótát a másik után dalolták.

— Te is Amsterdamba utazol anyóka?

— Igenis, uram.

— Családodat akarod meglátogatni bizonyára?

— A fiamat.

— Amsterdamban lakik?

— Hat hónap óta.

— Ott majd finomul tartanak.

— Hm, talán.

— Gyakrabban voltál már ott?

— Nem uram, még nem volt időm utazni.

Azután újra mulatoztak, azután újra énekeltek. Egy leány is volt köztük, egy barátságos gyermek, ki édességeket kínált, egy másik kölni vizet nyújtott. Bartje elégedetten nézegette a többieket és sárga arcráncait húzogatva folyton rágcsált. Mielőtt gondolta volna, már ott is volt. Az idő elrepült.

— Hát Isten áldja meg kisasszony.

— Te, segíts csak az öreg asszonynak!

Lenn állt az amsterdami állomáson s már is egy hivatalnok volt mellette.

— Uram, nem tudná nekem megmondani hol . . .
hogyan . . . a . . .

— Mit kíván anyóka?

— A fiamhoz szeretnék, ott lakik . . . ott lakik a . . .

Óh édes istenem, elfelejtettem az utca nevét.

— Talán itt van valahol a közelben??

— Azt nem tudom.

— Hogy hívják?

— Vilmos.

— És a másik neve?

— Boer Vilmos.

— Nem ismerem. Micsoda?

— Állása van.

— Nem tudja, hol lakik?

— Ah, majd csak megint az eszembe jut, várjon csak, várjon csak.

Aggodalmasan tipegett az indóház előtti kocsik között. Nem tudta már. Akármit csinált, nem tudta már. Még egyszer megpróbálta és remegve szólított meg egy kocsist:

— Uram, talán hallott valaha az én fiamról?

— A fiáról?

— Boernak hívják.

— Anyókám, van itt száz meg száz Boer. Nem tudja az utcát?

— Az utcát, az utcát. . . ez borzasztó, olyan pontosan tudtam.

— Mért nem iratta fel?

— Nem tudok olvasni, uram.

— Mond Tinus, ismersz egy Boert?

— Boer? . . . Ismerek egy suszttert . . . talán az az?

— Ah istenem, nem uram . . . Az én fiam állásban van. Senkisem tudott segíteni rajta.

Gyorsan remegve rágcsált, reszketős kezével tartotta a száját. Mit csináljon? A sok embertől megijedve lassan vándorogott az úton, mindenkit kikerült, mindenkit megbámult, hátha Vilmos az?

Egy boltba utasították, hol vaját, sajtot és tojást árultak, de a boltos-asszony sem tudott semmit Boer Vilmosról. Mikor az utca végére ért, fáradtan visszafordult, még egyszer kérdezősködve, míg az állomáshoz nem ért. Az utca sarkán szomorúan leguggolt és sírni kezdett.

— Mi a bajod, asszonyka?

— A fiamat keresem.

— Elszökött tőled?

— Nem, nem.

Es újra elkezdte, mint előbb. Azután becsukta szemeit és imádkozott. Édes istenem az egekben, mondd meg nekem, hogy hívják az utcát . . . Vilmos utcáját . . . édes istenem . . . mondd meg nekem.

Sok ember állta körül. Egyik a másiknak mesélte: Hallott-e Boer Vilmosról? Boer Vilmos . . . Boer Vilmos . . . Volt már a rendőrségen? Menj a rendőrségre, anyó. Ugyan ne hagyjátok hiába futkározni, mit tud a rendőrség? Ül a váróterembe, asszony.

O is ezt akarta, ott legalább nem volt annyi ember, aki rábáméskodott és mégse tudott segíteni. Leült egyik padra. Már jobban rágcsált a csontos állával, keskeny ajkaival.

Igy múltak el az órák, mégse jutott eszébe a név, a hosszú, utálatos, bolond név.

Ugy ült órák hosszat, makacsul, mindig makacsabban, forró szemekkel és fáradt, meghajlott, öreg testtel.

Mikor a többi kényutazó újra visszajött az állomásra, még mindig ugyanazon a helyen ült a kosarával és az üveg tejjel, melyet meg sem kóstolt.

— Láta a fiát, anyókám?

— Nem, — felelte zokogva, — nem, nem, nem.

Az asszony — a férfi.

Asszonyi jegyzetek.

Irta: Erdős Renée.

I.

A hazugságról. Én pedig nem látom okát, miért kellene igazat mondanunk magunkról, mikor éppen a hazugságainkért szeretnek bennünket.

S vajjon szabad-e igazat mondanunk egyáltalán? Kérdezem épp úgy, mintha azt kérdezném: szabad-e bántani a régi isteneket?

Attól a pillanattól fogva, hogy egy asszony rászánja magát az igazmondásra, legyen elkészülve arra, hogy nem hisznek neki.

Mi volna a hold, a sápadt, élettelen csillag, ha körül nem venné magát gyönyörű rejtelmekkel, árnyakkal, úszó felhőkkel, szikrázó csillagokkal?

Minderre szüksége van, hogy szépnek lássék és kitanulhatatlannak.

De van-e szüksége a napnak apró ékességekre?

A férfi: a nap.

Sajnos a napnak is vannak hazugságai, de mik ezek a hold hazugságaihoz képest!

Kit nem csalt meg már egy jelentéktelen tárgy, a különös világítás, a rejtelmes színek hatása alatt?

Egy, a partra vonszolt, felborított rozoga csónak nem látszik-e valamely fantasztikus, nagy, földfeletti szörny alvó, pihegő testének?

A bokor gúlává változik, tengerré a rét.

Az asszonyi hazugságok rejtelmes világításában, a szegénységből pompa lesz, a gyámoltalanságból: vívódás. A gyöngeségből: odaengedés. S az unalomból, szeszélyből gyakorta szerelem.

És mégis, szabad-e nekünk igazat mondanunk? Az asszony, ki szakít bálványával, a hazugsággal: megrontatik az igazság által, mivelhogy minden új vallás vértanuságot követel s mivelhogy az új istenek nem szeretik a régi istenek elpártolt híveit. Az asszony pedig, ki élni akar az igazság szerint, már gyermekkorától kiszemeltetett a vértanúságra.

Mert hol a bábú, mit kezéből el nem dobott volna, mondván:

«Ennek haja kóc és szemei üvegből valók».

Aki pedig gyermekkorában megveti az utánzatot, mint silány mását a valónak — mit fog szenvedni később, az eleven bábok között, kik emberekhez hasonlítván, csak utánzatai az igazi embernek?

Az asszony, akit örök gyermekségre avúlt törvények kárhóztattak, ha boldog akar lenni, húnyja be szemeit és mondja a bábúra, mit melléje adtak:

— Ez ember.

Ki meri mondani, hogy az asszony hazugságaiban csak másoknak hazudik, nem egyszersmind önmagának is? Ami úzi, sarkalja: az ösztön, nem a legnagyobb szükség-e, hogy elviselhetővé tegye az életét? Az ilyen asszony ajka mosolyog, de szemei nedvesek a könnyől, mialatt hazudik.

A sirva hazudó asszonyt szánni kell, mint a hóviharban botorkálót, ki nem azért törtet előre, hogy valamely célhoz érjen, de mert tudja, ha egy helyben marad, — megfagy.

Óh, szegény, forróvérű, izzó szemű, sóvárgó lelkű asszonyok ti, kik soha sem panaszkodtok, ellenben hazudtok folyton, görcsösen és kétségbeesetten, hogy el ne maradjatok valahol a hófuvásban, ami beföd, megdermeszt, megöl!

Hogy szánlak és szeretlek titeket, bár nem ti vagytok eszményeim a nőről. Az én asszonyom, az én asszonyi álmom az, aki nem hazudik és még sem vértanú. Aki nem engedi, hogy szerencsétlenné tegyék, ám azért közel áll az élethez és annak veszedelmeihez.

Az asszony, akit nem lehet szomorúvá, csüggedtté és elhagyottá tenni, mert vidám, erős és egyedül álló.

Az asszonyt, akinek nincs szüksége hazugságokra, rózsás látszatokra, eszményi világításra.

Ime, ez az én asszonyom, kihez hasonlítani szeretnék egyaránt jóban és rosszban.

Kérdezzétek meg a titkolózót és rejtélyeskedőt, vajjon mi az, amit titkol és elrejt. Nem csupán üresség-e, amit tudatosan szégyel?

Miért mondani, hogy ezer színből hangból, sugárból és árnyalatból van szöve az asszonyi lélek? Miért kell «asszonyi lélek»-ről beszélni? Holott csak emberi lélek van, amelyben egyenlő féfi és asszony.

Az asszony hazugsága teszi itt a különbséget, nem pedig a lényeg és méret.

Szabadítsátok fel az asszonyt a hazugságok alól és meglátjátok, leveti rejtelmességét és emberré lesz.

Három korszaka van az asszony fejlődésének.

Az első, amelyben rabszolgája a férfiúnak.

A második, amikor áhíthatának tárgya, szent és elérhetetlen, amilyen volt a középkorban.

A harmadik, amelyben végre föléje kerül a férfinak. Zsarnoka és uralkodója. Rabjává teszi szeszélyeinek és állhatatlanságának.

Mindezekből látható a végletek kinos tusája.

Majd ha társa lesz az asszony a férfinak — lesz az igazi helyén.

És akkor nem lesz többé szüksége hazugságokra. Mert csak az elnyomottak hazudnak, az ártatlanok és a hetérák.

Folytatjuk.

A színház áldozatai.

Írta: Ambrus Zoltán.

Legyen szabad egyszer rosszat beszélni a színházról. Jót eleget beszélnek róla; hasábszámra, nap nap után, száz meg száz organum. Mert ennek a népszerű intézménynek csak tömjénezni szokás. Néha akad egy-egy bátor férfiú, a ki talán kevesebb jót mond a színészekről, mint a hiúságuk megkívánná; előfordul, hogy valamely esztetikusnak gúnyolt egyén gorombaságokat ír a színdarabokról s más-más cím alatt fedezi fel a század legrosszabb vígjátékát; de magáról a színházról, erről az ősrégi s egyre több millió embert érdeklő intézményről, nem szokás rosszat beszélni. A színház épp olyan szent, mint a közoktatás; s ha nem szentebb a vallásnál: több fanatikust számlál, mint az áhítat. S általánosságban is inkább túlozni szokás a színház intellektuális és erkölcsi jelentőségét, mintsem adósok maradnánk neki a köteles elismeréssel. Mindenki főképpen a nevelőt látja benne, pedig ez a nevelő valójában inkább csak bonne, a legjobb esetben: gouvernante. Mindegy; nagyjában igaz, hogy hála tarthat számot.

De nincs a művelődésnek olyan áldása, mely ne járna súlyos bajokkal. Azok a példák, hogy a telefon egy új fülbetegséget, a villamos világítás pedig a mindenféle rövid zárlatokon kívül egy új szembajt hozott, oly régiek, mint maga a telefon vagy a villamos világítás. De ott van maga az iskola. A nap, a víz, a gabona és a kőszén után ez a legnagyobb áldása az emberiségnek. És mégis hetvenhét átokkal verték meg az istenek. Ha valamennyi tündér ott volt az iskola keresztelőjén, egy nem volt ott: az Egészség tündére.

A nap gyilkos is tud lenni, a széngáz megfojtja a vigyázatlan embert, a víz olykor mérget rejt magában, annak pedig, a mit ember alkotott, mindig föltünőbb az árnyékos, mint a fényes oldala. A színház kis dolog az öröklött jókhoz képest. De árnyék-oldalak dolgában nem marad mögöttük.

Ritkán van szó ezekről az árnyék-oldalokról, mert a színház áldozatai igen csöndes áldozatok. De egyre többen vannak; sőt mintha az instituczió fejlődésével mértani arányban szaporodnának. A vasút és a gőzhajó emberanyagban jelentékeny áldozatot követel, de ez azon mód csökken, amint a találmány tökéletesedik. A színháznál fordítva áll a dolog.

Nem a legdurvább veszteségről, a színházégések áldozati bárányairól van szó. Az a néhány ezer emberélet elenyésző csekélység a színház roppant áldozati tributumában. A színház százszor annyi exisztenciát tesz tönkre, mint amennyit kivégez; csak morális értelemben való áldozatairól érdemes megemlékezni. Ha valahol, itt még meg lehet bocsátani a végképpen elkoptatott hasonlatot a newyorki szabadság-szobor világító tornyáról, mely fényével ezer meg ezer madarat csal magához s terít ki mindennap temetőhöz hasonló, széles párkányzatán.

Olyan áldozatokról van szó, amelyeket egy illúzió, vagy ha úgy tetszik, egy lelki betegség veszít el. Ezt a lelki betegséget csak a színház mániájának lehet nevezni.

A színház mániája egykorú a színházzal; a «Circenses!» követelése ősrégi és folyton hagyományos. De a színház mániája soha se volt se olyan általános, se olyan kontagiózus, mint mai napság.

Színházba mindenki jár; ki az, akit akként különböztessünk meg, hogy a színháznak maniakusa? A páholy- vagy zártszék-bérletből még nem lehet erre a mániára következtetni; még abból se, ha valaki minden este ott ül a színházban. Vannak gentlemanek, akik évtizedeken át csak rendkívül ritkán maradnak el a színházból. De nem hétkor érkeznek, hanem nyolc felé, s kilenc után semmi kincsért se maradnának a helyükön, a legérdekfeszítőbb jelenet előtt elmennek vacsorálni. Így aztán az idők folyamán valami sajátságos színházi műveltségre tesznek szert. Nincs az a gyakrabban játszott darab, melynek a második felvonását fejből el ne súghatnák; egész passzusokat tudnak könyv

nélkül s derűre-borúra idéznek, de csak a második felvonásból: arról, hogy a darab mikép végződik, soha sejtelmők sincsen. Ha időn túl elbóbiskolnak a székükön, mikor felébrednek, álmétkodva kérdik: «Teringettét, micsoda darab ez?» s nem ismerik meg a «Vasgyáros»-t, amelyet százszor láttak egyes részleteiben.

Az ilyeneket nem lehet a színház maniakusainak mondani. Nálók a színházba járás talán még csak nem is passzió, hanem rossz szokás, mindennapos bűn, mint más nyárs-polgári hajlandóságú embernél: a klub vagy a hétórai sörözés.

Az ilyen néző azonban kivétel, s az ellentéte, aki a színházi látványosságokat a naivitás teljes érdeklődésével élvezi, sokkal gyakoribb. Néhány éve, egy vidéki doktorral megtörtént, hogy kihívták volna a színházból egy haldoklóhoz, aki öngyilkossági kísérletet követett el, de a doktor nem ment, mert nagyon érdeklődött az iránt, hogy vajjon az ötödik felvonásban elveszi-e a szegény vak leányt a deli nemes ifjú, kit a szerencsétlen árva oly hően szeret? Lágyszívűsége nem engedte, hogy e felől bizonytalanságban maradjon s emiatt embertelen embernek mondták a városi közgyűlésen. Pedig csak túlon túl sok lélekkal csüngött az előadáson, s csak az igazi néző tört ki belőle, mikor dühvel fakadt ki, hogy hagyják őt békében.

Az ilyen igazi nézőkből kerekedik ki az a jó, derék, fizető közönség, mely megtölti a nézőteret olyankor is, mikor a színpadon valami hülyeséget ágálnak. Ők a tapsorkánok rendezői; ők költik azokat a zöldségéket, amelyeket rózsaszín papírra nyomtatnak ki, ha a művésznők jönnek, mennek, búcsúznak vagy kigyógyúlnak rekedtségükből; ők zokognak a legkitartóbban, mikor Claire elrohan férjét megmenteni; ők mesélik el büszkén, hogy X. Y. művészszel ültek egy kocsi-ban a villamoson, s ők azok, akiket lovak helyett a művésznők diadalszekerébe fognak. A színházakra nézve igen értékes emberek, de még őket se lehet a színház maniakusainak nevezni. Ezek csak naiv lények, akik előtt kezd derengeni, hogy: a művelődés, az igen szép dolog! Jó szándékú lények, akiknek a színház vasárnapi iskola, mert a művelődés irá-

nyában való zsöngé velleitásaikat másutt, mint a színházban nem igen van módjukban kielégíteni.

E két véglet között ott az egész színházi közönség. Ez a tengernyi ember nem szükségképpen maniakusa a színháznak. A tömegben azonban maniakusok is rejtőznek, de egyelőre nem ismerhetők fel egyébről, csak a szemökben égő sajtóságos tűzről, meg arról a tekintetről, amelylyel a művész urakat köszöntik. Eleinte csak ritkán járhatnak a színházba; s amikor már gyakrabban: a karzaton vagy a második emeleten. fáznak és lánggal égnek.

Színházak mindig voltak s a francia forradalom leg-rémesebb napjaiban, amelyekre mi csak borzadva gondolunk, a komédia-házak teli voltak néppel, a múzsák nem hallgattak, a színházi siker nem szünetelt s a taps-orkánok csak úgy zúgtak, mint mai napság. Mégis, micsoda más a színház a jelen esztendőkből, mint azelőtt volt, századokon keresztül!

A tizenhatodik században Fronton drámacsinálónak «Jeanne d'Arc» című darabja nagyon megtetszett a lotharingiai hercegnek, s a nagyméltóságú úr, hogy elismerését kifejezze, egy öltözet új ruhát csináltatott a jeles poétának. Sardou, Rostand, Pinero és még sokan bizony egészen más viszonyoknak örvendenek.

A múlt század elején Weber Károly Mária «Abu Hassan»-ja elkészültétől «Bűvös vadász»-ának megkezdéséig, hat éven át nem tudott operát írni, mert sehonnan se kapott szöveget; pedig folyvást hirdette az újságokban, hogy szövegekötvet keres s az akkori lapok tele vannak újra meg újra közölt «kérelmé»-vel. Ma már egész irodák, sőt valóságos színműgyártó-szövetségek állítják elő nagyban és kicsinyben a librettókat, az irodalmi kézművesek százai meg százai foglalkoznak a szövegekötvetek átgyúráásával s az ehhez szükséges szellemi kölcsönök közvetítésével, jelölül, hogy ez a portéka nagyon kelendő valami.

Ugyancsak a múlt század elején valamelyik téli este egy csapat fiatal ember fölfegyverkezve állított be a párisi Odéon-színházba, s puskáikat lerakván a ruhatárban, kije-

lentették, hogy nem jöhettek fegyver nélkül, mert a színház környéke oly kevésbé látogatott, hogy védtelenül jönni örült vakmerőség lett volna. Ugyanabban az időben a nevezett színház igazgatósága elhatározta, hogy «tekintettel a színház csekély látogatottságára», csak annyi gázlángot szabad meggyújtani, a hány néző van a színházban, a «Miroir» nevű ujság pedig egész komolyan közölte ezt a figyelmeztetést: «Az Odéon igazgatósága tisztelettel tudatja azzal az úrral, aki a tegnapi előadáson jelen volt, hogy a nézőtéren egy burnót-szelencét találtak, mely csak az ő tulajdona lehet.»

Ma a nagy városokban tízszer annyi színház van, mint a múlt század közepén, s nincs olyan színház, melynek a nézőtere novembertől áprilisig minden este meg ne telnék az utolsó helyig, adjanak akármit, akárhányadszor, akármilyen silányul.

Szóval a múlt század utolsó negyedéig a színház egy minoritás volt, azóta pedig az egész világé. Azelőtt luxus volt, a mi időnkben közszükséglet. A «felső tízezrek»-nek az maradt, ami volt, azzal a különbséggel, hogy amint a szalonélet lassankint egészen elveszti egykori élénkségét, a színház mint találkozó hely egyre többet nyer jelentőségében; de ami fontosabb: azóta a színház fő-gaudiumává lett a szegény embereknek, akik azelőtt nagy tömegben nem voltak csak az iga mellett. Az egyszerű, a nélkülöző embereknek ma a színház pótolja a társaságot, s mindazokat a multságokat, a melyekből születése, antipathiái vagy anyagi erejének korlátoltsága állandóan kizárják. Az új életre kelt negyedik rendnek a színház mindent pótol, s a színházat nem pótolja semmi. A cseléd azért robotol, hogy vasárnap a karzaton kivígjadja magát; az öreg embernek a színház jóformán az egyetlen szórakozása; és mert a szegény ember a gyereket mindenüvé magával kénytelen vinni, a gyerekeket is idejekorán hozzászoktatják ehhez a multságához; régen egy-egy színházi előadás, a kiváltságosokat nem számítva, a legtöbb embernek nagy és emlékezetes esemény volt: ma már a vérében van öregnek,

fiatalnak, gazdagnak és szegénynek, hogy a maga operetteporcióját megkívánja. Azelőtt a színház ritka fényűzés volt, ma a színház olyan életszükség, mint akár a kenyér.

Ehhez képest, amint a színház az egész világé lett, életpályát nyitott az emberek egy roppant tömegének. Életpályát nyitott igen soknak, életpályával kecsegtet éppen tízszer annyit. A drámacsinálók és színészek rendkívül megsokasodtak; a drámaíró- és színész-aspiránsoknak meg se szere, se száma. Ezeknek az aspiránsoknak a kilenc tizede nem talált terrénumot; a pálya, alig hogy megnyílt, megtermette proletárjait.

S a színház mániája gyógyíthatatlan.

Bárhon ráismerhetni ezekre a szerencsétlen proletárookra, elégedetlenségükről és a rossz munkáról, melyet más téren végeznek. Mert végre is a kényszerűség parancsol. De ennek a tarantellának a csipéseit nem lehet kiheverni. Ha elriasztják a szegény proletárt, lassan, nehezen, végre félrevonul, de a baj örökön emészteni fogja, s míg él, csak a színházról álmodik. Nem csuda. Van-e ritkább dolog, mint belátni, hogy: tévedtünk, nem volt tehetségünk?! S a szegények oly ártatlanok benne, hogy oly szörnyű mód tévedtek!

Magyarországon is ezren és ezren vannak, akik előtt csak egy üdvösség van: a színházi siker. Ezer színház se volna elég a boldogulásukra; ha mind valóra válthatnák az ábrándjaikat, egész Magyarországon nem csinálnának egyebet komédiázásnál s az egész nyilvános élet csupa színi-előadásból állana. Mennyi eltévelyedett! Mennyi titkos dráma-író, mennyi befagyott színházi talentum! S ebben nálunk egy kissé mindenki hibás. A családi és iskolai nevelés a gyermeket nem óvja eléggé az ábrándozástól, s ha a fiatalokról van szó, a hajlandóságot a legtöbbben összetévesztik a tehetséggel.

Szegény «hajlandóságok»! Okosabb neveléssel hányat lehetne megmenteni közülök az elzülléstől és a lelki elsavanyodástól! Pedig az igazi tehetségnek nem ártana meg a szigorú regime, mert a tehetség «sub pondere crescit».

A hypnotizmus bírálata.

A hypnotizmus szó éppen hatvan évvel ezelőtt, 1843-ban született. Braid angol orvos használta először, hogy vele mintegy gyűjtőnév alá foglaljon egy csomó rejtelmes jelenséget, melyeket valamikor a magia és a boszorkánymesterség határvonalai közé utaltak, később — legalább részben — a Mesmerizmus csodái között említettek és amelyek tudományos kikutatásának korszakát ő nyitotta meg. Braid érdeme azonban ezzel körülbelül ki is van merítve. A természettudomány körébe vonta, ami addig a természetfölöttiség mezében kérkedett; de sem a hypnotizmusnak való elkeresztelés, mely az álmra (hypnos) céloz, nem olyan, hogy reáillenék az idetartozó összes jelenségekre, amennyiben nagyon sok van ezek között, melyeknek semmi közük az álomhoz, sem pedig a hozzáfűzött magyarázat, mely az okok hálózatának feltüntetése helyett egyszerűen új erőket szerepeltet, nem olyan, hogy megállhatott volna a vizsgálat ítélőszéke előtt. Igaz, hogy ebben az utána következők sem voltak szerencsésebbek, sőt eleinte úgy látszott, hogy azok az adatok, melyeket Braid összegyűjtött, éppen a természettudományi gondolkodás bombázására szolgálnak. A német Perty egész arzenált szerelt fel velük az occultizmus használatára és a spiritiszták mind máig nem mondtak le, hogy itt állítsanak maguknak hátvédet. Hosszú ideig a tudomány a hypnotizmus tünetényeivel nem tudott mit csinálni, — legfeljebb fantáziáját gyújtotta nála lángra. Charcot, a nancy-i iskola, Krafft-Ébing tanítása, mintha a hypnozis szinte csodatevő hatalommal ruházná fel az orvost, a mámor korszakát jelenti, melyre azonban csakhamar reákövetkezett az ébredés, még pedig a skepszis, annál nagyobb hidegével, minél kevesebb volt a megelőző elbódulás. Ha azelőtt úgy hitték, hogy a hypnotizmus mindenre képes, most — mert ez a várakozás nem vált valóra — azt ítélték, hogy semmit sem ér. Amennyire felmagasztalták, olyannyira sutba vetették, — ismét épp oly kevésbé tudva a titkaihoz, mint ahogy nem tudtak hozzájuk előbb sem.

Csak a reményekben túlcsapongó lelkesedés és a lemondó kétség ez egymásra következője után érkezett el a józan és szigorú vizsgálódás ideje. Az első korszakban az volt a tendencia, hogy a hypnotizmus jelenségeihez alkalmazzák az élet

törvényeit; a másodikban, mikor e törekvés kudarcra nyilvánvaló lett, a tagadás szava nyerte el az uralmat, mígnem ma reátértek a helyes útra, mely az ismertekből magyarázza az ismeretlent és a physiológia beigazolt törvényeinek felhasználásával világít reá a titokzatos tünetenyekre. Nagyon figyelemre méltó kísérlet ebben a tekintetben J. Milne Bramwell munkája a hypnotizmusról, mely a napokban került a könyvpiacra és amelynek gondolatmenetéből kialakul a hypnotizmus kritikája, úgy, ahogy ez a tudomány mai állása mellett megkonstruálható.

Megfelel ennek, hogy szerény bevallással kell kezdeni. A physiológia, mint tudomány, ma még gyermekkorát éli, az agyvelő physiológiája pedig még inkább, mint akármelyik testi szervé. Az agyvelő tudvalevőleg számlálhatlan millió sejtből van felépítve, az úgynevezett neuron-okból, melyek többé-kevésbé szabályos, vagy symmetrikus csoportokba egyesülnek és amelyek között sem a vegyi, sem a górcsövi vizsgálat nem mutat különbségeket, noha valószínű, hogy lényegükben is különböznek, aminthogy funkcióikra nézve kétségtelen a különbözőségük. Ebben a tekintetben az agyvelő eltér az egyéb szervektől, mert ezeknek a sejtjei valamennyien egy és ugyanazon feladat teljesítésére rendelvek. A máj-sejtek mindnyájan arra valók, hogy epét, az emlő-sejtek, hogy tejet válasszanak ki; de az agyvelő sejtjei csoportok szerint más és más funkciót végeznek. Megszabják a szívverés rhytmusát, befolyásolják a vérerek tágulását és szűkülését, megindítják és irányítják az akaratlagos mozgásokat, hordozói az értelmi működéseknek, feltételeit teszik az öntudatnak, stb.

Az a szerv, vagy a szervek ama gyűjteménye tehát, melyet agyvelőnek nevezünk, számos feladat teljesítésére szolgál és minden valószínűség mellett szól, hogy képtelen egyszerre eleget tenni mindazoknak a követeléseknek, melyeket a szervezet vele szemben támaszt. Minden egyes szervünkre érvényes ugyanis a törvény, hogy még legerősebb működésük idejében is van tartalék-erejük. Sohasem történik, hogy az összes elemek egyszerre jutnának működésbe. A legerősebben összehúzódtott izomban is vannak ellazult rostok, amelyet azután összehúzódtásba jutva, fölvaltják munkájukban az időközben ellazult rostokat. Hasonlóképen: nincs az a mirigyos szerv, melynek valamely adott pillanatban az összes sejtjei tevékenyek lennének. Nincs a napnak, vagy az éjnek oly órája, melyben az összes máj-sejtek foglalkoznának epe-elválasztással, valamint olyan sincs, amikor valamennyien nyugalomban volnának. A munkának és a pihenésnek ezt a váltakozását megszabja egy-

felől a szervezet szükséglete, másfelől az az erő, mely az adott pillanatban a munka elvégzésére elegendő.

Ugyanígy van az agyvelőnél is. Szabály itt is, hogy összes részei nem jutnak egy és ugyanabban a pillanatban működésbe, amihez azonban még hozzá kell tenni, hogy itt az egyes funkciók még függetlenek is egymástól, sőt ellentétesek is gyakran, habár gyakori eset, hogy társulva jelentkeznek. Megesik, hogy valamely tag érintése, melynek rendes körülmények között érzékelés felel meg, megindítja ugyan az idegfolyamatot, a benyomás eljut az agyhoz, de az öntudat nem vesz róla tudomást. Alszik, vagy el van foglalva és a kopogtatás hiábavaló. Másik példa: előfordul, még pedig gyakran, hogy álmunkban a képzetek egész összefüggő sorozata vonul keresztül az agyi pályákon, de az öntudat mitsem tart meg belőle, valamint megfordítva: az öntudat néha oly folyamatokat regisztrál, melyekről rendszerint nem vesz tudomást, de amelyek ilyen esetben egészen magukhoz kötik a figyelmet.

E praetimaris tényeket kiegészíti, hogy annak a determinálása, amit az agyi működés eloszlásának lehetne nevezni és ami azt a kiválasztást jelenti, hogy mely functiók jutnak működésbe és melyek maradnak nyugalomban vagy lappangásban, attól az eszmétől függ, mely abban a pillanatban az illető öntudatán uralkodik és amelynek befolyása ez uralom erejével arányos. Gyakori eset, hogy valaki annyira elmerül valamiben, gondolkodása annyira valamely fix eszme jármába van fogva, hogy nem vesz tudomást más érzésekről vagy eszmékről, amelyek különben akadály nélkül kapcsolódhatnának öntudatába. Így az éhes ember, akinek csak az ebédre és arra, ami vele összefügg, van gondolatja. A lélektan kétségtelen bizonyossággal mutatja, hogy valamely eszme annál inkább jut uralomra, minél több figyelmet fordít reá az öntudat vagy pedig minél gyakrabban jelentkezik. Az agyvelő ez utóbbi esetben épp úgy begyakorolódik ennek az eszmének a befogadására, mint ahogy a training begyakorolja az izmot valamely testgyakorlati művelet elvégzésére. Mindkét esetben — a physiologusok nyelvén szólva — «a közlekedő pályák» simábbak és járhatóbbak lesznek az agyvelőben: a sportbeli gyakorlatnál két oly idegsejt között, melyek bizonyos izomműködéseket kombinálnak; az értelmi tevékenységnél meg oly idegsejtek között, melyek bizonyos képzetek lerakódóhelyei.

Ez az, amit képzettársulásnak nevezünk, vagyis a közlekedő pályákkal összekötött képzetek egyikének feltámadását nyomon követi a másik képzetnek az öntudatba való bekapcsolása, ezt ismét a vele összekötött képzeté és így tovább.

Mindennek a megindulását pedig valamely kezdeti benyomás, képzet vagy eszme felbukkanása idézi elő. És itt eljutottunk a hypnotizmus lényegéhez: a suggestióhoz. Mert rendes körülmények között ugyan magától az egyéntől, természeti tulajdonságaitól, a nevelésben és a tapasztalatokban gyökeredző megszokástól ered az agybeli tevékenység más ágait felfüggesztő vagy kimélő és a képzettársulást megindító idea; de másrészt gyakori, hogy ez uralomra jutott eszmét más valaki választja ki számára. A vallási, politikai és erkölcsi meggyőződések, a divatbeli vélemények legnagyobbrészt az egész tömegekre kiterjedő suggestió tényei; míg az egyesre határolt suggestió adja a hypnotizmus jelenségeit.

A hypnotizmus — helyesebben: a hypnotizmus nevével nevezett tények serege — arra vezetendő vissza, hogy bizonyos személyekben az agyvelő ellenálló ereje oly csekély, hogy könnyű szerrel jut náluk uralomra és indítja meg az eszme- vagy képzet-társulást oly eszme, melyet más személyektől kap. Náluk az agy-sejtek rendes egyensúlya könnyen bomlik és elmémüködésük oly ideák hatalma alá kerül, amelyek a suggestiót eszközöző másik személy nélkül nem lépték volna át az öntudat küszöbét. Ez a hypnotizmus természetes alapja és ennek a fényénél egyszerre megvilágosodnak a tények. A képzettársulást megindító eszme mechanizmusának e feltárása megérteti, hogy miért hypnotizálhatók az úgynevezett ideges emberek, vagyis akiknél az agysejtek egyensúlya ingadozóbb, könnyebben, mint azok, akik nem ilyenek; miért jobb médiomok a hysterikus asszonyok, mint az egészséges családanyák; mi az értelme a hypnotiseur eljárásának, mikor valamely fényes tárgy fixáltatásával vagy az óra ketyegésével zsibbasztja a hypnotizálandó személy agyát, hogy lefokozza ennek az ellenállását, valamint hogy miért tudnak az orvosok hypnozissal gyógyítani úgynevezett functionalis — vagyis: kóros elváltozás nélküli — idegbántalmakat, amelyek a lelki élet módosulása szerint maguk is módosulnak, de tehetetlenek a hypnozissal, az organikus bajokkal szemben. Mindezeknél nincs szó semmiféle titokzatos fluidumról vagy démoni sajátságról, hanem csupán az agyvelő-physiologia elemi törvényeiről, annyira, hogy ha azelőtt a hypnozist úgy tekintették, mint a lelki életnek a csodák magaslatában nyíló kivirágzását, ma azt kell mondanunk, hogy ellenkezőleg: a hypnotikus tünetmények a szellemi jelenségeknek éppen a legkezdetlegesebb fajtáját mutatják.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

35.

— Úgy-e? Prochov Ignatijs, nem veszi rossz néven? — kérde az ezredparancsnok, miközben a harmadik század élén lovagló Timochin kapitányhoz galoppozott. Az ezredes arcán a sikerült szemle feletti öröm ragyogott. — A császári szolgálat a fő... ez nem megy másképp... az embernek szét kell szinte tépnie magát... De én bocsánatot kérek Öntől... Hiszen Ön ismer engem!... Köszönöm szépen! — és kezét nyújtott a kapitánynak.

— De kérem szépen tábornok úr... ha merném! — viszonzá a kapitány és orra még vörösebb lett. Miközben nevetett, egy fogahelye kilátszott. Puskatussal verték ki a hiányzót Ismail mellett.

— Dolochovnak pedig mondja meg, hogy csak legyen nyugton, nem fogok róla megfélekezni. Igen, igen... mondja csak, mindig akartam kérdezni: hogy viseli magát... milyen?

— Szolgálatban nagyon pontos, kegyelmes uram, de... egész lénye... — dadogott Timochin.

— Mi az? Milyen? — kérde az ezredparancsnok.

— Vannak napjai, kegyelmes uram! — viszonzá a kapitány, — amikor okos, értelmes és jó. De aztán egyszerre csak olyan lesz, mint a vadállat. Lengyelországban agyonütött egy zsidót, hiszen ezt méltóztatik tudni...

— Igen, igen! — viszonzá az ezredparancsnok — mindenestre sajnálatraméltó a szerencsétlen fiatalember... Hiszen befolyásos összeköttetései vannak... Tehát ön majd...

— Parancsára, kegyelmes uram! — felelt Timochin s egy mosolylyal jelezte, hogy megértette feljebbvalója kívánságát.

— Igen, igen!

Az ezredparancsnok felkereste a sorok közt Dolochovot s megállította lovát mellette.

— Ha első ízben kitünteted magad a szolgálatban, megkapod a vállrojtokat! — mondá neki.

Dolochov ránézett, de nem szólt semmit. Am a gúnyos mosoly nem tűnt el ajkáról.

— Nos tehát, most minden el van intézve! — fordult újra a kapitányhoz, majd hangosan, hogy az egész legénység hallhassa, így szólt:

— Adasson a legényeknek költségemre egy-egy pohár vutkit!... Köszönöm, uraim! Dicsértessék az úristen! — és ott-hagyva a századot, előrelovagolt a második századhoz.

A feljebbvaló kitünő hangulata a szemle után átragadt a katonákra is. A század vidáman masírozott tovább.

— Elő az énekesekkel! — hallatszott fel egyszerre a kapitány parancsszava, mire különböző oldalról vagy húsz ember szaladt a század élére. Az előénekes, egy dobos, arccal a többiek felé fordult, kezével jelt adott s egy halk, szomorú katonanótába kezdett, mely így kezdődött: «Ha reggel felkél a nap...» és ezekkel a szavakkal végződött: «Igen, testvérek, akkor dicsőséget aratunk Kamensky apóval!...»

A dal Törökországban született s most Ausztriában énekelték, azzal a változtatással, hogy most Kamensky apó helyett «Kutusov apó»-t mondtak.

Kutusov visszatért kíséretével a városba. Megparancsolta, hogy a katonákat engedjék szabadon masírozni Arcán, de kísérein is, valami belső megelégedés tükröződött vissza, amint látta az éneklő katonákat s a masírozó csapatokat.

A második szárnyvonal jobboldalán, amint elsuhant a kocsis, önkénytelenül föltűntek Dolochov kék szemei. Különösen vidáman s a nóta ütemeire masírozott s a mellette elrobogókat olyan tekintettel mérte végig, mintha mindenkit sajnálna, aki nem masírozhat a századdal. Egy huszárkadét Kutusov kíséretéből visszamaradt s odalovagolt Dolochovhoz.

Ez a huszárkadét Sherkov volt, aki egykor ahhoz a vidám társasághoz tartozott, melynek feje Dolochov volt. Külföldön Sherkov mint közlegényt látta viszont Dolochovot s úgy vélte, nem szükséges őt megismernie. Most, hogy Kutusov is szóba állt a lefokozott katonával, örömmel, mint régi jóbarát szólította meg őt.

— Kedves barátom, hogy vagy? — kérdé, miközben lova lépéseit a század menetelése szerint meglassította.

— Hogy vagyok? — viszonzá Dolochov hidegen. — Amint látod!

— Nos, és hogy állasz feljebbvalóiddal? — kérdé Sherkov.

— Megteszi valahogy. Derék emberek! De hogy kerültél te a vezérkarhoz?

— Be lettem rendelve szolgálattételre!

Elhallgattak.

Most újra felhangzott a dal, még vidámabban, mint előbb. Beszélgetések valószínűleg másként ütött volna ki, ha nem a zene hangjai mellett találkoznak vala.

— Igaz, hogy az osztrákokat megverték? — kérdé Dolochov.

— Az ördög tudja! Úgy mondják.

— Örülök neki! — mondá Dolochov kurtán.

— Jöjj el néha esténként hozzánk Pharaó-t játszani! — szolt SHERKOV.

— Van most sok pénzetek?

— Csak jöjj!

— Nem tehetem! Megesküdtem, hogy nem játszom többet. Nem iszom, nem játszom előbb, semmint vissza nem adják a kard-hojtomat!

— Nos, az első összeütközésnél, ha ellenségre akadunk...

— Majd meglátjuk!

Újra hallgattak.

— Csak jöjj hozzánk, ha valamire szükséged van; a vezérkarban mindenki segít rajtad! — szolt SHERKOV.

Dolochov felkacagott.

— Ne fájjon miattam a fejed! Amire pedig szükségem lesz, azt nem kérem, hanem elveszem magamnak!

— Óh, hiszen csak úgy mondtam...

— Nos, én is csak úgy gondolom...

— Isten veled!

— Ég áldjon!

SHERKOV megsarkantyúzta lovát, a dal ütemeire elvágatott a század előtt és csakhamar utólérte a kocsit.

II.

A szemléről visszatérve, Kutusov az osztrák tábornok kíséretében szobájába tért, beszólította adjutánsát és elkért tőle néhány okmányt, mely a legénységre vonatkozott s leveleket, melyek FERDINÁND főhercegtől, az ellenséggel már szemben álló sereg főparancsnokától érkeztek.

Bolkonsky André herceg belépett a főparancsnok szobájába a kívánt iratokkal.

Az asztal előtt, melyen haditervek voltak kiterítve, ült Kutusov, az osztrák haditanács tagjával.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A természettudományos világnézet fejlődése.

Ez volt a tárgya annak a nagyérdékű előadásnak, amelyet L a d e n b u r g boroszlói professzor tartott a német orvosok és természetvizsgálók ezévi vándorgyűlésén Casselban. A «bibliai» világnézet uralkodása alatt az embert tekintették a teremtés urának és betetőzésének, a földet a világ középpontjának. Így volt ez egész az újkori újjászületés idejéig, amikor a «humanizmus» jelszava vált uralkodóvá. Ennek legelső zászlóvivői Olaszországban P e t r a r c a és B o c c a c c i o voltak, A e n e a s S y l v i u s de P i c c o l o m i n i (a későbbi II. Pius pápa) érdeme, hogy ez az irányzat Németországban is terjedni kezdett és R o t t e r d a m i E r a s m u s b a n megtalálta hírneves apostolát. Csak az a kár, — mondja L a d e n b u r g, — hogy a humanizmus és klasszicizmus ápolása közben egészen megfeledkeztek a természettudományokról; az egyetemeken úgyszólván csak filológiát tanítottak. A természettudományos irány első elismert nagy alakja C o l u m b u s volt, aki, mint nagystilú kísérletező, úgy akarta bebizonyítani a föld gömbölyűségét, hogy folyton nyugot felé hajózva,

eljut Keletindiába. Noha e terv kivitele csak S e b a s t i a n del C a n o-nak sikerült (Columbust a kivitelenben Amerika felfedezése akadályozta): mégis Columbusé az eszme s így övé az érdem. Ötven esztendővel később lépett fel C o p e r n i c u s új csillagászati rendszerével, mely, a napot állítván a szisztéma középpontjába, a bolygók mozgásának sokkal egyszerűbb és természetesebb magyarázatát adta, mint a régi ptolomäusi geocentrizmus. Sorra következett aztán K e p l e r törvényének felfedezése, majd az elméleti természettan megalapítása N e w t o n által, kinek nehézkedési törvénye úgy az égitestek mozgását, mint a földi tárgyak súlyát és földhöz-vonzódását, esését megmagyarázta. Mindezen természettudományi megismerések egészen más helyet jelölnek ki az ember számára a természetben, mint annak idején a bibliai és középkori felfogás. Téveszmének bizonyult az ember «istenszerűsége», nemkülönben az, hogy az ember és a világ teremtője közt személyes viszonylat volna lehetséges. Az ember a világ végtelenségében elenyésző pontnak tűnik ma fel. Az anyag és erő megmaradásának törvénye, mely az egész mindenségben végbe-

menő összes történés felett uralkodik, kizárja, hogy bárhol és bármi másképp, mint természetes okokból történhessenek. Ez a törvény megdönti a csodák lehetőségébe és a perszifikált isten létezésébe vetett hitet. Darwin fejlődési törvénye biológiai úton is megállapítja a folytonosságot az ember és a természet többi élő lényei között és szintén végét veti az «emberközpontos» világnézetnek. — Tagadja azonban Ladenburg, hogy igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy a természettudományos felfogás következetes keresztülvitele a hit és a vallás abszolút tagadásával volna egyértelmű. Sőt ellenkezőleg, bebizonyítottanak véli, hogy a természettudomány haladása tette csak lehetővé az emberies törekvések, a szabadság, a testvériség elvének diadalra jutását. A természettudományos irány végső következtetése tehát szintén vallás: a tevékeny ember-szeretetet vallása.

A hold változásai és az időjárás.

Pickering azt állítja, hogy neki sikerült volna megállapítani azt a törvényt, amely szerint a hold változásai az időjárást befolyásolják. Az ő statisztikája azt mutatja, hogy a hold növekvési szaka alatt több a vihar az egész föld

területén, mint a hold fogyása közben. Schiaparelli, aki a Scrafini doktortól az észak-olaszországi Vigevanóban 1827-től 1864-ig, tehát 37 évig gyűjtött adatokat átvizsgálta, erről a kérdéstről így nyilatkozik: «Kétségtelen, hogy a holdhónap első felében kevesebb a vihar, mint a második felében. A viharok gyakoriságának minimuma a holdhónap 5-ik napjára, maximuma a 24-ikre esik.» Szóval ez a vélemény éppen az ellenkezőjét mondja annak, amit Pickering állít. Most aztán választ-hatunk!

A hosszú élet filozófiája.

A hosszú élet titka minden embert izgat, de legkivált az orvost foglalkoztatja, és nem pusztán véletlen, hogy a legkiválóbbak egyike, Hufeland, egyik jeles munkáját Makrobiotikának, «a hosszú élet tudományának» nevezte el. Legutóbb Jean Fürst írt erről könyvet, melyből a «Gyógyászat» közöl részleteket. Átlag tovább élhetnénk, mint ameddig tényleg élünk. Száz esztendőkor ritkaság számba megy, melyről minden újság ír, pedig Fürst szerint ez volna a minimális életkorunk. A természeti jelenségek megfigyelése arra tanít, hogy az egyes fajok ötször oly soká élnek, mint ameddig nőnek. Az ökör négy évig nő és 20 évet él, a ló öt évig nő és 25 évet ér

meg, a teve nyolc évig nő és 40 éves lesz. Az ember húsz évig nő és így 100 évet kellene megélnie. De az ember mindent elkövet, hogy ezt a hosszú életet megrövidítse. Most kezdünk okosabbak lenni. Az emberi életkor mindinkább növekszik, egészségesebben élünk, azután meg a járványokat, kolerát, tifuszt stb. sikerült megfékezni. Az élettartam növekedése, melyet a statisztika megállapít, az orvosok érdeme. Ezt nem lehet eléggé hangoztatni, hogy a «természetgyógyász»-rikkancsokat, kik az orvosokat oly szívesen feketítik be, meghazudtoljuk. Persze, még csak a munka elején vagyunk és még sok a teendő. A bő sörivás sok áldozatot szed a legerőteljesebb korban levő emberek között, kik szív-elhájásodásban pusztulnak el. Münchenben ez a halálozás-ok egy harmadát teszi ki az összes halálozásoknak. A dohány is többet pusztít, mint ahogy azt általában hisszük és Pflüger Bonnbán több százéves ember közt csak egy dohányzót talált. Mérsékelt alkoholélvezet azonban elég gyakori vén emberek között. Mindenekfölött fontosnak tartja azonban Fürst azt, hogy ne suggeráljuk magunk magunknak a korai halált. Képzeljük azt, hogy már öregek vagyunk és azáltal öregekké leszünk. Munka, különösen szellemi foglalkozás fiatalon tart. Az orvosok gyakran tapasztalják, hogy kivált öregebb

hivatalnokok, kik nyugalomba vonódnak, csakhamar elpusztúlnak, holott munkaközben még sokáig élhettek volna. Fürst nézete az, hogy auto-szuggeszció és a haláltól való félelem által is megrövidítjük életünket. A haláltól való félelemből tehát ki akarja gyógyítani az emberiséget, mert ez szerinte csak mesterségesen konstruált félelem. Nincs is halál. Az élő szervezet mindig él, a test halhatatlan; változhatik, de nem hal meg. Testünk számtalan sejtből áll, melyek külön individuális életet élnek. Ezen sejtek egy republikánus államformában tartanak össze, melyet embernek nevezünk. A sejtek a testben állandóan fejlődnek és pusztulnak. A sejt halálával tehát mindig egészségünk egy része pusztul és így az élő szervezet is csak egy nagy temető és életfolyamatunk az egymást követő teremtések sorozata. A halál nem pusztítja el az életet, hanem csak a sejtnak adja vissza egyéni szabadságát. De a sejt is már összetett test, protoplazmájában rejlik az élet erejének titka. De akár állati, akár növényi sejt, protoplazmájában azok a bizonyos alkatrészek vannak, melyek az ásványvilághoz képezik az átmenetet. Az ásványokból eredünk és ha a földbe visszatérünk, tényleg életünk alkotó elemeihez térünk vissza. Fürst ellenzi a hullaégetést.

A régi egyiptomiak élet-tartama.

1887 októberében egy Rubajját nevű egyiptomi falutól nem messze a beduinok homokrétegtől eltemetett régi fatáblákra bukkantak, amelyekre különféle nemű és korú emberek majdnem életnagyságú képmása volt festve. A képek múmiákat ábrázolnak. Az egyiptomiaknál szokásban volt a sírba tenni a halott életnagyságú portraitját, még pedig azért, hogy az elhaltak lelkei, ha visszatérnek, könnyebben találjanak rá a saját testükre. Ezért igyekeztek a halott arcvonásait a lehető legrealisztikusabb hűséggel megrajzolni, minden sajátságot, minden beteges elváltozást megörökítve. Van a képmások közt kancsal, ferdenyakú stb. Feltűnt már most, hogy a képek nagyrészt ifjú vagy javakorban lévő embereket ábrázolnak. Heydemann H. hallei professzor ezt úgy magyarázza, hogy a sírba tett képek nem a halálozás előtti vagy utáni időből származnak, hanem régibb, a fiatal korban készített képekről másolták azokat festő mesteremberek. Igazi, hivatásos művészek akkor még nem voltak.

Hogy ilyen családi arcképek divatban voltak az ó-korban, azt a pompeï-i freskók is igazolják. A sírban talált képmások fiatalos volta tehát nem bizonyítja az egyiptomiak átlagos élettartamának rövidségét.

Van azonban ennek más bizonyítéka. Le-Bant igen sok mumiánál talált feljegyzéseket a halott koráról és azt találta, hogy 42 eset közül meghalt:

1—10 éves korban	2,
10—20 „ „	5,
20—30 „ „	9,
30—40 „ „	12,
40—50 „ „	1,
50—60 „ „	6,
60—70 „ „	3,
70—80 „ „	2,
90 „ „	1,
96 „ „	1.

Vagyis $\frac{2}{3}$ részük 40 év alatti korban halt el, ami nagy szám, tekintve, hogy csak a vagyonos emberek múmiái voltak gonddal bebalzsamozva; innen ered talán a gyermekhullák aránylagos ritkasága. Mindezen adatokból Feilchenfeld arra vél következtetni, hogy az egyiptomiak élettartama aránylag rövid volt. Ámde ennek bizonyítására az itt felsorolt adatok távolról sem elégségesek.

Egy őskori madár-óriásról.

Madagaskar szigete valószínű kincsbányája a tudományos zoológiának, mert az ott otthonos állatfajok jelentékeny része egész sajátlagos válfajokhoz, családokhoz és fajokhoz tartozik és lényegesen eltér a föld többi részén tenyésző fajrokonoktól. Fokozza a sziget tudományos érdekességét annak gazdagsága őskori leletekben. A véletlenül, vagy ásatások útján felszínre került csontvázak tanulmányozása kiderítette, hogy Madagaskar talajának egy fiatalabb alluvialis (özönvíz-utáni) rétegében az állatfajok egész csoportja van eltemetve, mely csak nemrég tűnhetett el a föld színéről, már az emberi faj fellépése után. A csontokat mindenütt csak 1—1½ méternyire találták a földben, nedves agyagrétegbe ágyazva.

Először Geoffroy-Saint Hilaire foglalkozott ezekkel a leletekkel, egyebek közt a francia tudományos akadémiában bemutatott óriás madártojásokat és csontváz-alkatrészeket, amelyek egy általa *Aepyornis maximus*-nak nevezett madárfajtól származnak. Valószínűvé teszik e leletek azt a feltevést, hogy Madagaskar szigete egyetlen maradványa azon óriási ausztráliai szárazföldnek, Lemuriának, amely a tertiär-korszak kezdetén az Indiai oceán helyét foglalta el.

Grandidier újabban behatóan tanulmányozta az *Aepyornis maximus*-t és megállapította, hogy azt nagyságban sem a most élő, sem az őskori madárfajok egyike sem múlja felül. Akadtak, akik azt állították, hogy az *Aepyornis* volt az a mesebeli griff-madár, melynek szárnyai harminc lépés hosszúak voltak, mely hatalmas karmaival elefántokat ragadott fel a magasba és onnan leejtette, azután szétroncsolt testüket felfalta. — Mások szerint ez lehetett az a Rokh-madár, amelyről Sindbad regél az ezeregyében, amely szikladarabokat dobott az üldözőbe vett hajók fedélzetére s amely, ha közeledett, elhomályosította árnyékával a vidéket. — Természetesen mindez csak legenda és kétségtelen, hogy a Rokh-madár nem más, mint a teifun nevű szélvihar személyesítése. Megállapítható, hogy az *Aepyornis* nem tudott repülni, hanem nehézkesen a földön járt, a szárnyai ehhez képest aránytalanul kicsinyek is voltak. A lába, mint a kazuaré, háromujjú volt. Magassága 3 métert, tojásának űrtartalma 8—10 litert tett ki. Bizonyos tehát, hogy az *Aepyornis* nem volt ragadozó, nem volt Rokh, sem griffmadár, hanem a rövidszárnyúak (*brevi pennes*) osztályához tartozott. Csontvázának hatalmas méretei azonban hatalmas izomerőre engednek következtetni.

A forradalom.

MEGLEPETÉS KÉSZÜL.

Ez a jámbor Budapest majd minden hónapban ébred valami meglepetésre. Olyankor aztán csóválja a fejét és ha a meglepetés véres egy kicsit, hát fel is háborodik. Persze, ez nem tart sokáig, aminthogy ki is kívánhatná ettől a jólétől duzzadó, örökké vidám fővárostól, hogy gyászt öltön, mert a rendőrök összevagdaltak tizenöt-húsz szurtos kocsislegényt és lecsuktak háromszorannyit. Ez a múlt héten volt, amikor a fuvaroskocsisok nem birták már tovább azt a baromi sort, amelyben eddig éltek és sztrájkolni kezdtek és mert nagyon el voltak keseredve, egy kicsit széjjel kergették az összes gyalog- és lovasrendőröket, úgy hogy végül katonaságot rendeltek ki ellenük. Ha pedig még az este sietve nem teljesítik összes követeléseiket, másnap alighanem alaposan megtáncoltatják Budapestet. Az egész főváros akkor tudta meg, hogy vannak fuvaroskocsisok, sőt rosszabb sorban élnek a kóborló kutyánál. Az irgalmas szívűek sopánkodtak is egy kicsit, de azért három nap alatt úgy elfeledték szegényeket, mintha soh'se véreztek volna huszárkardok csapásai alatt. Nem akarjuk, hogy a meglepetés ismét olyan lesújtó legyen, azért annak, aki kíváncsi rá, elmondjuk, hogy

ismét meglepetés készül. Mozognak a fővárosi malommunkások és aki fogékony nagy emberi nyomorúságok iránt, figyelje őket egy kicsit. A vérükön a malmos urak palotákat építettek és némi-lyik Európa-szerte ismerttette a nevét, ők pedig, a sápadt, beesett arcú páriák, odáig jutottak, hogy alig bírják tovább. Néhány sorban ismertetjük a viszonyokat, melyek közt a malmokban élnek. A munkaidő az összes malmokban reggel hat órától este hat óráig és este hattól reggel hatig tart. A munka úgy van beosztva, hogy az emberek kénytelenek a gépeknél szünet és pihenő nélkül dolgozni. A munkarend ugyan intézkedik félórás szünetekről, amelyekben enni és pihenni lehetne, de hogy valaki tévedésben ne legyen a malmos urak emberiségét illetőleg, ideiktatjuk szó szerint azt a pontot, amely a szünetekről való intézkedés után következik. Azt mondja: «A szünetidő alatt senki helyéről el nem távozhat és a délutáni szünet alkalmával csakis a lisztzsákolóknak van megengedve az, hogy mérsékletes uzsonnát hozassanak és azt elkölthessék». Ezek a lisztzsákolók is csak úgy költhetik el az uzsonnát, hogy a kenyeret előre leaprítják a zsákokra és úgy kapkodják le onnan munkaközben. A tizenhét pontba foglalt munkarend-

ben még a következő intézkedéseket is találjuk:

«Szigorú büntetést von maga után, ha a munkások csoportosan panaszt emelnek».

«A kapusoknak jogukban áll, sőt kötelességük bárkit a malomtelepről való eltávolítása alkalmával megvizsgálni».

«Akik műhelyüket ok nélkül elhagyják, vagy fecsegésen rajtakaptnak, 30 krajcár büntetést fizetnek».

Van pont, amely arról intézkedik, hogyha a munkás munkaközben elalszik, először 30 krajcárt, másodszer 60 krajcárt, harmadszor egy forintot fizet, negyedszer elbocsátják. Ehhez megjegyezzük, hogy a munkások sokszor szombat este hat órától hétfő reggel hat óráig dolgoznak. Az is büntetést kap, aki feljebbvalójával szemben tiszteletlen magaviseletet tanusít, aki felesel és aki — lakásváltoztatását pontosan be nem jelenti. Mindezekben pedig a főmolnárok döntenek, akik természetesen a legtiszteletlenebb magaviseletnek azt minősítik, ha a munkások feleségei nem járnak el hozzájuk mosni és vasalni.

A szíves olvasó természetesen azt hiszi, hogy erről a rendről, amely nagyjában az

összes malmokban azonos, a hatóságnak nincs tudomása. Tévedni méltóztatik. A munkarendet az előjáróságok átvizsgálták és jóváhagyták. És bizonyosan ők fognak a legjobban csodálkozni, ha rövid idő múlva sztrájk üt ki a malmokban, megállnak a gépek és Budapest lisztkereskedelme, amely pedig még mindig igen jelentős tényező a mi szegényes gazdasági életünkben, olyan dőfést kap, hogy megérzi, mire kiheveri. Mert ezt a rendet, amelyben tizenkét órai kínos munkáért mindössze egy forint húsz, vagy egy forint negyven krajcárt kap a munkás, aki amellet ki van téve annak is, hogy amikor a malomtulajdonos urak a fogyasztók kizsárolására az üzemet három-négy napra beszüntetik és ez idő alatt semmit sem keres, sokáig nem bírja már. Megírjuk ezt, hogy senki se csodálkozzék, ha ezek a végsőig elkeseredett emberek majd ismét olyan meglepetéssel fognak szolgálni, mint amilyenben részesítettek bennünket a fuvaros-kocsisok. Ezek is sokan vannak és akármennyire csitítják is őket, akik érdeklődnek sorsuk iránt, jöhet olyan órájuk, amikor nem sokba veszik sem a maguk, sem a más becses bőrét.

Tolstoj utolsó arcképe.

Tolstoj Leó gróf utolsó arcképe.

Képet küldtek nekünk Szt.-Pétervárról, mely a modern orosz Krisztust, Leó Nikolajevics Tolstojt ábrázolja. Európa aggastyánja már ez az ember,

az egész emberiség lelki szemei ott függnék fehér muzsik-ábrázatján, nem érdekes-e tehát, ha megint egyszer a testi szemek elé állítjuk? Nem olyan

szép, nem olyan költői ez az arc, mint a nazarethi rőt zsidóé, de viszont reálisabb, maibb s épp ezért lelkünkhöz szólóbb. Mindenesetre érdemes arra, hogy elmerengjünk rajta, mivel ez a koponya az, mely mögött a ma lüktetők közt talán legtöbb történik.

Ady Endre versei.

ADY ENDRÉTŐL a napokban szerény kis kötet jelent meg. Am ebben a kötetben már első bepillantásra a következő nagyon értékes verseket találtuk:

Misztérium.

Csak az a mély és szent igazság,
Amit magába rejt a lélek,
Idétlen semmi, játszi hivság,
Amit leírok, elbeszélék.
Rendelteték, hogy néhány ember,
Tépődjék, sírjon mindhiába
S hogy meg ne értsék . . . Néhány
[ember
Ezernyi éve így csinálja . . .

Rendelteték, hogy dalba sírja
Néhány szegény bolond a lelkét
És hogy úgy sírja mindig dalba,
Hogy soha, soha meg ne fejtsék,
Hogy amíg jár-kél a világon,
Álmodozó bolondnak hívják,
Hogy a lelkét borítsa ködlő,
Dalokban zsongó, játszi hivság.

Óh én tudom, hogy gyöngé szóm-
[ban
Csak gyáva vágy az, ami vadság,
Hisz lelkem minden pillanatja
Romlást hozó csodás igazság.
Ködön keresztül, vaksötéten,
Meg nem fejtett titokba látok
S átkozottként kell rejtegetnem
Ezer csodás igaz világot.

Nagy éjeken szeretnék szólni:
Nem, nem birok tovább bilincset
Nem, nem birok tovább titkolni
Ennyi világot, ennyi kincset.
Világrontó nyilatkozásnak
Égből lopott lángjától égek! . . .
. . . S miket leírok, elpanaszlok —
Csak szóba ömlő semmiségek! . . .

Lótusz.

Lótusz virág, lótusz virág,
Szent kelyhedet megcsókolom lásd,
Aztán felhőzni kezd a lelkem,
Aztán keserű záport hullat,
Lótusz virág, lótusz virág . . .
Én feledésre sohse leltem,
Én siratom az örök romlást,
Én siratom napkeletet,
Siratom a Gangesz partját,
Honnan romlásra elkerültünk.
Lótusz virág, lótusz virág . . .
Ami hazánk ez sohasem volt,
Mi csak romlásra éltünk itten,
A fény és illat bújja álmát
Elvette egy kegyetlen isten
S mi már csak sirattuk az álmod.
E világ nem a mi világunk,
Megöltek a hideg virágok,
Megöltek engem s téged is
Lótusz virág, lótusz virág! . . .
Szent kelyhedet megcsókolom lásd,
Magsíratom az örök romlást
S veled hal meg szent napkeletre
Vágyódva, sírva, összeesve
Az én idegen lelkem is,
Lótusz virág, lótusz virág . . .

Fuimus.

De jó, ha elszállt minden álmunk,
Ha nem tudunk senkit szeretni,
Ha érzéketlen kővé váltunk,
Ha nincs reményünk s nincs több
[álmunk.

Hullhatnak forró könyvek értünk:
Nem érezzük terhét a vádnak,
Hitvány ellen nem forr a vérünk,
Csókot, ütést egyként nem érzünk.

Mit sem várva, mitől sem félve
Állunk ez örült forgatagban
S ha eltipornak összetépve:
Voltunk . . . aztán . . . mindennek
[vége.

Holt vizeken.

Hirdetni, hogy az élet rosszabb, mint a nem lét s nem lenni öngyilkossá, ez abszurdum s egy rosszhiszeműség, mivel a saját igazságunkban való bizalmatlanságunkat kétségtelessé teszi az, hogy nem vonjuk le következményeit, azaz nem cseréljük fel a jobbat a kevésbé jóval. Ha tehát szigorúan véve észellenes is tehát ez a doktrina és a szellemében dolgozó költészet, rögtön érthetővé, sőt rokonszenvessé válik az egész, ha ezt az élettagadást költői túlzásnak vesszük s az étellel való nagy, mély elégedetlenségre redukáljuk. Ezt pedig annál is inkább megcselekedhetjük, mivel a bölcsészet romantikusai, a pesszimisták s a költészet elmebetegjei, a dekadensek tényleg nem csaltak, csupán lelki állapotuk stilstái voltak. Valami kínos, folyton sajnó kielégülést éreztek az étellel szemben s ezért kezdték meggyűlölni az életet. Ez a gyűlölet azonban csak az ész, a legmagasabb logikai működések ideális jelentőségű tétele maradt: a gyomor nem gyűlölt, mert emésztett, a tüdő nem gyűlölt, mert oxydált, a sze-

relem szervei nem gyűlöltek, mert szerettek. A test, a durva, de a lelki étellel elválaszthatlanul összefüggő test nem gyűlölte az életet s egyetlen mozgató ideg sem kapta a központból azt a parancsot, hogy valamelyik újjal megnyomasson egy revolver ravaszt . . .

Egy ilyen gondolatait végig nem gondoló költő Szilágyi Géza is. Nem szereti a fényt, pedig a fényt eminens életfejlesztő vegyi hatását nagyon jól ismeri, dicséri a meddőséget, pedig tudja, hogy a kéj legnagyobb fokát ép az a tudat szerzi meg, hogy szerelmi önkívületünkből egy új láng fakadhat, gyűlöli önmagát, pedig tudja, hogy ez lehetetlen. De ha utolsó fejlődési állomásul ez az írási mód hibás is, utolsó-előttinek, a legvégsőbb keletű és legmegtisztultabb leszűrődést megelőző érzelmi állapotnak gyönyörű, bölcsészeti dús. Mert, ismétlem, ez a vívódó elégedetlenség, ez a maniákus kielégületlenség csak nemes lelkek betegsége lehet. Miként egyes venerikus betegségek csak az ember szervezetében fejlődhetnek ki, úgy ez a lelki baj, az örök gyászban járó pesszimizmus is csak magasabb-

rendű lelkekben, előkelő emberekben találhat fészket. Kór, igaz, de csak a nemeseké. Ép ezért az ilyen embereknek nem kell mást tenniök, csak meggyógyulni s ekkor az értékeségük mindenki számára nyilvánvalóvá válik. Szilágyi Géza ritka fejlettségű költő-lélek s ép ezért a dekadensek összes mikrobái hálás tenyészanyagot leltek benne. Buján sarjad itt a kór flórája, de ha egy egy kehelybe belepillantunk, ritka szép színek tárulnak elénk. Szilágyi Géza versein megéreződik, hogy ezt egy tiszta agyvelejű és szennytelen vérű szervezet fejlesztette ki magából s csupán a versek magvai, az alap gondolatok kórosak. Egy lép-virág-ágy a «Holt vizeken» is, de egészséges, gazdag termőföldből szívnak erőt ezek a mocsár-növények. Ezért hiányzik technikájukból, stílusukból a dekadens zagyvaság, össze-visszabeszélés és formátlan dadogás. Szilágyi Géza melódiái dagadóan lendületesek s hangszerelés: a belső, rímek-közi színezések és szófestések, új és világos. Nem hajlik egyáltalán az olcsó formákra, irtózik a hígságtól; ellenkezőleg választékos és tömör. Versírónak tehát máris

elsőrangú. Ha filozófiája kiérlik, költőnek is ez lesz.

Válasz a Jövendőnek.

Dr. Tetétleni Ármin, a jeles jogtudományi író, lapunk két cikkére válaszolva, könyvet írt a képviselőház feloszlatásáról ex-lexben. A mű alkalmas jogászai apparátussal jelöli ki a kérdés tudományos kutatásának helyes útait és azokat az alapokat, amelyeken a törvényt magyarázat egyedül helyesen haladhat. Szerző a feloszlatási jog feltétlenségét állapítja meg tudományos munkájának eredménye gyanánt. A kérdést, úgy mond, nem lehet megítélni azon az alapon, hogy mit «említ» és mit «nem említ» az 1848: IV. t.-c., valamint a 67: X. t.-c., hanem jogászai szemmel kell nézni a törvények konstrukcióját és egyben mindent a megfelelő jogi kategóriába kell osztani, amint ezt szerző teszi is és a kérdés minden irányú felölelésével megállapítja, hogy miképpen kezelendők a kérdéses jogintézmények és hogyan illesztendők össze. Ezek eredménye pedig az, hogy míg a 1848-iki törvény értelmében a király az országgyűlést csak akkor oszlathatta fel, ha máskor előbb a múlt évi számadás és a jövő évi költségvetés iránt határozat hozatott, addig a 67-es törvény egyáltalán eltekintett a feltételes király

telségjog rendszerétől, sőt azzal egyenesen ellentétbe helyezkedik és csak az új országgyűlés összehívásának idejét írja körül ama kivételek felhasználásával, amelyek az előző 48-as törvényben a jövő évi költségvetésre utalással a feltételt tartalmazták. Ez a körülírás azonban a 67-es törvény területén tisztán és egyedül csak ama 3 hónapos teljesítési határidő helyébe lépett, amely alatt az új országgyűlés a 48-as törvény értelmében összehívandó volt és amint a 48-as törvény 5. §-ának 3 hónapos határideje miben sem lehetett meghatározója vagy tényezője az országgyűlés felosztatásának, nem lehet visszahatása az új törvény teljesítési terminusának arra a kérdésre, hogy feloszlatható-e az országgyűlés vagy nem, mert hiszen ahhoz, hogy az új országgyűlés összehívásának bármely körülményéről (így terminusáról is) csak beszélni is lehessen, kell, hogy a régi országgyűlés már megváltoztathatlanul fel legyen oszlatva. Szerző egyébként teljes tárgyilagossággal figyelmeztet azokra az alkotmányos veszedelmekre, amelyek az ellenkező felfogásból származhatnak és különösen arra, hogy az ex-lexben való választás az alkotmányos élet rendes gyakorlatában, vagyis automaticae is előállhat, valamint arra, mily alkalmas eszköz volna a felosztatási felségjog feltételességének tana a haza ellensé-

geinek kezében. A rendkívül magas színvonalon álló fejtegetésekkel telt könyv politikusoknak és laikusoknak egyaránt érdekes olvasmány.

A színjáték.

KÉT SZÉK KÖZT A PAD ALATT. Egyik legnagyobb nyavalyája a mi gondolkodásmódunknak a múlt túlbecsülése. Ebben a visszafelé hajlongó babonás csodálatban különösen a legszemélyesebb jelenségek, a művészet és bölcsészeti művei és nagyjai részesülnek. A múltbeli technikai eszközök ugyanis nyilvánvalóan alsóbbrendűek a maiaknál, a közgazdasági és politikai formák és intézmények folytonos javulása is nagyon valószínűnek látszik, az ellenben, hogy egyre szebb költői alkotások és tökéletesebb bölcsészeti rendszereket hoz létre az emberiség, annyira nem nyilvánvaló az uralkodó felfogás számára, hogy ez éppen ellenkezőleg, a múlt alkotásaiiban elérhetetlen példányképeket szeret látni. Ez a hivatalos irodalom- és művészettörténetírők-nál annyira megrögzött előítélet, hogy nem is igyekszem most egyszerre ellene nagy campagne-t indítani. Csupán arra mutatok rá, hogy látván a múlt héten Calderon-nak, egy háromszáz év előtti klasszikusnak a művét, amely nem remeke ugyan a remekirónak, de a kor színvonalát jellemző, tipikus drámai iparcikk, önkénytelenül az a belátás alakul ki az elmében, hogy az a darab úgy viszonylik a mi ilyen-jellegű iparcikkeinkhez, mint a posta-köcsi a villa-

mos vasúthoz. Mert amiképpen egy Valabregue-bohózat szövevényessége, izgató fortélyossága mintegy mértéke annak a modern idegrendszernek, mely ezt az izgató-szert megkívánja, úgy a Calderon-féle bohóság egyszerűsége s mérsékelt differenciáltsága a tizenhatodik századbéli színházlátogató átlag-emberre vet világot. Ez összehasonlítás eredménye pedig az, hogy mi a nevetés szempontjából finyásabbak, fejlettebbek vagyunk, mint dicső elődeink. Ebből lehetne arra következtetni, hogy a magasabbrendű nevetségességek, a szalon-humor terén is mi követelőbbek vagyunk őseinknél, ami már egész nagy eszme-területeken bizonyítaná fölényünket. Ezt azonban nem fejtem ki, mi ezt ahhoz, amit itt kimondani érdemesnek tartok, elég az a konstatació, hogy a mi bohózataink sokkal jobbak, mint a «Két szék közt a pad alatt». Már pedig, ez csak bohózat, tehát magasabb értelemben véve irodalmi becse nincs. Miért adták tehát elénk? Az, hogy már be volt szerevezve s hogy a Burgban is előadták, csak nem ok? De hát legalább volt annyi eredménye ennek az esté-

nek, hogy a színház egy kedves fiatal tehetsége megint amúgy istenigazában elragadhatta a közönséget. Rózsahegy i Kálmán ez a fiatal színész, aki a maga fiatal-sága dacára (okosabbak szerint: folytán) egyre sikeresebb egyéniségével megint igazolja ama nézetemet, hogy a művészet fejlődése egyre értékesebb nemzedékeket termel s így a fiúk rendszeren és átlagban értékesebbek az apáknál. A Nemzeti Színház hagyományai ellenére, egy operette-színházi füttyszerepből ugrott ő hirtelen erre az előkelő színpadra, s íme ma már senkinek se jut eszébe, hogy ő a többi arisztokratikus élet-fejlődésű színész-urakhoz képest valami parvenü-féle volna. Mert Rózsahegyit veleszületett realizmusa s elméjének szinte fantasztikusba menő leleményessége rendkívül kedves, mulattató, és mégis izléses színészszé tesz. Játékmódjának, szerep-alakításának tipikus példája volt e darabbeli Sancho-Panza-szerű alakja: ami tehetsége van, itt teljében ragyogott. Ép ezért kihívja a külön megemlékezést és a részletező reámutatást.

SZ

A kiadóhivatal közlése.

Október 1-ével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re. Legcélszerűbb negyedévre (október, november, december) előfizetni: 3 koronával.

Kérjük azokat, akik az előfizetési díjjal hátralékban vannak: a mellékelt utalványon küldjék be a hátralékos összeget.

A «JÖVENDŐ»
Honvéd-utca 10.

JÖVENDŐ

1903, OKTÓBER 11.

B. S.: A bukott miniszterelnök levele.

A trónörökös miniszterelnöke.

Bródy Sándor: Pesti dekameron.

Regina özvegy lesz.

Hegedüs Gyula: Egy fiatal «nagy színésze».

Szász Zoltán: Testvérek.

Huszár Imre: Deák Ferencről.

Hermann Heijermans: Bartje a fiát keresi.

Erdős Renée: Az asszony — a férfi.

Ambrus Zoltán: A színház áldozatai.

s.: A hypnotizmus bírálata.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

A természettudományos világnézet fejlődése.

A hold változásai és az időjárás.

A hosszú élet filozófiája.

A forradalom.

Meglepetés készül.

Írókról — könyvekről.

Tolstoj legújabb arcképe.

Ady Endre versei.

Holt vizeken.

Válasz a Jövendőnek.

A színháték.

Két szék közt a pad alatt.

A kiadóhivatal közlése.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

„The Gresham“

életbiztosító társaság Londonban. — Magyarországi fiók: Budapest, V. ker., Ferenc' József tér 5–6. szám, a társaság saját palotájában.

A társaság vagyona 1901 december 31-én 190,871.731.— kor.

Évi bevétel biztosítások és kamatból 1901 december 31-én 31,555.392.— «

Kifizetések, biztosítási és járadéki szerződések, valamint visszvásárlások stb. után a társaság fennállása óta (1848) 426,999.043.— kor.

Az 1901. évben a társaság 5718 kötvényt állított ki ... 50,727.261'94 «

összeg értékekben. Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket kiállít, továbbá ajánlatokkal, díjmentesen szolgál a magyarországi és a kelet fiókja Budapesten, valamint ennek ügynökei a fiók minden nagyobb városában.

Kapriórai márványbányák,

Seidner Miklós, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. Bütormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb. a legszebb kivitelben, olcsó árakon. Nagyszabású gépberendezés. Költségvetések ingyen.

Dr. Schlesinger Miksa vízgyógyintézete és szanatoriuma

Pozsony (Cottage).

Kitünő hegyi fekvésben, pormentes és szélről védett 200 kilométernél több jól ápolt, regényes hegyi utak. Szigorúan individualizáló szakorvosi kezelés. Legmodernebb kényelem, az összes betegszobák hygienikusan a legtökéletesebben vannak berendezve. Kitünő ellátás, mérsékelt árak. Az intézet egész éven át nyitva van. Prospektus- és felvilágosítással szolgál: a dr. Schlesinger-féle vízgyógyintézet igazgatósága Pozsony (Pályaúdvár).

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett **leszállított árokon** szállítjuk, — **ezenkívül**

20	korona vagy azon felüli rendeléseknél külön	5%
50	engedmény még a leszállított árokból	10%
100	„ „ „ „	20%

Tehát: a ki

20	kor. leszállított áru könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	„ „ „ „ „ „	45	„
100	„ „ „ „ „ „	80	„

Az árok **koronaértékben** értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvét mellett.

PALLAS

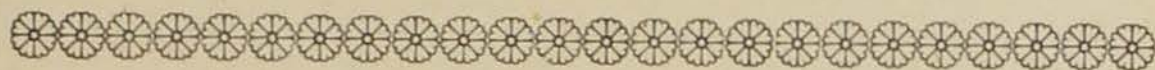
irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjusági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes címborítékba fűzve.
Bolti ára 1.— Leszállított ára — **.60**
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulóifjuság számára. Díszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára **2.40**
- Bársony István.** A róna és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz illusztrációival. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekebb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel s annyi költői hangulattal írta, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemzések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arcképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg. Bolti ára 12.—
Leszállított ára **9.—**
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára fűzve 2.—
Leszállított ára **1.20**
Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára **2.40**
Benedek Elek legjobb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tartalom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marcsi megy az iskolába. — Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. — Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évforduló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.—
Leszállított ára **1.80**
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házasi.
— A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára **1.20**
— Az ezüst kecske. Új kiadás. Bolti ára fűzve 24.—, leszállított ára **16.—**
Díszkötésben 32.—, leszállított ára **20.—**
- Dostojevszky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes címborítékba fűzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára — **.60**
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára fűzve ... 1.—
Leszállított ára — **.60**
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára **1.20**
A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára fűzve ... 2.—
Leszállított ára **1.20**

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.—	
Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Prévost Marcel. Nimbá. Abessziniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Öt kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tartalom: Öt kövessük. — Honvágy. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.— Leszállított ára 3.60	
— Dolgozatok, a mig mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. *Halász Sándor* és dr. *Mandelló Gyula* 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekepcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbőr-kötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

- Hume Dávid** közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Kőrösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80
Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi féltékenységről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.
- Quesnay és Turgot munkáiból.** Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20
Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.
- Ricardo Dávid.** A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20
A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.
- Sismondi János.** A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—
Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.
- Smith Ádám.** Vizsgálódás a nemzeti vagyonság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—
Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjáradékról. A vámvisszatérítésekről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járadékadók. A földjáradékadók.
- Schmidt József.** A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 forint díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—
Leszállított ára 1.—
Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérő. — A kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztályok hitelviszonyaira.
- Széchenyi Imre gr., ifj.** Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Manó.*
A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkás-
mozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagyón-adó és szerepe a magyar
egyes adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti
ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalismus
alpján.
Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természet-
ellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások*
érdekében teendő jótékonyági intézkedések. A munkaadók teendői a közgazda-
sági patriarchalismus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek
ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifju munkások nevelése.
A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere.
A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás.
A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és*
teendőink a közgazdasági patriarchalismus terén. Az ipari munkások helyzete
és az érdekükben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások
helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára **2.50**
5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára.
—.60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása.
Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e
pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmánynya válik,
amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy,
bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára **13.50**,
diszkötésben 24.—, leszállított ára **18.—**
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az
archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész
művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere.
A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára
füzve 32.—, leszállított ára **19.20**, kötve 40.—, leszállított ára **24.—**

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Dedek Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. *Ő Eminenciája Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprimása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló műlappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló műlapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv. Szerzette: *Tóth Béla* deák. Szebb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múltból. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remekket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiac díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ár 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Különféle művek.

- Boncz Ferencz.** A vallás körüli felségjogok. Bolti ára ... 2 kor. 80 fill.
leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Dr. Félegyházy Ágost.** A budapesti áru- és értéktözsde áruüzleti szokásai.
Bolti ára 4 kor. leszállított ára ... 2 kor.
- Magyarország kézi atlasza.** 75 térkép. Tervezte: Gönczy Pál, szövegét
írta dr. Thirring Gusztáv. Bolti ára félbörkötésben 12 kor., leszállított
ára ... 9 kor.
- Görgei István.** *Magyar-német és német-magyar vasuti szakszótár.* A legújabb szak-
tudományi művek, szolgálati utasítások és hivatalos iratok nyomán az összes
műszaki és igazgatási vasuti szolgálat számára, 2 kötet. Bolti ára 10 kor.,
leszállított ára ... 5 kor.
- E szótár minden vasuti tisztviselő részére majdnem nélkülözhetetlen.
- Dr. Herczegh Mihály.** Magyar házassági jog. A hazai és külföldi jogforrások,
törvényjavaslatok és országgyűlési előmunkálatok felhasználásával. Bolti
ára 4 kor. 80 fill., leszállított ára ... 2 kor. 40 fill.
- Horváth Gyula.** Partikularizmus. Bolti ára 2 kor., leszállított ára ... 1 kor.
- József főherceg.** A cigányokról. A cigányok történelme, életmódja, nép-
hite, népköltése, zenéje, nyelve és irodalma. Bolti ára 3 kor. 20 fill.,
leszállított ára ... 1 kor. 60 fill.
- Kováts Gyula.** A párbér jogi természete. Bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított
ára ... 1 kor. 20 fill.
- Kálnoki Henrik.** *Az új pénz.* A valutaszabályozás népszerű kitéje. Ötödik
átdolgozott kiadás, az új pénznemek természetes nagyságu rajzaival és
átszámítási táblázatokkal. Bolti ára 50 fill., leszállított ára ... 25 fill.
- Kovács János.** Latin-magyar zsebszótár Q. Horatius Flaccus műveire. Bolti
ára 2 kor. 80 fill., leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Magyarország.** Külön lenyomat a Pallas nagy Lexikonából. Második bővített
kiadás. A szövegben 16 ábra; külön mellékletül 54 kép, ezek közt 19 szín-
nyomat, 1 réznyomat és 13 térkép. Bolti ára füzve 10 kor., leszállított
ára 5 kor. Kötve bolti ára 12 kor., leszállított ára ... 6 kor.
- Dr. Moldoványi István.** Ipari törvénytár. Az iparra vonatkozó törvények és
rendeletek gyűjteménye. Két vaskos kötet. Bolti ára 16 kor., leszállított
ára ... 8 kor.
- Pártényi József.** Utmutatás az elektromos világítás berendezésére. Bolti ára
60 fill., leszállított ára ... 30 fill.
- Solymásy E. Oszkár.** A magyar iskolahajó kérdése. Bolti ára 1 kor., leszáll-
ított ára ... 60 fill.
- Gróf Széchényi Dénes.** Esmék a lovaglás és kocsizás köréből. Bolti ára
4 kor., leszállított ára ... 3 kor.
- Toldy Ferencz.** A vasuti szállítási szolgálat kézikönyve. Bolti ára 10 kor.
leszállított ára ... 5 kor.
- Trux Hugó, rónaszéki.** A magyar örökösödési eljárás. Bolti ára 7 kor.
20 fill. leszállított ára ... 3 kor. 60 fill.
- Walther Rezső.** A bankügyletek. Gyakorlati kézikönyv. Bolti ára 4 kor.,
leszállított ára ... 2 kor.
- Dr. Wetzel Gyula.** A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII.
törvénycikk, valamint az ennek életbeléptetésére vonatkozó rendeletek
magyarázata és a találmányi szabadalmakra vonatkozó összes törvények
és rendeletek egybeállítása. Bolti ára 5 kor., leszállított ára ... 2 kor. 50 fill.

Kérjük a rendelő-lapot czimünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

Alulirott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker.; Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:

Az összeget *utalványon küldöm.*
utánvenni kérem.

Kelet:

Név:

Lakhely:

(Olvasható aláírást kérünk.)

A szöveg- és borítékpiros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V. HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomató
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai ajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráru gyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára 20 fillér.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA

KÖNYVTÁRA

Deák.

A halhatatlanság ama hitének, amelyet a vallásos érzésűek s általában a spiritualizmus hívei vallanak, van egy második, reformált és megalkuvó formája. Az a hit, hogy a nagy emberek a testi halál után, eszméikben és egyéniségök példaadó erejében, tovább élnek nemzedékek során át. Ez a hit is ősrégi. Megtaláljuk az ókori írókban; Tacitus például, Agricoláról szólván, ezt a hitet úgy fejezi ki, a hogyan ma Herbert Spencer egy tanítványa szólna. És e megalkuvó hit kultuszának is megvan a maga folyamatosága. Soha se veszett ki az emberi elméből, s még csak megrázkódtatást se kellett kiállania, mert a száz arcot öltő materializmus ezt a reformált hitet mindig tiszteletben tartotta. A metafizika fénykorának és hanyatlásának idején senki se nyúlt hozzá. Az új világfelfogás pedig ezt a második hitet beleillesztette tudományosnak mondott rendszerébe. A pozitivizmus, midőn a szociológiát a «majdnem semmi»-ből kellett megteremtenie, ezt a hitet, igen udvariasan, igazságnak ismerte el, hogy valamelyest operálhasson vele. Utóbb filozófusoknak vélt elmélkedők léptek fel, akik a «hősökről» és az átlag «ember fölötti» emberekről szóló elméletüket világnézetté óhajtották felfujni. Végül az «evolúció» eszméjének hívei egyszerűen kisajátították ezt a hitet. A fejlődés törvényének új magyarázói, vagy — apodiktikus bizonyossággal szólva: — azok, akik a fejlődés elméletét tovább fűzték, hogy «tudományos igazság»-ot szőjjenek belőle, mint bázisra építettek erre a soha nem vitatott felfogásra. Még a szkepticizmus se szakított ezzel az általános

hittel. És lehetséges-e az emberi gondolkodásnak ezt a hitet megtagadnia? Nem tekintve a tapasztalatokat, a tényeket, amelyek ezt a hitet megerősítik és örökkön elevenné teszik: mi maradna az emberi gondolkozás számára, ha ez a hit megdőlné? Ha ez a hit megdőlné, ha valaha azt kellene belátnunk, hogy a nagyok nagy eszméi nem mennek át az élő emberiség vérébe s példaadásuk csak az iskolai olvasókönyvekben marad meg, de nem a társadalom organizmusában: akkor igazán «pereat mundus». Ha valaha azt kellene belátnunk, hogy mindaz, ami történt, hiába történt, gyümölcstelenül, csak azért, hogy a világ tovább vegetáljon, hogy az emberiség ne menjen sehová, semmi ismeretlen felé, csak tovább éljen, örökkön ugyanabban a taposó malomban: akkor semmi emberi munkának és semmi emberfölötti erőfeszítésnek nincs értelme többé és ez a belátás az emberi gondolkodásnak: a «lasciate ogni speranza», a nihil, amelybe az élőknek lehetetlen belenyugodnia.

És mégis, ennek a világvallásnak is bele kell törődnie megszorításokba, amelyekről egyelőre csak a kételkedés szól, amelyeket azonban később, meglehet, hogy egy új világnézet — talán a «fejlődés törvény»-ének még tovább magyarázata — formulázni fog.

E hit nézőpontjából blaszfémiának tűnhetik fel annak föltevése, hogy valamely emberi cselekedet, amelyben csak egy időleges eszme, valamely opportunitás fölismerése s egy adott helyzetnek az alacsonyabb rendű szükségletek céljaira való felhasználása nyilatkozik meg, tovább éljen hatásában, mint ama cselekedet szerzőjének magasabb rendű eszméi. Hogy a cselekedet, a múltónak látszó cselekedet, következeiseiben túlélje a halhatatlanságra hivatott gondolkodás-világot, melynek egy mellékes hajtásából eredt. Hogy egy nagy embernek az eseményekbe való beavatkozása kihatásaiban maradandóbb legyen, mint ugyanannak a nagynak szellemi kincses-háza, intellektuális és erkölcsi ereje.

Pedig ez a föltevés nem képtelenség. Az emberiség története mutat fel olyan példákat is, amelyek mintha azt illusztrálnák, hogy egy-egy cselekedet tovább élt világfor-

máló következeiseiben, mint ama cselekedet szerzőjének magasabb rendű szellemi koncepciója, mely sárba szállott vele, mint a fáraók gabonája, hogy aztán nagy idő múlva kerüljön ki a boltozat alól, s későn, de nem végképp elkéssetten jusson el az anyaföldbe, ahonnan kihajtszon.

Vagy ez csak látszat? S a magyarázata egyszerűen az, hogy az eszme erjedése lassú folyamat? Hinnünk kell, mert másképpen nem tudunk gondolkozni.

E hó 17-ikén volt száz éve, hogy Deák Ferenc született. Még csak néhány évvel mult negyedszázada, hogy meghalt; a ma szereplői közül még sokan látták a Mestert; s a hálás Magyarország meg fogja ünnepelni annak emlékezetét, aki a kiegyezést megalkotta.

Mert Deák Ferenc immáron csak a kiegyezés megalkotója.

Deák, akiben nem volt egy szemernyi hiúság, de annál több büszkeség, nem volt büszke erre az alkotására. Véges munkának tekintette; alapnak, amelyet fejleszteni kell; anyagnak, a melyből a később érkezők építsék ki Magyarországot. Talán nem is volt egészen megelégedve vele. A kételkedés óráiban eszébe juthatott: vajjon nem vívhatott volna-e ki valamivel többet?

S harminchat év multán ez az ő törvényalkotása: voltaképpen a magyar alkotmány. A mi Koránunk. Ami nem foglaltatik benne kifejezetten, elerőtlenedett. Régibb törvényeink már nem számíthatnak oly respektusra, nem oly «hatályos»-ak, nem oly vita nélkül hangadóok, mint emez. Mindenben «és egyebekben is» az 1867: XII. t.-c. betűi az irányadóok. Ami e törvény szövegében homályos, kétféleképpen magyarázható: ez adja a mai politizálás anyagát. Mint egykor a biblia szavai: folytonos magyarázat tárgya. A nemzeti jogokért küzdők csak azért szállnak síkra, ami e törvényben bennfoglaltatik; ez a törvény nem ideáljuk, de csakis e törvény alapján küzdenek. A felségjogok kiterjesztésére törekvők csak azt hajlandók elismerni, ami e törvényből kétségtelenül kiviláglik. Államiságunk mintha e törvénynyel kez-

dődnék és végződnek. Végérvényes, örök időkre szóló, az Ultima Thule. Ami nincs benne, az délibáb.

Mintha a nemzeteknek nem volnának természetes jogaik is. Mintha a nemzetnek nem volna joga törvényeit fejleszteni, vagy akár megváltoztatni.

Bizonyyal dicsőbb sorsa már nem lehet semminő alkotásnak. De ez a törvény volna Deák Ferencnek egész szellemi hagyatéka? Ugyanaz a Deák Ferenc, akiben a hálás utódok jóformán csak a kiegyezés megalkotóját ünneplik, véletlenül a történelem egyik legnagyobb alakja volt, a benne élt szellemi és még nagyobb erkölcsi erőnél fogva. Talán nem is lehet melléláítani a Washingtonok sorából hasonlóan tiszteltetreméltó alakot, aki annyira egész ember, annyira harmonikus lélek lett volna. És aki meg akarja ismerni Deák Ferenc egész szellemi gazdagságát, olvassa el a levelezését. (Vajjon hányan olvasták el?) Beszédeinek gyűjteményéből csak bölcsességének mondott okossága sugárzik, de levelezése föltárja egész lelki nagyságát. S mind a kettőből kitűnik: mi volt eszménye a jövő Magyarországról.

Hogy ez az eszmény megvalósuljon, annak, úgy látszik, az első nehézsége: az 1867: XII. t.-c. betűi, amelyek elhatárolnak, bevégeznek, mert «nec plus ultra». A cselekedet, mely túlélte őt.

És magasabb rendű eszméi, mintha sírba szálltak volna vele. Átment-e erkölcsi ereje az utána következő nemzedék vérébe? Hol látni példaadásának hatását? Vannak-e, akik lelki nagyságából örököltek? Szelleme él-e még legalább tanítványokban? A nemzeti lét organizmusában megnyilatkozik-e egyéniségének hatása? A mindenütt ott terpeszkedő önösséggel megküzdeni elevenné válik-e a benne testet öltött idealizmus? Hisz a nemzet mai bajait éppen az teszi oly súlyosakká, hogy nincs többé, aki elbirja az ő vértetét!

De higyjük, hogy mindez csak látszat, hogy szelleme még fel fog támadni, hogy az eszme, ha lassan is, de terjed: mert ha erről a hitről is lemondunk, akkor ez a nemzet ezer év óta «hiába élt».

A SZÚKSZAVÚ EMBER. Nem óhajtja oly hön egy ellenzéki pártvezér sem valamely kormány bukását, mint a miniszterek adjutánsai, kiket elegáns tartásuk és vakító fehér mancseltájuk közbámulat tárgyává avat. Mert tudni illő dolog, hogy minden miniszter bukásakor gondoskodik róla, hogy e legszemélyesebb bizalmasai rangban előlépjenek. A legnagyobb rekordot a kereskedelmi miniszter titkára érte el e téren, aki átlag minden évben új gazdát kap. Kit a dicsőség szédít el, ki elhagyja a siralom e völgyét, szóval a jó szerencse mindig gondoskodik, hogy ő új miniszterhez jusson. A míg ily víg élet van a kereskedelmiben, ugyancsak szomorú a világ a pénzügyiben, ahol a minisztert a párt is, a király is a frakkjánál fogva marasztja és bármiképpen erőlködik ő maga, bukni nem engedi. Sem bókokkal nem tartja a képviselőket, sem fényes ígéretekkel a királyt. Egyáltalában nem törődik a reklámmal, nem úti miniszter, nincsenek hivatalos marasztalói. A pénzügy-miniszteriumban nem szokásos, hogy az alkotásokat, a miniszter sikereit, a hivatalos házi költők megénekeljék és a publikumnak írásban és képekben beadják. Szóval semmi mesterséges apparatust nem tart, hogy állását erősítse, és mégis sziklán áll az. Miben van e hideg, zárkozott, szúkszavú embernek ereje? Igazságosságában és teljes függetlenségében.

Nagy igaza volt annak a bölcs embernek, aki azt mondotta, hogy Magyarországon adósság nélkül való százezer forint vagyonnal és azzal az erős elhatározással, hogy saját maga részére szivességet nem kér: a legszebb és legnagyobb politikai karriert lehet csinálni. Lukács Lászlónak az ő vagyoni függetlensége egyik nagy erőssége, amelyhez a gazdag embe-
reknél nem mindig feltalálható az az érdeme is járul, hogy a sokból nem akar munka nélkül még többet csinálni és még annál is többet elkölteni. Pedig mind a kettőre oly nagy a hajlandóság édes hazánkban. Teljesen önzetlen és puritán gondolkozása folytán magát méltán feljogosítottnak érzi, hogy hatáskörében, saját jó belátása szerint, kegyét is éreztesse azzal, akit erre méltónak tart, ha az nem esik a köznek kárára, sőt hasznára van. Gróf Mikó Imréről hallottam, hogy egy régi jó ismerősét, egy talpig becsületes nagyváradi embert, egyszer

saját maga biztatott, hogy valamely állami munkálatnál ajánlatot tegyen, aminek aztán kellő fogamatja is volt. Pedig Mikó Imre, mikor az enyedi kollégiumnál hűtlen kezelés fordult elő, ő maga sajátjából kifizette a hatvanezer forintnál nagyobb kárt, azt mondván, hogy ő volt a főgondnok, neki kellett volna jobban utána nézni a dolognak.

Csak még Plósz miniszterhez juthat bárki oly könnyen be, mint Lukácshoz. És akit elfogad, azt rangra való tekintet nélkül, a legnagyobb türelemmel hallgatja ki. Az előadásnak minden szavára nagy gonddal figyel és annak befejezése után már a legszabatosabban tájékozott a még oly bonyolult ügyben is. Az elhatározással nyomban kész s ha a dolgot döntésre érettnek nem látja, a kérelmezőt a referenshez utasítja. Ám bármit mond vagy ígér, arra úgy lehet számítani, mint a szentírásra.

Lukács a szó valódi értelmében demokrata miniszter. Nem oly nagyon büszke arra, hogy nem gróf, mint teszem azt, a budapesti demokrata köröknek néhány tagja, de azért a legdemokratább demokrata is jobban törné magát egy udvari bál után, mint ő, akit annak hívságos fénye teljesen hidegen hagy. Lukács most is az, aki volt azelőtt, képviselő-, vagy győri professzor korában. Es ebben magaslik ki a parvenü miniszterek közül. Mert haj, a dicsőség oly édes és oly jól esik elfelejteni a közrendben töltött régi időt . . .

A miniszterség a legtöbb embernek a fejébe száll, szerelmesen ragaszkodik hozzá és így halmoz egy baklövést a másikra, míg kiteszik a piros székbe. Lukácsnak bezzeg nem kell a bársonyszék, csak természetes tehát, hogy nem tud tőle szabadulni. De, hogy akar-e szabadulni valóban s hogy neki már csakugyan nem édes-e a hatalom, azt csak ő tudja és a jó Isten. Elég az hozzá, hogy jól csinálja.

A pénzügyminiszter közeli ismerőseinek köréből kaptuk ezt a pár sort, a hét legaktuálisabb államférfiáról. A cikk hangja után okunk van hinni, hogy az arckép írója éppen-séggel nem neheztel a miniszterre.

A megmérgezett lélek.

Írta: Eötvös Károly.

Utánnomás tilos.

Az élő állatot, a juhot, borjút, hízott ökröt megölik, megnyúzzák, földarabolják, nyers hússzeleteket szabdalnak belőle. A nyers húst tűz mellé teszik, megsütik, megfőzik, sóval, fűszerszámmal meghintik s lesz belőle ízes pecsenye, kívánatos falat.

Vajjon az emberi lélekkel el lehet-e úgy bánni, mint az élő állattal s a nyers hússal? Tűzzel, vízzel, hideggel, meleggel, fűszerrel és puhítással át lehet-e az emberi lelket alakítani, hogy megmaradjon emberi léleknek, de azért más színe, más íze, más alakja legyen? Olyan legyen, a hogyan legjobban ízlik annak, aki átalakította.

Gondoljatok csak a nagy forradalomra s abban a kis királyfi esetére.

Ott áll a kis királyfi a kemény, szigorú, komor bíróság előtt. Tanúnak hívták oda. Tanuskodnia kell. Nagy pert tárgyal a komor bíróság. A királynét kell halálra itélni. A királyné a kis királyfi édes anyja. Aki szülte, aki emlőin nevelte, aki mindvégig szerette s aki meghalt miatta is. A kis királyfit tanúként használják anyja ellen.

Ott áll a kis királyfi a bíróság előtt. Halvány, bágyadt, kevés vére, semmi vidámsága, reszket. Félelem borong szeméin, amikor azok a komor bírácson s a sötét közönségen végig révedeznek. Anyját is észreveszi, a királynét. Szemei rámerednek az édes anyjára. Nini — egy régi ismerős, egy jó lélek, aki egykor királyné volt, aki egykor édes anyja volt. O még kis gyermek. Lelkendezve oda kellene futnia édes anyjához. Zokogva oda kellene borúlnia édes anyja kebelére. S a gyermeki lélek egész szerelmével és egész szomorúságával keserű panaszát el kellene mondania. «Anyám, bántottak, kínoztak, éhezettek, aludni nem hagytak, elsorvadok, meghalok, végy magadhoz, vigy el innen. Hiszen te hatalmas királyné vagy s te vagy az én jó édes anyám.» Így kellene a kis gyermeknek beszélni és cselekedni.

Nem így beszél, nem így cselekszik.

Egy ember áll közelében, aki oda vezette a bíróság elé tanúnak. Az embert Simon varga néven ismeri a világtörténet. Ő a kaszab és a szakács egy személyben, aki megölte a juhot és pecsenyét készített a nyers húsból. Aki átalakította a királyfi lelkét.

A királyfi vall anyja ellen. Irtóztató vallomásával terheli őt. Azt állítja s részletesen elbeszéli, hogy édes anyja, a királyné, fajtalankodott vele, saját édes fiával, hét esztendő gyöngé gyermekével.

A kegyetlen bíróság a királynét minden áron meg akarta ölni. Meg is ölte. Másnap a hóhér meg is mutatta a közönségnek a királyné levágott véres fejét a vesztőhelyen. Megölték volna minden esetre, ha gyermeke nem vall is ellene. A királyfi vallomásra nem volt szükség. Ez a vallomás csak borzalmas cífraság volt a tárgyaláshoz s a halálos ítélethez.

Hanem a királynét meg akarták gyalázní is. Ezért készítették el ellene saját fiát. Ezért kellett eltorzítani a gyöngé gyermek emberi lelkét.

Vajjon mily módon, mennyi idő alatt, minő eljárással, a napoknak és éjszakáknak miként felhasználásával tudták eltorzítani?

Nem tudom. Vagy nem jegyezték föl, vagy én nem olvashattam a följegyzéseket. Azt se tudom, hogy a gyermek éles és nyugodt elméjű volt-e, vagy tompa elméjű és képzelődő. Az elmúlt idők ködén át csak azt látom bizonyosnak, hogy a gyermek a fajtalanság módjára meg volt oktatta s mikor a vallomást tette, régóta gyötrött lelke meg volt rémítve.

Egészen úgy, mint Sarf Móric, a zsidó fiú, a nagyfalú éjszakán a pandúrok és a csendbiztos kezén s a börtönben, amikor egy hónapi fogsága után én beszéltem vele.

A megoktatott és agyonrémített Sarf Móric: ez az egyik tanú. Ez állott a nyiregyházi törvényszék előtt, mikor vallomását hitelesítette 1882. évi május 23-án. Ez állott előttem is ugyanez év június 19-én, mikor őt a börtönben fölkerestem. Ezt a tanút ismertettem e mű első kötetében.

De van egy másik Sarf Móric is. A hetyke és fenhéjázó, a számító és zsidógyűlölő tanú. Ez állott előtünk a nyilvános tárgyaláson egy esztendő múlva, 1883. évi június 19-én és a következő napokon. Ez a tanú már nem fél, nem retteg senkitől. Ez már bátran, sőt büszkén beszél. Ez már nemcsak azt mondja el, amit fejébe vertek, hanem ez már fontol, képezeleg, számít, okoskodik s találékony. Ez már felesel, bizonykodik s diadalmaskodni akar, noha jól tudja, hogy egyetlen szava se igaz.

Most elbeszélem annak történetét, miként lett a megremített lélekből hetyke lélek s miként alakult át az első tanú a második tanúvá.

A fiút május 21-én tartóztatták le Eszláron s e nap estéjén vitték át Nagyfaluba a csendbiztoshoz. Éjszaka történt vallatása. Május 22-én estére bevitték Nyiregyházára, a törvényszék székhelyére. A következő napon vallomását hitelesítette a törvényszék s azután nyomban elhelyezték a fogházban. Itt a fogházőrök s különösen Kozák őrmester felügyelete alatt volt. El volt zárva, kimennie nem volt szabad. Étele, itala, fekvőhelye megvolt. A rendes foglyoknál több szabadságot élvezett, de hogy zsidóval beszédbe eredjen, ezt kemény szigorral megtiltották neki. Egy időben a kóbor zsidó asszony, Roth Borbála is ott volt a fogházban, mint rab. Séta közben hozzáfért a gyerekhez s fékezhetlen természeténél fogva, minden tilalom ellenére is, nyomban beszélni akart vele. A gyerek azt felelte neki:

— Nem lehet nekem magával beszélni, mert én rossz kezekben vagyok.

Oly nagy volt eleintén féltékenysége s annyira fejébe verték, hogy senki kérdésére se szabad felelnie, hogy még nekem is csak akkor mondta meg életkorát — mint már elbeszéltem — amikor erre neki az őrmester engedélyt adott.

Voltak azonban pillanatok, kivált az első napokban, amikor a félelem zsibbasztó súlya alól kézzel-lábbal menekülni törekedett. Hiszen nem volt ő buta, még tompa-elméjű se. Nagyon sokszor eszébe jutott ő neki, hogy amit a nagyfalui éjszakán s később Eszláron s a törvényszéki hitelesítéskor elbeszélt: mindaz nem igaz. Ott a fogházban lassankint azt is megtudta, hogy ő tanú, de veszedelmes tanú s a zsidók számára keserű sorsot idéz föl az ő tanúskodása. A sok fogházi beszélgetésből lassanként megtudta, miféle szerkezetből áll a büntető-bíróság. Ki és mi a vizsgálóbíró? Minő szerepe és hatalma van a királyi ügyésznek? Mit kell tenni annak a tanúnak, aki hamis vallomást tett s aki ki akarja igazítani vallomását? Bizonyára akadt zsidó, vagy másféle rab, aki eziránt tanácsot is adott neki. Oda kéredzkedett tehát Bary vizsgálóbíróhoz s Egressi Nagy László királyi ügyészhez is több ízben, hogy vallomását igazítsák ki, ő se nem látott, se nem hallott semmiféle gyilkosságot. Solymosi Eszterről semmit se tud, ereszszerék őt haza szülői házához.

Jelentkezéseit, kérelmeit nem vették írásba. Ehelyett jól összeszidták s közben-közben azt is megmagyarázták neki, hogy úgymint hiábavaló minden törekvése, mert vallomását most

már a törvényszék előtt is megerősítette. Vallomása most már szent és megmásíthatatlan.

A tanulatlan és tudatlan falusi zsidógyerek ott a fogházban erre természetesen nem tudott felelni. S gondoskodott bizonyára az őrmester s gondoskodtak a fogházőrök is arról, hogy őt a vizsgálóbíró és királyi ügyész igazságáról napról-napra meggyőzzék. A tárgyalás nyolcadik napján, 1883 június 27-én erre nézve kértük a vizsgálóbíró és királyi ügyész megidézését és kihallgatását, de a törvényszék ezt megtagadta.

Elkezdték már a fogházban a zsidó fiúnak vallásos érzését is bolygatni s megmértelyezni.

Az akkori zsidógyűlölet hullámai becsapkodtak a fogház belsejébe is, a rabok és fogházőrök lelkébe. Ők se mások, mint a tömeg, ők is együttéreznek és gondolkodnak a tömeggel. A zsidók ellen százféle csúfolódó szót ismer minden keresztyén társadalom. Vallásos villongás idején senki se fukarkodik e szavakkal. A gyerek minden nap látta és hallotta, hogy a zsidókat szóval, jellel, cselekedettel mindenki csak lenézi, gyötri, szidalmazza. A fogházőrök megszokják a hatalmaskodást. Gondolkozásuk szilajjá, érzésük nyerssé, beszédjük élessé válik a rabok közt. Evődtek a fiúval is. Zsidóságát vaskos élcekkel gúnyolták s egy-egy csattanós ötlet vagy szójáték fölött nagyokat röhögtek. A fiú mindennap tapasztalta ezt. A gyermeklélek könnyen idomúl, könnyen enged az értelmi és erkölcsi nyomásnak. Efféle durva pajzánkodásnak tanúja volt egyszer egy Kulcsár nevű rab, az egyik eszlári vádlottnak, Lusztig Adolfnak szobabeli társa. Így beszéli el az esetet:

Egyik fogházőr oda szól a fiúhoz:

— Hát te kölyök, te mégis zsidó akarsz maradni?

A fiú ezt felelte:

— Egye meg a fene a zsidókat! Én nem akarok zsidó lenni. Nem kell nekem se apám, se anyám; — most jó dolgom van, eszem, iszom.

Két gondolat van e szavakban. Az egyik: a zsidóságtól való elidegenedés, fájának és vallásának s ezzel együtt a szülőknek megvetése. A másik gondolat: a léha, kényelem után való vágyakozás.

Vajjon önként fakadtak-e e gondolatok a gyermek éretlen lelkében? Vagy talán rátukmálta ezeket valaki? Vagy csak színlés, képmutatás volt a fiútól ez a beszéd, talán jól érzett gyöngeségének ravaszsága, hogy ily beszéddel a fogházőrök tetszését nyerhesse meg?

Bizonyos, hogy a fiú lelkének megromlása se nem könnyen, se nem gyorsan következett be.

A fiú édes anyja néhány év előtt halt meg. Halálának évfordulója a fogházban találta a fiút, s ez megemlékezett anyja haláláról. Valaki bejelentette ezt nálam a nyilvános tárgyalás előtt s mikor a fiú a június 27-iki tárgyalási napon a zsidó vallást nyíltan gyalázta, e szavakat intéztem hozzá:

— Te kölyök, mikor még a fogházban voltál, másként vélekedtél, másként éreztél a zsidó vallás iránt, mint most. Eszedbe jutott édes anyád halálának napja s könyörögtél öreidnek, engedjék meg, hogy a zsidók törvénye szerint mécsset gyűjthass s annak világánál egyik napról a másikra gyászolhasd édes anyád emlékezetét. Emlékezel-e erre?

— Emlékezem.

— Lásd, akkor elmondták ezt apádnak is, aki sírva fakadt, hogy te még most is jó gyerek vagy, aki megemlékezik halottjáról, meggyászolja anyja emlékezetét s hű vallásához, amelyben született és nevelkedett. Akkor így volt. Ámde te most már nem vagy többé jó gyerek; te nem emlékezel most már se apádra, se anyádra, se hitsorsosaidra, mióta a várnagy kezére jutottál. Miért van ez?

E szavaimra megható jelenet fejlődött ki egy pillanatra.

Szavaimat csendes hangon intéztem a fiúhoz. A gyermeki lélek sohase lehet tökéletesen romlott. A legrosszabb ösztönökkel, a legvétkesebb indulatokkal tömjék bár tele, annak a léleknek mindig lesz egy kis zúga, a hol a szülők iránti szeretetnek egy sugára, az apai ház vallásos áhítatának egy kis melege megmarad. Ezt a sugárt, ezt a meleget akartam én erőre lobbantani, hogy a gyerek térjen vissza az igazsághoz s gonosz meséjét taszítsa el magától.

Tervem csaknem sikerült.

A visszaemlékezés nagy erővel szorította össze a fiú szívét. Arca piros lett az agyra tóduló vértől, szemeibe könnyek kezdtek gyülekezni s elkezdett nyeldekelni, mint a kin a zokogás akar kitörni, de azt visszafojtani törekszik. Egy legördülő könyecsepp, egy zokogó hang, egy pillanat s a fiúnak önmagához visszatérő lelke egyszerre megvilágítja a vérvád egész sötét cselszövényét.

Vártam ezt a pillanatot. Elfojtott lélekzettel várta a tárgyalóterem nagyközönsége is. De az elnök nem tudta és nem akarta azt a pillanatot kivárni. Erélyes hangon rászólt a gyerekre:

— Ne felelj! Nem vagy köteles ily zaklató kérdésre felelni!

A gyerek megrezzent s az elnökre nézett. A száján már-már kiröppenő szót visszanyelte. Az elnök arcáról bizonyára azt olvasta, hogy neki nem jó lesz a jól elkészített tanú szerepéből kiesni.

Ez a jelenet nincs tökéletesen leírva a tárgyalási jegyzőkönyvben. Csak az én szavaim vannak följegyezve, de az elnök beavatkozása nincs. Pedig fölötte érdekes dolog volt s a napi sajtó élénken tárgyalta.

E jelenet közlésével csak azt akartam igazolni, hogy a fiú lelkét a fogházban töltött három hónap teljesen megfertőzni még nem volt képes. Hamis tanú szerepétől még tiszta tudata volt, azt a szerepet még nem fogadta el véglegesnek, a zsidóság iránti gyűlölet még csak időnként és szeszélyesen s talán csak ravasz színlelésből lobbant ki nála s édes anyja halálának emlékezete még helyretudta állítani ingadozó lelkét.

Máskép lett az azután.

Augusztus vége felé Kozma Sándor királyi főügyész a fiút kikergette a fogházból. A fogházban nem lehetett helye. Ott csak a foglyok és elítéltek s az örök tartózkodhatnak a szigorú törvények értelmében. Ott tanúnak, kiskorúnak, gyámoltalannak ellátás nem adható. De a főügyész egyébként is rendet akart. Tudta, hogy a fiú megfélemlített hamis tanú. Vissza akarta adni szabadságát, hogy térjen magához. Ki akarta szabadítani a vizsgálóbíró a királyi alügyész és Kozák őrmester mindennapi befolyása alól.

Jóindulata kudarcot vallott. Még rosszabbá lett a helyzet.

A vármegyeház urait, a közigazgatás vezetőit ugyanaz az érzés hajtotta, ugyanaz a gondolat vezette, amely az elnököt, a vizsgálóbíró s az alügyészt s az egész ottani társadalmat. Hittek a vérvádban, hirdették a zsidók bűnösségét, szentnek tartották a zsidó gyerek tanúskodását, félték attól, hogy a gyerek idegen szemek elé s idegen befolyások alá kerül s azért összebeszéltek és elhatározták, hogy a gyereket ki nem eresztik körmeik közül.

Amikor a gyereket Kozák őrmester augusztus 23-án kivezette a fogház kis ajtaján: a kis ajtó előtt ott várta a vármegye várnagya, Henter Antal személyében. A gyerek fogta batyúját, a várnagy fogta a gyereket s vitte magával a vármegyeházba, a fogháztól alig száz lépésnyire s elzárta a külső világtól tökéletesen.

Igy rendelte a kormányzó alispán.

Eötvös Károly csodálatos műve: «A nagy per, mely ezer év óta folyik s ma sincs vége», jövő hónapban kikerül a sajtó alól.

Ebből a munkából való ez az új, az Eötvös tollából azon frissen kikerült részlet, melyet szíves volt rendelkezésünkre bocsátani.

Csöndes helyen.

Nyári emlék.

Írta: Hermann Ottó.

A nyári nap heve hol tikkasztóan, hol szúróan éri a nagyváros talaját, fölszáll pora s magával ragadja a tisztátlan-ság mephitikus gőzeit, hogy megmérgezze a légkört, vele mind-azt, ami kárhozható van benne lélegzeni, élni. A szabadabb tér levegője már «balzsamosnak» tetszik az orrnak, a tüdőnek, mely már annyira eltompult, hogy a fojtó kőszénbűzt is alig érzi.

És nincs előle menekvés; nincsen semmi, amivel a bajt ellensúlyozhatná — főképen a társadalom tudósító, mulattató rabszolgája: a valósággal az olvadozó aszfalthoz tapadt hirlap-író. A legszegényebb napszámos is kivergődik úgy vásárnaponként valahová a zöldbe; de nem úgy a hirlapíró, ki manapság kétszeresen is rabszolga, kit a villanyszikra sokszor hazug híre mindenfelé kerget, csak a szabadba nem.

Kőszénfüst, nyomdafesték-szag, ez az ő «balzsamos lég-köre» . . .

Igen, de veszem észre, hogy eltévesztem a feladatot! Hiszen nekem «változatosság kedvéért» az erdőről kell írnom!

Két kedves képet is adtak előmbe s ez felkölt bennem sok reminiscenciát — az ember szinte odavágná a tollat s menne az erdők legmélységesebb csöndjébe. No de a végén is: rajta hát! add meg magad, gyarló ember, húnyd be a szemedet, hogy ne lásd azt, ami körülötted van s lássad az erdőt úgy, amint emléke benned él . . .!

Milyen fölséges órák is voltak azok az erdei órák! A széleken köszöntött a rezgő nyárfa, melynek ingó szárú levele még akkor is mozog, ha az arcod bőre meg sem érzi a fuvalmat; a levél egyik oldala hófehér, a másik téli-zöld; játéka kápráztat, mint a tarka kelme. Azután nekisűrűsödik a fa; egy-egy galagonya még pereskedik a létért a berkenyék és juharok között; a csipkebokor is belé vegyül, ahol még teheti, mintha tüskéivel meg akarná nehezíteni a belépést az erdő valóságos szentélyébe, melynek zöld boltozatát a jávor és a bükkfák karcsú, síma derekai támogatják. A jávor éppen hinti a szárnyas magot, mely hullás közben orsómódra forog s tovaszáll, jelzi, hogy a magasban, a fák koronáiban a szellő

játszik. Ekkor megered az a titokzatos, andalító sűgás-bűgás, melyet az ingó levelek támasztanak s mely másképpen hangzik a bűkkben, másképp a tölgyben, egészen hiányzik a fenyvesben.

A leáldozó fényben levő nap egyes sugaraí be-belopózna a koronák alá s ekkor megkezdődik a színek játéka. Amint a nyár a mohpárnát éri, ennek a színe föléléd, a smaragd-, néha éppen sárgás-zöldtől a legsötétebb zöldig váltakozik, s a párnák oly igazán bársonyosak. Az alfa, az ifjú sarjak levele az örökös árnyékban elhalaványodik s ha mégis itt-ott egy pár percre a leáldozó nap sugara éri, akkor leírhatatlanul szép, messzire ellátzó és átlátzó halavány-zöldben int feléd.

A koronák transparenssek; meglátzik a levelek bordázata, az ágazat, a tovaszálló madár árnyéka, s a tömöttebb és ritkébb részek, úgy amint azokat a napsugár kevésbbé vagy jobban átjárhatja, a zöldszín változtatásában vetekednek a malachittal.

És ekkor beköszöntenek az alkonyat első árnyai. Az erdő szélén a feketerigó felkap a berkenye csúcsára, az erdő belsejében ugyanazt teszi a jávorokon a húros madár s elkezdődik az erdő zenéje: Tilió—tililió—tililió—tó — —

A kis pele fölébred nappali álmából, mert a rigódallal elkövetkezett az ő ideje is. Kis fejét kidugja az oduból, neszel; azután kiül az ágra, s kézszerű előlábaíval szépen mosakodik.

A nagy odvakból szinte rajzani kezd a sok éjjeli pillangó, némelyik úgy surran, hogy a szárnya mint valami ködfolt veszi körül, mások csapkodva röpülnek tova.

Egy majdnem kereplő hang azt mondja, hogy a szarvasbogár szintén elindult, ott zsongja körül az egyes tölgyeket, nehéz a feje s csak úgy mártogatva halad. Az esti bogár zűgva siet, vaktába nekimegyen a fa derekának, egyet koppan, lepottyan, azután ott kapálódzik a földön, mert a hátára esett — ha jól oda nézünk, hát bíz ő tele van hemzsegő atkákkal.

A rigó szünetelni kezd, jele, hogy beesteledett. A koronák felett a denevér megkezdí csapkodó, kanyargó, néha buk-fencező repülését. Az erdő néma lett, a mély csendben hallatszik a forrás bugyogása s amint odatekinténk, ott áll az anyaöz, két kicsinyével. Az öreg neszel, a gidók tépik az ág hegyét, belekóstolnak a vízbe — úgy jöttek, hogy nem is hallottuk.

Elvégre is a tárgyak képe elfoly és beköszönt az éj teljes csöndje. Nagy távolból hangok érkeznek, olyanok, a melyeket nappal elnyelt az ébren levő erdő zaja. És amint jobban hallgatjuk, rendszeren megszakadó zajt hallunk, melybe folytonos kelepelés vegyül: a megszakadó zajt a patak vize okozza, mely az erdei malom keréklapátjain megtörik, a kelepelés a malom andalító szava...

A bohózat körül.

Irta: Salgó Ernő.

I.

Immár a harmadik hétbe fordul, hogy a Vígszínházban estéről-estére zsúfolásig megtelt nézőtér feledkezik meg az élet-igazság elemi törvényeiről és harsogó nevetéssel kíséri a Dr. Nebántsvirág-ról elnevezett bohózat alakjainak kergetődését. Az eset azonban egyáltalában nem példátlan, sőt ha van valami specialitása, úgy éppen az, hogy nem specialitás. Miként van és miért van, hogy a közönség, mely egyébként annyira át van itatva a skepsis mindenféle fajtájával és annyira hajlamos a komorságra: így lemond minden aggályoskodásról és így átengedi magát a bolondságokon való farsangolásnak? Még pedig nem kivételesen, hanem rendszeres folyamatossággal. Mert a Vígszínháznak épenséggel nem ritkán volt már ily sikere és az állandóságnak e jellegét még jobban kiemeli, hogy Dr. Nebántsvirág, ha nem is ügyetlenebb, de nem is valami sokkal ügyesebb darab, mint azok a bohózatok, melyek ezelőtt hagytak kellemes emléket maguk után a pénztári könyvekben — legfeljebb, hogy erőszakosságában talán még tipikusabb, mint a többi — valamint nem rendkívüli az sem, hogy a színrehozás összevágó és lendületes, amennyiben a Vígszínházban nem ez az első eset, hogy az előadásban szerencsésen egyesül a szereplők személyenként való reátermettsége az egymással való összetanulással. A siker tehát nem gyökeredzik esetleges okokban, hanem állandó tényezők munkája. Nincs itt semmi különösség, hanem minden valamely általánosabb rendű jelenség felé mutat, úgy, hogy a species mögött feltámad a genus kérdése, az egyes bohózat megvizsgálása helyett maga a bohózat kínálkozik az elemzésre.

Büszkélkedhetik-e vele a korszak vagy nem; de bizonyos, hogy a mi időnk színházi termékei között kettő van, mely nekünk a legsajátabb: az operette és a bohózat. És e kettő nemcsak az időbeli összetalálkozás tekintetében áll közel egy-

máshoz, hanem szellemére nézve is rokon. Ez utóbbira J. J. Weiss is reámutatott, mikor egyik kritikai cikkében aggodalmát fejezte ki, hogy a vígjáték mindinkább azon az úton van, hogy zene nélkül való operette legyen belőle. És csakugyan: a bohózat mindjobban magába fogadja azokat a szabadságokat, melyeket az operette már születésénél bölcsőjében talált, valamint másrészt az operette, főleg abban a formájában, melyet az angolok adtak neki, a legszélsőbb exponáltságban mutatja azokat az elveket, melyek a bohózat fejlődését irányítják. Ez azonban a darabok megszerkesztésére vonatkozik és mielőtt erre reátérnénk, előbb másfelé akarunk indulni.

Minden műfajt, ami a természetét illeti, önmagából kell megvilágítani; sikere vagy sikertelensége azonban a közönségre vet világot. Mit jelent ebben a részben a bohózatok divatja? Először is mutatja, hogy a közönség sokkal kevésbé veszi komolyan a színpadot, mint amennyire az irodalom vallja. Ugy tetszik, hogy az irodalmi közvélemény ennél a pontnál ellentétben van a közönség meggyőződésével, annyira, hogy kettőjük között az eltérés ma kifejezettebb, mint volt bármikor máskor. Egyáltalában a színpad komolysága oly előítélet, melyet a német klasszikusok találtak ki; de — Goethe kisebb komédiáira hivatkozunk — még ők sem ragaszkodtak hozzá valami törhetetlenül. Amióta a dráma elhagyta, hogy — mint a görögöknél volt — az istentiszteletnek legyen része és amióta a színjátszók — a középkori mystériumok elvirágzása után — kivonultak a templomokból: a színpad vajmi nagyon engedett a tiszteletből. Shakespeare vagy Molière ugyancsak nem vonakodtak, hogy olyan dolgokkal operáljanak a színpadon, amelyeknek semmi közük sincs az előkelőséghez. Ma azonban más a helyzet. Az irodalom egyfelől szinte kanonizálja a színpadot, másfelől pedig a közönség még kevésbé szigorú ebben a tekintetben, mint amennyire régebben az volt. Hogy az ellentét ily nagy és a szembenállás ily kifejezett, annak két oka van. Az irodalom komolyan veszi a színpadot annál a tanító irányzatnál fogva, mely a gondolati elem felülkerekedésével jár; a közönség pedig kevésbé komolyra taksálja, mert . . ., de ez olyasmivel van összefüggésben, ami egy második pont alá tartozik.

Uj mesék.

Irta: Heltai Jenő.

A pót-beteg.

Egy kitünő barátom, az előkelő és finom Puybroche márkí, az idők folyamán annyira elszegényedett és lezüllött, hogy kénytelen volt a legközönségesebb és legpolgáribb csavargással megkeresni a kenyerét. Ő, aki csak a nagyvárosok csillogásában érezte jól magát, aki csak akkor volt ember, ha villamosan volt megvilágítva, ezúttal a kültelkek homályában bújdokolt, a körülményekhez képest elég rongyosan és elég éhesen. A véletlen csodás szeszélye miatt már két nap óta nem evett és most körülbelül úgy érezte magát, mint az árboc-kosárban ülő matróz, aki ég és víz között lebegve, halálos veszedelem idején a szárazföldet kémleli.

Ebben az időben még állt a régi katonai kórház. A szárnalmas és szomorú épülethez külön emlékeim tapadnak, két hétig voltam benne, mint szimuláns. A tudómmal volt valami bonyodalmam és a polgári orvostudomány szerint két hónapnál nem volt több élnivalóm. A katonai orvostudomány másként vélekedett, a törzsorvos elismerte ugyan, hogy beteg vagyok, de az ő nézete szerint ennek a dolognak nem volt különösebb jelentősége.

— Csak szolgáljon nyugodtan tovább! — mondta. — Meggyógyulni, vagy meghalni ráér akkor is, ha már nem lesz katona!

Én a magam részéről a halál előszobájában láttam magam. A barátaim arcáról olvastam le a sorsomat, mind úgy nézett rám, mintha azt mondaná:

— Ez se viszi már sokáig!

Es melegen szorongatták a kezemet, a vállamra ütöttek, adomákat meséltek nekem, sőt titokban még szivarral is elláttak.

— Miért ne szivarozzék, ha jól esik neki, amikor úgyis mindegy már?

És én vígan szivaroztam és járkáltam kinn a pavillonok között. A kórház falain kívül gyönyörű nyár volt, de odabenn kevés volt a fa, a levegő, meg a napsugár. Mintha itt, a halál közvetlen szomszédságában, a természet sem mert volna hangosabban jelentkezni, attól tartván, hogy az Enyészet figyelmét maga ellen izgatja.

Tehát itt, e kórházban, találkoztam előkelő és finom barátommal, a kitűnő Puybroche márkival. Valamelyik reggeli sétámon történt, hogy egy szakaszvezető megszólított. Az első percben idegenül néztem rá, de azután megismertem benne a márkit, aki a jó isten tudja, hogyan jutott a szakaszvezetői ranghoz. Én beteg voltam, ő elkeseredett — egyikünk sem örült a találkozásnak.

— Mit csinálsz itt? — kérdeztem tőle csodálkozva.

A márki szomorúan morogta:

— Beteg vagyok!

— Beteg vagy?

— Igen... Bármily hihetetlennek látszik a dolog, az vagyok. Beteg.

És nagyot sóhajtott, hogy e kijelentését a valószínűség nyomatékával súlyosítsa.

— Mi bajod van? — kérdeztem újra.

— Nincs pénzem! — mondta a márki komolyan.

— És ezzel a betegséggel jöttél a kórházba?

— Ne ne vess! Dicső őszámra, Puybroche Agenor Félix márkira esküszöm, hogy pénzbeteg vagyok, hogy pénz-asztmám és pénz-tábeszem van és hogy ezért vagyok itt a katonai kórházban.

— És mivel gyógyítanak?

— Nekem már az is elég, hogy itt vagyok. Egyelőre ennek köszönhetem az életemet.

És látván, hogy most már eléggé kíváncsi vagyok, a márki óvatosan hozzáfűzte:

— Mert az igazat megvallva, én nem is vagyok beteg. Én pót-beteg vagyok.

— Nem értem.

— Mindjárt meg fogod érteni. Elképzelheted, hogy nem a magam jószántából vagyok itt és ha egyáltalában emberi

lehetősége volna annak, hogy ne legyek itt, már régen máshol lennék. De itt kell lennem, mert ebből élek!

A márki nagyot sóhajtott.

— Furcsa foglalkozás, úgy-e? — kérdezte azután. — De mit csináljon az ember? A dolog előzménye az, hogy két napig éheztem. Ez gyönyörű dolog, amíg az ember fiatal és a humoros oldaláról néz mindent. De az én koromban az ember már nehezen mond le egyes megszokott kedvteléseiről, amik közé például a rendszeres étkezés is tartozik. Így hát nagyon kényelmetlenül éreztem magam és ossziáni borongással csavarogtam az utcán. Nem igen néztem, merre megyek, de ösztönyszerűleg mégis az elhagyottabb vidékek irányába törekedtem. Így jutottam e kórház elé...

A márki ismét sóhajtott, mintha kínos emlékek gyötörnék.

— Megálltam a kórház kapuja előtt. Délután volt és a lábbadozó betegek kinn sétáltak a kertben. A kapun belül egy őrmester egy szakaszvezetővel beszélgetett. Beszélgetés közben folyton engem néztek. Én is figyelmesen néztem őket. Kitűnő szimatommal rögtön megéreztem, hogy ezek az emberek valamit terveznek velem. És nem csalódtam. Az őrmester egyszerre csak fölrántotta a szemöldökét, a fejét pedig gyöngéden féloldalt hajtotta. Intett nekem, hogy jöjjenek be.

— Te bementél?

— Beröpültem! Az őrmester megfogta a karomat, a szakaszvezető belém kapaszkodott, azután sétálni kezdtünk, mintha a legjobb barátok lennénk.

— Mi maga? — kérdezte tőlem az őrmester.

— Az mindegy! — mondtam én.

— Akkor rendben van! Ilyen ember kell nekünk!

Van pénze?

— Nincs!

— Gondoltuk! Van lakása?

— Nincs!

— Tudtuk! Ebédelt ma?

— Sőt tegnap sem!

Erre a két fickó a nyakamba borúlt.

— Lesz minden! — mondta aztán a szakaszvezető.

Lesz rendes ebédje, vacsorája, jó ágya és azonkívül minden napra kap két hatos zsebpénzt.

A dolog meg sem lepett, annyira tudtam, hogy ilyesvalami következik.

— És mi lesz a dolgom? — kérdeztem kíváncsian.

— Csekélység! Semmi! — mondta az őrmester. — Itt kell maradnia a kórházban. Nagyon kellemes hely. Nappal itt sétálhat a kertben. Szívhatja a szabad levegőt, sütkérezhetik a napon. Sőt nappal be sem szabad mennie a szobába. Este kilenckor azonban befekszik az ágyamba. En az első pavillonban vagyok. Nyugodtan fekvé marad, amíg a rendes esti vizit megtörténik. Baja nem lesz, mert a vizitáló tiszt csak azt nézi meg, hogy minden ágyban fekszik-e valaki? Az ábrázatjára senkisé kíváncsi.

— Ez minden?

— Majdnem . . . Mikor a vizitáló tiszt elment, maga szépen fölkel, átmegy az ötödik pavillonba és befekszik a szakaszvezető ágyába. Mire a tiszt odaér, maga már alhatik is, ha akar.

— Értem. És hol alszanak maguk?

Az őrmester nevetett:

— Mi a városban alszunk, vagy nem alszunk, ahogy jön. Mert mi bemegyünk a városba mulatni . . .

A márki ismét sóhajtott.

— Így lettem én pót-beteg — mondta azután. A fickók minden este átmásznak a kerítésen, egész éjjel benn mulatnak a városban és hajnaltájt szépen visszamásznak. Én pedig ott fekszem az ágyukban és helyettesítem őket. Így megy ez már ötödik napja. Szó sincs róla, elég nyugalmas és jó életem van, de egy kicsit egyhangú . . . nagyon egyhangú! . . . Ha csak egyszer, egy éjszakára albérletbe adhatnám valakinek a hivatalomat! . . .

. . . Másnap reggel óriási botrányra ébredtünk a kórházban. Az éjjel két ágy üres volt, kiderült hogy az őrmester és a szakaszvezető kiszöktek. Reggel mikor gyanútlanul visszamásztak, megfogták és áristomba dugták őket.

Kerestem a márkit, de a márki eltűnt. Nem is mutatkozott többé a kórházban. Ebből azután megértettem, hogy a márki egyoldalúan fölbontotta a szerződést és a végzetes éjszakán ő is kiszökött a városba.

Latin költők. Szabó Endre új fordításai.

II. Tibullus.

A háborúk ellen.

Ki volt az, ki a fegyvert föltalálta?
Hah, beh vad és vadállat lehetett!
Azzal jött az öldöklés a világra,
Pusztítani az ember-életet.
Ám az védelmül adta azt a dúvad
Ellen — s mi öljük véle önmagunkat!
Bajunk a kincsszomj s mindenünk hadba jár,
Mert nem elég a fa-, kell ércpohár.

Nem volt se vár, se sánc régen s a gazda
Nyája mellett gond nélkül szundíta;
Bár akkor éltem volna! Nem riasztna
Fegyverzörej és hadi trombita.
Most hí a harc és már kész is talán a
Gerely, amely szívemet eltalálja!
Oh Láraim, akik mint gyermeket
Óttatok engem, most is védjetek!

Csak fából van faragva szobrotok bár,
De őseimnél is úgy álltatok,
Szent volt mégis az adott szó azoknál
Azért, hogy csak fa-szobrok voltak ott,
És kedves volt az áldozat ezeknek,
Ha vittek nekik kalászt vagy gerezdet,
Ha az ifjú kalácscsal áldozott
S rá leánykája színmézet hozott.

Ojjatok hát Lárok a nyílak ellen
S áldozok süldőt oltártok felett,
Fejem, kosárcám myrtussal övedzem
És hozzá ünneplő ruhát veszek.
Tetszeni nektek én ekép kívánok;
Roppintsanak hősöket össze mások —
Borozás közt majd elmeséltetem:
Hogy állt a tábor s dült a győzelem.

Mért rövidítsük dolgát a halálnak
 Hadakkal? 'sz eljön ő magátul is;
 Lent szép vetés, szőlő nem vár reánk, csak
 Vad Cerberus, komor révész s a Styx;
 A sötét sírnál járnak és kerengnek
 Lepörzsölt hajjal, halványan a lelkek — —
 Nem jobb-e kis házában bárkinek
 Gyermekai közt itt vénülni meg?

Maga juhot, fia bárányt legeltet,
 Neje meleg fürdővel várja honn —
 Boldog leszek, ha így őszülhetek meg,
 Mesélve élelményeim, korom.
 Lakjék ez alatt mezőkön a Béke,
 Ki beszoktatta ökreink ekébe
 S ápolta a venyigét, hogy remek
 Bort tölthessen apjának a gyerek.

Kapát, ásót a béke fényesít meg,
 Kopját, kardot meg a sarokba dob;
 A gazda békében vígan becsíphet,
 Gyűjtven övéivel az asztagot,
 Csak Vénus harca még forróbb ilyenkor;
 Konty bomlik, ajtó roppan, vér pezseg, forr
 S a megkarmolt hölgy sír, de sír vele
 A győztes is, hogy durva volt keze.

A harcot még csak szítja pajkos Ámor,
 Amint a két fél közt lappangva áll;
 De kőszívű, ki hölgyet ütni bátor:
 Olyanra az egek haragja vár,
 Ha letépted leplét a váll haváról
 S elborzolod kontyát, elég a' már,
 Elég ha sír. — Boldog, akit könyével,
 Haragjáért gyöngéden hölgye kérlel,
 De jaj annak, ki csak dühöng vakon:
 A szelid Vénust az kerülje messze! — —
 Oh áldott béke! jőjj hozzánk s övezze
 Kebled kalász és gyümölcs gazdagon.

Lucia.

Irtá: Emilio de Marchi.

Tonio és Stefanino, apa és fia, cipőfoltozók voltak, és valahol az Isten háta mögött, a porta Ramana-nál laktak, egy szegényes házikóban, ahol börtök és egy kis kamarájuk volt. Tonio homlokán meglátszott a hatvan év, Stefanino pedig, úgy tizenhét év körül lehetett, és kétség kívül kevésbé volt ravasz, mint amilyennek első tekintetre látszott. Kicsit gorombák voltak mind a ketten; saját módjuk szerint kedvelték egymást, s szeretetüket szétosztották egy sokat csatangoló fehér cica és egy fekete rigó között, mely utóbbi fakalitkája az ablak fölött lógott.

Tonio nem tudott olvasni, még szemüvegével sem, de ha búcsújárás volt San-Nararóban, ő vitte az ezüstpálmát és ő hallgattatta el az asszonyokat; Stefanino újabb generáció lévén, el tudta sillabizálni a hirdetéseket, és estefelé a Secolo-t árulgatta, így nevezte a világ összes ujságait, mert tudta, hogy ezzel nem árt senkinek.

Egy téli napon, mikor már esteledett, apa és fia félretették a munkát és számítgatni kezdték, hogy hány rőf fonál kellene, úgy általában, egy regiment katona cipójének a megvarrásához? . . .

Egyszerre csak, nem messze tőlük, valami nyöszörgést hallanak, vagyis inkább olyan mekegés félet, amitől a két cipész reszketni kezdett.

— Hallod Stefanino?

— Mi az ördög az?

— Talán a micus?

— De . . .

— A boltból jön?

— Nem lát apám ott valami fehérét?

— Hisz világít!

— Jaj, de félek!

— Ej mit! — (Tonio már kezdi a fejét veszteni, és tapogatózva gyufát keres az asztalon.)

— Valami gyermek! — kiáltja a fiú, aki a kijárat felé ment.

— Él?

— Hát úgy látszik, mert sír.

— Talán az a köpenyeges ember? . . . (Tonio már jobb fülében is dongó legyet érez.)

— Gyújtsa meg már apám azt a lámpást.

— Talán az a köpenyeges ember? . . .

Tonio reszketett és sehogy sem tudott világosságot csinálni, végre talál egy darabka faggyúgyertyát, meggyújtja.

— Oh! Jézus Máriám! — kiáltja el magát, midőn meglát egy elegáns, csipkével díszített pólya-vánkost és benne egy kis élő fejecskét.

— Szép kis egér. Az az ember hagyhatta itt, mikor kiment. Majd visszajön érte.

— Hogy is ne! — mondja az öreg, aki jobban ismerte a világot.

— Hát mit gondol édes apám?

— Hogy e mögött valami sátán rejlik. De tartsd egyenesen, mert sír.

Tényleg reákezdé ismét a sírást, Stefanino észrevette, hogy az öreg szemüvege ijesztette meg.

— Leány vagy fiú?

— Mit tudom én: mind egyformák.

— Ohó! én tudom, hogy lehet őket egymástól megkülönböztetni! — mondja Stefanino és kidugja a nyelve hegyét.

— Hallgass, te majom!

— Mikor a pap megkereszteli a gyermeket, annak a szentnek a nevét adja neki, mely ép a naptáron van: akarsz fogadni velem, hogy leány? Ma van Santa Lucia, tehát ez itt Lucia kisasszony.

Tonio nem figyelt ezekre a badarságokra, levette fekete cipkáját, melyet rendesen hordott, simogatni kezdte a tarkóját és olyan arcot vágott, mint valaki, akinek fonala elszakadt és most nem tudja mitévő legyen, de végre eszébe jutott valami, fejébe tett egy szőrös kalapot és azt mondá:

— Elmegyek, de rögtön visszajövök. Csukd be az ajtót.

— Hát hová megy?

— A rendőrséget értesíteni.

— Be akarja záratni szegénykét?

— Én mosom a kezeimet.

Tonio kezeit dörzsölgetve kiment, pedig rájuk fért volna egy kis mosakodás. Egész nap esett a hó, és végre hideg szél kerekedett, mely az esővel összevegyült, az ember bőre alá bujt és megfagyasztotta a lelkét. Stefanino otthon maradt azzal az élő babával az ölében, körülnézett és először érezte a nagy felelősség veszedelmét, annál is inkább, mert Lucia (így hívom sietségből) ismét rágyújtottegy nagyon hosszú, szomorú nótára, melyet szívszaggató zokogás tört meg.

— Hallgass kis öreg, — ismételtette, de hiába. — Ej! mintha csak halotthoz beszélnék, még annál is rosszabb, mert a halottak nem sírnak. Igazán ez nagy dolog! Az öregem megszökött és itt hagyott engem olyan mesterség mellett, melyhez én nem értek. Aludj babám, aludjál.

Stefanino térdein akarta ugráltatni, de Lucia a sirdogálásból átesapott az ordításba, úgy, hogy majd megszakadt belé, amiért is Stefanino karjaiba vette, körül járkálta vele a boltot, meg-megállt a rigó kalitkája előtt, hogy szokása szerint fütyüljön neki egyet.

Az a kis darabka gyertya, melyet a pad sarkára ragasztottak, vöröses fényt vetett maga alá, hófehéret a kis pólyavánkosra és pókhálószinűt a kis kamara szögleteibe. Lucia lélegzetet vett egy percre, aztán ismét a régi komédia.

— Oh! Santa Madonnácska, hátha előhívnám azt a Tereziát! A nők ilyenhez jobban értenek.

A gondolat ugyan jó volt, de Stefanino e hölgy iránt egy kis melegséget érzett szívében, tehát szégyenkezésből visszamaradt, inkább neki fogott, hogy tőle telhetőleg elmésen mulattassa Lucia kisasszonyt. Ide-oda szaladgált, miközben meglökte a pad lábát,

erre a faggyúgyertya lefordult és egyszerre sötétben maradtak. Lucia a lökéstől hirtelen elhallgatott és erre oly nem várt és oly ijesztő csend támadt, hogy a szegény fiú úgy érezte, mintha hideg kigyó futna a hátgerincén végig és mind a haja égnek állt.

— Talán meghalt? — kérde magától, — hátha véletlenül agyonnyomtam? Talán megfűlt?

Égész testén reszketett Stefanino, még sohasem volt ily kislelkű.

Ismét meggyújtotta a gyertyát, letérdepelt az ágyacska elé és látta, hogy Lucia szemei be vannak hunyva, de ajkai könnyedén mozognak; kis arcát, mely a könnyektől egész nedves volt, mutató ujjá hegyével igyekezett leszárítani, alig érintve a bőrét.

Most zajtalanul belép a fehér macska.

— Bemutatom neked Lucia kisasszonyt, a feleségemet! — mondja és kezei közé veszi a micust, oda viszi a vánkoshoz és kérdi, hogy mit tart Lucia felől?

Fejét erősen a kezei közé fogta, félig ülve, félig térdelve, mint egy lelkipásztor a jászol előtt s a lelkiismeret hangján kérdezte önönmagától: — hogyha ez a gyermek az enyém lenne? Hogy lehetne az enyém? Hol találtam volna?

Ezen az uton tovább haladva, végre Teréziánál állította meg gondolatmenetét, aki előtte, most e percben, rendkívül szépnek, fehérnek és rózsásnak látszott; csak addig gondolt reá, míg egy Miatyánkot mondanak el, de már is érezte vére hevét fejébe szállani. Rajtakapta magát, amint elpirult, fejét lehajtotta a vánkosra, egész közel ahhoz a lágy, meleg kis archoz és nyitott szájjal szívta be a kis száj finom leheletét.

Tonio visszatért. Ki akarta kerülni a botrányt, mely őt valami bosszú áldozatává tette volna és azért inkább oda akarta vinni a szegény kicsikét, ahová mindazok mennek, kik nagyon siettek a világra jönni.

Visszajövet eszébe jutott, hogy Lucia (maga sem tudta, hogy miért hívja így) talán éhes lehet; vett a szomszédban hitelbe egy kis bögrét, tejet vitt haza és zsemlyét.

— Hogy fogja megetetni édesapám? Hisz olyan rossz, mint az ördög!

— Csak bizd reám; sokszor voltam én a te mamád.

Tonio jártas ember lévén, bele aprította a zsemlyét a tejbe, jól megáztatta, kiszedte egy kávéskanállal, melynek a végére tolta a pépet, aztán a Lucia ágyához közeledett. Stefanino tágranyílt szemekkel figyelt, térdein átcsúszott a másik oldalra, onnan világított egy hosszabb darabka gyertyával a kezei között. Az öreg lehajolt, karjait a kicsike feje fölé tette, nagyon lassan hozta a kanalat közelebb, ujjával a zsemlyét nyomta és ajkai fintorgatásával tartotta fenn az egyensúlyt. Stefanino kezét a szájához szorította, mintha magára akarná parancsolni a hallgatást, Tonio nehezen lélekzett és pápaszemének üvegei, a gyertya fénye mellett, két fantasztikus koboztüzet vetettek vissza. Amint így nyomta a nedves zsemlyét, egy pár csepp esett le és ott csillogott a számoça ajkakon; mikor a kisasszony észre vette az üdítő édességet, kinyitotta szemeit és ki-

tátotta a száját. Tonio még jobban lehajolt, hogy a kanál érinthesse, amit aztán Lucia szívesen elfogadott, s élvezettel szopogatott.

— Csak szopjál! szop . . . Beleszállt Stefaninoba az ördög, felállt, hogy örömrivallgásba törjön ki. De az öreg fenséges tekintete, mely a pápaszem fölött villant fel, elfojtotta a lélekzetét. Itt most nincs helye a lármának!

Ismétlődött a próba és Lucia úgy szopogatott, mint egy istennő, a két naiv ember meg, mintha mosolyogni is látta volna. Tonio csendet intett a fiának és ez kénytelen volt fejét a földre hajtani a nagy nevetéstől. De a boldogság ilyképeni nyilvánulásánál nem tarthatta a gyertyát egyenesen, az öreg meg nem találta meg a célpontot, tehát ráförmedt:

— Ezer menykő! Világíts hát ide!

Lucia megelégedettnek látszott, vagy talán belenyugodott helyzetébe, mert behunyta szemeit és elaludt, ha nem is az igazak álmát aludta, de mindenesetre azokét, akik jóllaktak. Kis orcái kipirultak, lélekzete mind hallhatóbb lett, oly annyira, hogy Stefanino atyja kalapja mögé dugta a gyertyát és mindketten lábujjhegyen egy ládához mentek, mely a falnál állt és leültek.

— Majd később, ha mindenki aludni fog, elvisszük őt a refugium peccatorum-ba.

— És ha majd keresni fogják nálunk?

— Majd valami jelt csinálunk reá; akarod, hogy itt meghaljon?

— Isten ments! . . . havazik?

— Most nem!

— Milyen különös eset!

Körülbelül öt percig hallgattak. Stefanino a térdeire könyökölt, arcát kezei közé temette és két kis ujjával, időtöltésből, az orrát szorongatta, de gondolatai az egész világot bejárták. Tonio megtömté pipáját, mely a hölgyre való tekintetből, kialudt.

Miután ide-oda hányták s vetették e különös esetet, folyton halkán beszélgetve, különféle tárgyra tértek át, hogy hamarább üssék agyon az időt. Fecsegték ugyan mindenféléről, de mindkettőjük gondolata reászegződött arra az egy különös esetre, mely ma este történt és mialatt elméjük ide s tova kalandozott, alapjában mégis egy különös érzés maradt vissza, mintha felindulás, szeretet vagy félelem lenne, hasonló ahhoz a kesernyészájízhez, melyet a csokoládé hagy hátra, ha esszük és nem tudjuk, hogy mit eszünk.

De tizenegyet ütött és Tonio azt mondta, hogy: — «menjünk».

Stefanino úgy tett, mintha nem hallaná és mintha oda ragadt volna ahhoz a ládához. Tonio meglökte, felrázta, aztán magára kapott egy köpönyeget, mely öregebb volt, mint ő maga, lábujjhegyen közeledett az ágyacskához, hallgatta a lélekzetét, betakarta arcocskáját a szakállkája szélével, levett a falról egy rézmetszetet, mely a királyt és a pápát ábrázolta karonfogva, kettétépte, a pápát megtartotta magának, a királyt meg a vánkos ráncai közé temette és végre megfordult, hogy Stefaninora nézzen.

— Vedd a kulcsot, meg a gyertyát és segíts nekem! —

mondta az öreg oly színtelen hangon, mint a sugók a hatásosabb jeleneteknél és mivel Stefanino látta, hogy atyja nem tréfál, fejébe nyomta puha kalapját, kezébe vett egy bizonyos botot, mely már egy hónap óta lesi az egeret, hogy agyon üsse és elsőnek kiment. Tonio követte a gyermekkel, kit köpenyeye ráncaiba csavart, erősen magához szorította és gyanakvó léptekkel, hol jobbra, hol balra tekintgetve, lelke mélyében rettegve, hogy észre találják venni, szóval, mint valaki, ki egy nagy dolgot készül elkövetni.

Mikor az Orti-utcát elérték, azt a félreeső zsák utcát, melyet egy fal és egy kerítés szorít közre, siettették lépteiket, de szájukat nem nyitották ki. Befordultak a Sz. Barnabás-utcába, a kórház felé, de minél közelebb jöttek, annál lustábbak és rövidebbek lettek lépteik, olyannyira, hogy egy bizonyos ponton, mintha egyik a másikat visszatartotta volna. Hiába taposták a földet, hátranéztek és megálltak.

— Mi az? — kérdezték egymást kölcsönösen.

— Menj előre és nézd meg, nincs-e senki a Naviglió mentén?

Stefanino egy pár lépést tesz előre, jobbra-balra néz, de nem lát egyebet, mint a lámpa lobogását, mely a messzeségben és a ködben mindinkább elhal és a kórház halottas házából kisugárzó világosságot.

Most már Stefanino is elvesztette a fejét.

— Előre, — mondá, mialatt kezeiből kürtöt csinált.

Befordultak balra; egy sötét kis ablak nyilt ki a falon (ma már nincs ott), borzadtak, mintha temető alatt lennének.

— Itt van? — kérdé Stefanino elgyengült hangon, mely a torkán ragadt.

Az öreg azt hitte, hogy felel, de valójában nem szólt semmit, sőt azt is halkán mondta.

Közeledtek a kis ablakhoz, ahol egy teknő volt elhelyezve, mely maga körül forgott. Tonio köpenyeye ráncai alól bontogatja ki a vánkost, mialatt fürkészve néz maga körül. Luciát szépen elhelyezik a teknőben, épp egy negyed tizenkettőt ütött a Szt.-István harangja. Egyenként számoltak minden harangütést, mintha erre nagy szükségük lenne, és mikor végre az utolsó hang is elhangzott, Stefanino megnyomta a csengetyűt. Léptek zaja; — aztán egy női hang, ki azt mondja: — Deo gratias!

Szemüket a teknőre helyezték és az a fél perc, mely elmúlt, hosszúnak és rettenetesnek tetszett.

— Szegény Lucia! — mondá panaszos hangon Stefanino, mire kiveszi a vánkost a teknőből, karjai közé fogja, hogy még egy utolsó csókot adjon neki.

— Szívtelenséget követünk el! — morogja az öreg.

— Haza vigyük? — kiáltja a fiú, és egy pár lépést tesz hátrafelé; mialatt az öreg őt visszatartani törekszik, trik, trak, — a teknő üresen megfordul maga körül. A gyermek kinn rekedt. Látták, hogy mély álomba van merülve, megszöktek vele, és bezárkóztak a házukba, kétszer is ráfordították a kulcsot . . .

Többet nem tudok. Utána járhatnék a dolognak, de hátha nem is volt Lucia?

Fordította: Szántó Frigyesné.

Az asszony — a férfi.

Asszonyi jegyzetek.

Írta: Erdős Renée.

II.

Az igazságról. Erről pedig én egy mesével kezdem
Egy országban — mindegy akárhol — vészes riadalomra ébredt a nép. Repült a szó szárnyán a rettenetes hír.
Mehalt az Igazság.

A szorongatottak és elnyomottak megkönnyebbülve sóhajtottak föl, mondván:

— Ezentúl talán jobb lesz nekünk, mivelhogy nincs cégér, amelynek örve alatt ránk olvashassák a veszedelmet.

A hatalmasok ajka széles mosolyra tágult.

— Hála Istennek! — gondolták, — meghalt az, akinek nevében minket lebunkóztak. Ezentúl nem kell remegésben tölteni éjszakáinkat.

A bírák szeme fölillant és lelke egyszerre megvidámodott.

— Csakhogy vége neki, aki úgy sem volt egyéb fogalomnál, láthatlan eszménynél, de aki megvérezte lelkiismeretünket, valahányszor valamely érdek beleszólt ítélkezésünkbe.

A kereskedő így szólt:

— Jobb szeme örökké a mérlegen csüggött és én nem gyarapíthattam vagyonomat.

Az ügyvéd azt gondolta:

— Hányszor kellett megtagadnom őt életében is! Mindég utamba állt, valahányszor tisztára mostam egy bűnöst.

És felhangzott a papság kórusa:

— Hála neked Isten, hogy megszabadítottál bennünket a szörnytől, mely birtokainkra lesett és gúnyolta tanításainkat.

A költő ellenben kétségbeesetten hajtotta le fejét s a szeme könnyekben úszott.

— Mi lesz most? Mi lesz? — tünődött magában s a lelke megtelt gyászszal és keserűséggel.

Holott nem volt hozzá semmi köze, mert álmok között élt, a merengések és képzelődések világában és a dalait is ezekről írta.

A nagy temetésen mégis jelen volt és fölemelte harogó szavát azok ellen, akik az Igazságot megölték.

J'accuse . . .

Kevéssel később meghalt maga is . . .

Az oktalanok kezében az igazság fegyver, melylyel vagdalkozva rendszerint megsebzik azokat, akiket védeni akartak.

Vannak kegyeletes lelkek, akik az igazságot úgy őrzik, mint valamely ős, családi emléket. Burok alatt, üveges szekrényben. S ha néha napján előszedik: olyan dohos szegény.

Az igazság sohasem avúl el. De jaj az elavult igazságoknak!

Nem kell hogy igazak legyünk akkor, ha az igazsággal ártunk. Az ártó igazság veszedelmesebb a hazugságnál, mert megingathatlan és rosszhiszemű s ereje tudatában könyörtelen. Ahogy a hazugság szépíti az asszonyt, úgy szépíti az igazság a férfit. A férfit, ki az igazság szolgálátaiba áll: szolgálja az asszony. Mert a kis kakuk kíváncsi a sas fészkére: vajjon mi lehet fönn a magasságokban, a nap szomszédságában? Az erős, a szabad, a sugaras férfi-lélekben?

Az igazság jelképe ne legyen a bekötött szemű, redős ruhájú asszony, a mérleget tartó. Kis, meztelen gyermek álljon mintául az igazság szobrának. Akinek minden porcikája mosolygó ártatlanságban fürdik a napon. A bő palást ráncai közé por verődik és piszok. S alatta talán egy meggömbült gerinc s egy szűk medence rejtőzködik, szomorú, idéetlen asszonyi csontok.

Kis meztelen gyermek legyen az igazság szobra, ki parittyakövekkel lődöz.

A nevető igazság jobb, mint a komor és ünnepélyes. Könnyebben a szívekhez fér, mert nem kelt félelmet.

Az erőseket szolgálja az igazság. Azokat, akik mindent mernek. S akik a rejtőzködő gondolatnak világot gyűjtanak, hogy magához csalja a gyöngéket és hitetleneket. Hányan járnak az éjszakában roskadó térdekkel és lesik, merről villan meg a szövétnek fénye!

Azok, kik meggyújtják, lázas szemű, sápadt arcú emberek, kiknek haja úgy leng, mint fekete zászló s kiknek izmos keze piros színt kap a lángtól. Mintha vér ömölne róla. Ha egyszer ez a sok-sok fáklyavivő összetalálkoznék a nagy éjszakában! Ha az a sok fény egyszerre csapna föl az égre! Ha a sok harsogó hang egyszerre töltené be riasztó szóval a halott levegőt! Hogy felgyúlna köröskörül a nagy feketeség! Hogy vetné fel a rög a hazugság martyrjait? S az elevenek hogy tombolnának a világosság mámorában!

Mert a sötétség szüli a hazugságot és mindent, ami bűn.

Egy asszony így szólt hozzám egyszer:

A sötétől félek. A tompa, fénytelen sötétől, ami úgy borúl a före, mint a koporsó-födél. Én sötétben nem tartom nyitva a szemem, mert akaratlan rémeket látok. És társamat meg nem csókolom, csak világos nappal. És a fekete homályban nem nyílik ki ölelésre a karom. Az éjszakában csókot cserélni halottaknak való. Az élők a napfényen csókolóznak. Látni akarok akkor, mikor gyönyört adok és veszek. Az ajándékozó büszke örömét hadd lássa a megajándékozott. Az éjszaka, mely társam homlokára borúl, legyen az én hajam fekete özöne. S ezen keresztül lássa a napot. Az én éjszakám az a rejtelmes sötétség, mely szeméből kicsillog. Az igazi éjszakában pedig távol egymástól pihenünk az álom karjaiban, mint két elfáradt gyermek, kik testvérek...

Ezeket mondta nekem egy asszony, ki nem szerette a hazugságokat...

Folytatjuk.

Pesti dekameron.

Írja: Bródy Sándor.

REGINA ÖZVEGY LESZ.

III.

A halál közeledtével bizonyos nem kellemes hangulat lett urrá a selyemmel bélelt, de mégis csak emberi vacokban. Az asszony erős, de finom orra rossz illatot szimatolt, de ő maga sokkal jobb ízlésű nő volt, mintsem hogy ezt kimondta volna.

— Füstölni, füstölni! — vezényelte a barátnő. Száritott virágszirmokat szórtak a parázsra.

— Szegény Theodor, a lelke legalább illatban száll föl az egekbe! — jegyezte meg igen szépen a már-már özvegy. Majd szemrehányással fordult a füstölővel babráló fia mellé:

— Te meg bemehetnél hozzája, bemehetnél!

— Egy asszony, meg egy úr ment be, az asszonynak kalapja nincs is, kendőben van, azoktól félek. Mit akarnak azok bent? — ügyvédkedett a fiú és elillant.

Csakugyan, a bankár szegény rokonait nem lehetett többé visszatartani. Elevenen sohasem fogadta őket, most, hogy tehetetlen volt, betolakodtak hozzá. Egy idősebb nő, — egyik nagynénje — akinek szép, keleti arcán a nyomorúság már az örület jeleivel jelentkezett: helyet foglalt az előszobában, az ölében összetette a kezét, csendesen sirdogált és várt. Két másik asszony: rokonai — unokatestvérei — a lépcső fokán helyezkedtek el és vártak. Nem lehetett őket elmozdítani, kisebb pénzadományokra nem reflektáltak, a

rendőrség segélyét kellett volna igénybe venni, hogy elmenjenek, de botrányt nem akartak.

— Ilyén tolakodó nép, kiég a szemem, ilyen rokonai voltak!

A lépcsőn viszont azt beszéltek, hogy Theodor ott követte el a hibát, amikor rossz és szegényes családból vett magának feleséget. Az egyik lépcsőfokra telepedett kövér asszony, aki szerfölött színes ruhában jelent meg a gyászházban, erről hangosan is tárgyalt, úgy, hogy az ügyvédért, az egyik jogtanácsosért küldtek, az szerezzen védelmet. Természetesen a gentleman és előneves ügyvédek kicsiny karából választották ki ezt az urat is, aki jó modorával és elegáns öltözködésével ötven — de nagyobbára új nevű — fiskálistól szedte el a klienseket. Titkárral és bőrtárcával jelent meg, háromszor kezét csókolt a haldokló kliens feleségének és a legkedvesebb gyöngédséggel mindjárt azon kezdte, hogy ezek a szegényes rokonok szörnyen csalódní fognak, mert a bankár javukra nem végrendelkezett. Sőt egyáltalán nem végrendelkezett. Sőt végrendeletre egyáltalán szükség sem volt, mert az utolsó napokban olyasmi történt, ami ezt az intézkedést egyáltalán szükségtelenné tette.

— Mi történt?

— A méltóságos úrnak nem szolgált a szerencse.

— Játszott, becsületszavát adta, hogy nem, vagy csak biztosra fog játszani, mégis!

Az ügyvéd bólintott a fejével:

— Nem akartam . . . ebben a pillanatban . . .

— Én erős vagyok! — mondá az asszony és egész testében rázta a hideg.

A gentleman ügyvéd rendkívüli folyamatossággal és nem közönséges precízséggel adta elő a helyzetet, hogy a

bankárnak soha nem volt nagy vagyona, csak fölöttébb sokat keresett és kitűnően értett ahhoz, hogy pénzügyeiről még a helybeli piacot is tévedésbe hozza.

— Akkor megcsalt, engem is megcsalt! Engem kihasználta. Fölhasznált. Üzleteket kötött velem. Nem bánta volna, ha rossz asszony leszek, csak hogy

Nem tudott uralkodni magán, hangosan beszélt, úgy hogy az ügyvéd csittította:

— Kedves fia meghallja. Rossz emlékek zsenge szívből.

— Mit, meg fogom mondani, hogy az apja, az apja csaló volt!

— A szó kemény! — szólt a formaművész és atletus és elvörösödött. Halkan beszélt, reá, a kötélidegrendszerű férfiúra hatott a halál közelléte, a finom idegrendszerű asszony azonban úr volt a kissé komornak látszó természeti jelenség fölött és addig, amíg néhányszor elismételte: «Megcsaltak! Megcsaltak!» már végig is viharzott szívében a gyűlölség, már meg is nyugodott egy tervben, hogy kivágja és biztosítsa magát. Közben: szeretne volna testileg bántalmazni magát, mert a csúf, nem előkelő, egész életében nyavalyás, de folyton szeretni vágyó férje bírta. Közben: szeretett volna berohanni hozzá, a haldoklóhoz, megrázni, öntudatra kényszeríteni és a fülébe kiabálni «csaló!» Az asszony szájában mintha valami méregtömlő takadt volna el: keserű lett és rángatózott. Ez ideges mozdulatok valami különös hang között történtek, a jogtanácsos ezt hallotta:

«És én nem csaltam meg, nem csaltam meg. Meg se csaltam!»

Sírt dühében, most sírt és alig tudott elbúcsúzni az ügyvédtől, annyira átadta magát terveinek, amelyeket bánatában és haragjában végig gondolt. Beszaladt öltöző-szobájába, felöltöztette magát, barátnőjére bizta a házat, a hal-

doklót és megkérte: ha keresik, mondja, hogy betegen fekszik, senkinek hozzá belépni nem lehet.

— El kell mennem, minden attól függ, hogy most el tudok-e menni, ahová akarok.

— Most elmenni?

— Most, elmenni!

— Valami történt?

— Semmi. Én nyugodt vagyok, te is nyugodt lehetsz. Anyagi dolog, ő nem hagyott mindent rendben... nem biztosította teljesen a pozíciómat. (Erősen, biztosan mondta ki ezt az ostoba szót.) Hát nekem kell. Tudod-e: hová megyek? Halkan nevetett és felelt magának —: Rendez-vousra, de milyenre!

És csakugyan találkozóra ment, most és először életében. A legöregebb kegyelmes urat kereste fel, azt, aki valamennyi hatalmas és nagyállású barátja közül a legcinkusabban beszélt hozzávaló szerelméről. Valamire való dolgot, még ígéretet is alig lehetett tőle kapni, szívesen mutatkozott vele utcán, fürdőhelyen, a lakására is eljárt, a fiát is examinálta, az urát is letegezte, de nem volt tovább. Az öreg kegyelmes, egykor kormányelnök, száraz és kicsiny agglegény: exakt és határozott volt ebben is:

— Ha egyszer eljön hozzám, magától, akkor megtudom, hogy áldozatra képes értem. És akkor én is képes leszek áldozatra. Mindenre. Én, tudom, nem konkurrálhatok a fiatalokkal, azok francia verseket írnak és címeket szereznek az urának. Én egyszerű ember vagyok, sok időm már nincs, soká nem várhatok. Akár el is veszem. Én megtehetem, garçon vagyok. Nem soká élek. Aztán... Ha megtudná az ura, én meg is duellálok vele, meg én!

Az államférfi többször megismételte e tréfás alakítását, de komoly felszólítást és az asszony többször meg is ígerte

— Ha valaha megcsalom az uramat és a többi urakat, excellenciáddal csalom meg!

Néhányszor, máról holnapra, ígérte is, hogy elmegy. Természetesen, nem tartotta be a szavát és másnap még neki állott feljebb:

— Az államférfiak olyanok, mint az asszonyok, mindig hazudnak. A kegyelmes úr elbujnék előlem, ha meglátogatnám!

Az asszonynak eszébe jutott ez a mondása: vajjon csakugyan nem rejtőzik-e el előle az aggastyán? Nem vonul-e vissza?! Ha megtudja, hogy az ura haldoklik: biztosan megretten és nem meri levonni a végső következtetéseket, mint ahogy a férfiak mondani szokták. Elhatározta, hogy letagadja az ura állapotát, a vén emberek félnek a haláltól és a legrókébb államférfiúban, ha férfi, van valami erkölcsi gondoskodás, amelyet némelyek szentimentálizmusnak neveznek. Aztán, ha az asszony mögött nincs egy másik férfi, akinek ő a tulajdona: a másik férfira nézve mindjárt nem oly becses.

— Le fogom tagadni, nem is fogok róla beszélni! Így állapotodott meg magában, ezt erősítette, hogy az öreg oligarcha ajtajához ért. Hiába csengetett, nem akarták beereszteni. A házban még csak két lakó lakott, az emeleten senki; dörömbölt. Az inas, nagy nehezen és hiányos öltözetben előmászott:

— Már alszunk! — mondá és becsapta az ajtót. Az asszony tovább csengetett, mire az inas, hogy lerázza a kései látogatót, újra kijött és megkérdezte, mit akar.

— A nevemet, mondja a nevemet, a kegyelmes úr már tudja... Vár.

A vaspántos ajtó mögött, a lépcsőházban kellett megvárnia a választ, amely jó soká késett. Végre beeresztették, bárha — mint az inas jelentette — «ő nagyméltósága súlyo-

san gyengélkedik». Sötét és dohos szobákon vezették át, amíg egy rengeteg ágyhoz ért, amelyben szinte elveszett a kis öreg úr. Nyugtalan, de fényes kis patkány-szemei már messziről kivillogtak pergamen-arcából.

Az asszony nevetve állott elejbe, megmutatta minden fogát, bár lelkében, egyszerre száz titkos forrásból fakadt föl a sirás. De a szeme száraz volt, nevetett.

Az aggastyán kinyújtotta utána kezét, leültette az ágy szélére:

— Hát eljött, mégis eljött, kissé váratlanul... Hogy is mondjam. Legalább tudtam volna, egy kis toilletet csináltam volna.

Az államférfiú csakugyan nem volt rendben, a fogai nem a kellő helyen és az állán kiborotvált szakállának csak egyik szárnya volt befestve. Furcsa, kissé komikus hatást tehetett volna azokra, akik a dolgok külső megjelenését és nem belső értékét és hasznosságát vizsgálják, mint ahogy a bankár felesége szokta. Ő nem utált semmit és nem voltak ilyen irányú előítéletei, lehajolt a férfi keze fölé és hevesen megcsókolta:

— Ne hagyjon el, ne hagyjon el!

— Hagytam én el valaha valakit, aki hozzám jó volt, hálára kötelezett, nekem szolgálatot tett? Nem nevezetes vagyok-e én arról, hogy pontosan — hogy is mondjam — megfizetek?!

A vén ember különben rekedtes és gyenge hangja most megerősödött, telten hangzott. Reszkető karját az asszony nyaka köré fonta és annak segítségével fölemelkedett:

— Egy kissé gyengélkedem. De ez semmi. A maga ura halálos beteg, tudja? Megmondták magának? Én elélek még tíz évig. Tizenötig is. Szép időket fogunk élni. Akar

maga az én szeretőm, a kedvesem lenni? Én gardirozom magát. Úgy fogják tekinteni, mint a feleségemet. Utána fognak járni az erkölcsös úri asszonyok. Házasság nincs kizárva. Ámbár esküdni, az én koromban, kissé későn van. Aztán szegény Theodor, még el is élhet. Hogy van?

— Elég jól. Túrhetően.

— Nem igaz, haldoklik. Maga mégis eljött. Maga egy jó, egy derék asszony, engem mégis szeret egy kissé! Adja ide a másik kezét is, így. Én hideg vagyok, a maga keze olyan jó meleg. Sír, miért sír? Olyan jó forró a könnye, sós és engem felüdít — hogy is mondjam — wie das Meer!

Hajnal lett, a pénzkereskedő felesége hazaérkezett és ruhástól a díványra vetette magát. A palotában nem aludt senki, de azért mély csend volt. Úgy hét óra után támadt csak valami nesz és nyomban utána fölharsant egy keleti ütemben való zokogás. A betolakodott szegény rokonok sírtak és kevés vártatva a fekete ruhás lakáj megállott a bankárné előtt és szólt:

— Jelentem a méltóságos asszonynak, hogy a méltóságos úr meghalt.

Az özvegy felugrott, nyujtózkodott és mélyen felsóhajtott.

A barátnő némi erőlködés után elrítta magát és az asszonyt körülölelve szólt:

— Te szegény, özvegy vagy!

Az özvegy kezével elrejtette szemeit és így szólt magában:

— Méltóságos asszony voltam és kegyelmes asszony leszek!

Fiatal leánynak.

Jolánnak.

Hát írjak? . . .

Úgy szeretném elhíttetni véled:
Végig álom, ifjúság az élet . . .
Egy örök fény, melynek nem lesz vége,
Nem szállunk le szűk, sötét ölébe
A sírnak . . .

Hogy nem gyötri bú, baj a világot;
Szép az élet, mint a hogy te látod.
Bűvös-bájos, édes, könnyű álom,
Gyönyör pompáz minden rózsaszálon.
Mindenki az éden útját járja,
Senki nincs, ki rája nem találna . . .

Oh, de milliók nyögését hallom,
A sötét valót minek takarnom?!
Mért tagadnám? — a szegénység átka
Nehezedik széles e világra . . .
Mért tagadnám, hogy a létnek gondja,
Az erőset is a porba nyomja . . .
A szabadságért ki élne-halna:
Csúnya rabság annak a jutalma.

Tündérvárat festve mért hazudjak?
Csak tövise van az életútnak —
És ha majdan ösvényeit járod:
Százszor is fölsebzí gyenge lábod.
Túlvilági mesét bárki költsön:
Itt a pokol, itt ezen a földön . . .

Itt a menny is, — mi más ifjúságod?
Berkeiben téphetsz még virágot;
Koszorút is fonhatsz homlokodra.
Szép fejedet fényével bevonja
A boldogságnak sugárzó napja,
Kincseit is lábaidhoz rakja.

Ne is hidd el, amit itt leírtam,
A könyvek, miket zokogva sítottam,
Ne bántsanak, tán csak gyöngeségem
Mutat mindent gyászban, feketében . . .
Néked még az illatos tavasznak
Harmatos, szép rózsái fakadnak . . .

C s i z m a d i a S á n d o r .

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

36.

— Ah! — szólt Kutusov, — mikor megpillantotta a belépő szárnysegédet. Ezzel a felkiáltással mintegy figyelmeztetni akarta, hogy várjon. Azzal folytatta megkezdett beszédjét francia nyelven.

— Csak egyet mondok tábornok! — szólt Kutusov. (Látni lehetett, hogy Kutusov szeret beszélni!) Csak annyit mondok, hogy ha a dolog egyedül tőlem függene, Ő Felsége Ferenc császár kívánsága már rég teljesült volna. Már régen egyesültem volna a főherceggel. És higgyék meg nekem, becsületesemre mondom, hogy nekem nagy megnyugvásomra volna, ha én a fővezérletet átadhatnám egy tapasztaltabb és kipróbáltabb tábornoknak, milyenekben Ausztria olyan gazdag, hogy megszabaduljak ettől a nagy felelősségtől. Csakhogy a körülmények erősebbek, mint mi, tábornok!

És Kutusov úgy nevetett, mintha mondani akarta volna: Ön fel van jogosítva, hogy nekem ne higgyen s nekem teljesen közömbös, hogy hisz-e, vagy sem, de önnek nincs joga ezt nekem megmondani. És ez a fő!

Az osztrák tábornok elégedetlen arkifejezést öltött, de azért csak nem tehetette, hogy Kutusovnak hasonló hangon válaszoljon.

— Ellenkezőleg! — mondá mormogó és mérges hangon, mely nagyon ellentmondott annak, amit beszélt — ellenkezőleg, Excelentiád részvételét e közös dologban Ő Felsége fölöttébb méltányolja. De mi abban a véleményben vagyunk, hogy ez a késedelmzés a dicső orosz hadsereget és annak vezetőjét meg fogja fosztani azoktól a babéroktól, melyeket a csatatéren aratni szokott! — fejezte be nyilván betanult mondókáját.

Kutusov meghajolt, de azért tovább mosolygott.

— És én meg vagyok győződve, és ama levél alapján, amit Ferdinánd főherceg ó császári fensége hozzám intézett, abban a véleményben vagyok, hogy az osztrák hadsereg, egy ilyen tapasztalt tábornok vezetése alatt, mint a milyen Mack, már most jelentős győzelmet vívott ki, s a mi segítségünkre nincs is már szüksége! — mondá Kutusov.

A tábornok arca elsötétült. Bár biztos hír az osztrákok leveretéséről nem érkezett, mégis sok körülmény, és sok kellemetlen szálló hír erről regélt és ezért Kutusov föltevése, mintha az osztrákok győztek volna, kissé gúnyos ízű volt. De Kutusov szeliden mosolygott, állandóan olyan arccal, amely azt fejezte ki, hogy ő fel van jogosítva ezt feltételezni. Tényleg az utolsó jelentés, amit Mack seregéről kapott, győzelemről és a sereg kedvező helyzetéről szólt.

— Kérlek, add ide a levelet! — szólt Kutusov, André herceghez fordulva.

— Ime méltóztassék beletekinteni.

És gúnyos mosolylyal olvasta fel az osztrák tábornoknak Ferdinánd főherceg német leveléből a következőket: «Teljesen összetartott erőinkkel, körülbelül hetvenezer emberünk van, akikkel, ha az ellenség a Lecht átlépi, megtámadhatjuk és meg is verhetjük. Mint-hogy Ulm urai vagyunk, az az előnyünk van, hogy a Duna mind a két partját megtarthatjuk s ez képessé tesz bennünket arra, hogy ha az ellenség a Lechen nem kel át, mi minden pillanatban átkelhetünk a Dunán, hogy az ő közlekedési útjára rontsunk, a Dunát lenn elzárjuk s szövetségeseink ellen netán teendő minden ellenséges kísérletét megghiúsíthatjuk. Ily módon biztosan bevárhatjuk azt az időpontot, mikor az orosz császári sereg fel lesz szerelve, s azután könnyű lesz egyesült erővel az ellenséget megérdemelt sorsára juttatnunk.»

Kutusov nagyot lélegzett, mikor a hosszú mondatot bevégezte s a haditanács tagját figyelmesen és barátságosan nézte végig.

— De ön tudja, kegyelmes uram: okos tanács az, hogy mindig a legrosszabbat feltételezzük! — szólt az osztrák tábornok, aki végre végét akarta vetni a tréfának s rá akart a dologra térni. Önkénytelenül az adjutáns után nézett.

— Bocsánat, tábornok! — vágott közbe Kutusov s ugyancsak André herceghez fordult. — Vedd kedvesem e leveleket és e jelentéseket. Ez itt két levél Nostiz gróftól, ez ő császári fensége Ferdinánd főherceg levele és még ezeket! — mondá, miközben néhány iratot adott át neki. — És mindezekből szerkessz finom francia nyelven egy memorandumot, hogy mind e tudósításokból, melyeket az osztrák hadseregtől kaptunk, könnyű áttekintésünk legyen. És aztán terjeszd ő excellenciája elé.

André herceg bölintott fejével, jeléül annak, hogy már az első hang után nem csak azt értette meg, amit mondott, hanem azt is, amit még mondani akart. Összehajtotta az iratokat s könnyű

meghajlással, mely mindkettőjüknek szólott, lassú léptekkel elindult a fogadószoba felé. Ott Koslovskira, a szolgálattévő adjutánsra talált, aki könyvvél kezében az ablaknál ült.

— Nos, mit kíván a herceg? — kérde Koslovszki.

— Azt a parancsot kaptam, hogy egy iratban fejtsem ki, miért nem nyomulunk előre.

— És miért nem nyomulunk előre?

André herceg nagyot nyelt.

— Nem kaptunk értesítéseket Macktól? — kérde újból Koslovszki.

— Nem.

— Ha igaz lenne, hogy megverték, kaptunk volna tudósítást.

— Valószínűleg! — mondá André herceg s a kijárat felé indult. De ebben a pillanatban gyors léptekkel egy nyilván most érkezett osztrák tábornok jött vele szembe, szolgálati köpenyben, fekete kendővel bekötött fejjel, mellén a Mária Terézia érdemrenddel. A tábornok becsapta maga után az ajtót. André herceg megállott.

— Hol van Kutusov tábornok? — kérde a tábornok hevesen, erősen németes kiejtéssel, miközben jobbra, balra körülnézett s egyenesen Kutusov dolgozó szobája felé tartott.

— A tábornok el van foglalva! — szólt Koslovszki, miközben hirtelen az ismeretlen tábornok elé lépett s elzárta előle az ajtóhoz vezető utat. — Kit jelentsek neki?

Az ismeretlen tábornok megvetően mérte végig a kicsiny Koslovszkit, mintha csodálkoznék azon, hogy ő valaki előtt ismeretlen lehet.

— A tábornok el van foglalva! — ismétlé nyugodtan Koslovszki.

A tábornok arca elsötétült, ajkai megremegtek. Jegyzőkönyvet vett elő, ceruzával valamit írt bele, majd kitépte a lapot s átadva azt az adjutánsnak, gyors léptekkel az ablakhoz ment, hol egy székbe dobta magát, honnan olyan tekintettel mérte végig a jelenlevőket, mintha azt kérdezte volna, miért bámulják őt.

A dolgozószoba ajtaja kinyílott s a küszöbön megjelent Kutusov. A bekötött fejű tábornok gyorsan feléje tartott.

— Vous voyez le malheureux Mack! — szólt elcsukló hangon.

Kutusov arca, amint az ajtóban megállott néhány pillanatig, teljesen mozdulatlan maradt. Aztán egy ránc képződött homlokán, de az is gyorsan elsimult.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A léghajózás és az aerostatikus figurák.

Henry Cavendish, Lord Charles Cavendish fia, fedezte fel 1766-ban a hydrogeniumot és a szénsavat, illetőleg ő tanított meg a két gáz tulajdonságaira, mert magát a két gáz éghető gáz (gaz inflammible) és vad gáz (gaz sylvestre) név alatt már a régi kémikusok is ösmerték. De ők keveset törődtek a hydrogen lángtápláló és a szénsav tűzvető sajátásaival. Figyelmüket a szénsav gáznak a levegőnél könnyebb volta kötötte le. Bűvészmutatványoknál csakhamar nagy szerepet kezdtek játszani az úgynevezett «aerostatikus (vagyis levegőben álló) figurák». Aranyfüstből készített alakok voltak ezek, melyek üvegbura alatt szabadon lebegtek a levegőben. Nagy kedveltségnek örvendett a lebegő fa és a lebegő sas. A mutatvány-
nak az a magyarázata, hogy a bűvész észrevétlenül szénsavat bocsátott a hydrogennel telt bura alá; a két gáz nem keveredett mindjárt, hanem a súlyosabb szénsav a bura fenekére ereszkedett, az aranyfüst-figura pedig a két-fajta gáz érintkezési síkjában úszott. — Nem volt fizikai

«cabinet», amelyből a figurák hiányoztak volna, de mégsem jutott eszébe senkinek, hogy ugyanezen elv alapján a léghajózás lehetőségére gondoljon.

Általánosan hirdetik, hogy a Montgolfier testvérek fedezték fel 1782-ben, Avignonban, a forró léggel töltött léggömböt. Ez azonban nem egészen így van. Már az ó-korban sokat beszéltek a Tarentumbeli Archytas galambjáról, amely «könnyebb levegővel» (aura spiritus) megtöltve fölrepült. Tudjuk továbbá, hogy Laurencio Don Gusmão páter 1709-ben V. Don Juan király jelenlétében felszállott Lissabonban forró levegős léggömbbel s csak azért nem folytatta kísérleteit, mert a gömb felszállás közben odavágódott a királyi palota erkélyéhez. Külömben is az akkor még hatalmas spanyol inquisitio attól való félelmében, hogy léggömb segítségével valaki idejekorán az égbe szállhatna, betiltotta a szentségtörő kísérleteket. Montgolfier-ék első ballonja 1783 június 5-én üresen, majd élő állatokat tartalmazó kalitkával szállott fel. S csak mikor látták, hogy azoknak semmi bajok sem lett, csak akkor merészkedtek ők maguk is felszállni. Csakhamar követték példájukat Pilâtre

de Rosier és d'Arlandes Marquis.

Az első hidrogén-ballon 1783-ban szállott fel, de már 1782-ben azzal mulattatta Cavallo a londoni Royal Society-t, hogy hidrogénnel töltött szappanbuborékokat és állati hólyagokat repített a terem plafonjára. Ámde az óvatos angolok még sokáig nem merték az életüket léghajóra bízni. Spanyolországban pedig ismételten betiltották. A franciák ellenben buzgón áldoztak az új sportnak, 1784-ben pedig már a reklám-léghajók is divatba jöttek. 1785 március 13-án az udvar engedélyével nagy aranyfüstből készült alkotmányt bocsátottak fel, melynek emberi alakot adtak, ez azonban 500 méter magasságban szétpukkadt. Pinetti bűvész okulva azon a komikus hatáson, a melyet az óriási alak összezsugorodása keltett a néptömegben, felvette a szalon-bűvészet programjába az aerostatikus figurákat. Egész vadászatokat rendezett a levegőben. Előbb vaddisznók, szarvasok repültek fel, utánuk rohant a vadászcsapat kopó-falkával. A bűvész elsütötte pisztolyát (és egyúttal láthatatlan zsinórral megnyitott egy szelepet) mire az alakok nevetető pózok közt lassanként összezsugorodtak, összeestek. A berlini Enslén testvérek is bejárták a világot hasonló mutatványokkal. A «Journal de Paris» 1786 szept. 24. és 27-iki

száma részletesen leírja a «Légnympha» és a «Pegazus» lebegését, a melyen «Bellerophon» lovagolt. A Pegazus hosszúsága 2·8 m., magassága 2·2 m. volt. Az alakok Ruggieri úr kertjéből lettek felbocsájtva és Páristól 10 km.-nyire ereszkedtek le Thiais és Choisy le Roi táján, a falvak lakóinak nem kis rémületére, míg végre egy parasztember nagynehezen elfogta azokat. Lehetséges, hogy Schiller «Leigázott Pegazus»-ához innen merítette az alapeszmét.

Manapság sem vészett ki egészen ez a tudományos játék. A Lechambre-féle híres párisi léggömb-gyár gyermekjátékokat készít, emberi, állati alakokat, ördögöket, clownokat stb., a melyek a levegőben lebegnek és ha légáram éri őket, komikus mozdulatokat végeznek. Jul. 14-én, a Bastille lerombolásának emlékűnnepén nagy keresletnek örvendenek ezek az aerostatikus figurák és a népűnnepélyeken nagy örömrivallgások közt bocsájtanak fel óriási emberi és állati figurákat.

A kígyóméregről.

Ha a kígyó önmagát harapja meg, úgy áldozatául esik-e a saját mérgének? Némelyek szerint igen, mások szerint nem. Több mint 100 évvel ezelőtt Fontana úgy találta, hogy a kígyóra nem veszedelmes a saját mérgé. Újabb vizsgálatok

azonban az ellenkezőt látszanak bizonyítani. *Phisalix*, a párisi múzeum természetbúvára, rendszeres kísérleteket végzett e kérdés megoldása végett. Viperák és síklók testébe sós vízben oldott, szárított vipera-méreg fokozatosan növelt adagjait fecskendezte és úgy találta, hogy csak rendkívüli nagy adagokkal lehet megölni a kígyót. Kígyónál 100—120 milligramm a halálos adag, ami elég volna több mint 100 tengeri malac életének kioltásához. A vipera 5—600-szor ellentállóbb, mint az ugyanolyan súlyú tengeri malac. *Phisalix* a hashártya-űrbe fecskendezte a mérget. Ha a méreg a koponyaüregbe fecskendeztetett: már 2—4 milligramm halálát okozta a kígyónak, vagyis a kígyó ezen az úton sokkal érzékenyebb a méreg iránt. Ez a megfigyelés aztán megmagyarázza azt a különbséget, amely a régibb búvárok nézetei közt fennforgott. Könnyen megeshetett, hogy a viperán nem ejtett kárt a viperacsípés, ha a sebés valamely, a koponyaüregtől távolesó részt ért; ha ellenben — a mi nagyon ritka eset — a méreg behatolhatott a kemény kígyókoponyába, akkor már kis adag elpusztítja a sebzett kígyót.

Ha ez nem így volna, ha a kígyó bármely testrészén egyformán érzékeny volna a kígyóméreggel szemben, akkor csakhamar kipusztulna a kígyók fajzatja.

Szétfoslott illúziók.

A természettudományos kutatás, míg egyrészt új, váratlan távlatokat nyit meg a jövőbe tekintő ember előtt, másrészt sok, századok óta ápolt illúziójától fosztja meg. Az orvostudományban is így áll a dolog. Sok bizalmat és reménységet meríthetünk az élettani és kórtani búvárlatokból a közegészségügy fejlődése iránt, de ugyanezek a tudományok nem egy kedvvel ápolt hiedelmünket rendítették meg.

Ime egy pár példa:

Az ozon.

Fürdő-prospektusok még most is szorgalmasan emlegetik és dicsérgetik az illető *fürd* «ozondús» levegőjét, amelyben minden beteg gyógyulást talál. De az igazán tudományos könyvek immár mélyen hallgatnak az ozon felől. Ezeknek a szerzői ugyanis tudják, hogy az az egész história az ozon gyógyító erejéről élettani képtelenség, mert a tüdő véredényei még a legélenydúsabb levegőből sem tudnak több oxigént felvenni, mint amennyit a vérsejtek megkötni képesek. Annyi éleny pedig még a pincében, vagy a túlsufolt tömeg-lakásban is bőven van, mert a levegő élenytartalma az egész föld kerékességén mindenütt egyforma. Az orvosok az ozont illetőleg nagy tévedésben voltak. Mert igaz ugyan, hogy tengerek partján,

erdőkben és mindenütt, ahol a párolgás nagy, valamivel több az ozon is a levegőben (az ozon az oxigén egy polymer változata), de a tengeri és erdei tartózkodás nem az ozontartalom segítségével gyógyít, hanem azzal, hogy a beteg sokat mozog a szabadban, napfényben, friss levegőben fürdik, jól táplálkozik és vigyáz az egészségére. A néhol még látható «ozon-mérő papiros» pedig annál is inkább lomtárba kerülhet, mert bebizonyult, hogy annak elszínesedését nemcsak ozon, hanem még az ártalmas salétromsav is előidézi.

A zöld szín a szembetegségek gyógyításában.

Majdnem ilyen logikai tévedés hozta létre azt a hitet is, hogy szembetegeknek a zöld szín használ. Látták, hogy a zöld mezőkön sétálva, némely szembeteg hamarabb meggyógyult. A friss levegőnek, testmozgásnak ezt a gyógyító hatását aztán egyszerűen a zöld színnek tulajdonították és azt hitték, hogy zöld ernyővel, zöld függönnyel, zöldre festett szobával is pótolhatják a szabad természet zöldjét. Most már tudjuk, hogy a szivárvány színei közül nem a zöld, hanem a vörös az, amely a szemet legkevésbé bántja, mert a vörös fénysugaraknak lévén legkisebb fotokémikus hatásuk, a szem ideghártyájára azok hatnak legenyhébben.

Némely szem-klinikán máris bevezették a vörös védőernyőt, a vörös függönnyt és vörösre festését a falaknak. Tudnunk kell még azt is, hogy vörös fényben a legkevésbé szaporodnak némely bakteriumok is. Himlő, kanyaró és vörheny esetében például célszerű a lámpát, ablakot vörös vászonnal, vagy papirossal befedni.

A fenyőillat.

Magas hegyeken igen sok tüdőbeteg meggyógyul. Magas hegyeken sok a fenyő és nagy a fenyőillat. Tehát a fenyőillat gyógyítja a tüdőbajt. Így leírva teljes abszurditásban áll előttünk a következtetés. Figyelemre sem méltatván a magas hegyvidékek sajátos klimáját, a légnyomást, a hőmérséketet, a légnedvességet, a napsugárzás erejét, a szél irányát és erejét, — egyszerűen a fenyőillatnak tulajdonították sokáig mindazt a jó hatást, amit azon a tájékon észleltek a betegekben. Hazatérve a városi lakásba, mindenki vitt magával egy pár üveg «fenyő-kivonatot», és a tüdőbetegségek ellen szorgalmasan folytatták a fenyő-belégzést, fenyő-fürdőket stb. Legmesszebb ment ebben a dologban egy vidéki patikáros, aki fenyőillattal parfümírozott bajuszpedrójét, mint biztos gyógyító és óvószert ajánlotta tüdőbajok ellen, mondván, hogy aki azt használja, annak nem kell a fenyőerdőbe menni, úgyis egész nap fenyőillatot szív be.

Tudjuk meg tehát, hogy a fenyőkivonatba vetett hír indokolatlan, és csak a parfümgyárosok érdekeit szolgálja; tartsuk eszünkben, hogy a zöld szín nem gyógyítja a szembajokat, és hogy az «ozondús» levegő csak szokványos frázis a fürdő-prospektusokban.

Az ásványvizek.

Nem mondjuk, hogy minden ásványvíz haszontalan. Van sok olyan, amely alkatrészeinél fogva tényleg gyógyszer, vagy kellemes ízénél és ártalmatlanságánál fogva élvezeti cikk. De annyi tény, hogy a manapság uralkodó ásványvíz-imádás merőben indokolatlan. Ha valahol szokatlan vegyi alkatrészeket tartalmazó forrás bukkan elő, a közönség és az orvosok is, mindjárt készek azt «gyógyforrás»-nak minősíteni. Ez a felfogás szorosan összefügg az u. n. anthropocentricus teleológiával: az «emberközpontos célszerűségtan» világnézetével, a melynek a lényege az, hogy az ember a világ központja és minden körülötte végbemenő kozmikus változás csak az ő kedvéért történik. Pedig a természet erői nincsenek tekintettel a mi jóvoltunkra, sőt inkább nekünk kell a környezettől adott viszonyokhoz alkalmazkodnunk.

A csapadék alakjában leesett víz átszivárog némely rétegén a földnek, s ahol vízhatlan rétegre akad, ott annak mentén a föld felszínére kerül. Így

keletkezik a forrás. Hogy aztán útjában kiold-e a kőzetek egyikéből-másikából valamit, szóval, hogy «ásványvíz»-zé változik-e a forrás, és milyen erőssé: az tisztán a véletlen műve. Nincs tehát okunk szakítani a gyógyszertárban kapható, pontosan és tetszésünk szerint adagolt készítményekkel az ásványvizek kedvéért, a melyeknek összetétele csak véletlenség, ha olyan, a melyenre a betegnek szüksége van. E mellett az ásványvizek többnyire drágábbak, sokáig állanak a palackban és így tisztaságuk és bakteriummentességük távolról sem oly megbízható, mint a patikai desztillált vízé, vagy akár a jó kútvizé. Némelyek igyekeznek ugyan — üzleti érvekből — úgy tüntetni fel a dolgot, mint ha az ásványvizek physikalis és vegyi sajátságai különböznének a közönséges oldatokénál, ez azonban nem felel meg a valóságnak. Ragályos betegségek idejében pedig sokkal megbízhatóbb a felforralt és aztán lehűtött vízvezetéki víz, mint a régóta álló, bár még oly jól elzárt ásványvíz.

Az ásványvizek nagyrésztnek gyógyító ereje illuzórius. És ez az illúzió nem éri meg azt az összeget, amit érte évenként kiadunk.

A forradalom.

A FORRADALOM TÁBORA. A német, angol, francia

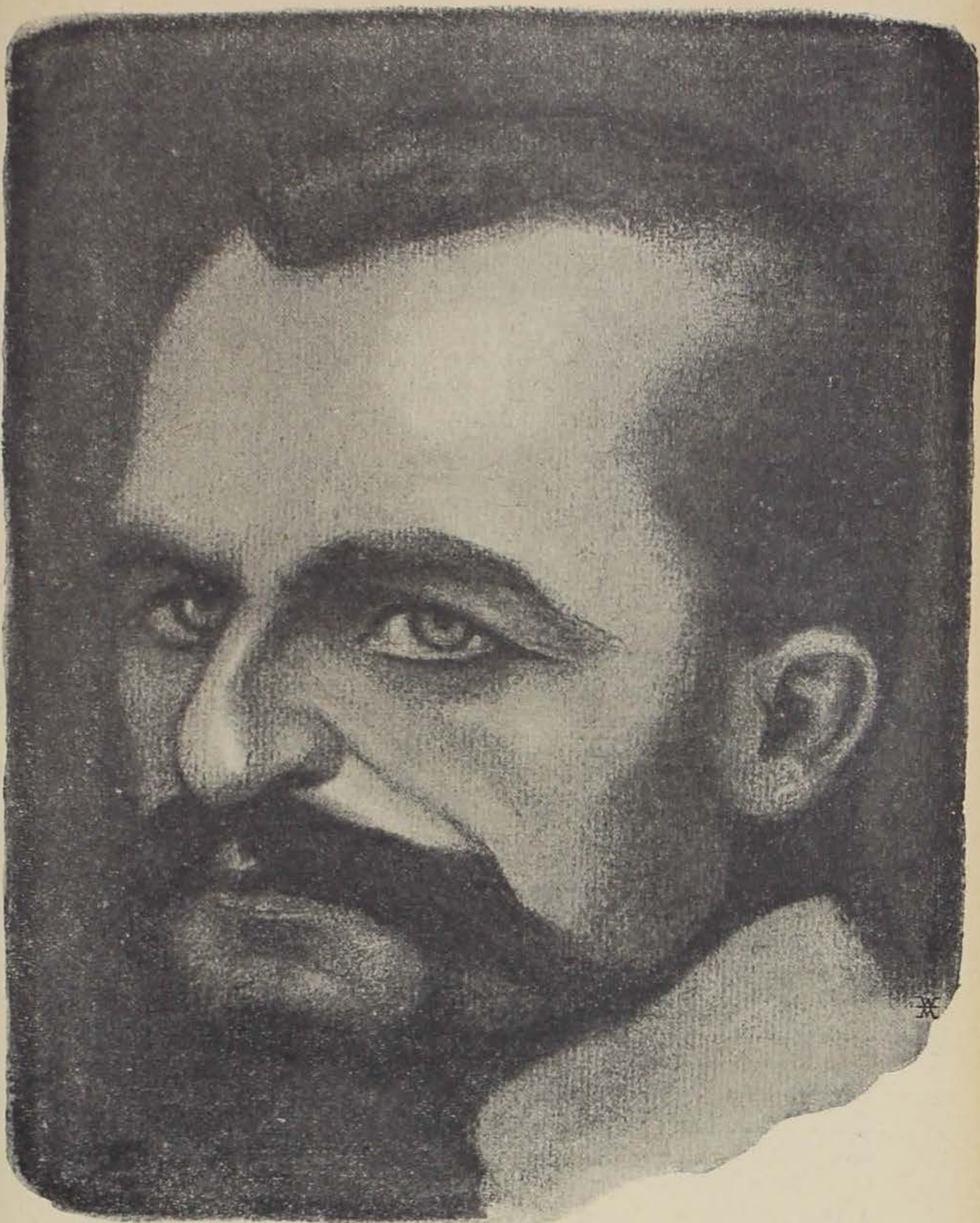
és osztrák munkásszervezetek múlt évi erejéről kimutatás jelent meg a napokban. Kiveszünk ebből egy csomó adatot, tessék elolvasni és aztán elgondolkozni afölött, hogy milyen hatalmas és gazdag az a hadsereg, melynek katonái nincsenek a kaszárnyák falai közé bezárva. És ami fontosabb mindennél, a hadipénztár tartalmát nem az adóvégrehajtó szállítja be, hanem önként, a cél felismeréséből fizetik maguk a katonák. Igen tekintélyes arányokat mutatnak a német szervezetek, melyek három csoportban állanak fenn. A «Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands» alá tartozó 63 szakegyesület tagjainak száma 733.206, vagyona tíz millió márka. Az ide tartozó egyesületek közül legnépesebb a fém-, fa-, bányász- és nyomdai munkával foglalkozóké. Kiadásuk tavaly szintén tíz millió márka volt, ebből mintegy két milliót sztrájkcélokra, másfél milliót munkanélküliek segítésére költöttek. — A «Gesamtverband der christlichen Gewerkschaften Deutschlands»-hoz 20 szakegyesület tartozik 84.652 taggal. Ezek közül legnépesebb a bányász- és textil munkásoké. Bevételeük 461.152 márka, kiadásuk 257.399 márka volt. Ebből sztrájkcélokra 34 ezer márkát, egyéb segélyekre 50 ezret adtak ki. A német egyesületek har-

madik csoportja a «Hirsch-Duncker'sche Gewerksvereine». Itt 21 szakegyesülethez 102.581 munkás tartozik. Ezek közül a legerősebb a fémipari és gyári munkásoké. Ennek a csoportnak vagyona 3 millió márka; bevétele tavaly 800.000 márka volt, kiadása 776.000 márka; ebből sztrájkcélokra, munkanélküliek segítésére 247.000 márka ment. Megjegyzendő, hogy ezekben az összeállításokban nem szerepelnek azok a különálló szakegyesületek, melyek semmiféle központi szervezetbe nem tartoznak. Ezekhez is körülbelül 80.000 munkás tartozik. — Az angol munkások az 1902. év elején 1236 egyesületben voltak szervezkedve. Ezek tagszáma 1,922.780 volt, aminek 68%-a építő-, bányász-, szövő-, fém- és gép-iparra esik. A 100 legjelentékenyebb egyesület bevétele volt 2,061.591 font, kiadása 1,655.635 font, vagyona pedig 4,061.916 font. Sztrájkcélokra 204.517 fontot, — munkanélküliek segítésére 1,072.272 fontot költöttek 1901-ben. Az utolsó 10 évbéli kiadásoknak körülbelül 61%-át fordították sztrájkcélokra. — A francia munkások 1902 elején 3680 szakegyesületük volt 614.204 taggal. Itt legnépesebbek az építő-ipari és kereskedelmi munkások egyesületei. Ezenkívül szakmunkásszövetségekben is vannak szervezve a francia munkások. Ilyen 2024 volt 680.000 taggal. —

Az osztrák munkások 1397 egyesülettel bírnak, ezek tagjainak száma 135.178 volt 1902 végén. Bevételük 2,551.051 korona, kiadásuk 2,329.760 korona volt. Vagyonuk 2,411.343 kor. Ezenkívül van még 43 egyesület, mely külön áll 4450 taggal. A kiadások 15%-át fordították az előbbiekre a munkanélküliek támogatására.

TIZENEGYÓRÁS MUNKAIDŐÉRT. Különös és eredeti ország mégis ez a mi magyar hazánk. A kelet és nyugat találkozásának karaktere lett neki, amely úgy látszik annál élesebben, annál ríkítőbben fog majd előtűnni, minél inkább konszolidálódnak a viszonyok. Es ez a sajátossága ott van mindenütt, ahová csak szemünk tekintete esik és fellelhető még abban is, amit internacionálisnak, helyhez és határokhoz nem kötöttek mondanak: a szociális mozgalmakban. Az alföldi szocialista már a kollektív programról vitatkozik és nemcsak arról tud, hogy ki volt Lassalle és Marx, hanem nagyjában ismeri a művelt világ szociális mozgalmainak természetét is. Ezalatt ugyanennek az országnak felföldi tótja a házból kivert kutya alázatosságával gondol vissza a régi jó időkre: a jobbágyvilágra, amelyben kijárt ugyan neki a deres, de egyúttal a krumpli is, no meg aztán egy kis

pálinka is. És ez az ellentét nemcsak a dél és az észak, az alföldi dús síkság és a terméketlen sziklák lakói között van, hanem feltalálható az még a fővárosban is. Itt a szociálizmust «már» számbaveendő mozgalomnak veszik, mely kezében tartja a nagyvárosok kiáltó véleményét: az utcát, sőt már a kormány is kikéri véleményüket bizonyos kérdésekben. Mindez sokat jelentene és ha az ember ezeket hallja, elhiszi, hogy itt már haladt előre a művelt világot mozgató eszme. De a győzelmesen haladó küzdelem zajába belevegyült egy nagy csapat munkás kiáltása, amelylyel sem általános választói jogot, sem progresszív adót nem követeltek. Munkaidőről szólt panaszkodó hangjuk és mert oly hangos volt, ne higgye senki, hogy a szociálizmus kitűzött munkaidő-programjának utolsó pontjánál, a nyolc órai munkaidőnél tartottak és hogy a befejezett munka utolsó csákányütése volt mozgalmuk. Oh nem! Tizenegy órai munkaidőt akartak. Ennek a nagy csomó munkásnak az volt a szíve vágya, hogy csak (!) tizenegy órát dolgozhasson a nap 24 órájából. Csakugyan különös egy ország ez! Ugyanaz, amelyről Petőfi azt mondta, hogy rossz szakács, mert a pecsenye egyik oldalát elégeti, míg a másikat nyersen hagyja.

TISZA ISTVÁN GRÓF

«sötéten látja a jövőt».

A «Jövendő» számára rajzolta BÉR DEZSŐ.

Eötvös-esték.

II.

Ez este a vajda felolvasást tartott a törzsasztalánál. Most dolgozik az «Ezeréves nagy pör» című csodálatos munkáján, — mely a jövő hónapban jelenik meg a Révai Testvérek kiadásában — s amelyhez hasonló, adatok gazdagságában, az írás pazar díszében aligha jelent még meg valahol.

Amit ma délután írt, azt este fölolvasta. A «Jövendő» ritka műélvezetben részesíti olvasóit, amikor e számában leközli. Egy korszakos, nagy szellem gyönyörűséges dokumentuma ez írás; nem is tudja az osztályozáshoz szokott elme, hogy hová sorozza. Színei, ötletei, fordulatai, képei lebilincselő, kápráztató regényre vallanak; ám ahogy szilárd adatain tisztán életre kél a múlt: ez már a komoly, a kompakt tudomány.

Fejüket lecsüggesztve, elborongva hallgatták az asztal körül; hallgattak azután is, amikor már befejezte a felolvasást. A vajda körülnézett és szokása szerint kérdezte:

— Hát tetszik?

Ekkor fölemelték hirtelen a fejüket. Valamennyinek köny csillogott a szemében.

— Az a baj, öcsém, hogy össze-vissza beszéltek mindenfélét, aztán egyitek se tudja, hogy miről van szó. Találgatjátok, hogy a helyzet így, a helyzet úgy, pedig hát se nem így, se nem úgy, hanem amúgy. Tisztán kell látni végre; tudni kell, hogy mi lehet, mi nem lehet. Pedig egyszerű dolog az nagyon, a bolond is megértheti. Úgy áll a dolog, hogy mikor a király embert kért a tarackokhoz, akkor szüksége is volt az emberre. Az a fene Sarafov Boris nyugtalankodott Macedóniában. No hát, ha a királynak szüksége van emberre, akkor huncut hazááruló az a magyar ember, aki ingyen megszavazza neki. Mert a magyar sohse kaphat semmit, ha ki nem csikarja magának. Egyszóval, akkor én is azt mondtam: követelni mentül többet, hogy kaphassunk is — valamit. Igen ám, de a muszka cár és a német császár közrefogták a Burgban. Elhatározták, hogy béke lesz a Balkánon, Macedóniát rábízzák a törökre, csináljon vele, amit tud. Most hát nincs már szükség se emberre,

se tarackra, se ágyúra. A magyar király ráállott a kamarilla zsámolyára és a magyar követelményekre — fűtyül.

— Úgy bizony. A mi sorsunk ott van a Sarafov Boris kezében. De nem olyan legény ám az, hogy sokáig nyugton maradjon. Majd ha megmozdul megint, megint szüksége lesz ránk a németnek. Akkor majd nyakon szoríthatjuk, de addig csak hallgassunk szépen, mert akármit beszéltek is, — nem kapunk semmit. Az ember, hacsak nem önmagának az ellensége, nem száll akkor harcra, amikor nincs harcra készen. Már pedig mi nem vagyunk. Nemcsak hogy egységes nemzetünk nincsen, de még egységes pártunk sincsen. Nemcsak hogy a pártnak közös eszméje nincsen, de még közös érzése sincsen. Azaz hogy egy közös érzés van ott mégis: a féltékenység.

— De kérlek szépen, édes vajdám, miért nem világosítja föl valaki a királyt, hogy nincs igaza és hogy a magyar nemzeti követelmények jogosak?

— Bolond beszéd! Cimbalomverővel nem lehet hegedülni, dobbal nem lehet verebet fogni, nyárson nem lehet palacsintát sütni és a királyokat nem lehet kapacitálni. A király sohasem arra hajlik, ami jogos, ami törvényes. Ha egyszer kimond valamit, rá kell hagyni, mert úgyse lesz másképpen. Hízkelkedni kell, meg kell lapulni a zsámolyánál, — vagy pedig kényszeríteni, ha eljő az ideje. Mert a király mind egyforma. Még akkor is, ha akkorácska, mint ez a gyufatartó, ni.

— Én azt tartom hibának, édes vajdám, hogy éppen a magyar vezényszóhoz kötöttük magunkat. Inkább az önálló vámterületet kellett volna követelni.

— Lári-fári! Azt mondom én, hogy hamarabb meglesz a nemzeti hadsereg, hamarabb fog a magyar király borjúsájú ingben, lobogós gatyában végig lovagolni a Lánchidon, sem hogy a magyar önálló vámterület meglegyen. A nemzeti hadseregtől is csak azért retteg az osztrák, mert az önálló vámterülettől leli a hideg. A nemzeti hadsereget még kibírná, az ugyan meg nem ártana neki. De az önálló vámterületbe belépusztulna. Ugy szétesnék, mint a pióca, amelyiknek levágták a szívóját.

Deák aron föszmélés, is studek, mit a Debreceni
emlékett három ezillékben; foglalkoztatnak ma könyvet.
ota gyakran el mondta ^{magán iarsalga} ^{Deák} ^{Barabainak} és is merőseinek.
meg. olyanok is, kik nem ugyan aron politikai páris
hor kérsenek. Gyakran fejtegette, nemjoni alaptalan is
gondozgatlan aron elhívité, melyet sokan Magyarországi
szórmányos aron ismertetve ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
nem ismertetve ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
ellen fel hozták, mintha tudni illik, és a biadalew
biadalew ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
is, melyet a ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
biadalew selye bitovos ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
máncos és állásos és független ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye a ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye és hangra ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye adta elő, min ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye, min ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}

Deák vélték egy ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye: hogy ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
és ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}
selye ^{magyarországi} ^{magyarországi} ^{magyarországi}

Deák Ferenc a szerkesztőségben.

Abból az alkalomból, hogy Deák Ferenc születésének századik évfordulóját ünnepli a nemzet, egyik munkatársunk fölkereste Marich Ágostont, aki annak idején Deák Ferencnek a «Pesti Napló»-ban megjelent híres vezércikkeit kieszedte.

Marich Ágoston, aki ma már hatvan esztendő, szép öreg úr, ezelőtt negyven esztendővel még csak első szedője volt a Pesti Naplónak, kedvence báró Kemény Zsigmondnak. A fontos dolgokat mindig ő reá bízták, ő szedte a híres «husvéti» cikket is. Most a kiegyezés után harminchét esztendővel kedvesen emlékezett vissza a kiegyezés előtti időkre, mikor másmilyen volt az ujság is, a szerkesztés is és elmondott néhány érdekes dolgot Deák Ferencről és azokról, akik az «öreg urat» körülvették.

— Azt mondják, hogy Deák Ferenc humoros ember volt — kezdte Marich bácsi — én csak arra emlékszem, hogy szeretett kötekedni s ha valami sajtóhibát talált a cikkében, akkor nagyon haragos volt.

— Hallja nyomdász! — kiáltotta haragosan — már megint hiba van az ujságban!

Ilyenkor bozontos szemöldökét fölhúzta s úgy nézett, mint Bismarck nézhetett, mikor a lengyelekről beszélt. A nyomda technikájához nem sokat értett a haza bölcse. Azt hitte, hogy én nemcsak szedem, de nyomom is az ujságot. Egyszer az utcán támadt rám:

— Hallja nyomdász! Mit csinált már ismét az ujsággal. Olyan halványra nyomta a betűket, hogy megvakul az ember, míg kibötüzi . . .

A szerkesztőség a Ferenciek terén volt az Athenaeum régi palotájában. Ott volt a szerkesztőnek, báró Kemény Zsigmondnak a lakása is. Kemény báró már reggeli fél hatkor hozzáfogott a szerkesztéshez, délelőtti tizenegy órára el is készült vele. Tizenegy órán túl nem ment le kézirat a nyomdába. Kemény Zsigmond már akkor rendesen nagyon ideges volt s mindig sopánkodott, hogy elkésik a lap. Egy ízben Lónyay hozott egy cikket úgy délelőtti tizenegy óra tájban. Kapacitálta Kemény Zsigmondot, hogy vegye be a másnapi lapba, de Kemény hajthatatlan maradt. Csupán egyszer tett kivételt gróf Andrássy Gyula cikkével. Azt leadta délelőtti tizenegykor s nagy vidoran mondta:

— No ettől megbukik Metternich.

Meg is bukott.

Deák Ferenc minden kedden és pénteken eljött a szerkesztőségbe s délig ott maradt, boszantotta Kemény Zsigmondot, meg Gyulai Pált. Minden nap az első szótól az utolsóig elolvasta a Pesti Naplót, de csak azért, hogy kihalássza belőle a hibákat s másnap kínozhassa vele Kemény Zsigmondot. Délig elbeszélgette az időt, délben aztán karjára öltötte téglaszínű öreg felöltőjét és elment Kemény Zsigmonddal sétálni. Amint kettesben végigmentek az úton,

utánuk nézett mindenki, olyan feltűnő volt a ruhájuk. Az öltözködésre ugyanis egyik sem adott. Szegény Kemény Zsigmond hihetetlenül lomposan járt. Egy Tóth Gáspár nevű ember volt a szabója, de sohasem csinált neki becsületes ruhát.

Ezekben az időkben a cenzura hihetetlen módon garázdálkodott. Egy ízben Csengery egy politikai cikkét törölte ki a cenzor a lapból. A revizor a Csengery cikke helyére az utolsó pillanatban Tormay Béla városi főorvos jelentését tördelte be arról, hogy hányan és milyen betegségben haltak meg a múlt hónapban Pesten. Egy ízben Horváth Boldizsár írt nagy titokban vezércikket. Meghagyta a redakcióban, hogy olyan jelet tegyenek a cikke elé, hogy senki ne sejttesse, ki a cikk írója. Én egy rózsát tettem a cikk elé. A cikket azonban a cenzor ugyancsak megnyírbálta. Másnap mint valami furia rontott be a szerkesztőségbe Horváth Boldizsár.

— Tönkre vagyok téve — mondta elkeseredetten.

— Miért? — kérdezte Deák.

— A cikkem, az a marha cenzor...

— Melyiket?

— Amelyik előtt rózsza van.

— Igen, hát te vagy a Deák-párt rózsája? — mondta Deák mosolyogva s attól fogva rajta maradt Horváth Boldizsáron, hogy ő a Deák-párt rózsája.

Érdekes, hogy Deák cikkeit megkimélte a cenzor. Az igaz, hogy Deák keveset írt. Vagy Csengeryvel íratta meg a témáit, vagy tollba mondta. A híres husvétii cikket például Salamon Ferencnek mondta tollba. Salamon délelőtt fél 10 órakor kezdte írni a cikket s csak délután 2 órára lett készen. Akkor rohant a kézirattal a redakcióba. Legalább két kiló volt a kézirat papírja. Nem is csoda. Velin-papírra volt írva a cikk s temérdek volt benne a törlés. Kemény Zsigmond izgatottan járt-kelt.

— Vigyázzanak vele — mondta — az istenért, vigyázzanak, mert ez nagyon nagy dolog.

Csupán egy ízben volt kifogása a cenzornak Deák Ferenc ellen. Az 1861-iki országgyűlés tagjai albumot adtak Deák Ferencnek s Deák válaszában ezt is mondta:

— ... mert úgy vagyok meggyőződve, hogy a fejedelemnek magának legmagasabb állásában a törvényesség megtestesülésének kell lenni.

Esti hét órakor, amikor a beszéd már ki volt szedve: Deák levelet írt báró Kemény Zsigmondnak, hogy ezt a passzust így adja ki:

— «mert én a fejedelmet magát legmagasabb állásában a törvényesség megtestesülésének óhajtom tekinteni.»

Deák azzal fejezte be a levelét, hogy:

— Az «Angol királyné»-t nem szeretném a Károly-kaszárnyával fölcserélni.

Másnap, vasárnap, lefoglalták az összes lapokat s hétfőn reggel a Pesti Napló vezércikke a trágyakezeltéről szólott.

Ilyen idők voltak azok, mikor Deák Ferenc bejárt a szerkesztőségbe.

Sötétség.

Ruttkai György darabja. Előadták pénteken a Nemzeti Színházban.

Tulajdonképpen alig van eszmekör, amelylyel szemben az egész emberiség oly tisztában volna, mint a militarizmussal! Ép ezért kissé theatralis ennek a gyászos fogalomnak címmé avatása egy olyan műnél, mely a csillogó dolmány és a szürke polgári kabát összeütközésének drámája. Szeretném — de terünk nem engedi — a katonaságnak és a katonának természetrajzát itt vázolni, hogy bemutassam alapját és forrását azoknak a lélektani kifogásoknak, melyeket egy kitűnően megcsinált és rendkívülien érdekes magyar darab ellen, éppen szerzőjének komolysága és egyéni nemességénél fogva felhoznom kell. Mert valóban csak ilyen, a lélektan ingoványos talajáról származó aggodalmak támadhatnak a Sötétség hatásával és értékével szemben. Drámatechnikai szempontból ugyanis majdnem tökéletes. Cselekménye, dikciója mindvégig változatos, gördületes. Alakjai ügyesek, a színházlátogatót érdeklő jelenségek. Ha tehát a cselekvések és események származása és lélektani valószínűsége nem nagyon bántja a nézőt, akkor háborítatlanul és csorba nélkül kapja meg azt az izgalmat, melyet egy fortélyos ügyességgel és nyugodt biztonsággal megcsinált színdarab felidézni képes. S hogy mily sokat jelent ez, azt a mi dráma-irodalmi viszonyaink ismerője, vagy pláne, ha kritikus, mint elszenvédője, kell, hogy nagyon méltányolja.

A kitűnőbb azonban ellensége lévén a kitűnőnek s a Nemzeti Színháznak feladata lévén nem lefelé, hanem felfelé licitálni a darabok kiválasztásánál, ezzel a művel szemben is, mely oly magasan fölötte áll a Nemzeti Színház irodalmi átlagmértékénél, jónak tartjuk a meg nem elégedés kellemetlen hangjait is megütni. Végre is, aki így tud drámát írni mint Ruttkai György s aki emellett, oly értékes és mélyreható elme mint ő, annak csak akarnia kell s még jobb darabot ír, mint a Sötétség. Hisz hogyne tudná ő azt, hogy a katonai és polgári felfogás ilyen szembe-állításai irodalmilag már antik probléma. Az életben megtörténhetik ugyan, hogy egy katonatisztet a tiszti-kar eltilt menyasszonya nőülvételétől, mivel a leány apja valaha törvényszék előtt állott. Nem valószínű ugyan, mivel az apát fölmentették, tisztán bocsátották vissza polgártársai közé, aki azóta a huszéves eset óta tiszteletük és nagyrabecsülésük temérdek jelével halmoztak el. Nem fizikai lehetetlenség tehát, hogy egy ilyen talpig becsületes embert, mint az öreg Vári, az egyszer fölötte elsuhant gyanú miatt valamelyik, a rendesnél sokkal korlátoltabb tiszti-bíróság egy katonatisztet ipájaul el nem fogadja. De ha nem is tökéletes lehetetlenség, nagyon-nagyon valószínűtlen, legkevésbé pedig tipikus eset, melyen a katonai szellem mai kérelhetetlen jellegét bemutatni lehetne. Nemzeti vagy faji ellenszenvék talán elvadíthatják a mai katonaság hivatalnok-szellemét, ám

ebben a darabban minderről szó sincs s épp ezért nem igen hiszünk a militarizmus kegyetlenségében.

Még kevésbé hiszünk azonban Istvády Lajos huszár-főhadnagy úr szereplésében. Ez a rokonszenvesebb katonatisztipushoz, a hivataltalnok-katonákhoz tartozik. Azt mondja, hogy nagyon szereti a hivatását, mely kenyeret ad neki, viszont azonban mondja azt is, hogy unja magát s nagyon is vágyik a családi, férji boldogság után. Mindennek küszöbén is áll már, megnyervén Vári Emma, egy nagyon gazdag földbirtokos leányának szívét, mikor hirtelen eléje toppan az apja azzal a kijelentéssel, hogy nem veheti el jegyesét, mivel ennek apja valaha törvény előtt állott. Rögtön kiderül ugyan, hogy tisztességben és épen lépett a birák elöl a társadalomba s így józan ember, még ha nem is nagyon szerelmes, szívesen elfogadhatja apósának, ez azonban nem változtat a főhadnagy úr ama elhatározásán, hogy lemond a leányról, nehogy rangjáról legyen kénytelen lemondani. Nos, ismétlem, a katonai becsületnek józan eszű ember nem lehet fanatikusa, legfeljebb rabja; ép ezért, mikor valaki egy százezres após és szerelmes menyasszony karjaiba menekülhet ebből a rabságból, okvetlen búcsút mond a kardbojtnak. Nem, bármily ostoba ma még sok dologban a polgári felfogás, ezen már túl vagyunk. Abba kénytelen-kelletlen belenyugszunk, hogy a katonával nem jó kikötni, mivel ez kardélre hány. Mint egy most még lerázhatatlan igát, hordozzuk a militarizmus eme önkényeskedését. Ha azonban valaki a katonai felfogást ledobja magáról s polgári felfogás szerint akar élni és becsületessé lenni, ezt inkább tüntető örömmel, mint ócsárlással fogadja a társadalom.

Elmondva azonban a kifogásokat a katona és hadsereg ama rajzolásával szemben, melyet Ruttkai darabja nyújt, megint csak arra kell visszatérnünk, hogy ez a dráma így is rendkívül érdekes. Mindez, amit itt mondtunk, csak arra a véleményre tángál, hogy a hadsereg problémájának drámai surlódási területe ma már nem annyira az a határterület, hol a polgársággal érintkezik, hanem hogy manapság az ilyen tragikus összeütközések inkább a militarizmus keretén belül, magának a katonatisztnak a lelkén belül támadoznak. A katonaság tisztanyaga jobb, mint maga a militarizmus, a tiszt mai aktualis problémája nem az, hogy fél a civil-életbe menekülni, hanem az, hogy nem tud. Nem a hős, hanem a rab problémája ez.

Tudja ezt Ruttkai nagyon jól, hiszen darabja végén maga is emlegeti ezt a rabságot. S valószínűleg azt is tudja, hogy mért nem írta meg darabját még érdekesebben, még irodalmiban, még mélyebben, mint amily érdekesen, irodalmian és újan megalkotta. Annyi bizonyos, hogy a «Sötétség»-nek így is ki fog járni a nagy, dörgő tetszés és hosszú életet biztosító siker. A darab értékségei mellett hozzájárul ehhez a sikerhez a tömött művész-gárda, melyet érdekében az igazgatóság mozgósított. Játszik Jászai Mari, Márkus Emilia, Helvey Laura, Ligeti Mariska, Vizváriné, egy csomó szép, fiatal leány s aztán Ujházy, Gabányi, Gyenes, Szacs vay, Dezső és végül Császár, aki szebb és huszárabb, mint valaha. Hogy állhatna egy ilyen névsor csábjaik ellen a budapesti közönség? Sz. Z.

JÖVENDŐ

1903. OKTÓBER 18.

Deák.

A szüksézávú ember.

Eötvös Károly: A megmérgezett lélek.

Hermann Ottó: Nyári emlék.

Salgó Ernő: A bohózat körül.

Heltai Jenő: Új mesék.

Latin költők. Szabó Endre új fordításai.

Emilio de Marchi: Lucia.

Erdős Renée: Az asszony — a férfi.

Bródy Sándor: Pesti dekameron.

Regina özvegy lesz.

Csizmadia Sándor: Fialal leánynak.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

A léghajózás és az aerostatikus figurák.

A kígyóméregről.

A forradalom.

A forradalom tábora.

Tisza István gróf. Bér Dezső rajza.

Eötvös-esték.

Deák Ferenc kézírata.

Deák Ferenc a szerkesztőségben.

Sz. Z.: Sötétség.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Szabadalmak kidolgozását, védjegyek és mustrák lajstromozását pontosan és lelkiismeretesen végzi a

Szabadalmakat Értékesítő-Vállalat, Pásztor (törv. bej. cég)

Budapest, Erzsébet-körút 17/v.

Mindenféle szabadalmi ügyekben felvilágosítás díjtalan.

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett **leszállított árakon** szállítjuk, — **ezenkívül**

20	korona vagy azon felüli rendeléseknél külön	5%
50	engedmény még a leszállított árakból	10%
100	„ „ „ „	20%

Tehát: a ki

20	kor. leszállított árú könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	„ „ „ „ „ „	45	„
100	„ „ „ „ „ „	80	„

Az árak **koronaértékben** értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvét mellett.

PALLAS

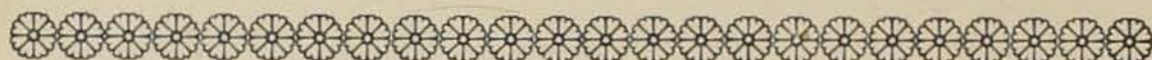
irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjusági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes czímborítékba füzve.
Bolti ára 1.— Leszállított ára —.60
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulóifjuság szá-
mára. Diszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára 2.40
- Bársony István.** A róna és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz
illusztrációival. Gyönyörű dísmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tar-
talma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekebb munkái
közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művészi
képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi
értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony
István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos
programm. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről,
a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal,
a közvetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes meg-
figyeléssel s annyi költői hangulattal írta, mint ez az elsőrangú írónk, aki
mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnya-
latokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és
kifogyhatatlan költő himnusát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű
könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal
átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemzések, s a szabadban
élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arczképek, amelyek
mind az író-művészet magas színvonalán örökölték meg. Bolti ára 12.—
Leszállított ára 9.—
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20
Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára 2.40
Benedek Elek legszebb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tar-
talom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marcsi megy az iskolába.
— Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. —
Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évfor-
duló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy
estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.—
Leszállított ára 1.80
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házását.
— A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
— Az ezüst kecske. Uj kiadás. Bolti ára füzve 24.—, leszállított ára 16.—
Díszkötésben 32.—, leszállított ára 20.—
- Dostojevsky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes czímborítékba
füzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára —.60
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára füzve 1.—
Leszállított ára —.60
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében
a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva
föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.— Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Prévost Marcel. Nimbá. Abessziniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Öt kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60 Tartalom: Öt kövessük. — Honvágó. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.— Leszállított ára 3.60 — Dolgozatok, a míg mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. *Halász Sándor* és dr. *Mandelló Gyula* 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekapcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbőr-kötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

Hume Dávid közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Kőrösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80

Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi féltékenységről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.

Quesnay és Turgot munkáiból. Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20

Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.

Ricardo Dávid. A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20

A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.

Sismondi János. A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—

Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.

Smith Ádám. Vizsgálódás a nemzeti vagyonosság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—

Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjáraadékról. A vámvisszatérítésekről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járaadékadók. A földjáraadékadók.

Schmidt József. A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 frt díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—

Leszállított ára 1.—

Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérő. — A kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztályok hitelviszonyaira.

Széchenyi Imre gr., ifj. Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Manó.* A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkás-mozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagyón-adó és szerepe a magyar egyenes adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalizmus alapján.
Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természetellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások érdekében teendő jótékonyági intézkedések.* A munkaadók teendői a közgazdasági patriarchalizmus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifju munkások nevelése. A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere. A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás. A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és teendőink a közgazdasági patriarchalizmus terén.* Az ipari munkások helyzete és az érdekükben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára 2.50
5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása. Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmánynya válik, amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy, bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára 13.50, diszkötésben 24.—, leszállított ára 18.—
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere. A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára füzve 32.—, leszállított ára 19.20, kötve 40.—, leszállított ára 24.—

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Deák Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. *Ő Eminenciája Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprimása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló mülappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló mülapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A **mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv.** Szerzette: *Tóth Béla deák.* Szébb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múnél. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remekket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ára 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Megrendelő-lap a túloldalon.

Kérjük a rendelő-lapot czlmünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

*Alulírott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker., Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:*

Az összeget *utalványon küldöm.*
utánvenni kérem.

Kelet:

Név:

Lakhely:

(Olvasható aláírdst kérünk.)

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásba

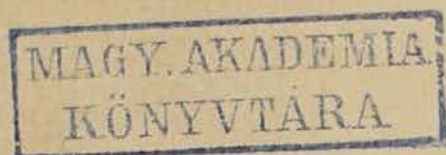
Ára **20** fillér.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Egy hónap
Egy koron

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Utazás Apponyi körül.

Széll, aki bűbájosan hiú, mint egy, mint egy igazi nagy ember, elmondta valakinek, aki szintén elmondta valakinek, hogy csinálta meg ő azt a rendet, ami most van.

— Tudod, — mondta, — ahogy beléptem a kilences bizottságba, láttam, hogy ott az emberek kilencfelé húzzák az egymás haját, össze-vissza vannak veszve, szónokolnak, nyögnek, ordítognak, sírnak. Akkor én leültem és egyszerűen diktáltam, minden gondolkodás nélkül megteremttem a formulát, a rendet. Az emberfölötti feladat egy-kettőre megvolt...

És mi volt ez a feladat? Nyilván az, hogy a királynak és kormányzó pártjának egy katonai és hatalmi programja legyen. Ez volt a mellékfeladat. A fő az, hogy egy alkalmi hidacskán bevigyék Apponyit a kormányzásba. Széll konstruálta a hidat, Tisza adta hozzá a srófokat, segített Lukács, Khuen fölülvizsgálta a dolgot és meg volt elégedve. Amikor ez az alkalmatosság elkészült, az aktív államférfiak összenézhettek: mi megtettünk minden lehetőt arra nézve, hogy — Apponyi soha se lehessen miniszter.

Képzeljék el a jelenetet, amikor Lukács, a modern apostol — aki szerényen közvetítőnek nevezi magát — átnyújtja a szabadelvű párt katonai programjának német

2
fordítását, amely óriási írott betűkkel — mint ahogy a királynak szokás — katonai okmánypapírosra van leírva.

A felség megbök egy pontot:

— Hát ez, kedves Lukács, mi? Mi ez?

— Doktriner dolog, semmi, felség.

— Az semmi, hogy én mindent a magyaroktól kaptam és akkor vehetik el tőlem, amikor akarják? Fenyegetődznek, ha rosszul viselem magamat, vagy ha az utódom lesz engedetlen, kasziroznak! Tessék, de az a forradalom. Hát tessék, majd annak idejében, de addig ne beszéljünk róla, igen!? Egy gouvernementális pártnak legalább is nem illik, hogy beszéljen, igen?!

— Igenis felség. De ez a pont csak doktrina. Apponyi akarta. A többi úr már fáradt volt. Nem akarták, hogy Apponyi gróf külön véleményt adjon be. Tudtuk, hogy a felség törli. Apponyi . . .

— Mért nem megy át az ellenzékbe, ha így gondolkodik?

— Nem akar, felség. A gróf rendet akar. Nem akar nehézségeket csinálni, ellenkezőleg, szívesen vállalja a belügyminiszteri tárcát. Nincs nála loyálisabb férfiú. Csak egy kissé doktriner, egy keveset szélső, nagyon féli a közvéleményt, melyet barátjai csinálnak neki az ujságokban. A szive, az jó és tiszta, az ízlése van csak meghibbanva egy kissé: a király vezető kormányférfia szeretne lenni és egyben a nemzet örök primadonnája.

A szűkszavú szürke ember alkalmasint kevesebbet és szürkébben beszélt. Megengedem azt is, hogy alapjában őszintén akarja a békét Apponyi és a király között. Mert ne higgyed, oh nyájas olvasó, hogy immár a katonai és nemzeti kérdés a fő. Személyi és hatalmi ügy az, ami ebben a pillanatban lényeges. Az, hogy Apponyi és hívei meg-

vetették lábukat a többségben, onnan kimozdulni nem akarnak és török vagy szakad, Apponyinak miniszternek kell lennie és a választásokat majd a kezében tartani. Ez a magyar vezényszó! «Üsse a kő, ha másképp nem lehet!» szólnak örök ellenfelei, a pecsovics rókák, akik csittítják, becézik, támogatják, beveszik, elismerik, hogy csak általa lehet rend. De amikor cselekedetre kerül a dolog, egy benső ösztönnél fogva, amely közös a régibb ívású államférfiaknál, elejtik, neki hagyják menni a falnak és kezeiket mosva, tetetett haraggal, csinált szomorúsággal szólnak:

— Ilyen ez az Albert, inpraktikus. Azt hiszi, hogy egy kormányzati programnak quadrálni kell azzal a szónoklatával, amelyet a csabai szövőiparkállításon tartott. Olyan mint Dick a Copperfieldben, ez a különben józan irnok, akinek csak egy baja: minden közönséges okmányra rá akarja írni, hogy egy angol királyt lefejeztet. Apponyi mindenhová, a király és a többség katonai programjának a szélére is ráakarja írni a Budapesti Hirlap előfizetési felhívását. (Amely a felségjogokat szellemesen megosztja egy Habsburg és egy Rákosi között.) Mire való ez? Most megint megneheztelt reá a király. Már-már rája erőltettük, már-már elfogadta és kapja magát, brüszkirozza.

És ha meggondoljuk, hogy az utóbbi időben mi semmi mást nem csináltunk, mint Apponyit octroyáltuk a királyra!

Szép sikerrel, úgy-e? A válság, amely voltaképpen utazás Apponyi körül, egyszerre megszakadt. Áll a cselekedet és mozognak a szájak. Történelem ennyi nyilvánosság mellett még nem történt. Maholnap az «Új Hírek» politikai híreit vezető államférfiak írják. A legnagyobb nyilvánosság mellett csinálják a jövőt és a journalistika gyertyát tart a politikának. De semmi komoly dolog nem történik, búsan enyelegnek és szenvedélyesen fecsegnek. Nem

ízléses, de izgató látvány ez, ám majdnem minden komolyság nélkül való. Barátok egymás arcában markolásznak, ellenségek egymás füle tövét csókolják. Okos, tekintélyes, gyakorlott férfiak a legártatlanabb arccal követik el a legnagyobb ügyetlenségeket. Mint fait accompli-tüntetnek föl a király és kormányzó pártjának megegyezését és egy következő pillanatban: úgy tűnik föl a király, mint aki «megbán» valamit, «lealkuszik» valamiből. Most a királyt kompromittálják. Majd következik a sorban a gouvernementális párt, amely oly bátor, mint Lőrinc a Toloncban; vacog a foga a bátorságtól. És Lukács, a kincstár lordja, úgy tűnik föl, mint egy impresszionista költő. «Ahá, kiütközik rajta a polgári iskolai tanár, ami volt és lám, senki sem lehet már, ami volt!» Mondja valaki. És pletykálnak, nyilatkoznak a volt és leendő miniszterek. A félhivatalosak lyrai verseket adnak közre. Beck, a törzskari főnök vezércikket ír egy ellenzéki magyar lapba és kijelenti, hogy Rákóczit énekli és Hunyadi Lászlót is. (Íme, a nemzeti engedmény.) A király előszobájában fakad a legjobb hírforrás; homo regiusok onnan viccelődnek, onnan küldenek eszményi fricskákat politikai ellenfeleiknek. Így vész el a tekintély, úgy maradnak benn a katonák és így nem kapják meg a tisztviselők a pénzüket! Ez pedig a mai magyar politika. És a holnap?

Ki jön? Apponyi vagy Lobkowitz? Az öreg herceg kitűnően zongorázik magyar népdalokat. Imádatának főtárgya a zene, ép úgy, mint ahogy az Apponyié az. Egy Lobkowitz-kabinetben Apponyi szigorú elveinek teljes föntartása mellett. Mit mondanak hozzá, urak? Csak már vége lenne, csak már miniszter lenne és lehetne élni, dolgozni békén, mert higgyék meg — és ez nem fecsegés — miatta, az ő ambíciója miatt nem lehet.

B.

A király barátja.

Évekkel ezelőtt történt. Egy riporter, aki báró Beck-et, a vezérkari főnököt egynémely információ megadására akarta rábeszélni, az audencia előtt jó borra való kíséretében megkérdezte a tábornok komornikját:

— Aztán mondja csak, — mit hall szívesen báró Beck ő excellenciája?

Tapasztalt vén róka volt az az ujságíró, aki jól tudta, mekkora haszna van annak, ha az ember a megintervjuolandók apró hiúságai felől megelőzőleg tájékozódik.

A komornyik szeme fölcsillant és jelentősen hangoztatva ezt felelte:

— A báró Beck-indulót!

Ez a kis indiszkrécio nemcsak bájos, de jellemző is. Elvégre minden vezérkari tiszt tudja, hogy milyen leplezetlenül naiv örömet okoz báró Becknek, ha a róla elnevezett és neki ajánlott indulóját hallhatja, amelyet, ha jól tudom, ezredének (a 47-ik stíriai gyalog-ezrednek) karmestere komponált. Hadgyakorlatokon, parádéknál, ünnepélyes alkalmakkor, ahol csak báró Beck-et megpillantják, vagy ha a katona-banda az Am Hofon vonul át, ahol a vezérkari főnök hivatala van, minden valamire való tambúr jelt ad a báró Beck-induló eljátszására és biztos lehet benne, hogy Ausztria-Magyarország leghatalmasabb katonája hirtelenül kiderült arccal vele füttyüli az indulót.

Nyolc belföldi és huszonnégy külföldi dekorációja van báró Becknek. A német császár, aki személyes tisztelője, esztendőnk óta nem tud neki rendjelet adni, mert már régen ott ragyog a legnagyobb német kitüntetés a vezérkari főnök mellén és holmi ajándékokkal, nagy értékű arany szivartárcákkal, képpel, szoborral kedveskedik neki. De mi ez a sok ordó ahhoz képest, hogy van báró Beck-induló?

Az osztrák hadvezér sorsának tragikuma mosolyog szelíden a vezérkari főnök ártalmatlan öröméből. Istenem, nincsenek háborúk, nincsenek győzedelmek, nincsen véres dicsőség, mint például Radetzky jó öreg idejében. Hanem azért most is van becsvágy, ábránd, álom, bátorság a katona szívében.

És az ember mégis csak valaki, ha indulót neveznek el róla, elvégre ordót mindenki kaphat, ha Bolfras-szal tarokkozik és nem fogja el a huszonegyesét. De kiről neveztek el indulót? Van Rákóczy-mars. Van Radetzky-mars. Van Moltke-mars. A vitézi halhatatlanság kritériuma az induló. A történelmi halhatatlanság nyitánya az induló. Ha már nem lehet diadalokat aratni!

Fölharsan a báró Beck-induló. És báró Beck mosolyog.

Valljuk be, hogy ennek az indulónak a hangjai mellett sok minden másként fest a közös és a magyar politikában. Sőt egészen más színben tűnik föl maga a vezérkari főnök is, akit most az utóbbi hetekben a kamarilla ádáz vezéréként állítanak a magyar közvélemény elé.

Hát szó sincs róla: az öreg úr egyáltalában nem magyar sovinizta. Habár ki tudja, mi lenne, ha hivatalában fölkeresnék a függetlenségi párt tagjai és elfütyülnék előtte a báró Beck-indulót! Sok naivitás van a mi gyűlöletünkben, de még több naivitás a bécsi bornirtságban.

Egy igen előkelő — származására nézve magyar — főúr, aki az udvarhoz intim módon járatos, szervilis fontoskodással így szólt hozzám, persze németül, lefordíthatatlan és végtelenül jellemző osztrák udvari nyelven:

— Ah, die Ungarn sind wohl eine edle und loyale Nation, — das weiss ja auch unser allergnädigster Herr. Aber die Leute sind desorientiert. Sie sind noch immer bethört von diesem Advocaten. (Ez Kossuth Lajos!) Und wissen Sie auch, was dieser Advocat gethan hat? Im Jahre 1849 — ich war damals Lieutenant — verübte er die Allerhöchste Detronisation. Ich erinnere mich ganz genau. Das weiss man ja heute gar nicht mehr! — És

dühösen hozzátette az öreg Rip van Winkle: — Sehen sie, das sollte man in die Zeitung geben! Detronisieren wollte der Advocat! Ez a levendulás beszéd, amelynek minden szavából moly repül föl, minő perspektívát enged azokba a körökbe, ahonnan ellenőrizhetetlen sugalmazások kerülnek nem egy illetékes helyre.

Nos, báró Beck sokkal nyiltabb szemmel, feltétlen jóakarattal és előítélettől ment igazságérzettel és ismeretekkel, de a maga szűk látóköréből öreges szemmel nézi a magyar dolgokat.

Beavatott magyar államférfiak tudják, hogy báró Becknek semmi kifogása sem volt a kilences bizottság munkálata ellen, amelyet egészen más valakik jelentettek ki elfogadhatatlannak.

Mindazonáltal bizonyos, hogy abban a nagy átalakulásban, amely ez idő szerint a monarchiát megrázkódtatja, előkelő és nagy szerepet játszik báró Beck, a vezérkari főnök. Még nagyobb szerepet játszik a magyar nép fantáziájában.

— Ki az a Beck? — kérdezzük joggal egymástól. Hogyan él? Mit szeret? Mi a szenvedélye? Mi a gyűlölete? Mit akar? Mi a természetrajza? Huszonkét esztendeje, hogy vezérkari főnök, számtalanszor olvastuk a nevét az újságban, láttuk hadgyakorlatokon, megjelent körünkben, ott találtuk arcképét az illusztrált lapokban, de sohase néztük meg. A közéletnek is megvan a maga külön mithológiája, amelyben emberek, mint fogalmak szerepelnek, anélkül, hogy húsból és vérből való alakoknak éreznők őket. Ilyen volt eddig báró Beck is. Most, hogy az események vele szemközt állítanak, először jut eszünkbe, hogy jól a szeme közé nézzünk.

Hetvenhárom éves öreg katona, aki bizonyos délcegséggel viseli még a zöld uniformist. Aranygallérja fölött szelíden ugrik elő a kiberetvált áll, Ferenc József-oldalszakállal, oldalvást elválasztott, még eléggé gazdag hajzattal, kissé hajlott orral. Arcán dominál okos, acélos-fényű szeme, igazi hadvezéri szem, amelynek átható tekintete bizton mérlegel és amelynek pillantását szinte fizice érzi az ember. Beszédmodorát a bécsi dialektus jellemzi, — pedig nem

született osztrák. Freiburgból, a bádeni nagyhercegségből való — és szinte olybá tűnik fel, mintha keresné és szívesen hallaná a legtösgyökeresebb bécsi kifejezéseket. Magyarul is tud valahogyan. Mikor 1897-ben a tatai hadgyakorlatok alkalmából a király és báró Beck gróf Esterházy Ferenc vendégei voltak, megesett, hogy a vezérkari főnök a régi várnál egy öreg Esterházy-huszárt magyarul szólított meg, a feleletet pedig királyunk mosolyogva fordította németre kedvenc katonájának.

A vezérkari főnök 1846 október 20-ika óta tagja az osztrák ármádiának. Kezdte mint utásztiszt és 1848—49-ben Olaszországban és Magyarországon harcolt. 1859-ben a hetedik gyalogos-osztály vezérkari főnöke volt, — a magentai ütközetben megsebesült, amiért a III. osztályú vaskorona-renddel tüntették ki, a katonai érdemkeresztet pedig Candia mellett szerezte. 1867-ben, mint ezredes a katonai iroda főnöke lett, 1873-ban, mint vezérőrnagy, a király főszárnysegéde lett. A boszniai okkupációban szerzett érdemeiért megkapta az I. osztályú vaskorona-rendet, 1881-ben pedig vezérkari főnöknek nevezték ki. Ma is az.

Imhol, néhány dátum báró Beck életéből, néhány kiugró pont a lexikonból, amely azonban nem árulja el, miképpen lett a vezérkari főnök az osztrák császár és a magyar király leginkább meghitt barátja.

Mert tény, hogy Ferenc Józsefet és báró Becket a legbensőbb barátság fűzi össze. A király a bizalmas «te» szólítással tiszteli meg vezérkari főnökét.

Katonai körökben mesélik, hogy ez az intimitás 1866-ból datálódik. A király akkor Becket küldte Benedek táborába, hogy a csapatok hangulatáról őszintén informálja. A kiküldött bizalmi férfi jelentése állítólag így hangzott:

— Az ármádia lelkes hangulatban várja a pillanatot, hogy Felségednek diadalt arasson.

Nos, a diadal nem következett be, hanem azért a király szeretete és bizalma állandó maradt Beckkel szemben.

Bizonyos, hogy báró Beck emelte mostani magaslatára a vezérkari főnök állását, aki azelőtt — úgy szólván: —

segédközege volt a hadügyminiszternek. Ma megfordítva áll a dolog és a nimbuszában és befolyásában korlátlan hatalmú vezérkari főnöknek segédközege lett a hadügyminiszter. De nemcsak a vezérkari főnök állását juttatta ilyen tekintélyhez a kiváló katona, hanem magát a vezérkart is a legelőkelőbb színvonalra fejlesztette.

II. Vilmos német császár és a német katonai előkelőségek tekintélynek tisztelik az osztrák-magyar ármádia vezérkari főnökét.

A vezérkar ma már oly egészséges szervezet, amely önmagától működik és nem követeli a főnök állandó munkáját. Báró Beck jelenlegi munkálkodása a következő főbb pontokra terjed ki:

1. Ő vezeti a nagy vezérkari utazást, amelyet minden évben megtartanak. (Két év előtt ezt a tanulmány-utat Erdélyben végezték, ahol — mint emlékezetes — a szászok hihetetlen ovációkkal tüntettek a vezérkari főnök mellett, aminek némi éle volt a magyarok ellen. Noha báró Beck nem ment bele ebbe a célzatba, a katonai tanulmány-út mégis kellemetlen belpolitikai jelentőségre tett szert. Fontosabb volt az eredménye annak a kirándulásnak, amelyet aztán a vezérkar Erdélyből Romániába tett. Mert hiába mondogatja a vezérkari főnök, hogy ő nem politizál: különös előszeretettel foglalkozik azzal, amit az osztrák copf «hohe Politik»-nak nevez. Ezúttal üdvös eredménye volt ennek a katonai kékharisnya-szenvedélynek: Beck Sinaiában megvetette az osztrák-magyar-román fegyveres egyezmény alapját.)

2. A vezérkari főnök vezeti minden évben a nagy tábornoki utazást. Tudniillik a dandárparancsnokok, akik a hadosztályparancsnoki, és a hadosztályparancsnokok, akik a hadtestparancsnoki állásokra vannak kiszemelve, a vezérkari főnök vezetése alatt tavasszal tanulmányútát végeznék és pedig többnyire ott, ahol majd ősszel a nagy manővereket tartják meg.

3. A vezérkari főnök elnököl a hadi iskola záróvizsgálatán. Az a sok katonatiszt, aki az utóbbi

huszonkét év alatt a hadi iskolában vizsgázott, szent borzalommal gondol a Drei-Hufeisengasséra, a komoly épületre és az emlékezetes rajzteremre, ahol sorsuk eldőlt. És a zöld asztal előtt báró Beck jóságos alakjára, aki annyi jóakarattal segít.

4. A vezérkari főnök elnököl a vezérkari törzstiszti vizsgán (amelyet «arkangyal-vizsgának» neveznek kolosszális nehézsége miatt és amely tizennégy napig tart). A jelöltek mindig örvendenek, amikor az ablak alatt a katonabanda rágyújt a Beck-indulóra.

Ezek a vezérkari főnök foglalatosságának főbb pontjai.

De két esztendő óta még egy más munkával is foglalkozik báró Beck, — olyan művel, amely egyelőre még készültében titok, de amelyről bizonyos, hogy valamikor nagy szenzációt fog jelenteni.

Memóárokat ír.

Megírja élettörténetét, amely a mai monarchia történelme lesz. Naponta órahosszat diktálja személyes adjutánjának, Schamschula vezérkari századosnak, élettörténete lapjait. Ennek a Schamschula századosnak volt közvetlen elődje gróf Ledochovski huszárszázados, akinek le kellett vetnie az egyenruhát, amiért a párbajellenes mozgalom hívének vallotta magát katolikus vallásos kötelességerzetből.

Nagyon gyakran esik meg, hogy a bécsi Burg nagy udvarában beugrik az udvari kocsiba a király vadásza és csak annyit mond a kocsisnak:

— M ö l k . . .

Az már tudja, hova kell mennie és gyorsan hajtat a a M ö l k e r b a s t e i 5. számú háza elé, ahová a király levelét viszi báró Becknek. A király többnyire sajátkezüleg írt levélben hívja meg kedvelt emberét, akinek már egész archivuma van királyi kéziratokból. Lakása valóságos múzeuma önönyszerencséjének és dicsőségének. Királyok, fejedelmek versengenek a kedélyes katona barátságáért, mert tudják, hogy általa juthatnak Ferenc József jóindulatához.

Báró Beck sohasem vitt nyílt házat és amikor felesége még élt, szint oly visszavonult életet folytatott, mint most. Egyetlen fia, **Frigyes**, vezérkari százados.

Nyáron **Veldesben** nyaral, majd **Mürzzustegbe** megy vadászni a királylyal, többi idejét Bécsben tölti, hivatalos utazásainak kivételével.

Emberei, akiket kedvel: **Pitreich**, a jelenlegi hadügyminiszter, azelőtt helyettese, **Kolossváry** honvédtiszt, azelőtt a vasúti osztály főnöke, végül a nagyrahivatott **Potiorek**, a hadműveleti osztály főnöke.

Hogy mi az ő tulajdonképpeni politikai meggyőződése?

Istenem, a hadügyminiszteri palota előtt, ahol a **Kriegsarchiv** fölött a harmadik emeleten van a hivatala a hetvenhároméves vezérkari főnöknek, áll **Radetzky** szobra, — a jó, öreg **Radetzky**. Ez a szegény szobor az idők folyamán és az alatta lévő gyümölcs- és zöldségpiac fesztelen verébnépsége következtében nem valami nemes patinára tett szert. Minthogy **Radetzky**, mint Ausztria szimbóluma áll ott, **Beck** kiadta a rendeletet, hogy a szobrot tisztítsák meg, fényesítsék ki. Ami a szoborral sikerült is.

Most Ausztriával szeretné ugyanazt a sikert elérni. Amennyiben ezt ő hébe-hóba talán hazánk rovására akarná végbevinni, azt nem kell komolyan venni, mert a történelmet nem lehet megfordítani. Arra füttyülünk valamit.

De neki a **báró Beck**-indulót! Hadd legyen öröme ebben is, mert becsületes, jó, derék ember. Csak osztrák.

Annyira osztrák, hogy az Operaházba, a hová rendesen eljár, különös örömmel megy, ha bécsi balletot adnak, — az összes színészek közül pedig a legnagyobb hódolattal tiszteli **Schratt** asszonyt, a bécsi szellem legbájosabb inkarnációját.

N. N.

Az erdélyiekről.

Élbeszéli: Barcsay Domokos.

Valami kimondhatatlan szomorúság nehezedik nemcsak a közéletre, hanem a társadalomra is. Azok a vidám és változatos idők, melyekről annyi sok humoros dolgot, és néha könyvet is, jegyzett fel a krónika, — ma már csak emlékek. A régi kedélyre se tudok reá ismerni. Az élet megviselte az embereket; nyomott hangulat uralkodik felettük, nyomott érzés szíveikben.

Jól emlékszem, — akárcsak mintha tegnap történt volna — arra a történeti időre, melyet Kolozsvár, a gubernium megszüntetése után Péchy Manó idejében élt. Az öreg kormányzó még akkor munkálkodott az Unió keresztülvitelén, midőn hazatoppant a hős, az ezredes: gróf Teleky Sándor. Az ő kedélye és szelleme hamar nagy társaságot hozott össze. Az élteesebbek közül Bethlen Gergely, Karacsay Sándor, akikhez csatlakozott gróf Eszterházy Miguel és báró Bornemissza Leopold. A fiatalságot itt ifj. gróf Teleky Domokos, gróf Bethlen Aurél és én képviseltük. Sándor bácsi volt a vezérünk. Ő adta ki mindig a vezényszót s mi lelkesen követtük. Bevertük egy néhány-szor Péchy ablakát is — csak azért, hogy örömet okozunk neki.

A régi Ó-várban Szigetinénél egy kisebb kosztadó házban volt a főtanyánk. Két szobából állott az egész helyiség, s e két szobában adták a legjobb kosztot és csinálták az erdélyi politikát, bár azt állították, hogy soha egy igaz szó itt el nem hangzott. A társaságnak kültagjai is voltak: Krasznay Miska színész, Hazai Viktor 48-as honvéd és Gudina István nyugalmazott kereskedő. Így hívatta magát az öreg Gudina — aki a legkülönösebb típus volt. A magánosoktól kapott pénzt üzletéhez, de azt becsületesen

vissza is fizette. Egy kis bolthelyisége fölé cégtáblának is csak azt tette, amint őt e társaságban hívták: Stefán. De ezt a nevet mindenki ismerte s haláláig más nevéől nem is tudtak. Mikor aztán évenként elment Angliába bevásárolni az ő speciális nyergeit, becsukta a boltajtót és krétával ezt írta reá: Stefán elutazott. A kulcsot azonban átadta valamelyik mágnás ismerősének, hogy ha kell valami, hát vegyenek a boltból. Mikor aztán visszajött, megszámlálta, hogy leltár szerint mi hiányzik és azt felírta a mágnások számlájára.

A jó Szigetiné, ki egyszerű asszony volt, de szerfelett nagyravágyó, áhítattal hallgatta beszélgetésünket, amiből ugyan egy szót se értett. De, hogy legalább rövid időre felvidítsuk, tréfát üztünk vele. Hegyesi Vilmost, a Magyar Polgár szerkesztőjét Ozmán basaként felöltözve bemutattuk neki, aki — mint mondta — azért jött, hogy a szultán értesült Szigetiné híréről és udvari dámának hívta meg. A jó asszony sírt örömeiben s elbeszélte a kitüntetést fűnekfának, de végül is úgy határozott, hogy ő nem mond le a kosztadásról — az udvari dámáságért. Egy alkalommal pedig gróf Teleky Sándor elhitette vele, hogy báró Wesselényi Béla, az erdélyi falkanagy is el fog ide jönni. Wesselényinek nagy híre volt Erdélyben s Szigetiné elragadtatással értesült, hogy el fog jönni ide, akiről ő álmodozott, hogy egyszer az ő asztalánál lássa azt, — akiről különben aligha tudott az ő egyszerűségében többet, hogy nagy úr, mert teméntelen sok — kutyája van. Két napig folyt a tisztogató, miden ragyogott már a midőn egy ebéd alatt megszólalt gróf Teleky Sándor:

— Ténsasszony, — nem elég tiszta ez a hely. Itt járt s megnézte a Wesselényi Béla báró pecérje, — jobban ki kell takarítani, mert kényesek a Wesselényi — kutyái.

Jó ideig nem mehettünk arra felé, úgy megharagudott Szigetiné.

E társaságba egyszer eljött egy Erdélyben közismert örmény ember is. A társalgás arról folyt, hogy a régi híres guberniumnak vége.

— Nem kár érte — szólt az örmény örömmel. Mert kérem, az furcsa hely volt. Egy ügyem akadt és eljártam minden gubernistát. Megnyugtattak, hogy az én javamra intézik el. El is intézték, — de éppen ellenkezőleg. A port elverték rajtam. Hát kérem ez a becsület? Megengedem, sőt magam is vallom — szólt különös örménykiejtéssel, — hogy azok a gubernisták egyenkint igen becsületes emberek voltak, — de együttvéve az egész egy nagy gazemberség volt.

Az egész társaságot egyszer aztán Bethlen Ferenc meghívta Nagy-Szebenbe, ahol egy éppen olyan jó kosztadó házat tudott ő, mint a Szigetinéjé, — sőt az ő háta mögött megjegyezte, hogy az még jobb. Eszterházy Miguel, gróf Teleky Sándor, gróf Teleky Domokos és én felpakolództunk, elmentünk Nagy-Szebenbe. Bethlen Ferenc elvitt az általa dícsért helyre. Egy jó forma szász asszony háza volt, aki kosztadásból élt. Szemmel láthatólag jól esett neki, mikor Bethlen Ferenc elmondta, hogy kik vagyunk és ki is tett magáért. Mindjárt legelsőnek adott egy olyan fűszeres olasz kolbászt, — hogy megenni képtelenség volt. Amint az asszony behozta és távozott, Eszterházy Miguel kikapta a tálból s odaadta a Teleky Domokos földön heverésző vizslájának. Másnap Teleky Domokos lélekszakadva rohant be Eszterházy Miguel szállodabeli lakására s rémülten szólt:

— Miguel, az Istenért, le ne menj az utcára.

— Miért? — kérdezte Eszterházy, valami bajt sejtve.

— Mert a vizslám lent elbújt a kapu mellé, hogy megharaphasson, amiért tegnap neki adtad a kolbászt.

Én ezt az esetet egy kávéházban elmondtam s a helyi lap szerkesztője, ki szomszédos asztal mellett ült meghallotta. Lapjában másnap nemcsak hogy megírta, de kommentárt is fűzött hozzá, úgy, hogy hamarosan nemcsak a kosztadó helyről, hanem Szebenből is távoznunk kellett.

Ezek, a régi idők emberei már nagyrészt elfogytak. És a mi maradt, annak is nap-nap után fogy a száma. Kivésznek az élők sorából s nem marad más hátra, mint legendás emlékek.

A cimbora.

Irta: Bársony István.

Furcsa kis ember volt az én hűséges vadásztársam, Kósa Péter, a b—i puszta örökös csavargója, aki, ha megtudta, hogy útban vagyok már hozzájok: mindig elém kutyaolt a két órányira levő vasútállomásra.

Mi ugyan nem igen szólítottuk a nevén, csak rövidesen «cimborának», ahogy a b—i puszta jókedvű gazdája szokta, aki egyszersmind ura és parancsolója volt az apró emberkének.

Sokat kanászcodott valamikor, s hol ide származott, hol oda; sehol se bírta ki sokáig; mindig visszavágyott a szülőföldjére, a nagy síkságra, ahol végül mégis mintha állandóan letelepedett volna.

Örök rejtély marad, hogy és mint vették be annak idején katonának ilyen kis termettel. Mert hogy nem ütötte meg a mértékét, azt minden percben be lehetett bizonyítani, hacsak az a különös dolog nem esett meg vele, hogy visszanőtt, megkicsinyedett időközben, ami elég különös eset volna, ha így történt volna. Mondják, hogy nagyon hepciás legényke volt, s amikor a katona-orvos megvizsgálta és körültapogatta, ráförmedt: «mit akarnak velem? úgy se vagyok én katonának való». — Erre csak azért is kimondták rá, hogy «tauglich».

Ezen nem lehetett segíteni, s a cimbora kiállotta a nehéz három esztendőket. De aztán, amikor hazakerült, úgy verte a mellét, hogy azt látni kellett volna. Nagyon büszke volt rá, hogy a császár kenyéréen élt.

Hanem ha azelőtt sem volt valami különösen dolgos, — aminthogy a pásztorkodó, kanászcodó, nyájórző embernek nem is a kezével van sok dolga, hanem a szemével, — most már semmiféle igazi munkát se lehetett rá bízni. Csak arra való volt, hogy küldözgessék, lóttassák-futtassák. Olyan tedd ide, tedd oda emberke lett, s ebbe lassanként bele is szokott,

bele is nyugodott. Azt szokta mondogatni: «úr vagyok, nem parancsolok senkinek sem, oda megyek ahova küldenek».

Mint aféle lógóst, akinek sehol se volt rendes megállapodása és felelőssége, nem is igen vették komolyan. Még katonai «gefreiteri» rangja se volt elég, hogy imponáljon vele a többi cselédségnek. Csak úgy, cimborának szólongatta valamennyi, — kicsi, nagy, — akinek ügye akadt vele.

Nohát ez volt a cimborája: az én húséges vadásztársam és tarisznyásom, fegyverhordozóm, és szükség esetén vizslám, agaram, kopóm, ráadásul udvari bolondom, aki nélkül már el se lehettem a b—i pusztán.

— No, cimborája, itt vagyok ám megint, — mondom neki, amint a vasútról leszálok s észreveszem, hogy már ott settenkedik, engem várván. (Tudniillik a b—i pusztája ura szekeret küldött értem, s a cimborát a bakra ültette, hadd legyen kézügyben.)

— Tudtam ám, hogy gyün, — feleli, — mer' három napja hajtán a ténsúr (ez a gazdája), hogy keressem ki, hun van snyeff a határba'.

— Oszta van-e?

— Vanni van, de nem igen eszi egymást. (Értsd: megférnek szépen, mert kevés akad.)

— Mindegy no, gyerünk csak.

— Aszondom, hogy gyerünk.

Felkapja a tarisznyáját s vígan billeg-ballag mellettem mezitláb. Egy kicsit nyughatatlan; — de hamar kitalálom a szíve kívánságát; kap egyet az ő számára hozott rövid szivarokból. Ha a legfinomabb havannát kapná, azt se élvezné jobban.

Széles mellű, örökké tüskés ábrázatú emberke ökelme. A szemöldöke seprő s alóla olyan szem villog, mint a vadkané. Nagyszerűen lát. Ha lelövök egy fürjet a tengeriben, vagy egy mocsári szalonkát a zsombik között: megfigyeli, melyik tengeri-szárat ütötte meg a lehulló madár, vagy melyik fűszálat mozgatta meg a szárnya s arról le nem veszi többet a szemét. Megy, megy, egyenesen a kijelölt pontnak s hacsak szárnyazva nincs a vad: többnyire úgy megtalálja az irányát, hogy szinte rálép a lelőtt madárra. Befejező cikk következik.

Kleopatra levele Antoniushoz.

Ne bánts te engem. Lásd ha a szerelmünk
 Bimbókorát túlélte — és a lelkünk
 Gyönyörbe, szenvedésbe belefáradt,
 S meghal a vágyam s meghal a te vágyad;
 Ha kerülsz engem s én kerüllek téged
 És mindörökre elválaszt az élet;
 S emlékem lesz csak ott,
 Hol egykor piros lángja lobogott
 Szerelmed szent hevületének,
 S csak egy-egy régi ének
 Dallama visz majd közeledbe :
 Akkor jussak eszedbe.
 S éld újra végig képzeletben
 Az én rég elmúlt, nagy szerelmem,
 S keress egy szót, egy pillantást csak,
 Árnyát valamely néma vádnak —
 Egy bántást, amely tőlem ért!
 Látsz könyvet majd! De csak az én szememben.
 Arcomba szökni látod majd a vért,
 Látsz megremegni titkolt gyötrelemben.
 De a boszút lelkembe zárva
 De mindég, mindég megbocsátva.

En üdvösségem, én szerelmem,
 Mért bántasz engem? . . .

Antonius levele Kleopatrához.

Kleopatra, lásd, kell hogy bántsalak.
 Gyönyör nekem, ha látom két szemed,
 Ezt a villámló, fekete eget
 Könybe borítani szavaim nyomán.

Üdvösség látnom csókos ajkadat,
 Amint a kintől elfehéredik,
 Küzd, jéghideg fölénnyel kérkedik —
 Aztán sírásra görbül bájosan.

Öröm ilyenkor hogyha vissza vágysz
 Daccal, boszúval s észre sem veszed,
 Hogy hajamat simítja a kezed,
 S hogy minden szó után egy csókot adsz.

Úgy, szidj csak édes! Üss, verj, megtaposs,
 De csók között, míg hullnak könyeid.
 Oh hogyha tudnád, milyen szép vagy így!
 Én Kleopatrám, kell, hogy bántsalak.

Erdős Renée.

A soknejű ember.

Irtta: Rudyard Kipling.

Mowgi inas volt s az én legényem, Smith tulajdona, aki nagy terjedelmű cselédnépséget kormányoz példátlan eredménnyel. Mikor még az én szolgálatomban volt, nem méltányoltam eléggé. Lustának és tisztátalannak szidtam; protestáltam családja nagy száma ellen. Mowgi elbocsájtatását kérte — ő volt az egyetlen szolga, ki valaha saját akaratából távozott védőszárnyaim alól — és én így szoltam hozzá:

— Ó Mowgi, maga vagy egy javíthatatlan gazember, vagy egy különösen előrelátó férfiú. Mindkét esetben nagyon meg fogja bánni. Hova szándékozik menni?

— Tudja Isten! — mondá Mowgi vidáman. — Itt hagyom a feleségemet és gyermekeimet és máshova megyek. Ha kiteszi őket, Sahib, éhen hálnak. Mert ön az egyetlen protektoruk.

Igy jutottam Mowgi feleségéhez — jobban mondva feleségeihez, mert az újat, aki Rawalpindiből való, kifelejtette. Mowgi pedig kiment az ismeretlenbe és sosem küldött egy árva levelet sem a családjának. A feleségek sopánkodhattak a verandán, és vádoltak, hogy én veszem el a leveleiket. Ha segitettem nekik, meg voltak győződve a tolvajlás felől. Ezen okoknál fogva haragudtam a távollevő Mowgira.

Az idő múlt és én, a nagy Smith, utazni mentem, birodalmamat megbizottjaimra hagyva. Mind a két asszony férjhez ment, mondván, hogy Mowgi rossz ember volt; azonban sosem szakították meg velem az összeköttetést.

Vándorlásaim közben Ghorahpurba értem, mely város, mint mindenki tudja, az indiai sivatag határán fekszik. Különben csaknem annyi nyomtatott formuláréra van szüksége a kiadóhivatalának, mint egy valódi kerületnek. A többi sajtóságai közül büszke volt a foglyaira — kaidis-nak hívták azokat. Régi időkben Ghorahpurban az volt a szokás, hogy a foglyoknak vagy átszúrták a gyomrukat, vagy karddal összekaszabolták őket, de most az a büszkeségök, hogy lábvasakban tartják őket és munkára kényszerítik őket, ami

abban áll, hogy le kell ülniök az út mentén a napba és várni, míg valamiféle állat jön és lehever.

Egy csapat kaidi kemény munkában volt ilyeténképen, mikor én közeledtem, míg a felügyelő a fogát piszkálta a bajonettjével. A hízott bűnösök közül egyik előlépett és mélyen meghajolt előttem. Mowgi volt, kövéren, jól táplálva és hunyorgatva a szemével.

— Jó egészségben méltóztatik lenni és jól vannak mindannyian a házában? — mondá Mowgi.

— Mi az ördögöt csinál itten? — kérdeztem.

— Becses engedelmével, fogságban vagyok! — felelt ő, gyengén megrázva egyik lábát, hogy a bilincs zörögjön. — Már majdnem egy hónapja vagyok itten.

— Miért?

— Egy Sahib szolgája voltam! — felelt Mowgi sértődötten. — Azt hiszi, én is olyan vagyok, mint a többi? Népszámlálásért vagyok itten a börtönben.

— Micsodáért?

Mowgi egy grimaszszal így kezdé elbeszélését:

— Mikor elhagytam a szolgálatát, Sahib, Delhibe mentem és Delhiből Sambhur Sós Tóhoz értem. Fő emberük voltam ottan, mert ennek a Marwarri népnek nincsen esze. Azután felmondtak nekem, mert állítólag pénzt loptam. Igaz is volt, és nagyon örültem, hogy elmehetek, mert a Sambhur Tó sójától már fájósak lettek a lábaim. Elmentem és béreltem egy tevét, húsz rupiáért egy hónapra. Ez gyalázatos vásár, de azok a zshivány Mawarrik m akartak engedni.

— Honnan vette a pénzt? — kérdeztem.

— Mondtam, hogy loptam. Szegény ember vagyok. Semmiféle más úton nem juthattam volna hozzá.

— Mit akart a tevével?

— Majd meghallja a Sahib. Egy bizonyos sambhuri Sahib házában volt egy nagy könyv Bombay-ból. És ha a Sahib valamit akart enni, vagy jó dohányra volt szüksége, benézett a könyvbe és írt egy levelet Bombaybe és egy hét alatt mind a megrendelt dolgok megérkeztek — szappan, cukor, cipő. Jó vaskos volt. Mohamedán módra borotváltattam a bajuszomat, felültem a tevére és elmentem arról a gonosz helyről.

— Hova ment?

— Nem mondhatom meg. Négy napig mentem a homokon,

míg nagyon messze értem Sambhurtól. Akkor egy faluhoz értem és azt mondtam :

— Én Wajib Ali Bahadin vagyok, a kormányzóság küldöttje és sok emberre van szükség a Kaluhi csatánál. A parancs ide van írva a könyvbe. Hány erős emberük van?

Megijedtek a nagy könyv miatta, meg mert nem volt eszük. Elláttak eledellel és a jó emberek mind adtak nekem rupiá-kat, hogy ne vigyem el az embereket a faluból. Innen tizenkilenc rupiá-val mentem tovább. A falut Kotnak hívták. És ahogy Kotban cselekedtem, úgy folytattam a többi faluban, Waka, Tung, Molair, Palan, Myokal és egyéb helyeken, mindenhol kapván sok pénzt, hogy az erős férfiak neve ne kerüljön a könyvbe. Bikanirból Jeysulmirba mentem, mialatt könyvem, melybe mindig bölcselkedve pillantottam, hogy a nép megijedjen, egészen elrongyolódott, és szereztem ezerhétszáznyolc rupiát, tizenkét annát és hat piet.

— Mindezt egy tevé és Preacher árjegyzéke által?

— Nem tudom a könyv nevét, de azok a népek nagyon félték tőlem. Azonban mikor az állam egy alkalmazottjával kísérleteztem, az feljelentett és elfogattak engem — engem, a kis tevémet és nagy könyvemet. Ezért becsukattak.

— Mowgi! — mondtam ünnepélyesen, — ha ez igaz, akkor maga egy nagy ember. Mikor fog kikerülni innét?

— Egy év múlva. Három hónapot kaptam a népszámlálásért és egy évet, mert mohamedánnak adtam ki magamat. De még addig esetleg megszököm. Ezek nagyon buta népek itten.

— Az én karjaim — mondtam — tárva lesznek, ha a fogsága befejeződött. Maga lesz az én személyes alkalmazottam.

— Az uraság az én apám és anyám! — felelte Mowgi.
— El fogok jönni.

— Az asszonyok férjhez mentek! — mondtam.

— Nem baj, — válaszolt Mowgi. — Nekem is van egy feleségem Sambhurban, meg egy itten. Ha visszatérek a szolgálatba, melyiket vigyem magammal?

— Amelyiket akarja.

— Az uraság az én jóltevőm és az istenek fia! — mondta Mowgi. — Kétségtelenül eljövök, amint kiszabadulhattam.

Most várom Mowgi visszajöttét. Házam felvigyázójának fogom kinevezni.

A gyehenna.

Írta: Kazár Emil.

Az esti 6 órát csöngették, sipolták és dudáltak a gyárakban. Az egész környék megtelt hosszú, vontatott hangokkal, melyek átjárták a levegőt, mint a mezők és erdők tiszta levegőjét a madárfütty. Itt a gyárkémények szakadatlan füstje lomha rétegben terjedt szerteszét, mint valami utálatos felhő. Áthúzódott a Dunán keresztül, s az ó-budai hegyeket derékban mosta végig, szennyes áradatképen. Hangzott belőle a sikoltás és a nyöszörgés.

Egy perc alatt a munkások ezernyi tömege tolongott a ropant hosszú úton. A fölkavarodott porban száz lépésnyire is alig lehetett látni. Megálltak egy korcsma vagy pálinka-mérés előtt.

— Betti, nem jössz haza?

— Nem. Most dolgom van. Jó éjt.

Két leány váltotta e pár szót. Az egyik tovább sietett Ujpest felé. A másik betért egy piszkos, kövezetlen sikátorba, mely kivitt a homokos mezőre. Két oldalt alig akad valami épület, csak palánkok. Betti pillanatra megállt, s tétován hátránézett. Nyugtalanul ment tovább s megint csak újra visszánézett. Ekkor úgy tetszett neki, mintha ott a sarkon, ahonnan befordult, valaki állana. De amint ő hátra fordította fejét, az hirtelen eltűnt. A lány ingerülten kapta át kis kosarát a másik karjára.

— A gazember, megint utánam leselkedik. Jó, tudja meg, hogy hova megyek.

Még csak néhány lépést tett, s egy deszka-kapun dörömbölt. Senki sem jött kinyitni, tehát a csengőt rántotta meg. Erre aztán megnyílt a kapú, s egy félmeztelen, széntől fekete férfit lehetett látni a nyílásban. Olyan volt, mint az ördög, fekete és erős. Ing nem volt rajta. Felső testén a kőszén pora egész réteg, s az arca is akár a szerecsenyé. A lány ránézett nagy fekete szemével, s mind a két kezét rátette a kosarára, de olyan érzéssel, mintha a szívére tette volna.

— Mihály, egy pár pogácsát hoztam, — szólt bánatos hizelgéssel.

— Betti, már megmondtam, hogy nem akarok többé veled beszélni.

— Mihály, jó Mihály! — sóhajtott a lány. — Nem úgy van az. Rágalmaztak előtted. Nem igaz — nem igaz Mihály! A cseh gyalázatosan hazudik.

— Mégy tovább, vagy bejössz az udvarra? — kérdezte durván a fekete ember, ingerülten mutatván, hogy mindjárt becsapja a kaput. — Nekem a fűtőbe kell visszatérni. Ha tudom, hogy te vagy, ki sem nyitom a kaput. De azt hittem, szenet hoztak.

Amíg ennyit mondott, be is zárta a kaput. Betti besurrant a szűk udvarra, melyben egyéb sem volt kőszénrakásoknál. A gyár fűtőudvara ez. A nagy kémény alatt ott nyílt a gépház katlana. A nyíláson túl most is úgy izzott benne a tűz, mint a pokol tornácán.

Mihály előre sietett, fölment néhány lépcsőn a katlan pitvarába, az örökké fűtött, kőszénnel telt és füstös cellába.

Ez volt Mihály hivatala és műhelye éjjel-nappal, mert a gépház tüzenek kialudni nem szabad. A rettenetes kemence toroka előtt keskeny vashíd vonúlt el, vas lécekkel, mint a gőzhajókon a kapitány hídja. Onnan hányják be a szenet a katlanba. Mihály vagy tíz lapáttal dobott be most is, aztán vasnyelű pemetével locsolta s hosszú piszkálóval gerjesztette. A leány fölment utána a vasdobogóra.

— Betti, nagyon meleg van itt.

A leány hátradőlt a hídlás lécéhez és sírni kezdett. Már alkonyodott s a tűz kísérteti fénye világította meg a két alakot. Mihály nem akart így sem látni semmit. A leányra rá sem nézett, csak a tüzet élesztgette és a salaknak csinálta az útát a rostélyban.

— Vigyázz, lány, ha a tűzbe szédülsz, nemcsak az a gonosz szíved, de minden csontod hamú lesz. Menj a csehedhez! — kiáltott indulatosan Mihály s az utolsó szavakat valósággal harsogta.

— A gazember, az a cseh . . . hogy hiheted . . . Nem vagy te különb, Mihály?

— De az gazdag. Munkavezető és minden új esztendőben még a haszonból is kap.

— Útálom és gyűlölöm! — kiáltott Betti.

— Régen ismered. Mulattatok is együtt. Ha előbb tudtam volna, szóba sem állok veled. Az olaszokkal is mulatni szoktál. Úgy-e — mi?

— Azok földieim, én is olasz vagyok, — szóló szenvedélyesen a leány, kiben remény kezdett éledni, mióta Mihály beszédbe eredt vele. — Az én nevem Bettina. Mint kis lány jöttem ide az apámmal, mikor arra lent a Dunán a nagy hidat építették. Már három esztendő óta nincs apám, nincs senkim. Szeretöm sincs, te sem vagy az enyém. Mihály, hallgatsz-e rám?

— Mire való ez a beszéd?

— Az útalatos cseh már régen ismer. Oh istenem, ha úgy munka után, este, mikor haza mentünk s bevitt a kávé-mérésbe, vagy megkínált egy pohár sörrel, harapnivalóval — mikor úgy sem volt egy falat kenyérem, óh istenem, hát van abban valami? Minden munkás-lány elfogadja. Hanem egyre tola-kodóbb lett. Akkor téged még nem ismertelek, Mihály.

Mihály ismét lapátolta a szenet a tűzre. A lány tovább beszélt a nagy zörgésben, a tűz sistergésében. Nem hallgatott rá. Melle zihált. Csak szemében volt emberi, minthogy a szemhéjak körös-körül tisztán maradtak a sötét pizsoktól s valami túlvilági foglalatban lángolt és izzott a tekintet.

— A cseh megcsókolt. Ő maga mondta. Mások is látták, — lihegte a feketeség.

— Megcsókolt tréfából, mikor mások is látták, — felelte a lány szomorún, de tiltakozó lázongással. — Megszidtam. Máskor megint megcsókolt. Aztán mindig utánam járt.

— Ajándékokat küldött.

— Igen, apróságokat, kis függőt, kis gyűrűt. Ah Mihály, ez még örömet is okozott nekem. De mikor téged megismertelek, többé nem mentem vele kávézni, nem fogadtam el egy szép ruhát, nem fogadtam el semmit tőle, s mikor megölelt és megcsókolt, megkarmoltam, ellöktem magamtól és szidtam, ahogy csak tudtam.

Mihály felkavarta az izzó tüzet, s fújt tüdejéből, mint a túlfűtött gőzgép. O maga hallgatott.

— Mihály, Mihály, téged szeretlek!

— Nézd ezt a tüzet. Ilyen gyehenna ég az én mellemben. Abba a tűzbe szeretnék beledobni. Senki sem tudná meg, senki, úgy elpusztulna. De itt ebbe a másik gyehennába, ebbe nem fogadlak be. A lelkem nem volna képes összeégetni, fölemészteni téged. Vagy tán megolvasztott is már ilyen hitvány salakká, mint amelyet én lapáttal vetek ki a fűtőből. Csakhogy én bennem megmaradt ez, szívem alatt maradt. Menj, nem hiszek. Megcsaltál. Azt mondom lány, menj, takarodj!

Betti csak állt dacosan, és szemébe mert nézni annak a baziliskus szemnek.

— Szeretlek Mihály, hallod-e, szeretlek!

A gyár gőzgépei dübörögtek. Szinte azt lehetett képzelni, hogy ennek a két teremtsnek a szörnyű szívdobogása.

Mihály lement a hidlás másik végén a fekete pitvar alsó részébe. Egy hosszú, vékony ember állt ott, és az ajtónyílásnak támaszkodva szivarozott. A cseh volt, és szólt:

— Akartam látni, rendben van-e a fűtőház. Szenet is hoztak, mért nem veszi át Mihály?

— Bettit keresi az úr! Amott van. Hej Betti, hej te lány, nézz csak ide. Keres az úr.

Kiment az udvarra, kinyitotta a kaput és bebocsátotta a szenes szekereket. Ördög vigye azt a csehet, meg azt a lányt. Jó sokára eszébe jutott, hogy a kemencébe szemet kell rakni a tűzre.

Bettit ott találta a dobogón, összeesve és az izzó tűzbe bámulva meredt szemekkel. A vörös fényben is fehérlett a sápadt arca.

— Már elment a cseh? — kérdezte Mihály körülnézve, és lapátolni kezdte a szemet a tűzbe. — Mért nem még utána, leány? Pusztulj innen!

Betti felugrott, s megragadta Mihály kezében a lapát nyelét.

— Utána? Utána — oda? — és a másik kezével az izzó gyehennába mutatott.

Mihálylyal fordult a világ. A zsarátba nézett.

— Nincs itt valami szokatlan szag, mi serceg a tűzben?

— Nem látok a tűzben semmit, de a szemedben borzasztót látok.

— Rimánkodtam neki, hogy ne üldözzön. Nem szerettem, gyűlölöm. Csalogatott, menjek vele, éppen útra megy. Senki sem fogja tudni, hogy vele mentem. Így beszélt. Megölelt, meg akart csókolni. Felszaladtam a tűzhöz. Utánam. Ujra megölelt és megcsókolt. Jaj volt neki. Az öklömmel a szeme közé vágtam . . . Vége! Oh istenem, borzasztó a vége!

Betti most maga ragadta kezébe a lapátot, ő szórta a szemet a tűzre rettenetes gyorsasággal. Mihály a pemetével locsolta, utána a piszkavassal kavarta a tüzet.

— Szeretlek Mihály! Hiszed-e, hogy szeretlek?

A gyár kéményéből sűrű, fekete füst örvénylett ki és lassan szétterült, mint egy óriás szemfedő.

— Mihály, hiszed-e, hogy szeretlek? A tűzbe nézz, oda a pokolba nézz! Szeretlek. A pokolba vettem a csehet. Hát hiszed-e, hogy szerettem? Adj föl, hogy gyilkos vagyok.

— Hallgass, hallgass, szerencsétlen.

Átfogta a lányt derekánál fogva és levezette a másvilág hídjáról, leültette az ajtó elé, ahol az esti levegő hűvösítőn érkezett a Duna felől. Mellé ült a küszöbre, két kezébe fogta a kormos fejét. De minden percben összerázkódtak, ő is, a lány is, aki végre szívtépő zokogásban tört ki s odahajtotta fejét az ember ölébe.

— Mert téged szeretlek!

A bohózat körül.

Irta: Salgó Ernő.

II.

Az előzmény itt az, hogy a színháznak megnőtt a közönsége, a következmény pedig, hogy ezt nyomon követi a színműírás elemeinek devalvatioja. Ami a színművekben — hogy így mondjuk — irodalmi, az csak a választottak egy kisebb csoportjára számíthat; míg a közönség zöme — legalább egyelőre — több fogékonyságot tanúsít ama könnyebb fajsúlyú dolgok iránt, melyekkel a bohózat dolgozik. Úgy tetszhetik azonban, mintha a közönség megnövekedése inkább kedvezne a színpad komolyságába vetett hitnek, sem minthogy csökkenené ezt. Amióta a színház nem a kiváltságosak fényűzése, hanem mindenek szórakozása: a közönség oly sereggel gyarapodott, melyben nagyobb résszel van képviselve a naivság és amely ennél fogva több hittel van a színpadon történők iránt. Ám ez a házmesterekre és szobalányokra támaszkodó okoskodás sántít. Először is mert ma ezek az úgynevezett naivak is felvilágosodottabbak, mint azelőtt a legcynikusabbak voltak, másodszor pedig mert összezavarja a színpadi látszatokban való hitet bizonyos dolgoknak a bennök való hit nélkül történő elfogadásával. Holott bennünket itten ez az utóbbi érdekel, meg az, amivel komplikálódik: az összetalálkozás, a hatásra való fogékonyság és az illúsióknak, mint illúsióknak való felismerése között. Az ember igen jól mulathat olyan látszatokon, melyekről tudja, hogy túlhágnak a valóság határait. Ez a bohózati siker gyökere és az eredendő hajlandóság mellett itt nyílik a magyarázat, hogy miért járhat a közönség növekedése a színpad komolylyá vételének csökkenésével.

A színház tömegeknek dolgozik és jelenségeinek megfejtése végett a tömegek psychológiájához kell fordulnunk. Ime azonban a tömegeknél a nagyság növekedésének arányában csökken az ítélő tehetség, még pedig nemcsak összmenyiségében, de az egyénenként való eloszlás szerint

is. Népgyűléseken gyakori eset, hogy valamennyi résztvevő olyan fölbuzdulásba jut, amelytől külön-külön minden egyest visszatartott volna a maga értelmi képessége. Mindenki, aki valaha tüntető csoportba sodródott, tudja, hogy mily ragályos az ellenőrző képesség legyengülése és hasonlóképp van a színházban is. Egy szó, amely egyébként egészen közömbösen hagyná az embert, egy ötlet, mely inkább badarság, mint elmésség, a tetszészaj orkánját indítja meg, még pedig annál biztosabban, minél kevésbé szigorúan kulturált elemekkel van a közönség felhígítva. Főpróbákon csak analogiák segítségével, megelőző tapasztalatokkal való összevetés után sejtik meg az emberek egy-egy jelenet hatását, holott este, mikor a közönséggel együtt nézik a darabot, legtöbbször ők maguk is épp oly közvetlenül érzik ezt, mint a körülöttük levők. A nagyobb tömeggel való együttlét a fogékonyság megnövekedésével és bizonyos értelmi leszereléssel jár. A Vígszínház première-jein látunk ugyan halványképű, keretbe fésült hajzatú urakat, akik felvonás közben oly fenkölt komolysággal néznek a páholy korlátja mögül a levegőbe, mintha valami irodalmi revelationál assistáltak volna; de ezek nyilván csak tévedésből öltik magukra az *esthète* nagyobbik képét, vagy ha nem: hiábavaló. Felvonás alatt ők is a többséghez símulnak és mert a színházi többség, legkivált mai összeállításában, kevésbé kényes, vele együtt elfogadják ők is a bohózat alrendűségeinek koszorúba font gyűjteményét. Ugyanekkor azonban tovább folyik az egyéni értelmi tevékenység is. A tömeggel való együttmulatás után feltámad az egyéni ellenőrzés és a tapasztalat, hogy olyan dolgoknak tapsoltak, amit utólag egy percig sem vehet komolyan az ember, az amúgy is meglevő hajlandóság mellett csak erősíti a meggyőződést, hogy a színpad nem komoly dolog.

Ez a pszichológiai folyamat menete, holott a bohózat ennél többet érdemelne. Ezzel azonban eljutottunk a közönségtől magához a műfajhoz. Adva van egyfelől az irodalom általános tendenciája, mely a komolyság felé tart, másfelől a közönség meggyőződése, mely e komolyság ellen nyilatkozik, kérdés: miként találhatnak ezek egymásra és miként békülnek össze? A drámában úgy, hogy ez olyan tárgyat keres, melynek

problémája minél szélesebb rétegeket érdekeljen és amelyet ennél fogva a közönség minél szélesebb köre legyen kénytelen komolynak tartani; a bohózatban viszont úgy, hogy minél jobban élve a komolytalanság szabadságával, az egésznek megformálása helyett a részletek hálás voltára fordítja figyelmét. A szerkesztés ugyanazok az elvek szerint történik, mint az operette-nél. Ahogy az operette-ben a szerep elnyeli a cselekvényt, a helyzet megbontja a szerep egységét, az ötlet kiszabadítja magát a helyzet alól, ugyanúgy történik a bohózatban is: a részek függetlenítik magukat az egésztől, a mellékes dolgok túlfejlődése elborítja az alapszöveget színét. A bohózat konstrukciója így fordítja hasznára a komolytalanság kiváltságát. Egészében nem törődik a valósággal és annyi eltávolodást enged meg magának a lehetőségtől, amennyit akar. Ezért van, hogy a bohózatban oly nagy rang jut a véletlenségnek, mindenféle hóbortnak, a legcsodálatosabb összetalálkozásoknak, azzal a föltétellel, hogy ebből annál hatásosabb helyzetek következzenek. A súly itt a részleteken van és az ítélet ezeken sarkalik. A drámaíró köti a pszichológiai igazság, a korhűség, meg egy csomó más dolog, amihez a munka egészét kell hozzáidomítania; a bohózatíró mind ehelyett a helyzetek arithmetikájával foglalkozik, figurák elosztásának és összecsoportosításának számtani feladatait oldja meg és ügyességének e műveletek formai bravourja a mértéke.

Ez azonban a darab egészére vonatkozik; a részletekre nézve másként áll a dolog. Amennyi szabadsága van a bohózatírónak a részek egymáshoz illesztésében, olyannyira koncentrált követelésekkel találkozik a részletek tekintetében és ha amabban a részben kényelmes conventió képződik ki számára, ami az erőszakosabb eszközök alkalmazását illeti, itt minden alkalom megvan, hogy a legmagasabb ágakról tépjen. A bohózatnak az operette-tel való rokonsága ebben tűnik ki a legjobban. Az operette a pasquillból született és ettől örökölte, hogy szabadon kalandozhat mindenfelé, de azon az áron, hogy elmés legyen és jól forgassa a gúnyolódás fegyverét. Ám a satyra nem lóghat a levegőben, hanem csak úgy van értelme, ha valóságos dolgokra vonatkozik. Az operette lehet még oly

fantasztikus az egészében, de részleteiben és vonatkozásaiban a realizmus kátéjához kell magát tartania. Az angol operette, mely a szerkezet 'dekomponáltságát tekintve, legjobb mutatója a műfaj irányzatának, ebben a részben is elől jár. Minden mozaikszerűsége, orfeumi számokkal való megtűzdelése mellett is sokkal inkább realista termék, mint az utóbbi évtizedekbeli francia operette, mert míg ez legfeljebb valami allegóriai csövön közlekedik a mindennapi valósággal, addig az angol operette részleteiben, alakjainak kiválasztásában, vonatkozásaiban és célzásaiban folyton az eleven életet éri. Fokozottabban és több érdemmel kínálkozik ez a bohózatírónak. Az elmésség kötelező reá nézve, de csak tőle függ, hogy ehhez hozzávegye a satyrát és a bohózat részletei a valóság olyan karrikaturáit mutathatják, amelyek értéke és jelentősége nem kisebb, mint amekkorát a rajzolás hűségével kiváló munkáknak tulajdonítunk. A bohózatíró ezen a réven a legféltékenyebben őrzött ajtókat nyithatja ki maga előtt; Gandillot — hogy a franciáknál maradjunk — nem áll hátrább, mint Meilhac és Halévy és Lavédan-tól nem leereszkedés, ha kezét fog Pierre Veber-rel. A bohózat, mely architektúrájának sajátos szabadságával kilép az irodalmi illem kötelékéből, e belső díszítés érdeménél fogva teljes joggal igényelheti az irodalmi megtisztelést.

Bizonyos azonban, hogy ez a cél a legkevesebbeket irányítja; ellenben annál többen vannak, akik a bohózat megszerkesztésének szabadságát az erotikus szabadossággal támasztják meg. Az irodalmi tulajdonságokkal emelkedő bohózat mellett itt van a pornograf-bohózat, amelyben mintha csak a szerzők azt a feladatot vállalták volna, hogy a cselekvény örve alatt minél több nemi ingert vigyenek a színpadra. Aki a legtöbb merészségnek tudja a módját ejteni, azé a legnagyobb diadal. Ez azonban ismét visszavezet a közönség színvonalának az apályához, ahhoz, hogy a színház közönségének megnövekedése együtt jár az alacsony és ösztönéleti ingerek iránt való fogékonyság jelentőségének megnövekedésével. Ebben a pontban ugyanis jóformán mindnyájan összetalálkozunk és ezért hatás céljából ennek a felhasználása a leghálásabb. Ezt beismerjük; de kevélyek nem vagyunk miatta.

Szüreti hangulat.

«A bolond» című készülő verses regényből.

Három kell az igaz magyarnak,
E három: tót, zsidó, cigány;
Tót azért, mert azzal arattat
Túl és innen Dunán s Tiszán,
Zsidó, hogy amit tót képések
Kicsépeltek, zsákokra mértek,
Azt az isten-kegyelte nép
Mózes és Áron megvegyék,
Cigány meg, hogy elhegedülje
A termés árát hevenyén — —
Hej, ha egyszer mind megkerülne,
Mi elpengett cigány-zenén,
Az volna csak magasztos érzemény.

Hát az a sok derűs vígasság,
Mit a derék triász okoz,
Hogy a tót mily együgyű, vagy hát
A cigány mily bolond-okos,
Mily furfangos, de bölcs a héber
Példázattal, képes beszéddel —
Róluk hány adoma kering
S mind oly kacagtató, de mind!
— Miből vígadnál bús magyar, ha
Nincsen e három embered!
Bizony mondom, hogy egymagadba'
Az életúntság rád szakadna
S nem ízlenék a bor sem úgy neked.

S e háromság együtt van épen
Mádon és nem véletlenül,
De mert e pompás, szép vidéken
Egy évben egyszer összegyül,
Ebből tudhatja meg a vándor
Az áldott Hegyalján akárhol,
Hogy szedni, szűrni már lehet,
«Megeresztették» a hegyet;
Vitéz Mihály is így szagolt tán
Születet, Mádon azt hiszem
S bár mádi mászlásról dalolt, ám
Valószínű, hogy csak vizen:
Csak nagyúr ott az úr, más senkisé.

Csak nagyúrnak telik, kivált ha
Fészketől messze szól az ut,
Hazulról leszalasztni Mádra
Szedőnek egész tót falut;
A tótocska jön, s mert szokása
A birkahús úgy, mint a kása,
Maga előtt hajt-tereget
Egész egy bárány-sereget;
Nem is tud ő oly vígadalmat,
Mint ha a velkomozsni pán
Szeptemberben hordót vasaltat,
Mert az a szép értelme annak,
Hogy mihamar el kell indulni mán.

No de Mádon lent már a tót-had,
Jön a zsidó is nyomba, hát;
Borházakban futkosva móstat:
Hogy adja a sajtó, a kád?
Fényes kaftánja, mintha szárnya
Nőtt volna, úgy repül utána
És huncutkája, mint a drót
Rugany, spirális módra lóg;
Nem egerészik úgy szemével
Mint ő, e földön senki más,
Mégméri egy tekintetével
Hogy itt vagy ott mennyit s hogy ér el
És egy hajszálnyit is ritkán hibáz.

És véle nem mindig goromba
A pöffedő nagyságos úr,
De sőt nyájas, kedves koronta,
Ha a kapcája megszorúl,
No már a kapcája pediglen
Meg-megszorúl több ízbe', mint nem
És ily bajon segíteni
Nem tud, csak a finánc-zseni,
De az tud mindig s bár vakarja
Kelletlen néha a fejét,
Ha az eset őt is zavarja
Mert heverője nincsen ép —
Nem mond nemet soha és semmikép.

Ha néki nincs, az nem baj épen,
Hisz valahol csak majd akad,
Valamelyik szomszéd megyében
Valamelyik sógor csak ad;
«Meglesz» szerényen, sűgva mondja,
Aztán elindul sompolyogva
És száguld jobbra, balra hát,
Hogy beválthassa a szavát —
Eh, magyar úr, egész világon
Ha bántják is szegény zsidót,
Te megbecsüld őt, azt tanácslom,
Véled csak ő kész tenni jót,
Lót-fut érted, hogy nyelve is kilóg.

Kis hasznát, ha fárad miattad,
Csalásnak hát bizony ne nézd,
Hiszen többet vasal ki rajtad
A házi, fizetett cseléd,
Többet hullajtat át a rostán
Magának a cenk német ispán,
A cseh kertész többet kapál,
Többet zsebel a frank lakáj;
A zsidó csak alkalmi szolgád,
De szolgálatja nem kisebb:
Igyen titoknokod s a dolgát
Jobban elvégzi, mint te tudnád,
Hisz' legmélyebb titok mindég
a zseb.]

Ha aztán a szegény zsidócska
Lassanként úrrá tollasúl,
Lelkes magyar lesz rosszba', jóba',
S az marad változatlanúl,
Eszik lelkesen, mint mi, sonkát,
Töltött káposztát és szalonnát,
Káromkodik cifrán — s hiszen
Többet már nem teszünk mi sem.
— Csak hogyha mágnás lesz a héber,
Avagy nemes, de zig, de zug,
Az már bolond, mert hát mit ér el?
Reá másznak tréfával, élccel
S ő a neveltség vesszejébe fut.

Sohsem vágyik ily dőreségre
Minálunk a sötét cigány,
Bár égő hiúságba' végre
Ő keménél sincsen hiány,
De a veres nadrágon ő túl
Nem megy, csupán azért bolondúl
S végkép boldog, ha még nehány
Ezüst gomb hivalg lajbiján —
Ezt is csak az üstös kolompár
Vagy lócsiszár kívánja még —

A muzsikus rég túl vagyon már
Ilyesmin és — huzódozott bár —
Ízlésivel hozzánk le száll a rég.

A banda is kompáreált mán,
Ott baktat a hegyoldalón,
Hóna alatt, nyakába', hátán
Hegedű, bőgő, cimbalom,
Egy-egy borház a stációja,
Ahol, ha nótáit lerója,
Mint felsuhant varjú sereg
Megintelen tovább ered.
A primást szívesen Zsigázza
Ott minden úr — rég ismerik —
Mosolyg az s mintha rá hibázna
Egy «kedves nótát» penderít
S ott ragad azzal sokszor reggelig.

A szedő nép kassal, ficsúrral,
Puttonnal sorba áll a mán,
S míg a vinclér beszél az úrral,
Hancúrozik legény, leány,
Kiváltkép vidám a magyarja,
(Mert csak vígat szűl a Hegyalja),
A tót csak néz — elég neki,
Ha a készet nevetheti;
Majd egyes esztrengára hajtja
A vinclér a szedő-hadat,
Az edényeket átkutatja,
Nincs-é bennök kenyér-darab,
Vagy morzsa, vagy bármely egyéb
maszat.]

Oh, mert a furmint gyenge lénye
Királynénál szeszélyesebb,
Figyelmetlenség őt ne érje
Mosolyját másképp lesheted!!
Elváltoztatja nyomban arcát,
Gőgös, fanyar gúnnyal kacag rád
És finom, aszú bor helyett
A hordaidban forr ecet.
Oh nagy-világ, neked talán még
Arról nincs is hű képzeted,
Hogy aszúnk mily merő ajándék,
Bár aranynyal fizetgeted,
'Sz a gondnál drágább árú nem lehet.

Indulnak a szedők a hegynek,
Egy nyomon, mint a hangya-raj,
Nagy össze-vissza egybe csengnek
Ujjongás, tréfa, dal, kacaj,
S a dércsípéstől rőt hegyoldal

Megélénkül új szín-csoporttal:
 Tarkítja szembe villanó
 Piros, kék kendő, viganó.
 Mélázva ül ormán a pásztor
 S megkapja úgy e jelenet
 Hogy — fogytán a töltése bátor —
 Kilövi puskáját, a jámbor
 Felbuzdultában mást mit is tehet?

A puska hangos durranása
 Ketté szakítja a zsvajt,
 De erre éles robbanással
 Ujjongás, hujjahó riad.
 S zúg ez aztán ringva végig,
 Befutva a táj messzeségit
 És kap mindig újabb erőt:
 Ujrázzák a szomszéd szedők,
 Ezeknek foltja meg temérdek
 A szőlő-táblák oldalán,
 Ilyenkor az egész vidéknek
 Kicsinyje, nagyja ott van ám,
 Hogy házőrzőt sem hagynak honn
 talán.]

És hegy — hasas, csürkös — no, ez
 van]

Hosszú csöportban, rengeteg,
 Szeszélyes, csukló ormozatban
 Bukdácsolnak, dülöngenek,
 És összerogynak megkúszálva
 Egymás ölébe és nyakába,
 Mintha — amelyet termenek —
 Ők innák az arany levet.
 Tán itt verték az istenek le
 A lázadó titán-hadat,
 És úgy fitult ordas hegyekbe
 Kőszikla, rög, menykő-salak,
 Amint ez mind halomban itt maradt.

Megjő az est; mint a köpübe
 Száll estenden a méh-sereg,
 Úgy térnek a borházba gyűlve
 Vissza urak és emberek;
 És folytatják, mit elhagyanak:

A nép tovább dolgozva fárad,
 Szotykos zsákot tapos s neki
 Gyürkőzve, a prést nyeggeti.
 Ám nem pihen az úri nép sem,
 De sőt ő is tovább — mulat;
 Táncot óhajt a kacki szépnem,
 Dalt, kártyát a meglett urak
 S hangos lesz a borház a holdas
 égben.]

Hajnal felé már messze rikkant
 A zajos bordal — mint ilyen,
 Amelyet fújtak mind nyakiglan
 Ezerszer és egy végtiben,
 Egy, kettő a kar élin állva
 Intonált, vékonyan fisztulálva:

„Sárga zsinóros nadrág,
 Mindig mondtam, ne kapd rád.”

Oszt' felharsant a többi rá,
 Ahogy tudójuk birá:

„Ha tudsz róla, tegyél róla,
 Úgy se sokat tehetsz róla.”

Aztán da capo és da capo,
 Mind-reggelig, istentelen
 Virtus ez, úgy tartják; no hát jó,
 Ha virtus, akkor — tisztelem,
 Csak ne hallnám soká megintelen.

Írhattam más bordalt, de jobb ez,
 Mert nagy Horác szabálya volt,
 (Lásd a levelét «Ad Pisones»)
 Hogy «csak az igazat danold»,
 Hát hogy írjak bordalt azoknak,
 Kik tokajit naponta szopnak,
 Én, ki csak vad cankút iszom?
 Ah, azt nem teszem, nem bizony;
 Nem dallok bort, bár a Hegyalja
 Volt dajkám, ott születtem én
 S szívem ma is merengve vallja
 Éltem örömtelen delén,
 Hogy bölcsöm szép volt,
 csak nagyon kemény.]

Szabó Endre.

Az asszony — a férfi.

Asszonyi jegyzetek.

Írta: Erdős Renée.

III.

Az erényről. Kedves Asszonyom! Jó volna tudnunk mi az erény, hogy erényesek lehessünk.

Minthogy ezt a fogalmat összehúzni és tágítani lehet, akárcsak a füzőnket, kissé bajos válaszolnom az ön levelére. Ön, a negyven éves asszony, írja és hozzáfűzi nagyon jellemzően: az a negyven éves asszony, aki legfőlebb harmincnek látszik. Az arca üde, a termete leányos (csak egy gyermeke volt), a haja szőke, stb. igen friss és egészséges.

Ebből az egy mondatából, mielőtt a tizennyolc oldalas levele végére jutottam volna, már tudtam, hogy ön szerelmes s a lovagja csak huszonöt éves, de legalább is harmincötnek látszik, minthogy bajuszt és szakállt visel — nemde édes asszonyom?

Hát nagy a baj — írja. — Ez a rettenetes ifjú kimondhatatlanul ostromolja önt, akiről tudja, hogy őt viszont szereti. Már most mit tegyen? Ön még soha nem szeretett. Akarata ellenére kényszerítették néhai férjéhez, akit ön tisztelt és becsült, de aki lelkéhez, véréhez rokon nem volt. Most jött el az igazi. Érti, hogy ő az. És maga független, szabad (a leányát már férjhez adta) és szerelmes, és szeretné végre ismerni az igazi gyönyörűséget és nyugtalan és beteg és öngyilkossági tervekkel foglalkozik. Jaj, nagy a zavar arrafelé!

Kérdi, hogy már most mi legyen? Ön feddhetlen jellemű úrinő, akinek erénye napként csillogott, (hogy az ön saját kifejezésével éljek), csak nem feledkezhetik meg mindarról, ami eddigi életében körülvette! Az emberek, a nyomorultak, mindent észrevesznek és akkor önt elítélik, megfosztják becsülésüktől — és mit szólna a leánya, a leánya

férje, a nagy kiterjedt rokonság, a közeli barátok. Ah! Ah! És ön kedves asszonyom, ennek a fontos problémának a megoldását reám bizza, az íróra, aki mint mondja, oly jól ismeri az asszonyi lélek ágbogát, szövevényét.

Első sorban, kénytelen vagyok beismerni, hogy nem ismerem. Szégyelem, de nem ismerem. Aztán pedig én az ön életkorának felét csak néhány esztendővel éltem túl. Csak azt akarom ezzel feltüntetni, hogy a tanácsadás egy kissé nehéz. A helyzet pedig egy kissé banális. Annyi regényt és drámát irtak már erről, hogy nem lehet róla mondani semmi újat.

Egyfelől a társadalom szigorú törvényeivel, a makulátlan mult és a tiszta lelkiismeret.

Másfelől egy huszonöt éves ifjú rajongó, alázatos és követelő részben suggestiv szerelmével. Mit tegyen, jó ég, mit tegyen? Már annyit szenvedett eddig is. Éjszaka nem tud aludni. Bizisten még tönkre teszi magát a sok tépelődésben. Hát én mennyit tépelődöm, mióta a levele itt van! Fel-alá járok és töröm a fejem. Jó ég, ez a szerencsétlen nő mit tegyen!

— Asszonyom, a dolog nagyon humoros. De én értem önt. Ön nem tanácsot kér, hanem inkább engedelmet kér valamire, amit ugyan engedelem nélkül is meg fog tenni, de mégis jólesik lelkének háborgását, erényének ellentálló harcát megmutatni valakinek — egy idegennek — természetesen álnév alatt. Hát jó. Én fel szoktam bontani a címemre érkező leveleket, el is olvasom, de hogy a levélírók sorsának intézését magamra vállaljam, én, balga költő — nem, ezt nem tehetem. Ehhez való bölcseségem nincs. Inkább tanácslom, ha már a saját ítéletére, elhatározására, ösztönére bízni nem meri magát, fordúljon a főt említett regényekhez és drámákhoz. Azokban már mindent készen talál, még pedig különféle változatban. A hősnő, aki így összeütközésbe kerül hagyománnyal és erénnyel, néhol boldog, néhol boldogtalan. Keresse ki azt az asszonyt, aki boldog és irányítsa sorsát az övéhez. A társadalommal számot vetni nehéz. Valahogy keresse, fon-

dorkodja ki azt a helyzetet, amely fölött átnéz, akkor aztán jó lesz minden. Hogy én mit tennék az ön helyén? Hogy tudjam azt most? Előbb negyven évesnek kellene lennem, hogy arra felelhessek. De még ebben az esetben is! Az ember soha sem tudja, mit tenne ilyen vagy amolyan helyzetben. Ámbár ebben az egy dologban majdnem minden asszony egyformán cselekszik. Csaknem egyforma — okosan. És körülbelül ezen a ponton fordul meg minden. Eszerint tőlem tanácsot ne várjon. Mert amit mondanék is, ön azt nem fogadná el. Hisz oly bizonyos, hogy már — határozott! Amint mondtam, inkább csak a beleegyezésem kell. Hát beleegyezem. Jó! Én, a forró szívű költő, kegyesen beleegyezem. Hogy van-e hozzá joga? Van. Hogyne volna. Csaknem több, mintha húsz évvel fiatalabb volna, mert ami ez után a szerelem után következik, az úgy is feloldozza magát minden képzelt és valódi véték alól! Azt hiszem, tudja, mire gondolok? Ismeri a negyvenéves asszonyok sorsát! Negyvenöt évesek lesznek. A legjobb esetben ötven évesek. Jártas a kozmetikában? Van jó masszőre? Tud öltözködni? Ismeri a természetet és az esti világítás titkos hatásait? Bizonyos szépítőszerektől megkékül az arcbőr! Vigyázzon! Ejh — csunyaság, amit mondok. Ne hallgasson rám. Inkább várjon, legyen hős még egy kis ideig. Zárkózzék el a fiú elől. Ez az úr, brutális fiatal-ságában mit törődik azzal, hogy maga miatta elevenen a poklokra szánja magát. Kérem, várjon. Még egy kicsit várjon. A leánya fél évvel ezelőtt ment férjhez. Várjon — mondjuk még esztendeig. Addig talán egy kis unoka kerül a napvilágra. Ért engem? Addig horgoljon sok kis keskeny csipkét és hosszú, rózsaszínű atlasz szalagokra himezzen fehér virágokat. Egyet láttam. Nagyon szép. És a baba benne olyan volt, mint egy kis mézeskalács-bábú. Fogadjon szót. Higyje el, nagy örömet szerez majd annak idején egy szép, izléses pólyakötő! Annak az úrnak pedig a levelemről ne szóljon. Nem akarom, hogy engem átkozzon valaki... És most ég áldja önt, zaklatott szívű asszony! És csak várjon, várjon még egy kicsit.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

37.

Tiszteletteljesen meghajtotta fejét, hallgatva nyitott utat Macknak és becsukta maga után az ajtót.

A már régóta szálló hír az osztrákok leveretéséről és az ulmi fegyverletételről igaznak bizonyult. Egy félórával később minden irányban adjutánsokat küldtek szét parancsokkal, melyek arra engedtek következtetni, hogy nemsokára az orosz sereg is, mely eddig tétlenül vesztegelt, találkozni fog az ellenséggel.

André herceg izgatottan tért szobájába, hogy levelet írjon atyjának, akinek naponta szokott írni. A folyosón találkozott lakótársával, Nesviczkivel, s az örökké mókázó Sherkovval, akivel mint mindig, most is valami felett nevettek.

— Mért vagy oly zord? — kérde Nesvitzki, akinek feltűntek André herceg villogó szemei és sápadt arca.

— Nincs semmi oly hír, hogy vidámak legyünk! — válaszoló Bolkousky.

Abban a pillanatban, mikor André Nesviczkyvel és Sherkovval találkozott, szembe jött velük a folyosó másik feléről Strauch generális, ki Kutusovval az orosz hadsereg ellátásáról gondoskodott és a haditanács tagja volt. A generálisok elhaladtak s látszott rajtuk, hogy a terhes köszöntéseket ki akarják kerülni. Ekkor Sherkov arcán hirtelen együgyü, örömteli mosoly ragyogott fel, melyet nem tudott elnyomni. — «Excellenciád» — mondá németül, mialatt elébe lépett — «van szerencsém!» Meghajtotta a fejét és ügyetlenül mint a gyerekek, mikor táncolni tanulnak, először az egyik, majd a másik lábával kalimpált. A generális, a haditanács tagja, kemény pillantást vetett rá, de az együgyü nevetést egy pillanatig figyelembe vette. Összehúzta a szemét, jelezve, hogy kész meghallgatni őt.

— Van szerencsém, Mack tábornok megérkezett, egészségesen, de kissé megsérülve, — tette hozzá, mialatt arca ragyogott az örömtől. A tábornok összeráncolta a homlokát, elfordult és tovább ment.

— Istenem, milyen naiv, — mondá mérgesen, mikor pár lépésnyire elhaladt.

Nesviczky nevetve ölelte át a herceget, de Bolkonski, ki még sápadtabb lett, haragosan visszalökte őt.

— Ha ön uram — mondá, mialatt orcái remegtek — a bolondot akarja játszani, úgy én nem gátolhatom meg abban, de kijelentem, ha még egyszer a jelenlétemben bolondozik, úgy majd megtanítom, hogyan kell viselkednie.

Nesviczky és Sherkov úgy elcsodálkoztak ezen a kitörésen, hogy szótlantul, tágra nyitott szemekkel bámultak Bolkonskira.

— Nos, én csak üdvözöltem őket, — mondá Sherkov.

— Én nem tréfázom önnel, kérem hallgasson, — kiáltá Bolkonski, megragadva Nesviczky kezét s eltávozott Sherkovtól, ki nem talált választ szavaira.

— No de mi a bajod öregem? — kérdé Nesviczky megnyugtató hangon.

— Hogy mit akarok? — felelte André herceg és felindulva állt meg. Lásd be, hogy mi vagy tiszték vagyunk, kik a császárnak és a hazának szolgálunk, és sikereinek örülünk, s kudarcait meggyászoljuk, vagy pedig szolgálak, kiknek az urak jóléte, vagy fájdalma mellékes. Negyvenezer emberünk leverve és ilyenkor kacagni lehesen? — mondá. — Ez egy ilyen semmi embernek való, aki barátjának fogadott, de nem ösmer, nem ösmer — mondá franciául, majd azt vélte, hogy Sherkov még hallhatja s oroszul folytatta: — Csak fickók mulathatnak ilyesmin. Egy pillanatig várt, hogy a hadapród felel-e rá, de a hadapród megfordult és eltávozott a folyosóról.

III.

A pavlovgradi huszárezred két mérföldnyire állott Braunautól. Az a része, hol Rostov Nicolai szolgált, Salzenek faluban volt elhelyezve. Denissovnak, a vezetőnek, kit Wasky Denissov névvel az egész tábor ismert, a falu legjobb lakása volt berendezve. Rostov, a mióta elérte őket, mindig nála lakott.

Október 8-án, mikor a főhadiszálláson mindenki talpon volt, náluk tovább is a nyugodalmas csendélet folyt. Denissov, ki egész éjjel vesztett a kártyázásnál, még nem volt otthon, mikor Rostov korán reggel az élelmiszerszállítástól visszalovagolt. Rostov odahívta a szolgálattelvő tisztet.

— Hé Bondarenkov, kedves barátom, — mondá a rohanós huszárnak — vezesd körül a lovamat, — szólt baráti jókedvvel, amilyen hangon a jó fiúk beszélnek, ha boldogok.

— Parancsára fenség! — felelt az orosz és vidáman rázta hátra a haját.

— Vigyázz és jól vezesd!

Egy másik huszár is odasietett a lóhoz, de Bondarenkov már megragadta a kantárt. Látni lehetett, hogy az ifjú jó borraivalót adott és érdemes volt neki szolgálatot tenni. Rostov megsimogatván lovának a fejét, majd a hátát, ott maradt az előtérben.

A német házigazda, köténnyel a derekán és villával a kezében, kinézett az istálló ajtaján. Arca felvidült, mikor Rostovot pillantotta meg. Vigan köszönt neki.

— Jó reggelt kívánok, jó reggelt, — mondá és látszott, hogy örömét találja abban, hogy az ifjúval beszélhet.

— Már szorgalmas, szólt hozzá Rostov, még ugyanavval a jókedvű testvéri mosolylyal, mely nem tűnt el arcáról. — Éljenek az osztrákok, éljenek az oroszok, éljen András császár, — fordult a némethez, mialatt a tőle oly gyakran hallott szavakat ismételte. A német nevetett, kijött az istállóból és kalapját lóbálva így szólt: — És éljen az egész világ! — És dacára, hogy sem a gazdának, ki az istállóját takarította, sem pedig Rostovnak, ki élelmiszereket szerzett be, nem volt semmi különös oka rá, mégis e két ember boldog megelegedéssel és testvéri szeretettel nézett egymásra, s kölcsönös szeretettel intettek egymásnak. Aztán a német az istállóba, Rostov pedig Denissovhoz ment be.

— Mit csinál az urad? — kérdé Lavinskát, Denissov szolgáját, kit az ezred bolondjának neveztek.

— Tegnap este óta még nem jött haza! — viszonzá Lavinska. — Már ismerem ezt, ha nyer, korán jön haza, hogy hengegjen vele, de ha reggel sincs még itthon, az annyit jelent, hogy veszített. Rossz kedvébe fog hazajönni. Parancsol kávét?

— Igen!

Tíz perc múlva Lavinszka hozta a kávét.

— Már jön! — mondá. — Most kezdődik.

Rostov kipillantott az ablakon, melyen keresztül látta a hazatérő Denissovot.

Denissov kicsiny ember volt, vörös arccal, villogó fekete szemekkel, fekete bozontos bajuszszal és ugyanolyan hajjal. Sötétben, fejét lehorgasztva jött fölfelé a lépcsőn.

— Lavinska! — kiáltott hangosan és dühösen. — Segíts levotközni, te marha! . . . Ah, már ébren vagy! — szólt, miközben a szobába lépett.

Folytatjuk.

GAZDÁLKODÁS.

A börze haramiái.

Előszó.

A börze! A moloch, a kárhozat, eszeveszett forgatag. Lihegő vágygyal törsz feléje és ha elkap a sodra, menthetetlenül veszve vagy. A játékok játéka, amelyben percről-percre gazdagodnak meg és szegényednek el. Bűnös barlang, ahol prédaleső kalózok táplálkoznak a becsületes munka gyümölcsével... Íme, ezt tartja a magyar közvélemény a börzéről, amely a doktrina tanítása szerint a termelés és fogyasztás legtevékenyebb közvetítője, a nemzeti gazdaság lüktető szíve.

Külföldön valóban azt a hivatását teljesíti a börze, amit az elmélet hirdet. Ott módot ad a becsületes tőkének, hogy becsületes, szilárdan kamatozó vállalkozásokhoz jusson és módot ad a kis embernek is arra, hogy ha nehéz munkával egy kis tőkét szerzett magának, azzal tisztességes haszon ellenében részesedjék a nemzeti munkából. Külföldön tehát a vállalkozó szellem éltetője a börze és a kis tőkék bevonása által a nép széles rétegeit belé vonja a nagy nemzeti munkába. Így van ez a külföldön, ahol ismerik a tőke természetét; tudják, hogy munkából lett és munkába kell átváltoznia. A külföldön, ahol az emberekben több a vállalkozó szellem és kevesebb a kalandor-mohóság; ahol bűnnek tartják holtan hevertetni a tőkét és ha már piacra viszik, megelégszenek azzal a szerény, de biztos haszonnal, amely a tőkét becsülettel megilleti.

Nálunk, sajnos, nem így van. Nálunk többnyire csak a gyors meggazdagodás vágya taszítja a börzére az embereket. És pedig leginkább azokat, akiknek semmi keresni valójuk sincs ott, és akiknek a kellő tájékozottságuk sincs meg. És éppen, mert csak a szédületes nagy hasznot hajszolják és mert nincs meg a tájé-

kozottságuk, éppen a leggyanúsabb, legsüppedősebb vállalkozásokra vetik magukat, amelyektől leginkább várhatják a meglepő hullámvázásokat.

Természetes, hogy e gyöngeségeknek bőven akadnak kizsákmányolói. A haramiák egész szervezett kara lesi, hogy prédául kaparítsa el azt a tőkét, amivel a kapzsi oktalanság gyors meggazdagodást akar vásárolni. Így vész el sok-sok nemzeti tőke, anélkül, hogy eljutna hivatása tereumára: a becsületes vállalkozásokhoz és így hal meg már a kezdet kezdetén vérszegénységben sok becsületes vállalkozás, mert nem tudott tőkéhez jutni...

E cikkeink intő táblák lesznek a magyar közönséghez, hogy merre ne menjenek. Neveket, cégeket, vállalkozásokat megjelölni nem fogunk. Mi csak típusokat mutatunk be, amelyeknek egyes vonásaiban élő individuumokra fog ismerni az olvasó.

I.

Az ujság-haramia.

Németországban törvény útján hozták be a »Register-Zwang«-ot. A börzén csak az fordulhat meg, csak az köthet üzletet, akinek neve a nyilvános registerben szerepel. Már most nagyon sokan vannak, akik üzleti hírnevüket féltik attól, hogy börzejátékosok hírében álljanak. Inkább nem is vezettetik be nevüket a registerbe.

Ez emberek játék-szenvedélyének kizsákmányolására tör Budapestén a ravasz vállalkozó. Kiad Budapestén egy heti ujságot,* amelyet harminc-negyvenezer példányban küldöz szét Németországba épen azoknak a címére, akik a registerben nem szerepelnek. Ez ujság közgazdasági rovata bizonyos vállalkozás érték-papirjait magasztalja és ajánlja a vevőközönség figyelmébe. Minden ujság-szám mellé egy-egy levelezőlap van mellékelve, amely a kiadóhivatalhoz van címezve és amelyre a következő szöveg van rányomtatva:

* Jelenleg négy ilyen ujság létezéséről tudunk.

— Alúlírott ezennel bejelentem a t. kiadóhivatalnak, hogy b. lapjuktól hat hónapi ingyen példányra reflektálok.»

Amint e levelező-lapok beérkeznek, a vállalkozó immár pompásan tájékozva van, hogy kik lesznek a kliensei. Azok, akik érdekesnek tartják az ő ujságját az elolvasásra.

No mármost van egy nyomda-részvénytársaság Budapesten, mondjuk: a «Cúcor-nyomda». A nyomda-vállalat immár esztendőök óta veszteségre dolgozik, a részvényei néhány igazgatósági tag kezében gyűlnek össze és bárha ma már alig néhány forint az értékük, a börze hivatalos jegyzésében 95-ös árfolyammal szerepel még mindig. Senki sem kínálja, senki sem kéri, — nem törődnek véle. Kívül esik a forgalom területén.

Nos, a mi vállalkozónk megjelenik a börzén és elkiáltja:

— Veszek Cúcor-részvényt száztizenhat forintjával!

Természetes, hogy hanyatt-homlok gyűlnek a kínálók. Megvásárol néhány száz darabot belőle, aztán beéri ezzel. Hazamegy és kiiratja az ujságjába, hogy a «Cúcor-nyomda» részvényei ma százhuszonhatos árfolyammal keltek el. Persze e hír alapján egyre-másra kapja a megbízást, hogy vásároljon e részvényekből. Annál is inkább, mert kevés biztosítékot kér, húsz-harminc forintot csak. Így hát a kevesebb pénzü emberek is részt vehetnek a mulatságban.

A mi emberünk a biztosítékot bezárja a pénztárába és vár. Vár egy hétig, aztán újra megjelenik a börzén és elkezd kinálgatni a Cúcor-papírokat. Kínálja százhuszonhatért, száztízért, százért, kilencvenért, — de nem kell még ingyen sem. Ekkor sürgőnyt meneszt jámbor klienseihez: változott körülmények folytán, előre nem látható konjunkturák következtében a Cúcor-részvények rohamosan esnek. Kér tehát intézkedést, hogy eladhatja-e kilencvenes árfolyammal. És mivelhogy a differencia a beküldött biztosítékot jóval meghaladja, kéri ennyi meg ennyi forintok szives beküldését postafordultával. Ha beküldik jó, ha nem küldik be, akkor is jó. A mi vállalkozónk nem szokott pörösködni, mivelhogy a pörös eljárás folyamán sok minden kiderülhet.

E vállalkozónak kedvelt üzlete a «prémium-üzlet» is, a limitált veszteséggel való dolgozás. A prémium bizonyos — árfolyam szerint igazodó — áron megváltható jog arra, hogy a kliens valamely értékpapirt, amelynek emelkedő irányzatát várja, néhány hónap múlva a mai árfolyamon kaphasson meg. Ez tehát olyan üzlet, amely látszólag a legkisebb kockázás mellett kecsegtet a legbúsásabb nyereséggel. Vagyis éppen azoknak való, akiknek sokkal több a nyerni, mint a veszteni valójuk. A mi vállalkozónk ujságja útján a legkétesebb értékpapírokra hívja fel kliensei figyelmét és köt velük prémium-üzletet. A gyanútlan kliensek szívesen belemennek az üzletbe, hisz mindössze tíz-tizenöt forint kockázatot követel tőlük, ellenben rengeteg nyereséget ígér. A vállalkozó tehát mindössze tíz-tizenöt forintot nyerhet, de — ezt aztán biztosan elnyeri.

A «Frankfurter Zeitung» a minap leplezett le egy ilyen vállalkozót és óva intette olvasóit, nehogy belemenjenek a «budapesti szédelő cég» csapdájába. Bizonyos, hogy az ilyen leplezés tömördek kárt okozhat a külföldön a budapesti tőzsde amúgy is megrontott hírnevének.

Úgy halljuk, hogy vállalkozónk e leplezés folytán most a gyanútlan magyar közönségre akarja kivetni hálóját és magyar nyelven kiadott ujságjával bennünket fog elárasztani. Óvakodjunk!

II.

A becsület mintaképe.

Egy grófhöz beállít egy börzeügynök és így szól:

— Méltóságos uram, van szerencsém följánlani szolgálataimat. Teljesen biztos információim vannak; egész vagyont lehetne nyerni velök.

A gróf úr, aki néhány év előtt vagyona jelentékeny részét hagyta ott egy börze-kalandor körmei között, ridegen válaszolja:

— Köszönöm, nem kérek belőle. Nem játszom többé!

Az ügynök szomorúan mondja:

— Méltóságod, úgy látszik, nem bízik bennem. Pedig most is

biztos tudomásom van róla, hogy egy értékpapir három nap alatt emelkedni fog.

— Elhiszem, de mégsem játszom! Kérem ne is beszéljen többé róla.

— Csak egyetlenegyszer próbálna ki a gróf úr!... Vennék négyszáz darabot ebből a papirból a méltóságod számára. Három nap alatt biztos a haszon.

A gróf úr idegesen kiáltja:

— Eh, hagyjon békén! Mondtam már, hogy hallani sem akarok róla!

Az ügynök eltávozik végre nagy sóhajtozással, de három nap múlva ragyogó arccal tér vissza.

— Nos, gróf úr, hát nem volt igazam?... Ugyanis én úgy hittem, hogy méltóságod csak bizalmatlanságból utasított engem vissza, vásároltam tehát a gróf úr beleegyezése nélkül négyszáz darab Rimamurányit. . Oh bocsánat, méltóságos uram, vakmerőségemért, de be akartam bizonyítani, hogy nem üres hencegés volt, amikor biztos információimra hivatkoztam.

— De hisz én határozottan megmondtam, hogy...

— Oh, hiszen a gróf úr nyert. Ime, ezennel van szerencsém átadni háromezernégyszáz forint tiszta nyereséget. Az ügynöki províziót levontam már magamnak.

Az ügynök a világ legbecsületesebb ábrázatával olvassa le a pénzt az asztalra és a gróf nagylelkűen mondja:

— Nos jó, ez egyszer megbocsátok, de ez aztán — az utolsó eset!

Az ügynök ravaszul mosolyog. Ő biztos a maga dolgában. Egy hét múlva a gróf keresi föl az ügynököt és két hét múlva már az ügynök negyvenezer forint differenciáról számol el vele...

Nevek nélkül mondtuk el ez esetet, de — sajnos — jól ismert nevekkel történt meg, nem is egyszer.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A kinematográf az orvosképzés szolgálatában.

Régi igazság, hogy az önérdek a haladás hathatós előmozdítója. Ujabb példa rá az a rendkívüli tökéletesség, amelyre Doyen, a híres párisi sebész, vitte a mozgó fényképek előállítására. Ez a professzor valóságos típusa azoknak a minden nagy városban feltalálható reklámsebészeknek, akiknek neve mindig ott ékeskedik a napilapokban valamely «bámulatra méltó ügyességgel véghezvitt műtét», vagy egyik-másik politikai nagyság betegsége kapcsán. Doyen túltett a legtöbb kollegáján; ő a reklámnak egész új módját eszelte ki. Műteteit kinematográfos felvételek segítségével megörökíti és a vetített képeket válogatottan előkelő úri és hölgyközönség előtt mutatja be pazar fényvel berendezett szanatóriumának szalonjában. Sőt a külföld előtt sem akarja, hogy ismeretlen maradjon a

neve és a sebész-kongresszusokon már elmaradhatatlan látványosság a Doyen vetítőmasinája. Ezen tevékenysége közben aztán tényleg sok apró, de ügyes fogással tökéletesítette a kinematográfiát, amely — részben az ő javításai folytán — igen alkalmas eszköze lett az orvosképzésnek. Műtetés közben az operatőr és segédei úgy körülveszik a beteget, hogy a műtét részleteit eltakarják a hallgatóság elől. Így aztán — kivált a hátsó padokban ülő orvostanulók — rövidséget szenvednek. Doyen vetített mozgó képei lehetővé teszik, hogy a tanterem minden pontjából kitűnően és kényelmesen végignézzük az egész operációt, annak egyes részeit, vagy akár az egészet, megismételhetjük, ahányszor csak tetszik. Legújabbán pedig stereoskopos mozgóképeket készít a mester, amelyek plasztikus, vagyis teljesen élethű módon utánozzák magát a műtétet. Ez az eljárás, mint

a tanítás eszköze, igen értékes. Nem szabad azonban felednünk, hogy Doyen úr, csakhogy annál gyorsabbnak, briliánsabbnak lássék az operálása, sokszor kénytelen eihanyagolni a vérzéscessillapítás kellő gondosságát. A tanulság ebből az, hogy a reklám-sebészetet érdemes ugyan végignézni, de kissé veszedelmes dolog annak műtéti tárgya gyanánt szerepelni.

Úszó egyetem.

Igazi amerikai gondolatot valószínűleg meg egy new-yorki pénzcsoporthoz, élén Rooseveltnél. Teljes kényelemmel felszerel egy 2000 tonnás páncélhajót, és ellátván azt tanárokkal, tanszerekkel, vízrebocsájtja. A hajóra olyan diákokat fognak felvenni (jó pénzért), akik az egyetemi tanulmányokhoz szükséges előképzettséget óhajtják megszerezni. Tanítani fogják ott a klasszikus és modern nyelveket, a történelmet, a földrajzot, természetrajzot és nemzetgazdaságtant. Egy-egy kurzus 12.000 mértföldnyi utazásra jogosít. Képzeltető, mennyire megkönnyíti majd a nyelvek, a föld- és természetrajz tanulását az, hogy a szóbanforgó

országokat, nyelvüket, népüket, kereskedelmüket személyesen megismerheti a tanuló. Emellett a friss tengeri levegő bizonyára kedvezőbb hatással lesz az ifjak egészségére, mint az iskola poros atmoszférája. A «Szemléltető oktatásnak» ez a tökéletes módja megérdemli, hogy utánozzák.

A föld mélyének hőmérséklete.

Meachem, angol bányamérnök érdekes előadást tartott a föld mélyebb rétegeiben uralkodó hőmérsékleti viszonyokról. Az utolsó, 1882-ben eszközölt mérések szerint a mélység felé haladva, a hőmérsék 35 méterenként emelkedik 1—1 Celsius-fokkal. Újabb vizsgálatok kimutatták, hogy egy 1397 méter mély rézbánya-akna hőmérsék-maximuma 26° C. volt, mikor 32 méter mélységben csak 15° C. volt a temperatura. 1365 méter mélységet a hőmérsékleti fokok különbségével, 11-el elosztva, kiderül, hogy minden 124 méter mélységre esik 1° Celsius hőemelkedés. Más bányákban, melyek szintén jól voltak szellőztetve, még kisebb volt a hőemelkedés nagysága.

Ezeknek a méréseknek nagy a gyakorlati jelentősége, mert mélyebb bányákban a meleg lehetetlenné teszi a tartós munkát, úgy, hogy hatalmas szellőztető-gépekkel kell a hőmérsékletet tűrhetővé tenni.

Szagos anyagok hatása a szőlőre.

Mindenki tapasztalhatta már, hogy a tejnek megvan az a kellemetlen tulajdonsága, hogy felveszi a közelében lévő tárgyak szagát; hasonló tulajdonságát más folyadékoknak, egyebek között a bornak is észlelték. Nem tudtuk azonban mindezideig, hogy a szőlőnek is megvan az a képessége, hogy a héján át magába szívja a többé-kevésbé kellemes illatokat. Az alsó-elszászi gyümölcsstermelő-társaság szaklapjában olvashatunk most erre példát.

Geisenheimban az egyik szőlőben olyan karóhoz kötötték a szőlővesszőt, amely a korhadás ellen előzőleg kreosotba volt áztatva; és íme az a darab szőlő csupa kreosotszagú szőlőt, kreosotszagú bort termett. Ugyanilyen kellemetlen szagú lett egy másik szőlő termése is, amelynek szo-

széd s á g á b a n kreosotba áztatott vasúti talpfákat készítettek. Egy v á g ó h í d közeliében a szőlőnek bomlott vérre emlékeztető kellemetlen bűze volt. Franciaország némely tengerparti szőlővidékén pedig a szőlőnek ugyanolyan szaga van, mint a parton rothadó tengeri növényeknek. Lehetséges, hogy ez utóbbi helyen az is hozzájárul a szőlő sajátságos szagának létrehozásához, hogy a talajt azokkal a növényekkel trágyázzák. De a fentebb említett megfigyelések után el kell hinnünk, hogy a levegőben szerte áradó szagokat is felveszi a szőlő.

Mesterséges parthenogenesis.

Parthenogenesisnek nevezik az állatok szaporodásának azt a módját, mikor a nőstény petéi hím nemű termékenyítő sejt közbenjött nélkül maguktól fejlődésnek indulnak és ki is fejlődnek. Yves Delage most a párisi tudományos akadémiában bejelentette azt a felfedezését, hogy bizonyos alsóbbrendű tengeri állatoknál, különösen az u. n. csillagállatnál, amely rendes körülmények között a

két nem egyesülése útján termékenyül, sikerül a szűz-anya-ságot előidézni. Igaz, hogy ehhez előbb ki kell szedni a petét az anyából, azután 30 fok Celsius hőmérsékű szén-savas tengervízben jól összerázni. Az így kezelt pete csakhamar fejlődésnek indul, lassanként embrióvá, majd kifejlett csillagállattá alakul.

Ilyen és ehhez hasonló felfedezések vezették Dr. Lennhossék egyetemi tanárt arra a feltevésre, hogy az embernél és az állatoknál a fontosabb szervi tulajdonságok és így valószínűleg a nemi hovatartozandóság is már a termékenyülés előtt megvannak a megtermékenyítendő petében és a hímsejt feladata a fejlődést megindítani, mozgásba hozni.

Íme, alsóbbrendű állatoknál a hím sejt termékenyítő hatását sikerült mesterséges vegyi és erőművi behatásokkal pótolni.

Újfajta burgonya.

E. Heckel-nek, a merseille-i «gyarmati intézet» igazgatójának jelentése szerint sikerült

ott meghonosítani az uruguay-i mocsári burgonyát (*Solanum Commersoni*). Ennek az az előnye, hogy olyan talajon is megterem, amelyen a mi burgonyánk nem termelhető. Ezenkívül előnye, hogy nem érzékeny a tavaszi fagyokkal szemben, nem kell minden évben újra ültetni, mert a gyökerekből évente újra kinő a növény; elég, ha felszántják felette és trágyázzák a talajt. A burgonya kiásása után is zöld marad a növény, amely ősszel levágatván, jó tápláléka a szarvasmarhának.

Az első sikerült meghonosítási kísérleteknél úgy látszott, hogy a burgonya kesernyés íze akadálya lesz a termelésének. Azonban évek hosszú során át termeltetvén francia földben, annyira megjavult az íze, hogy a háziállatok máris kedvvel fogyasztják. Reménylik, hogy néhány év múlva az ember számára is ehetővé válik. Vannak még egyéb előnyei is a mondottakon kívül: nehezen rothad, mentes a burgonyabetegséggel szemben, a patkány sem tesz benne kárt. Virágjának igen kellemes, jaszminra emlékeztető illata van.

A forradalom.

SZOCIÁLISTA ÉVFOR-
DULÓ. A német szociálisták
jubilálnak, de ez a jubileum
nem azt jelenti, amit polgári
értelemben tulajdonítanak neki.
Nem intézményt, vívmányt,
avagy személyt ünnepelnek,
hanem a német szociálizmus
legnagyobb ütközetének emlé-
két. Huszonöt évvel ezelőtt
már nagy volt Németország-
ban a szociálizmus. Bismarck,
a grande nation lenyűgözője,
már akkor veszedelmesnek tar-
totta a mostani társadalomra
nézve, mely Németországban
a franciáktól elszedett milliár-
dok révén akkor élte fény-
korát, a dicsőségben és pénz-
ben nyakig úszva. Olyan jelen-
ségek juttatták erre a meg-
győződésre, mint amilyenek
most minálunk vannak napi-
renden. Naponta elfogtak,
toloncoltak, bírságoltak és
büntettek rendőri, közigazga-
tási és bírói hatóságok szo-
ciálistákat, akik szóval és tollal
döngették a három izmusnak:
a kapitalizmusnak, a kleriká-
lizmusnak és a militarizmus-
nak kapuit és minél jobban

és elkeseredettebben pusztítot-
ták a hangosakat, annál inkább
megnövekedett a döngetők
száma, úgy hogy ez a dön-
getés már nem a lármája, ha-
nem romboló mivolta miatt
vált kellemetlenné a «vas-
kancellárnak». Különös ellen-
séggel állott itt szemben a
német bürokratizmus. Nem
használtak ellene vasasok és
gránátosok. Így aztán nagy
dologra szánta el magát Bis-
marck. Behozta a kivételes
törvényeket, amelyeket egy-
szerűen «szociálista tör-
vény»-nek nevezett. Tizenkét
évig nyögött ezalatt a szo-
ciáldemokrata-párt. Nyögött
és úgy megerősödött, hogy
Bismarck kénytelen volt be-
adni a derekát és sarokba
vágni a törvényt, amely száz-
szor annyi kellemetlenséget
szerzett neki, mint a szociális-
táknak. A huszonötéves for-
duló alkalmából a német szo-
ciáldemokratapárt emléklapot
adott ki, amelyben Singer
Pál érdekes visszaemlékezé-
ket közöl a súlyos harcokból.
Ezt írja egyebek közt:

«Néhány héttel a választások előtt egy röpívvel akaruk elárasztani Berlint. A nyomtatás sikerült, minden előkészület megtörtént és egy este összehívtuk az összes berlini választókerületek bizalmiférfiit. A terv az volt, hogy minden választókerület számára a szükséges mennyiséget bizonyos címekre szállítjuk, ahonnan azután a további kiosztás megtörténhetett volna. Amikor az elvtársak összegyűltek, a házat telve találták rendőrökkel. Mit tegyünk? Hamarosan egybe gyűlt a haditanács. Egy elvtársunk, akinek bámulatos érzéke volt a «titkosak» iránt, csakhamar kisütötte, hogy a detektívek hányan vannak. Ugyanannyi elvtársat rövid időközökben nagy paksaméta régi ujsággal megrakva elküldtünk. Meghagyás: kapu előtt óvatosan körültekinteni; minden mozdulatban föltűnő titokzatosság...

Ugy lett, amint számítottuk. Mindegyik elvtársunk elvitt egy-egy spiclit — és amint ilyenmód megtisztítottuk a levegőt, elküldtük a röpíveket és másnap reggel egész Berlin el volt árasztva a szociáldemokrata-párt választási kiáltványával.

Ez időben különös fontossággal bírtak bizonyos értekezletek, amelyeken a folyó pártügyeket beszéltük meg. Ezekben mindig résztvettem, valahányszor a Reichstag ülés-

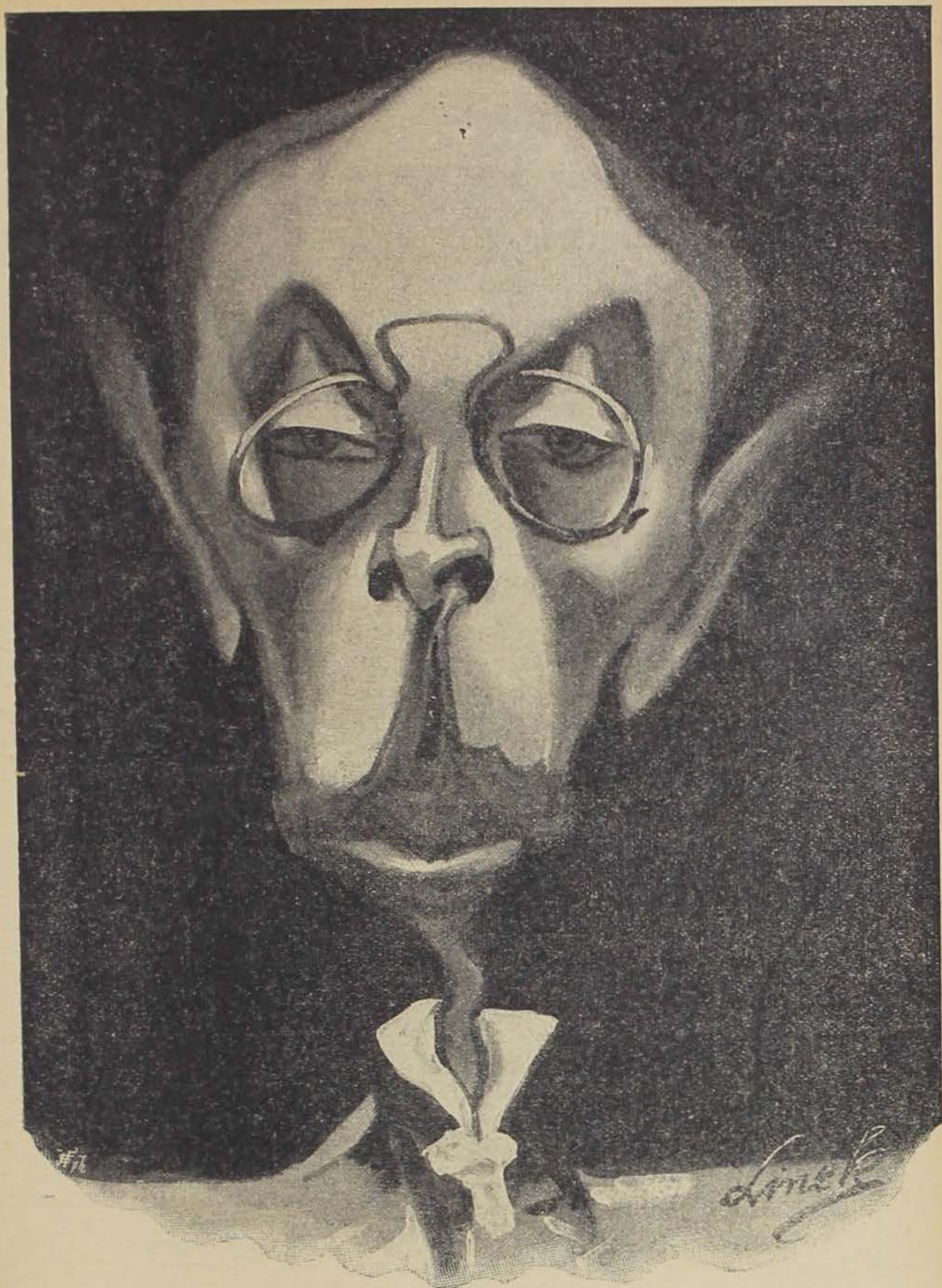
szett. De ez nem ment olyan könnyen, mert berlini tartózkodásom idején a rendőrség különös figyelmének örvendtem és ajtóim előtt rendszeren két darab titkos rendőr foglalt állást. De ezen is segítettünk.

Kedves barátaim, a detektívek, csakhamar kisütötték szokásaimat, életrendemet, és hogy vasárnap sohasem járok ki 10 óra előtt. Barátaim, a detektívek ezt a körülményt ugyan csak felhasználták vasárnapi álmuk meghosszabbítására, amiért sohasem haragudtam rájuk. De a tervet erre a csekélységre építettük föl. Egy különösen fontos esemény tárgyalásakor egyszer korán fölkeltem és mikor hazaértem, kedves mosolylyal üdvözöltem testőrségemet. Azt mondtam nekik, hogy a szép idő korán kicsalt az utcára és így kerültem egyet barátaimmal.

De nemcsak derült képek, hanem nagyon szomorú emlékek is fűződnek a berlini elvtársak történetéhez a gyalázatos törvény idejéből.

Felejthetetlen azoknak a derék elvtársaknak az emlékezete, akik számos elvtársat kompromittáló írással és névsorral átvittek a még kevésbé befagyott folyón és egy jégzajlásba kerültek. A jégtömbök között pusztultak. Önfeláldozó hősiességük emléke felejthetetlen a berlini szociáldemokraták történetében.»

LUKÁCS LÁSZLÓ TORZKÉPE.

A «Jövendő» számára rajzolta LINEK LAJOS.

Mit akar a magyar nemzet?

Két jelenet.

I.

Szín: a Hofburg.

Egy kérvényező. Gróf Bécs-Budapesthy vagyok, Magyarország miniszterelnöke... Fel vagyok rendelve... Szabad esedeznem?

Smólen Tóni. Maga megint itt van, édes öregem? Na, éppen jókor jön! (Beereszti.)

Gróf Bécs-Budapesthy (fogvacogva betántorog).

Beck báró (morog). Mrrr!... Mmrrr!... Brrr!...

Gróf Bécs-Budapesthy (se lát, se hall). Felség!...

Beck báró. Ön nem is tudja, milyen igazat mondott. A császár rendeletéből most én vagyok a császár.

Gróf Bécs-Budapesthy. De...

Beck báró. A császárt nem lehet ilyen lappáliákkal fárasztani; a császár vadászni ment. Most én vagyok ő. Nevezzen csak továbbra is felségnek. A többi nem az ön gondja.

Gróf Bécs-Budapesthy. Levonom a konzekvenciákat és ezennel...

Beck báró. Ön nem von le semmit. Maradjon!... Üljön le!... És most keljen fel!...

A miniszterelnök (sóhajtva). Parancsoljon, Sire!

Beck báró. Tudni kívánom, mit akar a magyar nemzet?

A miniszterelnök (felmondja a régóta tudott katekizmust). A magyar nemzet semmit se akar. Egyáltalán semmit se akar. Sohase akart semmit és nem fog akarni semmit, soha.

Beck báró. Papperlapapp! És Verhovecz, der jüdische Pressbub, aki nem tudom miket firkál össze-vissza? És Apponyi, a Kossuth-fiú, aki megint nem akarja megszavazni nekem a dézsmát és robotot? He? Mit mond maga ehhez? Én azt mondom, hogy itt egyszer már rendet kell csinálni.

A miniszterelnök (magában). Megdermedek.

Beck báró. És ő Felsége legkegyelmesebben kinevezett szabadelvű pártja? Miért nem teljesíti kötelességét? Mit akar a szabadelvű párt?

A miniszterelnök. A szabadelvű párt semmit se akar. Azaz: mindenki mást akar; annyi, mint semmi. Személyes érdekek, agyarkodások, semmi komolyság. Ne is beszéljünk róla, mert sirnom kell, hogy szabedelvű képviselők is vannak a világon.

Beck báró. Na hát ez nem járja. Ezernyolcszáz-negyvennyolcban, mikor megvolt a nagy hideg, legalább folyamodást adtak be a trón zsámolyához, hogy mit akar a magyar nemzet. Akkor lehetett rendet csinálni. A Petőfi Zoltán és a Lengyel Mór több pontban írásba foglalták kérvényüket. A szabadelvű pártnak is így kell eljárnia. Nem mintha óhajtását teljesíteni szándékoznám; nem, folyomódása előre el van utasítva. De hadd lássuk hát, mit akar a szabadelvű párt.

A miniszterelnök. A szabadelvű párt azt akarja, amit a korona.

Beck báró. Ezt akárki mondhatja. Ilyen otromba módon nem fogja megtudni a korona szándékait.

A miniszterelnök. Akkor hát a szabadelvű párt nem akar semmit.

Beck báró. Ezt nem tűröm. A szabadelvű pártnak rendet kell csinálnia. Akarjon! Akarnia kell, akár akar, akár nem.

A miniszterelnök. De hát mit akarjon? Legyen kegyes megszabni.

Beck báró. A következőket kell akarnia: 1. hogy a magyar vezényszórol szó se legyen; 2. hogy Magyarország lelkesedjék; 3. hogy megszavazzon minden megszávandót.

A miniszterelnök. Már akarja. Még nem tudja, de már akarja.

Beck báró. Ez nem elég. Foglalja írásba.

A miniszterelnök. Kicsoda? Én? Reszket a ke-

zem, nem tudok fogalmazni; s aztán otthon felejtettem a szemüvegemet, enélkül pedig nem találom meg a minden irányban megnyugtató kifejezéseket.

Beck báró. Nem maga, hanem a párt.

A miniszterelnök. Már írja, ha még nem is tudja, hogy mit.

Beck báró. Jól van. Most legkegyelmesebben elbocsátom.

A miniszterelnök. Bocsásson el kegyes uram, de végképpen! Már bele fáradtam a Bécs és Budapest közt való körforgásba. Már nem tudom, mikor vagyok Bécsben, mikor vagyok Budapesten. Fiú vagyok-e vagy leány. Legyen kegyes az örök ringlispiltől fölmenteni.

Beck báró. Soha!

A miniszterelnök. Nem akarok miniszterelnök lenni.

Beck báró. Akarnia kell.

A miniszterelnök. Jól van, akarok!

Beck báró. Akkor hát el van csapva!

II.

Szín: ismét a Walhalla.

Smólen Tóni (egy kérvényezőhöz): Mit akar?

A kérvényező. Lesfel László vagyok, Magyarország leendett miniszterelnöke.

Smólen Tóni. Mi az «leendett»?

Lesfel. Hogy miniszterelnök leszek, de mire az leszek, már régen meg is buktam.

Smólen Tóni. Értem. Szóval most ön az, aki körforog?

Lesfel. Igen.

Smólen Tóni. Na, hát csak forduljon be, szegény ember. (Beereszti.)

Beck báró. No, megvan az írás?

Lesfel. Münnich csinálta. Cipszerűl van. Ember legyen, aki ebben egy írásjelet is talál, amely a koronának ne tetszenék. (Átadja.)

Beck báró. No hát hadd lássuk, mit akar a szabad-
elvű párt.

Lesfel. Bocsánat, a szabadelvű párt még nem tud
erről. Tudja, hogy valamit akar, amit Münnich írásba foglalt,
de hogy mit akar, azt nem tudja, mert ez az írás hivatalos
titok. A szabadelvű párt ezt csak akkor fogja akarni, ha
legkegyelmesebben meg méltóztatik engedni, hogy: megtud-
hatja és akarhatja.

Beck báró. Hát ki akarja?

Lesfel. Münnich és még néhányan a kilencek közül,
szóval a magyar nemzet.

Beck báró. Nekem az is elég. (Olvassa:) «A magyar
nemzet nem akarja, soha se akarta és soha se fogja akarni
a magyar vezényszót. Beláthatatlan ideig szó se legyen erről
és arról se, hogy egykor talán, esetleg, akarhandotta volna»
... Was? Lieber Thallowsky, hogyan értelmezi ön ezt:
«akarhandotta volna?»

Thallóczy. «Akarhandotta volna» — ez jövőmult;
egy magyar igeidő. Jövőmult, vagyis: olyan cselekvés, amely
a multban nem történt meg, és a jövőben nem fog meg-
történni.

Beck báró. Ez smafu.

Thallóczy. Sőt föltételes jövőmult. Vagyis: olyan
cselekvés, amely a multban nem történt meg, mert nem
történhetett meg, és a jövőben sem fog megtörténni, mert
úgysem történhetnék meg.

Lesfel. Ha ez papiron lesz: lobogó lelkesedés fog
kitörni, és örömtüzek gyúlnak ki Magyarországszerte . . .

Beck báró. Smarn! Még egyszer újra írni a fel-
adatot. Körforogjon vissza és addig ne lássam, amíg rendet
nem csinál.

Lesfel (könyörögve). De hát mit akarjon a magyar
nemzet?

A báró. Kérjen bocsánatot, hogy születni bátorkodott.
Menjen, és erről a rebellis Münnichről ne halljak többet.

Még egyszer.

Költemények. Irta: Ady Endre.

A felületes olvasónak nem igen imponálnának ezek a versek, ha pedig még az a tudat is hozzájárul ehhez a felületes-séghez, hogy a szerző vidéki ember, rögtön kialakulhat a lelkiismeretlen ítélet, mely csak negatív megjegyzéseket, kifor-ratlanságot, zavarosságot, nagy fogalmakkal való tehetetlen-séget és melódiára ki nem növekvő pretenciózus akkordokat tud a kis verskötetből ki-olvasni. S a felületes-ségnek annyiban igaza is van, hogy ezek a gyarlóságok Ady Endrének mind való tulajdonságai. Valami szervezetlen gondolat-és érzés-anyagú vonaglás, egy kész formákat csak itt-ott mutatató zűrzavar az első benyomás, melyet ez a könyv ad. Vagy, kevésbbé elvontan szólva, egy nyomdába adott jegyzőkönyv-nek vagy írómappának véljük kezdetben a «Még egyszer»-t. Ha azonban nem a felületes-ség, hanem a jóakaró megértés ül hozzája, akkor oly értékes-ségek és érdekességek tárul-nak fel, hogy a jóakarát vissza-vonulhat s az értő képességnek adhatja át a bírálást és élvezést. Ezek a művészileg még be-fejezetlen, még csak félig ki-vésett s csak itt-ott teljesen kicsiszolt költemények ugyanis

oly értékes és költői anyagból valók, a milyennel kevés újabb magyar költő dolgozik. Ady Endre nem közönséges érzés-bánya s az a művészet, mely-lyel lelkivilágának nyers anya-gát versekké formálja, ott ahol befejezett, valóban nemes és újszerű. Azok közé a bús vad-ságú titánok közé tartozik ő, akik erőiket érzik, de nem merik és nem is igen tudják használni. Éppen mert ártal-masak, nem képesek az ér-vényesülés, az önértékesítés könnyen elsajátítható, kevés szellemet kívánó, de ándorító és prosztituáló eszközeihez fo-lyamodni. E kötetében is egy nemes tartalom vivódik a hozzá méltó formáért, de inkább csak sikerült akkordok, megrendítő strófák, mint egész kész és makulátlan költemények kerül-nek az olvasó elé. Egy versé-ben meg is van írva ez a nagy belső feszültség, mely világ-bontó nyilatkozásnak érzi ma-gát, s mégis csak «szóba ömlő semmiségeket termel». Pedig ismétlem, Ady Endrében van annyi energia, hogy nagy alko-tások éltető lelke is kitelnék belőle. Nincs tehát szüksége neki másra, mint értelmi, kri-tikai fejlődésre és művészi ér-zékének tisztulására. Így aztán szerencsésebb sáfárja lesz annak a sok értéknek, mely benne elrejtve lappang s oly egyéni-

séggé növeli ki magát, amilyen a mi nemgazdag irodalmunkban igen kevés van. Sz. Z.

A PESTI NAPLÓ DEÁK-SZÁMA. Deák Ferenc születésének századik évfordulója alkalmából a Pesti Napló e hó 11-iki száma mellékletében újból leközlí egész terjedelmében Deák Ferencnek 1885-ben írt husvétí cikkét, melyben a nagy államférfi, nagy történelmi tudással, geniális éleslátásával bizonyítja és védi Magyarország jogainak történelmi fejlődését.

A Pesti Napló e számát érdekessé teszi még az is, hogy az tel-

jesen olyan terjedelemben, formában, tartalommal, nyomással stb. jelent meg, mint annak idején a híres 1865-iki husvétí száma.

A Pesti Napló ez alkalmi száma cikkeket közöl Deák Ferenc legismertebb kortársaitól s a kiváló politikusok és írók egész seregétől. Ezek között ott van: Báró Bánffy Dezső, Beóthy Ákos, Jókai, Báró Kaas Ivor, Zichy Nándor, Kautz Gyula, Báró Podmaniczky Frigyes, Thaly Kálmán és Emich Gusztáv, kik mind a nagy államférfi érdekeit méltatják.

A Pesti Napló e száma az író és politikai körökben nagy fel-tűnést keltett.

A kiadóhivatal közlése.

Október 1-ével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re. Legcélszerűbb negyedévre (október, november, december) előfizetni: 3 koronával.

Kérjük azokat, akik az előfizetési díjjal hátralékban vannak: a mellékelt utalványon küldjék be a hátralékos összeget.

A «JÖVENDŐ»
Honvéd-utca 10.

Világnyelvekre

tanít egyedül sikeres módszerével a

MODERN INSTITUTE
OF LANGUAGES

Igazgatója: SINGER-PERCEVAL, Budapest, VI., Teréz-körút 2.

Elite termék urak, hölgyek és serdültebb gyermekek számára. — Főolvasások és társalgó körök. — A legelőkelőbb társaság találkozója. (High life.) — Oktatás az intézeten kívül is. — *Intelligens külföldi tanerők.* — Prospektusok.

JÖVENDŐ

1903. OKTÓBER 25.

- B.: Utazás Apponyi körül.
 N. N.: A király barátja.
 Barcsay Domokos: Az erdélyiekről.
 Bársony István: A cimbora.
 Erdős Renée: Versek.
 Rudyard Kipling: A soknejű ember.
 Kazár Emil: A gyehenna.
 Salgó Ernő: A bohózat körül.
 Szabó Endre: Szüreti hangulat.
 Erdős Renée: Az asszony — a férfi.
 Tolstoj Leo: Háború és béke.
 Gazdálkodás. A börze haramiái.
 Természettudomány.
 A kinematográf az orvosképzés szolgálatában.
 A föld mélyének hőmérséklete.
 A forradalom.
 Szociálista évforduló.
 Lukács László torzképe. Linek Lajos rajza.
 Mit akar a magyar nemzet?
 Írókról — költőkről
 Még egyszer.
 A «Pesti Napló» Deák-száma.
 A kiadóhivatal közlése.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Szabadalmak kidolgozását, védjegyek és mustrák lajstromozását pontosan és lelkiismeretesen végzi a

Szabadalmakat Értékesítő-Vállalat, Pásztor (törv. bej. cég)

Budapest, Erzsébet-körút 17/v.

Mindenféle szabadalmi ügyekben felvilágosítás díjtalan.

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett **leszállított árokon** szállítjuk, — **ezenkívül**

20	korona vagy azon felüli rendeléseknél külön	5%
	engedmény még a leszállított árokból	
50	« « « «	10%
100	« « « «	20%

Tehát: a ki

20	kor. leszállított áru könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	« « « « « «	45	«
100	« « « « « «	80	«

Az árok koronaértékben értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvét mellett.

PALLAS

irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjusági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes czímborítékba füzve
Bolti ára 1.— Leszállított ára —.60
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulóifjuság szá-
mára. Díszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára 2.40
- Bársony István.** A róna és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz
illusztrációival. Gyönyörű dísmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tar-
talma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekebb munká-
közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művész-
képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi
értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony
István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos
programm. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről
a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal
a közvetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes meg-
figyeléssel s annyi költői hangulattal írta, mint ez az elsőrangú írónk, ak-
mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnya-
latokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és
kifogyhatatlan költő himnuszát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű
könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valóságga-
átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemzések, s a szabadban
élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arczképek, amelyek
mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg. Bolti ára 12.—
Leszállított ára 9.—
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20
Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára 2.40
Benedek Elek legjobb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tar-
talom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marczi megy az iskolába.
— Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. —
Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évfor-
duló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy-
estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.—
Leszállított ára 1.80
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házasi-
t. — A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
— Az ezüst kecske. Új kiadás. Bolti ára füzve 24.—, leszállított ára 16.—
Díszkötésben 32.—, leszállított ára 20.—
- Dostojevszky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes czímborítékba
füzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára —.60
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára füzve 1.—
Leszállított ára —.60
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében
a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva
föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.—	
Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.—	
Leszállított ára 60	
Prévost Marçel. Nimbá. Abessziniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.—	
Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Ót kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.—	
Leszállított ára 60	
Tartalom: Ót kövessük. — Honvágy. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.—	
Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.—	
Leszállított ára 60	
— Dolgozatok, a míg mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve 1.—	
Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. Halász Sándor és dr. Mandelló Gyula 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de emellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekapcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbörkötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

- Hume Dávid** közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Körösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80
Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi féltékenységről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.
- Quesnay és Turgot munkáiból.** Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20
Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.
- Ricardo Dávid.** A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20
A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.
- Sismondi János.** A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—
Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.
- Smith Ádám.** Vizsgálódás a nemzeti vagyonság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—
Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjáradékról. A vámvisszatérítésekéről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járadékadók. A földjáradékadók.
- Schmidt József.** A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 frt díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—
Leszállított ára 1.—
Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérlő. — A kis-, középbirtokos és haszonbérlő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérlő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérlő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérlő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérlő-osztályok hitelviszonyaira.
- Széchenyi Imre gr., ifj.** Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Manó.*
A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkás-
mozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagyón-adó és szerepe a magyar
égyenes adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti
ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalizmus
alapján.
Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természet-
ellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások*
érdekeiben teendő jótékonyági intézkedések. A munkaadók teendői a közgaza-
sági patriarchalizmus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek
ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifju munkások nevelése.
A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere.
A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás.
A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és*
teendőink a közgazdasági patriarchalizmus terén. Az ipari munkások helyzete
és az érdekükben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások
helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára 2.50
5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára
—.60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása.
Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e
pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmányvá válik,
amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy,
bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára 13.50,
diszkötésben 24.—, leszállított ára 18.—
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az
archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész
művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere.
A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára
füzve 32.—, leszállított ára 19.20, kötve 40.—, leszállított ára 24.—

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Dedek Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. *Ő Eminenciája Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprimása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló műlappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló műlapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott **könyv.** Szerzette: *Tóth Béla* deák. Szebb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múnél. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remeket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ár 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Különféle művek.

- Boncz Ferencz.** A vallás körüli felségjogok. Bolti ára ... 2 kor. 80 fill.
 leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Dr. Félegyházy Ágost.** A budapesti áru- és értéktözsde áruüzleti szokásai.
 Bolti ára 4 kor. leszállított ára ... 2 kor.
- Magyarország kézi atlasza.** 75 térkép. Tervezte: Gönczy Pál, szövegét
 írta dr. Thirring Gusztáv. Bolti ára félbörkötésben 12 kor., leszállított
 ára ... 9 kor.
- Görgei István.** *Magyar-német és német-magyar vasuti szakszótár.* A legújabb szak-
 tudományi művek, szolgálati utasítások és hivatalos iratok nyomán az összes
 műszaki és igazgatási vasuti szolgálat számára. 2 kötet. Bolti ára 10 kor.,
 leszállított ára ... 5 kor.
- E szótár minden vasuti tisztviselő részére majdnem nélkülözhetetlen.
- Dr. Herczegh Mihály.** Magyar házassági jog. A hazai és külföldi jogforrások,
 törvényjavaslatok és országgyűlési előmunkálatok felhasználásával. Bolti
 ára 4 kor. 80 fill., leszállított ára ... 2 kor. 40 fill.
- Horváth Gyula.** Partikularismus. Bolti ára 2 kor., leszállított ára ... 1 kor.
- József főherceg.** A cigányokról. A cigányok történelme, életmódja, nép-
 hite, népköltése, zenéje, nyelve és irodalma. Bolti ára 3 kor. 20 fill.,
 leszállított ára ... 1 kor. 60 fill.
- Kováts Gyula.** A párbér jogi természete. Bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított
 ára ... 1 kor. 20 fill.
- Kálnoki Henrik.** *Az új pénz.* A valutaszabályozás népszerű kitéje. Ötödik
 átdolgozott kiadás, az új pénznemek természetes nagyságu rajzaival és
 átszámítási táblázatokkal. Bolti ára 50 fill., leszállított ára ... 25 fill.
- Kovács János.** Latin-magyar zsebszótár Q. Horatius Flaccus műveihez. Bolti
 ára 2 kor. 80 fill., leszállított ára ... 1 kor. 40 fill.
- Magyarország.** Külön lenyomat a Pallas nagy Lexikonából. Második bővített
 kiadás. A szövegben 16 ábra; külön mellékletül 54 kép, ezek közt 19 szín-
 nyomat, 1 réznyomat és 13 térkép. Bolti ára füzve 10 kor., leszállított
 ára 5 kor. Kötve bolti ára 12 kor., leszállított ára ... 6 kor.
- Dr. Moldoványi István.** Ipari törvénytár. Az iparra vonatkozó törvények és
 rendeletek gyűjteménye. Két vaskos kötet. Bolti ára 16 kor., leszállított
 ára ... 8 kor.
- Pártényi József.** Utmutatás az elektromos világítás berendezésére. Bolti ára
 60 fill., leszállított ára ... 30 fill.
- Solymásy E. Oszkár.** A magyar iskolahajó kérdése. Bolti ára 1 kor., leszáll-
 ított ára ... 60 fill.
- Gróf Széchényi Dénes.** Esmék a lovaglás és kocsizás köréből. Bolti ára
 4 kor., leszállított ára ... 3 kor.
- Toldy Ferencz.** A vasuti szállítási szolgálat kézikönyve. Bolti ára 10 kor.
 leszállított ára ... 5 kor.
- Trux Hugó, rónaszéki.** A magyar örökösödési eljárás. Bolti ára 7 kor.
 20 fill. leszállított ára ... 3 kor. 60 fill.
- Walther Rezső.** A bankügyletek. Gyakorlati kézikönyv. Bolti ára 4 kor.,
 leszállított ára ... 2 kor.
- Dr. Wetzel Gyula.** A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII.
 törvényczikk, valamint az ennek életbeléptetésére vonatkozó rendeletek
 magyarázata és a találmányi szabadalmakra vonatkozó összes törvények
 és rendeletek egybeállítása. Bolti ára 5 kor., leszállított ára ... 2 kor. 50 fill.

Megrendelő-lap a túloldalon.

Kérjük a rendelő-lapot czimünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

*Alulírott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker., Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:*

Az összeget *utalványon küldöm.*
utánvenni kérem.

Kelet:

Név:

Lakhely:

(Olvasható aláírást kérünk.)

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35-31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívül kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS
IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST,

V. HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT MÁZ.

Harminezkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírnagyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Egy hónapra
Egy korona.

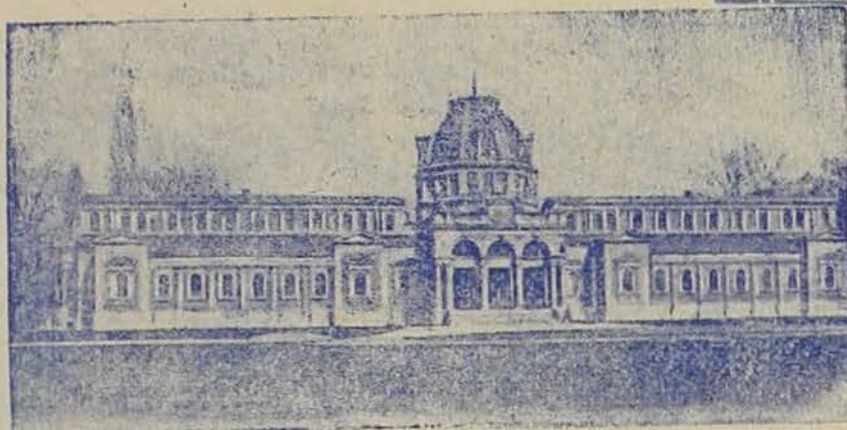
Jövendő

irodalmi és politikai ujság.

Szent Margitsziget.

Téli gyógyfürdő.

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

Fürdőház.

A Szt. Margitsziget télen talán még szebb, regényesebb, mint nyáron. A főváros zajos saisonjának teljében van s pár percnyre hozzá: egy ideális parkban a föltétlen csend, nyugalom és emellett: rend és kultúra. A Margitsziget télen korántsem valamely elhagyatott rideg hely. Barátságos, kedves és enyhe. A sziget völgye fölött épült magaslaton a kis szálló és azzal földött folyosóval összekötött fürdők, nagy társalgó-terem és étterem; olyan nagy területen fekszik, hogy ott az egész napot el lehet tölteni, ha föltétlenül rossz az idő. De az egész télen alig van néhány nap, amikor a parkban nem lehet sétálni. Az utak rendben, szárazak, a mélyebben fekvők kipadlózva. A kis szálló körül a levegő is enyhébb, ha egy kis nap süt: valóságos Abbazia. Kies és kényelmes a sziget télen, téli tartózkodásra a modern hygiéne szerint tökéletesen berendezve. Budapesten és környékén az egyetlen igazi, bizonyos tekintetben egyedül álló szanatórium. Állandó orvos lakik a telepen, csakúgy, mint nyáron. Általában: a Margitszigetnek vannak lakói, akiknek télen-nyáron állandó otthonuk e gyönyörű hely, amely csupa gyógyhatás; mégsem teszi azt a leverő benyomást,

2

amit azok a gyógyhelyek tesznek, melyeket nagy betegek látogatnak. Különösen alkalmas tartózkodásra azoknak, akik gyengélkedők, vagy üdülők, de munkájuk őket a fővároshoz köti. A közlekedés a várossal jó és olcsó; a lóvasút állandóan jár és rendes csónak-járat van O-Budára a villamoshoz. Az ellátás, étkezés, a lakás, fűtéssel, világítással együtt sokkal olcsóbb, mint hasonló, messze eső osztrák intézeteké.

Gyógytényezők.

A meteorologikus megfigyelések szerint a sziget levegője a legnagyobb hidegben fél, egész két fokkal enyhébb a főváros

Kis szálloda.

hőmérsékletéhez képest. A szigetnek pesti oldala feltűnően szélmentes. Hozzávéve a téli csendélet báját, levegőjének tisztább s üdébb voltát, a szigeten való tartózkodás előnyei szembeötlők. Déli 1-től délután 2-ig terjedő időben a szabadban vékony felöltőben is lehet tartózkodni. Ily viszonyok között elsősorban idegbetegek (neurasthenikusok) számára alkalmas gyógyhely a sziget s nem szükséges többé, hogy a magyarok idegen hasonló, de tökéletlenebb gyógyhelyeket keressenek föl.

A téli gyógykezelés sikerének biztosítása céljából a kis szálloda a felső vendéglővel, a közbe épített új fürdőházzal, fedett folyosóival, nagy társalgóteremmel s téli étkező-helységgel van összeköttetésbe hozva, s így a kényesebb természetű, valamint

a meghűléstől félfő betegek nagy, fedett és jól fűthető területen mozoghatnak. A nagy terjedelmű és fényűzéssel berendezett, igen világos társalgóterem pedig egyúttal gyönyörű pálmás télikert is.

Az idegbetegeken kívül szívbetegek, vérszegények, diaetikus gyógykezelésre igényt tartó betegek és csúzos, köszvényes bántalomban szenvedők is gyógykezelést nyerhetnek. Gondoskodva van arról, hogy a betegek téli napos időben nyugágyon, védett helyen, a szabadban fekhessenek.

Az új fürdőház berendezésével az újkori balneotherapiái s természetes gyógymódon alapuló kivánalmaknak teljesen meg-

Étkező.

felel. A hévíz, mely a forrástól van oda vezetve, 43.3° C. szénsavas, kénes égvényes gyógyvíz, részint belsőleg mint gyógyital, részint mint fürdő nagy sikerrel lesz alkalmazva.

Magát a fürdőt kitűnő sikerrel alkalmazzák csúzos izomszületi bántalmak különféle alakjai ellen, ideszámítva az ischiast is, csonthártya- s különböző izületi bántalmak, köszvény ellen, a medence szerveinek idült megbetegedései s lobos termékei ellen, vese- s hólyagbántalmak, ritkábban előforduló bőrbántalmak, viszketeg és pikkelysömör ellen; bujakór, apoplektikus hűdések, kimerült idegrendszer, idült ólom- s higanymérgezés ellen.

A hévírdőn kívül még iszap-, maláta-, fenyőfakivonat-, franzensbadi lápföld-, kreuznachi lűg-, tengeri- és kősósfürdők és iszaporogatások is kiszolgáltatnak.

Villamos fényfürdő (ülő-, fekvő- s lábszékényekben), csúz, köszvény, elhízás s neurasthenia ellen, mesterséges szén-savas fürdők szívbetegség és ideggyengeség ellen vannak berendezve. Szívbetegségek nauheimi gyógyeljárás szerint lesznek gyógykezelve s e célból vibrátor-készülék és svéd-gyógytorna is áll rendelkezésre.

A svéd-gyógytornaterem a fedett folyosó mellett van. Van benne sanitas-készülék, ergostat, kettős pad, bicikli, különböző mászólétra, fogas árboc, nyújtó, korlát, gyűrűs hinta, kar- és láb-ellentállási készülék stb.

Társalgó-terem.

Ki kell emelni a mesterséges szén-savas zuhanyt (ombrophort), mely különösen neurasthenikusoknál sikerrel alkalmazható.

Forró légfürdő és zuhany-masszázs csúz, köszvény ellen, villamos vízfürdő és a különböző vízgyógyeljárás különböző idegbajok (ideggyengeség, neurasthenia, hysteria, hypochondria, álmatlanság, szédülés, bénulás, ideges izgatottság), vérszegénység s emésztési zavarok ellen van berendezve. A zuhany-masszázs készülék egészen eredeti s a legideálisabb követelményeknek is megfelel.

A vízgyógyeljárásra kiemelendő a vízkeverő-készülék, mely lehetővé teszi, hogy a víz bizonyos hőfok mellett állandóan használhatóvá váljék. Mód van adva a félfürdőkhöz szolgáló vizet fokozatosan lehűteni, anélkül, hogy a betegnek

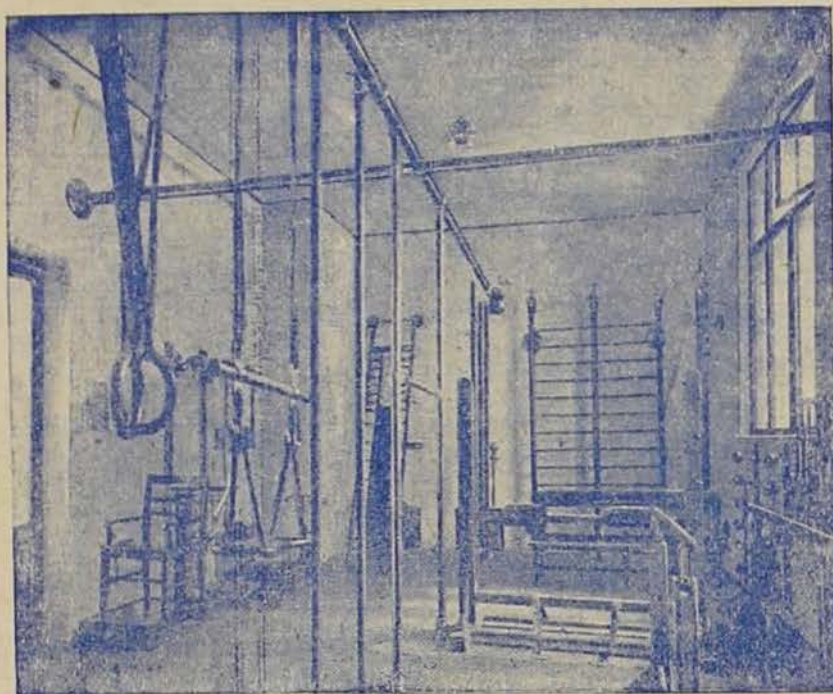
kellemetlenné válnék. Az öntéseket s a zuhanyokat skót-, sugár-, legyező- s permetezőalakban lehet alkalmazni.

Az ismert vízgyógyeljárások, a hideg fürdőzéstől az izzasztó begöngyölítésig, valamint a Kneipp-féle gyógy mód a legcélszerűbben lesznek használhatók.

Ezen gyógytényezőkön kívül masszázs- és villamozásról is gondoskodva van.

Mindezen fürdők az új fürdőházban vannak elhelyezve.

Ezenkívül a Frenkel-Goldscheider-féle tabes-kezelés, úgyszintén hizlaló és soványító gyógyeljárás is alkalmazást nyer.

Téli gyógy-tornaterem.

A korszerű fürdőberendezésén kívül van még 45, minden kényelemmel, telefonhírmondóval s villamos világítással berendezett vendégszoba, társalgóterem bel- és külföldi lapokkal. Telefon, posta. Jó konyha mérsékelt áron.

Rendelő fürdőorvos: dr. Ötvös József, v. szt. Rókus-kórházi rendelő főorvos, az országos közegészségi tanács r. k. tagja.

A gyógyfürdő-felügyelőség a t. c. közönség figyelmét felhívja a túloldalon levő árszabályra és egyúttal kötelességének tartja az orvostudor uraknak b. figyelmébe ajánlani azon korszerű intézményeket, melyeket azon célra létesített, hogy a fürdővendégek kényelmi igényeinek és az orvos urak rendeléseinek megfeleljen.

A téli fürdőidény tartama október 1-től május 1-ig, azontúl a nyári idény.

Közlekedés a fővárossal a Margit-hídon át.

Megrendeléseket lakásokra, frissen töltött Szt. Margitszigeti gyógy- és üdítő ásványvízre átvesz a főhercegi Szt. Margitszigeti gyógyfürdő felügyelősége.

Lakás. Szolgálat. Ellátás. Telefon.

Szoba-árszabály.

(Villamos világítással együtt.)

Árak koronaértékben.

Kis szálloda				
	1 kis szoba 1 ágygyal	1 kis szoba 2 ágygyal	1 nagyszoba 1 ágygyal	1 nagyszoba 2 ágygyal
Földszint és I. emelet				
Hetenként	11.80	17.40	27.20	31.40
Idényre : október 1-től április 30-ig	250.—	340.—	500.—	580.—
II. emelet				
Hetenként			18.80	21.60
Idényre : október 1-től április 30 ig .			340.—	380.—

Szolgálat és ruhatisztítás egy hétre :

1 személy után K 2.— 3-4 személy után K 4.—
2 " " " 2.80 Több mint 4 személy után " 4.80

Ellátás: { Reggeli : tej vagy kávé, v. tea, v. csokoládé }
 { Ebéd : leves, előétel, húsétel, vagy sült és tészta } Ára naponként
 { Uzsonna : tej vagy kávé, v. tea, v. csokoládé } 5 korona,
 { Vacsora : húsétel vagy sült } kenyér betudva.

Szobán való étkezés és lehető dietetikus ellátás orvosi felügyelet alatt igen előnyös árban. A konyháról Kaps, a Margitsziget jóhírű, állandó és régi vendéglőse gondoskodik. Gyógyfürdő árai bérletben, állandó lakók számára olcsóbbak.

Szt. Margitszigeti üdítő-víz.

E szénsavval telített ásványvíz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali víz és egészségápoló ital, kitünő eredménnyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. Kapható Szt. Margitszigeten és a legtöbb ásványvíz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

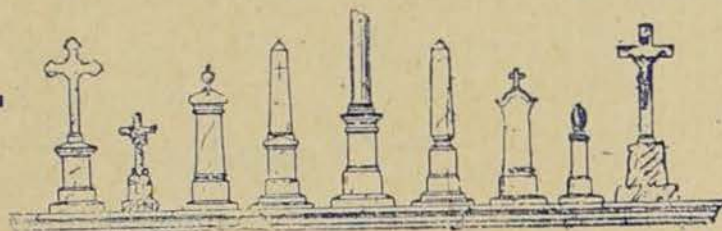
„The Gresham“

életbiztosító társaság Londonban. — Magyarországi fiók: Budapest, V. ker., Ferenc József-tér 5—6. szám, a társaság saját palotájában. A társaság vagyona 1901 december 31-én ... 190,871.731.— kor. Évi bevétel biztosítások és kamatból 1901 december 31-én 31,555.392.— « Kifizetések, biztosítási és járadéki szerződések, valamint visszavásárlások stb. után a társaság fennállása óta (1848) ... 426,999.043.— kor. Az 1901. évben a társaság 5718 kötvényt állított ki ... 50,727.261.94 « összeg értékekben. Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket kiállít, továbbá ajánlatokkal díjmentesen szolgál a magyarországi és a kelet fiókja Budapesten, valamint ennek ügynökei a fiók minden nagyobb városában.

Ajánljuk a hazai cégek figyelmébe a

„Jövendő“ hirdetési rovatát.

GERENDAY A.
ÉS FIA

Első orsz. szabad. **siremlékmű-gyárosok**
= Budapest, Kerepesi-út 90. sz. =

A BÉCSI ZONGORAKÉSZITŐK ELSŐ
IPARSZÖVETKEZETE.

Bejegyzett szövetkezet korlátlan felelősséggel.

Főraktár: Budapest, IV., Kristóftér 7. Gyártelep
Bécsben, Klagbaumgasse 3. o Alapított: 1873.

Butorok.

Faragott hálószobák, különféle
íróasztalok és könyvszekrények
előállítási áron kaphatók

DUDIK J.

BUDAPEST, VII., Rózsa-utca 34.

Arjegyzékek 60 fillér behirdése mellett bérmentve.

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára

Hirdetmény.

Ezennel közhírré tétetik, hogy miután a **Magyar Királyi Pénzügyminiszterium** ellenőrző közegei a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték (**XIII. sorsjáték**) I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főárúsítóknak árúsítás végett kiadattak.

Az I. osztály húzása **1903. november hó 19. és 20-án** tartatik meg. A húzások a **Magyar királyi állami ellenőrző hatóság** és a királyi közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek a húzási teremben (IV., Eskü-tér, bejárat a Duna-utca felől). — Sorsjegyek a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi árúsítóinál kaphatók.

Budapest, 1903. évi október hó 25-én.

Magy. Kir. Szab.

Osztálysorsjáték Igazgatósága.

Lónyay.

Hazay.

Epekőbajosok számára nálam biztos hatású tea kapható. Felhívom a fájdalmaktól megszabadulni óhajtó szenvedőket, hogy engem teám kipróbálása végett meglátogatni sziveskedjenek. Bárki-nek szívesen rendelkezésére állok Vidékre szétküldés postacsomagokban. Ezen tea Magyarországon még sehol sem kapható.
KELEN K. Budapest, VI. kerület, Király-utca 10. szám.

KAPRIÓRAI MÁRVÁNYBÁNYÁK SEIDNER MIKLÓS, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. **Bútormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb.** a legszebb kivitelben, olcsó árakon.

* Nagyszabású gépberendezés. * Költséguetések ingyen. *

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Fadrusz, az ember.

A frivol politika beordított a megdöbbenés ama csendjébe, amelyet a szobrász halála okozott. «Szegény Fadrusz, rossz időben halt meg, nem írhatunk róla vezércikket, tárcát is csak kicsinyt!» mondták az ujságírók. A rikkancsok csak másod- és harmadsorban emlegették a nevét; az első, a vaskos, a kiabáló: egy politikusé, aki eddig beszélt, ezután cselekedni fog. Ez ember, aki még csak építeni akar, szintén nem érdektelen: szép szál férfiú és megható, amint vak önbizalommal neki megy a végzetnek. De ez még egy nem kész tragikum, csak most kezdi. És ezért az élő miniszterelnöknél jobban érdekel a meghalt szobrász, akinek az alakja, hogy összeesett: teljes előttem. Ő megcsinálta a maga nagy dolgát, leélte nagyszerű, tiszta és szép életét. Mátyás-szobra, ami utána megmaradt: megmozdíthatatlan, imponáló, egy, oly elementáris, mintha magából a földből alakult volna ki valamint egy hegyorom. Az életén semmi szépséghiba: nem alázkodott meg senki előtt és nem tiport le senkit; külsőre oly hatalmas volt, mint az ő gladiátor Krisztusa és szívében oly szelid és szeretetteljes, mint a zsidók ama királya, aki a belpoklos lábára leborult. A szeme: leuvirág színű, mint egy leányé, a homloka: egy templom merész kupolájához hasonló. Lakatos legény volt valamikor és elpirult, ha nem decens dolgot emlegettek előtte. A marka: egy birkozóé, a szíve:

egy lyrikus költőé. Sok lehet benne, amit az örökkévalóság követel magának belőle és én nem tudok másra gondolni, mint amit benne, mint földi jelenségben elvesztettünk. A gyerek nevetését, amint hatalmas száján fölharsan. A rajongását, az elkeseredését, a túlzó jelzőit, az egyszerű hasonlatait, rendkívüli kíváncsiságát, hogy mit tud és mit tudhat az ember? Vad hitét a művészetben, amelylyel megrázott és megkönyeztetett, erővel teljes fanatizmusát ama nemzet iránt, amelylyel nem született, csak beleolvadt. Csak még egyszer mondhatnám neki tréfásan: te tót pallér! Csak még egyszer emelhetné rám az öklét, hogy lesújtson rám, mint ahogy tréfásan szokta, az utolsó pillanatban az erősebb fölényével megsímogatván. Bár rosszabb szobrokat csinált volna és meg volna ő maga, nem a művész, hanem az ember. Mert ez több és teljesebb volt benne. És ezt érezték meg kortársai, akik nagyobb dicsőséget osztottak neki, mint összevéve minden pályatársának. De most nekem fáj, hogy miért nem osztottak még nagyobbakat? Amikor beteg lett, mért nem hittük el vele, hogy egészségesnek látjuk.

Mintha vésővel az agyamba ütnének, olyan érzésem támad, hogy olvasom: utolsó napjaiban a betegségtől még is megaláztatott.

— Fáradt vagyok, egész testemben reszketek, jobb már nekem pihenni! — mondá. És én látom, amint remeg. Egyebet sem látok az egész héten, és miattam kiegyeztetheti Tisza a királyt a nemzettel, összeveszítheti Hodossyt Apponyival, megtörténhetik a legnagyobb szenzáció, az, hogy a kilences politika újra összeférceli rongyait, — másra, mint az ő szenvedéseire és elmúlására gondolni nem tudok. Pedig mi, pénzért igazmondók — és gyakran ingyen hazudók — mi újságírók, olyanok vagyunk, mint a temetés-

rendező vállalat szolgái, megszoktuk a halált. És felvesszük díszesebb vagy dísztelenebb, drágább vagy olcsóbb ruhánkat, hogy a nyilvánosság előtt kikísérjük a halottat. És ime, e sorok írója, a hivatásos pompes des funêbres ember, itt áll öltözetlen és a megdöbbenésnek, a fájdalomnak első, másod vagy harmadrangú frázisait nem találja, a művészi egyéniségről szóló rövid essay tökéletesen kiment a fejéből, bevallja álmatlan éjszakáit és nem tud mást, mint motyogni: Fadrusz, az ember, az ember.

Tavaly ilyenkor, — valamivel korábban — az Adrián, egy csónakban ültem Fadrusz Jánossal. Hatalmas természetének súlyától ingott a csónak. Halat sütöttem neki a parton, azt falatozta. Hihetetlen jókedvű és egészséges volt, mint a hullámokból föl-föl bukó delphineek. (Cherso felől jöttek, hová mennek, bizonyára maguk sem tudták.)

— Enni, még is csak jó! — mondá János.

— Külföldön mi jól eszünk! — tette hozzá a szobrász kedves, szép és nemes felesége.

— Otthon nem?

— Tudod nem mindég telik.

— Beosztással kell élni.

— Vacsorára gyakran eszünk paprikás krumplit.

— Délre egy gyúrott tészta. A sok hús nem egészséges.

— Hát hová teszed a tenger pénzt?

— Adósságot kell fizetni! — felelte helyette a felesége.

Krumplit vacsorált, de műteremnek, hegytetőre kupolás olasz templomot épített, roppant költséggel. Az oszlopok, a lépcsőház, a kupola elérték előle az ételt. Tele volt munkával; szorgalmas, mint egy mesterember; hozzátartozója senki, csak a fekete kendős anyja és a szerény felesége: és csak a külföldön, az ünnepnapokon lakhatott jól. Mégis voltak ostoba

emberek, akik irigykedtek rá és azt mondták: művésznek nagyon is praktikus. —

Amennyire embernek lehet, öntudatosan elválván az élettől: Fadrusz János utolsó tekintete a feleségén pihent meg. Egy asszony és egy férfi örök és harmonikus viszonyában én romlott költő, sajna hinni már nem tudok. De ez a viszony egészen más volt; az asszony, pedig maga is jelentékeny egyéniség, föláldozta és beszüntette magát; csak az uráért volt. A feleség azt írta a koszorújára, hogy «mi ketten egygyek vagyunk!» Bizonyára úgy értette, hogy az övé volt és más nem akart lenni. Nagy tisztesség egy asszonynak, kitüntetés és boldogság, mert a férfi neki adta egész fiatalságát. És a férfias brutalitás ezzel végzett volna is vele, ha a halott megmeredt ajkán nem látnók az érthető, a lángoló kívánságot: «El ne hagyjátok én szép, alázatos szolgálómat, nobilis kedvesem, hű hitvestársamat! Azt akarom, hogy a tenger dicsőségből, amely az enyém volt, mennél több váljék aranyra és az az övé legyen mind. Bőségben, fényben, tiszteletben éljen; így az enyém marad!»

A nemzet, aki a politikába egy kissé belebődülve, mégis fájdalmasan sír föl nagy és munkás gyermeke hálálán: nem lehet oly hűtlen és nem lehet oly hálátlan, hogy ezeket a szavakat meg ne hallja. A fekete kendős öreg anyát is, de a fehérképű fiatal asszonyt különösen: el kell árasztani adományokkal, nehogy a nyomoruság egy könnyüket is elvegye Fadrusz Jánostól. A pénz piszok egy szerszám, de poetikus lesz, ha asszonynak adják, egy férfi helyett és egy férfi nevében, akinek sokkal maradtunk az adósai. A közönség az megfogja tenni a magáét, de a közönség szegény. Lássuk az új kormányt, amely a képrombolás jegyében született, van-e érzéke a férfias becsület, és egy magasabb, állami gavalléria iránt? B.

A magyarok fölkerekednek.

Komédia több felvonásban.

Írta: N. N.

Jelige, melylyel a szerző a Kócán-díjra pályázik: A magyarok fölkerekedének, és Merseburgnál megveretének. Azután újból fölkerekedének, és újból megveretének.

I.

(Szín, úgy eme változásban, mint a következőkben: A Lloyd-klub, mely mi az ördög lehetne egyéb, mint szabadelvű.)

Váraljay Szabolcs. Ezt tovább már nem lehet túrni! Kenéz Töhötöm. Ha az obstrukciónak nyakát nem szegjük, vége a parlamentárizmusnak. Vonuljunk ki ellenük és törjük le a derekukat.

Csekély Balambér. Bennünket nem terrorizálnak; piff, paff, puff. (Elsüti pisztolyát s lelő néhány verebet, melyek a Deák-szobor körül csiripelnek.)

Gépfalvy Levente. Menjünk, mentsük meg a hazát! (Fölkerekednek.)

Rátót bölcse (eléjük áll). Megálljatok! Többet észszel, mint erővel, mondá helyesen egy görög bölcse, kinek nevére már nem emlékszem. Ha emlékezném, ez sem volna fontos, de őszintén, loyálisan, önmagamhoz híven, kezemet szívemre téve, meg kell vallanom, hogy nem emlékszem. Ez azonban nem változtat a lényegen, s röviden, mert nem vagyok barátja a szószaporításnak, ki kell fejtenem nézeteimet az obstrukcióról, természetesen csak *in nuce*, mert bokros teendőim, melyek részletezésétől a rövidség okáért tartózkodom, nem engedik meg, hogy e kérdésnek minden ágazatára kiterjeszkedjem. Senki se tagadhatja, hogy: lassan járj, tovább érsz, és én csak a' mondó vagyok, de ezért legjobb meggyőződésemmel, szívem egész melegével helyt állok, Isten, ember előtt . . ., röviden: rekapitulálva a mondottakat, csak a' mondó vagyok, hogy — és eme hitemtől semmi sem fog eltántorítani — hogy: legjobb az egyenes út. Szóval, hogy csupán néhány szóval nyilatkozzam e tagadhatatlanul fontos s a leggondosabb részletezésre méltó kér-

désről, bízzatok rám az ügyet: bizalmatokat nem fogjátok érdemetlenre pazarolni, már amennyire emberi számítás szerint valami bizonyosat mondhatni, noha nem arrogáлом magamnak a csalhatatlanságot, ámbár arrogálhatnám, természetesen azzal a megszorítással, hogy, amennyiben emberileg . . . (Másfél óráig beszél, majd így végzi:) Az obstrukciónak csak egy ellenszere van: a passzív rezisztencia. Szeget szeggel! Hadd beszéljenek! Szeretném én azt látni, hogy ha arra kerül a sor, hogy ki beszél agyon a másikat, vajjon ők fognak-e győzni, vagy én?! . . .

(A szabadelvű magyarok, akik az imént fölkerekedtek, hajtanak az okos szóra és visszaülnek a helyeikre.)

II.

Rátót bölcse (erősen fuldoklik saját és a Zoltánok szavainak árjában).

Váraljay és a többi magyarok (kórusban):

A gróf beleesett a vízbe!
Mentsük meg őt,
A szenvedőt!

(Fölkerekednek, tovább állnak s Rátót bölcse benn marad a vízben.)

III.

Váraljay: Ezt nem lehet túrni!

Kenéz: Erős kéz? Talán minket is kordában akar tartani?

Csekély: Ahogy Bécsből jövet Dévénynél elhagyta az ország határát, levetette az álarcot és így mutatkozott be: «Nevemet soha se fogjátok megtudni, ich bin Goetz von Berlichingen, mit der eisernen Hand!»

Gépfalvy: No majd megmutatjuk neki, hogy nekünk nem lehet diktálni!

Váraljay: Nekem nem kell instruktor!

Gépfalvy: Én magam akarom megválasztani azt, akit vakon követek!

Csekély: Vagy önállóak vagyunk, vagy nem vagyunk önállóak.

Gróf Nemfolyikaz Többetvissza (megjelenik:) Csöndes jóestét kívánok!

Váraljay: Ó mi sápadt!

Kenéz: Ó mi halvány!

Csekély: A nyugalom meggyógyítja!

Gépfalvy: Meggyógyítja a nyugalom!

Váraljay: Csöndes jóéjt én kívánok!

Kenéz: Csöndes jóéjt mi kívánunk!

Csekély: A nyugalom meggyógyítja!

Gépfalvy: Meggyógyítja a nyugalom!

Mind: Csöndes jóéjt mi kívánunk! (Lásd a «Sevillai borbély» című operában Basilio eltávozásának jelenetét.)

Gróf Nemfolyikaz Többetvissza (zavarban): Bocsánat, uraim, úgy látszik, tévedtem... Nekem azt mondták, hogy ez a magyar Rökkantak háza...

(A magyarok fölkerekednek s kitéssékelik a nyájas idegent.)

IV.

(Egy másik nyájas idegen tűnik fel a látóhatáron.)

Az idegen (magában, elmereng): Mit keresek én itt? Egyáltalán mért forog a világ? Mért, hogy a korona éppen nekem nyújtotta ezt a keserű poharat? Ó, mily szomorú dolog Úriás szerepére vállalkozni... (Fenn):

Ha megfertőzi tán e durva kéz
E drága oltárt, bűnömnek bocsánat!

Váraljay: (félre): Horvát szaga van.

Kenéz: (félre): Utálok ezt az erőszakos frátert.

Csekély: (félre): Viselkedése papos.

Gépfalvy: (félre): Hajának választéka határozottan reakcionárius.

Az idegen: (európaiúl, de sardonius mosolylyal):
Nevem: Gróf Bécs-Budapesthy, lesznek oly kegyesek megengedni, hogy helyet foglaljak?

Váraljay: (fagyosan): Ha úgy gondolja.

Kenéz: (gúnyosan): Részünkről a szerencse.

Csekély (keserűen): Mi is maradhatunk?

Gépfalvy (szomorúan): Hazám, jó éjszakát!

Gróf Bécs-Budapesthy: Hálásan köszönöm kegyességüket (leül). Ha méltóztatnak... (A magyarok fölkerekednek s a nyájas idegen háta mögött az ökleiket mutogatják). Bármily kellemetlen is rám nézve, ha esetleg félre találnák érteni... Elég az hozzá, üzenetet hoztam Bécsből, hogy kegyeskedjenek barátságos arcot ölteni... mert ellenesetben... végtelen sajnálatomra... a puszta gondolatra is megdermed ereimben a vér... Önök elnézők lesznek, ha nem jól fejezem ki magamat... Most jöttem Aradrul, nem tudom magyarul...

A magyarok (elhülnek).

Váraljay (Kenézhez): A föllépése biztató.

Kenéz (Csekélyhez): Nekem már az első pillanatban is rokonszenves volt.

Gépfalvy (Váraljayhoz): Megvallam, sok elfogultsággal voltam iránta...

Csekély (Gépfalvyhoz): Barátom, ilyen ember kell nekünk!

Váraljay (lelkesen): A Vendè-nak már van vezére! Mind (fölkerekednek és hajbókolnak).

V.

(Chlopy után. Este jött a parancsolat, violaszín pecsét alatt.)

Váraljay: Beck úr beleavatkozását már nem lehet eltűrni.

Kenéz: Ekkora pofont már nem lehet szó nélkül zsebre vágni. Az ember méltóságteljesen kijelenti, hogy a pofont nem érdemelte meg.

Csekély: Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni.

Gépfalvy: Meg kell kérdezni, hogy Beck úr ötlete tréfa-e, vagy komoly dolog? Mert ha tréfa, akkor rossz tréfa, ha pedig komoly dolog... akkor... akkor... (A szeme vérben forog).

Mind (fölkerekednek).

VI.

Gróf Bécs-Budapesthy: Kegyes uraim... a legfelsőbb kézirat, melyet oly szerencsés vagyok az Önök megnyugtatósára előterjeszteni... minden kétséget kizáró és örvendetes jele annak, hogy amit Beck báró táborszernagy úr tréfájának tulajdonítottak, az komoly, érc komoly, kőszikla komoly, ágyúkomoly kijelentés.

Gépfalvy: Az már más.

Váraljay: Csak ezt akartuk tudni.

Csekély: Én mindig mondtam. Nem tudom hogyan, de kitalálom.

Kenéz: Ez mindenkit megnyugtathat, minden irányban, mindenkorra.

Gépfalvy: Egy kő esett le a szívemről.

Mind: Hálás köszönetünket az örvendetes magyarázatért.

Gépfalvy: Nem marad más hátra, mint bocsánatot kérnünk, hogy egy pillanatig is kételkedtünk.

VII.

(Körber beszéde után.)

Váraljay: Na hát aztán ezt már igazán nem lehet eltűrni.

Csekély: Én se tűröm el, de Kenéz annyira nem tűri, hogy az valóban aggasztó.

Kenéz (hirtelen tűzhányóvá változik át): Az Úr tehet, amit akar... de hogy a szolgálja!... hol a kardom?!... hol a kardom?!...

Gépfalvy: Fel, fel vitézek a csatára!
A szent szabadság oltalmára,
Ropog az ágyu, csattog a kard,
Ez lelkesíti csatára a magyart!

Gróf Bécs-Budapesthy: Abban a szerencsés helyzetben vagyok... hogy az önök megnyugtatóására ki nyilatkoztathatom (olvassa): hogy az osztrák örökös tartományokkal szemben hasonló körülmények között nekem is így kellene nyilatkoznom, tehát a paritás szempontjából... szóval az ő helyén bajos volt egyebet mondani, bármily sajnálatos, hogy mondotta, amiért vigasztalhatatlan vagyok...

Váraljay: Erre, arra, amarra! (Félre). A többség úgyis meglesz!

Kenéz: Én javíthatatlan vén kuruc vagyok... Meg tudom érteni mások államférfiúi belátását, de én javíthatatlan vén kuruc vagyok. (Magában): Úgyis magamra maradok, mert szeretném én azt látni, amit Csekély nem szavaz meg!

Csekély (prüszköl): Náthás vagyok, de a hazámat nem engedem. (Magában): Itt az alkalom, haza beszélni. Ezt még rossz néven se vehetik.

Gépfalvy: Lamberg szívébe' kés, Latour nyakán kötél... (Magában): Egyedül fogok önállani.

(Fölkerekednek és leszavazzák Gróf Bécs-Budapesthyt. A szavazás után általános elrökönyödés.)

Gróf Bécs-Budapesthy: Akkor hát én mehetek... (Sardonicus mosolylyal): Önök nem is sejtik, milyen végtelen hálára kötelezték!...

VIII.

(Ismét a vaskezű jelenik meg a látóhatáron.)

Gróf Debizony Visszafolyik (kezét hátradugva. Látnivaló, hogy valamit rejteget): Édes szavakkal jövök,

amelyeket szíves figyelmökbe ajánlok... mert erős kézzől ugyan szó sincs... de nem is ajánlanám önöknek, hogy szó legyen...:

Mind (fölkerekednek): Hozsánna! Hozsánna!

IX.

(A Lloyd-klub hosszas vajudás után, életet ad a várvavárt programmnak, de nem egynek, hanem kettőnek. Ikrek születvén, fölmerül a kérdés, hogy melyiket kell meghagyni.)

A kilencek előadója: A kilences bizottság programját indokolni nem érdemes.

Egy másik a kilencek közül: Annál kevésbé, mert ez csak azért készült, hogy a kormány programjának előnyei annál inkább kidomborodjanak.

Rátót bölcse: Nagy gonddal szerkesztettük meg ezt a programot, hogy mindenki lássa, mennyire eltörpül a kormány programja mellett.

Gróf Debizony: Oly sokáig volt alkalmam undorodni a kilences bizottság programjától, melynek szerkesztésében minden jobb érzésem ellenére vettem részt, hogy ezután már csak különbet szerkeszthettem.

(Néhány magyarnak leesik az álla. A kilencek, rebus bene gestis, szétoszlanak.)

Váraljay: Hm, hm.

Kenéz: Nekem, már csak kimondom, a kormány programja nem tetszik. Nagyon hasonlít a kilencek programjához.

Csekély (Gépfalvyhoz):

Égszakadás, jogfeladás,
Szaladj te is, pajtás!

Gépfalvy (Váraljayhoz): Kilian, te menj elől, rajtad a hosszú csizma.

(Még egyszer, utóljára fölkerekednek.)

X.

Csekély: Én most már tökéletesen értek mindent, mert nekem megmagyarázták a kormány-programmot, úgy nagyhatalmi, mint gyarmatpolitikai szempontból.

Gépfalvy: Tulajdonképpen mért is vitatkoznánk egy «i» betűn?

Váraljay: Aztán csakugyan értékes vívmányok vannak benne. Vívmány, hogy visszavonja Rátót bölcsének ígéretét a békelétszám megállapítására és a póttartalékosok kontingentálására vonatkozólag. Mily csalódást okozna, ha továbbra is bizakodnánk ebben a tisztára teljesíthetetlen ígéretben! Vívmány, hogy végképpen leszámol a Szentiványi-féle pontokkal, amelyek annyi galibát idéztek elő! Debuisset pridem. De a legnagyobb vívmány az, hogy a nyelvjogot a felségjogok közé sorozza, s így örökre lemondunk arról, hogy a magyar hadsereg nyelve magyar legyen. Ezzel radikálisan vége minden nemzeti visszavonásnak; végre-valahára megszűnt a pártviszály, s a haza fényre derül.

Kenéz: Aztán a pozitív eredmény! Mily kitűnő erővel frissül fel a kormány! Holnaptól fogva miniszterek: Berzeviczy, Hieronymi, Esterházy stb.

Csekély: Sokszor kellett felkerekednünk, de hála istennek, nem hiába történt. Ha más nem is változott, a miniszterek megváltoztak.

Gépfalvy: Úgy látszik, eddig az volt a hiba, hogy Darányi, Wlassics még a többiek oly sokáig miniszterek maradhattak.

Váraljay: Kár, hogy ezt nem tudtuk előbb.

Kenéz: Fordítsuk hasznunkra ezt a tanulságot legalább a jövőben. Jó tudni, hogy minél sűrűbben váltakoznak a miniszterek, annál jobb a hazára nézve.

Váraljay: És azt is, hogy ezentúl csak ritkán kerekedjünk fel...

Csekély: Hogy ritkábban legyünk kénytelenek kevély derekunkat beadni.

Kenéz: Hja, még a kormány-programm után se boldog a magyar!

KOSSUTH LAJOS EGY MAGÁNLEVELE.

Itt közöljük hű másolatban Kossuth Lajos egy kiadatlan magánlevelének szövegét. Egy-két szót ki kell hagynunk, mert az eredeti szöveg némely helyen homályossá vált már. Az eredeti levél ez idő szerint Párisban van. A levél birtokosa, akinek szívességéből közöljük, maga sem tudja, hogy kihez, melyik barátjához intézte Kossuth Lajos ezt a levelet. Az érdekes írás itt következik:

«Pest, august. 6. 1845.

Kedves barátom!

Engedje meg, hogy Önnek Dobrossy István jóbarátomat, kit látásból talán ismer is, a legszívesebben ajánljam. A legbecsületesebb emberek egyike; szerény, fáradhatlan szorgalmú, hűséges, mint saját jobbkezünk, a mellett ügyes, értelmes ember. Netáni országgyűlési referensem, később segédem volt a hírlapszerkesztésnél; igen meg voltam vele elégedve. Két kézzel átvették volna a későbbi szerkesztők, de nem ment, elvet, sympáthiát a világ kincseért sem változtat. Külseje inkább visszataszító, mint vonzó, de belseje tiszta becsület, hűség és szorgalom . . . ügyvéd és már nem gyerkőc lévén, állandó életmódhoz kívánna jutni s kegyednél, adjunctus lenni, — ha másképp nem lehet, vegye őt kérem kezdetben, míg talán, vagy hely ürül vagy érdemeket szerez, habár minden beneficium nélkül is magához —, ő tud nélkülözni és igénytelen élete nem ismer pretensiót. Idővel meg fog Ön győződni, hogy hívebb, becsületesebb embernek jobbát soha sem nyújtá. — Most egy más igen szomorú dologról.

Szegény, szegény Záborszky barátunk, — tegnap . . . látogattam meg; ülésünk volt és csak 9 órakor este mehettem hozzá. — Istenem, teremtőm, minő irtózatos helyzetben van és 8 hónap óta!! Az ember sírni tudna felette, mint pityergő gyermek. — Panaszlá nekem, hogy már mindenéből kifogyott, hogy 60 p. frtot kénytelen uzorásoknak fizetni, s kért, szerezzek neki 300 p. frtot rövid időre. — Ha volt volna annyi tárczámban, utolsó fillérig átadtam volna, de Isten látja lelke-met, igen szegény ember vagyok, nincs, — hiában, nincs. Azonban csak lehetetlen, hogy embert, — barátunkat, — illy irtózatos szerencsétlenségben elhagyjunk, ha ezt tennők, akkor a baráti kötelesség nevét ki kell a szótárból törölni, mert többé nem létezik; kérésem tehát kegyedhez kettő: 1. legyen szíves, ha másképp nem lehet, az én jótállásomra, (mit öröme-st elvállalok) neki 300 p. frtot három, vagy mint én jobb szeret-
ném, 6 hónapra kölcsön szerezni. Én arra gondoltam, hogy hármunk aláírására a Takarékpénztártól legkönnyebben mehet.

Én kibocsájtok kegyed, mint hitelező számára, ő elfogadja és kegyed forgatmányozza a T. Pénztárra, vagy megfordítva, amint tetszik. Vagy ha más módot tud kegyed: — jó.

Segítsünk rajta, ne hagyjuk veszni a szerencsétlent, hiszen kegyed is barátja. De egy pár sor becses válaszát kérem, mert egy óra alatt indulok haza s kivánnám őt elmenetelem előtt megnyugtató. Miként gyógyuljon föl, ha még illy gondokkal is kell küzdenie? — Ha kell aláírnom a jótállást vagy mit, — méltóztassék aláírás végett nekem elküldeni.

2. Ön ismeri Simonyit, ismeri szegény Lajcsi viszonyait. Istenért kérem, írjon kegyed valakinek, a ki a bizodalmaára érdemes, írjon Csapodynak, Kund Vinczének, hogy ne hagyják veszni a szerencsétlent. Minő irtózatot tapasztalás volna, ha látnók, hogy csak meg kell felettünk nehezülni a sors kezének, hogy elhagyassunk mindazoktól, kik barátainknak nevezék magukat, — kérem kegyedet Istenre, használja befolyását és segítsünk valahogy szegény szenvedő barátunkon.

Induló félben lévén, becses válaszát kérem, s magamat szíves barátságába ajánlom. Alázatos szolgája Kossuth Lajos.»

Életem holdja.

Beaudelaire.

A nap fát olt ölt. Életemnek holdja!
Mint Ő, te is árnyékot ölthetel;
Mit bánom én, ha néma, bús leszel,
S rajtad az unalomnak méla foltja!

S szeretnélek, ha nem volna eloltva
Fényed, s mint csillag, mely ragyogva kel
A félhomályból, úgy lebegne el
A ködből fényed; életemnek holdja!

Gyujtsd meg szemed a lámpák izzó fényén!
S gyujtsd meg a vágyat szíveknek a mélyén!
Ő célja léssz a fénynek és a vágnak,

Lehetsz fakó, vagy bíbor, mint a hajnal;
En egyre csak gyönyörtől lázas ajkkal
Kíáltom: É d e s B e l z e b u b, imádlak!

Fordította: B o d.

Egy ölelésért.

. Irta: Szász Zoltán.

Százezer rúbelt adott ezért a rendesen olcsóbban kapható multságért egy lengyel gróf. Igaz ugyan, hogy azok a karok, melyek ezt az egész vagyonnal honorált élvezetet nyújtották, nem közönséges átlag-női végtagok voltak, hanem oly híresek és csodaszépek, mint azok lehettek, melyeket a milói Vénusz csonka törzsén keres hiába az áhítatos szemlélő. Mert Cleo de Mérode kisasszony valóban egyike azoknak a világhírű szépségeknek, akik a régi görög istennők mesés testi tökéletességét elevenítik meg a mai emberiség előtt. Igaz ugyan, hogy ezeket az élő istennői szépségeket ma már nem tisztelik oly áhítatosan, mint az ó-görögök, úgy hogy Cleo de Mérode foglalkozására nézve nem istennő, hanem kokott; kétségtelen azonban, hogy aki dőre erkölcsi előítéletektől menten tud a testi idomok összhangjában gyönyörködni, az csodás formáiban valóban fog valami imádásra méltót, valami istenit találni: a tiszta, nemes szépséget. Egy istenségért pedig nem nagy ár százezer rúbel.

Csakhogy nagyon kétséges, vajjon valóban ilyen istentiszteleti célból hozatta-e ez a kedvező vagyoni viszonyaiból következőleg valószínűleg nem búsuló lengyel Cleo de Mérode kisasszonyt honi kastélyába? Mert bár igaz ugyan, hogy Páris Vénuszát színről-színre, közlről, elevenen, mozogva látni teljesebb élvezése a szépségének, mint képes levelezőlapokról, vagy a Falguière-féle szobor-reprodukciókról szívni be testének varázsát, egy nap, néhány rövid óra alatt még az eleven Cleo se elégítheti ki szépsége rajongó csodálóját. A középkorban voltak ugyan lovagok, akik sohasem, vagy csak képmásban látott nőkért vívtak a lovagi tornán s mikor végül egyszer megpillantották szívük hölgyét, állítólag boldogan haltak meg. Az ostoba, vallási rajongássá túlzott nő-kultusz eme hóbortos képviselői közé azonban aligha sorozható ez a lengyel gróf. Modern ember ő, aki nőjétől nemcsak szűzies pillantást, de élvezetadó ölelést is kér s ezért nem a halálával, hanem százezer rúbellel fizet.

Ha tehát az a tény, hogy a gróf úr választása éppen Cleo de Mérodera, a párisi viveur-világ által egykor szépség-istennővé avatott, dísznőre esett: bizonyága is egy modern nő-kultusz létezésének, egy huszadik századbeli minne-sängereinak, mely azonban tulajdonképen egy újság-irodalombeli courtesane-kultusz, néhány

párisi szépség-iparosnő, Liane de Pougie, Otèro, Cleo s mások világraszóló felmagasztalásából áll, igazi érdekessége ennek az esetnek más. Az ugyanis, hogy a modern férfi-lélek egy érdekes jellemvonását világítja meg. Ezt a férfi-lelket folytonosan ostromolja, állandóan izgalomban tartja a felpiperézett, nemi izgalmat árasztó női szépség. A modern női test, amely imigy folyton karmai közé igyekszik kaparítani a férfi-lelket, ebből a szempontból véve már nem is egyéb, mint egy iparcikk, egy erotikai mechanizmus, melynek minden alkatrésze, minden mozdulata a gyönyör-ígérésre és gyönyör-adásra van berendezve. Ilyen mozgó izgalom-tűzhelyek közt járva, a férfi egy állandó szerelmi feszültségben él s lelki életében a nemi vágy egy óriási, mesés izgalmakat ígérő érzéssé dagad. Nézve ezeket a természettől és művésztől oly mámorítóvá fejlesztett dísznőket, az a hit támad benne, hogy karjai között a menyország tárul fel. S az az egyéni tapasztalat, hogy az egyik-másik ilyen paradicsom egyáltalában nem olyan földöntúli gyönyört nyújtó, mint amilyennek az utána való vágy vélte, nem javít a helyzeten; legfeljebb egyre díszesebb és drágább nők epedőjévé teszi a férfit. A kokott-ranglétra legtetetjén álló Cleo de Mérodeok pedig épp ezért a hozzájuk nem férhető férfi-világ számára egy csodásan, elképzelhetetlenül gyönyörteljes hetedik mennyországot jelentenek, melybe csak egyszer, egy ölelés tartalmáig is bejutni, milliókat érő élvezet.

Hogy ez a gondolkodás él a mai átlag-férfiban, vagy legalább a viveur-fajtában, ezt bizonyítja ez a lengyel gróf, aki, miután valószínűleg végigkóstolta a főnemesség vagyoni viszonyainak megfelelő élő gyönyörkelyheket, szemet vetett a királyok közigazgatási helyzetéhez alkalmazkodó Cleora. Valószínűleg azt hitte, hogy az nem élvezte a női szépséget, a szerelmet eléggé, aki a legdrágább szerelem-árúsnőnél nem vásárolt még élvezetet. S kétségtelen, hogy ha a királyi és császári állásnál volna magasabb rang s ennek megfelelőleg a királynál magasabb courtesane-árszabály, akadna valahol máshol egy gróf, aki megfizetné azt is, s nem százezer rubelt, de akár egy milliót adna egy ölelésért.

Ebben a hajszában a szebb és újra szebb után s abban a hitben, hogy az a férfi, aki egy szép nőt csókol meg, okvetlen többet élvezett, mint aki egy kevésbé szép ölelését élvezte, nagy tévedés rejlik. Az élvező lelki fejlettségének, szépség-érzékének elhanyagolása ez a tévedés. A szerelmi gyönyörnek, mint minden élet-inűködésnek intenzivitása két tényezőtől függ: az élvezet-forrás és az élvező személy értékétől. Lehet a nő, ki a gyönyört nyújtja, a testi csodaszépség, bájosság és nemes-

ség tüneményszerű remeke, de ha kis fejlettségű, alsórendű művészi érzékű elmébe omlanak mind e tőle származó szépségsugarak, az élvezet híg, sekély, gyöngé lesz. Viszont ha egy szegényes, szerény szépség gyöngé fényessége hatol az értékes, nagy élvező-képességű lélekbe, a mámorok mámorát gyűjthetja lángra. Nagy költők nem egyszer szerettek jelentéktelen, nemi izgatásra alig alkalmas külsejű nőket s mégis öllekezésükből földöntúli lázak emlékeit vitték át verseikbe. A magyarázata mindennek az a pszichológiai törvény, mely szerint minden agyműködésnél az inger úgy viszonylik az érzéshez, mint a gyújtó szikra a puszkaporos hordó robbanásához. A lélek lappangó energiáit óriási lángú robbanássá gyűjthetja a legkisebb szikra is, míg viszont egy halom puszkaporból fáklyával se lehet rövid, hatástalan sistergésnél mást kicsalni. A fontos tehát nem a szikra ereje, hanem a puszkapor mennyisége, nem a gyújtó szépség nagysága, hanem az élvező lélek, melyben az élvezet gyarló pislogás vagy óriási, mindent elborító tűzvész lehet.

Ennek az igazságnak fényénél nyilvánvaló, hogy önmagát, saját lelki alsórendűségét árulta el a lengyel gróf, ily óriási összeget kínálván egy darab szépségért, mely istenivé csak abban az agyvelőben lehet, ahol megvannak az energiák a valóban magasztos, nagy hőfokú érzések keletkezésére. Látszik ebből, hogy nála csak a kívülről jövő inger fontos, hogy magáéból keveset tud hozzá adni. S esete tipikus, az egész mai átlag férfi-felfogást megvilágító. Mert valóban, míg az már annyira amennyire belement a köztudatba, hogy egy szép képet, zeneművet vagy költői terméket valaki oly mértékben élvezhet, amily mértékben maga is művészileg fejlett, a női szépség élvezésére vonatkozólag még nincs ez az igazság elismerve. A női szépség, a szerelem hagymázos tenorú dicséretei költőktől és művészekről származnak, akik képesek voltak valóban ily félisteni mámorokra. Ebből azonban nem következik az, hogy minden gróf azt higgye, hogy ezek a gyönyörök számára is megszereshetők, csak a gyönyör forrása, a nő legyen csodaszép. Nem; ha a férfi lelke nem született nagystílusú, élvezettermő erejűnek, akkor hiába hozatja a párisi szépség-piac összes nő-remekét magához. Ez pedig éppen a Cleonak adott tiszteletdíj nagyságából következőleg, a gróf úrnál nem lehet valami kiváló. Ép ezért az én becslésem szerint ez az öllekezés melyért százezer rubelt fizetett, valójában nem ért öt koronát.

Az ex-lex jelentősége.

Irta: Matlekovits Sándor.

Sohasem hitte volna alkotmányos érzésű magyar ember, hogy tíz hónapon át meg tud élni egy magyar pénzügyminiszter költségvetési törvény, vagy legalább pénzügyi felhatalmazás nélkül, szóval amit úgy mondunk: ex-lex-ben. Abban a hiedelemben voltunk mindnyájan, hogy az ex-lex a legrövidebb idő alatt tehetetlenné teszi a kormányzást, mert megfosztja a kormányt a nervus gerendarum-tól, a pénztől, és így kényszeríti arra, hogy minél hamarább szabaduljon az ex-lex-től, és hogy minél hamarább kapjon vagy pénzügyi felhatalmazást (u. n. indemnity-t), vagy rendes költségvetési törvényt.

A lefolyt közel tíz teljes hónap másra tanít bennünket. Tisztán pénzügyi, mondjuk pénztári szempontból sohasem érezte magát jobban a pénzügyi kormány, mint az ex-lex alatt. Sohasem rendelkezett az állampénztár annyi készlettel, mint éppen most, és sohasem kellett kevesebb előrelátással ügyelni, mint most arra, hogy elegendő pénz álljon az utalványozó miniszterek részére; szóval tisztán fiskális szempontból az ex-lex éppen nem hat zavarólag a kormányzásra, legkevésbé a pénzügyminiszter tevékenységére.

A dolog nyitja pedig igen egyszerű, ha az 1903-iki költségvetés (vagyis államháztartási tervezet) részleteit csak futólag is megnézzük és az ex-lex alatt a kormány tevékenységét szemügyre vesszük. A kormány ugyanis felelőssége érzetében úgy fogja fel az ex-lex alatti pénzügyi kezelést, hogy csak azokat a kiadásokat utalványozza, amelyek az állami élet nélkülözhetlen követelményei s amelyek fennálló szerződések vagy szerződéses viszonyok szerint természetesek és az államot jogilag kötelezik. Az állami adósságok kamatait a kölcsönszerződések értelmében fizetni kell; a tisztviselők havi fizetéseit kinevezési okirataik értelmében ki kell

szolgáltatni; az utakat és vizeket a maguk használhatóságában állami szempontból jókarban kell tartani s ez okból az utak föltöltésére, a vizek partjainak szilárdítására a szükséges anyagokat be kell szerezni stb. stb. Ezek a feladatok a költségvetésben a rendes kiadások címe alá foglalhatók, melyekre nézve az 1903. évi s mindaddig meg nem szavazott költségvetésben 1000 millió korona vétetett föl; mivel azonban 1902. évre e célra csak 992 millió korona szavaztatott meg, legfőlebb az utóbbi összeg az, amely mindaddig míg az ex-lex tart irányadó; miután az 1903. évre tervezett újabb szükségletek még el nem rendeltettek.

Minden ami nem áll összefüggésben már elvállalt kötelezettségekkel, vagy az ország rendes aggregálásával az ex-lex tartama alatt, az eddigi felfogás szerint, nem képezi a kormányzás feladatát s így nem igényel kiadásokat. Ez okból a beruházásokra előirányzott 43 millió korona az ex-lex alatt nem érvényesülhet; továbbá az átmeneti kiadásoknak is csak az a része, melyet szerződések vagy törvények alapján kell teljesíteni, lesz kezelhető. Az átmeneti kiadásokat az 1903-iki költségvetés 466 millió koronával szabta meg. Ebből az összegből a közös költségek fedezésére 144 millió korona és szerződés-kötelezettségekre körülbelül 10 millió korona jár, míg a többi 22 millió korona a költségvetés megszavazása előtt nem jut kifizetésre.

Ezek persze az 1903. évben, ha mindvégig ex-lex-es marad az összes állami kiadás (azokon kívül, melyek az utolsó években a pénztári készletből lesznek fedezendőek s melyeket körülbelül 20 millió koronára teszünk) 1006 millió koronára fog rugni.

Hogy áll ezzel szemben a fedezet, azaz honnan veszi a pénzügyminiszter erre az 1006 millió korona összegű kiadásra a pénzt?

A rendes bevételek az 1901. évi zárszámadások szerint tényleg 1038 millió koronát tesznek; ebből az összegből 227 millió korona esik az egyenes adókra vagyis arra a bevételre, mely az ex-lex alatt megtagadható s melyet eddig az ex-lex alatt végrehajtás útján be nem hajtottak; a ta-

pasztalás mutatja, hogy az egyenes adókat az ex-lex alatt és végrehajtás nélkül is rendesen fizetik és hogyha sokra tehető, legföljebb egy negyede nem folyik be. Az egyenes adók összege 1901-ben 227 millió korona volt, egy negyede tehát 50 millió korona, s így az 1038 millió korona rendes bevétel az ex-lex hatása alatt leszáll 988 millióra. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a rendes bevételek hosszú évek tapasztalása szerint évenként mintegy 5–6 százalékkal emelkednek, ismét 1030—1040 millió korona marad rendelkezésre, még ha az egyenes adók nem is folynának be a rendes mértékben. Ezenkívül a rendkívüli bevételek címén vagy 20 millió korona fog befolyani. Mindezekhez járul még az a pénztári készlet, amely az állam rendelkezésére áll, s melyet az utóbbi évek eredménye szerint, legalább is 150 millió koronára lehet tenni, s így azt látjuk, hogy a pénzügyminiszter az ex-lex alatt nagyon jól érzi magát és az államkasszát minden zavar nélkül rendben tarthatja. Bevételeink legnagyobb része most állami üzemek, jövedékek és fogyasztási adókból áll, amelyekre az ex-lex állapota semmi vagy csak nagyon jelentéktelen hatású.

Ha így az ex-lex állapota éppen abból a szempontból, amelyből leginkább bírna alkotmányjogi jelentőséggel, tényleg nem veszélyes; azaz, ha a tíz havi példa tényleg megtanította az országot arra, hogy az ex-lex nem fosztja meg a kormányt a kormányzásra szükséges anyagi eszközöktől, s így nem képezhet oly kényszerítő eszközt, melylyel a kormányt valami elhatározásra kényszeríteni lehetne: mégis államháztartási szempontból az ex-lexnek majdnem egy éven át folyása, főképp amúgy is pangó közgazdasági viszonyaink közt hallatlan hiba, és okozóira nézve a lelkiismeretlenség netovábbja.

Az államháztartás megkívánja, hogy a közgazdasági viszonyokban zökkenések ne álljanak be; pedig az ex-lex lépten-nyomon zökkenésekből áll. Harminchét éven át fáradhatlanul munkálkodott törvényhozás és kormány azon, hogy a népben az adómorált terjeszsze. Egy országban, mely 1851-től 1866-ig virtust látott abban, hogy az adót meg-

tagadja, hogy a fináncot rászedje, hogy a kincstárt ahol csak lehet megkárosítsa: — nagy nehezen tért hódít az adókötelezettség jogos volta; lassan-lassan belátja a nép, hogy adó nélkül nem lehet jó kormány; az erélyes adóbehajtás alapján hozzá szokik a rendes adófizetéshez. Most egyszerre hirdetik, hogy az ex-lex alatt nem kell adót fizetni, és a harminc év fáradságos munkája hirtelen, egy pár hónap alatt megsemmisül. Pedig első sorban a nem fizető kárára, mert az előbb-utóbb megszűnő ex-lex állapot után késedelmi kamatostól kellend majd egyszerre, a különben részletenkint esedékes adókat megfizetni. Hány existencia fogja majd megsínleni az adómegtagadás hiábavaló viszketegét! De mily nehéz leend ismét az adófizetést rendes kerékvágásba zökkeníteni, s mily ártalmára szolgál ez a jövőben államháztartásunknak!

Ezek mellett azután a közgazdasági helyzetnek legnagyobb nyomora abban mutatkozik, hogy az 1903. évre a beruházásokra szánt költségek, körülbelül 200 millió korona, teljesen elvész. 200 millió korona az az összeg, melyet a kormány 1903. évben beruházások címén a hazai iparnak juttatott volna különböző megrendelések útján; ezek a megrendelések ebben az évben már nem teljesíthetők, ezekből az összegekből iparunk ebben az évben nem lát semmit. Pedig hogy mennyire jól esnék válságban sinlődő hazai iparunknak ily állami ösztönzés, azt szükségtelen kifejtteni.

Egy további összeg az a 18 millió korona, mely a tisztviselők fizetésének javítására volt szánva s melyet az ex-lex folytán nem lehetett érvényre juttatni. Ez a 18 millió korona hasonlóképp a forgalom táplálására szolgált volna, mert az bizonyos, hogy a tisztviselők ezt a nagy összeget nem a takarékpénztárba helyezik és nem értékpapírokba fektetik, hanem adósságaik törlesztésére, vagy jobb életre fordítják, szóval az egész 18 millió korona a nép közé kerül és élénkíti a különben pangó viszonyokat.

Ezek a közgazdasági hátrányok súlyos sebeket ütnek a nemzet gazdasági életében és az ex-lex okozóit rövidlátással vádolják és államférfiúi tehetségek nélkülieknek tün-

tetik föl. Nem a kormánynak, az országnak ártottak és egy egész éven át dermedtséget teremtettek ott, hol pezsgő élet lehetett volna.

A gravaminális politika volt ennek az országnak egyik hátramoszdítója; mert sohasem hoztuk arányba aspirációinkat a nemzet gazdasági életével. Szép a nemzeti aspirációk érvényre jutása, de ily irányú törekvéseknél nem szabad megfeledkezni a nemzet anyagi jólétéről sem és nem szabad felejtetni, hogy aspirációit gazdag nemzet sokkal könnyebben éri el, mint gyöngé és szegény nemzet.

Új versek

Erdős Renée-től.

Szitturah.

Látod, hogy megnőtt, Cyrus, a hajam!
Most feketébb. És villogóbb a fénye.
Hogy te csókoltad: immár három éve,
Azóta pirosabb az ajakam,
Azóta asszony lettem, Cyrus.

Nászom díszéül táncoló kígyót
A nagy Istennő templomából hoztak.
Rabnők ruhámra új övet bogoztak,
Drágakövekkel ékest, csillogót.
Akkor beh sápadt voltam, Cyrus . . .

Aztán a Szentély arany küszöbét
Csókkal illette csukott, fagyos ajkam.
A kígyó teste megvonaglott rajtam,
Érezte bűnömet tán! Hogy feléd
Repes a lelkem vágya, Cyrus.

S a bűvös Fátyol rejteke előtt
A márványlépcsőn összecsuklott térdem.
Feltámadt az én üdvösséges veikem
És elfeledtem megimádni Őt,
Mert te reád gondoltam, Cyrus.

S jött az idegen férfi — és keze
Karcsú bokámon széttörte a láncot.
S jöttek énekesek — s járták a táncot —
Tombolt Megara ifja, örege —
Óh jaj, hogy sírt a lelkem, Cyrus!

Pergett a dob . . . A harcosok között
Egyszerre hang kél, csengő, vádló, rémes:
«Szitturah, hajh» — Ő volt az ifjú, édes
Görög fiú, a te fegyvervivőd.
S ott nyomban megölettem, Cyrus.

Vádolni akart a násznép előtt.
Érted. Boszúból. Karjaid közt látott.
Tudod, ő oltá el a mécsvilágot
S félrevezette tréfával az őrt,
Mikor hozzád lopóztam, Cyrus.

A nagy Tanitra esküszöm neked:
Od'adnám minden kincsemet, ha élne!
Legszebb rabnőmet ültetném ölébe,
Lehetnék csak még egyszer a tied,
A te titkos szeretőd, Cyrus . . .

Álom.

Nekem szárnyam volt. Villámlóan kékes.
És nagy sugárzó tollazatom.
S leszálltam csúcsára egy jegenyének
— Erős, magányos, bús madár —
S pihentem azon.

Karjaim voltak, vakító fehérek,
Zománcos pihe fődte be őket,
Fejemről a fürtök szálltak a szélnek.
S lombjai közt az ős jegenyének
Nagyhirtelen elhallgatott az ének.

S rikoltó hangom belesírt az éjbe.
Hivogatón, félelmesen.
És nem felelt rá senkisésem.
Gyötört szerelmes epedésnek láza
S a nagy mindenség társat nem adott.
Hová fekete szárnyam lecsapott,
Ott volt a halál vad, szomorú násza.
Minden leégett, minden megfagyott
Hová síma, hideg kezem ért
S szememnek égő pillantása.

Es mégis vártam. S nem vártam sokáig.
Lassú szárnyveréssel, jött — lassan — a másik.
Nekem méltó, nagy, gyönyörű társam,
Akit kívántam, akire vártam.
Jött, jött felém s leszállt a fa alatt.
S én szóltam hozzá: «Jer föl, ide várlak!» —
Ő szólni akart. Szava elakadt.
S nem rebbentek a fáradt, lomha szárnyak.
Nagysokára szólt. Nehéz volt megértnem:
«Ha akarsz engem: szállj le ide értem!
Én nem tudok fölebb. Fáradt vagyok . . .»

«De én szeretni itt fönn akarok.
 Szomszédságában felhőnek, viharok.
 A port útálom, a fekete földet!
 Az én vágyaim a magasba törnek.
 Csókom az ég hallja!
 Vigye szerteszét a hegyek visszhangja.
 Ölelésem lássa a csillag, a nap!
 Égessenek össze forró sugarak,
 Míg ajkam ajkadra tapasztom.
 A fonnyadt, a szürke haraszt
 Szeressen a gyík, a vakond
 Örök homályban, örök remegésben.
 Én, ég madara, az ég közelében.»

Szólt újra s hangja olyan búsán csengett:
 «Tenéked könnyű, fiatal vagy, bátor!
 Jössz egy erős, szabad világból
 S csupa hit, csupa fényesség a lelked.
 Engem megtörtek. Engem kiraboltak
 Apró madarak, könnyű dallal —
 Kilopták szárnyamból a legragyogóbb tollat
 S tovább szálltak ledér kacajjal.
 Mit tudtam hogy te v a g y
 S hogy eljössz egyszer értem!
 Azt hittem: úgy kell élnem, ahogy éltem.
 És rosszul éltem, látod.
 Mire te jöttél, nem szeretem többé
 Sem magamat, sem a világot.»

Elhallgatott. S e hallgatás
 Fájóbb volt minden bús beszédnél.
 Fájóbb a síró őszi szélnél
 Mely sírok fölött rohan át.
 Oly bús volt, hogy dacos fejem
 Lehajtva sirtam — együtt véle.
 S kihamvadt vérem szenvedélye,
 S nem kellett többé szerelem . . .

S a nagy, rejtelmes éjszakában
 Ott álltunk ketten egymásnak teremtve
 S egymástól távol . . .
 Idegenül egész világtól
 S egymásnak mindörökre veszve.
 Nem volt mienk se föld, se ég —
 A titokzatos messzeség
 Nem hintett ránk egyetlen sugarat.
 S hogy jött a hajnal: csiripelve keltek
 Köröttünk apró, tarka madarak.
 Mi akkor is szótlan tűnődve álltunk.
 Az isten tudja mire vártunk —
 Én a fa csúcsán, ő a fa alatt . . .

A cimbora.

Irta: Bársony István.

Befejezés.

A sánta Kató (a szakácsné, akit Vulkánnak hív a tréfás gazda, mert sokat pöfög, tüzel) nem valami jó lábon van vele, mert ha ő neki kell holmi egy és más, akkor a cimbora a Mátyás király restjévé változik. Bezzeg, látná csak énmelettem, amikor vadászunk! Akkor nem mászik úgy, mint amikor Kató küldözgeti fáért, vízért, vagy a kertbe zöldségért. Szidja is a szakácsné eleget.

— Kató, maga csak hallgasson addig, amíg az én lábammal sétál. Vagyok én fiúnak olyan, mint maga leánynak, — vág vissza a cimbora hányivetien.

Most persze nincs itt Kató (hála Istennek) és mi a «snyeffes» tocsogóban haladunk, szépen egymás mellett. Rossz esztendő ez az idej, kevés a mórseff. Alig tehetek egy pár lövést; de amint nagy messzeségből leszárnyazok egy hosszúcsőrűt: uccu, rohan érte a cimbora, hogy csakúgy csapkodja a vizet maga körül. Aki így látná, azt hihetné, talán ő kapott egy pár szem sörétet s attól iramodik úgy, kifelé a lövés határából.

Amint felveszi a sebzetten vergődő madarat, hamar a fejébe harap . . . Ne szenvedjen.

Pihenéskor megint csak a katonadolgokkal hozakodik elő. Ez nagy gyöngéje. Erről hazudhat, ahogy neki tetszik: nincs aki megcáfolná. Egyébiránt pedig mond néha igazat is, amit abból lehet tudni, hogy olyankor úgy néz az ember szemébe, mint a sas a napba. A füllentést heves hunyorgatással kíséri, mintha maga is röstelné a dolgot.

— Mikor a kapitány úr Gizella (Kiszela) volt a századparancsnok, azt szekíroztam meg legjobban, — kezdte.

— Hogy cselekedte, cimbora? Mondja el.

— Hát az én igaz, becsületes nevem Kósa Péter, iszen tetszik tudni.

Most már hogy mondta, persze tudtam.

— Szólít engem a glédában kapitány úr Gizella : hallod-e maga Kóza!

— sa! mondok én, hogy kijavítsam. — za! mondja ő mérgesen, mert sehogy sem tudta a nevemet megtanulni, — sa! mondok neki újra. No hát za! kiáltja vissza dühösen, hogy csak úgy pukkad. A század nevetett, engem meg juszt is becsukatott kapitány úr Gizella, — hogy patkolták volna meg!

— Ez bizony merészség volt magától, cimbora.

— Hm, — eszközöltem én ennél furcsábbat is.

— Halljuk no; kötve hiszem.

— De igen, a varjúval . . .

— Micsoda varjúval?

— Majd gyün, csak tesszen ide hallgatni egy kicsit.

Aszongya nekem egyszer a kapitány úr Gizella : — hallod-e maga Kóza. — sa! mondok közbe. — za! tufferflux! De nem is várta, hogy mondjam én megint sa! hanem sietett beszélni. Hallod-e, válasszad magának direkciót, ahun akarsz. Oszt' annak erigy egyenesen neki. Alzó ájnc-cváj! ájnc-cváj! mars!

Elindul a század, — még hogy a direkció balrul vót, ahol én mint legkisebb álltam a flüglin, — s hát íme, csak úgy tántorog a sor, mintha mindnyájan tökrészegek volnánk. Én vezettem úköt, hol jobbra, hol balra.

— Halt! halt! megállani! ordít kapitány úr Gizella. Mit csinálsz, te Kóza?! Hun a direkció?!

Hát akkor odamutatok egy varjúra, amelyik egy nagy fán hol erre, hol arra az ágra repkedett.

— A varjú! a varjú! vijjogott Gizella kapitány úr, kékülve, zöldülve. Megsarkantyúzta a lovát s elkezdett köröskörül szágúldani a mezőn, mint a bolond, aközben csak síráncozott és jajgatott : tufferflux! a varjú! direkció a varjú! Kóza — varjú! varjú! varjú!

Ezért is becsuktak. No lám, ilyen a gyöngyélet. Tudja meg, aki még nem tudta.

Kacagtam. A cimbora csudálkozott.

— Mi van ezen nevetni való? Amikor a sánta Katinak elmondtam, könyezett úgy sajnált.

— Hát mégis jószívű asszony az a Kató.

— Nem asszony, jány az. Férjhez mehetnékje van szégynek, oszt' ha bíztatom: elveszem, — akkor több zsirozót kapok a paszulyra.

— Hát ha igazán el is venné? Nem járna vele rosszul, cimbora. Lám, Kató tud főzni.

— Tud főzni; tud főzni! — Mit érne az, ha nem lenne mit főzni?! Be kéne akkor állanom kocsisnak, parádésnak, mert büszke személy, s nagyon szereti a libériát.

— Hát akkor álljon be.

— Nem igen lehetne már ezentúl. A gazdám kétszer is meggondolná, elváduljon-e kocsisának. Egyszer vendég vót a tanyán s a kocsis beteg vót, pedig a vendég-ténsúr a vasútra ment vóna. Hát a gazdám mondja neki, hogy baj van. Én éppen ott bócorogtam; — kérdi a vendég-ténsúr, tudok-e hajtani? Én ne tudnék? mondok, mert hogy a borraivalóra gondoltam. Kósa Péter jó kocsis, kínálkoztam, ezzel a szóval. A gazdám nagyot nézett. Hát akkor fogj be cimbora, mondta.

— Befogott kend?

— Be én. Amikor a vendég-ténsúr felült a szekérre, akkor is váltig mondtam neki: ne tesszen tartani semmitől sem, mert Kósa Péter jó kocsis. Közé is vágtam a lovaknak, s amint kiiramodnak a tanyáról, nekünk jön egy kuvasz; attul a nyerges megijed, oldalt ugrik s belevisz éppen a rúca-gödörbe, abba hamarosan bele is borultunk.

Hát a vendég-ténsúr ott ül a sár közepén s tanakodik. Egyre mondogatja: Kósa Péter jó kocsis, Kósa Péter jó kocsis!...

A gazdám mindezt látta, s azóta nem fogat be velem.

— No cimbora, azt ugyan elhiszem.

— De a nyerges az oka, az ijedős bolondja, nem én.

— — — — —
 Hazamenet löttem egy gémet a tó partján. Beesett a nagy vízbe. A cimbora bebukdácsolt utána derékig, hiába fenyegettem, hogy odalövök, ha mindjárt ki nem jön. Ördögnek kell a gémje.

— Kell nekem, — mondja ő, — pálinkát ád az árendás

zsidó a tolláért. Tőle megveszik a falusi legények. Oszt' mit nekem a víz? Tavaly télen egyszer a konyhában háltam, attól tüdőgyuladást kaptam. Mindjárt ki is mentem az istállóba, oszt' íccaka úgy szaladgáltam mezítláb a kútra vizet inni. Attól meggyógyultam.

Valósággal így volt, hallottam már róla. A vak véletlen műve, hogy még él a cimbora.

Egyszer már eltört a jobb lába, egyszer meg a balkarja. Hol a kazalról csúszott le, hol meg dióveréskor tört le alatta az ág, amikor rúddal csápolta, hogy jobban teremjen jövő esztendőre.

A korcsmában az ittas legények egy italért fejbe kollintgatják. Egy kicsit beleszédül, de másnap kutyabaja.

Húséges, mint a kutya, csak italt meg dohányt nem lehet rábízni, — azt megdézsmálja. Hanem egyébhez nem nyúl. Amikor ő a soros, hogy bakter legyen a pusztán: olyankor ugyan nem jár tolvaj a gyümölcsösben.

A csatorna-árok szélén egy embert láttunk, aki mereven, mozdulatlanul ült egy helyben, s folyvást a vizet leste.

— Ki az, cimbora? — kérdeztem a társamtól.

— Az a vizi ember, az öreg Pócz Anti. Így lesi a vizet napestig, picével a kezében. Ha egy tucát keszegét összefogdos, eszik; — ha nem fogdos, nem eszik. Szolgálni nem tanult meg, pedig ugyancsak nem mai gyerek már.

Arra mentünk.

A cimbora odasúgta hozzám: — Oszt' valahogy azt ne tessék kérdezni tőle, hogy szógál neki a szerencse; mer' arra asszongya, hogy az úrnak is csak úgy szógájják, mint neki. Legjobb, ha semmit se mondunk. A beszédért haragszik, mer' attúl elmegy a hal.

Pócz Anti oldalt vágott egyet a szemével, amikor melléje értünk, de nem köszönt. A horog körül járhatott valami, mert a pedző egyre izgett-mozgott. Az öreg halfarkas meredt szemmel nézte, mikor ránthat. No most — hopp!

Kint volt a gyenge sügérke a parton s Pócz Anti rávetette magát. Szeretettel nézte, vizsgálgatta, végül is egy cserépcsuporba tette, amelyben víz volt.

— Ezt ügyesen csinálta kend, mondtam. (Hadd hízzék a dicsérettől.)

— Ha nagyobbat fogtam vóna, ügyesebb lettem vóna, — felelte félvállról, kicsinylő hangon.

— Abban megint kendé az igazság, vetette oda a cimbora. Pócz Anti nem szólt. Már megint csak a vizet leste, ahol úgy látszik, ezúttal mozgása volt a hálnak.

— Menjünk, intett a cimbora egy kacsintással. Amikor már vagy hatvan lépésnyire eljutottunk, halkán mondta: — most harapófogóval se lehetne belőle kihúzni a szót, olyan ember ez; beszélnek, hogy a felesége elől szökik ki mindig, aki házsártos vén nyanya.

— Bolondulj meg, mit fecsegsz össze-vissza? — mordult fel a hátunk mögött egy dörmögő hang. — Pócz Anti volt, aki bosszúsan nézett ránk.

— Micsoda füle van! — súgta a cimbora, pironkodva. Hát nem meghallotta ennyiről is? Pedig már esmérem, mégis megesett velem, ni.

— Nem kendről beszélek, kiabált vissza a dohogó hal-farkasnak, egy kicsit ostobán.

— Jó, jó, dünnyögte a vénség, — s újra a horga felé fordult.

— — — — —
Alig hogy a tanyára értünk, éktelen lárma csapta meg a fülemet. Vulkán hápogott; hívta a cimborát lármás szóval.

— Mi kell no? — ümmögte Kósa Péter közönyösen.

— Nincs víz a konyhán, kötélrevaló. Így hagy kend engemet? Bepanaszalom.

— Csak ne haragudjál szentem, hoztam ám neked móríngot: — úgyis egymásé leszünk mensokára, amikor elveszlek. Ihol van ni, egy paradicsom-madár.

Azzal letette a Kató lába elé a hosszúnyakú gémet.

Vulkán se volt rest, gyors kézzel csapta a nászajándékot a cimbora hátához: — Itt a dézsza, hamar hozzon kend vizet! Itt a rocska, azután fejni megy kend. Egy-kettőre legyen meg minden, értette?

— Ertettem hát, akárhogy lármázol is. Majd megszeditek, ha elveszlek.

Ezt már csak úgy oldalogva mondta, hogy mihamarabb elkerüljön a mérges nőszemély kezeügyéből. Aközben pedig bizalmaskodva kacscintott rám.

Nemsokára azután húzta a vedret a csikorgó-nyikorgó kútostorral s dörögve danolt, csak úgy, szöveg nélkül.

A magányos lápi farkas üvöltése jutott eszembe róla.

Éjjel sokáig nem tudtam elaludni s egyszer csak különös, zengzetes, lágy hangokat hallottam az ablakom alatt.

Felugrottam s kinéztem a kertbe, ahova az ablakom nyílt. Gyönyörű holdvilágos éj volt.

Az ablakomtól vagy húsz lépésnyire egy fiatal diófa alatt ült valaki s csöndesen tamburázott.

Megösmertem a cimborát. Most úgylátszik, ő volt a soros bakter, s ezzel az éjjeli zenével úzte el unalmát.

A magasban egy gém váltott át a kert fölött sebesen, rekedten rikkantott.

A diófa lombja közé szellő bujt s megsuhogtatta a fiatal fát. A cimborá zenéje úgy hangzott alóla halkan, elfogyóan, mintha aeolhárfa pendült volna.

Messziről a tanyai kutyák ugatása verte fel a nagy csöndességet.

Ujnak tetszett a különös hangulat, amit pedig annyiszor éreztem már. A puszták csavargója itt van most előttem és átalakult troubadourrá.

Halkan tettem be az ablakot, nehogy a zörgéssel eláruljam magamat s megriasszam a magányos zenészt, aki bizonyosan nem is gondolt rá, hogy valaki hallgatja, mert a gazda szobája a tanyai belsőség felé nyílt, hogy onnan is ügyelhessen arra, ami odakint történik.

A furcsa, bizonytalan, gyakorlatlan és mégis kellemes hanghullámok nemsokára mélységes álomba ringattak.

Fenséges idill.

Irta: Edmond Haraucourt.

Ezen az estén meghalt a nyár: az ősztavasz kezdődött. Néhány levél levált már az ágáról és egy pillanatig a rózsaszínű levegőben himbálódva, oda hullott a csúszós útra; azonban még fakadtak a fiatal hajtásokon bimbók és a fülemilék megcsalódva az egy nap újjábredésén, azt hitték, hogy újból elkezdődik a fészkek évszaka, — szőlőéréskor.

A fürtökkel megtömött szőlőtőkék s a megterhelt almafák bibor színben világították meg a folyó felé szélesen húzódó dombokat: fennről lehetett látni a sík, csillámló vizet, amint hirtelen elvesz a vöröses fák sűrűjében, majd elötünik, meg ismét elvesz, szunnyadó tavakat vetve a felhőtlen ég alatt, annak mozdulatlan fényét visszatükrözve.

Egy parányi szél se lebbent: valami áttetsző langyosság borult a tájra, lustán dédelgetve azt; a félénk, enyhe ég átlátszó volt, mint egy áprilisi hajnalon, de mégis komolyabban borult a letarolt vidékre és jámborságot ontott, mert míg a tavasz nyugalom, az ősztemplom; s míg a virágok, gerjedelmek, dalok hónapjaiban szívünk az egyetemes étellel dobog, addig az őszi világ lelke lelkünkkel egyesül. A mezők és egek haláltusájában az érett ember magára ismer; szereti őket, mert hasonlóak hozzá, miként azokat az isteneket szerette, akik emberekké lettek, mert így még mindig ő maga az, akit becsül és szeret . . .

A honvág ezen órájában egy ember haladt a lejtő hosszában, a fű között kígyózó ösvényen.

A haja már őszült a halántéka körül, és időelőtti ráncok ültek a homlokán; szemei gondolkozók voltak. Városi ember volt, még fiatal, de már mozgalmas, zajos étellel terhelve, elmúlt indulatokkal. Hajadon fővel járt, felváltva szemlélve a nedves földet és a tágas láthatárt; talán maga se tudta, hogy szenved-e vagy élvezi a magányát: mert akarta, kívánta és mégis gyötörte a szívét.

Egy tisztáson megállott.

Köröskörül minden rózsaszínű volt. És az ember érezte az este részvétét; egész lelke kitágult, hogy átölelje a testvér természetét, mely olyan gyöngédnek nyilvánult búcsújában. A nyár és a nap e derűs halálának képe előtt ajkai mozogni kezdtek, mintha olyan szavakat rebegnének, mik többé sohasem lesznek kiejtve . . .

És ime, a fák között, a levelek csipkéi előtt egy asszony szilhuettje rajzolódott ki.

Oda ment hozzá.

Az asszony, nem ügyelve rá, mozdulatlan maradt. Szép volt és szomorú és hasonlított az estéhez. Elhaló színekbe öltözve, ennek az órának a megtestesülése volt és érett szépségével a búcsú-sóhajokkal megtömött világnak a szimbolumaként hatott.

Közelebb lépett az ismeretlenhez, aki meg se fordult.
Végre rá nézett.

S mert ugyanazok a gondolatai voltak, nem szégyelte, hogy meglepték s a lelke szemérme nem ijedt meg.

Köszöntötte. Az asszony alig felelt. De először találkozó szemekben megismerték egymást, anélkül, hogy valaha találkoztak volna. És ezért ott maradt mellette, érezve, hogy meg van engedve a jelenléte. Sőt mind a kettő félt, hogy a másik eltávozik, mert anélkül, hogy tudták volna, remélték egymást s félénk szemekben mindjárt kiolvasták kölcsönös aggodalmukat, hogy nagyon is korán lesznek elhagyatva. Mégis, minthogy együtt éreztek, hallgattak, hogy megőrizték a helyzet nagyságát és máris egy egyetlen lelke volt az égnek, a földnek és ennek az emberpárnak.

Sokáig maradtak így, mozdulatlanul, egymás oldalán, néma imádatukkal; időnként egy rövid, félig szenvedő, félig baráti mosolyt váltottak s azután a nap felé fordultak.

Az égi test gyorsabban hanyatlott alá; a víz felett, a fűzfák ágai alatt gőzök képződtek és a nap lenyugodott...

Mind a ketten közös félelemmel csodálták és közös zokogás tört ki kebleikből.

A félelemben, hogy egyedül maradnak, összébb húzódtak és megfogták kezeiket.

A nap eltűnt: az ujjai egymásba fonódtak.

A férfi a barátnő felé fordult, kezét annak vállára tette és lassan magához húzta, előre hajolva; az asszony arca nem ért fel az övéhez; annak szemeibe mártotta tekintetét s mind a ketten csendesen sírni kezdtek, mikor szó nélkül a karjaiba vette az asszonyt.

S míg az feléje nyujtotta homlokát, rányomta az ajakát, mi ki se nyilott e csók alatt. Lecsukták a szemeiket.

Végre az asszony fölemelte egy kissé a fejét és hátra vetette, mintha a még mindig lezárt pillái alól akarná őt nézni; a férfi ráhajolt és az ajkai összehorogtak.

Lilaszínű ködök vánszorogtak szomorúan a kövér, sötétzöld fű felett.

S a fák árnyékában csendesen átölelték egymást.

A férfi erősen dobogó szívet érzett a szívéen, s a karjain nyugvó teher súlyosabb lett, mintha a lábak megtagadták volna a szolgálatot.

Látta a szemhéjakat reszketni s a halántékot megremegni. Lelkemélyében köszöntötte az utolsó kedvest és elhelyezte őt a mohagágra. Erős, szoros ölelést érzett a nyaka körül.

Kelet kéksége vette hatalmába az eget. Tömjenként szálltak a zokogások az alkonyat ájtatosságában s Vénusz meggyújtotta reszkető csillagát a domb felett...

Mikor az ajkaik szétváltak, mind a ketten, szó nélkül a lemenő felé fordultak. De a nap már eltűnt.

Komolyan, szemeikkel keresték egymást.

A szerelmesek mellett egy fa állott. Hozzá dültek. Mind a ketten olyan mélyen ismerték fel egymás lelkét, hogy hálájuk melanholikusan mosolygott egymásra.

Érezve, hogy nem kell szólniok s hogy kettős életük ezen utolsó estén befejeződött, együtt merengtek azon a szívéttepő édes-ségen, mely nekik, időelőtt kifáradt és megöregedett lényeknek a fenséges szerelem csókját nyújtá.

Az asszony ráhajtotta fejét a vállán nyugodó karra.

Előttük, az este finom ködjében még rózsaszínű volt az ég; de mellettük a bodza- és fűzfák között, a folyó azuros, jeges fényt vetett vissza.

Mikor az asszonyt szunnyadni látta, nagyon lassú vigyázattal vált el tőle; felvette a kabátot, mi lecsúszott a lábaihoz, s az ismeretlen térdeire terítette.

Azután emlékül, össze akarta neki szedni az éjszakában szeptember utolsó virágait.

Összeszedte a fehér százszorszépet és a rózsaszínű kakukfüvet, lóherét, őszirózsát, örökzöldet, kankalint és örömkítőréssel bukkant egy csomó karesű, ingó harangvirágra.

Egészen leért a folyóig eközben és ebben a pillanatban felismerte ezekben a virágokban, a mik akkor nőnek, mikor a gyümölcs hullik, a boldogságét . . .

Visszatért hozzá.

De mikor a fa tövéhez ért, mely röviddel ezelőtt védőleg borult rájuk, már nem találta ottan a nőt.

Nem látott mást a fa lábánál, mint a letaposott füvet és ez szomorú volt nagyon . . . Olyan volt, mint egy halottas ház oszlopcsarnoka, miután a koporsót eltávolították; a fatörzsek között gyászfétyolok lógtak és az ágakon az éjjellel megtelt fészkek sötétek lettek.

Megérintette kezével volt fekhelyüket, hogy megtalálja-e még a langyosság nyomát; azonban a pázsit már hűvös volt a harmattól.

Kiáltani akart, de nem mert a nagy csendességben.

A fa lábához, miként egy sírra, elhelyezte őszi bokkrétáját, visszamenet, a messzeségbe bámult, a kékes, fagyos hegyek felé, melyek szélein még ott tévelygett egy elkésett sugár.

Fadrusz a színműirodalomról.

Nagyon sok levelet írnak az emberek, de mind kevesebbet tesznek el. E sorok írója bizonyára még az átlagosnál is kevesebb irást őriz meg, és úgy nevezett levelesládája alig tartalmaz néhány elsárgult irást. Ezek között találom Fadrusz János nagy ívpapírosra öreg betűvel írott leveleit, amelyekből kiválasztottam az alábbi, hogy látná az olvasó: milyen finom kedvesség, műveltség, ítélet és igazság lakott a hatalmas emberben. Ime, hogy érdeklődött egy másik múló művészet iránt és mennyire tudott hozzá. Most, amikor lenyomatom a levelét: közvetetlen hangját hallom, amint biztat és szeliden korhol, mosolygó meleg jóakarattal le is bírál. Ezért nem hagyom ki a levélnek tisztán a címzettre vonatkozó és egyéb subjectív részét sem. Úgy képelem, az olvasó is úgy van Fadrusz Jánossal, mint én, akit minden, ami vele van összefüggésben: babonásan érdekel. Még csak egyet. A rajz, amelyet a levél végén említ: egyetlen Mari lányom síremlékének rajza, amelyet Fadrusz el is készített.

Ime, a megőrzött levél:

Kedves Sándorkám!

Az imént olvastam nagy lelki gyönyörűséggel a «Star» kritikáját.

Ugy hiszem, hogy több élvezetet és tanulságot adott nekem ez a kritika, mintha megnézném magamnak a «Wiener Stück»-öt.

Nagyszerű a Star életrajza, de még jobban élveztem a szerző életrajzát.

Evek óta figyelem, olvasom dolgait, de azt találom, hogy Krafft-Ebing jobban ráillik még Bahr-ra, mint a Starra.

Nincs ebben az emberben egy porcika igaz érzés, és amint te mondtad, a primadonnáskodás perverzítése ordít ki minden dolgából.

Persze önkéntelenül elibém tolakodott az összehasonlítás meddő mestersége a rossz asszony története és a Wiener Stück között, no de nem dicsérni jöttem téged, ha temetni Bahrt; csak-hogy kukacot temetni nem lehet, mert akkor érzi magát legjobban.

Mondd meg kérlek Sándornak, hogy ne haragudjon, hogy két hét előtt pénteken elfelejtettem a rendez-vous, de most nagyon sokat dolgozom (és szívesen, ami nem mindennapi tünemény nálam), sőt a lámpát is igénybe veszem, és ilyenkor nagyon feledékeny vagyok.

A minap olvastam többek közt Bársony Pistának egy kis dolgát: «Nyílik a rózsabimbó»; oly szélesen indult és úgy meg van rajzolva az a pár alak, hogy szinte kiabál a színház után. Én úgy hiszem, hogy abban a kis dolgozkában egy kitűnő kis színdarab rejlik, vagy akár egy nagy is; mert a théma lélektana oly gazdag fejlődést enged meg, sőt kíván, hogy szintén csudálkozzám, ha ő ezt ne érezte volna.

Gratulálok öregem, hogy a Hófehérkét már három helyen elfogadták. Borzadálylyal vegyest élvezettel olvastam, és napokig a holdvilágot éjféλι napnak néztem, a budai hegyeket északtengeri glecsereknek, és Ibsen, Björnsterne, Maeterlink részint sápadt, részint borzas fejük rémesen rám meredtek ahol jártam, ahol keltem.

Hogyan kerültél te muzulmán ezen hűvös vidékekre?

Vigyázz! nem egészséges dolog ez olyan délvidéki embernek.

Igaz, a rajz dolgában kell veled beszélnem. Mikor és hol jöhetnénk össze biztosan?

Ölel: János.

DEÁK FERENC AZ ÖNÁLLÓ NEMZETI HADSEREGRŐL. A katonai javaslatok tárgyalása alatt többször hivatkoztak Deáknak ebben a kérdésben való véleményére. Tették ezt úgy kormánypártiak, mint ellenzékiek: mindegyik saját álláspontját akarva erősíteni. S ez ellentétes hivatkozások bizony nem egyszer ejtették tévedésbe a nagyközönséget a haza bölcsének az önálló nemzeti hadseregről való véleménye felől. Bizonyára helyén való tehát, ha e kérdést most tisztázni igyekszünk.

A képviselőház jegyzőkönyve szerint az 1871. évi január 16-iki ülésnek napirendje: az ez évben kiállítandó újoncok és póttartalékról szóló törvényjavaslat tárgyalása volt. Ekkor történt, hogy a bizottság előadója azt indítványozta volt, hogy a javaslatba ezen kitétel: «magyar hadsereg» belevétesseék.

Bizonyítékul szolgál, szerinte, az 1867 : XII. t.-c., amely magyar hadseregről szól. «Ha tiszteletben akarjuk a 67-es törvényeket tartani — úgymond Győrffy Gyula (mert ő volt a bizottság előadója) — szükséges, hogy Magyarországnak külön hadserege legyen. Így az újoncok sem a közös hadseregnek (annak nem szavazunk meg egy újoncot sem), hanem a magyar hadsereg számára szavazandók meg.»

A vita második napján szólalt fel Deák. Beszédéből itt adjuk azokat a részleteket, melyek egyfelől az 1867 : XII. t.-c. értelmét világosítják meg, de másfelől mintha csak a mai helyzetről szólnának.

Ime így beszélt Deák :

1867-ben, mikor a kiegyezkedési törvény fölött vitatkoztunk, voltak, akik elvben külön magyar hadsereget nem kívántak, mert azt hitték, hogy ilyen külön hadsereg az országra több kárt hoz, mint hasznot. Voltak olyanok, akik a külön magyar hadsereget óhajtották ; de ettől elállottak, attól tartva, hogy különben a kiegyezés nem jön létre s ennek elmaradását pedig sokkal nagyobb bajnak tartották volna. Végre voltak olyanok, akik úgy vélekedtek, hogy inkább semmi kiegyezés, mint kiegyezés külön hadsereg nélkül. Mindezen különböző nézetek, nézetkülönbségek igen bőven meg voltak vitatva.

Az 1867 : XII. t.-c., mely a magyar hadseregről mint az összes hadsereg kiegészítő részéről szól, épen azon szempontból is megtámadtatott, mert abban nincs szó külön magyar hadseregről, mert — úgy mondták — azon magyar hadsereg, amely csak kiegészítő része az összes hadseregnek, nem külön magyar hadsereg.

Ha különálló hadsereg céloztatik, akkor nem lehet tagadni, hogy ez a szerződésileg megállapított törvénycikkkel merőben ellenkeznék : mert azon törvénycikk nem különálló magyar hadsereget említ, hanem említ olyat, mely a közös hadsereg kiegészítő része.

Különféleképen s mindenki a maga nézete szerint vitatkozhatik a törvény valóságos értelme fölött ; azonban nézzük meg az 1867-iki alapszerződésnek idevágó szakaszát, nézzük meg a különböző újoncállítási törvényeket, mindenütt, a kiegyezés óta a védrendszerig, minden újoncozási törvény magyar

ezredekhez ajánlotta meg az újoncokat. Sőt még a kiegyezést megelőzőleg is, az 1867: IX. t.-c. is, mely kelténél fogva közelebb áll a kiegyezési törvényhez, azon kiegyezési törvényhez, amelyben ki van mondva, hogy a magyar hadsereg az összes hadseregnek kiegészítő része, hogyan ajánlja meg az újoncokat? Következőkép: «A magyar ezredek kiegészítésére szükségelt újoncok megajánlásáról». Nem használja tehát a «magyar hadsereg» kifejezést, hanem egyszerűen mondja: «A magyar ezredekhez szükségelt újoncok».

Eddig a törvényt magyarázat. Következik a beszéd aktuális vonatkozású része:

Igaza van egyik érdemes képviselő úrnak (célzás Tisza Kálmánra), hogy jöhet idő, mikor lesz szükség különálló magyar hadseregre. De mikor következik be ezen idő? Akkor, ha a kiegyezés szétbomlott, ha Magyarország ismét azon helyzetben lesz, hogy a personal-uniót kénytelen sürgetni. Akkor önként bekövetkezik a külön hadsereg szüksége. És azok részéről, kik elejétől fogva ezt vitatták, óhajtották, igen természetesnek találom, hogy óhajtják mindazt, ami a csupán személyes-unióra alapuló viszonyokból következik.

Ez az idő, mondom, bekövetkezhetik, talán nem mi általunk, nem a mi törekvésünk, hanem az események folytán; de én kimondom lelkem meggyőződését, hogy ha ez bekövetkezik, ez Magyarországra nézve súlyos csapás lesz. (Helyeslés és ellenmondás)...

Azonban, míg ezen idő be nem következett, míg a Magyarország és az örökös tartományok közt kötött kiegyezési egyezmény fennáll, addig mindazt, ami az egyezmény szellemétől, szavaitól elüt, úgy tekintem, mint megsértését a kiegyenlítési egyezménynek. (Zajos helyeslés)...

Deák mindezek után az eredetileg előterjesztett törvényjavaslatot fogadta el; de vajjon ma is olyanok-e a praemissák, hogy a másként való szavazás a «kiegyenlítési egyezmény» megsértése volna?

Az öngyilkos.

Írta: Anatole France.

A *Histoire Comique* című új regényből.

Trublet doktor, akit a színházban széles arca és agyas beszéde miatt doktor Sokrates-nek neveztek, a Szajna-utca végén lakott, egy régi házban. Pradel magával hozta Félicie Nanteuil-t is, úgy számítva, hogy Sokrates semmit sem fog tudni megtagadni egy szép nőtől. Constantin Marc, aki amióta Párisban volt, csak színészek között tudott élni, követte őket. Noha a rendelési óra már elmúlt, a doktor salon-ja még tele volt emberekkel, akik megakarták gyógyíttatni magukat. Trublet elküldte őket, és a színháziakat bebocsátotta dolgozó szobájába. Egy nagy asztal előtt állt, mely tele volt könyvekkel és papírokkal. Az ablakkal szemben egy forgatható operáló-szék nyújtózott, bénán és cynikusan. Az Odéon igazgatója elmondta, hogy mi járatban vannak, és így végezte:

— A pap csak úgy szenteli be Chevalier holttestét, ha ön bizonyítványt ad, hogy a szerencsétlen fiú nem volt az eszénél.

Trublet doktor azzal felelt, hogy Chevalier bízvást ellehet beszentelés nélkül.

— Adrienne Lecouvreur, aki pedig különb volt, mint ő, szintén e nélkül maradt. Monime kisasszonyért holta után nem mondtak misét, és amint ön is tudja, megtagadták tőle «a tisztességet, hogy egy nyomorúságos temetőben porladjon, egy társaságban a negyed koldusaival». És ezzel nem járt rosszabbul.

— Ön tudja, doktor — felelt Pradel — hogy a színészek a legvallásosabb emberek. Társulatom tagjai kétségbe volnának esve, ha nem szolgáltatóknak misét bajtársukért. Már több énekes művész megígérte a közreműködését és a zenekiséret pompás lesz.

— Ez már ok, — szólt Trublet. — Erre nem lehet ellenvetésem. Charles Monselet, aki elmés ember volt, halála előtt néhány órával reá gondolt, hogy zenés misével fogják temetni. «Sok tagját ismerem az operának, — így szólt, — a Pie Jesus-t szarvasgombával körítve fogják énekelni koporsóm felett.» Minthogy azonban az érsekség ezúttal nem engedélyezi az egyházi hangversenyt, helyes volna egy más alkalomra halasztani.

— Ami engem illet, — felelt az igazgató, — nekem semmiféle vallási meggyőződés nem van. Ugy tekintem az egyházat és a színházat, hogy két nagy társadalmi hatalom és érdekek állnak, hogy barátok és szövetségesek legyenek. A magam részéről sohasem mulasztom el az alkalmat, hogy e szövetséget megpecsételjem. A legközelebbi nagypénteken is Durville-lel Bourdaloue egyik szónoklatát fogom felolvasni. Szubvenciót húzok, tehát ragaszkodnom kell a konkordatumhoz.

Különben is, bárki mit mond, a katolicizmus még mindig a legelfogadhatóbb formája a vallási közönyösségnek.

— Nos tehát, — vetette ellen Constantin Marc, — ha annyi tisztelettel van az egyház iránt, miért iparkodik, hogy erőszakkal vagy csellel reá tukmáljon egy koporsót, amelyről nem akar tudni?

A doktor hasonló értelemben nyilatkozott:

— Kedves barátom, — szólt Pradelhez, hagyja abba ezt a dolgot.

Ekkor azonban megszólalt Félicie. Szeme lángolt és hangja éles és sivító volt:

— Okvetlenül a templomból kell temetni. Írja meg, doktor, ami kell, írja, hogy nem volt eszénél. Kérem.

E kívánságban nemcsak a vallásnak volt része. Valami benső érzés vegyült vele, régi hiedelmeknek valami homályos maradéka, amelyről maga sem tudott. Azt remélte, hogy ha a templomba viszik, szentelt vízzel meghintik: Chevalier lecsendesedik, jó halott lesz és nem fogja háborgatni. Attól félt, hogy ha — ellenkezőleg — megfosztják az áldástól és az imáktól, szüntelenül körülötte fog bolyongani, elátkozva és bajt hozóan. Vagy, még egyszerűbben, attól való féltében, hogy újra meg újra látni fogja, úgy akarta, hogy a papok is részt vegyenek sírba tételében, az egész világ, hogy annál jobban el legyen temetve, amennyire csak lehetséges, egészen. Ajka remegett és kezeit összekulcsolva az ujjait tördelte.

Trublet, az öreg műértő, érdeklődéssel nézte. Ismerte és szerette a női gépezetet. Ez itten elragadónak tetszett előtte és ahogy figyelte, széles arca ragyogott az élvezettől.

— Legyen nyugodt, gyermekem. — Az egyházzal mindig megegyezésre lehet jutni. A mit tőlem kér, nem tartozik az én hatáskörömbe; én világi orvos vagyok. Istennek hála azonban ma már vannak egyházi orvosaink is, akik szent kutakhoz küldik betegeiket és akiknek az a foglalkozásuk, hogy csodás gyógyulásokról irnak bizonyítványokat. Tudok egyet, aki itt a közelben lakik. Kikeresem címét, keressék fel, a papok semmit sem tagadnak meg tőle. Ő el fogja intézni a dolgot.

— Oh nem, — szólt Pradel. — Ön volt ennek a szerencsétlen Chevalier-nek az orvosa; önnek kell bizonyítványt adnia.

Romilly, a rendező helyeselt:

— Nyilvánvaló, hogy önnek, doktor. — Ön a színházi orvos. Nem fogjuk piszkosunkat a szomszédban mosatni.

És Félicie kérő pillantással fordult Sokrates felé.

— De hát, — kérde Trublet, — mit kívánnak tulajdonképen?

— Csekélységet, — felelt Pradel. — Irja, hogy Chevalier nem volt felelősségének teljes birtokában.

— Szóval azt akarják, hogy úgy beszéljek, mint valami törvényszéki orvos. Ezzel tulságosan sokat követelnek.

— Ön tehát azt hiszi, hogy Chevalier-t teljes és tökéletes erkölcsi felelőség terhelte?

— Ellenkezőleg: azt hiszem, hogy tetteiért semmiféle felelősséget sem viselhetett.

— Tehát?

— Csakhogy azt is hiszem, hogy ebben a tekintetben semmiképen sem különbözött sem öntől, sem tőlem, sem senkitől a világon. Törvényszéki kollégáim egyéenkint különbségeket tesznek a felelőség fokai között. Valamiféle eljárással meg tudják állapítani, hogy melyik az egész felelőség és melyik az olyan, amelyből egy vagy több negyed hiányzik. Érdekes egyébként, hogy ha egy szerencsétlent elítélnek, mindig teljes felelősséget találnak nála . . . És az övék, vajjon az ő felelőségük is teljes-e . . . mint a tele hold?

Es doktor Sokrates az egyetemes determinismus széles elméletét kezdte kifejteni a csodálkozó színháziak előtt. Visszaszállt az élet eredetéhez és hasonlatosan Virgil Silenusához, aki az édes nedvektől maszatosan énekelte a sicíliai pásztorok és a najád előtt a világ keletkezését, bő folyamban öntötte ajkáról a szót:

— Hogy valamely szerencsétlen felelős volna a tetteiért! . . de hiszen mikor a naprendszer még csak fakó ködgomolyag volt, és a Neptun kerületénél ezerszerte szélesebb könnyű felhőként úszott az étherben, biztosra fogadhatja, hogy már akkor mindnyájunk léte ki volt mérve, meg volt határozva, sorsunk visszavonhatatlanul eldöntve és az ön felelősége, kedves gyermekem, meg az enyém, meg Chevalier felelősége és mindenkié nemcsak meg volt korlátozva, de egyáltalában: eleve be volt szüntetve. Minden mozdulatunk, mely az anyag megelőző mozgásainak következménye, alá van vetve a törvényeknek, melyek a világ-erőket kormányozzák és az emberi mechanismus csak egy részlet-példája az egyetemes mechanismusnak.

Egy bezárt szekrényre mutatott:

— E szekrényben, üvegekbe fejtve, olyan dolgokat őrzök, melyek ötvenezer embernek elegendők volnának, hogy megszüntessem vagy tulfeszítsem akaratomukat.

— Az aligha menne olyan könnyen, — kockáztatta meg Pradel.

— Elismerem, hogy nem könnyűség. De hát ez anyagok tulajdonképpen nem a laboratórium termékei. A laboratórium-ban csak kevernek és nem teremtenek. Ezek az anyagok szét vannak szórva a természetben. Szabad állapotukban körülvesznek bennünket és belénk hatolnak, meghatározzák akaratomkat: befolyásolják a szabad akaratot, ezt az illúziót, melyet a meghatározó körülmények előttünk való ismeretlensége táplál.

— Mit mond? — kérde Pradel megrökönyödve.

— Azt, hogy az akarat szabadsága csak képzelődés, következménye a tudatlanságnak, hogy nem ismerjük az okokat, melyek akarásra bírnak bennünket. Nem mi akarunk, hanem a sejtek myriadijai, e csodás tevékenységű apróságok, melyeket nem ismerünk, amelyek bennünket nem ismernek, melyek egyike nem tud a másikról és amelyek halmaza vagyunk. Izgás-mozgásukkal számtalan áramot indítanak és ezeket ruházzuk fel szenvedélyeink, gondolataink, örömeink, fájdalomaink, vágyaink, félelmeink és akaratomk nevével. Azt hisszük, hogy, urak vagyunk magunk felett és elég egy csepp alkohol, hogy miután felizgatta, megbénítsa azokat az elemeket, amelyekkel érzünk és akarunk.

Pradel elgondolkozott. Ugy vélte, hogy az akarat szabadságának és a felelősségnek kiküszöbölésével személyes méltánytalanság esik rajta.

— Ön mondhat, amit tetszik. Az akarat és a felelősség nem képzelődés. Ezek megfogható és erős valóságok. Én tudom, hogy könyveim mire köteleznek és személyzetem engedelmeskedik akaratomnak.

És keserőséggel hozzátette:

— Én hiszek az akaratban, az erkölcsi felelősségben, a jó és a rossz különbségében. Ön szerint mindez kétségtelenül ostobaság . . .

— Bizonyára, — felelt a doktor, — ezek ostoba eszmék. Csak hogy nagyon megfelelők, mert hogy ostobák vagyunk. Erről azonban mindig megfeledkeznek. Ezek az eszmék ostobák, fenégesek és üdvösek. Az emberek érezték, hogy hiányukban meg kellene őrülniök. Csak az ostobaság és az őrület között választhattak. Dicséretes bölcsességgel az ostobaságot választották. Ez az erkölcsi eszmék alapja.

— Micsoda paradoxon! — kiáltott fel Romilly.

A doktor nyomatékos szelídséggel folytatta:

— A jónak és a rossznak megkülönböztetése az emberi társaságokban mindig a legdurvább tapasztalati eljárás szerint történt. Gyakorlati szellemben és a kényelmesség okáért. Nem vonatkozik az ásványokra vagy a növényekre. Az állatokkal szemben az erkölcsi közönyösség az álláspontunk. A vademberekkel szemben hasonlóképen. Így azután lelkiismeretfurdalás nélkül irthatjuk őket. Ezt gyarmatügyi politikának nevezik. Az sem áll, hogy a hívők valami fenkölt erkölcsiséget követelnének istenüktől. A társadalom mai alakulása mellett ugyan nem fogadnák el, hogy kicsapongó legyen és asszonyi kalandok után szaladjon; de helyben hagyják, hogy bosszúálló és kegyetlen. Az erkölcsi rend közös megállapodás, hogy az ember megőrizhesse azt, amiye van: földjét, házát, bútorát, feleségét, életét. Azoktól, akik alája vetik magukat, nem kíván semmi különösebb értelmi vagy jellembeli megerőltetést. Ösztönszerű és kapzsi. Az írott törvény közelről követi és elég jól összefér vele. Ezért látjuk, hogy a nagylelkű és lángelméjű férfiak majdnem mindig kihívták maguk ellen az erkölcstelenség vádját és mint Sokrates, Phenaretos fia és Malon Benedek, nem kerülhették el, hogy hazájuk igazságszolgáltatása le ne sújtson rájuk. És el lehet mondani, hogy az olyan ember, aki még csak börtönre sem volt ítélve, csak mérsékelten válik hazájának díszére.

— Vannak kivételek, — szólt Pradel.

— De gyér számmal, — felelt Trublet doktor.

Félicie azonban nem tágított szándékától:

— Kedves kis Sokratesem, írja meg, hogy bolond volt. Ez az igazság. Nem volt eszénél. Én legjobban tudom.

— Kétség kívül bolond volt, kedves gyermekem. Csak az a kérdés, hogy bolondabb volt-e, mint a többi. Az emberiség egész története, mely tele van kínszenvedésekkel, rajongással és öldökléssel, tébolyodottak és örvöngők története.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

38.

— Már régen! — viszonzá Rostov, — már hoztam szénát és láttam Matild kisasszonyt.

— Ne beszélj! És én tegnap úgy vesztettem, mint egy állat! — kiáltott Denissov. — Ilyen pech, ilyen pech, ilyen pech! Alig mentem el, már kezdődött. Hé, teát ide!

Denissov félre húzta magát, mintha nevetne, mutogatva rövid erős fogait, s rövid ujjáival hajába mélyedve, mind a két kezével kócolni kezdte magát.

— Az ördög vitt megint kísértésbe, hogy elmenjek ehhez a patkányhoz (ez volt a gúnyneve a tisztnek), — mondá s mindkét kezével végig simította arcát és homlokát. — Képzeld csak, egyetlen egy játszmát sem tudtam vele szemben megnyerni.

Denissov átvette az odanyújtott égő pipát, öklébe fogta, majd az asztalhoz ütögette, hogy az izzó hamu leessék róla s tovább kiabált.

— Királyt ad nekem s asszt üt reá! Királyt ad nekem és asszt üt reá!

Kiverte az izzó parazsat s minthogy összetörte a pipát, elhajította. Hallgatott egy darabig s villogó fekete szemeivel nyájasan nézett Rostovra.

— Ha legalább asszonyok lettek volna ott! De így nem lehet mást tenni, mint inni. Csak meg tudnék tőlük szabadulni!... Hé, ki az ott? — fordult hirtelen az ajtó felé, minthogy nehéz lépések, sarkantyúpengés és halk köhögés zaja hallatszott onnan.

— Az őrmester! — mondá Lavinska.

Denissov összeráncolta a homlokát.

— Sapiszti! — mondá s egy pénzeszacskót dobott neki, — Rostov, olvasd csak meg, kedvesem, mennyi maradt benne s aztán dugd a párnám alá! — mondá és kiment az őrmesterhez.

Rostov átvette a pénzt s miközben gondatlanul kis tornyocskákba rakta a régi és új aranypénzeket, számolgatni kezdett.

— Ah, Teljanin, jó reggelt, tegnap csunyán kifosztottak! — hallatszott a másik szobából Denissov hangja.

— Kinél? Bijkovnál, a patkánynál? . . . mindjárt tudtam! — mondá egy másik vékony hang s nyomban reá Teljanin hadnagy, egy kis tiszt ugyanabból az ezredből, belépett a szobába. Rostov a párna alá dugta a pénzeszacskót s megszorította a feléje nyújtott kicsiny nedves kezét. Teljanint bizonyos okból az ezred elmasirozása előtt helyezték át a gárdától ehhez az ezredhez. Az ezredben jól viselte magát, de azért nem szerették és különösen Rostov nem bírta elnyomni, sem eltitkolni iránta való ellenszenvét, amelynek pedig okát nem tudta adni.

— Nos, fiatal ember, hogy van a Gratsikom? (Gratsik egy hátsaló volt, melyet Teljanin adott el Rostovnak.) Láttam ma rajta kilovagolni.

— Igen, jó ló az, felelt Rostov, dacára, hogy a ló, melyet 700 rubelért vett, a felét sem érte meg. — Kissé biceg a bal lábán, — tette hozzá.

— A patkó az oka, majd megmutatom magának, hogyan kell segíteni rajta.

— Hát majd elővezettetem a lovat, — mondá Rostov, ki szeretett volna Teljanintól megszabadulni, s kiment, hogy megparancsolja, hogy lovát odahozzák.

Mikor visszajött, Teljanin még ugyanoly kényelmesen ült és kis fehér kezeit dörzsölte. Bementek az istállóba. A hadnagy megmutatta, hogyan kell a ló patáit rendbe hozni, azután lakásába ment.

Denissov az asztalnál ült és egy ív papiroson irkált. Sötét tekintettel nézett a belépőre.

— Irok neki — mondá. Kezében tollal az asztalra támaszkodott és látszott, mennyire örül neki, hogy szavakkal hamarabb kifejezheti levelének tartalmát.

— Látod, barátom — mondá — amíg nem szeretünk, addig alszunk. Porból teremtett emberek vagyunk, de te olyan vagy, mint egy angyal . . . olyan tiszta vagy, mint a teremtés első napjain. Mi az már megint. Küldd a pokolba. Nincs időm, — kiáltott Lavruska felé, ki megfélemlíthetetlenül közeledett feléje.

— Hát ki lenne? Hiszen ön parancsolta. Az ismeretlen jó a pénzért.

Denissov összeráncolta a homlokát, rá akart kiabálni, de mégis hallgatott.

— Atkozott história — mondá magának. — Mennyi pénz maradt a zacskóban? — kérdé Rostovtól.

— Hét új és kilenc öreg.

— Ej, átkozott!

— Denissov, végy az én pénzemből, hiszen tudod, hogy van nekem — mondá Rostov elpirulva.

— Nem szeretek az ismerőseimtől pénzt kölcsön kérni. Nem szeretem azt — mormogta Denissov.

— Ha nem fogadod el a pénzemet, úgy megsértesz engem. Hiszen tudod, hogy van nekem — ismétlé Rostov.

— Nem.

És Denissov az ágy felé közeledett, hogy a pénzes zacskó kivegye onnan.

— Hova tetted, Rostov?

— A másik párna alá!

— Nincs itt!

Denissov mind a két párnát a földre dobta. De nem találták még sem.

— Ez csodálatos!

— Várj csak! Nem dobtad le? — kérde Rostov, mialatt a párnákat egymásután a fölszedte a földről, megrázta azokat, majd az ágyra dobta.

A zacskó sehohsem volt . . .

— Hiszen még gondoltam, hogy a pénzedet, mint valami kincsset a fejed alá rejtet — mondá Rostov.

— Ide tettem. Hol van? — fordult Lavruskához.

— Nem voltam a szobában.

— Ahová tette ott kell lennie.

— De nincs itt . . .

— Mindig úgy csinál, ledobja valahova és azután elfelejti. Nézz csak meg a zsebeiben!

— Nem, hogy a kincsre nem gondoltam volna, de úgy emlékszem, hogy ide tettem.

Lavruska átkutatta az egész ágyat, alá is kukkantott, az asztal alá is nézett, végignézte a szobát s azután megállt a szoba közepén. Denissov szótlánul követte Lavruska mozdulatait s mikor az esodálkozva kitérte karját s azt mondta, hogy a pénztárcsa nincs sehoh, Rostov után nézett.

— Rostov, ne csinálj rossz tréfát . . .

Rostov, aki érezte, hogy Denissov pillantása rajta csüng, felpillantott s aztán lesütötte a szemeit. A vér az arcába szökött. Alig bírt lélegzeni.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az elektron.

A mai fizika és kémia a «molekulák» (tömecek) és az «atomok» (parányok) felvételén alapul, azon a feltevésen, hogy az anyag nem osztható a végtelenségig, hanem oszthatóságának határai vannak. Azt a legkisebb anyagrészt, amely eróművi úton többé nem, csupán vegyi úton osztható részecskékre: tömecekre nevezik. A tömeceket alkotó részek, amelyek már vegyi úton sem oszthatók, ezek a parányok. Minden egyes elem atomjainak megvan a maga állandó súlya és nagysága, úgy hogy az eddigi fizika értelmében a világegyetem nem más, mint a hetven ösmert elem atomjainak véghetetlen halmaza. Szemben áll az atom-elmélettel az energetika, az a tudomány, amely a világot nem apró golyócskák, hanem erélyközpontok tömege gyanánt magyarázza. Az erélytani felfogást erősen támogatni látszanak azok a meglepő jelenségek, melyek a kathodsugárzás és a radium-sugárzás megfigyelésénél észlelhetők. A radiumból és más u. n. radioactiv anyagokból például folytonosan nagy mennyiségű vegyi, természettani és élettani hatások előidézésére képes sugár-

zás történik, a nélkül, hogy az (a radium) súlyából veszítene.

A legújabb vizsgálatok kimutatták, hogy a radioactiv anyagoknál a súlyvesztés azért nem következik be, mert a kisugárzás voltaképpen nem mérhető, a tehetetlenség törvényének alávetett anyag, hanem az elektromágnesség egy faja, elektromágneses kisugárzás. E kisugárzás erélyközpontjait, legapróbb elemeit, elektronoknak nevezik.

Az elektronok felvételénél, amely elől ma egyetlen fizikus sem zárkózhatik el, megtörtént a nagy lépés a durván materialistikus atom-elmélet teréről az energetika felé, amely a filozófiai felfogásnak is sokkal jobban megfelel.

Egyelőre azonban még vannak, akik azt állítják, hogy az elektron tulajdonképpen a legislegfinomabb anyagnak az atomja, amelynek tömege, az ő számításuk szerint a hidrogénatom tömegének $\frac{1}{1950}$ -ed részét teszi ki. Más szóval, szerintük az elektronok felfedezése nem jelent többet, mint, hogy az eddig ismert 70-féle elem még egy 71-ikkel, az elektron-anyaggal szaporodott.

A világ egységességének tana, a monizmus, azonban joggal képtelenségnek minősíti azt a nézetet, amely sze-

04
rint a világ 70, vagy 72-féle anyag változhatlan és oszthatatlan atomjaiból volna felépítve. Sokkal észszerűbb az a feltevés, hogy az egész világegyetemben egyetlen őanyag (vagy őserő) van (illetve működik és) hogy a 72-féle ősmert és a sok még ősmertelen elemet csupán ezen őanyag alap-elemeinek mennyileges változatai alkotják.

Az alkohol hatása a növényekre és állatokra.

R a u b e r, német bűvár tollából igen tanulságos kísérletek eredményeit ősmertető tanulmány jelent meg. Abból a tapasztalásból indulva ki, hogy a szesz az emberi szervezet sejtjeit, különösen az idegsejteket, megmérgezi, Rauber megvizsgálta, milyen hatást gyakorol a szesz más élőlények: növények és állatok életműködéseire. Kísérleteinek tárgyául a *Geranium*, *Pelargonium*, *Solanum tuberosum* (burgonya), *Urtica urens* (csalán), *Pinus larix* (fenyő), *Aloë* és *Mimosa pudica* (nebántsvirág) szolgáltak. Ha a növények leveleit alkohol-gőzök hatásának tette ki, a leveleken sajátságos, apró, gyöngyszemű vízcseppek jelentek meg: a növény «iz-zadni» kezdett. Lassanként lekonyultak, elfonnyadtak aztán a levelek, majd elsárgultak és lehulltak. Ugyanez volt a hatása annak is, ha a cserépvirágok földjét 5% szeszt tartalmazó

vízzel (borral, sörrel) öntözte. Csupán bizonyos gombafélék, főleg a penészgombák, bizonyultak ellentállóknak az alkohollal szemben, kiváltképp pedig azok a penészgombák, amelyek a cukor alkoholos erjedésénél játszanak szerepet. Ezek még 20%-os alkoholban sem veszítik el életképességüket. Az alsóbbrendű állatokon végzett kísérletek is hasonló eredményhez vezettek. A *Hydra fusca* (édesvízi polyp) 40%-os alkoholba téve, néhány óra alatt elpusztul, nemkülönben a galandféreg, a földi giliszta, a pióca. Rákok és halak, ha a vizükbe csak 2% alkoholt is adott Rauber: előbb izgatottak, majd részegek lettek és legfeljebb egy nap alatt végük volt.

A rythmus lélektani magyarázata.

A zenészek nagyon hajlandók a zene hangjainak dallamos egymásutánját, harmóniáját és rythmusát az egész világegyetemben uralkodó összhanggal és ütemességgel magyarázni, és ezt a nézetüket támogatni látszik az összhangzó és kellemes hatást keltő zenei hangok magassági és időmértéki viszonylatainak mennyiségtani törvényszerűsége.

De a gondolkodó ember, kivált pedig az, aki ősmerti azon élettani folyamatokat, amelyek a hang-érzet kelet-

kezésénél, az összhang és ütem érzeténél végbemennek, nem csatlakozhatott ehhez a nézet-hez, amelyben tagadhatatlanul anthropomorphistikus tévedés érvényesül, és eleve feltételezi, hogy a zenének úgy dallamossága, mint összhangja és ütemessége, szóval aesthetikai hatása az ember élet-tani és lélektani működéseinek törvényszerűségeitől függ. Más szóval az, hogy valamely hang-got, hangcsoportot, vagy hang-sorozatot szépnek, ütemesnek, kellemesnek találunk-e: nem maguknak a hanghullámoknak fizikai viszonylatától, hanem az emberi hallószerv és ideg-rendszer berendezésétől függ, amely a neki megfelelőt el-fogadja és szépnek találja, a neki meg nem felelőt, mint dysharmoniaást, arhythmikust, visszautasítja.

A zenei érzésnek egyik fő-alkatrészét, az ütemességet, R. Mac Dougall a «Psychological Review»-ben nemrég beható elemzés tárgyává tette és ennek eredményét a követ-kező tételben foglalta össze: Az ütemesség érzete nem okvetlenül külső hangforrás tényleg ütemesen hangsúlyo-zott hangsorozataira vezetendő vissza. A hangsúlyozás gyak-ran tisztán subjectív. Objektív az ütemesség érzete, ha vala-mely hangszer ütemes hangso-rokat produkál. De ha például vasúton utazunk, a vonat egyen-letes zakatolásába mi ma-gunk visszük be a rythmust.

Egyetlen hangsor sohasem teszi az ütemesség benyomását. A rythmus lényegéhez tarto-zik bizonyos hangerősségű és időtartamú hangsoroknak is-métlődése, úgy azonban, hogy a hangsorok hosszúsá-gának határai vannak. Az ütem az ember alanyi érzete, melynek feltételeit a szervezeti működés időszakosságá-nak törvényszerűségében kell kutatnunk. A rythmust nem az azt létrehozó tárgyi (fizikai) viszonylatok arányossága és egyszerűsége teszi kellemessé vagy kellemetlenné, hanem az, hogy a tárgyi (fizikai) és alanyi (szervezeti) folyamatok párhuzamosak-e, vagy nem. E szervezeti folyamatok közül kiemelendő a figyelőké-pesség időszakos ingadozása.

A magasabb szellemi mű-ködések akadályozólag hatnak az ütemérzék subjectív folya-mataira. Ebből következik, hogy az igazi zenei hatásnak minden eszmei tartalom, min-den gondolkodás árt. A tiszta zenei élvezetet csak zavarja a szöveg és a pantomimika.

Másrészről a gondolatok ér-telmes közlésétől távol kellene tartani — Dougall szerint — minden zeneiséget és ütemessé-get. A költészet tehát két össze nem tartozó s csak egymástól függetlenül fejlődésképes folyamat-nak, az ütemességnek és az észszerű gondol-kodásnak észszerűtlen összekapcsolása.

Mert az észszerű gondolkodás folytonos változandóságát, függetlenségét, a zenei ütem ellenben folytonos ismétlődését igényli a beszéd azonos hang-elemeinek és hangsúlyozásainak.

A húsmérgezésről.

A húsmérgezés valószínűleg sokkal gyakoribb, mint hiszik. A gyomorrontások nagy része alig kelt figyelmet és a kisebb fokú húsmérgezéseket, vagy legalább is azok heves és súlyosabb tüneteit elég gyorsan kiheverik, abból se törvényszéki vizsgálat, se orvosi közlemény nem lesz. Ennek dacára utóbbi években, különösen a külföldi, még pedig leginkább a német szakirodalomban nagyon elszaporodtak a húsmérgezésről, az úgynevezett *b o t u l i s m u s r ó l* referáló közlemények, mi abban is leli magyarázatát, hogy a romlott húsnak leggyakoribb formája: a kolbász, különösen Németországban nagyon elterjedt eledel. A mérgezés e fajtája különben ma már nem talány, mert tudjuk, hogy a rothadásnál képződő mérgek okozzák a betegség tüneteit. De annál nagyobb nehézségekbe ütközik maguknak ezen mérgeknek vegyi kimutatása. Inkább a negatív lelet fontos; nem találni más mérget és ezért lehet nagy határozottsággal a húsmérgezésre következtetni. Az esetek tehát, melyeket *F e l l e t á r*,

országos bírósági vegyészünk közöl mostanában a «Gyógyászat»-ban, nem is annyira a vegyész, mint inkább az orvos szempontjából igen fontosak. Minél inkább kellene, hogy terjedjen orvosi körökben és az orvosok által a nép között is, hogy az állott hús kártékony, veszedelmes étel és hogy az nem bizonyít ezen kártékonyosság ellen, ha egyiknek-másiknak nem árt. Mert a hús mérgével szemben is van bizonyos egyéni hajlamosság és nem megvetendő a zsidóknak azon a ritualében előírt étkezési szabálya, hogy avúlt, 3—4 napon túl állott húst enni tilos. A közölt esetek azt bizonyítják, hogy még a füstölés által a romlástól megóvni kívánt hús is tartalmazhat oly mérgeket, melyek halálos mérgezésre szolgáltatnak alkalmat. A füstölt húson a penész is tenyészik és ez a penész nem mindig ártalmatlan parazita. Még csak most kezdünk kissé jobban megismerni a penészek biológiájával és nagyon érdekes és sok tekintetben igen fontos az a tény, melyet mostanában a sajtnak és a gyümölcsíznek penészeréről kiderítettek. Ezek a penészek igen falánk arzénvők és ha oly helyiségben vannak, ahol arzénos anyaggal, például a kárpit arzénos festékével érintkeznek, csakhamar megtelnek arzénnel és ezt gáz alakjában magukból ismét kibocsátják.

A BUKÁSÁBAN IS DIADALMAS SZÉLL KÁLMÁN.

LINEK LAJOS torzképe a «Jövendő» számára.

Eötvös-esték.

Estenkint sűrűn ülik körül mostanában az Eötvös Károly törzsasztalát. És pedig politikai pártkülönbség nélkül. A hajthatatlan Leitner doktor szépen megfér a kormánypárti Werner Gyula mellett és a szelíd vérmérséklétű Schlésinger bácsi a Bedőházy János oldalán. Olyan időket élünk, hogy senkinek se tudhassa az ember a pártállását. No meg az ellentéteket kiegyenlíti a vajda fáradhatatlan szelleme. Már pedig a szellem nem tartozik egy politikai párthoz sem.

— Jancsi öcsém, akarod-é a békét?

— Akarja a fene!

— Hát te, Zoli öcsém, akarod-é?

— Soha! Tisza Istvánnal és ilyen programmal soha!

— Hm! Megkérdeztem ám a többi ellenzékit is mind. Egyik sem akarja — hál' istennek. Mégis csak derék fiuk vagyunk mi valamennyien! Olyanok vagyunk, mint a veszprémi káptalan.

— Hát az milyen?

— Tizenhárman voltak a kanonokok. A tizenharmadik a lelki gyakorlatokban elfelejtkezett a hitvány földi javakról, bajba került és negyvenezer pengőre lett volna szüksége, hogy rendbe jöjjön. Elment a szomszédos kanonokhoz, elmondta neki a baját és a jószívű szomszéd menten kijelentette, hogy ő odaadja egymaga a negyvenezer pengőt. Csahogy ezt nem fogadta el. Sok ennyi pénz egy embertől. Csak arra kérte, hogy ha majd a káptalan plénuma elé terjeszti a kérelmét, adja rá a szavazatát. Persze hogy ezt méginkább megígérte a szomszéd. A bajba került kanonok aztán sorra járta mind a tizenkét kollégáját. Mind oda akarta adni neki a negyvenezer pengőt és mind megígérte neki, hogy rászavaz. És mikor elkövetkezett a szavazás, — leszavazták mind a tizenketten. Egyenként mind megadták volna neki a negyvenezer forintot, és együttesen mégse adták meg neki . . . Nohát ilyenek vagyunk mi. Külön-külön mind hajlandók volnánk megcsinálni a forradalmat, mind egy-egy oroszlán, — összevéve azonban mégis csak birkanyáj vagyunk.

— Soká lesz az, amikor a művész Magyarországon olyan becsült személy lesz, mint a ló. Nem is kell hozzá sok bizony-

ság, csak annyit mondok, hogy ha a grófné megszökik a klavirmájszterével, az nagy szégyen, de ha a — lovászával szökik meg, az már kisebb szégyen.

Most olvasom az újságban, hogy Székesfehérvárott valóságos királyi hercegnő lakik. A házat is jól ismerem, amely most az ő lakása. Amikor még kezdő patvarista voltam, egy gazdag mágnás lakott abban. Ezt a mágnást egy kis bal eset érte egyszer. Megszökött a felesége. A mágnás szörnyen röstellte a dolgot és kutatni kezdte, hogy kivel szökött meg. Mikor aztán megtudta, hogy a jágerrel szökött meg, megnyugodott egy kissé. A jágerség már félig-meddig úri mesterség. Ámbátor megtehetette volna az az asszony, hogy a lovásszal szökjék meg. Node így is megjárja. Az az asszony sosem vigyázott a mágnás-tempóra.

Egyszer aztán levelet kapott a feleségétől. Így szólott a levél:

Tisztelt férjem!

Bocsánatot kérek öntől, hogy előzetes beleegyezése nélkül távoztam, de attól tartottam, hogy ön megvonná tőlem becses beleegyezését. De értesítem önt, hogy a hitvesi hűséget becsületesen megőriztem önnel szemben, mivelhogy a legidősebb fiunk öntől való és csupán a két fiatalabbik gyermekünk van szeretett jágeremmel összefüggésben.

Üdvözli: Marie.

A mágnás nagy zavarba jött, a mikor ezt a levelet elolvasta. Roppantúl meghatotta, hogy a neje szíves volt legalább a legidősebb fiut véle egyetértően szólni világra. Töprengeni kezdett, hogy mit csináljon már most. Visszahívja-é az asszonyt, vagy elszakadjon tőle.

Osszehívta a családi tanácsot és mivelhogy a jogtanácsosának én voltam akkor a fiatal patvaristája, én vezettem a tanácskozás jegyzőkönyvét. Mind azt tanácsolták neki, hogy vegye vissza a feleségét, de ő sértett önérzettel fakadt ki:

— Mit? Még én kunyeráljam vissza?

Bizony, valamennyien beláttuk, hogy ez nem is illő hozzá. Viszont az asszony leveléből úgy láttuk, hogy ő jól megvan a maga jágerével. Azt nem igen fogja ott hagyni a férje szép szeméért. Ekkor az én principálisomnak támadt egy jó gondolata és így szólott:

— Hívja vissza méltóságod a — jágert.

Így is történt és azóta szép békességben éldegélt a férj, a feleség és a jáger. Tán még most is élnek, ha meg nem haltak.

GAZDÁLKODÁS.

A börze.

Az összeköttetések hiénája.

Mindenütt ott látod, ahol nevezetes emberek szoktak találkozni. A fogatát ismered jól a Stefánia-útról, az estélyeinek fényéről egész legendákat beszélnek és te fejcsóválva kérdezed:

— Honnan győzi ez az ember mindezt?

Honnan győzi? Hiszen éppen azért győzi, mert így él. Ez az üzletéhez tartozik, akárcsak a fogorvosnak a plüss-szalon. Apropos . . . fogorvos! Neki is ilyes valami mestersége van. Ez irásunk jelszavát ismételhetjük nála is:

— Óvakodjunk tőle!

Beiratkozik minden kaszinóba (kivéve azokat, amelyekbe bizonyos áthidalhatatlan úr miatt nem juthat be), nagy estélyeket rendez, mindenütt bőkezű, fényűző, nagyuras a külső formája, — szóval gyűjti a jóbarátokat. Archimédesi pontnak elég neki egy elárvult képviselőcske barátsága is, hogy ennek révén főrendek, főispánok, főpapok barátságához jusson.

Azután a barátkozás bizalmasabb perceiben észrevétlenül rátereli a beszélgetést a börzére. A jóbarát csillogó szemmel látja, hogy milyen bűvös világ tárul föl előtte, álmélkodva hallja, hogy van egy hely, amely még a lóversenynél is jövedelmezőbb és ahol játszi könnyedséggel szerezhetők az ezresek.

Mindezt ami bankárunk a végtelen barátság jóakarásával, meleg bizalmával meséli el. Hangjából kirezeg a nemes szándék, hogy néhány ezrest juttasson az ő hön szeretett barátjának. A jó barát elragadtatva mondja:

— Te! Hát izé . . . játszszál nekem is!

— Hm! Rendelkezzél, hogy mit vásároljak és én teljesíteni fogom utasításaidat.

— De hisz te jobban tudod azt, hogy mit kell vásárolni. Intézd csak te.

A mi bankárunk kiegyenesedik és zsentlmén-ünnepélyességgel mondja:

— Barátom, szóval te plein-pouvoir akarsz rám ruházni. Nos, figyelmeztetek, hogy ezt csak akkor tedd, ha teljes bizalommal vagy hozzám. Sőt én azt ajánlom, hogy ne is tedd egyáltalán, mert nem szeretném, ha a barátságunkat kellene kockára tenni érte.

A jóbarátot egészen elkábítja ez a becsületes, férfias beszéd. Meghatva rebegi:

— Én kételkedjem benned? Eh, te csak tréfálsz!

Szóval megvan a kis aranyhalacska: a plein-pouvoir. Ez csak kicsi halacska, de ha horogra akasztják, jó nagy halakat lehet fogdosni vele. Es pedig biztosan, minden kockázat nélkül. A mi bankárunk jól érti a módját.

Már a legközelebbi napon látja, hogy X. részvény reggeltől estig húsz koronával süllyedt. Ekkor a következő levelet írja jóbarátjának:

Édes barátom!

Az első próba, sajnos, rosszul ütött ki. Kitűnő információim voltak az X. részvényekre és vásároltam belőlük számodra ezer darabot. Estére azonban előreláthatatlan konjunkturák folytán húsz koronájával estek a papírok. Sietve túladtam rajtuk, mielőtt nagyobb veszteség érhetett volna. A differenciát egyelőre számlád terhére írtam.

Ölel barátod: Y.

Igy megy ez egy hétig, anélkül, hogy a börzén egyetlen sluszt is csinálna. Bátran csinálhatja, a plein-pouvoir biztos fegyver a zsákmányoláshoz. A barátságnak persze most már vége van, a vesztes káromkodik, de — mégsem szakít a bankárjával, hanem «megy a pénze után».

Legjellemzőbb, amit boldogult F e n y v e s s y Ferenc főispán mondott egyszer egy ilyen bankárra. Elkeseredve fakadt ki:

— Nem elég, hogy mindenemet elszedte, hogy tönkre tett, most még ráadásul — el kell járnom a zsúrjaira!

Előkelő információk.

Egy ügynök titokzatosan pislogva félrehív a kávéházban és dicsekedve mondja:

— Terringette, ez oszt' a kitüntetés! Nézd csak milyen megbízást kaptam!

Egy gyűrött telegrammot húz ki a zsebéből, amely így hangzik:

«Kaufet 4000 Credit-Actien discret est.»

S. M. von Rothschild.

Te elesodálkozva kérdezed:

— Vajjon miért akarja megvenni?

— Nevetséges! Bizonyosan nem azért, hogy veszítsen rajta.

Egy Rothschild tudja, hogy min lehet pénzt nyerni!

Te gyanakodva kérdezed tovább:

— Hát miért nem vett ő maga? És miért bizott meg éppen téged!

— Ejnye be naiv vagy! Hiszen ha ő maga venné, nyomban utána szaladna az egész börze és a saját üzletét rontaná vele. Hát nem látod, hogy a legnagyobb diskreciót kötötte ki?

Ez szeget üt az agyadba. Eltűnődöl, aztán bátortalanul megszólalsz:

— Nem ártana venni belőle néhány százat!

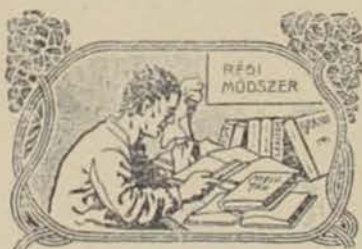
Ő azonban ijedt arccal válaszolja:

— Isten ments! Hova gondolsz! Neked nem szabad tudomást sem vened erről a táviratról. Én csak privátim mutattam meg neked! . . . Ejnye, már bánom is, hogy szólottam!

De aztán töpreng egy keveset és szelidebb hangon suttogja:

— Ámbár . . . néhány százat mégis vehetnék neked. Ez nem tűnik fel ilyen nagy massa mellett. De igazán csak irántad való barátságból teszem! . . .

Te hálálkodva szorítod meg a kezét és másnap — nála a pénzed. A börze most leplezett le egy ilyen hamis táviratokkal manipuláló ügynököt, de azért jó lesz óvakodni, mert — nem győzük elégszer hangsúlyozni — e kis ragadozók nem annyira a börzében leselkednek, mint inkább a börze — körül.

Világnyelvekre

tanít egyedül sikeres módszerével a

**MODERN INSTITUTE
OF LANGUAGES**

Igazgatója: SINGER-PERCEVAL, Budapest, VI., Teréz-körút 2.
Elite termék urak, hölgyek és serdültebb gyermekek számára. — Főolvasások és társalgó körök. — A legelőkelőbb társaság találkozója. (High life.) — Oktatás az intézeten kívül is. — *Intelligens külföldi tanulóik.* — Prospektusok.

JÖVENDŐ

1903. NOVEMBER 1.

B.: Fadrusz, az ember.

N. N.: A magyarok fölkerekednek.

Kossuth Lajos egy magánlevele.

Beaudelaire: Életem holdja.

Szász Zoltán: Egy ölelésért.

Matlekovits Sándor: Az ex-lex jelentősége.

Erdős Renée: Új versek.

Bársony István: A cimborá.

Edmond Haraucourt: Fenséges idill.

Fadrusz a színműirodalomról.

Deák Ferenc az önálló nemzeti hadseregről.

Anatole France: Az öngyilkos.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

Az elektron.

Az alkohol hatása a növényekre és állatokra.

A bukásában is diadalmas Széll Kálmán. Linek Lajos torzképe.

Eötvös-esték.

Gazdálkodás. A börze.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Szabadalmak kidolgozását, védjegyek és mustrák lajstromozását pontosan és lelkiismeretesen végzi a

Szabadalmakat Értékesítő-Vállalat, Pásztor (törv. bej. cég)

Budapest, Erzsébet-körút 17/v.

Mindenféle szabadalmi ügyekben felvilágosítás díjtalan.

A régi sablon.

A poéták, festők, szobrászok a régi sablon szerint ábrázolják az őszt: gömbölyű hölgyikének, aki bőkezűen ontja a gyümölcsöt bőségszarújából.

Nos, ez az allegória talán szép, de épenséggel nem igaz. Ha rám bíznák, én másképen szímbolizálnám az őszt: egy bús arcú hölgynek, aki zsebkendőjét szájához szorítva siet előre az utcán a — fogorvos felé.

Pedig önagysága igazán elhamarkodva cselekszik, amikor a fájdalom első rohamában a fogorvos harapófogójára bízta magát. Holott — hál' istennek — van már olyan szerünk, amely a fogfájást sokkal szelídebben, sokkal egyszerűbben elmúlasztja. Ez a Vértés-féle sósborszesz, amely az archoz dörzsölve és kevés vattával a fájó fogba dugva, biztosan gyógyít.

Vértés-féle Ferenc-pálinka (sósborszesz):

1 üveg 30 fillér, 1 és 2 korona.

Kapható gyógyszertárakban, drogueriákban és fűszerkereskedésekben, valamint közvetlenül Vértés Lajos gyógyszertárából Lugoson.

A kotlós tyúk.

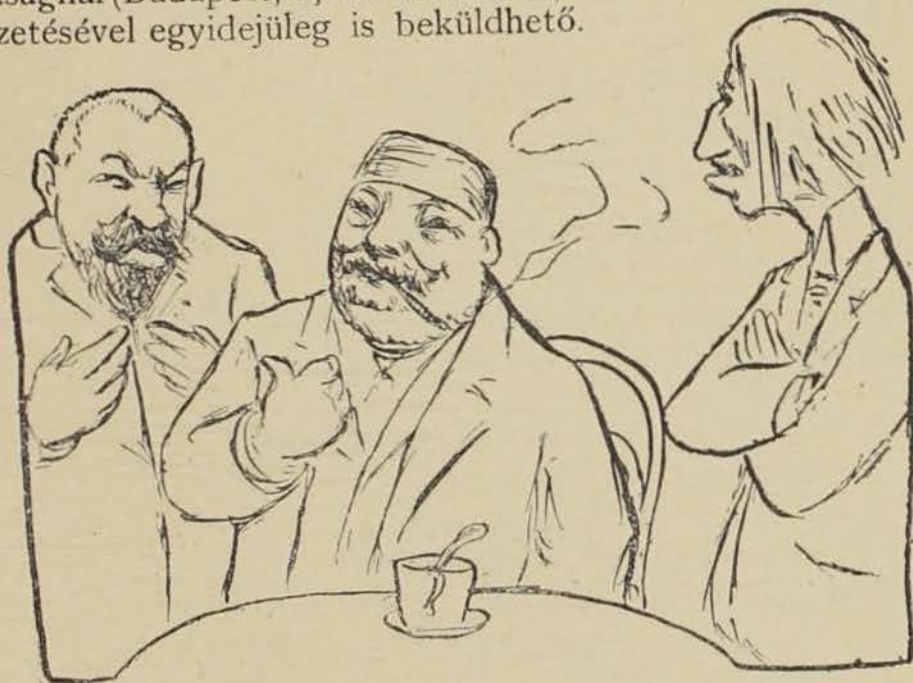

Nincs meghatóbb látvány, mint midőn a kotlós-tyúk az apró kis csirkéket anyai szeretettel gyűjti szárnyai alá. Mindegyik csibéjét egyformán szereti és ha csak egy is hiányzik, olyan kotkodácsolást visz véghez, hogy zeng tőle a baromi udvar, csodás dolog, hogy az az együgyű tyúk számon tudja tartani, hogy hány csibéje van és azok a kis csirkék hogy eitalálnak hozzá a negyedik udvarról is. — A szerető gondoskodás, az éber figyelem és odaadás minden csodás dolog megmagyarázója. Annak is, hogy a Hecht Bankháznál oly sok főnyereményt nyertek, az a magyarázata, hogy megbízhatóan egyforma gondossággal gondoskodik minden vevője érdekéről és ezért Fortuna istenasszony kegyeltje. Vásároljon tehát osztály-

sorsjegyet a Hecht Bankháznál, ahol eddig a legtöbb főnyereményt nyerték. Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körut 32. Húzás november 19. és 20. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 kor. 50 fillér.

A legújabb könyv.

Tarka krónikák. (A ma anekdotái.) Nagy Endre, a Jövendő belső munkatársa, a fiatal írói gárda egyik legkiválóbb tagja takaros kötetbe gyűjtötte a jelen sok anekdotáját, amelyet a szájhagyomány egyébként csak megtizedelve őrzött volna meg. Intim jellemvonások szereplő egyéniségek életéből, nevezetes események rejtettebb részletei, mulatságos történetkéek tizenhárom íven át váltakoznak szórakoztató tarkaságban. Mindegyik rejt magában valami tanulságos adalékot korunk intimebb történetéhez, zamatos fordulatos megírása pedig könnyed, élvezetes olvasmánynya teszi. Több mint száz mulattató bús történetet foglal magában a kötet, amelyet a Jövendő előfizetői bérmentve 2 koronáért rendelhetnek meg a Pallas részvénytársaságnál (Budapest, V., Honvéd-u. 10). A könyv ára a «Jövendő» előfizetésével egyidejűleg is beküldhető.

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett **leszállított árokon** szállítjuk, — **ezenkívül**

20	korona vagy azon felüli rendeléseknél külön engedmény még a leszállított árokból	5%
50	“ “ “ “	10%
100	“ “ “ “	20%

Tehát: a ki

20	kor. leszállított áru könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	“ “ “ “ “ “	45	“
100	“ “ “ “ “ “	80	“

Az árok koronaértékben értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvét mellett.

PALLAS

irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjusági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes czimboritékba füzve.
Bolti ára 1.— Leszállított ára —.60
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulmányifjuság számára. Díszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára 2.40
- Bársony István.** A róma és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz illusztrációival. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekőbb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel s annyi költői hangulattal írta, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemezések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arczképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg. Bolti ára 12.—
Leszállított ára 9.—
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20
Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára 2.40
Benedek Elek legjobb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tartalom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marczi megy az iskolába. — Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. — Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évforduló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.—
Leszállított ára 1.80
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házását. — A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
— Az ezüst kecske. Új kiadás. Bolti ára füzve 24.—, leszállított ára 16.—
Díszkötésben 32.—, leszállított ára 20.—
- Dostojevsky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes czimboritékba füzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára —.60
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára füzve 1.—
Leszállított ára —.60
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára füzve 2.—
Leszállított ára 1.20

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.— Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Prévost Marcel. Nimbá. Abessziniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Öt kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60 Tartalom: Öt kövessük. — Honvágó. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.— Leszállított ára 3.60 — Dolgozatosok, a míg mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára... .. 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve... .. 1.— Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. *Halász Sándor* és dr. *Mandelló Gyula* 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekepcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbőr-kötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

- Hume Dávid** közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Körösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80
Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi féltékenységről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.
- Quesnay és Turgot munkáiból.** Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20
Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.
- Ricardo Dávid.** A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20
A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.
- Sismondi János.** A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—
Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.
- Smith Ádám.** Vizsgálódás a nemzeti vagyonosság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—
Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjáraadékról. A vámvisszatérítésekről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járaadékok. A földjáraadékok.
- Schmidt József.** A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 frt díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—
Leszállított ára 1.—
Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérő. — A kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztályok hitelviszonyaira.
- Széchenyi Imre gr., ifj.** Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Manó.* A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkásmozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagy adó és szerepe a magyar egyenes adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalizmus alapján.
Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természetellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások érdekében teendő jótékonyági intézkedések.* A munkaadók teendői a közgazdasági patriarchalizmus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifju munkások nevelése. A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere. A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás. A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és teendőink a közgazdasági patriarchalizmus terén.* Az ipari munkások helyzete és az érdekekben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára 2.50
5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása. Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmánynya válik, amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy, bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára 13.50, diszkötésben 24.—, leszállított ára 18.—
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája, 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere. A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára füzve 32.—, leszállított ára 19.20, kötve 40.—, leszállított ára 24.—

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Dedek Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. *Ő Eminenzidíja Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprímása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló műlappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló műlapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott **könyv.** Szerzette: *Tóth Béla deák.* Szebb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múnél. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remeket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ára 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Megrendelő-lap a túloldalon.

Kérjük a rendelő-lapot czimünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

Alulírott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker., Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:

Az összeget *utalványon küldöm.*
utánvenni kérem.

Név:

Kelet:

Lakhely:

(Olvasható aláírást kérünk.)

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V. HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Hárminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtó-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráru gyár.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Első vázlat Tisza István arcképéhez.

Két, szokatlanul szikár férfiú készül bemenni a képviselőház tanácskozó termébe. Mindkettő szorongva várja a pillanatot, mert az egyiket bent éppen temetik, a másikat meg fogadni készülnek. Az egyik Apponyi, a másik Tisza; halálosan ideges mind a kettő és amint a folyosón ödön-
genek — leselkednek és kérdezősködnek — lehetetlen nem irigykedni rájuk: ezek még nincsenek túl a dolgokon, van bennük valami diákos. Egy-egy pillanatra látják is egymást, amint Apponyi az ifjú Lengyel Zoltánnal beszélget, amikor Tisza éppen Perczellel értekezik. Kár, hogy nincs bennük annyi humor, hogy együtt sétáljanak és együtt láthassuk őket, akiken a mai magyar politika megfordul. Azaz már meg is fordult: a nemzet vezérét izgága zajjal odabent éppen temetik. Tehát ő maradt alul a sok hónapos küzdelemben és aki győzött, az Tisza, az ősi ellenség közvetlen folytatása, a rideg, a biztos, a végzetes. Amint nézem őket, nem tudok küzdeni egy nagy szimpathia ellen, amely rajtam lassanként erőt vesz, — természetes, aziránt, aki alul van, aki peches, akinek nem használ sem az idealista, sem a materialista felfogás, s amikor természetén erőt véve, végre ravasz és cirkumspektus lesz, akkor játszá-
k ki a legvidá-

mabban. A Cervantes hőse most Molière alakjává lépett elő, legfőbb szereplője lett egy olyan komoly, megrázó, tragikus komédiának, amilyeneket csak a francia tudott írni. De felebarátom, ne nevedd magad halálra, mert ezen egyszer még sírni fogsz. Egyelőre forduljunk el attól, akit elvégeztek és nézzük azt, aki most törekszik sorsa felé. A Tisza István kemény és lucidus arca olyan, mint a fal. Alkalmasint nem aludt, csak egy-két órát, programot kellett csinálnia, írnia és betanulnia. De azért éberebb az ébernél: épp, mint az apja és ugrásra készen, de nem összegubbaszkodva, mint az, hanem legényesen, ugyancsak kiegyenesedve. Ez az úr, ki mindig vív, folyton en garde áll és a legfőbb politikai iskolája a Rákosi-é, de nem az ujságíró királyé, hanem a névrokonáé, a vívómesteré. Van valami kihívó, sőt jellemző e poseban. Amilyen egyszerű, harmonikus és szerény a magánbeszélgetésben: olyan kellemetlenül elbizakodott, amikor az ember így, csak látja. Van-e joga egy embernek ily peckesnek lenni? Kérdjük magunktól. És nekem eszembe jut egy kálvinista esküvő. Dávidnak hívták azt a kis tanítót, aki a kántor-tanító leányát vezette az oltárhoz. Vékony nyakú volt, hektikás, a jövőre nézve: százötven forint fizetéssel ellátva. A lehető legrosszabb kilátásai lehettek az életre, a legkedvezőtlenebb reményei a család-alapításra nézve. És Dávid kihúzta girhes vállát, beesett mellét kidomborította, és szavalva, úgyszólván a jó Isten képébe vágva, a templomba kiáltotta, hogy ő a hajadont szereti és feleségül veszi. És amint csak kehes hangjából tellett, a parasztgyerekekkel ordította a zsoltárt... Ez a kis tanító az élet végtelenségén is áttört az akaratával, a magában való hitével és benne volt a halál.

A kis tanítót látjuk ime Tisza Istvánban, az embert, akiben az önanalízis a lehető legsekélyebb. Nem is kérdi

magától, hogy történt, annyira bizonyos benne, hogy aki-
nek testén most keresztül gázolva a parlamentbe jutott: az
ő áldozata. Pedig ha egy szemet is vizsgálódik, láthatja
és megismerheti, hogy Apponyit nem ő oltotta el, hanem
a szapora szavú, de nagy művész-államférfiú, igaz, nem az ő,
nem a király és nem a béke kedvéért, hanem, hogy utólag
megfizessen neki politikai barátságáért. Hol volna Tisza István,
ha Széll Kálmán segítségére nem siet! Most itt van, erősen itt
van, már persiflálta és letagadta ezt, akinek a legnagyobb hála
van kötelezve. A pártban kifejtett programjában már — időn
és helyen kívül — kijelentette, hogy nem fogja másolni és most,
hogy programbeszédét ismétli magában, már készen van
a frázisokkal, hogy kiparodizálja, megrójjá, visszaszíjja a
Széll egész politikáját. De beszélhet Rátót bölcsének, az
kijelentette, hogy «a babát megtanítottam járni, már most
bukdácsolják magától» és azzal haza ment. Tisza pedig itt
maradt diadala teljes érzésében. Mert kell, hogy ezt érezze,
mert ha csak homályosan is sejti az igazat, azt, hogy Széll
győzött neki: gentleman létére mindjárt a következő pillá-
natban nem nevetethet a képébe, nem lehet hozzá perfid.

Nem, ez az úr az én kis tanítóm. Önmagának — egy
dogma. Szubjektív ítélete enmagáról az, hogy ő minden. És
ez nem elbizottság, ez vér, nevelés — még pedig ugyancsak
felekezeti — és legfőképpen tévedés. Nem szép és nem
bölcs ez, de hogy valaki nagy politikus vagy hadvezér
lehessen, ez kell!

A «föltétlen akaratú» férfiú szimatolja az alkalmat,
amikor besurranhat vagy benyomulhat a ház tanácskozó
termébe. Már Apponyi bement, hogy egy ó-klasszikai ön-
feláldozási jelenetet eljátszszék. És a teljhatalmú miniszter-
elnöknek künt kell várakoznia. Ha néhány száz esztendővel

antedatálhatná ezt a jelenetet, lenne egy kis akasztás, mi? Így vár még és amint kidugja fejét az elnöki szobán, nem tudok megszabadulni egy nem esztétikus hasonlattól.

Láttam — nem régen — amint egy nagy, girhes kandur, pocz egérre, valóságos nagy vízparti patkányra lesett. Husz lépésről vigyázta a félelmes zsákmányt, illegette magát, trüszkölését visszafojtva számígtatott: mikor és hogy ugorhassék rá úgy, hogy épp a nyaka csigolyájába meríthesse a karmát. Mert mint macska, néptörzsének történetéből tudja: veszve van, ha ez az ugrás, ez a mozdulat nem sikerül.

Így lesett volt Tisza István a hatalomra. Először nem sikerült és kicsiny híjja, hogy a patkány agyon nem marta. Menekült, méltóságosan, de fölöttébb gyorsan. Másodszorra sikerült. És ez az ugrás, ha nem is volt szabályos, de szép és nagyszabású volt. Kisebb szabálytalanságok estek ugyan, esztétikai hibái voltak ez ugrásnak. Példának okáért férfiak, akik nemcsak mások, de maguk iránt is szigorúk, abban a meggyőződésben lehetnek, hogy a kilences bizottság, illetve a kormánypárt katonai programját változatlanul el lehetett volna fogadtatni a felséggel, ha Tisza István nem vállalja a korrektúrát és ezzel nem teszi magát a király előtt első sorban posszibilissé. De ez hozzátartozott az ugrásához, ezzel keresztül ugrott másokat. És a hízott patkány, a hatalom, ott van a karmai között. Már most csak az a kérdés, hogy mit cselekszik vele? Milyen a gyomra, hogy bírja? De ez nem tartozik az első vázlat vonalai közzé, még benne vagyunk a nagy ugrás után való lihegésben. Miként is történt?

Tisza István lenézte a népszerűségét és ebben van valami ízléses, magasrendű, a legnagyobb és legkeményebb karakterek is így szokták. Csakhogy ez ismét könyvből való elhatározás, nem ösztön, hanem utánzás. Bizonyítja az, hogy

a népszerűséget ott kerüli csak, ahol neki nem mutatkozik hasznosnak. Lefelé rideg, de fölfelé: ah, Apponyi Albert aki nem mondható az ízlés hősének, nem bújkált úgy a közvélemény méhébe, mint ahogy Tisza gróf belebújt oda, ahol Bécs jelentős közvéleménye él és — finoman szólva — agitál. Tisza fölfelé kereste a népszerűséget, még pedig brutális módra, kihívóan és nem szemérmesen. A golyóra és az akasztófára hivatkozott, amikor az ellenzék — és a kormánypárt egy része — azt követelte, amit íme, jórészt és éppen általa megkapott. Lent, pillanatra, lehetetlenné tette magát, hogy fent lehetővé legyen. Itt egy kissé utálták előbb. Az apjával sok baj volt a legutolsó időben. Az öregről kitünt, hogy törhetetlen és ravasz magyar, de nem nekik volt az. A fiú szigorú nyilatkozatokat tett, mert az apját odafent nem adorálták kellőképpen. Bécset kerülte, nem lézengett a jockeyklubban, vagy megéreztek benne a debreczeni paraszt gőgjét, amelyhez képest a Habsburgoké szerénység. De «golyót és akasztófát» ígért a lármázó magyaroknak, oly harsány hangon, hogy beverte vele a király dolgozó szobájának ablakát, oly akusztikai és egyéb viszonyok között, hogy a pókos lábú generálisok sarkantyútaréja a hangra összepengett:

«Ez kell nekünk, ez a mi emberünk!»

«Ez tehetség. Ez az!»

«Benne van az apja minden talentuma, annak rossz oldalai nélkül.»

«Csak látszik olyan kellemetlennek!»

«Egy rendes ember.»

«Kálvinista az igaz. De ha egy kálvinista egyszer a miénk akar lenni, hozzá képest Windischgraetz herceg egy szopós bárány.»

Így vigasztalódhattak a bécsi magas uraságok. Csak a gyóntató atyákat, akik Bismarck szerint, csinálják az osztrák politikát, volt nehéz kissé meggyőzni. Lehet, hogy vigasztalták őket: ha valaki felnőtt korában egyszerre nyíltan gróf lesz, mért ne lehetne titkon egyszerre katolikus? Vele született álláspontot megváltoztatni felnőtt korban politikus dolga, — izlés dolga...

Egyszóval: Tisza István fent népszerűvé és posszibilissé tette magát. A többi magyar államférfiú csak dolgozott, józan módra kereste, merre volna a béke és dolgozott előre — ime neki. Ő meg elismételte a chlopy-i hadiparancsot két szóban: «golyó és akasztófa!» A nyál is összefolyt fent az uraságok szájában. Sőt a királynak is tetszhetett, talán azért, mert rövidre nyírt haját visel, mint a katonák. A nagyhajú miniszterekkel mindig annyi baja volt. Ez vorschriftsmässig.

Így könnyű miniszterelnökké lenni. De ez nem baj. Hogy a politikai erkölcsöt csak mástól követeli oly rigorozusan és maga iránt a legteljesebb mértékben elnéző: ez nem zavarja alakját, inkább magyarázza és hálásnak kell lennünk, ha ilyen hamarosan megmutatja magát. És ha egy-két kisebbrendű árulás révén jutott a hatalomhoz: a história előtt teljes az ő bűnbocsánata, ha hatalomra jutván, értékes dolgokat cselekszik. A politikus nem szűz lány és kisebbrendű, mellékes kis orgyilkosságok: elnézetnek neki addig, amíg valamelyikbe belefojtatik.

Minden valószínűség szerint Ferenc Ferdinánd ő fensége és akik vele az udvarban egy szint vallanak, nem helyeselték, hogy Kalvin arrogáns híve legyen Magyarország kormányzója. (Egy pletyka szerint annyira nem helyeselték, hogy éppen azért iett meg.)

De a dinasztia ösztöne nem válogat azokban az emberekben, akik neki kellene és kínálkoznak is. Ez az ösztön így nyilatkozik:

— Ha nekem egy ember kell, aki az akasztófán függ, levágom onnan és fölhasználok. Aztán, ha már nem kell, visszaakasztom.

. . . . És Tisza István nekik kellett, a helyzet, amiben ők látták, nem is volt ama kényelmetlen helyzetek közül való. Maguk között bizonyára meg is diskurálták a dolgot: mindössze vallási viszonyai olyanok, amelyek okvetetlenül kedvezőtlenek. Vállaljuk, megcsináltatjuk vele, ami nekünk kell, azután — visszaakasztjuk. A szabad akarat embere így jut ahhoz, hogy akarata kihasználtsék, fruktifikáltassék és végül kétségbevonassék, mint ahogy mindég, minden felelős kormányelnökkel meg szokott történni. Neki százszoros kilátásai vannak erre. Még ő is bámul majd azon, hogy Ausztria mily hálátlanságra képes. Csak még rosszabb ne történjék vele. Vele, aki ambíciói teljében, jóakarattal, hittel, főképpen pedig maga bizakodásával tele: alig bír magával, hogy kezdhesse a cselekvés munkáját. És ez a pose-a, külön véve, szép, ha szívünkre és szemünkre hallgatunk: szeretettel és részvétellel kell feléje fordulnunk. Olyan fiatal ember még, csupa épség, vaseszségű, ártalmas finom idegei nincsenek is. Mily szépen élhetne, ha menne a maga természetes útján, ami — ha a külső jelek nem csalnak — egy nagy, magvető és gyűjtő paraszté . . . De a Ház ajtaja megnyílik és ő belép, a magyar Napoleon, de jóval Waterloo előtt.

Azóta tudjuk a programját. Egy krajzleré az: van benne minden. Csak értékes semmi. Amit a fiókokban régit, becseset talált, azt is kidobta. Csak egy van becses mind-
 abban, amit mond, az, hogy nem akarja fentartani és fej-

leszteni az állam nagyralátó kereteit. Ez valami, mintha más mondaná, mint aki oly szépen ugrott. Kétségbeesve kapaszkodom bele ebbe a mondásba, mert ki akarom verni a fejemből azt a rossz impressziót, amelyet, arcképét vázolván, látnom kellett. És vigasztalom magam azzal, hogy a politikus — hacsak nem excessivusan nagy — sohasem azt cselekszi, amit akar, hanem ami jön, amit lehet. Hátha a dolgok rendje, következése és véletlenje ezt a nyakasnak látszó embert a jó és a nemzetnek hasznos igába hajtja? Hátha a rossz, amelyet olyan jóhiszeműen akar: megmarad az elveiben, a rossz iskolájú tanulmányoktól eltorzított elméjében és a keze — amelyet reméljük, hogy a jó istenről nevezett Végzet vezet — szerencsés lesz?!

EGY ÁLLAMTITKÁR-JELÖLT SZENVEDÉSEI.

(Monolog.) Még csak egy államtitkárság üres! A földművelésügyi. Szerencsére ehhez is megvan a kvalifikációm. Véletlenül soha se szólaltam fel, ha a földművelésügyi tárcáról volt szó. Eszerint soha se mondhattam olyat, ami ma kompromittálhatna, akár az agráriusok, akár Sándor Pálék előtt.

Tehát földművelésügyi államtitkár leszek. Furcsa! Erre számítottam a legkevesbbé.

Nem baj. Bele fogok tanulni hamar. A mi családukban ez az érzék hagyományos. Az apám két esztendő alatt végzett az egész földművelés-ügygyel.

De megzavar, hogy éppen erre szemeltek ki s hogy ennyire megvárakoztatnak. Egy héttel ezelőtt még úgy állott a dolog, hogy én leszek az első, akit felszólítanak. Tréfából már méltóságos úrnak címezték, sőt az egyik szolga a miniszterek fogására akasztotta a kabátomat.

És Pista csak nem akar szólani.

Sőt mintha szándékosan nem akarna észrevenni. Ha véletlenül

elébe kerülök, mindig a másik oldalra pillant. Kétszer is úgy intéztem a dolgot, hogy a mint az asztal mellől felnéz, rám essék a tekintete. Az egyik alkalommal zavartan fordította el a fejét; de másodszor mintha mondani akart volna valamit . . .

Nem szólt; nyilván nem szólhatott. De miért ez a késlekedés, ez a titokzatosság? Valami akadály merült volna fel?

Eh, ne izgassuk magunkat! Az nem lehet, hogy én még most se legyek államtitkár. Hogy éppen én maradjak ki, az lehetetlen. Pista csak azért nem szól, mert a kész dologgal akar előállni: «Remélem, számíthatok rád.»

Igen, édes Pista; számíthatsz rám.

Össze kell állítanom az életrajzomat, mert Zefir úr sürgősen kéri. (Hiába, mindent az újságírók tudnak meg legelőször.) De ez a munka nem megy olyan könnyen, mint gondolná az ember. A legfontosabbat a legnehezebb megírni. Leírtam, hogy jogi tanulmányaim befejezése után novellákat és verseket írtam a «Fővárosi Lapok»-ba; leírtam azt is, hogy tanulmány-utakat tettem a külföldön, többek közt Velencében. De itt megakadtam. Sehogy se tudtam kitalálni, hogyan szőjsem bele, hogy anyai ágon három mágnás-családdal is rokonságban vagyok? Hogyan domborítsam ki független anyagi helyzetemet és azt, hogy a feleségem vagyona nagyobb, mint képzelik? Azt se írhatja meg az ember magamagáról, hogy nem iszik, nem kártyázik. Ezt Zefir urnak kellene megírnia. Aztán hogyan szokás kifejezni azt az érdemet, melynek fölemlítése most igen alkalomszerű volna? — t. i. hogy mindig megbecsültem Magyarország jelesseit, hogy helyeseltam és éljeneztem szónoklataikat, hogy elsőnek siettem üdvözölni őket, hogy elismerő cikkeket írtam róluk, némelyik jelesről harmadiziglen?

És kinevezésem egyre késik. Pista nem akar szólani, mint az eltörött hegedű. Sőt mintha menekülne előlem.

Kicséppentem volna én, éppen én, aki a legkomolyabb jelölt voltam az államtitkárságra, mindegyik államtitkárságra?! És kicséppentem volna most, amikor minden stréber érvényesül, amikor mintha végre valahára felvirradt volna a kis emberek napja?!

Nem, az lehetetlen. Pista csak azért várakozik, mert nevemmel, az én tizenhárompróbás jó, kormánypárti nevemmel nem akarja felbőszíteni az ellenzékot, amely rémlátásában mindenütt erős kezet lát. Csupán akkor szándékozik előrukkolni velem, mikor már végképpen levette lábáról mindet, valamennyit. Szelidítsd meg őket, édes Pista! Légy ügyes, sima, ha kell: mézes-mázos! Hogy kabinetünk állandó legyen; ne amolyan átmeneti kabinet, hanem szilárd, tartós; hogy huzamosan működhessünk, hogy nyugodtan átadhassuk magunkat a békés, produktív munkának. Bánj velük szeliden!

Kabinetünk!...

Nini, az esti lap! Mi az? A szemem előtt összefolyik a betű! A földmivelésügyi államtitkárt is kinevezték! És engem nem neveztek ki! Én kimaradtam!

Hát ezért kellett nekünk lenyelnünk a magyar vezényszóhoz való jogunk elsikkasztását! Ezért kellett eljátszanunk választóink bizalmát! Ezért kellett zsebre vágnunk annyi megaláztatást, a Feldzeugmeister pofonját, Körber pofonját, az isten tudja hány pofont és honnan!

És az ellenzék már kezd leszerelni! Gyalázat! Szégyen, gyalázat!

Ha én ellenzéki volnék, majd megmutatnám én ennek a stréber-hadnak, hogy él magyar, áll Buda még!... És meg is fogom mutatni, ha csak a legközelebbi üresedés alkalmával...

D a l.

Az ajkamon még itt az ajkad íze,
 A csókjaidnak édes harmata,
 Harmat, mely éget, részegít, bolondít,
 Nem ittam lángolóbb italt soha!

Piros kehelybül, ajakadból ittam,
 Óh, hogy ihatnám mindig, úntalan!
 Ahány a vízcsepp minden tengerekben,
 Ajkadnak annyi, annyi csókja van.

S mind az enyém és mind engem bolondít!
 Csókolj, bolondíts, drága gyermekem,
 Hogy félig öntudatlan támolyogjak
 A csókjaid borátul részegen.

És ki ne józanodjam, amíg élek
 S ha nyugaton leáldozott napom:
 Dalolva tűnjek el az éjszakában
 A legutolsó csókkal ajkamon.

Heltai Jenő.

Nagy szerelmek.

Irta: Pekár Gyula.

I. Balzac szerelme.

... Neki magának kellett volna ezt a szerelmet megírni, — csak a realizmus óriása, az író Balzac, lett volna hivatalosan arra, hogy papírosra tegye azt, amit Balzac, az ember szenvedett és szeretett. Hiányzik ez a kötet a «Comédie Humaine»-ből, — ő, aki egész lázas életét e ciklus emberfeletti munkájának szentelte, talán épp a legérdekesebb regényt felejtette ki abból a műből, melynek számlálhatatlan kötetei az utókor elismerése szerint Shakespeare mellett a legnagyobb tárházat képezik az «emberi dokumentumok»-nak. De szegény Balzac meg nem írhatta ezt az utolsó regényét, épp mert maga volt a hőse és mert az utolsó jelenetnél összeroskadt. A sors megmagyarázhatatlan gúnyja van abban, hogy az a másik érző ember, aki a boncoló regényíróval egy testben él, épp oly naiv, sőt tán ügyefogyottabb marad az élettel szemben, mint a többi egyszerű halandók! Balzac, aki új Teremtőként, egy egész különálló emberiséget alkot a «Comédie Humaine»-ben, akinél jobban alig ismerte valaki az Embert, — csak magát nem ismeri a földön; ő, aki diadalmasan írja meg a szerelem minden regényét, csak vesztésként tudja átélni a magáét... Nos, álmodjuk át a Mester e kiadatlan kötetét. Azok után a tökéletes regények után, melyeket megírt, naiv kezdő munkájának tetszik az a bús novella, amelyet átélt. Épp mert az életben az érző ember erősebb volt benne az írónál, mert szeretni tudott. A «Comédie Humaine» komor és sivár hősei közt bizonyára maga Balzac a leghívőbb, a leggyöngédebb, a legnaivabb...

1.

Most, hogy átléptük a XX. század küszöbét s az idők kapujából visszapillantunk a XIX-re, immár tisztábban láthatjuk őt, — a mult távlatában már a halhatatlanság mértékével mérhetjük a Balzac óriási alakját. A romantikus zsenik díszes serege közepette komoran tornyosodik elénk az idők távlatában a Balzac herkulési termete. Nem színes és derűs jelenség ő, mint a többi romantikusok, hanem tömören szürke, mint az a realizmus, melynek megalkotója s melynek nagy árnyékát előre veti az egész századra. Nem tetszelgő, nem bájos, — csak erős, emberfeletti erős; tán nem magasabb a többinél, de szélesebb, és csak az ő vállalai képesek arra a munkára, ami előtte áll. Olyan, mint egy gránit-szikla... A Rodia híressé, vagy tán inkább hirhedté vált szobra valószínűleg meg legjobban azt a prometeuszi erőt, ami Balzac volt. Ez a formátlan sziklaember a realizmus atyja, — ő az a nagy munkás, aki barátságos, sőt köntösében évtizedeken át tizenhét órát dol-

gozik naponta, s aki társainak romantikus ábrándjai közepette komoran a jövőbe nézett s már előre kijelölte az ő realizmusának a diadalútját. Ő ennek a realizmusnak az alfája és az omegája, a megalapítója s egyszersmind a legnagyobb költője. Annak az irodalomnak a szálai, mely a XIX. század két utolsó harmadában uralkodik, — mind ő hozzá mennek vissza; Flauberték, Turgenyev, Zola, Maupassant, sőt bizonyos fokig az összes modern megfigyelő írók mind az ő gyermekei. Vajjon előre látta-e ő az elfajulást, — sejtette-e, hogy a század végével az ő mindenható realizmusának is vége lesz s mi ránk a sok átmeneti szimbolizmuson keresztül egy új idealizmusnak kell virradnia? A romantikus ábrándok közepette ő látta meg először, hogy a kérlelhetetlen önzés a világ rúgója s az ébredő tudományos módszert hívja segítségül, rendszeresen ő lát neki az Emberi Színjáték megfestéséhez. Megfesti a «magánélet», a «párisi», a «vidéki», a «politikai», a «katonai», a «falusi» élet drámáit; «analitikus» és «bölcseészeti» tanulmányokban és száz más osztálycím alatt megrajzolja a társadalom szerkezetét. Sötét ez a kép, de hát Balzac pozitivistá és nem nagyon hisz az erényben. Megrajzolja gyönyörűen az ártatlanságot is, sőt eszményi képet ad a Restauráció romantikus hölgyeinek a gyöngéd szerelemről, de ártatlanság és szerelem csak annyi helyet foglalnak el az ő óriási művében, amennyit a valóságban elfoglalnak. Az ő hatalmas véralkata nagyobb gyönyörrel tombol a szabálytalan és bűnös szerelem viharáiban, híressé lett «harmincéves asszonyá»-nak a szenvedélyvilágában. Tud gyöngéd lenni, de mint olyan ember, aki nagy tömegeket mozgat, inkább erős és erőszakos. Látja a pénz hatalmát s az ezzel kapcsolatos szennyesszenvedélyek rajzában mester. Egyénileg ő maga is praktikus pénzember és amint ma mondanánk: «stréber», ki öntudatosan akarja meghódítani a világot s ki, mint egy aranybányát aknázza ki írói tehetségét. Ideálért küzd, de irodalmi üzletember, a ki mindig siet és pedig rendszeresen siet. És ez az ő legnagyobb baja: sohse pihenhetett és túlsokat írt. Nem ért rá élni, — nem ért rá boldognak lenni . . .

De szeretni azért szeretett, — és vajjon nem cáfolata-e a realizmus egyoldalú világnézetének az, hogy maga a főmester ilyen ideálisan tudott szeretni? Mert magánélete rejtekében olyan gyöngéd, olyan romantikus vonzalom virágát hagyta hátra ránk, amelyet tán sohse mert volna megírni regényeiben . . .

2.

És ha e leveleket olvassuk, tényleg az az érzésünk támad, hogy az idealizmus bűnében kapjuk rajta a realizmus nagymesterét. Látjuk itt, a fiatal Honoré de Balzac szegényen és ismeretlenül mint jön meg Párisba, hogy a Restauráció viharai közepette meghódítsa a világot. Atyja ügyvédet akar csinálni belőle s nem küld neki több pénzt, mert a fia író akar lenni. És ez a torzonborz fejű vaskos termetű fiú csak nem tágít. Koplal, de lelkesen jár színházakba s egymásután írja a leg-

képtelenebb, rossz regényeket. Húgához intézett szeretetteljes leveleiben vígan mulat nyomorán; korgó gyomra élteti a boldog fűszereseket, akik jóllakhatnak, de csodás önhittséggel hangoztatja, hogy belőle híres és gazdag embernek kell lenni. Ott lézeng, ott tengődik Párisban és sehogy sem tud felszínre kerülni. 27 éves korában nagyot akar fordítani a szerencsén és egy nyomdai vállalatot indít, mely azonban rövid fenállás után siralmasan megbukik. Bizonyos szempontból ez a legfontosabb mozzanat a Balzac életében, mert a következő húsz év alatt azért kellett neki annyit dolgoznia, hogy az e bukásból rászakadó adósságokat kifizesse. Ennek a nyomdának köszönhetjük voltaképp a «Comédie Humaine»-t . . . Nos, az amúgy is koldús Balzacot azonban nem hűti le a kudarc. Most még jobban hisz a dicsőségében, mint valaha; «pokoli bátorságának» írja, «meg kell jutalmazva lenni». Szívesen megházasodnék, ha kapna egy gazdag leányt, még ha vénecske is. Kéri Istent, tartsa meg az anyját, mert szüksége lesz rá, majd ha ember lesz belőle, — anyjának ott kell lenni a dicsőségénél . . . Hanem azért olykor kitör belőle a mély keserűség: «Az élet virágai nem nyílnak nekem», írja, «pedig most vagyok fiatal. Mi hasznom lesz az örömeimből, ha vénségemre részem lesz bennük? . . . Oh Laura húgom, elérem-e valaha azt a két dolgot, amire legjobban vágyódom, hogy híres és szeretve legyek?» . . . A gyöngéd szerelem a legtitkosabb rúgója ennek a kielégíthetetlen, hatalmas véralaknak; realista létére arról ábrándozik szüntelen. Most már 15—16 órát dolgozik naponta és még mindig sikertelenül. Olyan nyomorban van már, hogy nincs pénze többé postabélyegre sem és nem megy ki az utcára, nehogy az egyetlen ruháját koptassa. Végre a harmincadik év nagy fordulópontjánál kiadja a «Peau de Chagrint» s neve egyszerre ismertté lesz. A szerencse ez első mosolya, úgy szólván, megdöbbsenti őt. Most éled csak igazán annak a tudatára, hogy dolgoznia kell, — most fogamzik meg agyában a «Comédie Humaine» óriási eszméje. Felölti a legendás barátságát és ha eddig sokat dolgozott, ezután még többet ül íróasztalánál. Rendszeres tervet dolgoz ki nemcsak a ciklusára, hanem adósságainak a kifizetésére is. Három regényt ír egyszerre és legalább ugyanannyinak a szállítására köt szerződést előre. Gyakorlati ösztönének tetszik ez a sok adásvétel, igaz üzletember már ekkor Balzac, — és pedig «eladósodott üzletember», ahogy Taine mondá. Híre rohamosan nő, már előkelő hölgyek keresik ismeretségét, sőt 1832-ben, midőn «Louis Lambert»-et írja, már Castries hercegnővel van együtt Aix-les-Bainsben. De életmódjában azért itt sem változtat. Pár órai alvás után, éjjél után egy órakor kel fel s fekete kávé mellett dolgozik egész nap. Egész hosszú elbeszéléseket ír meg együltében. Levelei fáradtak s csak egy fájdalmas kiáltás hangzik belőlük: szeretni, szeretve lenni! . . .

Nos, ekkor, harminchároméves korában kapta az első levelet a messze Lengyelországból az «idegen nőtől». Hogy esett, hogy annyi női levél közül épp ez ösmeretlen lengyel bámulójának a gyöngéd kezevonása ragadta meg a Balzac figyelmét? Az

a szláv melankólia, amely Európa túlsó végéről, Ukrania mélyéről olyan epedve szólt feléje, felköltötte érdeklődését, viszont a titkolódzás meg bizonyára kíváncsivá tette. Denique az az elfoglalt ember, akinek alig volt ideje aludni, felelt neki... Ki volt ez a nő? A szarmata rengetegek egy kastélyának előkelő és fiatal úrnője, Hanska Éva grófné, ki harminc évvel idősebb férje oldalán, gyermekei közt költői ábrándok után epedett. Igazi romantikus asszony volt, kinek szerencsétlen házassága fogságában szárnyai nőttek s bánatával lélekben ahoz a távoli íróhoz szállt, aki úgy ismerte a nőket. Mit akart tőle? Semmit, csak annak a kornak a fellengzős irányában kiöntötte a lelkét. Nincs arcképünk Hanska grófnéről, de a Balzac későbbi leveleiből kitűnik, hogy egy «királynői termetű», feketeszemű, kreolarcu szép lengyel asszony volt, szellemes és művelt. Az első levelek szláv melankóliája alatt rendkívül erélyes és parancsolásra született természet rejlett, ki ösmeretlenül is csakhamar lenyűgözte a nagy író. Nos Balzac felelt a rejtélyes «idegen nőnek» és ezzel megindult az az érdekes levelezés, melyből a nagy realista mesternek a teljesen ideális szerelme kifejlődött. Ő, ki mint regényíró, a legridegebb öntudatossággal ecseteli a társadalom szennyesszenvedélyeit, a legfellengzősebb romantikus nyelven ír ösmeretlenjének. A lelkek mind bizalmasabbakká válnak leveleikben; Balzac elmondja az asszonynak gondjait és terveit, az asszony viszont tanácsokat ad neki. Már is kezd féltékenykedni, megtilja neki, hogy a híres szép Madame Recamierhez járjon... És a realizmus nagymestere, a praktikus üzletember gyermekként fogad szót. Tán épp ott a Balzac szerelmének a titka, hogy levélben, lélekszereléssel kezdődött s nem a könnyen kiábrándító valóságban; — mikor két év múlva 1834-ben találkoznak, már olyan erős a szenvedélye, hogy a bizalmatlan szív nem csalódhatik többé. Pedig hát veszedelmes játék volt ez! Balzac a kölesönös vallomások és titkos tervelgetések után végre diákként megszökik Párisból és Svájcba, Neuchâtelba megy. Akkorára ott van már Hanska grófné is a családjával, és mind a ketten szívdobogva várják azt a pillanatot, amely egész eddigi boldogságukat tönkretelheti. Mind a ketten csalódtak és szenvedtek már eleget s megvolt a kétségbeesett jóakaratt bennük... Találkoznak: az örömmámor teljes. Balzac odavan a szép lengyel asszonytól, Hanska grófné pedig feledi, hogy hírneves költője nem szép. Mindenekfelett ő az, aki nem akar csalódni, aki ragaszkodik ehhez a titokzatos boldogsághoz. Mialatt a törődött Hanski gróf a reggeli után néz, lefutnak a kertbe, és megölelik egymást egy öreg tölgyfa mögött. És örök hűséget fogadnak. Balzac öt napig marad a családnál, aztán még pár pillanatra látja szerelmét Genfben s azzal visszaszökik Párisba. Kimondhatatlanul boldog: szeret és szeretve van! Végre hát megtalálta azt a nőt, akiről annyit álmódzott... De nem ér rá sokáig emlékein éldelegni, — hitelezői kergetik s neki dolgoznia kell. A remekművek egymás után kerülnek ki keze alól; ekkor következnek el azok az idők, hogy tizenkét kötetet ír meg egy év alatt. Fáradt, úgy érzi, összeroskad a munka terhe alatt, — már nem is

tizenhat, hanem tizennyolc órát dolgozik naponta. Ami levelet most ír, igazán minden betűje «egy csepp vérébe kerül», . . . S azért folyton ír Hanska grófnénak. Esedezik, hogy legalább hetenkint egyszer küldjön levelet neki. De a grófné féltékeny, kicsinyes gyanúsításokkal gyötri, s hogy kedvese érdeklődését fentartsa, gyakran hetekig, sőt hónapokig nem felel neki. Teljesen uralodik felette . . . Balzac boszankodik, de hisz arra se ér rá, — megadja hát magát és dolgozik. Amint a «Comédie Humaine» hatalmas regényei egymásután kikerülnek a keze alól, híre is nő, de a pénz azért még mindig nem elég a régi adósság törlesztésére. A grófnéhoz írt levelei telve vannak anyagi bajainak a részletezésével. Telnek az évek . . . és egy rövid bécsi találkozást kivéve, nincs nyoma annak, hogy a szerelmesek láthatnák egymást. Várnak és leveleznek tovább. Végre 1841-ben meghal Hanski gróf, — a grófné tehát szabad. Csakhogy Balzac nem az! Az adósságok nyomják, úgy, hogy már a legvadabb üzleti terveket forgatja a fejében, sőt egyszer még Szardiniába is elmegy, hogy egy, a rómaiaktól félbehagyott ezüstdányára részvénytársaságot csináljon. És emellett folyton ír. Már nagyon híres ember s Napoleon, Cuvier és O'Connel mellett ő akar a század negyedik legnagyobb embere lenni, «ki egy egész társadalmat hord a fejében . . .» Folytonos gondok és küzdelmek közt telnek az évek, végre 1849 elején Balzac megszabadul adósságaitól, sőt már kezd vagyont szerezni. Mint becsületes ember, ekkor leutazik Hanska grófné vierzschovniai birtokára Lengyelországba, hogy valahára elvegye azt, akit immár tizennyolc éve szeret. Mire azonban leér, halálos fáradtság vesz erőt az ötvenéves emberen, — orvosi rendeletre nem szabad többet dolgoznia. Körülötte lángban egész Európa, a szomszédban épp a magyar szabadságharc ágyúi dörögnek, de Balzacot nem érdekli többé az «Emberi Színjáték». Hanska grófné még mindig szép, csakhogy ő is túl van már a negyvenen és erősen közhíves. A szerelmesek pillanatra haboznak, de aztán mégis győz a régi hév. Balzac átadatja a grófnéval vagyonát gyermekeinek, és titokban megesküszik vele. Aztán boldogan írja meg a hirt Párisba: «Szívem nagy és szép drámája végre megoldást nyert . . . Elvettem azt a nőt, akit egyedül szerettem, akit szeretek s a kít a siromig szeretni fogok . . . Huszonöt évi szakadatlan munka és küzdelem nem ár ezért a ragyogóan fényes, tökéletes boldogságért . . .»

Hanem a boldogság nem soká tartott. Mire az esküvő után hazatértek az őket ünneplő Párisba, a nagy költő összetört és ágyba roskadt. Neki, a ki husz év óta tizenhat órát dolgozott naponta és sose ért rá boldognak lenni, — most már nem maradt több ereje a boldogságra. Az óriási erejű munkásnak abban a percben kellett meghalnia, mikor élni lehetett volna. De fennmaradt utána az, amit a realizmus nagymestereként megírt: a «Comédie Humaine», — s az, amit titokban mint idealista átélt: költői és szomorú szerelme . . .

ÚJ KÖLTŐK.

Szabolcska Mihály:

Hasonlóság.

Az utca sarkán kolduló vak asszony,
Mellette egy gyerek vidáman
Bujósdit játszik a járó-kelekkel,
Más játszótárs hijában.

A szoknyarácba el-eldugja arcát,
S aztán ki-kihajlik nevetve.
— Ügyet se vetnek szegény ördögökre
Ez ember-rengetegbe.

Engem sem a nyomoruságok ejt meg...
A jó Isten munkája az tán,
Hogy én úgy fölmelegszen a gyerekeknek
Vidám, maszatos arcán.

Szeretném összecsókolgatni százszor,
Valami bűbáj hajt-e, vagy mi?...
S nem is szégyenlem a koldus-gyerekeknek
Arcát megsímogatni.

S rá visszanezék hosszan, szeretettel,
Mit bánom én, hogy kikacagnak:
— Éppen olyan kerek, pufók a képe,
Mint az én kis fiamnak!

A kártyagyáros halála.

Írta: Szomaházy István.

A felhők között, melyek a sivár, őszi táj fölött gomolyognak, egy magányos lélek igyekszik sietve a menyország kapuja felé. Hosszú ideig halad dideregve a havas hófellegeken keresztül, amíg végre csillagsugaras térre jut: ezer és ezer apró gyémánszem tündököl körülötte s a nagy kristálykapú, melyen átragyog a vert-arany oszlopok égő fénye, hirtelen felbukkan előtte a csillagok között:

A lélek (nagyot sóhajt): Végre! (Megnyomja a kristálykapú ezüst csöngetyűjét.)

Péter (kinéz a hasadékon): No?

A lélek: Alázatosan beocsátásért esedezem.

Péter: Ki vagy?

A lélek: Amíg odalenn jártam, Bencsiknek hívtak.

Péter: Bencsiknek? Honnan jössz?

A lélek: Prágából.

Péter: Várj, mindjárt megnézem a kondukt-lisztádat. (Bemegy, telefonál a menyői irodába, s pár perc múlva visszatér.) Látod ott balfelől azt az üstökösöt?

A lélek: Látom.

Péter: Fordulj egyenesen abba az irányba, aztán bocsátkozz le függőlegesen, amíg a nagy hegy kráteréhez nem érsz.

A lélek: Mit keressek a nagy hegy kráterénél?

Péter: Ott van a pokol bejárása, atyafi.

A lélek (megdöbbenve): Hát a pokolba kerülök?

Péter: Ne félj, nem te vagy az első, aki odajutsz.

A lélek: De miért? Egész földi életem alatt istenes életet éltem. Nem korhelykedtem, nem dorbézoltam, nem csaltam, nem gyilkoltam, nem utasítottam el senkit, aki hozzám fordult segítségért. Szerettem a családomat s derék gyermekeket adtam a hazának.

Péter: Az életmódod ellen nincs is kifogás. A pokol tüzére nem a jellemeddel, hanem a foglalkozásoddal szolgáltat rád, szegény lélek.

A lélek: A foglalkozásommal? A munkásaim minden lépésemet áldották, s a harmadosztályú kereseti adómat is mindig ren-

dezen leszottem. Egész életemben tisztességes és jótékony ember voltam.

Péter: Igaz. De te vagy az oka, hogy ezer meg ezer lélek a pokolba jutott.

A lélek: Én?

Péter: Te. A főkönyvünk szerint ugyanis az volt a mester-séged, hogy kártyákat gyártottál. A gyáradból millió meg millió esomág kártya került ki. Ebből szerezted a házaidat, meg a millióidat.

A lélek: De a kártyáim jók, olesók és tisztességesek voltak. Senkit se csaltam meg velük.

Péter: Úgy? Megfeledkezel azokról, akik a kártyáid miatt a folyamok hideg ágyában pihennek s jeltelen sírokban nyugszanak a temető szélén. Megfeledkezel az özvegyekről, akiktől a kenyér-keresőjüket elraboltad, az árvákról, akiknek nincs atyjuk, a nyomor-ról, amelynek te, meg a kártyáid voltak az okozói.

A lélek: Én, meg a kártyáim? Hát kényszerítettem én vala-kit, hogy a kártyáimra az életét, a vagyonát, az egész boldogságát föltegye?

Péter: Nem kényszerítettél senkit, de mindenkinek módot adtál ahhoz, hogy játszék. A ti böleseitek találták ki azt a mondást, hogy az alkalom szüli a tolvajt.

A lélek: Akkor a legfelsőbb lény, akinek most a színe elé készülök, szintén alkalmat adott az embereknek arra, hogy vétkezzenek. Nem ő gondolta-e ki a földi élvezetek sokaságát, amelyekért, a veszett földi hajszában, annyi sok élet és tisztesség pusztul el? Nem ő alkotta-e a szép asszonyokat, akikért becsületes férfiak gaz-emberekké lesznek és jóra való hivatalnokok sikkasztókká? Én nem azzal a szándékkal készítettem a kártyáimat, hogy a bűnös apák gyermekeit földönfutókká tegyem.

Péter: De épp úgy csábítottad a könnyüvérű embereket, mint ahogy a sátán tette valamikor a paradicsomban. Odatartottad eléjük a kártyát és nem volt többé erejük ahhoz, hogy a kísértéstől megszabaduljanak. Délibábként tartottad a szemük elé a könnyű, a vidám, a ragyogó élet ködképeit, amíg józan eszüket elveszítve, vakon előre nem törtettek az ingoványba, a pusztulás sötétjébe. Ha nincs kártya, jó férjek, becsületes családapák maradnak.

A lélek: Azt hiszed? Ha kártya nincs, ezer más kísértés ejtette volna hatalmába ezeket a boldogtalanokat. Akit a vére a becsstelenségre csábít, ne félj, mindig megtalálja hozzá az alkalmat.

P é t e r: A kártyát maga Belzebub találta ki. Ez az ördög esapdája, melylyel az ingatag embereket a hatalmába keríti. Kinek tettél szolgálatot a kártyáiddal? Élt-e már valaki, akit a kártya valami fájdalomtól megszabadított volna? Mondj valakit, akinek könnyeit átkozott papirlapjaid felszárították, s akinek szívébe a nemes megnyugvás balzsamát esöpögtették?

A l é l e k: Mondjak valakit? Mindketten megunnánk az álldogálást a mennyek kapujában, ha mindazokat felsorolnám, akik a kártyának köszönhetik a nyugalmukat. Nem a boldogokról, a harmonikus lelküekről, a kiváltságosakról beszélek, akiknek földi élete csupa élvezet és gyönyörűség. De hányan vannak, akik tövissel a szívükben rójják végig az élet szörnyű útjait s akik kártyáim nélkül már időnek előtte összeroskadnának és kidőlnének? Ne a gonoszokat, az alávalókat, a becesteleneket, a hitványakat tekintsd, hanem azokat, akik önhibájukon kívül hordják a vállukon a rémítő keresztet. Ezeknek, ha csak egy-egy múltó pillanatra is, enyhülés és vigasztalás a kártya, mely a legdrágább orvosságot esöpögteti a lelkükbe: a feledést. Amíg játszanak, elfelejtik, hogy boldogtalanok, elfelejtik, hogy azélet az ő számukra csak fájdalmat és keserűséget tartogat. Hányan vannak, akik meg nem értve, magányosan kóborolnak a földtekén, akik szeretnek, anélkül, hogy a viszontszerelem paradicsomát élvezhetnék, akiket az a lény sebez meg, aki nekik talán mindenek közt a legdrágább: ezeknek az én átkozott kártyáim majdnem annyi áldást jelentenek, mint a jó isten napsugara. A kártya elfeledteti velük, hogy szenvednek s van percz, hogy sebzett szívükkel még talán a nyomoruságukat is szépnek találják. Abban a házban, ahol én földi létem alatt laktam, fönnt a padlás szomszédságában, egy öreg, tőpörödött ember élt. Valaha vitéz katona volt, aki hazájáért ontotta ki a vérét; mire megöregedett, mindenki elhagyta és megfeledkezett róla. Betegen, magányosan élt kicsike szobájában s jóformán anyija sem volt, hogy mindennap jóllakhatott volna. Mit várhatott már ez a szegény öreg az élettől? Sóhajtván, türelmetlenül cipelte a keresztjét s mindig arra a boldog napra gondolt, amely majd földi szenvedéseitől megváltja. Egyetlen álma, egyetlen reménye, egyetlen gondolata volt csak: a sír. És ez a magával tehetetlen, vén katona, egy napon a sétatéren összeismerkedett egy másik rokkant vitézzel. Megbarátkoztak és attól kezdve a padlás-szoba hangos jókedvtől lett zajossá; ott ültek naphosszat a nyitott ablaknál, amelyen át a kék égboltozat egy kicsike darabja belátszott hozzájuk. És eszükbe se jutott többé, hogy arra az örök

őjszakára gondoljanak, amelynek soha lesz virradata. Tudod mit csináltak? Kártyáztak. Borsóba, hátbaütésbe, majd meg abba játszottak, hogy a vesztes félnek egy partien keresztül állnia kellett, de ez a gyerekes multság visszalopta a szívükbe azt az érzést, amiről már réges-régen lemondtak: a boldogságot. Fiatalokká és jókedvűekké lettek megint, a szemük ragyogott s már este édes izgalommal gondoltak arra, hogy másnap újra együtt fognak kártyázni a padlásszobában, a napsugaras ég alatt. Lásd, ennek a két szegény öregnek én aranyoztam meg az utolsó éveit.

P é t e r (e l g o n d o l k o z v a): Ha csak két ember is van, akit boldoggá tettél, már nem éltél hiába. A két rokkant vitézed kedvéért elfeledkezem azokról, akiket a te kártyáid elesébitottak a becsstelenségre és a gonoszságra. Te is jóltevője voltál az emberiségnek; jöjj hát és foglalj helyet az Ur trónusánál, az örök fényben, amelyre becsületesen rászolgáltál.

GIERKE A MAGYAR VÁLSÁGRÓL. (Berlin, november elején.) A külföld itéletét hasztalan kutatjuk. Hiába reménykedünk, hogy szunnyadó rokonérzés kíséri törekvéseinket, hiába félünk, hogy politikai és pénzügyi hitelünk tönkremegy a törvényenkívüli állapotban: a külföld közönnyel nézi — ha ugyan nézi — a hónapok óta tartó küzdelmet. Politikusai a porosz tartományi választásokra készülnek, vagy Chamberlain beszédeit magyarázzák, jogászai akadozva szólnak a magyar válságról, és Gierke Ottó, a berlini egyetem rendes tanára, titkos igazságügyi tanácsos, aki a tudományos világban feltűnést keltett «A közjog alapfogalmai és a legújabb közjogi teóriák» című művével, aki ma Európa egyik legelső közjogi kapacitása, Gierke Ottó azt kénytelen mondani: nem ismerem a magyar közjogot.

Abban az alábbi tanulmányban, amelyet Gierke a «Jöveendő» számára írt, az elvont, ideális közjog alapján bírálja az osztrák-magyar monarchia válságát. A magyar alkotmány épületében sok erős gerenda van, amit az ilyen légvár tervezője könnyen nélkülözhet; s ha fejtegetései ez okból nem is teljeseek, éles, tömör gondolataiból így sem nehéz levonni az egész igazságot. Az okoskodás végső eredménye pedig, amelyre Gierkét a mai magyar politikai helyzet tanulsága vezette, a közjogi tudomány örök igazsága marad. Hogy tudniillik ahol a felségjogok — akár öröklött, akár a nemzettől

származott felségjogok — a parlament költségvetést megállapító jogával összeütközésbe kerülnek: ott az alkotmányos közjog felmondja a szolgálatot, ott a jog kérdése a hatalom kérdésévé változik át.

A hírneves tudósnak a «J ö v e n d ő» berlini levelezőjéhez intézett levele ez:

Minthogy a magyar közjogot nem ismerem, lehetetlen a jelenlegi válságról tudományosan megokolt ítéletet alkotnom. Azt hiszem azonban, hogy általános közjogi megfontolás alapján sem nagyon kétséges a jogi tényállás.

Ép úgy, mint a vezérlet és vezénylet, a közös hadsereg belső szervezete is a két államnak, Ausztriának és Magyarországnak a reálunio által közössé vált joga, amelyet az alkotmány értelmében az uralkodó, mint császár és király, egységesen és önállóan gyakorol. Amennyiben e közben, mint Magyarország királya intézkedik, e jog kétségkívül a korona u. n. «fentartott jogaihoz» tartozik. Itt felelős magyar miniszterek közreműködésére sincs szüksége, mint a többi felségjognál. A hadsereg belső szervezetéhez tartozik azonban a szolgálati nyelv megállapítása és pedig véleményem szerint nemcsak a vezényleti nyelvnek, hanem a közigazgatási, törvénykezési és tanítási nyelvnek megállapítása is.

Amennyiben a királynak valamely intézkedés keresztülvitelére a felelős magyar miniszter közreműködésére szüksége van, ez a közreműködés közjogilag csak akkor kerül szóba, ha a király a meglevő jogi állapoton valamit változtatni kíván. Ha a király a meglevő joghoz ragaszkodik, nincs közjogilag törvényes eszköz, amelylyel őt valami változásra lehetne kényszeríteni. Természetesen minden miniszter leköszönhet, ha a király valamely kívánságát nem teljesíti s az általa meghívottak mindegyike visszautasíthatja a miniszteri tárcát, ha a király a programját nem fogadja el. A korona azonban szabadon választja tanácsadóit s addig kereshet, míg olyanokra talál, akik keresztülviszik az akaratát.

A magyar parlamentnek nincsen közvetlen beleszólása a korona fentartott jogaiba. Közvetve azonban messzeterjedő befolyása van. Az újoncok és a pénzügyi eszközök megszavazása törvény útján történik, amely a parlament nélkül nem jöhet létre. Ezt nem is tekintve, a parlament minden, többségének nem tetsző ministerium kormányzását lehetlenné teheti. Véleményem szerint a parlament közjogi kötelességét sérti meg, ha az úgynevezett «komitiális jogok»-hoz tartozó ezen jogait arra használja fel, hogy a koronát a fentartott

jogok területén valamely cselekedetre kényszerítse. De a parlament közjogi kötelességei épp oly kevésbé erőszakolhatók ki, mint az uralkodó kötelességei. Az uralkodónak jogában van ellentállni; a feloszlatás formális eszközével rendelkezik, ami azonban szintén eredménytelen lehet. Ezért a nyugodt alkotmányfejlődés érdekében a kölcsönös megértés nagyon kívánatos. Ha erre nem kerül a sor, megvan a konfliktus. Az alkotmányos közjog felmondja a szolgálatot, a kérdésből hatalmi kérdés válik. De nemcsak a világtörténet ítélőszéke előtt bír jelentőséggel, hogy melyik állami szerv sértette meg külső kényszerszertől független közjogi kötelességét. Hanem mert a népek életében az erkölcsi tényező is hatalom, a felidézett konfliktus tényleges elintézésénél is súlyosan fog a mérlegbe esni.

Politikai tekintetekre nem terjeszkedem ki. Csak azt jegyzem meg, hogy úgy látszik, mintha a korona jogilag megtámadhatatlan álláspontja a magyar nemzet jól megértett politikai érdekeivel megegyezne. Mert a közös hadsereg egységének minden lazítása a monarchia hadi erejét s evvel együtt Magyarország hatalmát és állását is gyöngíti. A magyar nép a szlávság közepette erejét és virágzását állandóan csak úgy őrizheti meg, ha a német néptörzsszel szorosán szövetkezik és meghozza azokat az áldozatokat, amelyek arra szükségesek, hogy partikuláris elszigeteltség helyett a kiegészítő német kultúra útján az európai összkultúrával keresse az összeköttetést.

Dr. Gierke Ottó, tanár.

Egyébképpen pedig a hírneves professzor közjogi tudása professzoros és semmivel sem reakcionáriusabb, mint Concha tanáré, aki véletlenül magyar is. Hogy Gierke e kis tanulmánya, — melyet későbbben német nyelven is kiad, — bizonyára nem a «Jövendő»-nek tett szivesség, hanem a német, helyesebben a porosz hangulat, amelyet nagyban és egészben Vilmos császár csinál, precízebben szólva: ő ül rajta e hangulaton. Nem vagyunk türelmetlenek még a nekünk nem kedvező ítéletek iránt sem — amit a fenti cikk közreadásával a legvilágosabban bizonyítunk, — mégis örvendünk azon, hogy a világhírű berlini professzor tudása a magyar király felségjogát és a magyar közjogot illetőleg nem csak hogy nem súlyos, de még csak nem is jelentős.

Kórházban.

Írta: Felix Brodowski.

Engem a kórház tanított meg — és azt hiszem ott mindenki megtanulhatja — bátran szemébe nézni a halálnak. Valljátok be nyíltan — ideges uraim — hogy szívesen töltenétek néhány hetet a kórház fojtott levegőjében, csakhogy megszabaduljatok e nyomasztó, örökös félelemtől. Célotokat bizonyynyal elérnétek, mert a csatatértől eltekintve, sehol sem találhattok annyi alkalmat a halállal való összebarátkozásra, mert sehol sem működik oly kitartó buzgalommal, mint éppen a kórházban.

Hogyan halnak meg és minő gondolatokkal hagyják itt az életet azok, kik háborúban, éles szablya által összekaszabolva, ontották vérüket, kiket ellenség golyója talált — nem tudom; hanem azt láttam, hogy a kórházban kimondhatatlan egyszerűséggel és szivettépő szerénységgel búcsúznak. E szerencsétlen sorsú emberek halála oly megrázó, oly kínos valami és van ebben a végben annyi néma szomorúság, amit nehéz kifejezni . . . valami könyörtelen, fagyos csönd, amely őket körülveszi és végtelen fájdalmas megható engedelmesség, alázatosság. Mintha valamely láthatatlan hatalmas lény parancsát kellene követniök, meghunyászkodva és ami igazán bámulatos, oly ideges sietséggel távoznak, mint a kifáradt, türelmetlen iskolás gyermekek, kik a déli harangszóra hamarosan otthagyják a fülledt iskolatermet. Csakhogy itt táskát senki sem pakol, kalapjáért nem siet és kabátot nem ölt — ó dehogy, ellenkezőleg, itt felejtenek mindent, mindenkit és mindenüket — még a saját bőrüket is. Hallatlan feledékenység! . . . Lázás sietségről, szokatlan szórakozottságról tesz tanúbizonyságot és úgy hiszem nem csekély örömről — mert befejeződött végre a nehéz iskola.

A kórházi betegek türelemmel és gyermekes megnyugvással húnnyják le szemeiket és azzal a látható meglepéssel, amelylyel az agyondolgozott szarvasmarha tér pihenni nehéz munka után — bár rothadt szalma is a fekhelye. Meghalnak, anélkül, hogy valakiben szánakozást kelteni vagy magukról beszéltetni kívánnának. Ha azonban, kórházi ágyra kerülvén, már megbarátkoztál azzal a gondolattal, hogy valamely láthatatlan kéz múlhatatlanul kiránt az ostobaságok ama hosszú láncolatából, melyet életnek neveznek, az még nem jelenti azt, hogy szived elhide-

gült, megkövesült volna. Mert lásd ott ama néma könnycseppet, mely szomszédod barázdás orcáján lassan gördül le a szótalan, erősen összeszorított ajkak közé . . . Ó édes Istenem, ő sajnál valamit . . . Milyen iszonyú lehet az a fájdalom, milyen fájdalmas az a köny, melyet már a legnagyobb erőmegfeszítés dacára sem bírt visszatartani, melyet az a szegény beteg az óriási lelki erő dacára sem volt képes eltitkolni a szomszéd, az apáca, a szolga előtt!

Halálmegvetésre tanít a kórház — de nem öli meg a benső érzést . . .

Elalvófélben van az egész kórház — legalább látszólag — a kora téli esti órák beálltával. Előtte, körülötte a zajos ideges város határolja. Megkezdődött az esti élet, a lázas nyüzsgésmozgás.

Estéli imádságukat mondják az apácák. A szolgák alusznak. A terem közepén, a földön van fekhelyük és alig hajtják le fejeiket az egészséges és fáradt emberek, nyomban elalszanak.

Félhomály van. A betegek már nem beszélgetnek, mindegyik aludni igyekszik és akinek ez nem sikerül, az is mélysegesen hallgat, nehogy az éjjeli csendet megzavarja. Nyitott szemeit számtalanszor jártatja végig a sötét, rideg falakon . . . A komor éjszakában szinte félelmetesen hallatszik a csönd és a szakadatlan lárma a városból. Majd fölsóhajt valaki, egy másik megfordul ágyában, valamelyik fölriad nyomasztó álmából és szaggatott, értelmetlen szavakat mormol . . . Mit beszél és kihez? Senki sem kérdi és senki sem felel.

A folyosó egyik végén nagy fehér ajtót látunk. Fölötte egy kis táblácska van a következő felírással:

5. szám. Belső baj. — Elkülönítettek.

E keskeny hosszú teremben csak nehezen bír eligazodni a belépő. A gyér világítás mellett — bár két helyen is iparkodik egy-egy vöröses kis láng eloszlatni a sötétséget — alig lehet észrevenni, hogy a hosszú sor ágy közül csak kettő van a jobb sarokban elfoglalva. A többi mind üresen áll.

Az egyikben egy férfi fekszik, a másikban egy gyermek. Van még egy élő személy a szobában, a szolga. A fiú ágyához közel fekszik szalmazsákján.

Halk lihegést hallunk. Lassú és csendes a férfi lélekezete, rövid és gyors a gyermeké, egyenletes és hangos a szolgálé.

E három ember csak látszólag áll ily közel egymáshoz. Tulajdonképpen nagy válaszfalak különítik el őket és tartják határtalanul távol egymástól. Nem is látják egymást, nem is hallanak, nem is tudnak semmit egymásról.

Honnan jött és merre tart ez a férfi? Ő maga sem képes erre megfelelni, csak vár, vár... Összetörve, kihevülve várja a végét. Lázasan forr benne valami és szakadatlanul és ellenállhatatlanul folyvást futásra készíti. Sietni kell. És ő fut, egyedül vagy a nagy tömeggel, az tökéletesen mindegy. Azok szaladnak és kiáltoznak. Ő is kiabál. Melle zihál, feje szédül, torkán akad a szó és fáj minden szava. És a rohanás néha oly örültté válik, hogy az emberek széjjelszaladnak, széjjelszakadnak és darabokra hasítva repülnek külön a fejek, a lábak és kezek... Aztán egyszerre magával ragadja a forgósél és hordja, viszi oly nyílsebesen, hogy már senki sem képes utólélni, csak a fütty, moraj és vad zenebona hallik köröskörül...

— Schulcz úr, Schulcz úr... szólal meg egyszerre egy gyenge, remegő hang.

Csodálatos, hogy e halk, alig hallható szepegésre rögtön felütötte fejét a szolga. Szemeit dörzsölte és fülelt.

— Schulcz úr, Schulcz úr.

Erre fölkelt és a beteg fiú ágyához ment.

— Mit akarsz? — kérdé nyersen a gyermek fölé hajolva.

— Maga az Schulcz úr?

— Nem. Mi a bajod?

— Ó Schulcz úr... kedves jó Schulcz úr... én nagyon gyenge vagyok... kérek... vizet...

Szemeit föl se nyitotta szegényke és csak nagy kinnal bírt beszélni.

— Nincsen itten semmiféle Schulcz. Igyál.

Alig nyelt néhány kortyot, nyugodtabb lett. Lelketlen gyorsasággal vette el a vizeskancsót a szolga és fekhelyére sietett. Még sokáig kapkodott víz után a kis beteg, de hiába volt minden erőlködés.

A szolga nagy meglepéssel tért vissza ágyába. Füléig húzta takaróját, és azután — akár löhetnek is miatta.

E pillanatban fölébredt a szomszéd. Nehéz álmaiból visszahozták az előbb elhangzott szavak. Hallja, egészen tisztán hallja, amint valaki azt mondja: Schulcz úr, Schulcz úr.

Rémület fogja el, lehúnyja szemeit, majd eszébe jut, hogy hiszen nem az ő neve az.

Nem szűnik a hang, és újra meg újra hallja, mintha szellő szárnyán jönne, majd közről, majd távolabbról... S a csendes, sötét éjszakában kimondhatatlanul szomorúan hangzik a kiáltás, mint egy elhagyatott, bánatos lény keseregése, mint egy szerencsétlen gyermek jajgatása.

Félelem szállja meg a férfit.

— Schulcz úr... kérem, csak egy csöpp vizet adjon...

Annyira tisztán hallja e szavakat, oly jól érti, hogy a komor éjben víz után sóvárog valaki és hiába könyörög . . . hogy összerázkódik ijedtében. Föltekint, de senkit sem lát. A halvány kis fény ugyanott rezeg, de körül minden koromfekete.

Ismét elálmosodik. Ugy érzi, mintha mindenfelől jönne, menekülne hozzá egy beteg gyermek . . . ágya fölé hajolna . . . hanem a sötétség gátolja abban, hogy meglássa őt. Hiába erőlteti szemeit . . . hiába néz reá szívetrázó, bánatos tekintettel . . . Iszonyú fájdalmat érez szíve táján. Egyszerre . . . végre sikerül lázálmaiktól szabadulni, kiragadja magát nehéz láncáiból és tágranyílt szemei belemerednek az éjszakába.

Ó de nehéz mindezt megérteni!

Amint a gyenge világításnál körültekint, homályos alakot pillant meg a szomszéd ágy takarója alá húzódva.

Sokáig nézi, de nem látja jól. Csak egy kis fej nyugszik a párna legszélén és vékony, apró kéz nyúlik ki a takaró alól.

— Marcel, Marcel . . . Ne vidd el a korsót . . . Ó Istenem! vizet . . . inni . . . Schulcz úr.

Semmi kétség — óh, egészen bizonyos már, hogy ugyane hang ez, mint amelyet már jól ismer, régebbi időkből (azt hitte, hogy az már oly régen volt), amott a sötétségben, a mezőről . . .

Nincs sok idő a meggondolásra, itt hamarosan tenni kell valamit, így töprengett magában. Hallgatódzott . . .

— Víz . . . vizet . . . olyan gyenge vagyok . . . inni adjon . . .

Es ismét elcsendesedett a láthatatlan kis száj és elnémultak a kicsiny ajkak.

Megértette! Óh, hogy nem tudta előbb felfogni ezt az egyszerű dolgot! . . . hogy nem segített hamarabb azon a szerencsétlenül!

— Víz — vizet . . .

Izgatott lett s felindulása nőttön-nőtt. Hirtelen fölemelkedett ágyából és körülnézett.

— Van itt valaki?

Erőteljes szavai nem találtak visszhangra. A szolga az igazak álmát aludta. Az egészséges emberek, különösen ha nagyon fáradtak, igen mélyen alusznak éppen az éjszaka első felében.

— Víz — vizet . . .

Ezt már lehetetlen nyugodtan hallgatni, kegyetlenség volna — és víznek okvetlen lenni kell. Ha nem megy másképp, ő maga teremti elő, akármily nehezen. Hanem ezt a fájdalmas, szívszaggató hangot el kell némítani. Mialatt mindezt megfontolta, terve kiviteléhez már hozzá is fogott. Fölvette zubbonyát és lassan-lassan mozogni kezdett. A lábak remegtek . . .

nehezen fog menni, meg kell támasztania magát az asztalkán; hanem a kéz is reszketett és mozgott az egész asztal vele együtt... Hirtelen elhomályosodott minden, szemei lezárultak... Nem bírják lábai... gyenge még nagyon...

— Víz — víz...

Mégis megy. Menni kell. Már lépett is egyet-kettőt. A második ágynál van és mindjárt eléri a következőt is... Óh Istenem, miért is hogy éppen most kell kialudni a lámpácskának! Milyen borzasztó sötétség ezen az idegen helyen!... Vad szélvész rezegteti meg az ablaktáblákat és végigsüvít a hosszú folyosón, elkergetve minden gondolatát a szegény embernek, magával ragadva a legfontosabbikat is. Hova megy és mit akar tulajdonképpen? Nem tudja, nem emlékszik már... Elfelejtette, elfelejtette...

— Víz — víz...

Igaz, vízért! Egyszerre eszébe jut minden. Négykézláb csúszik a földön előbbre, előre. Végre ott van a hosszú folyosón. Mindenütt világosság árad széjjel. Szemei kápráznak. Meglátja a távolból a vízvezetéket. Új remény új erőt ad. Már csak pár lépésre van. Oh nagy ég, milyen jószágos vagy!

Remegő kezei alig bírják el a korsót. Megtöltve friss vízzel, végre... és oly határtalan öröm fogja el, oly boldog érzés, hogy nemsokára segítve lesz... És e percben karjai, reszkető kezei közül kicsúszik a korsó és ő lassan mind lejjebb-lejjebb esik a fal mellé...

A földön feküdt. Azt hitte, hogy rettenetes nagyot esett, magasról le — a mélységbe. De egy gondolat foglalkoztatta csak szüntelen, kínozza, gyötörte...

— Nem bírom hozzávinni a korsót!

Elájult. Erős kezek fogták föl e pillanatban. Mire magához tért, feje puha karok között pihent. Fölötte fehér szárnyak lebegtek... aláhullva egy nagy fejkötőből...

Már nappal volt, mikor teljesen föleszmélt. Eszébe jutott minden, az elmúlt éjszaka, összes keserveivel... A szomszéd ágy előtt apácák térdeltek és összekulcsolt kezekkel imádkoztak. A takaró alatt mozdulatlanul és csendesen feküdt a beteg. Vége a szenvedésnek... és gyöngéd mosoly játszadozik halavány ajkai körül...

Don Juan.

Beatrix szólott Don Juannak :
 — Hogy higgyek néked angyalom ?
 Hisz annyi hívő szép leánynak
 Termett már romlás ajkadon.
 Hisz lantodon úgy sír az ének,
 Hogy benne lángja Dél tüzének,
 Kelet izzó, vad, búja vágya,
 Észak csillámló jégvirága,
 Rejtelmes szépsége Nyugatnak
 Egy hívő hangba olvad át
 S ki hallja a zengő danát,
 Az nem tud ellentállni néki,
 Ébren és álmában kíséri,
 S erőtllenül, láztól lerogyva,
 Hull megadón végül karodba.

Mit ér neked annyi szerelme ?
 Nem szebb-e, csak egyet szeretve
 Vonulni át az életen ?
 Csak egyet, ki Tiéd egészen,
 Kinek Te élsz csak a szívében —
 Nem várva másra sohasem.
 Aki maga a hűség, jószág,
 Edes, megnyugtató valóság,
 Ki bánatod mind elcsitítja,
 Életre kelti örömed.
 Ez az igaz boldogság nyitja :
 — Csak egyért élj a sok között!

Szólt Don Juan : — Oh ifjú lányka,
 Látom, lelked törékeny álma,
 Fél valóság, fél sejtelem,
 A boldog, szüzi szerelem.

Szeretni álmodozva, félve,
 Teli szívvel rogyini eléje
 Annak, aki tiéd lesz egyszer . . .
 Egyszer . . . És azután ezerszer . . .

Oh add kicsiny kezed kezembe,
 Oh hallgasd, mint sűgom remegve :
 Egyet szeretni sohse tudnék,
 Egyet egy nap alatt megünnék,
 Pedig ég bennem szerelem.
 . . . De valamennyit szeretem !

Minek nekem a nap sugára,
 Amikor én a napra vágyva
 Bolyonghatom be a világot
 S lelkembe szívom mind a lángot,
 Mi izzik, ég szikrázva, gyujtva
 És fölkel minden reggel újra . . .
 Minek nekem egy nő szerelme,
 Mikor lelkem mindért epedve
 Sovárogo át az életen.
 . . . Beatrix jer, oh jer velem !

Légy egy lángszem a tűzözönben
 Mely egykor összecep fölöttem.
 Minden sugár, ah ! legyen áldott,
 Mely beragyogja a világot,
 Mely színt teremt és életet.
 Hadd csókolom meg kis kezed !
 Akarod-é, hogy szemlehungya
 Omoljak hóválladra hullva,
 Hogy ott vergődjem ajkadon ?

Halk sóhaj rebbent : — Akarom !

Pásztor Arpád.

Az asszony — a férfi.

Asszonyi jegyzetek.

Írta: Erdős Renée.

A barátnők.

A nagy, melegre fűtött szobában meglehetősen távol ültem tőlük, de azért minden szavukat hallottam. A fekete nő ágyban feküdt, a hátát fájlalta és meghülésről panaszkodott. Előtte egy kis asztalon két csésze tea és a cigaretta-doboz. Hanyatt feküdt a vánkosokon és idegesen füstölt. A barátnő, aki látogatóban volt nála, szőke, kissé testes, viruló fiatal jelenség, előtte ült egy gömbölyű széken s a szikrázó sugarakban úszó fejét közel hajtotta hozzá.

Barátnő: Én nem értem mit akar tőle. Csak legalább tudná maga. Vagy komolyan veszi? Merje mondani hogy komolyan veszi.

Fekete nő: (Mosolyog).

Barátnő: Maga szépnek tartja őt? Hihetetlen! Hiszen magának óriás ízlése van! Nézze meg ezt az embert, mi-csoda hibák vannak rajta. Maga ezeken áttekint? A fogai első sorban. Olyan az elhelyezése, mintha hamisak volnának. Lehet hogy hamisak.

Fekete nő (indignálódva): Dehogy is hamisak.

Barátnő: Látta a karjait, milyen rövidek? Ezek karok? Nincs meg az anatómiai méretük. Azt hiszi megvan? Mérje ki! Lesz rövid három araszt; annyi se.

Fekete nő (kacag): Ki fogom mérni.

Barátnő: A feje az szép. Az egy feje.

Fekete nő: Hát hány feje legyen?

Barátnő: Mennyire vannak? Csókolóztak már?

Fekete nő: (Lehúnyja a szemét. Nem felel.)

Barátnő: Tudtam, hogy már csókolóztak.

Fekete nő: (Eldobja a cigarettát és egész állig a takaró alá búvik, onnan nézegeti a másikat, fürkésző, okos pillantással.)

Barátnő: Ilyen férfit szeretni! Maga, aki jellem.

Fekete nő: (Akit jellemnek neveznek, titkon valamit gondol, de nem mondja ki.)

Barátnő: Egy férfit, akinek egyszerre négy-öt szeretője van.

Fekete nő (nevet): Nekem az ilyen tetszik.

Barátnő (összerázkódik): Én undorodom. Egy férfi, aki nem tud hű lenni, az én szememben egy nívón áll a hamis játékosal.

Fekete nő: (Azt gondolja, hogy ez túlzás.)

Barátnő: Megcsalja magát. Azt hiszi nem csalja meg?

Fekete nő: Engem megcsalhat. Nekem nem tartozik hűséggel.

Barátnő: És szereti? Azt akarom hallani, hogy szereti-e?

Fekete nő: No — úgy.

Barátnő: Ez nem felelet. Mondja ki őszintén.

Fekete nő: (Nyugodtan.) Akarja őt? Magának adom.

Barátnő: (Sértetten.) Nekem? Köszönöm. Egy esetben lehetne róla szó. Ha — (itt egy képtelen föltételt mond).

Fekete nő: (Úgy nevet, hogy egészen belepirosodik.) No ebből már aligha lesz valami.

Barátnő: Másképp pedig nem kell.

(Mind a ketten nevetnek.)

Barátnő: Tőlem különben fél. Tudja, hogy átlátok rajta s megmondom neki az igazat.

Fekete nő: Mit mond meg neki?

Barátnő: Azt, hogy tehet amit akar, nekem közömbös.

Fekete nő (kis éllel): Vigyázzon. Ebből még nagy baj lesz.

Barátnő: Micsoda?

Fekete nő: Maguk még nagyon együtt lesznek valamikor.

Barátnő (fölényes gúnynyal): Nekem öreg is egy kicsit.

Fekete nő: Csak ne kacérkodjék vele a hátam mögött. Ha akarja, szóljon nyíltan. Magának adom.

Barátnő: Nem szoktam a mások megúnt, ócska holmiját magamra venni.

Fekete nő (elgondolkozik ezen a brutális kifejezési módon): Bizony újnak már nem új. De még elég jó karban van.

Barátnő (lecsap, mint a vércse): Honnan tudja?

Fekete nő (igen okosan): Az meglátszik. Aztán meg van egy kis pszichológiám. Azokról a férfiakról, akik szépek és jelentékenyek, rendszerint azt tartják, hogy sok aszszonynyal van dolguk. Bizonyos, hogy sokkal. Ez pedig tudja, hogy nem árt. A hosszú, a végtelenségbe nyúló viszo-

nyok — azok a veszedelmesek. Egy asszony néha több, mint tíz asszony.

Barátnő: Ezt is tőle hallotta.

Fekete nő: Tőle. De ez igaz.

Barátnő: Ő hát elismeri, hogy egyszerre többeket is szeret?

Fekete nő: (Titokzatosan húzza össze a száját). Én nem hiszem. Ha költik róla, annak ő nem oka.

Barátnő: Ő maga mondja.

Fekete nő: (határozottan). Akkor hazudik.

Barátnő: Micsoda! Maga azt hiszi, hogy hű? Bebizonyítsam az ellenkezőjét? Akarja? bebizonyítom.

Fekete nő: (a takaró alatt kissé összerándul, a pirosság mind lefut az arcáról. Tettetett közönynyel). Nem vagyok rá kíváncsi.

Barátnő: Maga hát eltűri, hogy megcsalják?

Fekete nő: Nem engem csal meg. Már mondtam. S még ha megcsalna is. Ha az ember nem érzi — annyi, mintha meg se csókolnák. Én nem érzem.

Barátnő: Ez babonaság. A tények beszélnek. Mondhatnék valamit, de nem mondok. Nem akarom elkeseríteni.

Fekete nő: De mondja meg.

Barátnő: Nem lehet. Most még nem. Majd egyszer — sok idő múlva. Addig meghagyom az illúzióiban.

Fekete nő: Most modja meg. Tudni akarom.

Barátnő: Nem lehet. Ha mondom.

Fekete nő: De ha nekem nagy jót tesz vele!

Barátnő: Azt az ember sohasem tudhatja. Vannak, akiknek az jó, ha csalják. (Föláll, megkeresi a kalapját.)

Fekete nő: Már megy? És igazán nem mondja meg, mit tud?

Barátnő: Nem. Csak annyit mondok, hogy az az ember jellemtelen.

Fekete nő (magában): Szerelmes bele, bizonyos.

Barátnő: Nem érdemli meg, hogy maga ránézzen.

Fekete nő: Hát mondja meg —

Barátnő: Nem. Isten vele. (Ráhajol, megcsókolja, mosolyog és megy.)

Fekete nő (az ajtóra bámulva): Vajjon mit tud róla? Ha igaza volna. (Idegesen mozgolódik, nézi a mennyezetet, miközben két nehéz, csillogó könyecsepp jelentkezik a szemé alján.) És most, épp most, mikor a hátam fáj és olyan beteg vagyok! (A vánkosba temetkezik és sír.)

Várakozás.

Irta: Serao Mathilde.

A tiszta világos éjszakában fénylett a teli hold. Fogadóm teraszáról balról is, jobbról is, learatott földeket láttam, melyek a hold csendes világánál aludtak. Cserjék szegélyezték a gyalogútat, ennek a végén, talán ötven lépésnyire a fogadótól, aludt a kis állomás, tiszta fehéren, két fekete ablakkal; messze a kihalt parton túl, az adriai tenger nagy vonala aludt. A dombra kapaszkodó falucska a hátam mögött, szinte aludt. Körülöttem mindenütt az éj nagy nyugalma. Egyedül én voltam ébren, nyugtalan, lázas, exaltált, alá s fel járkáltam, miközben árnyékom megnyúlt, rövidebb lett, eltűnt, mert engem semmi sem tudott megnyugtatni. Őt vártam. Három nap óta vártam az egyetlen fogadóban, a közbeeső állomáson, melyet senki sem ismert. Ide kellett jönnie, hogy velem egy napot töltsön és aztán visszamenjen. Vártam.

Ezért a napért reszkettem és sápadtam két hónap óta; dolgoztam, nevettem, éltem, de — e rögeszme hatalma alatt. Ő leveleivel két hó óta röpöködött ide s tova, mint egy haldokló madár. Két hó óta hazudozunk könnyörtelenül mindenkinek, aki nekünk kedves. Minden tettünk, minden gondolatunk, minden reményünk összpontosult ebben az egy égő s fényes napban. Hogy elmehessek, megcsaltam egy másik asszonyt, anyámat, nővéreimet, barátaimat; húsz órai utat tettem meg és hat nap óta vagyok ebben a falusi fogadóban. Ő pedig, hogy jöhessen, megcsalt egy férfit, megcsalta az apját, sógorait, eselégeit, barátait; kitette magát annak, hogy egyedül utazzék — pedig szép és kecses volt — harminc óra hosszat, a legnagyobb veszélyek közt, hogy egy halálos veszélyt érjen el. De mit határozott mindez? Én szerettem és vártam, ő meg hozzám jött, mert szeretett. Ezt a napot megelőzőleg, az utolsó héten, majd megörültem a zürzavartól, mégis, minden felfordulás ellenére, az utazás kombinációja tiszta, világos és pontos volt. Könyv nélkül tudtam utitervemet, meg az övét, és halkán ismételtam magamban, mintha el tudtam volna felejteni! A helységek nevei, az érkezés és indulás időszakai gépiesen tértek vissza ajkaimra. Mégis szörnyű félelem fogott el, hogy eltévesztem a vonatot, hogy nem találkozunk, hogy elvesztem az eszemet; és két órával a vonat érkezése előtt mentem már ki az állomásra. Úgy tettem, mintha olvasnék, igyekeztem fesztelennek látszani, pedig nagy pohár vizeket ittam, hogy lázamat lecsillapítsam. Ki utazott volt velem? Nem tudom, szembe néztem az emberekkel és nem láttam őket. Hallottam emberi hangokat, vasuti zajt, csengetést, de nem értettem semmit. Nem aludtam soha,

soha! Néha elszunyadtam a nagy csendben. Túlbeszített idegeim ellankasztottak. De lelkem ébren maradt, egy zokogás felriasztott. Hány ujságot futottam át, hány könyvet lapoztam át? Nem emlékszem. Tudom, hogy mikor ebbe a faluba érkeztem, ahová neki is el kellett jönnie, a szívem összeszorult. Talán nem fog eljönni! . . . Mit tudom én? Olyan furcsa módon szerettük volt egymást, oly furcsán szerettük egymást! Nem ismert engem, nem ismertem őt. Egyik percben még semmim sem volt, a másik percben már ő lett mindenem. Milyen nő volt? Talán nem jön el! . . . Talán valami visszatartja! Hiába igyekeztem legyőzni ezt a szörnyű félelmet. Azért még sem vett semmit észre a fogadós, egy udvarias és bizalmas ember, aki soha sem látott idegent maga előtt; az igaz, hogy sápadt voltam, szemeim a semmiségben révedeztek, kezeim lázban égtek: de mosolyogtam, sőt tréfálkoztam. Három nap alatt megnéztem az egész vidéket, a gót templomot, a szövőgyárat, mely a kis folyó fölött állt: de a parasztok mind megfordultak, hogy lássák a csendes és figyelmes utazót; semmit sem tudtak arról a borzasztó sorsról, mely titokban rágott rajtam. Hosszú kocsisétákat tettem, és a kocsis elbeszélte nekem összes bajait és örömeit, életének minden eseményét. A fogadó szobaleánya és szolgálója is, bizalmasan elmondtak mindent; nyugodt hallgatóra akadtak, aki fejével helyeslőleg bólintott, anélkül, hogy valamit is értett volna az egészből, mert egy gondolat kizozta, gyötörte és emésztette. Egész elbutultam. Éjjel eloltottam szobámban a gyertyát és kimentem a terraszra, hogy a vas-síneket nézzem. Ezeken fog jönni — gondoltam magamban. Valami hallucináció fogott el, mintha a vonat pöffékelve, zajongva érkezett volna meg, és zöld és vörös szemével engem nézne. Mintha egy rosszakaró hatalom odaszegezett volna a terraszra, hogy messziről lássam közeledni őt, lelkem gyönyörét, mely engem keres és nem talál, visszasiet kétségbeesetten, elutazik anélkül, hogy én szörnyű kinomban egy lépést tehetnék előre, vagy egy hangot adhatnék magamtól. A lidérenyomás mellemre nehezedett és felköltött.

Lustán és fáradtan közeledtek az órák három napon át: hosszúak és örökkévalók voltak. De az utolsó éjnek az órái nem jöttek, hiába kértem, hiába hívtam őket. Hat órakor reggel kellett érkeznie. Már 8 órakor este majd meghaltam a türelmetlenségtől. Se levél, se sürgöny! Semmit sem tehettem, semmit sem volt szabad tennem, úgy állapotunk meg. Felém utazott-e? Hol van most? Ebben a percben? Tudnom kellett, ha kiszámítom. És ha jönne? A legkisebb cselekedet fejére állítja a legmagasabb, leghatározottabb matematikai kivonásokat. Sétáltam, cigarettáztam, rágtam a cigarettámat, ki hagytam aludni, eldobtam, egy másikra gyújtottam. Este egymás után kialudtak a kis falú lámpái. Arra ment egy vonat kilenc órakor, gyors volt, nem állt meg. Tíz órakor egy másik jött, állt két percig; az utolsó volt. Most az állomás a világító tornyom, a kísérom. Ki volt világítva, és úgy átmelegítette a szívemet, mint a napsugár. Bizonyosan nagyon fáradtak lehettek az állomási hivatalnokok, a hordárok, a főnök, mert rögtön eloltottak mindent és aludni mentek. Úgy éreztem, mintha egyedül és elhagyottan lennék egy sivatagban,

világítás és víz nélkül. Megkinozva léptem ismét a szobámba. A fogadó stearin gyertyája előtt állva és reszketve olvastam, tudj' Isten hányadszor, nyugtalan, ingerült, lázas leveleit, majd megőrültem tőlük. Ha mégis eljönne! Akkor eljönne Sába királynője fantáziám azurkék hajlékába! Feléje nyújtám karjaimat, eljőve. Aztán gondolkozni kezdtem azon, hogy ez a kis szalon, meg ez a kis szoba elég érdemesek lesznek-e személyének befogadására. Kis szobák voltak, falusi és paraszti luxussal berendezve. De ilyenek Krisztus urunk összes golgotái. Megmutatnám neki. Nézd itt sirtam, mert azt hittem, hogy nem fogsz eljönni. Itt reméltem, hogy a méregpohártól meg leszek kímélve. Itt vergődtem a kételylyel. Itt zokogtam, mert azt hittem, hogy megcsaltál. Itt estem kétségbe, gondolva, hogy nem jössz többé. Ez volt a sírom három napon át. És itt, itt, drága szerelmesem, itt támadtam fel. Magamon kívül léptem ki a terrasra és gesztikuláltam, mint egy örült báb. Talán nem jön el! Leültem egy sarokba, karjaimat a falra támasztottam és fejemet karjaimra hajtottam. De nem aludtam, nem. A chlorál-hidrátos üveg asztalomon majdnem üres volt már. Egész kiürítettem. Végig nyújtóztam az ágyamon, hogy aludjam. Nem aludtam. Könyvet vettem a kezembe: «Larochefoucauld maximá»-it. Szomorú maximák, ironikus alaptörvények, csupa életigazság. De a szenvedélyek a reális életen kívül fekszenek. Nyugtalanítottak. Ismét cigarettára gyújtottam, torkom kiszáradt, garatom tüzes volt, orcáim égtek. Kezembe vettem illatos, üde leveleit s az arcomra tettem azon reményben, hogy talán felfrissítenek.

A terraszon egészen felöltözve nézegettem az órát, abban a félhomályban, melyet a hold lementé és a nap felkelte szül. Es egyenként láttam kinyilni a paraszti házait. A fogadóban aludtak még. De mert tudták, hogy a feleségemet várom, mégis felkeltek. Elrejtőztem, mert resteltem, hogy oly korán keltem fel. De ablakomból mindig az állomást láttam, amely szinte felébredt. Az ajtóban egy hordár nyújtózkodott. Kimentem, már nem tudtam tovább kitartani. A reggeli félhomályban egy cseléd söpörte lent az ebédlőt. Azt mondtam neki, hogy sétálni megyek. Mosolygott. Nem értettem mosolyát. Közönyös voltam minden iránt. Az óra közeledtével mind jobban nőtt bennem az a tudat, hogy nem fog eljönni. Nem jön, nem jön — mormogtam. Az országuton haladtam végig, mely párhuzamos volt a vasuti sínekkel. Élébe mentem a vonatnak, mint a bolond, mint a gyermek. Utóbb az országút egy könyökbe hajolt; visszafordultam az állomásra. Ittam egy csésze kávé, aztán egy pohár ürmöst, a kis étkezőben beszélgettem a vendéglőssel. Volt hajnalpír, de szürke. Talán a nap nem fog feljönni, talán ő nem fog eljönni! Biztos voltam benne, hogy nem fog eljönni. Vártam lelkiismeretem meynyugtatósaúl, mintegy kötelességből. Elmehettem volna, mert nem jön el. Egyszerre egy vékony fütty, egy csengetés hallatszik, élébe sietek, csak hogy egy fekete vonatot lássak, mely egészen át volt ázva a nedvességtől. A vér a szívemhez tódul, de azért mertem kérdezni:

— Ez a gyorsvonat?

— Nem, ez tehervonat. A gyors csak háromnegyed óra múlva érkezik.

— Semmiféle késést sem jeleztek?

— Eddig nem.

Nem fog eljönni! A vasúti kis kertbe megyek, hol a négy évszak rózsái és az elkésett jázminok virítanak. Egy gyík gyanus szemekkel néz reám, egy jó, rokonszenves, ideges gyík. Szeretném neki elbeszélni kétségbeesésemet, mert ő nem fog eljönni. Egy csendőr áll az ajtóban; nem néz reám. Szeretném neki is elmondani, hogy milyen kétségbeesett vagyok, mert nem fog eljönni. A vonat érkezése előtt ezek az utolsó perczek, háromszorosan élem át őket, most, hogy érzelmeim tetőpontjukat érték el. A vonat megérkezik, a csengetyű megszólal, füleim zúgnak. Győzelmesen jelenik meg a nap a láthatáron és a mozdony fehér füstjét megaranyozza. Ő nincs itt! Nem közeledem, mozdulatlanul, félholtan állok ott. Parasztok szállanak ki a harmad-osztályból; a másodikból egy néhány úr, egy öreg asszony és egy gyermek. Ő nincs itt! Egyszerre csak messze, az utolsó előtti első osztályú koci ajtajában megjelenik és ismét eltűnik egy sápadt arc.

Annyi erőt érzek magamban, hogy kinyitom a koci ajtaját. Egy jeges kézre egy reszkető kezecke tamaszkodik. Nem beszélünk, csak nézünk egymásra. Ez a két sápadt néma lény, aki úgy reszket, mint a gyermek, egy harminc éves erős és bátor férfiú és egy szellemes és bátor nő. Az ajtónál egy ostoba, szükségtelen kérdést intéztem hozzá:

— Nálad van a jegy?

Nála van, megmutatja. Kilépünk. Az utca porában megyünk, anélkül, hogy karomat merném neki nyújtani. A fogadás a küszöbről mosolyog reánk. Ő könnyes szemekkel mosolyog, én csak keztüi átható illatát érzem, az ő illatát . . .

És ezt te el tudtad feledni, én el tudtam feledni! . . . Ez a borzasztó, hallatlan eset megtörténhetett! . . . Hát az élet legmagasztosabb kifejezése: a szerelem sem egyéb, mint hiú és nyomoruságos álom?

Fordította: Szántó Frigyesné.

Mommsen.

Mommsen a nagy történetírók fajtájából való volt. Fáradhatatlan kutató és geniális alakító; a benediktinus szorgalma egyesült benne az előadás művészetével. Amily bőséggel tudta gyűjteni az anyagot, oly éleselméjű volt a megítélésében és amennyire nem maradt titokban előtte a tárgy semminemű részlete, olyannyira birtokában volt a plasztikus erőnek a rendszerezésben, az összefoglalásban és alakok kidomborításában. Jellemzései elsőrangúak és fejtegetései új fényt derítettek elomlott világokra. Az utolsó kritika, mely ez ellen sikra szállt, régóta elhangzott és aki érdemét kétségbe vonná, még nem született meg. Legfeljebb azt vethetik szemére, hogy szubjektív szempontok kalauzolták a római pártharcok megbírálásában. Amit Görögország történetírójáról: az angol Grote-ról mondtak, hogy az atheni torzsalkodások olybá tűntek fel előtte, mintha a whig-ek és tory-k küzdelmei lennének: megismélték Mommsen-nel szemben is, hogy Cicero-t és Caesar-t a maga pártmeggyőződésének világításában mutatja. Ez a kifogás azonban nem nagy súlylyal esik a mérlegbe. Amíg ki nem találják a módját, hogy a történetíró kibújhasson a bőréből, mindaddig a szubjektivitás kiirthatatlan marad az események kommentálójából és még szerencse, ha — mint Mommsennél — ez a szubjektivitás nemes és emelkedett léleknek a kifejezése.

Erről az oldalról tehát csonkíthatlan Mommsen nagysága. Más kérdés azonban, hogy Mommsen dicsősége tisztán ennek a történetírói nagyságnak az egyenértéke-e? Mert népszerűsége nagyobbá érlelődött hazájában, mint ma akármelyik más német emberé és híre betöltötte a világot. És a közvélemény mindezt a glóriát — ha okát kérdik vala — a történetíró érdemével okadatolta; de valóban ez munkálta-e meg az elismerés ily dús termését? Hihető-e, hogy Róma története ily mesés érdeklődést gyújtson és mióta lett az epigraphia, a kicsorbult és elmosódott vésetű feliratok gyűjtése ily népszerű tudomány? Ugy tetszik, hogy Mommsen tekintélye,

tudományának természeténél fogva, csak kis kör számára volt rendelve és hogy teljébe járult az általános megkoszorúzás, annak más okai vannak. Elsőbben is politikai szereplése, mely ugyan sohasem volt oly vehemens, mint például Virchow-é, de mindig elegendően zajos és népszerű, hogy a német nép a liberális eszmék egyik hajlíthatatlan hívét lássa benne; másodsor egyéniségének különös és személyes verete, silhouette-jének érdekessége és temperamentumának heve, mely nem engedte elapadni az anekdoták forrását; de főként és legkivált sorsának szerencséje, hogy túlélte társait, akik vele együtt a XIX-ik századnak — a németek nagy századának — díszei valának. Menzel-lel, a festővel együtt körülbelül Mommsen volt az utolsó, aki megmaradt a szellemi kiválóságok ama csapatjából, mely a múlt században Németországot a kultura élére hozta és bár munkájánál fogva azok közé tartozott, akiknek hatása a legcsekélyebb részszel volt a jelen megformálására, a kegyelet annál bővebben juttatta neki a hódolatot, minél több sír fedezte el osztályos társait.

A halál, a nagy kiegyenlítő, helyrebillenti a megingott mérleget és innentől Mommsen is csak a köteles részt kapja. Ez is nagy; de csekélyebb, mint amekkora eddig jutott neki — otthon mellék-okok következképpen és idegenben a hazai tekintély hírénel fogva. Különválasztódik, amit maga szerzett meg magának és amit a sors kedvezése adott neki. Enélkül érthetetlen marad, hogy ma Róma múltjának a kikutatása ily kamatokkal fizessen; érthetetlen és anachronistikus. Mert Mommsen dicsősége nemcsak ő reá való vonatkozásában növekedett idegen elemek hozzájárulásával; de túlmegy tudománya jelentőségének a fölbecsülésében is. Igaz, hogy nem volt korszak, mely annyira telítve lett volna a történelmi szellemmel — értve ezalatt a múltak megértésére való képességet — mint ez a mai; de azért mégsem a történelem a mi időnk fő disciplinája. Az volt azokban a korszakokban, amikor a romantikus lelkesedés tüzelte az elméket — aminthogy Mommsen is ennek a légkörében fejlődött; de ma, mikor minden figyelmünk a közeli érdekre irányul és mikor a pozitív szellem jegyében élünk: a történetíró csak úgy lép át az egyetemes érdeklődés

vonalába, ha — mint Taine, vagy Renan — egyszersmind természetbúvár, bölcsész, a lelki, társadalmi és erkölcsi törvények kutatója. Ez pedig Mommsen nem volt. Megismertette Rómát, de magunk felől nem tanít bennünket. Folytatta és betetőzte, amit Niebuhr kezdett: eloszlatta a mythikus homályt, mely az örök város kezdeteit beárnyékolta, fölfedte és világossá tette az ókor legpolitikusabb népének államszerkezetét, eloszlattott tömérdek balhiedelmet, mely Róma vezetőinek alakjaihoz kapcsolódott és rengeteg anyagot gyűjtött, aminek feldolgozása nemzedékeket lát el munkával; de mindez ha még oly díszes helyet jelöl is ki számára a tudomány történetében: ennek a világa hint-e fényt az utak keresői elé? Gondoljunk Pasteur-re, vagy Virchow-ra, Spencer-re, vagy akár Tolsztojra: a ma profétáira és a holnap építőmestereire — merre van közöttük Mommsen, holott ehhez való veneratio vette körül. És mert így történt és mert körülbelül ő volt az utolsó történettudós, akivel így történt: sírja nemcsak dicsőségének egy részét fogadja magába, a történelem-kultusz babonáját is eltemetjük vele. s.

Madárdal.

Ibsen.

Egy szép májusi reggel
Sétáltunk az uton,
Titokteljes talányként
S mint tó, hallgatagon.

Langy szellő súgott-búgott
S ez mind oly jó vala,
Egy ágon kis madárnak
Csicssergett lágy dala.

Költői képet festék
Színekbe' gazdagon:
Két barna szem, mely fénylett
Ragyogott — de nagyon.

De ím fejünk felett kacaj
Hallatszott csendesén —
Elváltunk s — nem találkozáink
Egymással sohasem.

Es most hogy ím ez úton
Magam sétálgatok,
Szívem még búsabbá teszük
A szép madárdalok.

Mit utoljára mondánk
Meggjegyzé a veréb,
És versbe szedve zeng most
Belőle szép regét.

S most a hány dal csak hangzik
A bokrok s fák alól —
Az mind a mi májusi
Szép sétánkról dalol.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

39.

— És a szobában senki se volt, csak ön és a hadnagy! Itt lesz valahol bizonyára! — szólt Lavruska.

— Nos, fickó, mozdulj, keress! — kiáltott fel hirtelen Denissov, aki biborvörösre vált s dühösen a szolga felé rohant. — Meg kell, hogy találjad a pénztárcát, különben lesz verés! Mindnyájatokat végig verlek!

Rostov még egy pillantást vetett Denissovra, aztán kezdte begombolni kabátját, felesattolta a kardját és feltette sapkáját.

— Mondom, teremtsd elő a pénzes-zacskót, — kiáltá Denissov, s jól megrázta a szolgát s a falhoz lökte.

— Denissov hagyd már, én tudom, ki vette el, — szólt és anélkül, hogy felpillantott volna, az ajtó felé ment.

Denissov egy pillanatig gondolkozott, azután megértve, hogy Rostov mire célzott, megragadta a kezét.

— Ez örültség, — kiáltá oly indulattal, hogy homlokán az erek úgy kiállottak, mintha kötelek lettek volna. — Mondom neked, hogy az eszedet vesztetted. A pénzes-zacskó itt van. A bőrét leszedem a testéről ennek az utálatos fickónak s aztán majd előkerül.

— Tudom ki vette el, — ismétlé Rostov remegő hangon s az ajtó felé tartott.

— Én meg mondom, hogy ne merészeld azt mondani! — rivallt rá Denissov s visszaakarta tartani, de Rostov kirántotta magát kezei közül és mintha a legnagyobb ellenségek lettek volna, oly haragosan nézett a szemei közé.

— Tudod, hogy mit mondasz? — kérdé remegő hangon.

— Kivülem nem volt senki a szobában. Hanem az úgy volt... nem bírt tovább szólni és kifutott a szobából.

— Vigyen el az ördög, — voltak az utolsó szavak, melyek fülét megütötték.

Teljaninhoz ment.

— Az úr pines itt. A táborba lovagolt, — mondá Teljanin legénye.

A tábor Salcenektől három mértföldnyire feküdt, Rostov nem ment haza, hanem lóra ült és egyenesen Salcenek felé vágatott. A faluban volt egy vendéglő, a hova a tisztek jártak. Rostov az ajtónál Teljanin lovát pillantotta meg. A hadnagy a második szobában ült, egy tál hurka s egy palack bor állott előtte az asztalon.

— Ah jöjjön csak ide fiatalember! — szól és felhúzta szemöldökét.

— Igen — mondá Rostov, mintha nagy fáradsága került volna a szót kimondani és a közeli asztalhoz ült.

Mind a ketten hallgattak; a szobában még két német és egy orosz hadnagy ült. Mikor Teljanin bevégezte reggelijét, pénzes zacskót húzott elő a zsebéből, egy aranyat vett ki belőle, felhúzta a szemöldökét és az aranyat a pincérnek adta. Az arany vadonatúj volt. Rostov felállt és Teljaninhoz lépett. — Nem mutatná a pénzes zacskóját? — kérde halkán.

Tétovázó tekintettel, szemöldökét még mindig felhúzva, odanyújtotta a zacskót.

Rostov elvette azt, megvizsgálta a benne levő pénzt is, azután egy pillantást vetett Teljaninra.

A hadnagy, szokásához híven körülnézett és egyszerre nagyon jókedvű lett.

— No, most már adja ide, fiatalember, — mondá, — menni akarok.

Kinyújtotta a kezét és megragadta a zacskót. Rostov eleresztette azt. Teljanin zsebébe csúsztotta a pénzt, szemöldökét ismét könnyedén felhúzta és a száját kissé kinyitotta, mintha mondaná:

— Igen, igen, zsebembe dugom az én zacskómat, nagyon természetes és senkinek semmi köze hozzá.

— Jöjjön ide! — monda Rostov és megragadta a kezét. Majdnem az ablakig vonszolta. — Ez Denisovnak a pénze. Ön elvette ezt tőle — sugta a fülébe.

— Mi? Mi? Mit merészel mondani? . . . Mi? — mondá Teljanin. De ezek a szavak úgy hangzottak, mint egy panaszkodó kétségbeesett kiáltása és mint egy bocsánatkérés. Alig hallotta meg panaszos hangját Rostov, mintha egy kő esett volna le szívéből és kétkedése eloszlott. Örült, de fájt is neki ez, mikor a szerencsétlent maga előtt látta, de be kellett végeznie, amit elkezdett.

— Itt, Isten tudja mit gondolnának az emberek, — mormogá Teljanin, mialatt sapkáját megragadva egy üres kis kamra felé sietett. — Fel kell világosítanunk egymást . . . —

— Én tudom ezt és be fogom bizonyítani, — mondá Rostov. Teljanin halovány, ijedt arcán minden izom megrándult; szemei tétovázva, lesütve jártak körül, anélkül, hogy Rostov arcára emelte volna őket, és halk zokogás hallatszott.

— Gróf! . . . ne tegyen tönkre egy fiatal embert . . . itt van a pénz . . . vegye el . . .

Az asztalra dobta a pénzt.

— Öreg atyám van és anyám!

Rostov elvette a pénzt és Teljanin tekintetét kikerülve, szó nélkül hagyta el a szobát.

IV.

Azon az estén Denissov lakásán általános élénk társalgás folyt a svadron tisztjei között.

— Én mondom Rostov, hogy az ezredparancsnoknál kell kimentenie magát, — fordult egy magas, szürke hajú, óriási bajuszú, rancos arcú kapitány az izgatott, kivörösödött Rostov felé.

Kirsten vezérkari kapitány volt, akit két ízben közlegénynyé degradáltak becsületbeli ügyei miatt, azonban mindannyiszor újból felemelkedett magasabb rangra.

— Senkinek sem engedem meg, hogy hazugnak hívjon, — kiáltott Rostov. — Ő azt mondta nekem, hogy hazudom, és én azt feleltem, hogy ő hazudik. És ennél maradunk. Miattam akár minden nap szolgálatba hívhat, sőt be is csukathat, de senki se bírhat rá, hogy tőle bocsánatot kérjek, miután mint ezredparancsnok, nem adhat nekem elégtételt, és én . . .

— Igen, várjon csak atyuska, hallgasson meg — szakította félbe a kapitány mély, basszus hangján, nyugodtan pödörve a bajuszát.

— Maga kijelenti az ezredparancsnoknak, tiszték jelenlétében, hogy egy tiszt lopott . . .

— Nem az én hibám, hogy a beszélgetésünknek tanúi voltak. Lehet, hogy nem kellett volna a tiszték jelenlétében beszélni, de én nem vagyok diplomata. Azért mentem a huszárokhoz, mert azt hittem, hogy ott nem lesz szükség ilyen ravaszkodásokra . . . de ő azt mondta, hogy hazudom . . . most tehát adjon elégtételt.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A Mars-bolygó felhőzete.

A Mars-bolygó éghajlata lényegesen eltér a földünkétől. Míg nálunk az égboltot nem ritkán csaknem áthatolhatatlan felhőréteg borítja, addig a Mars-bolygón a felhőképződés a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Ha a távcsövünk jó és a mi légkörünk tiszta, akkor a Mars összes részletei folyton kitünő élességgel láthatók, mert azon a bolygón nincs felhőzet, amely a képet elhomályosítaná. Állandóan megfigyelhetők tehát a velünk szomszédos planéta sajátos földrajzi alakulatai.

Mindez ahhoz a következtetéshez vezetett, hogy a Mars-bolygón egész más a víz körforgása, mint nálunk. A légkörben tartalmazott vízgőz ott jég és dér alakjában csapódik le, még pedig főleg a sarkok táján. Onnan a hóvíz csatornáknakban folyik az egyenlítő felé, ahol elpárologván, újra mint vízgőz kerül a levegőbe. A Mars planetán tehát az általánosan elterjedt fel fogás szerint, sohasem esik az eső.

Nagyon érdekes azonban, hogy most Angliából az a hír érkezik, hogy onnan a jelenlegi oppozíciós időszak folyamán felhőképződést észleltek

a Marson. Denning ismert angol csillagász Bristolban, ez év május 21-én észrevette, hogy a Mars-bolygónak egy tengeröblét, mely «Syrtis major» vagy «Homokóra-öböl» név alatt ismeretes, átlátszatlan, sötét folt borítja, melyet fehér csik választ el a szomszédos tengerektől. A planéta többi pontjai kiváló élesen voltak láthatók s így az a folt nem lehetett más, mint felhő-alakulat. Néhány nappal később (május 23. és 24-én) ugyanazon tengeröböl könnyű felhőfátyolba volt burkolva, míg a többi területek: az Amenthes, Nilosyrtis, Sitacus, Euphrates stb. egész tisztán voltak láthatók.

Megemlítendő ezenkívül, hogy Lowell Amerikában, május 26-án fehér kiemelkedést látott a Mars nyugoti peremén felvillanni, hasonlót ahhoz a fény-villanáshoz, amelyet 1892-ben észleltek a «Lick» csillagvizsgálóban s amelyet úgy magyaráztak, hogy az jeladás a Marslakó emberektől a mi számunkra.

Mindezek a fény- és árnytünetmények valószínűleg felhőképződéseken alapulnak és sajátos jelenség, hogy a Mars-bolygón főleg csak éjjel tömörülnek a felhők, a felkelő nap szétoszlatja azokat.

Vörös fénnyel világító szomszédunk, a Mars, mint látjuk, még mindig igen hálás tárgya a vizsgálódásnak.

Avillanyos távolba-író gép.

A Hughes-távírógép, mint ösmeretes, rég megvalósította már a villanyos távolba-írás eszméjét, de szerkezetének sok olyan hátránya volt, amely akadályozta annak általános elterjedését, úgy hogy az ma is csak az állami távíróhivatalokban talál alkalmazást. A Siemens és Halske cég legújabbban a távolba-író gép olyan javítására kapott szabadalmat, amely azt alkalmassá teszi a városi telefon berendezések pótlására vagy kiegészítésére. Berlinben máris 150 előfizetője van a «Ferndrucker Centrale»-nak; az előfizetők a nap bármely részében közvetlenül telegrafálhatnak egymásnak. A közlekedés módja az, hogy az előfizető csenget a központhoz s aztán villanyos szerkezetű írógépének betűit megnyomva, értesíti, hogy kivel vagy kikkel óhajt érintkezni. Az összeköttetés megtörténvén, írógépén egyszerűen lekopogtatja a közlendőit. A feladó írógépével egyidejűleg mozgásba jön a felszólítottak írógépe is és automaticae rányomtatódik egy papirosszalagra a közlemény. Ebből látható, hogy a «Ferndrucker»-nek meg van az a nagy előnye

a telefon fölött, hogy akkor is feljegyzi a közleményeket, ha senki sincs otthon, aki a telefon-értesítést átvehetné. Másik előnye, hogy az ember egyszerre akár 100—200 előfizetővel is összekötetheti magát és valamennyihez egyidejűleg juttathatja el a közlendőket. Valószínű, hogy ez a berendezés nélkülözhetővé fogja tenni a távirati irodák könyomatosait. Ha pedig az intézmény, ami valószínű, általánosan elterjed, vége szakad majd igen sok félreértésnek, és meg nem értésnek, amely a telefon használatát valósággal az idegesség forrásává teszi.

Vasútvonal Páris és New-York között.

Még be sem fejezték a szi-bériai nagy vasutat és annak chinai elágazásait és máris újabb, nagyszerű terveket közöl annak kapcsán az Orosz Császári Technikai Társaság. E terveket kalandos képzelődésnek kellene tartanunk, ha nem ily tekintélyes helyen érlelődtek volna meg, gondos gazdasági szám adatokkal támogatva.

Arról van szó, hogy a szi-bériai nagy vasút egy elágazását kiépítsék egész az Ostcap-ig: a szárazföld legkeletibb pontjáig, ott tengeralatti alagúton átvezessék a vasútvonalat a Behring-szoros alatt Alaskába

(Amerika) és összekössék a kanadai Pacific valamely állomásával. Szakadatlan sínpár vezetne eszerint Páristól New-Yorkig. A szibériai vasút elágazási pontjával Irkutsk-ot szemelték ki. Onnan Jakutskon át a Behring-szorosig 3000 kilométer a távoiság, maga a Behring-szoros 60 kilométer széles, a szorostól Alaskán át a Pacific-vonalig 6000 kilométer. Az új vonal összes hosszúsága tehát 9000 kilométert tenne ki.

A tervezett vasút műszaki akadályai állítólag nem feletőbbek nagyok, mert a már üzemben levő északvidéki vasutak (a Klondyke-i Amerikában, az Ofoten-vasút Norvégiában, a Moszkva-Archangeli vasút stb.) bizonyítják, hogy a sarkvidéki tájakon igenis lehet üzemben tartani vasútakat. Az új vasútnak főcélja volna Észak-Szibéria és Alaska dús arany- és rézbányáinak kiaknázása. Két vállalat is foglalkozik a terv kivitelével, egy párisi és egy new-yorki, mind a kettő már 1902-ben expedíciót küldött ki a leendő vasútvonal alapterveinek kidolgozására. Az amerikai expedíciót Harry de Windt vezette. Véleménye szerint a terv kivitele elé nem fog akadály gördülni. A Behring-szoros legnagyobb mélysége 50 méter és a közepén levő szigeten ásandó akna lehetővé tenné, hogy az alagút építését egyszerre két kiindulási ponton kezdjék meg.

A tervezett alagút csak 20 kilométerrel volna hosszabb, mint az ugyancsak tervbe vett vasúti tunnel Skócia és Irland között.

A növények és a szénoxyd.

Szén-gázos (szén-oxidos) levegőben minden állat elpusztul, ellenben Bottomley és Jackson kísérletei szerint a növények még olyan légkörben is jól fejlődnek, amely 80—100% szénanyagot tartalmaz; vagyis a szén-oxyd (CO) pótolni képes a növények lélekzéséhez szükséges szén-savat (CO₂-t).

Tudvalévő ugyanis, hogy a növények nappal, a napfény behatása alatt, élelyt lehelnek ki és szén-savat szívnak be. A növények tüdeje, a levél vére a levélzöld (chlorophyll) amelynek, épúgy mint az állati vérnek, megvan az a képessége, hogy a tüdőben gázokat vesz fel és bocsát ki magából. Csakhogy az állat vére a tüdőben élelyt vesz fel és szén-savat lehel ki: a lélekzés folyamata éppen fordítottja a növényi lélekzésnek.

És míg az állat csupán tiszta, vegyileg nem kötött élelyt tartalmazó légkörben él meg, addig a növény — mint a fentebbiekből látjuk — többféle összetételű gázokat is tud be-
lélegzeni, vagyis szén-szükségletét nem csupán szén-savból, hanem szén-oxiddal is képes fedezni.

A napfoltokról.

A nap felületén észlelhető foltok száma és terjedelme bizonyos rendszerességgel, időszakosan növekszik és fogy. Egy-egy ilyen időszak, a greenwichi csillagvizsgálóban 1610-től 1893-ig tett feljegyzések szerint átlag $11^{13}/_{100}$ esztendőre terjed ki, úgy azonban, hogy a növekedés csak $4^{62}/_{100}$ évig, az azt követő csökkenés $6^{51}/_{100}$ évig tart. Ilyen feltűnő jelenség, hogy a múlt évben (1902-ben) március 15-étől, május 4-éig, vagyis 51 napig egyetlenegy folt sem volt észlelhető a napon.

Annál nagyobb aztán a mostanában látható visszahatás. Ez év október ötödikén (Q u e n i s s e t-nek a nanterrei csillagvizsgálóban eszközölt fénykép felvételei szerint) a nap keleti peremén egy egész csomó, jelentékeny nagyságú napfolt mutatkozott, melyek forgó mozgással haladtak a központi délkör felé, azt 11-én érték el, és 18–19-én tűntek el a napkorong nyugoti szélén. Az október 9-én felvett fénykép mutatja, hogy a napfolt szélessége akkor 150,000 kilométer volt: több mint 12-szer nagyobb a föld átmérőjénél.

Valahányszor nagyobb napfolt halad el a nap középső délköre felett, mindannyiszor sajátságos zavarok állnak be a földmágnességi viszonyokban, amelyekről a földmágnességet mérő érzékeny szerszámok pontosan beszámolnak.

A mágnesség ezen ingadozását, a mágneses vihart néha feltűnően erős északi fény kíséri.

A napmeleg forrása — a radium.

Ezt a merész feltevést kockáztatta meg nemrég E. W i l s o n. Feltevéseinek indokolása a következő: Langley szerint a nap tömegének minden köbméterje óránként 828 millió hőegységet (caloriát) termel. A radium-elem egy grammja pedig, Curie számításai szerint, óránként 100 caloriát produkál. Hogy tehát a nap olyan hőt hozzon létre, amelyet tényleg létrehoz, ahhoz elegendő, hogy tömegének minden köbméterje 3·6 gramm radiumot tartalmazzon! Ez a feltétel pedig nem egészen alaptalan. A távcsövön át végzett vegyi vizsgálat (a spektroszkópia) kimutatta, hogy a nap bőven tartalmaz uraniumot, thoriumot és főleg heliumot, amelyek mind «sugárzó» (radio-activ) anyagok. Maga a helium pedig tulajdonképpen a radiumnak egy tömegcsomplási terméke.

A nap heliumtartalma e szerint azt bizonyítaná, hogy a napban jelentékeny mennyiségű radium van és hogy a nap sugárzása tulajdonképpen — radiumsugárzás.

Ez az elmélet persze még erősebb bizonyítékokra szorul. De mindenesetre érdekes feltevés, hogy a nap, mikor föl-

dünnét kilökte magából, rajta-
hagyta sugárzó erejének egy
kicsiny raktárát: a radiumot
és hogy mikor a kémcsőben
radiansó-oldat sugárzását né-
zegetjük, tulajdonképen egy
darab napfényt tartunk a
kezünkben.

A forradalom.

A MEGKOSARAZOTT
HATALOM. Inog erősen
Olaszországban a kormányzat
bárkája és amint az esemé-
nyek ide-oda balanciroztatják,
egyszerre csak belekapaszko-
dott abba a szirtbe, amelybe
rozogává vált hajója sokszor
beleütődött már: a szociáliz-
musba. Giolitti, az olasz mi-
nisterelnök, a francia példa után
indulva, az olasz szociálisták
egyik vezérének: Turatinak,
helyet ajánlott föl kormányá-
ban és fölkerlte, hogy terjessze
elébe azokat a föltételeket,
amelyek mellett ez ajánlatot
elfogadná. De hát a francia
példát nemcsak Giolitti, hanem
a szociálisták is ismerik és
ebből megtanulták azt, hogy
egy szociálista-minister által
nagyon is sok erőt adnak az
illető polgári kormányzatnak,
sokszor a maguk rovására.
Mert hát bármilyen radikális
és szociálista eszméktől átha-

tott legyen is valamelyik pol-
gári kormány, sohase tehet
eleget a köz minden egyes
rétegének minden egyes kor-
mányzási ténye és most nem
kell egyéb, mint hogy min-
denki, akinek tyükszemére lép-
nek, a szociálistákra mutasson:

— Ime, közülök is van egy
a kormányban és mégis meg-
eshetett ilyen!

Lehet, hogy utópia az, hogy
a nagy szociális fordulat min-
denkinek fog tetszeni, de akkor
ebből a nagy népszerűségből,
ebből a nagy bizalomból ha
már veszít is, a saját pro-
grammja érdekében veszít a
szociálizmus. Az olasz szociá-
listák megtanulták azt, hogy
csak annak a kocsinak a porát
nyalják, amelyiknek rúdja nem
csak az ő portájuk mellett,
hanem abba bele is hajt. De
politikai okosságra vall ezek-
nek a füstös gyárakból a par-
lamentbe került munkásvezé-
reknek másik ténye. Meggyő-
ződésük nem engedte be őket
a kormányba, de ez nem azt
jelenti, hogy most már minden
olasz kormányznak örök hábo-
rút izennek. A kosár még nem
jelent ellenségeskedést. Az olasz
szociálisták elveiknek és a
közsabadságnak kedvező fel-
tételek mellett megigérték tá-

52
mogatásukat, ami után persze kapva kap majd az olasz kormány, örülve annak, hogyha már nem kapaszkodhatik egészen e sziklába, legalább ennek oltalma alatt hajókázhat tovább.

AZ «ELSŐ NÉMET MUNKÁSKONGRESSZUS.» A Majna melletti Frankfurtban összeült a napokban egy kongresszus, amely magát ezen a néven nevezte, bár se nem első, mert az első nem szociáldemokrata munkáskongresszus 1848-ban volt Berlinben; se nem tisztán munkás, mert benne a 90 ezer tagot számláló evangélikus és a 250,000 tagot számláló katolikus egyesületek nem tisztán munkásokból állanak, de papokból és kiskereskedőkből is. A 198 kiküldött állítólag 622,000 embert képviselt. Ez a szám azonban legalább is kétes. A kongresszus eredményei korántsem fogják kielégíteni a heccáplánokat. A kongresszus megnyitásánál ugyanis kijelentette az elnök, hogy «bennünket nem fognak a szociáldemokrácia ellen mumusnak felhasználni. A mi feladatunk semmiesetre sem lehet a késhegyig menő harc a szociáldemokrácia ellen... Első

sorban munkások és velük osztálytársak vagyunk.» S ugyanezek a hangok hallatszanak a katolikus szövetségi sajtóban. Ezek a kijelentések azt jelentik, hogy amióta az ezen szervezetekben egyesült munkások a szervezkedést komolyan veszik, a szervezetek azonnal gazdasági küzdelemhez fognak. Hiszen sztrájkcélokra már is 35,722 márkát adtak ki. A csuhás alapítók szándékai, hogy a szervezeteket a politikai térre rászorítsák a szociáldemokrácia ellen, nagy kudarcot vallottak, mert a kongresszus elfogadta a munkáskamarák és a munkástörvények ügyében azt az álláspontot, melyet a német szociáldemokrata szervezetek képviselnek. Felsül a németek «néppárt»-ja, a centrum, a nőkérdéssel is. A kongresszus ugyanis a szervezetek választásainál a munkásoknak is választói jogot adott, ami teljes ellentétben áll a centrum akaratával és felfogásával. Látni való ebből, hogy még a papok által szervezett munkásszervezetek is rájönnek lassan, hogy akár mennyire tartásuk őket imádsággal és malasztal, ők mégis csak munkások, akik nyomorognak és érdekeik védelmére mindinkább azokhoz a fegyverekhez nyúlnak, amelyek megtörésére szervezték őket a szociálisták ellen.

AZ ÚJ APPONYI ALBERT.
LINEK LAJOS torzképe a «Jövendő» számára.

GAZDÁLKODÁS.

A börze.

A méta.

Egy ügynöknek nagy mennyiségben van raktáron olyan papirosa, amely most alacsony árfolyamon áll. Még csak eladásra kínálni sem meri a börzén, mert ezzel csak maga alatt vágná a fát. Minél jobban kínálná, annál jobban sülyesztené az árfolyamát. Olyan a helyzete, mint azé az emberé, aki ingoványba lépett. Legjobban teszi, ha meg se moccan, mert minden mozdulatával mélyebbre süpped.

Nohát ez az ügynök egy napon fölkeres téged, akiről tudja, hogy pénzed is van, kedved is van a börzéhez, csak épen a paccemaker hiányzott eddig. Titokzatosan mondja:

— Te, biztos tudomásom van róla, hogy a kenderfonó-részvények emelkedni fognak. Nem akarsz vásárolni?

Te bosszankodó nevetéssel válaszolod:

— Miért nem ajánlod mindjárt, hogy a gyertyakoppantó-gyár részvényeit vegyem?

Az ügynök bűnbánó arcot öltve súgja:

— Nos bevallom, hogy nem is rólad van szó, hanem inkább rólam... Ismétlem neked, hogy a kenderfonó-részvényeknek nagyszerű jövőjük van. Én a magam részére akarok vásárolni belőlük, de tudod, én nem csinálhatom az ilyesmit nyíltan, mert az egész börze utánam bukik és rontja az áraimat. Ép azért gondoltam reád. Te nem keltenél gyanút a börzén.

Te persze gondolkozóba esel. Most már teljesen elmúlt minden gyanakvásod. Bizalomteljes hittel kérdezed:

— Hm!... Hát igazán olyan jó jövője van annak a papirosnak?

Az ügynök türelmetlenül válaszolja:

— Azzal te ne törődj. Az már az én dolgom. Elvégre ez nem is tartozik rád, hisz elvégre nekem vásárlod!

Még csak az kell, hogy egy kicsit gorombáskodjék veled és te teljesen az övé vagy, szőröstül-bőröstül. Ő megérzi kérés tekintetedet és jóságosan megenyhülve mondja:

— No, jó, hát tudod mit? Nem bánom, csináljuk m é t á b a (közösen) a dolgot. Vásároljunk kétezer darabot és abból ezer a tied, ezer az enyém.

Te gyermeteg gyanútlanlansággal mégy a börzére, kenderfonó-részvényeket vásárolni, az ügynök pedig utánad úszítja m a s z k á i t (titkos ügynökeket), akik e részvényeket kínálják neked. Így vásárolsz te össze kétezer részvényt, amelyből ezer az ügynöké volt.

És ez az igazi «közös» üzlet: vagyis te annyit vesztesz az üzleten, mint amennyit mutyi-társad — nyer.

A maszka.

Az X. bank alapította az Y. részvénytársaságot. Már most ha az X. bank közismert börzei ügynöke elkiáltja a börzén, hogy:

— Adok Y. részvényeket!

akkor nemde te, aki még kissé neofita vagy az aranyborjú templomának rejtettebb szertartásaiban, meghökkensz és ha van véletlenül Y. papirosod, hanyatt-homlok sietsz túladni rajta. Mert egészen bölesen úgy okoskodol, hogy az X. bank bizonyára a legjobban ismeri az Y. vállalat viszonyait és ha túl akar adni a részvényein, akkor alapos oka is van rá.

Igen ám, de elhahagytad, hogy az X. bank öreg rókái alaposan ismerik a te együgyű pszichológiádat. Mikor tehát az Y. vállalat részvényei rosszul állanak, akkor az X. bank a világért sem kínálja a börzén a papirosait, hanem elkiáltja az ügynökeivel:

— V e s z e k Y. részvényeket!

És ha mondja, hát áll is a szavának. Vesz, mondjuk, háromszáz darabot. Azonban ugyanekkor te, aki mohón lesed a szimptomákat, fölbuzdulsz e példán és te is elkiáltod:

— Én is veszek Y. részvényeket!

És ekkor lépnek működésbe az X. bank maszkái, a titkos megbizottak, akik mindig az adott pillanatban toppannak eléd:

— Adok Y. részvényeket!

És mivelhogy (ez talán némi vigaszod is lehet) sohasem állsz egyedül, tehát az X. bank vásárol háromszáz darab részvényt és ugyanekkor elád — ötször ennyit. Van tehát négyszáz percent haszna, ami még a börzén is elég «tisztességes» üzleti nyereség.

Magyar könyvkereskedők.

A magyar könyvkereskedők jubileumot ültek a múlt héten. Megjubilálták országos egyletük 25 éves fennállását. Nem hívták meg ehhez a ritka ünnephez sem a kormányt, sem a kultur-egyletek vezetőit, sem a közélet kitünőségeit, amint az a mai jubileumkóros időben szokásos. A maguk szerény családi körében óhajtották megünnepelni ezt a napot, pedig nagyobb nyilvánosság előtt is önérettel és büszkén rámutathattak volna egyletük 25 éves küzködéseire és eredményeire.

Ezek közt az eredmények közt talán a legérdekesebb az, amely a tagok számának szaporításában jelentkezik. A hazánkban gazdasági téren szemmel látható reakció erejénél fogva az oly egyletek, amelyek egyes foglalkozási körök anyagi érdekeinek előmozdítására alakulnak, mindenképen azon vannak, hogy minél inkább kisebbsítsék a «konkurrens» számát. Ezzel, a numerus claususra irányuló törekvéssel szemben a Magyar Könyvkereskedők Egylete 25 esztendeje abban fáradozik, hogy minél jobban szaporítsa a könyvkereskedők és így az egylet tagjainak számát. Ez valóban érdekes dolog és bizonyítja azt, hogy az egylet vezetősége felülemelkedik a pillanatnyi és önös anyagi érdekek szempontján, mert felismerte, hogy minden egyes új könyvkereskedés a nemzet kulturális előhaladásának, az irodalmi művek terjeszthetőségének, az irodalmi élet fokozásának egyik fontos eszköze; hogy minden magyar város, amelyben egy könyvkereskedő veti meg a lábát, a magyar szellem, a magyar irodalom, a magyar művészet egy-egy fontos expozitúráját kapja benne.

Pedig annak, aki egy vidéki magyar városban könyvkereskedést alapít, valóságos szegénységi fogadalmat kell tennie és tisztában kell lennie az iránt, hogy egész életén át pionnier-szolgálatot fog teljesíteni, amelynek gyümölcseit talán csak nagyon későn mások fogják élvezni. A közönség mindig a megütközés egy bizonyos nemével beszél azokról a magas percentekről, amelyekkel a könyvkereskedők számolnak. Pedig a dolog valójában úgy áll, hogy az elárúsító könyvkereskedőre nézve azok a percentek, amelyeket neki a kiadó-vállalatok a művek bolti áraiból adnak, csakis azokban a ritka esetekben teszik lehetővé az ő boldogulását,

ha nagy forgalmat képes elérni. Mert hiszen egy könyvkereskedés üzleti kezelése oly nagy munkával és annyi költséggel jár, hogy az akárminő nagy percentek a személyzeti, szállítási, kezelési és mindennemű központi költségeknek fedezése után egy szorgalmas kereskedőnek alig nyújtják a létminimum feltételeit. Még ezt is megnehezítik azok az igények, amelyeket rendszerint könyvkereskedővel szemben támasztani szoktak a rendes könyvvevők, különösen a könyvtárak és iskolai intézetek, amikor rabattot vesznek igénybe. Nálunk pedig a rabatt-igény, azaz a könyv megállapított bolti árának néhány perccel való leszállítása oly meggyökeresedett szokássá vált, hogy a Könyvkereskedők Egylete fennállásának 25 esztendeje alatt nem bírt ezzel a nehéz kérdéssel megküzdeni. Franciaországban néhány év előtt a rabatt túltengése miatt szinte az egész könyvkereskedelem csődje következett be, Németországban, ahol a könyvkereskedelemnek bámulatos szervezete van, sikerült elérniök azt, hogy az egyes államkormányok, különösen a porosz kormány az alája rendelt közintézeteknek, iskoláknak, könyvtáraknak egyenesen megtiltotta, hogy könyvek vásárlásánál nagyobb rabattot igénybe vegyenek. Mert a kormányok is belátták azt, hogy a német tudományos irodalom fejlesztésének és az ismeretek terjesztésének egyetlen biztos eszköze a szerte ágazó német könyvkereskedelem existenciája és lehető boldogulása.

Vajha a Magyar Könyvkereskedők Egyletének a legközelebbi években sikerülne ezt a nagy kérdést kedvező megoldásra juttatni. Ezzel tetőznél be igazán nagy érdemeit az a kiváló férfiú, Hoffmann Alfréd, aki évek óta az egylet élén áll és úgy kartársai részéről, mint a magyar tudományos világ kiválóságai részéről abban a közbizalomban és köztiszteltetésben részesül, mely őt teszi kiváltképen alkalmassá e nagy kérdés sikeres megoldására. R. M.

Világnyelvekre

tanít egyedül sikeres módszerével a

**MODERN INSTITUTE
OF LANGUAGES**

Igazgatója: SINGER-PERCEVAL, Budapest, VI., Teréz-körut 2. Elite termék urak, hölgyek és serdültebb gyermekek számára. — Főolvasások és társalgó körök. — A legelőkelőbb társaság találkozója. (High life.) — Oktatás az intézeten kívül is. — *Intelligens külföldi tanerők.* — Prospektusok.

Volt egyszer egy leány.

Versek. Irta: Farkas Imre.

Verseknél ma már nem az a fontos, hogy maguk a költemények, mint műtermékek, milyen tökéletességgel vannak megírva, mivel a technikai feddhetetlenség manapság már majdnem *conditio sine qua non*ja a kritikai szóbakerülésnek, hanem az általuk revelált lélek fejlődési foka. Ha tehát konstatáljuk, hogy Farkas Imre ügyesen, ízlésesen, korrektül írta meg apróságait, ezzel még nem igen dícsértük meg. De megállapíthatjuk azt is, hogy könyvében egy ártatlan, érzésekkel és gondolatokkal telt fiatal-emberlélek átélt eseményei, vagy kigondolt történetei sorakoznak egymás mellé, s ez

apró történetek sok őszinte tettségét biztosítanak neki. Nincs ugyan benne semmi a nagy költők mélységéből, zordságából, fenségéből, de viszont megvan az a kedvesség, üdőség, piros-arcúság, ami az ifjúság tulajdona, s aki, mint Farkas, oly ügyesen tudja verseiben értékesíteni a huszonötéves kor eme közkinccseit, meg is találja a maga olvasó-közönségét. Ép ezért van létjoga az ilyen, irodalmi szempontból kisebb igényű versköteteteknek. Szende, fiatal leánykák és álmodozó ifjak a saját lelki állapotaikra fognak találni a Farkas Imre dalaiban, s bájos költészetű történeteiben megtalálják azt a naiv idealizmust, amely az ő életfelfogásuknak párja.

A karika gyűrű.

A legérdekesebb symbolumok egyika a karika gyűrű; milyen magasztos pillanat az, midőn az iruló-piruló lányka ujjaira felhúzzák azt a csillogó ékszert, mely egy hosszú életre lekötöti szerelmét és hűségét szíve választottjának. Így köti le a szerencse hűségét is magához, aki a Hecht Bankháznál vásárolta a sorsjegyet, mely biztos symboluma annak, hogy Fortunával frigyre léptünk a bankház nagy szerencséje folytán. Vásároljon tehát csztálysorsjegyet a Hecht Bankháznál, Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körút 32. Húzás november 19. és 20. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 kor. 50 fillér.

A színjáték.

A KIRÁLY-SZÍNHÁZ. Álmodozó, fantasztá van köztünk elég; örvendünk, ha akad józan, biztos számítású vállalkozó, aki a kétes légvárak helyett a divatos közízlést bányássza biztos kézzel. Ilyen vállalkozó három került össze a főváros új színházában: Beöthy László, Martos Ferenc és Huszka Jenő, s mint a péntek esti főpróba után sejteni lehet, a sikerük nem is fog elmaradni. Az új színház első darabja: az «Aranyvirág», operett három felvonásban, a színlap szerint szövegét Martos Ferenc írta, zenéjét Huszka Jenő szerzette. De bátran történhetett volna megfordítva is, a két szerző olyannyira megértette egymást és a közös célt. A szöveg csupa biztos hatású szentimentalizmus és kipróbált romantika; a zenéje nemkülönben. Itt nincsenek kétségek, izgalmak, remegések: ez a darab kétszerkettő, csalhatatlan számítás.

Aranyvirág a kikötő csavargó-lánya és Beppo az ő vőlegénye. Mindketten jókedvűek, dalosak, boldogak és szeretik a szabadságot. Ám jön a petroleum-király az ő milliárdos menyasszonyával, — mindketten életuntak, gyomorhajosak, hajszálhívek a milliárdosok élclapi karikaturáihoz. Megkívánják a szegény emberek egyszerű boldogságát és a milliárdos leány ráveszi Aranyvirágot, hogy cseréljenek ruhát egy napra. A csere megtörténik, Aranyvirágból milliárdos kisaszszony lesz, haj, de az új világban szive visszavágyik az ő Beppójához.

Ez a darab története, a morálja pedig: hogy néhány milliárdnál többet ér a büszke szegénység. Ezt ugyan a mai világban kevesen hiszik el, de arra éppen jó, hogy az érzékenyebb szívű néző néhány édes könyvet töröljön szét a szemében miatta.

Az előadás friss, jókedvű, színes volt. Beöthy László színházában ez természetes is. A társulat csupa ifjú, érdekes és erős talentum, köztük legmeglepőbb egy Ferenczi nevű fiatal komikus, akiben annyi előkelő humor, könnyedség, kecsesség van, hogy ugyancsak megnehezíti partnerének, Fedák Zsazsának a dolgát.

A színház épületét már az első este méltányolta a közönség. Márkus Géza, a tervező, nagy diadalát, de egyúttal az egész építészet diadalát is jelenti ez új színház. Eddig a külföldi mintákon sem tudtunk színházat építeni, im most megmutattuk, hogy e mintákkal szakítva, új csapáson is tudunk.

(N. E.)

JÖVENDŐ

1903. NOVEMBER 8.

- B.: Első vázlat Tisza István arcképéhez.
Egy államtitkár-jelölt szenvedései.
Heltai Jenő: Dal.
Pekár Gyula: Nagy szerelmek.
Új költők.
Szomaházy István: A kártyagyáros halála.
Dr. Gierke Ottó: A magyar válságról.
Felix Brodowski: Kórházban.
Pásztor Árpád: Don Juan.
Erdős Renée: Az asszony — a férfi.
Serao Mathilde: Várakozás.
s.: Mommsen.
Ibsen: Madárdal.
Tolstoj Leo: Háború és béke.
Természettudomány.
A Mars-bolygó felhőzete.
A villanyos távolba-író gép.
A forradalom.
A megkoszarozott hatalom.
Az új Apponyi Albert. Linek Lajos torzképe.
Gazdálkodás. A börze.
Írókról — könyvekről.
A színjáték.
Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Szabadalmak kidolgozását, védjegyek és mustrák lajstromozását pontosan
és lelkiismeretesen végzi a

Szabadalmakat Értékesítő-Vállalat, Pásztor (törv. bej. cég)

Budapest, Erzsébet-körút 17/v.

Mindenféle szabadalmi ügyekben
felvilágosítás díjtalan.

Rendkívüli könyvárleszállítás!

Az új magyar és világirodalom fölöttébb becses munkáiból tekintélyes könyvtárt lehet összeállítani igen olcsó áron.

A következő oldalakon felsorolt könyveket a kitett **leszállított árokon** szállítjuk, — **ezenkívül**

20	korona vagy azon felüli rendeléseknél külön	5%
	engedmény még a leszállított árokból	
50	„ „ „ „	10%
100	„ „ „ „	20%

Tehát: a ki

20	kor. leszállított áru könyvet rendel, csak	19	koronát fizet
50	„ „ „ „ „ „	45	„
100	„ „ „ „ „ „	80	„

Az árok koronaértékben értendők.

Egy és ugyanazon műből esetleg több példányt is lehet rendelni a felsorolt kedvezmények mellett

A vitelbér a rendelőt terheli.

A rendeléseket csakis készpénzfizetés mellett intézzük el, és pedig vagy az összeg előleges beküldése után, vagy utánvétel mellett.

PALLAS

irodalmi és nyomdai részvénytársaság
könyvkiadóhivatala

Budapest, V. ker., Honvéd-utca 10. szám.

Regények, szépirodalmi művek, színművek, ifjúsági iratok, költemények.

- d'Annunzio Gabriele.** Az ártatlan. Regény. Izléses, színes czimborítékba füzve. Bolti ára 1.— Leszállított ára —.60
- Barang:** 1848—49. A magyar szabadságharcz története. A tanulói ifjúság számára. Díszes vászonkötésben. Bolti ára 4.—, leszállított ára 2.40
- Bársony István.** A róna és az erdő, Feszty Árpád és Olgyay Ferencz illusztrációival. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsü, legremekőbb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tiz színnyomatu, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferencz alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel s annyi költői hangulattal írna, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát. — Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemezések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arczképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg. Bolti ára 12.— Leszállított ára 9.—
- Benedek Elek.** Történetek a gyermekszobából. Elbeszélések. Bolti ára füzve 2.— Leszállított ára 1.20
 Bolti ára kötve 4.—, leszállított ára 2.40
 Benedek Elek legszebb 17 elbeszélését tartalmazza e könyv. Tartalom: A gyermekszoba. — Aranyvirág beteg. — Marczi megy az iskolába. — Kelep! Kelep! — Az első egzámen. — Nyaralunk. — Utazunk. — Vendégek vagyunk. — Gyerünk a ligetbe. — Jön a Mikulás. — Évforduló. — Bándi Miklós. — Szemerjai Margit. — Az öreg Bándi. — Egy estém otthon. — Gyere haza már. — Bukás után.
- Beck Blanka** versei. Előszóval Bródy Sándortól. Bolti ára 3.— Leszállított ára 1.80
- Bródy Sándor.** Király-idyllek. — Lajos király válik. — Mátyás király házását. — A fejedelem. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
 — Az ezüst kecske. Új kiadás. Bolti ára füzve 24.—, leszállított ára 16.— Díszkötésben 32.—, leszállított ára 20.—
- Dostojevszky M. Fedor.** A játékos. Orosz regény. Színes czimborítékba füzve. Bolti ára 1.—, leszállított ára —.60
- Haggard Rider.** A hamis próféta. Angol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára —.60
- Lovik Károly.** Doktor Pogány. Regény. Bolti ára 2.—, leszállított ára 1.20
 A rövid idő alatt nagy hírnévre szert tett író e legújabb művében a nőkérdéssel foglalkozik, rendkívül érdekes és vonzó modorban dolgozva föl tárgyát.
- Maurier George.** Egy örült naplója. Angol regény. Bolti ára füzve 2.— Leszállított ára 1.20

Molnár Ferencz. Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Bolti ára 3.—, leszállított ára 2.— Tartalmazza a nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárczákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.	
Oller Narciso. A pillangó. Spanyol regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Prévost Marcel. Nimbá. Abesszíniai történet. Női levelek. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Sienkiewicz Henrik. Öt kövessük és egyéb elbeszélések. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60 Tartalom: Öt kövessük. — Honvágy. — A forrásnál. — Tévedések vigjátéka.	
Theuriet André. Egy gyenge pillanat. Regény. Bolti ára füzve 1.— Leszállított ára 60	
Tolstoj Leó gróf. Karenin Anna. Regény két kötetben. Bolti ára füzve 6.— Leszállított ára 3.60	
— Dolgozatosok, a mig mécsetek ki nem alszik. Regény a kereszténység első korszakából. Bolti ára füzve 1.—, leszállított ára... .. 60	
Zola Emil. A martalék (La curée). Regény. Bolti ára füzve... .. 1.— Leszállított ára 60	

Nemzetgazdasági és társadalom-tudományi művek.

«Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. *Halász Sándor* és dr. *Mandelló Gyula* 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekapcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Bolti ára díszes és tartós félbörkötésben 72.—, leszállított ára 54.—

Nemzetgazdasági írók tára.

Kiadja a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága.

Hume Dávid közgazdasági tanulmányai. Angolból ford. Körösi József. Előszóval Kautz Gyulától. Bolti ára 3.60, leszállított ára 1.80

Tartalma: A kereskedelemről. — A művészetek és mesterségek finomulása. — A pénzről. — A kereskedelmi féltékenységről. — Az adókról. — A közhitelről. — A régi államok népességéről.

Quesnay és Turgot munkáiból. Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. Bolti ára 2.40, leszállított ára 1.20

Tartalma: Quesnay: Általános alaptételek. — Turgot: Észrevétel a javak képződéséről és eloszlásáról.

Ricardo Dávid. A közgazdaság és adózás alapelvei. Fordította Láng Lajos. Bolti ára 6.40, leszállított ára 3.20

A magyar közgazdasági irodalom, a mely éppenséggel nem mondható kiválóképpen gazdagnak, rendkívül érdemes, kiváló munkával gyarapodott Ricardo világhírű munkájával.

Sismondi János. A nemzetgazdaságtan újabb elmélete. Ford. Enyedi Lukács. 2 kötet. Bolti ára 10.—, leszállított ára 5.—

Tartalma: A nemzetgazdaságtan tárgya és a tudomány keletkezése. Magas politika és közgazdasági politika. A merkantilisták rendszere. A fiziokrata vagy ökonomista rendszer. A gazdagság képződése és fejlődése. A gazdagság képződése és fejlődése a társadalomban. A társadalomban élő ember szükségletének szaporodása. Miként szüli a tőke a jövedelmet. Kölcsönös korlátozása a termelésnek a fogyasztás által és a kiadásnak a jövedelem által. Miként egyszerűsítette a pénz a javak kicserélését. A földbirtokról. A haszonbérrendszer. Az örökhaszonbérleti rendszer. A gabonakereskedést szabályozó törvényekről. A földtulajdon eladásáról. A kereskedelmi gazdaságról. Nemzeti jólét a kereskedelmi gazdaság által. A munkabérről. A kamatlábról. A munkafelosztásról és gépekről. A vámokról. A pénzről. A váltókról. A bankokról. Az adóról. A fogyasztási adókról. A kölcsönökről. A népesedésről. A fogyasztás és termelés közti egyensúlyról.

Smith Ádám. Vizsgálódás a nemzeti vagyonosság természetéről és okairól. Fordították Enyedi Lukács és Pólya Jakab. Bevezetéssel Kautz Gyula által. 4 kötet. Bolti ára 18.—, leszállított ára 9.—

Tartalma: A munkamegosztásról. A pénz eredetéről és használatáról. Az árúk természetes és piaci áráról. A munkabérről. A földjádékról. A vámvisszatérítésekről. Kiviteli jutalmak. A kereskedelmi szerződésekről. Az adókról. Járadékadók. A földjádékadók.

Schmidt József. A magyar gazda hitele. Az orsz. magy. gazdasági egyesület által 2000 frt díjjal jutalmazott pályamunka. Bolti ára 2.—

Leszállított ára 1.—

Tartalma: Közép-, kisbirtokos és birtok fogalma, kiterjedése, aránya az ország területéhez. — A haszonbérő. — A kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztály hitelszükséglete. — A mezőgazdasági hitel nemei. — A közép-, kisbirtokos és bérő-osztály hitelszükségletének és hitelképességének nagysága. — A közép-, kisbirtokos és haszonbérő-osztály hitelforrásai. — A kisbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A középbirtokos-osztály hitele. 1. Személyes hitel. 2. Jelzálogos hitel. — A haszonbérő-osztály hitele. — A váltótörvényről, tekintettel a kis-, középbirtokos és haszonbérő-osztályok hitelviszonyaira.

Széchenyi Imre gr., ifj. Birtokminimum és homstead. Válasz Láng Lajosnak a «Nemzet» 1903. évi 83., 86. és 89. számaiban megjelent cikkeire. Bolti ára 1.—, leszállított ára 50

Társadalom- és gazdaság-politikai könyvtár.

Szerkeszti Földes Béla.

1. füzet. **Földes Béla.** A munkásviszony egy modern gyárban. *Somogyi Mandó.*
A szocialista szövetkezetek Belgiumban. Adalék a szövetkezeti és munkás-
mozgalom történetéhez. Bolti ára —.60, leszállított ára —.30
2. füzet. **Fellner Frigyes.** A kiegészítő vagyón-adó és szerepe a magyar
egyenes adórendszerben. Bolti ára 1.20, leszállított ára —.60
3. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkás-közvetítés külföldön és hazánkban. Bolti
ára —.40, leszállított ára —.20
4. füzet. **Gaal Jenő dr.** Társadalmi béke a közgazdasági patriarchalismus
alapján.

Tartalma: a) *A társadalmi béke.* A szocialista állam eszméje természet-
ellenes. A munkaadók viselkedése a munkásokkal szemben. b) *A munkások
érdekeiben teendő jótékonyági intézkedések.* A munkaadók teendői a közgaza-
sági patriarchalismus terén. A gyermekágyas munkásnők és a gyermekek
ápolása. A fiatal munkásleányok gondozása. Az ifju munkások nevelése.
A munkás-bizottságok és a munkarend. A munkás-osztalék rendszere.
A munkahelyiség és az egészségügy. A munkás-lakások. A táplálkozás.
A takarékoság. A segélyezés. Az üdülés és a szórakozás. c) *Állapotaink és
teendőink a közgazdasági patriarchalismus terén.* Az ipari munkások helyzete
és az érdekükben tett jóléti intézkedések. A mezőgazdasági munkások
helyzete. Munkásmozgalmak. Feladataink. Bolti ára 5.—, leszállított ára 2.50

5. füzet. **Kreutzer Béla.** A munkanélküliség a Németbirodalomban. Bolti ára
—,60, leszállított ára —.30

Tudományos művek.

- Flammarion Camille.** «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása.
Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. A csillagászat rejtett tudománya e
pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmánynya válik.
amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy,
bonyolult titkait. Bolti ára füzve 18.—, leszállított ára 13.50
diszkötésben 24.—, leszállított ára 18.—
- Pulszky Ferencz.** Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. *Pulszky Ferencz* az
archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, aminek az egész
művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere.
A kétkötetes, számos illusztrációval és melléklettel ellátott mű bolti ára
füzve 32.—, leszállított ára 19.20, kötve 40.—, leszállított ára 24.—

Vallásos művek.

Szentek élete. Különös tekintettel a magyar szentekre és azokra, kik Magyarországon ősrégi időktől fogva kiváló tiszteletnek örvendettek, valamint az egyes országok, testvérületek, egyesületek, a különböző foglalkozások védőszentjeire és végül mindazon szentekre, a kiket az egyes előforduló bajokban, szenvedésekben, nyavalyákban, szóval mindennemű életviszonyok között kiválóan segélyül hívni szokás. A legjelesebb kútfők és szent életírók nyomán írta és egybeállította: *Dedek Crescens Lajos* cs. és kir. t. udvari káplán. *Ő Eminenciája Vaszary Kolos*, Magyarország biboros hercegprimása jóváhagyásával. 6 színes. 50 fekete önálló műlappal és 400 a szöveg közé nyomott képpel.

Az önálló műlapok következő világhírű mesterek festményei után készültek: Alcazar Tejedor, Batoni, Beato, Benjumea, Berrettini, Carpaccio, Carrucci, Comeleran, Domenichius, Dominguez, Guercino, Lafranc, Liezen-Mayer, Lotz, Loverini, Manche, Mazzola, Moreno, Palma, Piombo, Raphael, Rembrandt, Reni, Romano, Rubens, Sanchez, Sanzio, Than Tiepolo, Tizian, Túry, Valentini, Velasquez, Vera, Vivarini, Zurbaran.

A **Szentek Élete** 2 terjedelmes 4-edrét alakú kötetből áll. Ára két pompás, dús aranyozású díszkötésben 36 korona.

A mi urunk **Jézus Krisztus gyermekségéről** írott **könyv.** Szerzette: *Tóth Béla deák.* Szebb, maradandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múnél. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remekeket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű inicziálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de annak ritka dísz és értéket ad *Dürer Albert* örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű, nehéz merített papiros készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A kis kiadású példány bolti ára fűzve 2 kor., leszállított ára 1 kor.

Kötve, bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított ára 1 kor. 20 fill. A nagy kiadású példány színes ékítményű pergamentkötésben, vagy antik barna bőrkötésben bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.

Különféle művek.

- Boncz Ferencz.** A vallás körüli felségjogok. Bolti ára 2 kor. 80 fill.
leszállított ára 1 kor. 40 fill.
- Dr. Félegyházy Ágost.** A budapesti áru- és értéktőzsde áruüzleti szokásai.
Bolti ára 4 kor. leszállított ára 2 kor.
- Magyarország kézi atlasza.** 75 térkép. Tervezte: Gönczy Pál, szövegét
irta dr. Thirring Gusztáv. Bolti ára félbőr-kötésben 12 kor., leszállított
ára 9 kor.
- Görgei István.** *Magyar-német és német-magyar vasuti szakszótár.* A legújabb szak-
tudományi művek, szolgálati utasítások és hivatalos iratok nyomán az összes
műszaki és igazgatási vasuti szolgálat számára. 2 kötet. Bolti ára 10 kor.,
leszállított ára 5 kor.
- E szótár minden vasuti tisztviselő részére majdnem nélkülözhetetlen.
- Dr. Herczegh Mihály.** Magyar házassági jog. A hazai és külföldi jogforrások,
törvényjavaslatok és országgyűlési előmunkálatok felhasználásával. Bolti
ára 4 kor. 80 fill., leszállított ára 2 kor. 40 fill.
- Horváth Gyula.** Partikularizmus. Bolti ára 2 kor., leszállított ára ... 1 kor.
- József főherceg.** A cigányokról. A cigányok történelme, életmódja, nép-
hite, népköltése, zenéje, nyelve és irodalma. Bolti ára 3 kor. 20 fill.,
leszállított ára 1 kor. 60 fill.
- Kováts Gyula.** A párbér jogi természete. Bolti ára 2 kor. 40 fill., leszállított
ára 1 kor. 20 fill.
- Kálnoki Henrik.** *Az új pénz.* A valutaszabályozás népszerű kitéje. Ötödik
átdolgozott kiadás, az új pénznemek természetes nagyságu rajzaival és
átszámítási táblázatokkal. Bolti ára 50 fill., leszállított ára 25 fill.
- Kovács János.** Latin-magyar zsebszótár Q. Horatius Flaccus műveihez. Bolti
ára 2 kor. 80 fill., leszállított ára 1 kor. 40 fill.
- Magyarország.** Külön lenyomat a Pallas nagy Lexikonából. Második bővített
kiadás. A szövegben 16 ábra; külön mellékletül 54 kép, ezek közt 19 szín-
nyomat, 1 réznyomat és 13 térkép. Bolti ára füzve 10 kor., leszállított
ára 5 kor. Kötve bolti ára 12 kor., leszállított ára 6 kor.
- Dr. Moldoványi István.** Ipari törvénytár. Az iparra vonatkozó törvények és
rendeletek gyűjteménye. Két vaskos kötet. Bolti ára 16 kor., leszállított
ára 8 kor.
- Pártényi József.** Utmutatás az elektromos világítás berendezésére. Bolti ára
60 fill., leszállított ára 30 fill.
- Solymásy E. Oszkár.** A magyar iskolahajó kérdése. Bolti ára 1 kor., leszáll-
ított ára 60 fill.
- Gróf Széchenyi Dénes.** Esmék a lovaglás és kocsizás köréből. Bolti ára
4 kor., leszállított ára 3 kor.
- Toldy Ferencz.** A vasuti szállítási szolgálat kézikönyve. Bolti ára 10 kor.
leszállított ára 5 kor.
- Trux Hugó, rónaszéki.** A magyar örökösödési eljárás. Bolti ára 7 kor.
20 fill. leszállított ára 3 kor. 60 fill.
- Walther Rezső.** A bankügyletek. Gyakorlati kézikönyv. Bolti ára 4 kor.,
leszállított ára 2 kor.
- Dr. Wetzel Gyula.** A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII.
törvénycikk, valamint az ennek életbeléptetésére vonatkozó rendeletek
magyarázata és a találmányi szabadalmakra vonatkozó összes törvények
és rendeletek egybeállítása. Bolti ára 5 kor., leszállított ára ... 2 kor. 50 fill.

Kérjük a rendelő-lapot czimünkre zárt borítékban elküldeni.

Megrendelő-lap.

*Alulírott a Pallas könyvkiadóhivatalától Budapesten, V. ker., Honvéd-u. 10.,
ezennel megrendeli a rendkívüli árleszállítási jegyzék alapján a következő könyveket:*

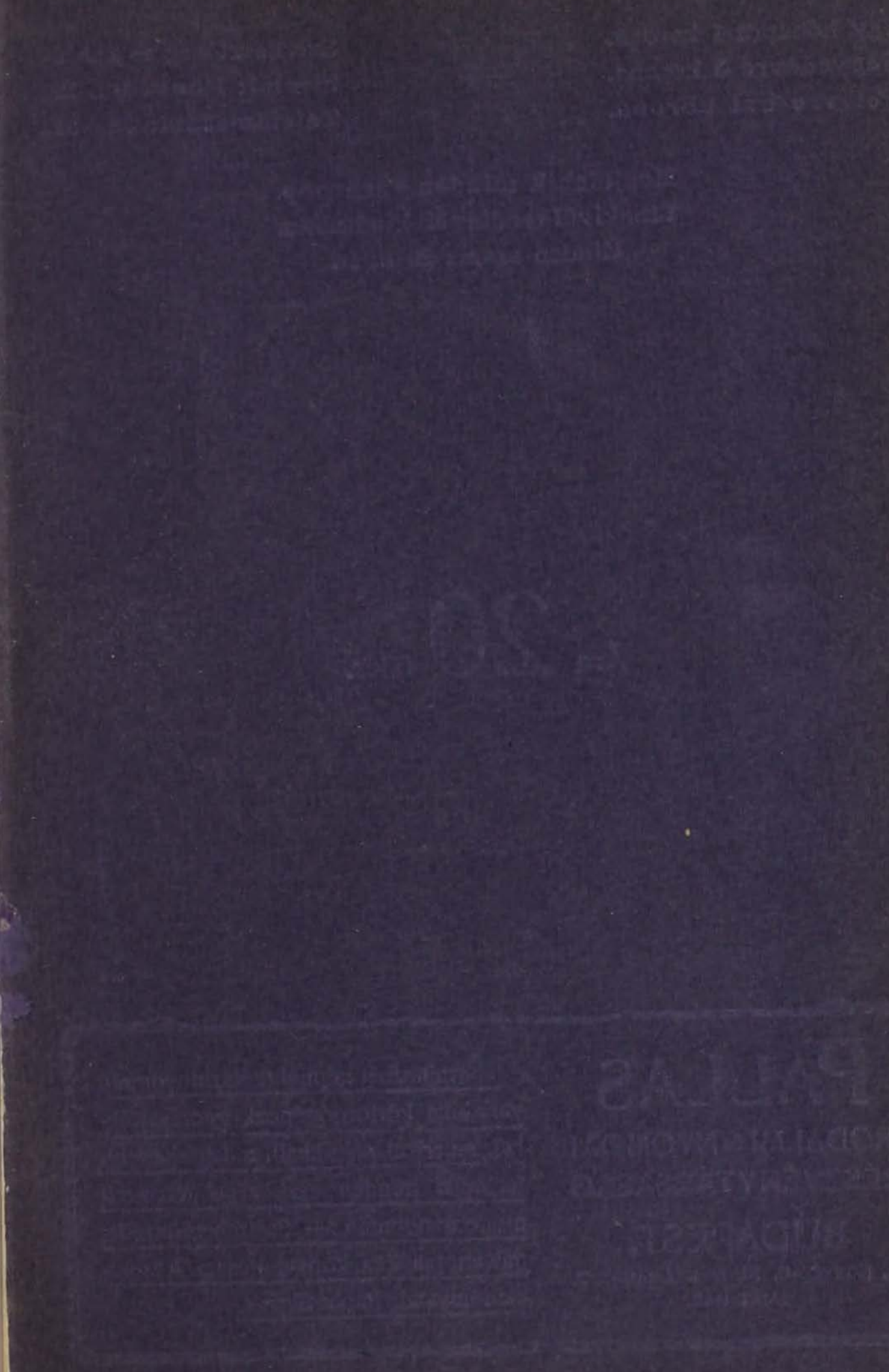
Az összeget *utalványon küldöm.*
utánvenni kérem.

Kelet:

Név:

Lakhely:

(Olvasható aláírást kérünk.)

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V. HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírárugyár.

UNIVERSITY OF
TORONTO
LIBRARY

